This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
900000068355
.C
Digitized by Google

Digitized by Google

Philos.
582.

E Libris Du Bois
de Schoondorp

Phil. 582

Digitized by Google

Digitized by Google

GODEFRIDI GUILIELMI LEIBNITII TENTAMINA THEODICÆÆ

DE

BONITATE DEI
LIBERTATE HOMINIS
ET ORIGINE MALI

Latinè verſa & Notationibus illuſtrata
à M. D. L.

Ab ipſo Auctore emendata & auctiora.

TOMUS PRIOR.

FRANCOFURTI,
Sumptibus CAROLI JOSEPHI BENCARD
M. D. CCXIX.

Digitized by Google

EXCELLENTISSIMO DOMINO
D. JOANNI
FRIDERICO de KARG
S. R. I. Libero Baroni
de Bebenbourg,
Domino in Kirſchſchletten, ABBATI
Montis S. Michaëlis, Sereniſſimi Electoris
Colonienſis Miniſtro Statûs & Supremo
Cancellario

THEODICÆA
Se
D. C.

AUſpice TE, latio cur auſim incedere cultu,
Effabor paucis, ſi, FRIDERICE, faves.
Tutorem Patri ſimilem Pupilla requiro:
Vix alium, niſi TE, Patria Terra dabat.
Una GodeFRIDO FRIDericum pagina jungat:
Nomina non unis penè gemella ſonis.
Lipſia, Saxonia ipſa, ſuo ſe jactat Alumno;
TU par Bambergæ Franconiæque decus.
Docta inter monumenta Tuis patere, oro, puſillum
In pluteis teneam Thejodicæa locum.
Perge libris cumulare libros: Tua, quàmlibet ingens,
Ingenio minor eſt Bibliotheca Tuo.

Digitized by Google

ELOGIUM
THEODICÆÆ LEIBNITIANÆ.

ANtæum (a) Alcides frangit dum tollit in altum;
Sic Noſter ſuperat (b) *Daphnin ad aſtra ferens.*
Victus uterque pari Telluris filius arte;
Gloria victores non tamen æqua manet.
Eſt (c) ſapiens forti, LEIBNITIUS Hercule major:
Eſt verâ hiſtoriâ fabula ficta minor.

InCLyto LeIbnItIo
FranCIſCVs FanICaMpIVs
poſt fata CeCInIt.

(a) *Vide Iconiſmum in fronte Libri.*
(b) *Virgil. Ecl.* 5. *verſu* 52. Daphnin ad aſtra feramus. *Vide diſſertationem de conformitate Fidei cum Ratione in fine.*
(c) *Sap.* 6. *v.* 1. Melior eſt ſapientia quàm vires. *Eccle.* 9. *v.* 18. Melior eſt ſapientia quàm arma bellica.

MO-

MONITUM INTERPRETIS.

HAbes tandem, Lector benevole, promiſſam dudum Theodicææ Leibnitianæ verſionem, de quâ quid Orbis literatus ſentiat, cùm omnia penè Eruditorum Diaria dudum id perſonent, hîc referre ſupervacaneum cenſeo. Quia tamen Illuſtris Autor ſententias ſuas ita temperare voluit, ut ab Eccleſiæ Romanæ placitis neutiquam abhorrerent, prætereunda mihi non arbitror judicia Catholicorum, in quibus nomen ego meum, quæ Dei gratia eſt, lubenter profiteor.

Tria potiſſimùm è totidem regionibus judicia hujusmodi nactus ſum, quæ hoc loco producere juverit.

Ordior à Cenſura, quam Criticis in libros recentiores Commentariis Trevoltii quot menſibus prodire ſolitis inſertam reperi. Non diſſimulant quidem Cenſores illi ſe à quibusdam Leibnitii opinionibus diſſentire, nonnulla adeò non obſcurè improbant; univerſim tamen de Operis Summâ ſic ferè pronunciant.

„ Analyſes quibus Bayliana ratiocinia Fidem cum
„ Ratione collidentia Leibnitius ad vivum reſecat,
„ ſine dubio peritis rerum æſtimatoribus placebunt.
„ Et verò clara in luce collocant, quantopere ingeniū
„ meditationes ſuas ad rationis trutinam exigere na-
„ tum alteri ingenio, acuto quidem illi, ſed deſultorio
„ præcellat.... Ubique vaſtiſſimi ingenii & erudi-

„ tionis præſtantia ſingularis eniteſcit. Virum demi-
„ ramur adeò, dum quædam ejuſdem principia,
„ quæ reſponſionibus aliquot ſubſtruit, aut ſparſim
„ obiter innuit, probare non poſſumus. Sed horum
„ in numero ingenioſum Harmoniæ præſtitutæ Sy-
„ ſtema minimè profectò reponimus, etſi enim illi
„ Syſtemati per omnia non aſſentiamur, at certè id
„ libertati humanæ valde favere nobis eſt perſuaſiſſi-
„ mum.... Undeviginti Axiomatum in quibus Bay-
„ lius omne cauſæ ſuæ robur præſidiumque poſuiſſe
„ videbatur, inanitatem fallaciámque ita perſpicuam
„ fecit, nemo ut integram Leibnitio victoriam poſſit
„ abjudicare: Baylius ipſe, ſi viveret, victas manus
„ daret. Ceterùm argumenta quibus Baylius adversùs
„ moralem eligendi optimi neceſſitatem dimicat, gra-
„ via ſanè ſunt, & Sapientum non paucorum ſenſibus
„ accommodata. Hæc tela quàmvis Leibnitius ma-
„ gno ingenii acumine retundat, non tamen plagam
„ vitat niſi ſententiam iſtam magnis leniendo tempe-
„ ramentis; ſed, commodùm, auxilio tali Cauſa Dei
„ non indigebat.

„ Deus, Autore Leibnitio, id ſemper eligit quod
„ optimum eſt, ſed citra neceſſitatem. Poterat qui-
„ dem Deus nihil condere, ſed ſi quid condere ſta-
„ tuerit, id ſemper faciet quod eſt optimum. Igitur
„ è poſſibilibus mundis omnibus eum condendum
„ elegit qui penſatis omnibus perfectiſſimus foret.
„ Hoc ſanè cuneo difficultatis nodus expediretur
„ promptiſſimè; ſed iſti principio Theologi complu-
„ res reclamabunt dicéntque Deum rei nullius indi-
„ gum ac perfectiſſimè ſumméque liberum eſſe, &
„ quemadmodum potuit nihil condere, ita minùs
„ perfecta aliis quæ condita non ſunt, poſſe produ-
„ cere; denique Deum non adſtringi ad optimum,
„ imò Deo nihil eſſe optimum, ſed ipſum ſibi planè
„ ſufficere. Nec

» Nec tamen diffitentur hi Theologi Deum, etiam
» dum liberrimè agit, ſapientiæ ſuæ dictata conſu-
» lere, ac rationibus adduci, cur agat, aut cur hoc po-
» tiùs quàm alio modo ſe non indigno agere decer-
» nat. E quo principio minimè controverſo eadem,
» quæ Leibnitius è ſuâ Hypotheſi, commoda elicere
» ſe poſſe autumant. Magnus noſter Philoſophus
» omnem abſolutam neceſſitatem à certiſſimâ quam
» Deo tribuit optimi electione procul removet. At
» enim, ſi electionis Divinæ certitudo, in ipſa Dei na-
» tura ac perfectione fundatur unicè, naturalis illa ad
» eligendum optimum *Determinatio* quo pacto cum
» libertate conſtabit? Ne tribuamus Illuſtri Viro con-
» ſectaria quæ ipſe diſertè reſpuit. Si enim quæcum-
» que de infallibili electione optimi toto lucubratio-
» nis ſuæ decurſu diſſeruit, unum in conſpectum col-
» ligantur omnia, comperietur nihil dixiſſe quod
» Theologos libertatis arbitrii tuendæ quantúmvis
» ſtudioſos magnopere terrere debeat. Contendit
» ergo voluntatem univerſim ad alterutram partem
» nunquam deflectere ſine ratione movente, Dei vo-
» luntatem ferri ſemper in eos fines qui Divinam ſa-
» pientiam omnium maximè deceant, hominem
» avarum ſordidè, munificum benignè ſemper actu-
» ros, niſi affectum indolémque mutaverint; at ſimul
» inculcat frequentiſſimè voluntatem nullâ verâ ne-
» ceſſitate ad partem quam amplectitur adigi, poſſe
» affectui genioque ſuo reſiſtere, poſſe eundem ex-
» pellere atque in oppoſitam partem divertere, non
» rapi inclinationis ſuæ pondere, ſed ei liberrimè ce-
» dere; nam affectio prævalens eſt quidem ratio,
» quæ voluntatem agere faciat, quòd tamen affectio
» iſta cæteris omnibus impulſibus oppoſitis prægra-
» vet ac pervincat, id à voluntate, ejusque liberrima
» optione habet; in hac porrò *Determinatione* ne-

Digitized by Google

,, ceſſitatem, ſi quæ ſit, eſſe duntaxat *conſequentem*;
,, (ſic enim eam Autor vocitat) quam etiam appellat
,, *moralem*; ſed dum eam conſequentem vocat, ſatis
,, eam à Proteſtantium quorundam ac Janſeniſtarum
,, morali neceſſitate ſecernit. Submoleſtè vidimus
,, Lutheri Librum de Servo arbitrio adversùs Eraſ-
,, mum ab Autore noſtro probari, certè locus ipſe,
,, quem ex opere iſto laudat, eum ab hac approba-
,, tione abſterrere debuiſſet. *Cumulus amoris eſt*, in-
,, quit Lutherus, *amare Deum qui tam inamabilis*
,, *videtur, tam ſeverus, tamque promptus ad damnan-*
,, *dum*. Hiccine cumulus amoris magìs amare quem-
,, piam, quia magìs odio dignus videatur?

,, De cætero faſſus eſt Leibnitius ingenuè, uti
,, magni Viri ſolent, ſe quandam P. Friderici Spee
,, Jeſuitæ Germani pietatis ac doctrinæ famâ conſpi-
,, cui ſententiam non rectè fuiſſe interpretatum, ne-
,, que Charitati vim ſeipsâ juſtificandi ab hoc Autore
,, tribui, niſi ei quæ fide verâ ſupernaturali nitatur.
,, Eſt præ manibus epiſtola, à Leibnitio ad Amicum
,, data, quâ hanc eſſe Autoris illius mentem fatetur,
,, ſimulque veriſſimas, quas in Speum congeſſerat,
,, laudes confirmat. Illud verò Theologiæ cujusdam
,, Aſtronomicæ Syſtema quod tacito Autoris nomine
,, noſter memorat, & primus cavillatur, admirationi,
,, quam veterum Hæreticorum ſomnia nobis inter-
,, dum movent, cohibendæ prorſus eſt appoſitum.

,, Leibnitius meritas laudes tribuit egregio Libro
,, D. Kingii Dublinenſis Archi-Epiſcopi de Origine
,, mali, in quo nihil ferè carpit niſi quòd Kingius
,, eſſentiam libertatis in indifferentia æquilibri ſtatuat,
,, quam ſententiam Leibnitius magnâ ingenii conten-
,, tione refellit; ſed revera cum Kingio facili negotio
,, conciliari poſſet. Leibnitius enim, ùt vidimus, ne-
,, ceſſitatem omnem repudiat, & vagam duntaxat
indiffe-

Digitized by Google

„ indifferentiam impugnat, vultque ſine ratione vel
„ cauſa movente nunquam agere voluntatem; Kin-
„ gius verò voluntatem, dum agit, agendi ratione
„ moveri, aut rationis conſilium audire non negat;
„ ſed ſolùm contendit voluntatem etiam ubi ratio-
„ nem conſuluit, etiam in ipſo vehementis affectionis
„ ardore, actionis ſuæ dominam remanere; verbo
„ electionem ab ipſa voluntate oriri, eſſeque verè libe-
„ ram, quod Leibnitius non inficiatur. „ Hactenus
Trevoltiani, ut cætera prætercam, in quo Theodicææ
ſenſa referunt potiùs quàm dijudicant.

Subeat nunc alter ſapientiâ & eruditione nemini
hac ætate ſecundus, ut cæteras ejus laudes taceam.
Is ſuam de Leibnitiano Opere ſententiam ſignificavit
literis ad me datis, quarum fragmenta exhibeo.

„ Legi, quantum per occupationes licuit, librum
„ amiciſſimi Leibnitii, ac niſi temporis anguſtiæ pro-
„ hiberent, ad eundem rectà ſcriberem cum gratia-
„ rum actione non uno ex capite illi à me debitâ,
„ cumque approbatione, gratulatione, conſenſione
„ ſecum mea in omnibus ferè ſaltem præcipuis, certè
„ ſubſtantialibus abſolutiſſimi ſpeciminis partibus.
„ In mentem venêre plurima inter legendum, quibus
„ chartas non paucas facilè implerem, ſi tempus ſine-
„ ret. Bina illa principia, quibus opus nititur de Dei
„ libertate ad optimum rerum univerſitatis Syſtema,
„ déque libertate quacunque ad melius ex propoſitis
„ mixtis bono malis determinata, ſive ex morali ne-
„ ceſſitate, ſive ex analoga quadam determinatione
„ ad neceſſitatem talem (nam hæc utpote in neceſſi-
„ tate conſiſtens Deum dedecet) nullatenus officere
„ ipſi libertati indifferentiæ (quam æquilibrii perfecti
„ eſſe nolim) jam diu eſt quod perſuaſiſſimum habeo.

„ Sed adhuc evidentiora & omnibus paſſim,
„ nedum plerisque Sapientibus conceſſa aut conce-
„ denda principia ſtatui poſſe credo, quibus ſive

„ demonſtratio, ſive reſponſio planè demonſtrativa
„ inædificetur adversùs accuſatores Divinæ Provi-
„ dentiæ, puta: poſſibile eſſe unum Syſtema mundi
„ peccata ac mala complexum. (qualia in actuali
„ hoc mundo contingunt) longè tamen melius altero
„ item poſſibili Syſtemate ſolas innocentes creaturas
„ comprehendente, quidquid ſit, utrum Syſtema
„ omnium perfectiſſimum poſſibile ſit, uti creatura
„ perfectiſſima, idemque peccatis maliſque confer-
„ tum eſſe poſſit. Jam verò Deus poſſibile illud me-
„ lius præ altero elegerit infinitæ bonitatis ſuæ incli-
„ natione ad melius. Hoc poſito, cui nemo rerum
„ harum peritus repugnaverit, clariùs & evidentiùs,
„ uti reor, cuncta illa deduci poſſunt quæ ex dato
„ Syſtemate mundi omnium perfectiſſimo deducun-
„ tur. Sed de his hactenus.

„ Ad illa de P. Specio deque caritate extra Eccle-
„ ſiam hæc adnotare habeo. Extra Eccleſiam *excu-*
„ *ſationes* ob invincibilem ignorantiam, non autem
„ *probabilitates* aut *opiniones* juvare quenquam poſſe,
„ ſive ad ſalutem, ſive ad caritatem. Siquidem pro-
„ babilitas in moralibus neminem ſecurum facit, ubi
„ modus & via ſuppetit certò & evidenter (ſaltem
„ morali certitudine) comperiendæ veritatis, quod
„ ipſum demonſtrari poteſt. Atqui modus talis in-
„ dubitatè ſuppetit (inprimis Viro jam probabilibus
„ imbuto) veræ Eccleſiæ comperiendæ: alioqui vi-
„ ſibilis illa non eſſet, &c. Hoc adverſùs eruditos
„ Adiaphoros, Tolerantes, Syncretiſtas & ſimiles
„ peremptorium eſſe puto. Hæc curſim dictabam
„ aliorſum avocatus per vexatiſſimum quod invitus
„ gero... officium.

Idem in aliis literis: „ Cæterùm de re totâ ita
„ ſentio, Syſtema illud aſſerendæ Divinæ Providentiæ,
„ præſertim circa malum potuiſſe, quod ad ſummam

argu-

„ argumenti attinet, à noſtris quoque Autoribus (*Ca-*
„ *tholicis*) dignè proponi; quod ad modum verò per-
„ tinet, ea omittenda quæ Autorum Acatholicorum
„ encomia continent, vel nimiam tolerantiam redo-
„ lent, & ejuſmodi alia aut certè locis iſtis per notas
„ conſulendum. Ita Ille.

Tertius denique Theologus voluminum egregiorum notiſſimus Autor cæteris paulò enucleatiùs de Theodicæa jam in latinum ſermonem converſa hoc judicium rogatus tulit.

„ Liber Domini Leibnitz, *inquit*, tersè & accuratè
„ latinè redditus eſt, multamque continet omnis ge-
„ neris eruditionem, & in variis ad doctrinam Ro-
„ mano-Catholicam accedit. Annoto quædam quæ
„ ſalvo meliori judicio, mihi non videntur probanda.

„ 1. Non placet, quod ait, Deum moraliter ne-
„ ceſſitatum fuiſſe, ut ex omnibus poſſibilibus opti-
„ mum eligeret, quem creavit. Hinc enim ſequi vi-
„ detur, quòd tam impoſſibile ſit hunc mundum non
„ exiſtere, quam impoſſibile Deum hujus exiſten-
„ tiam non elegiſſe. Atqui ſecundùm hunc Aucto-
rem, Deus peccaret contra ſuam Sapientiam & Boni-
tatem infinitam, ſi non eligeret exiſtentiam mundi
„ optimi: Implicat autem contradictionem, ut Deus
„ contra Sapientiam & Bonitatem ſuam peccet, er-
„ go non ſolùm moraliter, ſed etiam metaphyſicè im-
„ poſſibile fuit, ut Deus mundi hujus qui optimus
„ eſt exiſtentiam non elegerit; ſicut metaphyſicè im-
„ poſſibile eſt, ut Deus contra ſuam Sapientiam &
„ Bonitatem peccaverit. Per conſequens, tantâ ne-
„ ceſſitate exiſtit hic mundus, quantâ neceſſitate Deus
„ ſummè ſapiens & bonus eſt, quæ eſt neceſſitas om-
„ nium maxima.

„ Fateor hunc mundum, licet optimus ſupponatur, non tamen in objecto ſuo includere neceſſita-

„ tem

„tem exiſtendi ſed meram poſſibilitatem & indiffe-
„rentiam. Verùm ſi ex ſumma Dei bonitate & ſapi-
„entia quæ ſunt prædicata mundo extrinſeca, in ipſum
„refundatur mundum neceſſitas ſumma exiſtendi,
„illam tam neceſſariò habebit quàm ſi ex objecto ſuo
„naſceretur ac perinde liberam Dei electionem ad
„creandum vel non creandum evertet. Quid enim
„refert quod aliquod objectum indifferenter mihi
„proponatur, ſi Deus aliunde per motum phyſicè
„prædeterminantem vel per gratiam Calvini irreſiſti-
„bilem neceſſitet me ad illud proſequendum: nonne
„perinde libera mea impedietur electio, ac ſi ipſum
„per ſe objectum me raperet irreſiſtibili neceſſitate?
„Sicut ergo in me, ſic in Deo nulla ſupereſſet libertas
„eligendi: & ſicut hanc in me deſtrueret motus phy-
„ſicè prædeterminans objecto extrinſecus; ſic illam in
„Deo deſtrueret ſumma ſua bonitas & ſapientia mun-
„do extrinſeca.

2. Non placet quòd in Præfatione (*quatuor pagi-nis ante finem*) probetur doctrina Confeſſionis Augu-ſtanæ, *quòd circa res ſalutares homo non renatus inſtar mortui reputandus ſit, adeoque in converſione ſua merè paſſivè ſe habeat ſicut glacies dum frangitur*: Quod repugnat Tridentino.

3. Nunquam legi defenſores Scientiæ mediæ, quales deſcribuntur §. 40. pag. 96. circa finem.

„4. Non placet quod §. 74. pag. 121. dicitur,
„*quòd laudes ac vituperia, præmia pœnaque magnam*
„*utilitatis ſuæ partem retentura ſemper forent, etiamſi*
„*noſtræ actiones veræ neceſſitati ſubjacerent.*

„5 Non placet quod § 91. pag. 133. & 134. di-
„citur *animas humanas* (*ſaltem ut ſenſitivas & ani-*
„*males, quibus poſtea ratio acceſſerit*) *ab initio mun-*
„*di in quadam corporis organici ratione extitiſſe.*

„6. Non placet quod §. 124. pag. 167. dicitur
„quòd

„ quòd *nulla detur creatura rationalis ſine quopiam* „ *organico corpore, nec ullus ſpiritus creatus à materia* „ *penitus avulſus.*

„ 7. Non placet quod variis locis dicitur, infinitam „ propemodum multitudinem creaturarum rationa- „ lium in aliis globis cæleſtibus exiſtere.

„ Denique nimiùm ubique laudantur ſcripta Hæreticorum.

Hæc Theologus quem memoravi.

Et quidem quæ duo priores generatim animadverſione digna cenſuerant, hæc in adnotationes, quas opitulante Deo, & Illuſtri Leibnitio ipſo, dum viveret, hortante ſatis uberes, & alteri juſto volumini inſerendas edere meditor, explicatiùs diſcutienda remitto, contentus nunc in anteceſſum aliquas duntaxat cogitationes meas in eruditam poſtremi cenſuram hîc attexere, ad ſecutura promulſidis inſtar futuras, quas uti & cætera mea deinceps omnia Eccleſiæ Romano-Catholicæ, ejuſdemque ſupremi in terris Capitis autoritati reverenter, ut par eſt, religioſéque ſubjicio. Itaque

Ad Primum: Deum moraliter neceſſitari ad optimum eo in genere, in quo poſſibile optimum eſt, eligendum, tuentur è Jeſuitis Jacobus Granadus in Primam Partem Tomo 1. Controverſiâ 3. Tractatu 2. Diſputatione 3. Sectione 5. & 6. pag. 428. edit. Muſſipont. latiſſimè verò & erudiſſimè Didacus Ruizius Tomo de voluntate Dei, integris Diſputationibus nonâ & decimâ, quos ſequuntur Silveſter Maurus de Deo qu. 53. n. 6. Ægidius Eſtrix in Diatriba Theologica Sect. 1. Aſſert. 5. 6. & 11. & recentiſſimè Dominicus Viva de Incarnatione Diſp. 1. qu. 2. art. 2. referens pro eadem ſententia Thyrſum Gonſalez T. 3. Diſp. 11. Porrò mundum qui nunc exiſtit mundorum omnium poſſibilium optimum eſſe ad mentem

Leib-

Digitized by Google

Leibnitii, docet Sebaſtianus Izquierdus Tom. 2. de Deo Diſp. 32. q. 3. Propoſit. 6. n. 111. & Propoſit. 9. ubi n. 125. id ipſum egregiè elucidat. In eandem Sententiam propendet Maurus Tom. 1. qu. 51. n. 22. docens *poſſe dici, quòd ita mundus eſt formaliter optimus, ut licèt poſſit dari alius mundus materialiter melior, eo tamen ipſo talis mundus eſſet formaliter minùs bonus quàm mundus exiſtens de facto.* Id ipſum docuerat Antonius Perez ex eadem Societate ſaltem in ſerie naturali rerum, de voluntate Dei Diſp. 6. cap. 6. n. 52. & ſeqq. quorum omnium Autorum loca referentur in Notis.

Hæc doctrina ſi jungatur paulò ſupra relatæ, planè conficit, Deum neceſſitari moraliter ad optimum in ſenſu Autoris Tentaminum.

Ad argumentum contrarium reſpondebit, opinor, Leibnitius verum eſſe, quòd tam impoſſibile ſit hunc mundum non exiſtere quàm eſt impoſſibile Deum hujus mundi exiſtentiam non elegiſſe. Concedet etiam, ſi ex ſumma Dei Bonitate ac Sapientia in ipſum mundum refundatur neceſſitas exiſtendi Metaphyſica, illam neceſſitatem Metaphyſicam tam neceſſariò habiturum eſſe mundum, quàm ſi neceſſitas illa ex objecto ſive mundo ipſo naſceretur.

Sed negabit implicare contradictionem, quòd Deus non eligat optimum, ut pote qui tantùm moraliter neceſſitatus ſit ad optimum illud eligendum. Hanc reſponſionem Autoris menti conſonare vel indè patet, quòd præter alia quæ Leibnitius in Theodicæa ſua paſſim diſſerit contra Benedictum Spinoſa, Thomam Hobbium alioſq; (uti dum §. 201. dicit: *Si Deus metaphyſicè neceſſitaretur ad producendum ea quæ produxit, vel producturus omnia poſſibilia, vel nihil producturus*) conſultus à me ſuper hac ipſa Syſtematis ſui difficultate reſponderit: *In Deo optimè agendi moralem eſſe neceſſitatem. Omninò ſtatuo potentiam ſe determinan-*

di

dê ſinè ulla cauſa ſeu ſinè ulla radice determinationis implicare contradictionem, neque hinc ſequitur Metaphyſica omnium effectuum neceſſitas, ſufficit enim cauſam vel rationem non eſſe neceſſitantem metaphyſicè, etſi metaphyſicè neceſſarium ſit ut aliqua ſit talis cauſa, id eſt moraliter, non metaphyſicè neceſſitans. Et aliâ Epiſtolâ: *Deus neceſſitatus eſt ad mundum creandum, moraliter, non metaphyſicè.* Denique § 234. *Non implicat contradictionem* quòd *Deus velit, vel directè vel permiſſivè rem quampiam quæ contradictionem ipſa non implicat, & in hoc ſenſu fas eſt dicere, Deum poſſe eam velle.*

Quâ verò ratione neceſſitas iſta Metaphyſica rationis tantùm moraliter, non metaphyſicè neceſſitantis à Leibnitio aſſerta ſit explicanda, elici poteſt è doctrina quam tradit Ruizius Diſp. 80. de Scientia Dei Sect. 8. & 9. & Izquierdo ſupra n. 98. Martinus Eſparſa, de Deo qu. 28. art. 9. affine quidpiam ſentire videtur dum docet; nullam Deo convenire poſſe neceſſitatem moralem, quæ non ſit fundata in neceſſitate aliqua Metaphyſica.

Dum itaque Leibnitius alicubi dicit: Deum contra Sapientiam & Bonitatem infinitam peccaturum, ſi non eligeret exiſtentiam mundi optimi, aliáque ſimilia, locutiones hæ duriores, quas ego auxeſes dixero, mitigandæ ſunt, uti & nonnulla SS. PP. eandem in rem effata, nec à Leibnitiano loquendi modo aliena, & Metaphyſicam electionis Divinæ neceſſitatem primâ fronte inſinuantia, temperamento quodam indigent, quorum aliqua è re erit hîc proferre. Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum. *Cum Deus ſit bonus,* inquit, *ſi ceſſaret benefacere, Deus quòque eſſe ceſſabit.* Athanaſius lib. 2. de Incarnatione Verbi Dei: *Deus,* inquit, *bonus eſt, vel potiùs fons bonitatis; bonus autem nullius invidiâ tangitur, unde nulli eſſentiam invidens ex non entibus univerſa creavit.*

Augu-

Auguſtinus de Geneſi ad literam Cap. 16. *Si autem poſſet* (bona facere) *nec faceret, magna eſſet invidentia.*

Anſelmus Lib. 1. Cur Deus Homo. Cap. 12. & 13. probat indecens, inordinatum & repugnans dignitati Dei eſſe dimittere impunitum & abſque ulla ſatisfactione peccatum. *Neceſſe eſt*, inquit, in fine capitis 13. *ut aut ablatus* (Deo) *honor ſolvatur, aut pœna ſequatur, alioquin aut Deus ſibi ipſi Deus juſtus non erit, aut ad utrumque impotens erit, quod nefas eſt etiam cogitare.*

Hæc (aliáque hujuſmodi) verba, teſte Ruizio, Dionyſius Carthuſianus in lib. 1. Sentent. diſt. 45. q. 1. refert & notat eſſe malè ſonantia; *Nihilominùs*, ſubdit Ruizius, *piè poſſunt explicari juxta mentem prædictorum Patrum; verumtamen ille modus loquendi non eſt uſurpandus ita crudus, ſed condiendus grano ſalis.* Quod ipſum advertens ipſe Leibnitius paucis poſt vulgatam Theodicæam menſibus ſic ad me ſcribebat: *Univerſim vocabula iſta* (neceſſitatis, & alia hujuſmodi) *ita interpretari malim ne quid conſequatur quod malè ſonet. Neſcio an aliter locutus ſim aliquando, etſi non in rebus, ſed in phraſibus fuit lapſus.*

Itaque, ne cum Abælardo, cujus erroneam doctrinam rejicit, ſentiat Autor, ejus locutiones ſic explicandas arbitror, ac ſi diceret: Si Deus ad eligendum mundum è poſſibilibus optimum moraliter non neceſſitaretur, non foret infinitè ſapiens aut infinitè bonus, vel paulò aliter: carentia neceſſitatis moralis ad optimum ſtare non poteſt cum ſapientia & bonitate Dei infinitè perfectis. Quas propoſitiones neceſſe eſt veras eſſe fateantur, qui cum Leibnitio tuentur perfectiorem eſſe libertatem (adeóque Deo neceſſariò tribuendam) quæ neceſſitetur moraliter ad optimum quàm quæ reſpectu optimi moraliter ſit libera. Id

autem

autem tuetur Ruizius, dum Diſp. 10. de Voluntate, Sect. 4. n. 19. dicit, *majorem eſſe libertatem Dei* (necessitati moraliter) *quàm ſi foret moraliter liber ad eligenda bona quæ ſunt minùs rationabilia & minùs convenientia in ordine ad univerſum..... Sicut perfectio potentis velle conſiſtit in eo quòd poſſit amplecti bonum; ſic etiam ſumma perfectio ſummè potentis velle perfectiſſimâ ratione voluntarii conſiſtit in eo quòd poſſit conſtanter & infallibiliter amplecti majus bonum: denique moralis illa libertas ad minus bonum minueret perfectionem Dominii quod eſt de ratione libertatis* &c. Videatur idem Ruizius ibid. Sect. 2. n. 2. ubi dicit abſolutè & phyſicè neceſſarium eſſe quòd infallibilis moraliter ſit Deo volitio optimi. Tuetur Izquierdus, dum Diſp. 31. qu. 7. Prop. 2. n. 391. docet, *in eo ipſo ſtare ſummam libertatis divinæ perfectionem, quòd ad optimum moraliter neceſſitetur.* Videatur idem Diſp. 32. à n. 98. ubi fatetur neceſſitatem moralem ad optimum eſſe *perfectionem Deo intrinſecam* ac neceſſariam.

Tuetur denique Viva, dum loco ſupra citato. n. 8. & 10. Corollario 3. ait *Neceſſitatem moralem ad optimum ſpectare ad perfectiſſimam libertatem, non ſecus ac neceſſitas metaphyſica ad non peccandum.*

Neque ex eo quòd neceſſitas illa moralis *ex parte objecti*, ſit perfectio Deo intrinſeca, adeoque metaphyſicè neceſſaria ſit *ex parte ſubjecti*, conficitur, eſſe quoque metaphyſicè neceſſarium illius neceſſitatis terminum ſive mundum optimum. Nam ut inquit Izquierdus n. 99. *Dato quòd non exiſteret id ad quod eſt eſt neceſſitas moralis in voluntate divina, nullatenus auferenda foret talis neceſſitas, ſed ſimul cum negatione ejus ad quod neceſſitat permanſura; nam hæc conjunctio non eſt impoſſibilis metaphyſicè, ſed tantùm moraliter. Ex aliquo autem moraliter impoſſibili poſito nihil mirum, ſi ſequatur aliud etiam moraliter impoſſibile,*

** *qualis*

qualis eſt ea conjunctio, ex quo patet reverà non ſequi, Deum non eſſe Deum ex eo quòd omitteret aliquid, ad quod eſt neceſſitatus moraliter. Nec ſequitur, talem neceſſitatem phyſicam (aut metaphyſicam) *eſſe: etſi ea phyſicè* (imò metaphyſicè) *per ſuam eſſentiam habeat non poſſe conjungi moraliter cum contradictorio ejus ad quod eſt neceſſitas: quia aliud eſt eſſe neceſſitatem phyſicam* (aut metaphyſicam) *aliud habere per eſſentiam phyſicam hoc quod eſt, eſſe neceſſitatem moralem.* Hucuſque Izquierdus. Vide etiam Ruizium de Scientia Diſp. 80. Sect. 7. & ſeqq.

Ad ſecundum: Totus Leibnitii Contextus ſic ſonat: „ Dum alibi dixi hominem in converſione uti „ auxilio gratiæ, monendum duxi, me ſolùm intelligere „ quòd eo utatur per ceſſationem reſiſtentiæ ſuperatæ, „ ſed ſine ulla cooperatione ex parte ſua, „ ſicut glacies non cooperatur, dum frangitur: nam „ converſio gratiæ ſolius opus eſt, ad quod homo non „ niſi reſiſtendo concurrit, hæc autem ejus reſiſtentia „ nunc major nunc minor eſt pro ratione perſonarum „ & occaſionum. Sed & circumſtantiæ ad attentionem „ noſtram & ad motus in anima naſcentes „ plus minúsve conferunt & harum omnium rerum „ concurſus ad menſuram impreſſionis gratiæ ſtatumque „ voluntatis additus effectum ipſius gratiæ „ determinat, non tamen neceſſarium reddit. Satis „ alibi mentem meam explicavi, quòd circa res ſalutares „ homo non renatus inſtar mortui reputandus „ ſit, & valdè probo modum, quo Confeſſionis Auſtanæ „ Theologi hæc capita exponunt. Hæc tamen „ hominis non renati corruptio non vetat quominus „ homo veras alioqui virtutes morales habeat, & in „ civili vita bona quandoque opera è principio bono „ provenientia faciat abſque omnis actualis peccati „ mixtura. *Hucuſque Leibnitius.*

In-

Inprimis quod locutionem illam attinet: *circa res ſalutares homo non renatus inſtar mortui reputandus eſt*: Notandum quòd Leibnitius Tentaminum parte 3. §. 280. in fine ſic loquatur: *Generatim loquendo, convenientiùs videtur dici, quòd obſervatio divinorum mandatorum poſſibilis ſemper ſit, ipſis etiam non regeneratis; quòd gratia ſit ſemper reſiſtibilis, etiam in viris ſanctisſimis; quòd libertas immunis ſit non ſolùm à coactione ſed etiam à neceſſitate* &c. Et §. 283. *Adduci pariter nequeo ut credam à Deo damnari eos, quibus lumina ſive notitia neceſſaria deſunt, nec quidquam vetat cum Theologis non paucis ſtatuere, hominem plura quàm nobis conſtet auxilia, ſaltem in mortis articulo conſequi. Sed neque neceſſe eſt omnes qui ſalvantur ſalvari per gratiam ſeipsâ & independenter à circumſtantiarum ratione efficacem.* Adde quòd Autor §. 95. inter alia dicat: *Axioma iſtud*: Facienti quod in ſe eſt, non denegatur gratia neceſſaria, *æterna mihi veritatis eſſe videtur. Neque etiam*, inquit Cauſæ Dei aſſertæ §. 89. *Scintillæ imaginis divinæ penitus extinctæ ſunt, ſed per gratiam Dei prævenientem etiam ad ſpiritualia rurſus excitari poſſunt: ita tamen ut ſola gratia converſionem operetur.* Porro *reliquiæ divinæ imaginis*, ut ibidem §. 92. aſſerit, *conſiſtunt tum in lumine innato intellectûs, tam etiam in libertate congenita voluntatis. Utrumque ad virtuoſam vitioſamque vitam neceſſarium eſt, ut ſcilicet ſciamus velimusque quæ agimus, & poſſimus etiam ab hoc peccato quod committimus abſtinere, ſi modò ſatis ſtudii adhibeamus.*

His aliisque dictis, ſi quid judico, Leibnitius ſe ſatis ab erronea doctrina ſecernit. Solùm ergo vult hominem irregeneratum ſine omni gratiæ auxilio tam parum operari poſſe actus ſalutares, quàm parum mortuus actus vitales elicere poteſt. Quod Doctrinæ Catholicæ non diſſonat.

Nec refert quod his in capitibus cum Confeſſionis Auguſtanæ Theologis ſe ſentire profiteatur, nam Illuſtriſſimus Boſſuetius Meldenſis olim Epiſcopus Hiſtoriæ Variationum lib. 3. n. 18. rectè monuit in negotio juſtificationis nil ferè veri diſſidii eſſe inter Catholicos & Confeſſionis Auguſtanæ ſequaces.

Alterum Leibnitii dictum eſt. *Homo in converſione utitur auxilio gratia per ceſſationem reſiſtentia ſuperata*, ſed ſine ulla cooperatione ex parte ſua, ſicut glacies non cooperatur dum frangitur, ex quo, uti arguit eruditus Cenſor, ſequi videtur, hominem in converſione ſua merè paſſivè ſe habere, quod repugnat Concilio Tridentino.

Hæc ut explicentur, obſervanda ſunt hæc verba Leibnitii ſupra citata. *Harum omnium rerum concurſus ad menſuram impreſsionis gratia ſtatumque voluntatis additus effectum gratia determinat, non tamen eum reddit neceſſarium.* Si enim effectus gratiæ in converſione non redditur neceſſarius, ergo effectus ille remanet liber. habet enim conditiones omnes ad libertatem requiſitas, quæ ſunt (ut Autor ipſe §. 34. & §. 302. ſtatuit) ut actus ſit ſpontaneus, deliberatus & non neceſſarius, ac neceſſarium quidem non eſſe diſertè hoc ipſo loco pronunciat, deliberatum eſſe ponimus, ſpontaneum etiam eſſe patet, cum converſio ſive effectus gratiæ ſit actus voluntatis, ergo remanet liber. At quid igitur ſibi vult Autor, inquies, dum ait, hominem uti auxilio gratiæ per ceſſationem reſiſtentiæ ſuperatæ, ſed ſine ulla cooperatione ex parte ſua ſicut glacies cum frangitur? nonne hoc idem eſt ac dicere, quòd homo in converſione ſua merè paſſivè ſe habeat?

Reſpondeo has duas locutiones, ſaltem in ſenſu Leibnitii, minimè æquivalere, inprimis enim glacies, dum frangitur, ſecundùm Leibnitii principia, non habet

bet ſe merè paſſivè, cum ipſe nullas actiones niſi immanentes admittat. Videatur §. 300. ubi aſſerit: *quamlibet in natura ſubſtantiam (ſimplicem ſcilicet) eſſe omnium ſuarum operationum cauſam unicam, & ab omni cujusvis alterius influxu phyſico immunem, ſi ordinarium Dei concurſum excipias.* Sed nec corpora compoſita (quale eſt glacies) merè paſſivè ſe habent, *nam ſciendum eſt* (ſcribebat ad me Leibnitius non multis menſibus ante mortem) *corporibus reverà vim novam non dari, ſed in iis exiſtentem tantùm ab aliis determinari ſeu modificari: & cum corpus incurrit in aliud* (ut certè fit dum glacies frangitur) *impellit ipſum determinando vim elaſticam inexiſtentem* [Glaciei V.G.] *à motu inteſtino ortam: quemadmodum viſibile eſt ſi duæ veſicæ inflatæ æquales æquali celeritate concurrant, ubi per concurſum rediguntur ad quietem, & deinde per inſitam vim elaſticam reſumunt motum. Idem fit in omnibus concurſibus, neque enim natura unquam agit per ſaltum, ſeu nullum corpus momento tranſit à quiete ad motum vel à motu maiore ad minorem aut contra, ſed tranſit per intermedia, & hoc fit ope vis elaſticæ ſeu motûs inſiti à fluido permeante.* Hæc Leibnitius. *Quòd hominem*, ajebat idem aliis literis, *in converſione glaciei comparavi, accipiendum eſt pro natura ſubjecti. Reſiſtentia, quæ in homine per gratiam ſuperatur, eſt vitalis, cum conſiſtat in præjudiciis intellectûs & paſſionibus voluntatis.* Deinde homo, fatente Leibnitio, in converſione ſua utitur auxilio gratiæ ſaltem *per ceſſationem reſiſtentiæ ſuperatæ*, quod ſufficit ut homo non merè paſſivè ſe habeat. Ceſſatio enim illa libera eſt, adeoque non merè paſſiva, alioquin effectus gratiæ redderetur neceſſarius, quod diſertè negat Leibnitius. Solùm ergò contendit totam rationem converſionis, quatenus converſio perfectionem involvit, refundi in gratiæ vires, ita ut homo non poſſit ad Deum

 ſe

ſe convertere niſi pro modo ac menſura gratiæ ſibi divinitus conceſſæ, libertatem verò hominis in ea ceſſatione reſiſtentiæ immediatè exerceri, per hoc nempe quòd voluntas hominis non obſtantibus præjudiciis intellectûs & paſſionibus voluntatis ſequiora ſuadentibus quæ ſolùm inclinant, non neceſſitant, uti Leibnitius paſſim inculcat, liberè ſinat ſe trahi à gratia, qua ceſſatione liberè poſitâ voluntas deinde abſque nova libertate determinetur ab impreſſione gratiæ.

„ Voluntas, inquit Autor noſter, §. 33. tendit ad „ bonum univerſale, ferri debet in perfectionem quæ „ nobis congruit & ſuprema perfectio in Deo eſt. „ Voluptates omnes aliquem perfectionis ſenſum in „ ſeipſis habent, ſed ubi in ſenſuum voluptate vel alia „ quacumque ſiſtimus cum diſpendio majoris boni, „ puta, valetudinis, virtutis, unionis cum Deo, feli„ citatis; in hac privatione tendentiæ ulterioris noſter „ defectus conſiſtit. Perfectio generatim eſt poſitiva „ quædam & abſoluta realitas; defectus autem, pri„ vativus eſt, à limitatione ortum habens & tendens ad „ novas privationes.

Hæc doctrina affinis eſt iis quæ docent, Bellarminus lib. 3. de Gratia & Libero Arbitrio Cap. 9. in Reſponſione ad Argumentum ſeptimum, Cabrera Diſp. 2. §. 11. n. 464. & ſeqq. ubi ait. *Auxilium efficax incipere à nobis diſpoſitivè quia determinatio pendet ex libera diſpoſitione noſtra voluntatis negativa, licet effectivè ſit à ſolo Deo . . . quia voluntas ſe diſponit ad talem actum, ideo Deus per auxilium efficax ad illum eam determinat.* Item Balthaſar Navarrete in 1. p. q. 19. art. 8. Controv. 20. Editionis Valliſoletanæ pag. 310. dicens: „ quòd quamvis auxilium efficax „ ſit intrinſecè determinatum ad unum actum, tamen „ actuet liberum arbitrium relinquendo in eodem in„ ſtanti facultatem eidem ut poſſit reſiſtere tali auxilio,

atque

„ atque adeo ex iſto modo actuandi ſequitur, inquit
„ ille, ut ſi liberum arbitrium velit, non ſe ſubjiciat
„ auxilio; quod ſi non reſiſtat, ſtatim idem auxilium;
„ ex ſua intrinſeca ratione tribuit ei efficaciam & de-
„ terminationem ad unum, quo fit ut abſolutè poſſit
„ liberum arbitrium in illo inſtanti non admittere
„ auxilium efficax, ſi tamen non reſiſtat ſequitur per
„ conſequentiam neceſſariam actus. &c. Talem ceſ-
ſationem ſive omiſſionem in converſione præviam ad ipſam converſionem admittere deberet etiam Antonius Perez ſecundùm ea quæ docet Tractatu de Vitiis & peccatis Diſp. 3. ut nihil dicam de Honorato Fabrio, Appendice 2. ad ſummulam Theologicam, aliiſque, quibus junge S. Auguſtinum de Gratia & Lib. Arbitrio: *Ne putetur ibi nihil facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideo in Pſalmo dicitur: nolite obdurare corda veſtra.* Et Leibnitius ipſe præterquam quod ſupra dixit *gratiam ſemper eſſe reſiſtibilem*, §. 287. ſuffragio ſuo comprobat dictum Auguſtini: *Aguntur ut agant, non ut ipſi nihil agant.*

Ex his omnibus ſatis liquere arbitror, Autorem à Concilio Tridentino non diſcrepare quod pronunciat: *Tangente Deo cor hominis hominem ipſum* aliquid *agere inſpirationem illam recipientem quippe qui & illam abjicere poteſt: poſſe diſſentire ſi velit, nec velut inanime quoddam nihil omnino agere, meréque paſſivè ſe habere.* &c.

Pro Coronide addo Verba Caramuelis Theol. Fundam. lib. 1. Fundamento. 1. n. 52. *Volo notari*, inquit, *variè loqui Autores cum agunt de Libero Arbitrio. Alii enim dicunt bonos gratiâ uti, malos abuti, quem modum loquendi tenemus. Alii autem ajunt gratiam uti noſtrâ voluntate & libertate, & ſupernaturales amoris aut contritionis actus produci à Deo concurrentibus nobis ut inſtrumentis liberis. Has etiam*

** 4 doctri-

doctrina ſuo ſenſu vera eſt, & poteſt cum prima coëxiſtere, imò etiam coincidere.

Ad Tertium. Verba Leibnitii ſunt: *Deus prævidens quid homines liberè acturi forent, ſi his vel illis circumſtantiis ponerentur, ſciensque eos libero arbitrio ſuo malè uſuros ſtatuit negare gratias & circumſtantias favorabiles, quod quidem juſtè ſtatuere poteſt, cum circumſtantia iſta auxiliaque illa nihil ipſis profutura fuiſſent.* §. 40. Tentaminum p. 96.

P. Livinus de Meyer insignis è Societate JESU Theologus in *Reſponſione ad librum Henrici à S. Ignatio* Cap. 6. p. 127. optimè monet, omnes hactenus
„ Societatis Theologos conſtanter docuiſſe, non ideo
„ Deum homini dare gratiam, cui, ſi daretur, con-
„ ſenſurum prævidit, quia prævisus erat liberè con-
„ ſenſurus, ſi talis gratia daretur: hoc enim, (inquit)
„ falſum eſſe aſſerimus; pateque exemplo Tyriorum
„ & Sidoniorum, qui licet à Deo prævisi fuerint pœ-
„ nitentiam acturi, ſi talem, qualem habuerunt Coro-
„ zaitæ gratiam accepiſſent, tamen propterea nec eam
„ gratiam acceperunt, nec pœnitentiam egerunt: ne-
„ que etiam ideo Deum negare alicui gratiam cui
„ conſenſurus erat, ſi daretur, quia prævisus erat
„ diſſenſurus alteri gratiæ, ſi iſta daretur. Aliàs in
„ utroque caſu omnes homines ſalvi ſimul eſſe de-
„ berent & damnati. Nullus enim eſt, de quo non
„ prævideritDeus, aliquibus eum gratiis liberè con-
„ ſenſurum, ſi darentur: ergo ſi ideo eas gratias acci-
„ perent, omnes acciperent gratias, quibus, ſi da-
„ rentur prævisi ſunt liberè conſenſuri, & conſe-
„ quenter omnes ſalvarentur. Similiter nullus eſt
„ qui non ſit prævisus aliquibus gratiis diſſenſurus,
„ ſi darentur: ergo ſi ideo Deus negaret illis alias
„ gratias, quibus, ſi darentur, præviderat conſenſu-
„ ros, omnibus negaret gratias, quibus viderat con-
ſenſuros

„ ſenſuros, adeóque omnes damnarentur. Ratio eſt,
„ quia Deus ad dandum, vel non dandum hanc vel
„ illam gratiam nullo modo movetur operibus quæ
„ nunquam abſolutè erunt, ſed tantùm eſſent, ſi
„ hæc vel illa conditio poneretur: quia opera quæ
„ nunquam erunt, ſed tantùm eſſent ſub conditione,
„ non poſſunt dici ſimpliciter & abſolutè futura, quia
„ nunquam erunt, adeóque non poſſunt habere co-
„ ram Deo rationem meriti vel demeriti, qui reddi-
„ turus eſt unicuique ſecundùm id quod reipſa geſſit
„ in corpore, ſive bonum ſive malum, non autem ſe-
„ cundùm id quod facturus erat ſi diutius vixiſſet, vel
„ majoribus præventus gratiis, vel gravioribus ten-
„ tationibus fuiſſet pulſatus. Verùm non deſunt ho-
„ die qui hanc tam falſam tamque abſurdam doctri-
„ nam nobis pergunt opponere, quidquid omnes
„ omnium Theologorum libri reclament. *Hæc P. Livinus de Meyer.*

Ego planè Viro doctiſſimo aſſentior Deum homini nec dare nec negare gratiam ob opera bona vel mala tantùm conditionatè prævíſa tanquam ob cauſam meritoriam. Hæc enim merita conditionata Semipelagiani commenti ſunt & à S. Auguſtino penitus ſunt profligata, uti fatentur omnes Theologi Catholici, qui cum S. Thoma 1. p. q. 23. art. 5. ad 1. unanimi ſententiâ docent, *uſum gratiæ præſcitum non eſſe rationem collationis gratiæ niſi ſecundùm rationem cauſæ finalis*, non verò meritoriæ.

Fatendum tamen eſt fuiſſe & eſſe hodieque quosdam ſcientiæ conditionatæ Defenſores ſive Catholicos ſive alios, qui à doctrina quam Leibnitius hìc memorat non abhorreant. Ut enim Alexandrum Alenſem prætercam cui Gamachæus in 1. p. qu. 23. cap. 6. pag. mihi 172. hanc ſententiam tribuit, *Quòd Deus ab æterno ſtatuerit primam gratiam iis conferre,*

quos prævidit illâ bene uſuros. Alphonſus Antonius de Saraſa aliquatenus huc trahi poſſe videtur, dum Artis ſemper gaudendi p. 1. tract. 10. n. 41. ſic loquitur: *Planè mihi perſuadeo tantam eſſe divinam pietatem & miſericordiam, ut ex omnibus eis ſtatibus in quibus cognoſcit hominem pro ſua libertate & malitia damnandum, eum adhuc eligat, in quo ſecundùm communem gratiarum curſum ſcit minimè ſaltem malâ libertate ſuâ abuſurum hominem, minoremque ſibi propterea damnationem pariturum: aut certè eum deligit, in quo graviſſima etiam ſcelera permittere ingentem aliquam Deo gloriam ſit allaturum; prout de Tyrannorum immanitate philoſophati ſumus, quorum ſævitia tantam Martyrum multitudinem Deo gloriamque cumulavit.* Ex hac enim Saraſæ doctrina confici videtur, Deum prævidentem quid homines V. G. negativè infideles acturi liberè forent, ſi in his vel illis circumſtantiis ponerentur, ſcientemque eos arbitrio ſuo libero malè uſuros, ſtatuiſſe negare gratias & circumſtantias favorabiles, V. G. occaſionem audiendi Evangelii, quòd quidem juſtè, imò piè & miſericorditer, juxta Saraſam, ſtatuere poteſt, cùm circumſtantiæ illæ auxiliaque illa nihil illis profutura fuiſſent ad ſalutem, imò potiùs ad damnationis incrementum.

Hanc opinionem (à Saraſa temperatam, & ad communem gratiarum curſum reſtrictam) diſcutere non eſt hujus loci (Videatur Leibnitius hîc n. 102. & ſeqq.). Semipelagianorum certè errori an faveat, ex ſequentibus Auguſtini verbis (de bono Perſeverantiæ cap. 10.) colligi poteſt. „ Nullus mortuus judica-
„ tur ex bonis ſeu malis, quæ fuerat, ſi moreretur,
„ acturus: alioquin Tyrii & Sidonii non ſecundùm
„ ea quæ geſſerunt pœnas luerent, ſed potiùs ſecun-
„ dùm ea quæ geſturi fuerant, ſi in eis illæ virtutes

„ Evan-

» Evangelicæ factæ fuiſſent, per grandem pœniten-
» tiam, & per Chriſti fidem conſequerentur ſalutem.
» Quidam Diſputator Catholicus non ignobilis, hunc
» Evangelii locum expoſuit, ut diceret, præſciſſe Do-
» minum Tyrios & Sidonios à fide fuiſſe poſtea re-
» ceſſuros, quum factis apud ſe miraculis credidiſ-
» ſent, & miſericordiâ potiùs non eum illic iſta fe-
» ciſſe: quoniam graviori pœnæ obnoxii forent, ſi
» fidem, quam tenuerant, reliquiſſent, quàm ſi eam
» nullo tempore tenuiſſent. In qua ſententia docti
» hominis & admodum acuti, quæ ſint adhuc meritò
» requirenda, quid me nunc attinet dicere, cùm &
» ipſa nobis ad id quod agimus ſuffragetur? Si enim
» miſeratione Dominus non fecit in iſtis virtutes, per
» quas fieri poſſent fideles, ne graviùs punirentur,
» cùm poſtea fierent infideles, quod eos iterum infi-
» deles futuros fuiſſe præſcivit: ſatìs apertéque de-
» monſtratur, de his peccatis neminem judicari mor-
» tuorum, quæ præſcivit fuiſſe facturum, ſi aliquo
» modo ei, ne illa faciat, ſubvenitur: ſicut Tyriis &
» Sidoniis, ſi ſententia illa vera eſt, ſubveniſſe dicitur
» Chriſtus, quos maluit non accedere ad fidem, quàm
» ſcelere multò graviore diſcedere à fide, quod eos
» ſi acceſſiſſent, præviderat fuiſſe facturos. Quam-
» vìs ſi dicatur: cur non factum eſt ut crederent po-
» tiùs, & hoc eis præſtaretur ut, antequam fidem re-
» linquerent, ex hac vita migrarent, quid reſponderi
» poſſit, ignoro. Qui enim dicit relicturis fidem
» beneficium fuiſſe conceſſum, ne habere inciperent
» quod graviore impietate delererent, ſatìs indicat
» non judicari hominem ex eo quòd prænoſcitur
» malè fuiſſe facturus, ſi ei quocumque beneficio
» ut id non faciat conſulatur. Conſultum eſt igitur
» & illi qui raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum
» eorum; forſan reſponderet ille, cui placuit iſto

modo

„ modo hanc ſolvere quæſtionem. Ego verò quantum ad hoc quod ago attinet, ſufficere video, ut ſecundùm iſtam quoque ſententiam demonſtrentur homines non judicari de his quæ non fecerunt, etiamſi facturi fuiſſe præviſi ſint. „ Hæc S. Auguſtinus.

Sciendum præterea Proteſtantes non paucos, ac nominatim Remonſtrantes, quos vocant, à ſcientia media non abhorrere, quorum aliquos merita conditionata in abuſu ſcientiæ conditionatæ à SS. Auguſtino & Thoma improbato fundata tueri mirum videri non debet, cùm Proteſtantes non paucos ad Semipelagianiſmum deflectere teſtetur ſuprà laudatus Præſul Meldenſis. Vide Indicem Voluminis prioris Hiſtoriæ Variationum verbo: *Semipelagianiſmus*. Et hos fortaſſe præcipuè indigitare voluerit Leibnitius.

Quid quòd & è Reformatis, utì ſe vocant, etiam Particulariſtis nonnulli in hanc ſententiam eunt, & nominatim D. Joannes de la Placette Eccleſiæ Gallicæ Reformatæ Hafnienſis Paſtor (qui Libro quem gallicè inſcripſit *Elucidationem aliquot difficultatum ortarum ex conſideratione libertatis ad moraliter agendum neceſſariæ*, Scientiam mediam ſtrenuè tuetur) ut (*Reſponſionis ad duas Baylii objectiones Appendice*, *cap.* 10. *in fine*) contra Univerſaliſtas probet Deum negare peccatoribus gratias, quas ab ipſis repudiandas prævidit, hoc maximè argumento nititur. *Utiliúsne eſt*, inquit, *accipere gratias quæ ad nihil proderunt, niſi ut magis inexcuſabiles, magis culpabiles, magiſque infelices reddantur illi, quibus eæ concedentur, quàm nullas accipere?*

Ad Quartum. Quòd laudes ac vituperia, præmia pœnæque magnam utilitatis ſuæ partem retenturæ ſemper forent, etiamſi noſtræ actiones veræ neceſſitati ſubjacerent, audiatur Sfortia Palavicinus demum

Car-

Cardinalis in 1. 2. diſp. 7. qu. 1. art. 3. num. 1.
„ Sciendum eſt, *inquit*, aliquibus viſam eſſe adeò
„ manifeſtam libertatem, non ſolùm in genere ſed
„ humanam & noſtram, ut ridiculum exiſtimaverint
„ velle illam demonſtrare, ſicut Ariſtoteles dixit de iis,
„ qui conabantur demonſtrare naturam eſſe; niſi
„ enim, inquiunt, daretur in nobis libertas, fruſtra
„ inter homines eſſent conſilia, preces, leges, pœnæ,
„ præmia &c. quæ tamen valde prodeſſe in ordine
„ ad movendam humanam voluntatem patet expe-
„ rientiâ. Sed hoc argumentum, ùt ſubtiliter vidit
„ Buridanus 3. Ethic. qu. 1. eſt infirmum, quod pro-
„ batur tum à poſteriori, tum à priori.

„ A poſteriori quidem, quia per idem argu-
„ mentum evinceretur libertas in brutis, quandoqui-
„ dem bruta ipſa & verberibus coërcentur, & illicio
„ alicujus voluptatis facilè trahuntur. Ratio autem
„ à priori eſt, quia ex prædicto argumento excludi-
„ tur tantummodo illa neceſſitas, quæ cæco modo
„ nos traheret ad operandum, ita ut cognitio nihil
„ influeret, & impertinenter ſe haberet ad noſtram
„ operationem. At non excluditur illa neceſſitas, quæ
„ proveniret nobis ex præponderantia cognitionis
„ determinantis noſtram voluntatem ad unum, ſicut
„ cognitio bruti determinat appetitum bruti. Contra
„ hunc enim dicendi modum perinde valet argumen-
„ tum ſupra poſitum, ac valeret ad probandum
„ non eſſe neceſſarium, ſed liberum Soli, quòd mun-
„ dus ab eo per certa temporis intervalla illuminetur
„ & obſcuretur, ſic argumentari: *Si hoc efficere eſſet*
„ *Soli neceſſarium, fruſtra in ordine ad hunc effectum*
„ *daretur ortus & occaſus Solis in cælo.* Quæ argu-
„ mentatio nihil concluderet, nam & ipſe ortus &
„ occaſus Solis in cælo eſt cauſa quædam neceſſaria
„ habens talem neceſſarium effectum. Si quis ergo

„ putaret

Digitized by Google

„ putaret omnes voluntates neceſſariò eligere id ad „ quod magìs inclinantur in actu primo per motio- „ nem intellectûs, ex una parte non ſolùm noſtram, ſed „ omnem planè libertatem deſtrueret, & ex alia parte „ ſatìs explicaret utilitatem legum, pœnarum, præ- „ miorum &c. Secundum patet, nam adhuc hæc „ omnia prodeſſent ad hoc ut intellectus magìs mo- „ veret ad unam partem quàm aliam. Primum quo- „ que probatur, nam prima motio intellectûs ante- „ cedens omnem actum voluntatis non eſt libera ſed „ neceſſaria ut patet. Eâ verò poſitâ neceſſariò ſeque- „ retur motio ipſius voluntatis, & ab illa neceſſariò „ provenirent cæteri effectus; ergo nullus reperire- „ tur effectus qui non oriretur neceſſariò ex ſua cauſa; „ neque eſſet aſſignabile aliquid quod fuiſſet ſimpli- „ citer indifferens ad contingendum vel non contin- „ gendum. „ Hactenus Palavicinus, qui poſt hæc eodem articulo contingentiam aliquam in rebus, & articulo 6. libertatem in nobis naturaliter demonſtrari, ingenioſis more ſuo argumentis oſtendit, quorum aliqua referemus in notis.

De cætero Leibnitius §. 73. fatetur eſſe quandam juſtitiæ ſpeciem, & certum quoddam præmiorum pœnarúmque genus, quod non tam facilè poſſe applicari videatur iis qui ex abſolutâ neceſſitate agerent, ſi hæc daretur: eam nempe juſtitiæ ſpeciem, quæ nec emendationem delinquentis, neque exemplum, neque mali reparationem pro ſcopo habeat. *Hæc Juſtitia*, inquit, *fundatur in ſola congruentia exigente certam aliquam ſatisfactionem in expiationem actionis pravæ*, *& hæc congruentia*, ait §. 74. *fortaſſe ceſſaret illorum reſpectu, qui ex abſolutâ neceſſitate agerent ſine vera libertate contingentiæ.* Unde §. 75. profitetur *ſe oſtendiſſe ſolam libertatem imperfectam, ſive eam qua non niſi à coactione immunis eſt, ſufficere ad fundandum*

hæc

hoc pœnarum præmiorumque genus, quod ad bonum excitat & ad mali evitationem emendationémque tendit.

Denique in Animadverſionibus in Librum Guilielmi Kingii de Origine mali (quæ eſt appendix ſecunda Tentaminum) §. 17. ad hanc Objectionem: „ Peccatum juxta noſtram ſententiam non ideo vituperaretur aut puniretur, quia meretur; ſed quia vituperium & punitio conferunt ad illud impediendum, cùm tamen homines amplius aliquid exigant, nempe ſatisfactionem pro crimine, etiamſi hæc ad emendationem exemplúmque nihil omnino conferat, prorſus ſicut homines jure poſtulant ut ſincera gratitudo à vera beneficii præteriti agnitione, non à beneficii novi percipiendi intuitu proficiſcatur. *Reſpondet Illuſtris noſter Autor:* Hæc objectio præclaras & ſolidas cogitationes continet, ſed nos ea minimè tangit &c. *Tandem addit*, veram propriéque dictam juſtitiam vindicativam, quæ ultra medicinam progreditur, plus aliquid ponere, nempe intelligentiam libertatémque peccantis. &c.

Ad Quintum. Fortunius Lycetus illuſtris Peripateticus ineunte priori ſæculo tres Libros edidit inſcriptos *De Ortu animæ humanæ*, quorum ſcopus eſt, oſtendere *quòd anima humana, quantùm ad ſui partes ratione carentes vegetalem, inquam, & ſenſitricem prodeat omnino à patre mediante ſemine,... at quantùm ad partem rationalem, proximè à Deo creari & infundi corpori organizato.* His enim omnino verbis in calce Libri ſui loquitur, quod opus Autori ſuo famam apud Eruditos conciliaſſe dicitur, nec unquam, quod ſciam, cenſurâ notatum fuit.

His adde quòd Hyacinthus Tonti Ordinis Eremitarum S. Auguſtini publicus in Academia Patavina Sacrarum Literarum Interpres edito Patavii nuper Libello

Digitized by Google

bello, cui titulus: *Auguſtiniana de rerum creatione ſententia* aſſerere non dubitet, & ſi Diario Trevoltiano fides (Februarii 1716. pag. 351.) bene probet, Sanctum Auguſtinum in ea fuiſſe ſententia, quam nonnulli Recentiores Philoſophi adoptârunt, omnia corpora, quæ naſci videntur, evolvi duntaxat, & ab ipſo creationis momento primis ſpeciei ſuæ corporibus organicis fuiſſe incluſa. Videri poteſt libelli hujus caput 14. & poſtremum à pag. 98. cum quo conferre juverit quæ habet eruditiſſimus Cardinalis Noriſius Vindiciarum Auguſtinianarum cap. 4. §. 3. in fine, Editionis Patavinæ anni 1708. pag. 53. col. 2.

Binæ iſtæ Lyceti Tontiique poſitiones ſi jungantur in unum, prodibit inde concluſio non multùm diſcrepans ab aſſerto Leibnitiano. Leibnitius enim in una eadémque anima gradum ſenſitivum præexiſtentem in protoplaſtis diſtinguit realiter à ſuperveniente, dum homo generatur, gradu rationalitatis; ſic enim uno circiter, antequam Theodicæam ederet, anno ad me ſcripſit. *Non ergo dicemus dato novo eſſentiali gradu novam animam dari. Hos gradus appellare licebit facultates, aliquo modo non invicem dependentes.... putem autem gradus eſſentiales non niſi à Deo dari & tolli poſſe, quod ſecus eſt in qualitatibus derivativis.*

Ad Sextum. Duo hîc aſſerit Leibnitius: prius, quòd nulla detur creatura rationalis ſine corpore quopiam organico. Alterum, quòd nec detur ullus ſpiritus creatus à materia penitus avulſus. Incipiamus à poſteriori, cujus ſenſum ut penitiùs eruamus, aliquot è litteris Leibnitii fragmenta huc facientia candidè producemus. Quæſiveram ab Illuſtri Viro, quo pacto cenſeret ab Angelis moveri corpora, cùm, ipſius ſententiâ, corpus vel materia moveri non poſſit niſi ab Entelechia ſive forma propria ejuſdem corporis ſive

mate-

materiæ. Reſpondit (anno 1706.) *Angeli non ſunt Entelechiæ corporum, ſed ipſi & Entelechias, nempe mentes, & corpora etiam, meo judicio, habent. Quæ etiam antiquorum Eccleſiæ Doctorum non paucorum ſententia fuit, à quâ præter neceſſitatem receſſum eſt, & quaſi non ſatis eſſet verarum perplexitatum, accerſitæ ſunt fictitiæ. Angeli ergo corpora movent, prorſus ut nos facimus. Illud verum eſt, ſolum Deum novas vires novâſque directiones materiæ poſſe dare, ſeu motus qui ex ejus priſtinis Entelechiis non conſequantur, idque ad miracula pertinere. Nôſſe velim, an apud vos contraria mea opinio de Angelis definita habeatur. Meritò rejecti ſunt qui Angelos & omnem creaturam, corpoream eſſe ſtatuerunt; ſed hoc ad eos non pertinet, qui omnes mentes, imò Entelechias omnes incorporeas eſſe agnoſcunt.* Repoſui: Huic ejus opinioni repugnare Concilium Lateranenſe, & quamvìs Bartholomæus Caranza, Sixtus Senenſis, Melchior Canus, Gregorius Valentia aliique nonnulli cenſeant Concilium illud nihil de Angelorum purâ ſpiritualitate definire, aut tanquam dogma Fidei proponere voluiſſe, imò S. Thomas, qui Concilio Lateranenſi pluribus annis poſterior fuit, qu. 16. de malo art. 1. ex S. Auguſtino lib. 21. de Civitate Dei cap. 10. dicat, non multùm referre ad Fidei Chriſtianæ doctrinam, ſive dæmones habeant corpora ſibi naturaliter unita, ſive non habeant, atque ibidem in reſponſione ad 1. addat fore ut dæmones adhuc poſſent dici abſolutè ſpiritus, tametſi haberent corpora ſibi unita; nihilominus tamen ob judicium ferè unanime Theologorum Catholicorum, rem hodie cenſeri plenam temeritatis, ne quid dicatur ſeverius, negare puram ſpiritualitatem Angelorum, conſentientibus jam in eam Doctoribus Catholicis univerſis poſt Magiſtrum diſt. 8. & S. Th.

Digitized by Google

qu. 50. art. 1. cum magno fundamento in doctrina revelata. Ita ferè ad verbum Martinus Eſparſa qu. 1. de Angelis art. 10. & ſeqq. Videatur etiam Dionyſius Petavius Theologicorum Dogmatum Tomo 3. lib. 1. de Angelis totis capitibus 2. 3. & 4. maximè cap. 3. num. 10.

Reſpondit Leibnitius his verbis: „ Sententia de „ omnimoda ſejunctione Angelorum à corporibus, „ non rationem, non Scripturam, ſed ſolam opinio- „ nem communem ſcholarum pro fundamento ha- „ bet. Concilium Lateranenſe loqui non definitivè, „ ſed diſcurſivè ex recepto tunc ſenſu verba ſatìs „ oſtendunt. Ut aliqui Angeli, quos cum Thoma „ Aquinate Aſſiſtentes vocas, à corporibus ſejuncti „ ſint prorſus, meæ, nî fallor, demonſtrationes non „ admittunt, & facilè id pateret de omnibus, quod „ de aliquibus ferri poſſet. Eum tamen corporis uſum „ Angelis tribui poſſe arbitror, ut non ineptè dican- „ tur *Formæ aſſiſtentes*, *potiùs quàm inhærentes* (ſive „ informantes) non quòd Entelechiarum officium „ non faciant, ſed quòd corpori non ſint affixa. Ar- „ bitror enim (cùm naturaliter poſſibile ſit, & ad „ perfectionem Univerſi faciat, eſſe Entelechias, quæ „ facillimè mutent corpus, ſeu de corpore in corpus „ tranſeant, non momento quidem (nihil enim ſic „ fit naturaliter) ſed brevi tamen tempore, licet per „ gradus, ubi pars quam retinent ſervit mutandæ „ parti quam deponunt, etſi etiam ipſa deinde pro „ re nata mutetur, uti nos manûs ope poſſumus pe- „ dem mutare & ligneum carneo ſubſtituere, imò „ ope unius manûs poſſemus mutare alteram ma- „ num, & ope novæ manûs rurſus priorem, ſi no- „ vam ſatìs unire liceret. Ita ſemper aget Angelus „ per corpora, ſempérque locum habebit Harmonia

præſta-

„ præſtabilita, ſic ut, quæ vult Angelus, fiant ex ipſa
„ corporum lege, ferè ut Suarezium dicere memini,
„ ex quorundam ſententia res ita præordinatas eſſe,
„ ut voluntatibus precibúsque Beatorum ſponte ſa-
„ tisfaciant. Aſſiſtentes igitur formas voco, quæ pro
„ arbitrio corpus ſumunt atque deponunt, & quod
„ habent transformant; inhærentes atque animantes
„ quæ tale arbitrium non habent, etſi hoc arbitrium
„ ſuis limitibus coërceatur, ut cuncta naturali or-
„ dine procedant: ſolius enim Dei eſt quodvis facere
„ è quovis. Et priores putem à corpore ſecretas dici
„ poſſe, poſteriores corpori affixas. Fatendum ta-
„ men eſſe ambas corpori unitas eſſe, ut rationem ha-
„ beant Entelechiæ. Et hoc videtur eſſe ad mentem
„ Auguſtini lib. 21. de Civitate Dei cap. 10. à Thoma
„ citati qu. 16. de Malo art. 1. poſſe ſcilicet dæmones
„ (*vel Angelos*) dici ſpiritus, quòd corpora ſibi magis
„ ſubdita habeant. Itaque nec intelligentiis iſtis ani-
„ marum nec Angelis ipſis animalium appellationem
„ tribuemus. Cæterùm corporis mutatio nihil habet
„ quod non receptis conſentiat, nam & nos corpus
„ mutamus, ut fortaſſe ſenes nihil materiæ infantilis
„ retineamus; tantùm hoc intereſt, quòd neque ſu-
„ bitò neque pro arbitrio corpus exuimus.

Ad iſta reſponſum fuit: Ad perfectionem harmo-niámque Univerſi ſatis fore, ſi mentes Angelicæ corporibus accidentaliter ſolùm conjungerentur; inter corpora ipſa harmoniam eſſe, nec tamen ideo inter illa ſubſtantialem intercedere unionem, hâc enim fieret ut omnia corpora unum forent ſuppoſitum, quare nec neceſſe eſſe ut ex mente Angelicâ & corpore una conſtituatur perſona; conſtitueretur autem, ſi Angelus ex corpore & mente velut Entelechiâ ſive formâ conſtaret. Tum ut Leibnitius ad ſententiam à Scho-

laſticis receptam adduceretur, indicatus ei fuit locus Eſparſæ docentis Angelos omnes ex naturâ ſuâ referri (*accidentaliter*) vel immediatè vel ſaltem mediatè ad aliquod determinatum corpus, aut ad determinatam corporum collectionem, atque cum illo aut illis peculiariter connecti in ratione motoris & directoris (Videatur Eſparſa de Angelis qu. 5. art. 6.) Neque hæc ſententia ab Ariſtotele aliena eſt, qui teſte S. Thoma 1. p. qu. 50. art. 3. in corp. *Poſuit quod illa naturæ perfectiores* (Angelicæ) *habent ordinem ad ſenſibilia ſecundùm rationem moventis.* Imò S. Thomas ipſe 1. p. q. 61. art. 4. ad 1. ad Argumentum hoc: *Angeli ſunt ſubſtantia incorporea, ſed ſubſtantia incorporea non dependet à corpore ſecundùm ſuum eſſe: & per conſequens neque ſecundùm ſuum fieri. Ergo Angeli non ſunt creati in loco corporeo.* Reſpondet: *Angelos factos eſſe in loco corporeo ad oſtendendum ordinem ad naturam corpoream, & quod ſuâ virtute corpora contingunt.*

Quæſitum tandem, cenſerétne Leibnitius animas humano corpore exutas adhuc unionem cum aliquo corpore retinere? &c.

Reſpondit ſequentia: „ Valdè placet Eſparſæ
„ locus, neque ego illud Peripateticorum dogma
„ ſperno, qui relationem ad determinatam materiam
„ etſi pro tempore aliam atque aliam ad numericam
„ ſubſtantiarum diſtinctionem requirunt; de Deo res
„ ſecus habet, qui ſufficiens ſibi, cauſa eſt materiæ &
„ aliorum omnium: itaque non eſt anima mundi,
„ ſed auctor. Naturale verò eſt creaturis materiam
„ habere, neque aliter poſſibiles ſunt, niſi Deus
„ per miraculum ſuppleat materiæ munus, at quæ
„ non niſi per miraculum præſtari poſſunt, non ſunt
„ regulariter neceſſaria ad perfectionem Univerſi.

Spiri-

Digitized by Google

„ Spiritus infinitus in corpora agit creando & conſervando, quod quædam creandi continuatio eſt. Hoc ſpiritui finito communicari non poteſt. Cùm de aſſiſtentibus Formis locutus ſum, non ad Thomæ diſtinctionem, quam memoras, reſpexi inter Angelos Deo aſſiſtentes & miniſtrantes (quanquam Scriptura omnes appellet miniſtratores ſpiritus) ſed ad Peripateticas phraſes. Deo aſſiſtentes intelligentias, quæ nihil aliud agant, neque Deo ſint adminiſtræ, convenire rerum ordini non puto. Has enim removere à corporibus & loco, eſt removere ab univerſali connexione & ordine mundi, quem faciunt relationes ad tempus & locum. An verò neceſſe ſit Angelum eſſe formam informantem ſeu animam corporis organici, quæ ei perſonaliter uniatur, alia quæſtio eſt, & certo ſenſu in præcedente epiſtola expoſito negari poteſt. De ſtatu animæ humanæ ſeparatæ nihil certi definire poſſum, cùm præter regnum naturæ hîc influat regnum gratiæ. Cur autem certa materia ſecunda ipſi affigatur uſque ad reſurrectionem, cauſam nullam video.

Ex his excerptis videre eſt. Primò, quòd Leibnitius exiſtimet ſententiam de purâ Angelorum ſpiritualitate non eſſe definitam in Concilio Lateranenſi. 2dò, quòd probet opinionem Eſparſæ, qui connexionem mentis Angelicæ cum corporibus ſtatuit in merâ quâdam ejus relatione ad corpus vel corpora, in ratione motoris vel directoris. 3tiò, quòd dicat certo ſenſu in præcedente Epiſtola expoſito negari poſſe, Angelum eſſe formam informantem corpus organicum quod habet, dicique poſſe quòd ſit forma tantùm aſſiſtens, eo ferè modo, uti quidem arbitror, quo animam humano corpori velut nautam

navi aſſiſtere Plato fertur docuiſſe; qui profectò modus non ſufficit, ut ex Angelicâ mente & corpore fiat una ſubſtantia. 4tò denique, quòd dicat poſſe dici; quòd mens Angelica non uniatur corpori perſonaliter. Certè facultas illa, quam Autor Angelicæ menti tribuit exuendi pro libitu corporis, non videtur cadere in formam incompletam & propriè informantem, cùm ſuppoſitum Angelicum ſive perſona Angeli, ſaltem regulariter loquendo, naturâ priùs conſtituta eſſe debeat, quàm ejusdem voluntas actum ſuum eliciat.

Ut ut eſt, ſi inter Angelicas mentes & corpora ſubſtantialem nexum ſtatuat Autor (uti quædam ejus locutiones ſuprà adductæ indicare videntur) oppoſita ſententia, quæ Angelos neque corpore neque materiâ conſtare docet, omnino tenenda eſt, quam *ſententiam* (Teſte Petavio ſuprà cap. 3. num. 10.) *non ſolùm Theologi ſequuntur omnes, ſed contrariam etiam ùt non prorſus hæreticam, ſic hæreſi proximam eſſe judicant. Nam quò minùs hæretica planè cenſeatur, id unum facit, quòd nondum ea res liquidò ab Eccleſiâ diſceptata ſit. Quippe Lateranenſe Decretum illud non ex inſtituto partem eam definire voluit; ſed in hoc unum intenta fuit Synodus, ut utriusque conditorem naturæ Deum eſſe contra Manichæos ſtatueret, cætera verò ex receptâ per id tempus opinione breviter intexuit.* Ita quidem cenſet Petavius; alii tamen cum Eſparſa (qu. 1. de Angelis art. 12.) cenſent Lateranenſis Concilii *Propoſitionem*, de quâ controvertitur, *ſuperadditam ac intentam fuiſſe ratione ſuî, ad exponendam ac determinandam diſtinctionem & naturam rerum ipſarum creatarum.*

Mitigari fortaſſe poſſet Autoris ſententia, & ità explicari, ut tantùm voluerit inter ſpiritum Angeli

& cor-

& corpus aliquod neceſſariò debere ſemper intercedere peculiarem aliquam relationem ſive unionem accidentalem, quæ fundet reſpectum ſpiritûs ad tempus & locum, & vi cujus mens Angelica poſſit agere naturaliter in illud corpus, adeóque ſit velut analogica forma corporis illius, ita tamen ut ex corpore & mente illa non fiat una ſubſtantia. Id enim ſolùm probant, ſi quid probant, argumenta Leibnitii ab Univerſi perfectione ordinem connexionémque partium requirente deſumpta, quæ ſicut & cæteras ejus rationes expendemus in notis. An verò vel ſic mitigata ſuſtineri poſſit, aliorum eſto judicium.

Secunda Pars, *Quòd nulla detur creatura rationalis ſine corpore organico*, num interpretationem aliquam tolerabilem patiatur, pronunciare non auſim; nam licet, ùt ſuprà vidimus, definire non audeat, animam humanam ſeparatam ante reſurrectionem *certum* corpus ſibi affixum habere; pro conſtanti tamen principio paſſim alibi ponit, Monadas, utì vocat, ſive ſubſtantias ſimplices naturaliter nunquam interire; unde ſequitur neque Entelechias, ex quibus & materiâ primâ monades conſurgunt, à materia prima ſibi propria naturaliter eſſe ſeparabiles. Illud verum eſt, aliud eſſe Leibnitio corpus organicum, aliud materiam illam primigeniam: hanc enim ab entelechiâ inſeparabilem ſtatuit; illud verò fluxum & temporis decurſu mutabile. Ego nec iſtam Entelechiarum à materiâ inſeparabilitatem ad animas etiam humanas extenſam probare poſſum, tum quia hactenus in Scholis Chriſtianis inauditam, ne quid gravius dicam, tum etiam, quia cùm animæ humanæ ſecundùm gradum rationalitatis in tempore creentur à Deo, utì orthodoxè docet Autor, ſi anima humana

Digitized by Google

& materia iſta à ſe invicem inſeparabiles eſſent, dicendum eſſet materiam illam primigeniam cum anima creari uno tempore (quod neſcio an ullus unquam dixerit) alioqui materia illa ſine anima ante creationem animæ extitiſſet. Nec dicet Autor, hanc materiam quidem ſine ſua anima naturaliter exiſtere poſſe & extitiſſe, non verò reciprocè animam ſine ſua materia. Hoc enim præterquam, quod gratìs dicatur, probaret monadas generari, adeóque & corrumpi poſſe, quod principiis Autoris adverſatur. Sed hæc omnia fuſiùs explicabuntur & diſcutientur in notis. De Angelis nihil eſt quod addam ad ea, quæ ad prius membrum monui, niſi quòd facile fuerit Autori noſtro corpus organicum cuilibet ubique Angelicæ menti coaptare, cùm organiſmum in natura ubique inveniri, & omnes corporeos motus non niſi per organa mechanica peragi ſtatuat.

Ad Septimum. Duo aſſerit Autor Tentaminum: & quòd infinita propemodum exiſtat multitudo creaturarum rationalium, quæ homines non ſint, & quòd illæ creaturæ exiſtant in globis cæleſtibus ſive planetis ac ſtellis.

Ac poſterior quidem conjectura nullo probari poteſt argumento, quo non probetur pariter in mari E. G. exiſtere debere creaturas rationales, quæ homines non ſint; quod nemo, opinor, aſſeret. Nec nominatim lex optimi, quam hîc adhibet Autor, quidquam evincit, quàmvis enim abſolutè loquendo forſan melius eſſet animantes in planetis exiſtere, quàm non exiſtere; melius tamen id eſſe reſpectu Univerſi, quis oſtendet, niſi qui omnium divinorum operum ſymmetriam proportionémque inter ſe, animo comprehenſam habeat, quod in hominem certè non cadere Leibnitius ipſe non uno loco fatetur. Mitto nunc

argu-

argumenta Theologica. Videri poteſt Diarii Trevoltiani Menſis October Anni 1702. Art. 8. Editionis Batavicæ, ubi recenſetur Chriſtiani Hugenii *Coſmotheoras*. Cæterùm è Catholicis idem quod Leibnitius ſyſtema de planetis inhabitatis lepidè propoſuit in venuſto opuſculo quod Gallicè inſcriptum eſt. *Dialogi de mundorum pluralitate*. Videatur etiam Noriſius ſæpius laudatus Vindiciarum Auguſtinianarum Cap. 4. §. 2. in fine.

Pars prior, nempe, quòd infinita propemodum multitudo creaturarum rationalium, quæ homines non ſint, exiſtat, vel ob id ipſum Argumentum, ad quod ſolvendum Leibnitius eam conjecturam adhibet, veriſimilitudine non caret, ſi per creaturas rationales intelligantur Angeli: quia ſcilicet alioqui plus in Univerſo mali moralis eſſet, quàm boni, ſi plures Creaturæ rationales damnarentur. S. Thomas in 1. Diſt. 39. q. 2. art. 2. objicit ſibi hoc argumentum ordine quartum. *Omne quod eſt proviſum, conſequitur finem ut in pluribus, niſi ſit providentia errans, ſed malum invenitur ut in pluribus, quod eſt ſecundùm exitum à fine, ergo.* Reſpondet S. Doctor *malum poſſe accipi vel in rebus naturalibus, vel voluntariis, & ſi accipiatur in naturalibus, conſtat, quòd malum eſt in paucioribus, quia malum naturæ non contingit niſi in ſphara generabilium & corruptibilium, quæ eſt parvæ quantitatis reſpectu corporum cæleſtium in quibus malum eſſe non poteſt... Sed in voluntariis etiam quantùm ad numerum invenitur malum ut in paucioribus in natura Angelica, quia multò plures fuerunt remanentes quàm cadentes, & fortè etiam plures quàm omnes damnandi dæmones & homines; ſed in natura humana bonum videtur eſſe ùt in paucioribus.*

Hanc Doctoris Angelici congruentiam Suarez lib. 1. de Angelis Cap. 11. n. 9. vocat *per ſe probabilem, tum quia in his quæ à Deo principaliter intenduntur, ut ſunt creaturæ intellectuales, conveniens fuit bonum in pluribus eſſe, quàm malum, tum etiam, quia decet divinam miſericordiam ſimul cum diſtributiva ſeu munerativa juſtitia in pluribus, quàm vidicativam oſtendi.... Hinc autem evidenter ſequitur exceſſus in numero Angelorum, quia homines qui damnantur ſunt incomparabiliter plures quàm qui ſalvantur, ergo ut numerus prædeſtinatorum numerum reproborum excedat, neceſſe eſt ut Angeli ſancti incomparabiliter plures ſint quàm homines prædeſtinati.*

His addo SS. Patres nonnullos Angelorum multitudinem reſpectu hominum propè infinitam aſſerere.

S. Dionyſius: *Multi ſunt Beati exercitus ſupernarum mentium infirmam & conſtrictam excedentes numerorum materialium noſtrorum commenſurationem. His verbis,* inquit S. Bernardinus Senenſis Tom. 4. Serm. 48. *Dionyſius dicit, quòd ſolùm Angeli in Paradiſo exiſtentes, ſunt plures quàm ſint ſtellæ, quàm ſint arenæ maris ac terræ, quàm ſint folia & herbæ, & quàm ſint omnia quæcumque creata ſunt.*

Appoſitè etiam ad mentem Leibnitii S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 15. ait: *Ex loci magnitudine incolarum multitudo æſtimari ſolet, eſt autem univerſa terra puncti inſtar. Quibus verbis,* inquit Gonet Diſp. 2. de Angelis art. 5. §. 1. n. 30. *Significat Cyrillus, quod ſicut vaſtitas cœli Empyrei eſt pene incomprehenſibilis comparata ad terram, ita & Angelorum multitudo per comparationem ad res corporeas & materiales,* quâ comparatione etiam

utitur

Digitized by Google

utitur S. Thomas 1. p. q. 50. art. 3. quem ſic concludit. *Rationabile eſt quòd ſubſtantiæ immateriales excedant ſecundùm multitudinem ſubſtantias materiales quaſi incomparabiliter.* Videatur Petavius de Angelis lib. 1. Cap. 14. à n. 8.

Dato itaque non conceſſo tertiam partem Angelorum cecidiſſe cum Lucifero (hoc enim ex eo quòd Draco ſecum tertiam ſtellarum partem traxerit, non rectè colligi dicit Suarez ſupra n. 2.) dato etiam quòd numerus hominum ſalvandorum reſpectu damnandorum foret ut unus ad centum millia (quod falſum eſt quia ſic in una ſerie mundi, quâ milliones mille continerentur decem duntaxat millia ſalvarentur) adhuc tamen oſtendi poterit juxta ſuperiùs recenſita PP. dicta, quòd in morali æſtimatione duplo plures creaturæ rationales ſalventur quàm damnentur. Cùm enim Angelorum numerus incomparabiliter ſit major numero hominum, & ſe habeat inſtar puncti, pono Angelos habere ſe ad homines ſicut tres Biliones hoc eſt tres milliones millionum ſe habent ad unitatem, cùm ergo ex data, minimè conceſſa hypotheſi, tertia pars Angelorum hoc eſt unus Bilio ceciderit additâ unitate, minùs unâ centies milleſimâ parte unitatis, collectio Angelorum & hominum damnandorum habebit ſe ad collectionem Angelorum Beatorum, ſicut unus Bilio & una unitas, minùs unâ centies milleſimâ parte unitatis ſe habent ad duos Biliones; numerus verò poſterior (duorum Bilionum) in morali æſtimatione duplus eſt prioris ſive unius Bilionis additâ etiam unitate, quia unitas tanto numero addita inſtar puncti eſt.

Ad Poſtremum De nimiis laudibus hæreticorum, ſufficiet opinor interpretem proteſtari (uti ſeriò hiſce proteſtatur) ſe laudes iſtas non facere ſuas, quæ ſi omitte-

Digitized by Google

omitterentur, nonnulli Proteſtantes anſam arripient verſionem velut infidam ſpuriamque traducendi, & reliquis etſi ſinceris atque incorruptis fidem detrahent, ſicque cæteros à lectione avertendo ſperatus fructus excidet. Dicebat Hieronymus de Origene Epiſt. 65. *Laudo interpretem non dogmatiſtem, ingenium, non fidem, Philoſophum, non Apoſtolum.* Laudamus in Tertulliano ingenium, damnamus Hæreſin; nobis religio eſt vel hoc dicere, poſtquam eſt vetitum. Vale, Lector & reliqua ſuper his aliiſque Theodicææ capitibus in utramque partem omni affectu ſepoſito diſputata, quæ premimus, ſi hæc non diſpliceant, propediem expecta.

Errata

Errata.

IN *Præfatione* † 4 *Pag. verſâ, lineâ* 13. transformârunt lege transformârant.

In Diſſertatione de conformitate. Pag. 19. *lin. antepenultimâ.* logica *lege* logicæ.

Pag. 50. *lin.* 17. *poſt* quos inter *adde* non

ibid. lin. 31. Adduntur *l.* Adducitur.

Pag. 51. *lin.* 7. *lege.* part. 1. princip.

Pag. 53. *lin.* 17. *poſt* magnitudines *deleatur punctum & ſequens* Q *mutetur in* q

Ibid. lin. 31. Philoſophiæ *l.* philoſophicæ

Pag. 54. *lin.* 31. ſufficiat *l.* ſufficit.

Pag. 57. *lin.* 14. optatum *l.* optandum

Ibid. lin. 16. Sillogiſmorum *l.* Syllogiſmorum

Pag. 59. *lin.* 19. Syſtemali *l.* Syſtemati

Parte primâ. Pag. 69. *lin.* 17. *lege* ut qui-

Pag. 70. *lin.* 11. eventum *l.* eventus

Pag. 73. *lin.* 21. *poſt* malasque, *pone* &

Pag. 75. *lin.* 3. inquit *l* inquiunt

Pag. 77. *lin.* 9. *poſt* quam à malis, *adde* ad bona malis

Pag. 87. *lin.* 20. cretura, *l.* creatura

Ibid. lin. ultimâ. Bernenus. *l.* Bernerius

Pag. 89. *lin. penultimâ poſt* materiæ *deleatur punctum*

Pag. 91. *lin.* 28. facerer *l.* faceret

Pag. 97. *l.* 18. *poſt* actibus *adde* liberis actualibus occurrit, reperitur etiam in actibus

Pag.

Digitized by Google

Pag. 100. *lin.* 1. *lege* non ideo non

Pag. 101. *lin.* 25. virture *lege* virtute

Pag. 102. *lin.* 24. cogantur *l.* coguntur

Ibid lin. 28. modum *l.* nodum

Pag. 104. Poſt lineam 10. *omiſſus eſt integer numerus* 51. *qui ita habet:*

51. Quod ad volitionem ipſam attinet, impropriè dicitur eam eſſe objectum voluntatis noſtræ liberæ. Nam accuratè loquendo volumus agere, non verò volumus velle; alioqui poſſemus etiam dicere, velle nos ut velimus velle, ſeu nos velle habere voluntatem volendi & ſic in infinitum. Sed neque ſemper etiam ultimum intellectûs practici judicium ſequimur, cum ad volendum nos determinamus. Illud tamen verum eſt, nos, dum volumus, ſemper ſequi reſultatum omnium inclinationum, quas vel ratio vel affectus præbet; quod ſæpe fit ſine expreſſo judicio intellectûs.

Deinde ante Cuncta itaque *pone* 52. *& ſic deinceps adde ſemper unitatem numeris ſecuturis uſque ad* §. 98. *excluſivè.*

Pag. 109. *lin.* 9. rigore *l.* rigorosè.

Pag. 115. *l.* 1. obtemperaſſet *l.* attemperaſſet

Pag. 120. *lin.* 5. Pomponatus *l.* Pomponatius.

Ibid. lin. 9. *Poſt* ſatisfactionem *punctum muta in comma*

Ibid. lin. 18 ſolum *l.* ſolam

Ibid. lin. 28. *poſt* jactant *pone punctum*

Pag. 142. *lin.* 11. *poſt* eſt, *punctum verte in duo puncta, & poſt* Chriſtianus *punctum verte in comma* & H *in* h

Pag. 145. *lin.* 28. delucidè. *l.* dilucidè

Pag.

Digitized by Google

Pag. 150. *lin.* 5. Siſtemati *l.* Syſtemati
Ibid. lin. 9. coutinuò *l.* continuò
Pag. 152. *lin. antepen.* continuò *l.* perpetuò
Pag. 157. *lin.* 24. hominem *l.* hominum
Ibid. lin. 26. *lege* occultis
Pag. 169. *lin. penultimâ.* infallibilius *l.* infallibilibus
Pag. 171. *lin.* 6. *lege* conjungere. *lin.* 10. *lege* netutiquam *lin.* 29. *lege* Deus
Pag. 172. *lin.* 27. 123. *lege* 132. XVII.
Ibidem lineâ ſequenti lege quibus
Pag. 173. *lin.* 27. *lege* hypotheticæ
Pag. 175. *lin.* 3. *lege* humani
Pag. 176. *lin.* 22. *lege* morbi
Pag. 200. *lin.* 17. ab *lege* ob
Pag. 201. *lin.* 24. *lege* futuræ
Pag. 225. *lin.* 16. *l.* injuriam.
Ibid. lin 21. forent *l.* fore ut
Pag. 234. *lin.* 19. nix *l.* nixi
Pag. 236. *lin.* 26. *l.* quælibet
Pag. 241. *lin.* 9. libri *l.* liberi
Pag. 251. *lin. antepen. poſt* permanſionis *adde* procurandæ
Pag. 252. *lin.* 9. ſit *lege* fit
Pag. 277. *lin.* 24. quartùm *l.* quantùm
Pag. 279. *lin.* 1. ſplendidè *l.* ſplendida
Pag. 282. *lin.* 24. Ei *lege* Et
Pag. 284. *lin.* 1. ſublutionem *l.* ſolutionem
Ibid. lin. 15. animantibus *l.* amantibus
Pag. 285. *lin.* 9. *l.* ſervit
Pag. 309. *lin.* 30. idem *l.* item
Pag. 331. *lin.* 2. *l.* concedendam
Pag. 340. *lin.* 26. *l.* componit

Pag.

Digitized by Google

Errata

Pag. 359. *lin.* 23. aſſectis *l.* aſſeclis
Pag. 360. *lin.* 1. *lege* hypothetica
Pag. 362. *lin.* 26. *l.* immutabilis
Pag. 364. *lin.* 11. vocabantur *l.* vocabatur
Pag. 365. *lin. antepenult.* Baylius *l.* Baſilius
Pag. 368. *lin. penult.* continuationem *l.* creationem
Pag. 381. *lin.* 17. Chriſtinâ *l.* Chriſtianâ

In Monito Interpretis

Pag. ** *lin.* 24. *poſt* moralis *adde*, contingens

Si qua preterea graviora errata nobis inter legendum occurrerint, altero Indice corrigemus.

PRÆFATIO

Digitized by Google

Alia Errata in Monito Interpretis.

* 5 *linea* 23. *lege* plurima

* 6 *lin.* 5. *poſt* alia *pone*,

* 7 *lin.* 27. *lege* eruditiſſimè

* * *pagina verſâ lin.* 32. *poſt* ſi *adde* non

Sequenti pag. lin ultima eorum *lege* ejus

* * * 5 *lin.* 5. *poſt* propoſuit *adde* Cl. Fontenellius

ibid. lin. 8. ſæpius *lege* Suprà

Penultimâ pag. lin. 18. *poſt* & *adde* numerus hominum

IN PRÆFATIONE.

† † 2 *lin.* 18. *lege* Principii

† † 4 *lin.* 28. quædam *lege* quadam

† † † 3 *lin.* 13. *lege* actualis

Ibid. lin. 31. *lege* ſupplemento

Ibid. paginâ verſâ lin. 31. *lege* Derrienſem

Pag. 2. *lin.* 25. *lege* Metaphyſicam

pag. 5. *lin. antepenult. lege* doctiores

pag. 7. *lin.* 9. *lege* ἐξοχὴν *ibid. lin.* 13. *lege* Ariſtotelem

pag. 8. *lin.* 16. *lege* offundendis

pap. 9. *lin.* 4. ab *lege* ad *ibid. lin.* 8. *lege* proſelytum

ib. lin. 9. *lege* eruditus. *ib. lin. penult. lege* metaphoris

pag. 10. *lin.* 2. *lege* ratione.

pag. 14. *lin.* 5. *poſt* vindicat *pone.*]

pag. 15. *lin.* 12. ſacram *lege* Saram.

ibid. lin. antepenult. lege litterali.

pag. 16. *lin.* 7. eum *lege* cum.

pag. 26. *lin.* 4. *lege* videatur

pag. 27. *lin.* 5. *lege* gallicæ. *ibid. lin.* 25. *lege* habuiſſe

pag. 28. *lin. antepenult.* eum *lege* cum

pag. 43. *lin.* 26. *lege* rationem

pag. 48. *lin. penult.* tectam *lege* rectam.

pag. 49. *lin.* 5. *lege* conſecutiones

pag. 56 *lin.* 31. & 32. nec *muta in* &

pag. 60 *lin.* 32. *lege.* univerſim

pag. 61. *lin.* 12. *lege* difficultates

pag. 63. *lin.* 18. *lege* lectoribus

pag. 64. *lin.* 12. *lege* Lullum

Digitized by Google

pag. 68. *lin.* 25. *dele punctum*, & S *muta in* ſ
pag. 72. *lin.* 13. *lege* intellectus
pag. 76. *lin. antepen.* etiamque *lege* etiamſi
pag. 77. *lin.* 11. *lege* l'Abbé
pag. 86. *lin.* 5. improbavit *lege* improbaret
Ibid lin. 12. reſpectio *lege* reſpectu
pag. 91. *lin.* 3. poſt ſecundùm *adde* materiale, non tamen eſſe cauſa ejuſdem ſecundùm
pag. 113. *lin.* 29. ineat *lege* indat
pag. 119. *lin.* 3. *lege* prorſus
pag. 125 *lin.* 4. *poſt* deſtinationem *adde* quamcunque & prædeſtinationem
pag. 127. *lin.* 26. id *lege* ut.
pag. 163. *lin.* 15. *lege* committatur
pag. 180. *lin.* 20. *lege* Bactrianorum
pag. 221. *lin* 25. *lege* ad perfectionem
pag. 266. *lin.* 31. *lege* determinationem
pag. 278 *lin.* 23. *lege* reddi
pag. 281. *lin.* 8. *lege* meminerant
pap. 287. *lin.* 12. *lege* cruciatus
ibid. lin. 15. *lege* explicandi
pag. 292. *lin.* 4. *lege* ἰδίων
pag. 294. *lin.* 12. *lege* dicebat
pag. 295. *lin.* 15. *lege* coactione
pag. 307. *lin.* 28. *lege* ſocinianis
pag. 310. *lin.* 3. *lege* phyſico
ibid. lin. 19. egimus *lege* eligimus
pag. 316. *lin.* 27. *lege* parvi
pag. 319. *lin.* 4. *lege* conſilium
pag. 356. *lin.* 9. *lege* certitudinem
pag. 359. *lin.* 23. *lege* aſſeclis
pag. 371. *lin. ultimâ lege* agnoſcere
pag. 377. *lin. primâ lege* ineſſe
pag. 378. *lin. antepen. lege* modificationes
pag. 383. *lin.* 2. *loco puncti pone*)
pag. 388. *lin.* 14. *lege* diſtinguamus
pag. 331. *lin.* 10. *lege* ſapientiæ

Digitized by Google

PRÆFATIO.

AB omni retro ætate devotionem in *formulis* repoſuêre plerique mortalium: *Solida pietas* quæ in luce mentis & animi virtute ſita eſt, ſemper intra paucos ſtetit. Neque id mirum, cum nihil ſit humanæ imbecillitati magis conſentaneum. Externâ rerum ſpecie percellimur ſcilicet, interiora diſcuſſionem poſtulant, cujus pauci ſe reddunt capaces. Cumque duobus ſincera pietas, ſenſis ſcilicet intellectûs & praxi virtutis contineatur, *formulæ devotionis* eam imitatæ non minùs duplices prodiêrunt, nam aliæ ad *ritus practicos*, aliæ ad *fidei formularia* redeunt. Ritus ſive cerimoniæ, Virtutum actibus aſſimilantur, formularia verò doctrinæ ſunt veluti quædam umbræ veritatis, & plùs minúſve ad puram mentis lucem accedunt. Laudabiles forent omnes iſtæ formulæ, ſi ad ea, quæ imitantur ipſæ, fovenda exprimendaque à ſuis inventoribus ſatis aptatæ eſſent, ſi religioſi ritus, diſciplina Eccleſiaſtica, regulæ communitatum, leges denique humanæ ſemper veluti quoddam divinæ legis vallum nos à vitiorum incurſu tutarentur, honeſta con-

Digitized by Google

docefacerent, & virtutem redderent familiarem. Hunc ſcopum Moyſes, hunc ſapientes ordinum religioſorum Inſtitutores, ſed maximè Chriſtus ſanctiſſimæ ſapientiſſimæque Religionis divinus Autor ſibi præfixêre. Idem de *Fidei formularibus* dixero, quæ tolerabilia ſaltem forent, ſi nihil veritati ſalutari non conſonum, quamvis non omne quod expetitur verum continerent; ſed ſæpe contingit, ut devotio ritibus opprimatur, & divinum lumen opinionibus obnubiletur humanis. Falſorum Deorum cultores qui ante exortam lucem Evangelii orbem pene totum occupârant, unum duntaxat formularum genus uſurpabant; nam in cultu ſuo ritus adhibebant illi quidem, ſed articulos fidei nullos agnoſcebant; nec unquam de condendis Theologiæ ſuæ dogmaticæ formularibus cogitârant, ignari utrum numina ſua perſonæ revera eſſent, an verò potentiarum naturalium, puta ſolis, planetarum, elementorumque duntaxat ſymbola. Nec eorum myſteria in dogmatis difficilibus ſed in arcanis quibuſdam cerimoniis conſiſtebant, à quibus profani, hoc eſt, non initiati arcebantur. Hæc inſtituta ridicula ſæpe erant & abſurda, ideoque occultanda, ne in contemptum venirent. Habebant ſuas Idololatræ ſuperſtitiones, ſua oſtentabant miracula; oraculis, auguriis, præſagiis divinationibus plena apud ipſos erant omnia

Sa-

Digitized by Google

Sacerdotes ſigna quædam comminiſcebantur iræ benevolentiæque Deorum, quorum haberi volebant interpretes. Iſtud ad mentes ſpe metuque præſentium in officio continendas ſpectabat; ſed ingens illud futurum, expectandum poſt hanc vitam paucos habebat ſollicitos, nec vera de Deo deque humana mente ſenſa curabantur.

Inter antiquos populos nulli præter Hebræos publica religionis habuiſſe dogmata noſcuntur. Abraham & Moyſes unum Deum omnis boni fontem ſancivere credendum, de quo Hebræi magnificè ſanè, digniſſiméque loquuntur, ut mirum ſit exigui terrarum anguli incolas præ reliquo genere humano ſapuiſſe. Aliarum gentium ſapientes de Deo nonpauciora fortaſſe dixerunt interdum, ſed paucos habuere ſectatores nec dogmatis ſuis vim legis tribuere valuerunt. Interim Moyſes de animorum immortalitate doctrinam legibus ſuis non inſeruerat, conſentanea quidem ejus menti erat illa doctrina, tradebaturque per manus, ſed tamen populari modo necdum fuerat ſancita. Donec tandem Chriſtus eam ſublato velo palam prædicavit & nullâ licet externâ vi armatus, docuit tamen authoritate legislatoris, animos immortales ad alteram tranſire vitam, ubi ſuorum operum mercedem recipiant. Moyſes de Dei magnitudine ac bonitate jam tunc præclara docuerat, quibus complures excultæ gentes hodie

Digitized by Google

conſentiunt. At Chriſtus horum attributorum conſectaria omnia conſtabiliebat & divinam bonitatem juſtitiamque in iis quæ Deus animabus præparat eximiè effulgere demonſtrabat. Prætereo hîc alia chriſtianæ doctrinæ capita, contentus ob oculos poſuiſſe, quo pacto Chriſtus perfecerit ut Religio naturalis in legem tranſiret & publici dogmatis vim obtineret. Effecit ipſe ſolus quod tot tantique Philoſophi fruſtra tentaverant. Cum tandem Romanum imperium, quod potiori terræ cognitæ parti dominabatur, Chriſti jugo ſeſe ſubmiſiſſet, religio ſapientum facta eſt religio populorum. Sed neque Mahometus ſuperveniens à magnis illis Theologiæ naturalis placitis receſſit. Quin adeò ejus ſectatores ſacræ veritatis partem in remotiſſimas Aſiæ Africæque gentes, ad quas lex chriſtiana necdum ſatis pervaſerat, propagârunt, & in locis non paucis ſuperſtitiones Ethnicas veraci de Dei unitate & animorum immortalitate doctrinæ contrarias aboleverunt.

Liquet, quòd Chriſtus dum à Moyſe inchoata perfecit, Numen nos non timere modò ac colere ſed etiam amare atque in deliciis habere docuerit, docuerit, inquam, nam & Moſes Deum amandum dixit, at quomodo amari poſſet non ita liquidum fecit. Sic nempe hominibus in hac mortali vita præbebat Chriſtus prælibandam futuræ feli-

Digitized by Google

felicitatem. Nihil enim jucundius quàm amare id quod amore dignum eſt. Amor eſt affectus ille qui nos rei amatæ perfectionibus gaudere facit, at Deo nihil perfectius, nihil ſuavius. Porro ut ametur, ſufficit ejus perfectiones perſentiſcere, quod facile eſt, quia ideas harum perfectionum in nobis ipſis reperimus, nam perfectiones Dei ſunt, quæ etiam animarum noſtrarum, ſed ab illo ſine circumſcriptione poſſeſſæ. Oceanus eſt, à quo ſtillas accepimus: aliquanta potentia, aliquanta notitia, bonitas aliquanta ſunt in nobis; at in Deo plenæ ſunt & integræ. Ordine, proportionibus, Harmonia mirè delectamur, uti patet in pictura & muſica. At Deus totus ordo eſt, proportionum concinnitatem nunquam non ſervat, harmoniam præſtat univerſalem, omnis decor ac pulchritudo non niſi radiorum ejus profluvium eſt.

Hinc manifeſtè conficitur veram pietatem imò veram felicitatem ſitam eſſe in Dei amore ſed illuminato illo, quique lumen ardori habeat adjunctum. Hic amor illud in bonis operibus gaudium parit, quo virtus altiùs attollitur, dumque omnia ad Deum tanquam ad centrum refert, humana transvehit ad divina. Dum enim officii noſtri partes implemus dum obtemperamus rationi, mandata ſupremæ Rationis exequimur, & conſiliis noſtris collimamus ad commune

bonum, quod à Dei gloria non diſcrepat, deprehendimusque tandem neminem propriis commodis velificari magis quàm qui generalis commodi ſatagit, & nobis ipſi ſatisfacimus, dum procurandâ hominum felicitate verâ delectamur. Utcumque res cadat, eventu contenti erimus ubi nos Dei voluntati permiſerimus totos, & quod Deus vult, id optimum eſſe noverimus. At priuſquam Deus voluntatem ſuam eventu ipſo manifeſtaverit conamur eidem voluntati obviam ire id agendo quod Dei mandatis apparet eſſe quám maximè conſentaneum. Cum ſic animo affecti ſumus, ſiniſtros caſus nihil moramur, non niſi erratis noſtris angimur, nec ob ingratos hominum mores de beneficentia noſtra quidquam remittimus, charitas noſtra humilis & modeſta eſt, nec affectat imperium, ad defectus noſtros & aliorum dotes ex æquo attenti, proprias quidem actiones libenter carpimus, alienas verò excuſamus atque corrigimus, tum ut nos ipſi perficiamus, tum ut nemini faciamus injuriam. Nulla viget pietas ubi nulla eſt charitas, nec qui beneficus & officioſus non eſt, ſinceram exhibere devotionem poteſt.

Equidem indoles, educatio liberalis, hominum piorum ac virtute inſignium conſuetudo ad felicem hunc ſtatum animi comparandum conferre poſſunt plurimùm; ſed

nullâ

Digitized by Google

nullâ magis re quàm rectis principiis in illo ſolidamur. Dixi jam antè, jungendum eſt ardori lumen & voluntatis laudes intellectûs dotibus conſummari par eſt. Actus virtuti æquè ac vitio conformes, nudæ conſuetudinis effectus eſſe poſſunt, qua nobis ſenſim grati redduntur actus illi; at virtus vera & ex luce mentium nata à recta ratione pendet, & ad Deum ſupremam omnium rerum rationem refertur. Nequit amari Deus niſi cognoſcantur ejus perfectiones, & hæc cognitio veræ pietatis *Principia* continet. Scopus Religionis eſſe debet hæc principia mentibus infigere: ſed neſcio quo pacto perſæpe accidit, ut homines ipſique adeò religionis Magiſtri ab hoc ſcopo procul aberrárint: contra divini noſtri Magiſtri deſtinata, devotio ad cerimonias reducta fuit, & doctrina formulis onerata. Sæpe hæ cerimoniæ non admodum accommodæ fuerunt ad alendam virtutem, & formulæ interdum non fuerunt admodum luminoſæ. Quis credat? Chriſtiani paſſim ſibi perſuasêre, ſe poſſe Deo devotos eſſe ſine dilectione proximi, & pios ſine amore Dei, aut certè proximum diligi poſſe crediderunt, etſi ejus commodis non ſtuderetur, aut Deum amari, etſi non cognoſceretur: Non pauca effluxere ſæcula priuſquam error ille publicè ſatis adverteretur, & reſtant adhuc non exiguæ regni tenebrarum reliquiæ. Videmus

interdum homines de pietate, de devotione, de religione diu multumque diſſerentes, imò earum magiſterium profeſſos, de divinis tamen perfectionibus non ſatis dignè ſentire. Supremi rerum Arbitri bonitatem juſtitiamque malè concipiunt, Deum ſibi fingunt qui nec imitatione dignus ſit nec amore, quod ſanè mihi viſum eſt eſſe periculoſiſſimum, cum maximè interſit ipſum pietatis fontem nullo eſſe veneno infectum. Antiqui errores illorum qui Deum accuſârant, aut qui in malum principium transformârunt, hâc ætate noſtra ſubinde revixerunt. Ad irreſiſtibilem Dei potentiam itum eſt, dum potiùs de ſuprema ejus bonitate manifeſtanda agebatur, & dominium deſpoticum invectum fuit, ubi potentiam perfectiſſimæ ſapientiæ legibus temperatam conſiderare oportebat. Obſervavi noxias haſce ſententias niti præſertim notionibus quibuſdam perplexis, quas aliqui de libertate, neceſſitate ac fato ſibi efformârant, & pro re nata calamum arripui non ſemel ut tanti momenti capita elucidarem. Sed tandem meditationes meas ſuper his omnibus argumentis tam inter ſe connexis in unum colligere mihi conſilium fuit, eaſque in lucem emittere, quod hiſce meis *de Bonitate Dei, Libertate hominis & Origine Mali tentaminibus præſtandum ſuſcepi.*

Duo ſunt Labyrinthi inſignes in quibus ratio

ratio noſtra perſæpe aberrat. Alter ſpectat magnam *de Libero & Neceſſario* quæſtionem, maximè in productione & origine *Mali*. Alter pertinet ad diſcuſſionem *Continui & Indiviſibilium*, quæ Continui elementa eſſe videntur, quam diſcuſſionem Infiniti quoque conſideratio ingreditur. Ac prior quidem quæſtio totum ferè genus humanum divexat; poſterior verò ſolos exercet Philoſophos. Erit forſan aliàs occaſio mentem meam explicandi ſuper Continuo, ac monendi quod ob non bene perceptam ſubſtantiæ materiæque naturam falſæ poſitiones invectæ ſint, quæ ad inſuperabiles ducunt difficultates, quarum difficultatum legitimus uſus eſſe deberet, harum ipſarum poſitionum everſio. At ſi Continui cognitio magni eſt ad Theoriam momenti, neceſſitatis certè notitia non eſt minoris ad praxin & hæc cum capitibus annexis, ſcilicet Libertate hominis & Juſtitia Dei erit hujus meæ diatribæ argumentum.

Ab omni ferè ævo conturbavit homines ſophiſma quoddam, quod Veteres *Rationem ignavam* dixere, quia ad deſidiam incuriamque rerum omnium & ad ſequendum duntaxat voluptatis præſentis impetum tendebat. Sic enim ajebant: Si futurum eſt neceſſarium, id quod futurum eſt, eveniet quidquid agam atqui futurum eſt neceſſarium, ſive quia Deus omnia prænoſcit, imò præfinit

 admi-

Digitized by Google

adminiſtrando quæcumque in mundo ſunt, ſive quia omnia eveniunt per nexum cauſarum, ſeu denique propter naturam ipſam veritatis, quæ in enunciationibus de futuro determinata eſt, cum enunciationem omnem ſemper eſſe veram vel falſam neceſſe ſit, quanquam, utrum eorum locum habeat, non ſemper dignoſcamus. Et hæ omnes determinandi ut ſic dicam rationes quæ diverſæ videntur eſſe, veluti lineæ ad idem centrum denique concurrunt. Datur enim in eventu futuro veritas aliqua quæ per cauſas prædeterminatur, & hanc Deus præſtituit conſtituendo cauſas.

Pravè intellecta notio neceſſitatis ad mores applicata peperit id quod *Fatum Mahumetanum* nuncupo, quia Turcæ, ob rationes ſimiles jam relatis, diſcrimina aut loca lue infecta non vitare perhibentur. Nam *Fatum*, quod *Stoicum* dicitur non erat tam atrum quàm vulgò depingitur, nec homines à curandis negotiis avocabat, ſed tendebat ad præſtandam nobis tranquillitatem ex conſideratione neceſſitatis quæ ſollicitudinem anxietatemque noſtram inutilem reddit. In quo hi Philoſophi à Chriſti Domini doctrina non uſquequaque recedebant, qui ſollicitudines iſtas diſſuadet, aſſimilans inutili curæ quam homo ſuſciperet in pu-

Digitized by Google

pugillo uno ad ſtaturam ſuam adjiciendo.

Verum quidem eſt, quod ſtoicorum (& fortaſſis etiam aliquorum hujus temporis Philoſophorum celebrium) in jactatâ hac neceſſitate ſiſtentium doctrina non niſi patientiam coactam ingenerare poſſit, cum econtra Salvator noſter ſublimiores cogitationes inſpirans, artem ſemper gaudendi nos inſuper doceat oſtendatque, quando Deus perfectè bonus ac ſapiens omnia tam ſedulò curat, ut ne capillum quidem noſtri capitis unicum negligat, omnimodam in illo ponendam eſſe fiduciam: & deprehenſuros nos ſi rerum ſeriem capere poſſemus, melius aliquid, quàm quod facit, ne optari quidem poſſe, ſive res abſolutè ſive comparatè ad nos ipſos (ſi modo ſapiamus) ſpectentur. Itaque res perinde ſe habet ac ſi diceretur hominibus: officii veſtri partes ſtrenuè implete, & de cætero acquieſcite futuris, non ſolùm quia divinæ providentiæ aut naturæ rerum reluctari non valetis (quod quidem ad *tranquillitatem*, non item ad gaudium ſufficit] ſed etiam quia cum optimo Domino vobis negotium eſt: Et hoc vocari poteſt *Fatum Chriſtianum*.

Interim maximæ partis hominum, etiam Chriſtianorum actiones, quamvis ipſi non ſatis

ſatis agnoſcant, quandam Fati Mahumetani mixturam interdum redolent. Non feriantur illi quidem aut pigrantur, ubi pericula evidentia, vel ſpes luculentæ ingenteſque ſe offerunt, nam ſubducent ſe è domo ruinam minitante, ac præcipitium in via occurrens cavebunt, terram fodient ut Theſaurum ſemiconſpicuum eruant, neque expectabunt dum ille à Fato expediatur penitus. At ubi bonum malúmve aut procul diſſitum, aut dubium eſt, & remedium moleſtiam habet, aut palato noſtro non arridet, tunc enimverò *ratio ignava* nobis eſſe bona videtur. Velut ſi de valetudine imò & vita ipſa victu ſobrio tuenda agatur, ubi ij quibus conſilium datur ſæpe reſpondent: dies noſtros eſſe numeratos, & fruſtra ſe adverſus deſtinatam ſibi à Deo ſortem luctaturos. At ijdem iſti homines, ubi malum, quod neglexerant, imminere ſentiunt, ad remedia quævis etiam maximè ridicula convolant. Idem fere ratiocinium uſurpant paſſim in deliberationibus paulò operoſioribus, veluti dum quæritur *Quod vitæ ſectabor iter?* quod inſtitutum amplectendum? cum de uxore ducenda, de bello gerendo, de conſerendo prælio agitur: his enim caſibus, non pauci diſcuſſionis laborem pertæſi ſorti vel inclinationi ſe ſuæ permittent, quaſi Prudentia in caſibus duntaxat facilibus advocanda in conſilium foret. Tunc ergo rationciatio more Tur-

carum

carum inſtituetur (quamvis id aliqui malè vocent Providentiæ ſe Divinæ permittere, quod tunc ſolùm locum habet quando quis officio ſuo probè functus eſt) & ignava ratio à fati irreſiſtibilitate deſumpta valebit, ut ratiocinii legitimi onus excutiatur.

Omitto, ſi hoc ratiocinium contra rationis uſum teneret ſemper locum habiturum ſive deliberatio facilis ſit, ſive difficilis. Et huic ignaviæ originem ex parte ſuam debent Hariolorum ſuperſtitiones, in quas æque facilè ac in lapidem Philoſophicum impingunt homines quia compendioſas felicitatis ſine labore comparandæ vias vellent.

Non hîc loquar de illis qui ſeſe fortunæ totos permittunt, quia fortunam prius faventem experti ſunt, quaſi conſtans in eâ perpetuumque foret quidpiam. Eorum argumentatio à præterito ad futurum, non minus inanis eſt quàm Aſtrologiæ judiciariæ aliarumque divinationum principia, nec animo reputant eſſe in fortuna fluxum quendam refluxumque quem *Maream* (quaſi æſtum maris) vocant Itali, dum ludunt ludum illum cartarum, quem *Baſſettam* nuncupant: qui etiam in eo quaſdam inſtituunt obſervationes, quibus tamen nimiùm fidere nemini autor fuerim. Interim hæc in fortunam fiducia ſæpe prodeſt ad homines & præſertim milites animandos, iiſque bonam illam fortunam

tunam quam ſibi tribuunt reverà conciliat, quemadmodum prædictiones ſæpe prædicta efficiunt, & quemadmodum Mahumetani ſuâ de Fato ſententiâ fieri perhibentur audaces. Ita ipſi errores ſuâ non carent utilitate, ſed plerumque aliis medendo erroribus, nam veritas in univerſum potior haberi debet.

Sed tunc præcipuè jactatâ Fati neceſſitate abutimur cum illam vitijs noſtris intemperantique licentiæ excuſandæ obtendimus. Audivi ſæpe juvenes, audacia illorum judicia æmulantes, quorum ingenia fortia parùm rectè à Gallis vocantur, fruſtranea dicere virtutis encomia, vana vitij vituperia, præmiorum ſpem, metumque pænarum inanem, cum omnia neceſſariò fiant, & de fatorum libro dici queat: *quod ſcriptum ſcriptum eſt*, nec præſcripta fatis inſtituta vitæ noſtræ ratio mutari poſſit, atque ita ſatius eſſe gerere morem animo, eaque duntaxat perſequi quæ nos in præſens oblectare poſſint, quàm nequicquam circa futura luctari. Verum boni illi abſurdas hujus argumenti nimium probantis conſequentias minime perpendebant: probaret enim ſorbendum eſſe ſuave poculum quamvis illud toxico medicatum probè noſſem. Eâdem enim ratione, ſi valeret argumentum, dicere potero: ſi ſcriptum ſit in diphtera parcarum, toxicum iſtud mihi perniciem

alla-

allaturum, id eſſe eventurum, quamvis toxicum iſtud non biberem. Sin verò minimè id ſcriptum ſit, nihil mihi mali eventurum, etiamſi toxicum hauriam, atque ita impune me genio meo morem gerere poſſe ſumendo quod delectat, quamvis perniciosum, quod quidem manifeſtè abſurdum eſt. Hac objectione reprimebantur illi aliquantulum, ſemper tamen ad ratiocinium ſuum varijs modis incruſtatum revertebantur, donec tandem illis oſtenſus fuiſſet hujus ſophiſmatis fons: nempe falſum eſſe quod res eventura ſit, quidquid agas aut non agas. Eveniet illa, quia facies quod ad eam ducit. Itaque effectuum cauſarumque nexus tantùm abeſt ut neceſſitatem inducat perniciosam moribus, ut potiùs ei profligandæ apprimè deſerviat.

Verùm quamvis in neceſſitatis defenſore abeſſet intentio prava quæ ad effrenem licentiam ducat, poterit tamen aliter abſurdis fatalitatis ſequelis turbari: ſi nimirùm perpendat iſtâ neceſſitate tolli libertatem arbitrij, actionis moralitati tam eſſentialem, cum nec juſtitia nec injuſtitia nec laus nec vituperium, nec pæna nec præmium in actionibus neceſſarijs locum habere poſſint, nemoque ad impoſſibile faciendum aut neceſſarium omittendum teneatur. Aberit quidem fortaſſe animus hac cogitatione abutendi in vitij patrociniũ. At non parva ſæpe difficultas occurret, ubi

ubi judicium de alienis factum ferendum erit, & maximè, ubi reſpondendum erit objectionibus, quarum aliquæ Deum ipſum ſpectant, de quibus ſtatim loquar. Et quia neceſſitas inſuperabilis oſtium aperiret impietati, ſive ob ſcelerum impunitatem quæ ex illa colligi poſſet, ſive quia torrenti omnia rapienti reſiſtere velle foret inutile; magni profectò refert diverſos neceſſitatis gradus diſtinguere, palámque facere quod eorum aliqui obeſſe libertati non poſſint; uti econrra aliquis admitti non poteſt, quin pravas conſequentias ſecum trahat. Nonnulli longius provecti & ad probandum quòd virtus vitiumque nec proſint nec obſint, neceſſitatis obtentu abuti minimè contenti, audent Deum ſcelerum ſuorum conſortem facere Paganos imitati, qui ſua Dijs crimina tribuebant, quaſi numine aliquo ad peccandum compellerentur. Chriſtianorum Philoſophia quæ rerum omnium à primo Autore dependentiam, ejuſque ad omnes creaturarum actiones concurſum meliùs quam illa vetus agnoſcit, difficultatem augere viſa eſt. Viri quidam docti hujus ætatis omnem creaturis activitatem denegare non dubitarunt: ac Clariſſimus Baylius, qui ab hac opinione paradoxa non abhorrebat, eâdem uſus eſt ad reſuſcitandum pridem ſopitum de binis principiis ſive duobus Dijs, altero bono, malo altero dogma; quaſi iſtud difficultates de mali origine

dilue-

diluerет expeditiùs; etſi alioqui fateatur hanc ſententiam nullâ poſſe ratione defendi, & Principij unitatem in manifeſtis rationibus à *Priori* atque rebus intimiori deſumptis fundari. Sed conatur inde evincere quòd humana ratio ipſa ſibi contradicat, & propriis ſuis luminibus obſtruat, neque objectionibus ſatisfacere poſſit. Fatetur quidem non eò minùs firmiter adhærendum eſſe dogmatis revelatis, quibus unius Dei perfectè boni, perfectè potentis, perfectèque ſapientis exiſtentia ſtabilitur: ſed verendum eſt ne lectores non pauci, quibus de objectionum inſolubilitate perſuaſum eſſet, quique objectiones cenſerent æquè ſaltem robuſtas quàm argumenta, quibus religionis veritas innititur, ad pernicioſas inde conſequentias delabantur.

Sed etſi daretur (quod dari nequit) nullum Dei ad pravas actiones concurſum eſſe, ſupereſſet tamen difficultas non levis, quòd actiones iſtas Deus prævidet ac permittit, cum eas omnipotentiâ ſuâ poſſit prohibere. Hinc quidam Philoſophi, imò & Theologi rerum ſingularum & futurorum maximè eventuum notitiam Deo negare, quàm quæ bonitati ejus repugnantia cenſebant, concedere maluerunt. Sociniani, nec non Conradus Vorſtius eam in partem inclinant. Et Thomas Bonartes Anglus Jeſuita Pſeudonymus ſed oppidò eruditus, qui de *Concordia*

Digitized by Google

Scientiæ cum Fide librum (ſed ſuis improbatum) conſcripſit, de quo infrà ſermo recurret, id ipſum inſinuare videtur.

Malè illi ſanè ſed nihilo meliùs alii quibus ſine Dei voluntate potentiáque nihil fieri certis, libuit tamen Deo conſilia & opera tribuere ſubſtantiâ optimâ maximâque prorſus indigna, ut divinæ Bonitati Juſtitiæque renuntiaſſe videri poſſint. Crediderunt enim Supremum univerſorum Dominum ſine ullo ſuæ ſanctitatis detrimento efficere poſſe ut peccata committantur ſolùm quia ita libet, aut ut delinquentes punire poſſit: imò poſſe Eum ſempiternis innocentum cruciatibus delectari abſque injuſtitia illa, quia nemo jus habet ei dicendi: cur ita facis? imò quidam auſi ſunt aſſerere Deum reverà ſic agere. Et his doctrinis tam horridis ex eo color quæſitus eſt, quòd reſpectu Dei quaſi nihilum ſumus; itaque nos cum vermiculis, Deum cum homine comparant qui vermiculos conterere penſi nihil habet, aut animalia diverſæ à noſtra ſpeciei malè mulctare religioni ſibi non ducit. Arbitror homines non paucos animo cæteroqui non malo his opinionibus abreptos fuiſſe, quia eorum conſectaria non ſatis perviderunt, neque animadverterunt his aſſertis Dei juſtitiam reverà deſtrui. Nam illi juſtitiæ ſpeciei cui voluntas ſola pro regula eſt, id eſt, ubi voluntas nullis æqui bonique regulis dirigitur, imò in malum ipſum

dire

directè fertur, quam obſecro notionem tribuemus, niſi fortaſſe expreſſam in Tyrannica definitione Thraſymachi apud Platonem docentis: juſtum nihil aliud eſſe, quàm quod potentiori placet. In quod imprudentes recidunt, quotquot obligationem omnem in coactione fundant, atque adeò potentiam pro menſura juris habent. Sed placita tam abſurda, tamque hominibus exemplo Dei bonis ac beneficis efficiendis inepta brevi abjicientur, ubi ritè perpenſum fuerit, Deum, qui ex alieno malo voluptatem gloriamque captaret, à malo Manichæorum principio diſcerni non poſſe, eoque admiſſo perinde fore ac ſi malus Manetis Deus mundi dominatum ſolus teneret. Vero igitur Deo non niſi ea tribuenda ſunt ſenſa, quæ boni Princicipij appellatione ſunt digna.

Feliciter accidit ut paradoxa hæc doctrina apud Theologos tantum non exoleverit. Interim viri quidam ingenioſi, qui difficultates ſuſcitare amant, eam hodie ad lucem revocant, ac Theologiæ Chriſtianæ controverſias cum Philoſophiæ diſceptationibus conjungentes, perplexitatem noſtram augere ſtudent. Philoſophi de Neceſſitate, de Libertate, deque Mali Origine quæſtiones pertractarunt, quibus quæſtiones de Peccato Originali, de gratia, deque Prædeſtinatione addidere Theologi. Originalis

 huma-

humani generis ex Adæ peccato nata corruptio naturalem nobis abſque gratiæ adjutorio peccandi neceſſitatem impoſuiſſe videtur: ſed quia cum punitione neceſſitas ſtare nequit, conficietur inde gratiam ſufficientem omnibus hominibus dari debuiſſe, quod experientiæ non ſatis conſentaneum videtur.

Sed ingens eſt difficultas præcipuè in Dei deſtinatione circa hominum ſalutem. Electi ſive ſalvandi pauci ſunt. Igitur Deus decretoriam multos eligendi voluntatem non habet, cumque in confeſſo ſit electos præ ceteris qui electi non ſunt, electioné ipſam meritos non fuiſſe, nec per ſeipſos minùs alijs eſſe malos, quia quidquid habent divino munere acceperant, augetur difficultas. Ubi ergo Dei juſtitia [inquiet aliquis] aut certè ubi ejus bonitas? Proſopolepſia ſive perſonarum acceptio juſtitiæ adverſatur, & qui beneficentiam ſuam ſine cauſa limitibus coercet, eum non ſatis habere bonitatis oportet. Verum quidem eſt eos qui electi non ſunt, culpâ ſuâ interire, defuit enim illis bona voluntas aut fides viva, at hanc ipſam largiri penes Deum erat. Notum eſt præter interiorem gratiam homines ſolere diſcerni per occaſiones externas, & educatione, conſuetudine, exemplis ingenia corrigi ſæpe vel depravari: at quis non miretur quòd his quidem circumſtantias faventes præparet, illos verò in occaſiones infelicitaté procuraturas incidere ſinat?

Nec

Digitized by Google

Nec ſufficere videtur quòd aliqui dicunt, gratiam internam eſſe univerſalem, & omnibus æqualiter conceſſam, cum iidem Autores ad exclamationes Apoſtoli confugere cogantur, ac dicere *O altitudo!* dum animo reputant, quantopere homines per gratias, ut ſic loquar, externas diſcernantur, eas videlicet, quæ in circumſtantiarum à Deo excitatarum diverſitate conſpiciuntur, quarum certè homines non ſunt arbitri, quæ tamen ad ſalutem tantopere conferunt.

Nec magis promovebis ſi cum S. Auguſtino dicas, cum homines univerſi per Adæ peccatum ſub dammatione comprehenſi ſint, Deum, omnes in ſua miſeria relinquere potuiſſe, atque ita merum eſſe beneficium quòd aliquos liberaverit: nam præterquam quòd abſurdum videatur alienò peccato damnari quempiam debere, remanet ſemper quæſtio, cur Deus non omnes liberet, cur partem minimam tantùm, & cur hos potius quam illos? Equidem omnium Dominus eſt, ſed bonus juſtuſque Dominus. Potentia ejus ſumma & abſoluta eſt; ſed ſapientia non ſinit ut hæc potentia mero deſpoticoque arbitrio exerceatur, hoc enim reverà Tyrannicum foret. Præterea cum primi hominis lapſus non niſi permittente Deo contigerit, & Deus non niſi poſt expenſas peccati iſtius ſequelas eum permittere decreverit, quæ in totius maſſæ generis humani

Digitized by Google

corruptione, nec non puſilli ſalvandorum gregis electione ac cæterorum omnium derelictione conſiſtunt, fruſtra difficultas in maſſa jam corrupta ſiſtendo diſſimulatur, cum vel ingratijs noſtris altiùs aſſurgendum ſit ad ſequelarum primi peccati cognitionem in Deo anteriorem ejus decreto quo peccatum permiſit, ſimulque permiſit reprobos maſſa perditionis involvi, non liberandos. Deus enim, ac ſapiens nil niſi penſatis omnibus rei ponendæ conſectarijs ſtatuunt.

Speramus has omnes difficultates à nobis expediendas, ac palam faciendum. 1mo *Neceſſitatem abſolutam* quæ etiam Logica aut Metaphyſica, interdum Geometrica dicitur, quæque ſola timenda foret, in actionibus liberis minimè reperiri, atque ita libertatem non ſolùm à coactione ſed etiam à verâ neceſſitate immunem eſſe. 2do Deum ipſum, quanquam ſemper eligat optimum, ex abſoluta tamen neceſſitate non agere, & leges naturæ ab eo præſcriptas medium tenere inter veritates Geometricas abſolutè neceſſarias & arbitraria decreta, quod à Baylio, alijsque recentibus Philoſophis non ſatis intellectum eſt. Oſtendemus 3tio quandam etiam in libertate indifferentiam inveniri quia nulla reperitur alterutram in partem neceſſitas abſoluta; nunquam tamen indifferentiam æquilibrij perfecti locum habere. Oſtendemus 4to In actionibus

nibus liberis perfectam reperiri ſpontaneitatem, ſupra quàm hactenus conceptum fuit. Denique demonſtrabimus neceſſitatem hypotheticam, & neceſſitatem moralem liberis actionibus relictas nihil afferre incommodi & *Rationem ignavam* eſſe purum putum ſophiſma.

Circa Mali originem ex parte Dei conſideratam, perfectionum Divinarum Apologiam texemus, quâ Dei ſanctitas, juſtitia, bonitaſque non minùs quàm magnitudo, potentia, independentiaque extollantur. Oſtendimus quo pacto fieri poſſit, ut ab illo univerſa pendeant, ut ad omnes creaturarum actiones ipſe concurrat, imò ut creaturas, ſi ita vis, continuò creet, nec tamen ideò ſit autor peccati. Ubi etiam demonſtratur quomodo concipienda ſit privativa natura mali. Quod amplius eſt, oſtenditur qua ratione malum originem habeat à Divina voluntate diverſam, atque ideo quòd meritò dicatur Deus malum culpæ non velle, ſed permittere tantùm. Sed, quod omnium præcipuum eſt, oſtenditur Deum potuiſſe peccatum & miſeriam non permittere tantùm ſed & variâ concurrendi ratione promovere, abſq; ullo ſupremæ ſanctitatis bonitatiſq; ſuæ detrimento, quamvis abſolutâ quædam ratione ſpectatâ hæc omnia mala cavere potuiſſet.

In negotio Gratiæ & Prædeſtinationis propugnamus modos loquendi magis probatos:

 Velu-

veluti: quòd non niſi per prævenientem Dei gratiam convertamur; quòd bonum agere niſi ejus adjutorio non valeamus; quòd Deus omnium hominum ſalutem velit, nec ullos damnet niſi qui pravæ fuerint voluntatis; quòd omnibus gratiam ſufficientem largiatur, modò eâ uti velint, quòd cum Chriſtus electionis principium centrúmque ſit, Deus electos ad ſalutem deſtinaverit quia ipſos vivâ fide Chriſti doctrinæ adhæſuros prævidit, quanquam hæc ratio electionis non ſit ratio ultima, ſed hæc ipſa prævoſio anterioris adhuc decreti divini conſectaria ſit, quia fides eſt Dei donum; ac Deus eos ad habendam fidem prædeſtinavit ob rationes decreti alicujus ſuperioris, quo gratias & circumſtantias ſecundùm ſupremæ ſuæ ſapientiæ altitudinem diſpenſat.

Cum verò vir hac ætate eruditiſſimus, cujus eloquentia cum ſagacitate perſpicaciaque certabat, quique ingentia vaſtiſſimæ eruditionis ſpecimina edidit, neſcio qua inductione animi permotus omnes in hac materia difficultates jam à nobis ſtrictim delibatas, & ab alijs olim ſuſcitatas mirabiliter inſtaurare ſtuduerit, amplum exercitandi ingenij campum nacti ſumus in ſingula cum illo deſcendendo. Fatemur libenter Clariſſimum Baylium (de hoc enim mihi ſermonem eſſe facile quivis perſpicit) exceptis cauſæ ipſius momentis ſuperiora ha-

habere omnia; ſed veritatem (quam à nobis ſtare ipſe agnoſcit) quantumvis nudam, cunctis eruditionis eloquentiæque ornamentis prævalituram confidimus, ſi modo eam ut oportet evolverimus: tantoque magis felicem certaminis hujus ſucceſſum ſperamus, quòd Dei cauſam hîc agamus, interque cætera quæ hoc loco tuemur axiomata non infimum ſit, adjutorium Dei non deeſſe iis qui bonæ ſunt voluntatis. Cujus quidem optimi animi ſui argumentum diſſertationis præſentis Autor putat ſe dediſſe etiam ſtudio quod ad hoc argumentum attulit. Meditatus illud inde ab adoleſcente, & cum maximis aliquot hujus ævi viris congreſſus ut doceretur, nec melioris notæ librorum negligens, & quia complurium idoneorum judicum ſententiâ in quibusdam aliis meditationibus profundis præſenti materiæ valdé affinibus operæ pretium, Deo juvante feciſſe viſus eſt, ſpem fortaſſe non vanam fovet lectores veritatis amantes, & ad eam inveſtigandam non ineptos attentum animum ad hujus opuſculi lectionem eſſe allaturos.

Aliæ præterea rationes peculiares eum ad argumentum iſthoc aggrediendum invitârunt. Habita de illo cum hominibus tam literatis quàm aulicis in Germania Galliaque, ſed præcipuè cum maxima & omnibus ingenii naturæque dotibus cumulatiſſima

Digitized by Google

ſima fæmina Principe colloquia, cum huc perpulere non ſemel. Audiebat illum Sereniſſima hæc Regina de varijs mirabilis Bayliani Dictionarij capitibus ſenſa ſua ediſſerentem, in quo Fides & Ratio digladiantes inducuntur, ac Baylius Rationi ſilentium inducere vult, poſtquam eum nimiùm loqui juſſit, quod ille triumphum fidei nuncupat. Autor hujus opellæ tunc ſe quidem aliter ſentire ſignificavit, gaudere tamen, quòd tanti vir ingenij graviſſima hæc juxta ac difficillima capita perſcrutandi anſam præbuiſſet. Faſſus eſt hæc ipſa dudum à ſe fuiſſe expenſa, ſeque interdum deliberaſſe de cogitatis ſuis eo ſuper argumento vulgandis, quorum præcipuus ſcopus eſſe debebat notitia Dei, qualis ad excitandam pietatem alendamque virtutem neceſſaria eſt. Sereniſſima Regina Autorem magnopere hortata eſt, ut antiquum exequeretur propoſitum, acceſſere amici, eoque propiùs aberat ut eorum votis obſequeretur, quod ſpes eſſet fore ut procedente jam diſcuſſione Cl. Baylij lumina eum juvarent ad argumentum iſtud tanta in luce collocandum quantum nunc expectare fas erat. ſed varia interceſſere impedimenta, quorum non poſtremum fuit incomparabilis Reginæ obitus. Accidit interea Cl. Baylium ab egregijs oppugnari viris qui materiam hanc ipſam expendere aggreſſi ſunt. Reſpondit illis

Bay-

Baylius ampliter & ſemper ingenioſè. Spectabamus attentè certamen illud, nihilque propius factum eſt quam ut illi immiſceremur. Res ſic accidit.

Divulgaveram Syſtema novum quod explicandæ animæ & corporis unioni accommodum videbatur, & laudem tulit etiam ab illis qui ſecus ſentiebant. Nec defuere viri eruditi, qui mecum jam ante ſenſiſſe ſeſe profiterentur, quamvis ad explicationem adeò enucleatam non deſcendiſſent, priuſquam mea de illo ſcripta vidiſſent. Cl. Baylius Dictionarij Hiſtorico-Critici Articulo *Rorarius* illud expendendum ſuſcepit. Cenſuit principia quæ dederam eſſe digna quæ excolerentur, utilitatem eorum circa certa capita notavit, & difficultates quæ adhuc remorari poterant expoſuit. Non potui verbis tam officioſis & meditationibus tam utilibus non reſpondere uti par erat: Ergo ut majorem ex ijs fructum caperem, *Hiſtoriæ operum eruditorum* menſi Julio 1698. inſerendas curavi Elucidationes aliquas quibus Cl. Baylius in altera Dictionarii ſui Editione ſuas obſervationes repoſuit. Miſi deinde illi reſponſionem alteram, quæ lucem necdum vidit, & cui an repoſuerit aliquid ipſe, non intellexi.

Inte-

Digitized by Google

Interim cum Vir Clariſſimus & multiplici doctrinâ Celeberrimus Joannes Clericus Bibliothecæ ſuæ ſelectæ Excerptum quoddam ex Intellectuali Cudvvorthi Theologi Anglicani Syſtemate inſeruiſſet, ibique naturas quasdam plaſticas à Doctiſſimo Cudvvortho ad animalium formationem adhibitas expoſuiſſet, cenſuit Cl. Baylius (vide continuationem cogitationum diverſarum cap. 21 Art. 11.) cum hæ naturæ cognitione careant, earum poſitione infirmari argumentum, quo ex mirabili rerum conformatione ſuadetur cauſam Univerſi intellectu præditam eſſe debere. Reſpondit Cl. Clericus (Art. 4. Tom. 5. Biblioth. ſelect.) naturas iſtas indigere ſapientiæ divinæ directione. Inſtitit Baylius (art. 7. Hiſtoriæ Operum Eruditorum Auguſti 1704) cauſæ efficienti cognitione deſtitutæ non ſatis eſſe nudam directionem; niſi velis eam eſſe merum Dei inſtrumentum, quo caſu fruſtra foret. Atque hîc Syſtema meum, obiter perſtrinxit, ex quo occaſionem nactus ſum Celebri Operum Eruditorum Hiſtorico mittendi brevem Schedam quam ipſe menſis Maji 1705 Articulo 9. inſeruit, quâ conabar oſtendere ad animantium organica corpora producenda ſufficere quidem Mechaniſmum abſque naturis alijs plaſticis, modo addatur *præformatio* jam tum organica in corporum naſcentium ſeminibus, quæ in corporibus, ex quibus prodiere

diere, continentur, uſque ad prima retro ſæmina; quod non niſi ab infinitè potente & infinitè ſapiente rerum Autore provenire poterat, qui ab initio ſtatim ordinatè cuncta faciens, ordinem artificiumque futurum in illis omne jam præſtituiſſet. Nimirum in intima rerum conſtitutione nullum eſt Chaos, organiſmus eſt ubique in materia, cujus diſpoſitio Deum habet Autorem: imò hic organiſmus tantò amplius in ea eluceſceret quò major in corporum Anatomia fieret progreſſus, illumque plus ultra ſemper obſervare fas eſſet, etiamſi cum natura in infinitum progredi poſſemus, ac cognitione noſtrâ continuare ſubdiviſionem, ſicut eam natura reverà continuavit ſuo motu.

Cum ergo ad mirabilem illam *animalium formationem* explicandam uterer *harmoniâ præſtabilitâ* hoc eſt, eâdem ratione quâ uſus eram ad explicandum aliud naturæ miraculum, ſcilicet animæ cum corpore commercium, ex quo principiorum à me adhibitorum uniformitas, fæcunditasque effulgebat; id Cl. Baylio Syſtema meum in memoriam revocaſſe videtur, quod hujus commercii rationem reddit, & fuerat olim ab ipſo expenſum. Declaravit ergo (cap. 180. Reſponſionis ad quæſita Provincialis pag. 1253. tom. 3.) ſibi non videri Deum materiæ vel alij cuicumque cauſæ impertire poſſe facultatem organa formandi, quin ipſis organorum ideam ſive

ſive cognitionem ſimul impertiat, nec ſe adhuc adduci ut credat, Deum cum omni ſua in naturam potentia, omnique eventuum poſſibilium præſcientia poſſe res ita diſponere, ut vi ſolarum legum mechanicarum navis aliqua ad portum deſtinatum perveniat, niſi in decurſu ab aliquo moderatore intelligente dirigatur. Miratus ſum Baylium divinæ potentiæ ſtatuere limites nullâ in oppoſitum allatâ ratione, nullâque contradictione ex parte objecti, aut imperfectione ex parte Dei adductâ, quamvis in ſecunda mea reſponſione oſtendiſſem, ipſos adeo homines efficere ſæpe per automata nonnihil affine motibus à ratione immediatè provenientibus, imò mentem finitam ſed noſtrâ ſuperiorem id exequi poſſe, quod Baylius eſſe Deo poſſibile inficiatur: Accedit quod cum Deus omnia ſimul ab initio præordinaverit, rectum hujus navis iter non magis ſtupendum foret quam Cylindri ignivomi miſſilis (racchettam quidam vocant, Galli fuſum) in artificioſa pyra decurſus ſecundum funem accuratus, quandoquidem omnes omnium rerum leges directioneſque perfectâ inter ſeſe harmoniâ conſpirant amicè ſeſeque mutuò regunt quaſi filis aut funibus necterentur.

Hæc ergo Baylij declaratio ſuæ mentis, reſponſionem à me poſtulabat, ſtatueramque ipſi

ipſi repræſentare, quod niſi Deus ipſe per miraculum continuum efformare corpora, aut id negotij commiſiſſe dicatur intelligentijs, quarum potentia ſcientiaque pene ſint divinæ, judicandum ſit, Deum res ita præformaſſe, ut organiſmus novus nihil ſit aliud quam mechanica conſtitutionis organicæ præcedentis conſecutio, prorſus ſicuti fit, dum papiliones è bombycibus prodeunt, in quo nihil eſſe niſi evolutionem Cl. Svvammerdamius olim demonſtravit. Addidiſſem, plantarum animaliumque præformatione aptius nihil eſſe ad confirmandum Syſtema meum harmoniæ inter animam corpuſque præſtitutæ, in qua corpus ex nativa ſua conſtitutione movetur ad exequendum cum rerum externarum adjutorio, quidquid agit volente animâ, uti ſemina vi conſtitutionis ſuæ originalis divinas intentiones atque conſilia naturaliter exequuntur artificio adhuc majori, quàm illud quod efficit ut in corpore noſtro omnia noſtræ voluntatis imperio conformentur. Baylius ipſe meritò judicat in formandis animalium organis plus ineſſe artificij quàm in elegantiſſimo quovis poëmate, aut pulcherrimo quolibet ingenij humani invento. Ex quo fit Syſtema meum circa corporis animæque cōmercium æque facile eſſe quàm cōmunem de animalium formatione ſententiam. Hæc enim ſentētia (quæ mihi vera videtur) reverà

ponit

ponit naturam à Dei ſapientia ita fuiſſe conſtitutam, ut virtute legum ſuarum animalia formare valeat. Idipſum elucido ego, ac poſſibile eſſe clarius, ni fallor, oſtendo ope *præformationis*. Mirum poſthæc non videbitur, quòd Deus ita corpus fabricaverit, ut vi legum propriarum rationalis animæ imperia poſſit exequi, ſiquidem quidquid anima rationalis imperare corpori poteſt, minùs ſit arduum quàm organorum formatio ſeminibus à Deo imperata. Ait Baylius (Reſponſionis ad Quæſita Provincialis cap. 182. pag. 1294.) nuper demum extitiſſe quoſdam, quibus ſuboluit corporum viventium fabricam opus naturæ eſſe non poſſe: quod ipſum juxta ſua ipſius principia etiam de corporis animæque commercio dicere potuiſſet, cum Deus in Syſtemate Cauſarum Occaſionalium, quod Baylius adoptaverat, totum quantum eſt utriuſque commercium præſtet. At ego nihil hîc admitto ſuperius naturæ viribus niſi in ipſis rerum initiis circa primam animalium efformationem, aut circa originalem Harmoniæ inter corpus animamque præſtitutæ conſtitutionem. Quibus jam poſitis, cenſeo formationem animalium, & mutuum corporis animæque reſpectum aliquid nunc eſſe æquè naturale, quàm aliæ quælibet naturæ operationes maximè vulgares, eâ ferè ratione quâ vulgò de inſtinctu deque mirandis Belluarum operibus

ribus

Digitized by Google

[...]ibus ratiocinamur. Rationem ibi agnoſcimus, non in belluis ipſis, ſed in earum Conditore. Itaque communi ſententiæ in hoc capite aſſentior, ſpero tamen ſententiæ iſti explicatione meâ perſpicuitatis, imò & amplitudinis aliquid acceſſiſſe.

Cùm igitur Syſtema meum adversùs novas Cl. Baylii difficultates mihi propugnandum eſſet, ſtatueram pariter cum Viro illo doctiſſimo communicare, quæ pridem meditatus fueram circa difficultates, quas objecerat iis qui Rationem cum Fide circa Originem Mali conciliare conantur. Et verò pauci fortaſſe ſunt qui plus operæ ac laboris in eo argumento expendendo poſuerint. Vix libros latinos intelligere utcumque didiceram, cùm Bibliothecæ commoditatem nactus, libros pervolitabam, & quia argumentis meditationem poſcentibus æquè ac Hiſtoriis Fabulíſque paſcebar, magnopere me delectavit lectio operis Laurentii Vallæ contra Boëtium, nec non Lutheri adversùs Eraſmum, quamvis utrumque temperamento indigere ſatìs intelligerem; ſed neque me à Libris controverſias tractantibus abſtinebam, atque inter cætera generis hujus ſcripta non parvi ad diſciplinam momenti eſſe mihi videbantur Acta Colloquii Montis Pelicardi. Neque Theologorum noſtratium documenta neglexi, tantúmque abfuit ut Scriptorum his adverſantium lectione conturbaret, ut potiùs illa in moderatis Eccleſiarum Confeſſionis Auguſtanæ ſententiis me confirmaret. Nec inter peregrinandum defuerunt occaſiones conferendi cum variis variarum partium Viris egregiis, puta cum Illuſtriſſimo Petro Wallemburgio Suffraganeo Moguntino, cum Clariſſimo Joanne Fabricio Theologo Heidelbergenſi Primario, ac denique cum Famigeratiſſimo illo Antonio Arnaldo, cui adeò Dialogum latinum à me iſto ſuper Argumento elucubratum exhibui circa Annum

1673. in quo jamtum aſſerebam, cùm Deus mundum omnium poſſibilium perfectiſſimum condendum elegerit, eum à Sapientia ſua ad mali ei annexi permiſſionem adductum fuiſſe, neque tamen id obſtare divinæ bonitati. Exinde alios etiam omnis generis libros non ſpernendos ſuper hâc controverſiâ pervolvi, ſumque conatus proficere in cognitionibus iis, quæ removere poſſent, quidquid ſupremæ perfectionis Deo tribuendæ ideam obſcuraret. Autores etiam omnium rigidiſſimos diſcuſſi, eos ſcilicet qui rerum neceſſitatem quàm longiſſimè promoverunt; cujusmodi ſunt Hobbeſius & Spinoſa, quorum ille neceſſitatem illam abſolutam non ſolùm in Elementis ſuis Phyſicis alibíque aſſeruit, ſed etiam juſto volumine adversùs Bramhallum Epiſcopum conſcripto defendit. Spinoſa verò Stratoni Peripatetico antiquo conſentiens ferè vult à Prima Cauſa ſive Natura Primigenia, neceſſitate cæcâ puréque Geometricâ oriri omnia, nec primum illud rerum omnium principium eſſe capax electionis, bonitatis, aut intellectûs.

Inveniſſe mihi viam videor, quâ contrarium demonſtrem modo dilucido, qui ſimul in rerum abdita pandat aditum. Poſtquam enim circa Vis Activæ naturam legéſque motûs nova quædam detexiſſem, oſtendi eas non eſſe neceſſitatis prorſus Geometricæ, utì Spinoſa cenſuiſſe videtur, at neque planè arbitrarias, utì Baylius aliíque Philoſophi recentes ſentiunt, ſed à convenientia pendere, utì ſuprà notavi, ſive ab eo quod voco *Principium optimi*, & in hac, utì in alia re quavis, agnoſco Characteres Primæ Subſtantiæ, cujus productiones ſapientiam ſummam indicant & harmoniam omnibus numeris abſolutiſſimam conſtituunt. Oſtendi etiam hanc Harmoniam eſſe, quæ præteritum cum futuro, præſens cum abſente copulat. Prima nexûs ſpecies tempora connectit, altera colligat

loca.

loca. Hic ſecundus nexus in unione animæ cum corpore cernitur, & generatim in mutuo ſubſtantiarum inter ſe & cum Phænomenis externis commercio. Sed prior in corporum organicorum aut potiùs omnium præformatione locum habet, cùm ubique ſit organiſmus, quanquam non omnes maſſæ organica corpora efficiant, quemadmodum ſtagnum piſcibus aut aliis corporibus refertum eſſe poteſt, quamvis ſtagnum ipſum non ſit animal, corpúsve organicum, ſed ſolùm maſſa quâ animalia continentur. Cúmque ſuper fundamentis hujusmodi demonſtratis corpus integrum notitiarum præcipuarum, quas nuda ratio nos docere poteſt, ſtabilire ſim conatus, corpus, inquam, cujus partes omnes inter ſe aptè connexæ forent, quódque potiſſimis Antiquorum Recentiúmque difficultatibus ſatisfacere poſſet, conſequenter etiam informaveram animo certum quoddam de libertate hominis & concurſu divino Syſtema, quod mihi ab omni eo, quo Ratio juxta ac Fides offendi poſſent, remotum videbatur, & jam illud Baylii aliorúmque quibuſcum ille diſceptabat, oculis ſubjicere meditabar: cum raptus eſt ille nobis nuperrimè, nec parva eſt tanti Viri jactura, qui doctrinâ & perſpicacitate paucos pares habebat. Sed cùm Controverſia illa ferveat, & multorum eruditorum ſtudia occupet, ac publicam etiam attentionem excitârit, hanc occaſionem aliquod cogitationum mearum ſpecimen evulgandi arripiendam putavi.

Priuſquam huic Præfationi finem imponam, juverit fortaſſe monere: dum nego phyſicum animæ in corpus, vel corporis in animam influxum, eum ſcilicet qui faciat, ut alterum alterius leges perturbet, non ideò me negare unionem alterius cum altero, quæ unum ex utroque ſuppoſitum conſtituat. Verùm hæc unio metaphyſicum quiddam eſt, nihil immutans in Phæno-

Digitized by Google

menis, quemadmodum reſpondi ad id quod R. P. Turnaminus ingenio & eruditione præſtans objecerat in Diario Trivultiano. Et hanc ob cauſam, in ſenſu quodam metaphyſico fas eſt etiam dicere, animam agere in corpus, & corpus viciſſim agere in animam. Et verò Anima eſt Entelechia ipſa ſive principium activum, cùm econtra id quod corporeum eſt, ſi nudè ſumatur, ſive id quod merè materiale eſt, nil niſi paſſivum contineat, & conſequenter principium actionis ineſt animabus: uti plus quàm ſemel rem explicavi in Actis Lipſienſibus, ſed præcipuè dum Cl. Joanni Chriſtophoro Sturmio p. m. Philoſopho & Mathematico Altorfino reſponderem. Ubi adeò demonſtravi, ſi nihil niſi paſſivum in corporibus foret, diverſos etiam ſtatus fore indiſcriminabiles. Dicam etiam hâc occaſione: cùm ingenioſum Autorem operis, cui Titulus, *Notitia ſui ipſius*, adversùs Syſtema meum Harmoniæ præſtitutæ quædam obmoviſſe comperiſſem, miſiſſe me Pariſios reſponſionem, quâ palam fit, ab illo adſcriptas mihi fuiſſe opiniones, à quibus abſum longiſſimè; quod ipſum nuper etiam fecit Anonymus quidam Sorbonæ Doctor alio in argumento. Et (credo) quàm illa à mente meâ aliena eſſent, ſtatim in Lectorum oculos incurriſſet, ſi hi Autores ipſa mea verba retuliſſent, quibus inniti ſe poſſe putârunt.

Hæc mortalium proclivitas ad hallucinandum in repræſentandis aliorum ſententiis facit ut monendum duxerim, dum alicubi dixi, hominem in converſione uti auxilio gratiæ, me ſolùm intelligere quòd eo utatur per ceſſationam reſiſtentiæ ſuperatæ, ſed ſine ulla cooperatione ex parte ſua, ſicut glacies non cooperatur, dum frangitur; nam converſio gratiæ ſolius opus eſt, ad quod homo non niſi reſiſtendo concurrit, ſed ejus reſiſtentia nunc major nunc minor eſt pro ratione Perſonarum atque occaſionum. Sed & circum-

ſtantiæ

Digitized by Google

ſtantiæ ad attentionem noſtram motusve in anima naſcentes plus minusve conferunt, & harum rerum omnium concurſus ad menſuram impreſſionis gratiæ ſtatumque voluntatis additus effectum gratiæ determinat, ſed neceſſarium non reddit. Satis alibi ſententiam meam explicavi, quòd circa res ſalutares homo non renatus inſtar mortui reputandus ſit, & valde probo modum, quo Confeſſionis Auguſtanæ Theologi hæc capita exponunt. Hæc tamen hominis non renati corruptio non vetat quominus is alioqui veras virtutes morales habeat, & in civili vita bona quandoque opera è principio bono provenientia faciat absque omnis peccati actuali mixtura. In quo ſpero ignoſcendum mihi quòd à S. Auguſtini ſententia recedam, Viri ſanè maximi & ingenii ſtupendi, ſed qui interdum exceſſiſſe modum videtur, præſertim in æſtu diſputationum ſuarum. Viros quoſdam qui ſe Auguſtini diſcipulos profitentur magni quidem facio, quos inter eſt R. P. Quesnellus dignus Magno Arnaldo Succeſſor in perſequendis controverſiis, quas cum Societatum celeberrima ſuſceperunt. Sed comperi in certaminibus virorum eruditione inſignium (quales hîc utrimque procul dubio reperiuntur) plerúmque rationem pro utraque parte militare, ſed in diverſis capitibus, & defenſionibus quàm aggreſſionibus ferè magis favere: quanquam innata cordis humani malignitas aggreſſiones quàm defenſiones faciat lectori jucundiores. Spero R. P. Joannem Baptiſtam Ptolemæum, (jam purpurâ Eminentem) Societatis ſuæ decus, qui nunc in elucubrando celebris Bellarmini ſupplemento navat operam, elucidationes ſuper his omnibus perſpicaciâ & eruditione, imò, auſim addere, etiam moderatione ſuâ dignas daturum. Credendum etiam eſt inter Auguſtanæ Confeſſionis Theologos exoriturum aliquando novum aliquem

Chemnicium aut Calixtum, uti pariter judicare fas eſt fore ut Uſſerii Dallæive inter Reformatos reviviſcant, omneſque magis ac magis operam dent, ut occurrentes paſſim in hac materia ſiniſtri intellectus auferantur. Cæterùm optarem ut qui argumentum præſens diſcutere voluerint, legant objectiones in formam Syllogiſticam redactas cum reſponſionibus, quas inſerui brevi ſcripto quod ad hujus operis calcem veluti Summarium ſubjeci. In quo etiam novas quaſdam objectiones prævenire conatus ſum, explicando V. G. quare voluntates antecedentem conſequentemque S. Thomæ, Scoti aliorumque exemplo pro voluntatibus prævia ac finali ſumpſerim; quo pacto fieri poſſit ut in Beatorum gloria plus ſine comparatione boni ſit quàm mali in omnium damnatorum miſeria, quamvis horum poſteriorum major ſit numerus; quâ ratione dum malum non aliter quàm ut boni *conditionem, ſine qua non* extitiſſet, fuiſſe permiſſum aſſero, id intelligam non ſecundùm principium neceſſarii, ſed ſecundùm principium congrui, quomodo Prædeterminatio, quam admitto, ſit ſemper inclinans, nunquam neceſſitans; quo pacto Deus nunquam novas illuſtrationes auxiliaque neceſſaria negaturus ſit iis qui priùs acceptis bene uſi fuerint. Ut alias elucidationes prætercam, quas ſuper nonnullis difficultatibus mihi recenter objectis dare ſum conatus. Morem etiam geſſi ſuadentibus quibuſdam Amicis qui è re fore cenſebant ut geminas appendices adderem, alteram quidem ſuper controverſia Hobbeſium inter & Bramhallum Epiſcopum in Hibernia Dervienſem agitatâ circa Liberum & Neceſſarium; alteram circa eruditum Illuſtriſſimi Kingii opus *de Mali Origine* nuper in Anglia publicatum.

Denique omnia ad ædificationem referre conatus ſum, & ſicubi curioſitati nonnihil indulſi, id propterea feci, quod argumentum, cujus gravitas nonnullorum legen-

legentium animos abſterrere poterat, aliquà exhilarandam eſſe putarem. Hunc in Scopum Theologiæ cujusdam Aſtronomicæ commentum lepidum huic opuſculo inſerui; nihil veritus ne quis ab illo ſeducatur, nam illud recitaſſe, refutaſſe eſt. Quod ſi figmenmentum figmento reponere libeat, ubi planetæ ſoles fuiſſe finguntur, concipe potiùs eos fuiſſe maſſas in ſole liquefactas, indeque ejectas, quod Theologiæ illius hypotheticæ fundamenta convelleret.

Error vetus duorum principiorum quæ Orientales populi Oromaſdæ & Arimanii nominibus diſtinguebant, anſam mihi præbuit proponendæ cujuſdam conjecturæ meæ circa remotiſſimam populorum Hiſtoriam. Videntur enim hæc fuiſſe nomina duorum magnorum Principum coætaneorum, quorum alter alicui non exiguæ Superioris Aſiæ parti imperitârit, in qua alii deinde Reges eodem inſigniti fuere nomine; alter verò Celto-Schytarum Rex fuerit, in prioris ditiones irrumpens, aliunde inter Germaniæ Numina notus. Et videtur ſanè Zoroaſter horum Principum uſurpaſſe nomina tanquam Symbola poteſtatum inviſibilium, quibus eos, Aſiaticorum judicio, ſuæ expeditiones aſſimilabant. Quanquam alioqui ex Auctorum Arabum relationibus, qui de quibuſdam veteris Hiſtoriæ Orientalis capitibus meliorem, quàm Græci, notitiam habere potuere, veriſimile ſit, hunc Zerduſtum, ſive Zoroaſtrem, quem [falsò tamen ut opinor] Darii Magni coætaneum faciunt, hæc duo principia tanquam omnino primigenia, independentiaque minimè conſideraſſe ſed ab unico ſupremo Principe producta exiſtimaſſe, nec abhorruiſſe à Moyſis Coſmogonia, juxta quam Deus qui parem non habet, omnia condidit, & lucem à tenebris ſeparavit. Quaſi lumen quidem originali Dei conſilio conforme fuerit; tenebræ verò conſequenter exortæ ſint

uti

uti umbra ſequitur corpus, & nihil aliud ſint quàm privatio. Quæ ſi vera forent, vetuſtum hunc Philoſophum ab erroribus quos ipſi tribuunt Græci, vindicarent. Magna ejus & multiplex ſcientia effecit ut eum populi Orientales cum Ægyptiorum Græcorumque Mercurio compararent, prorſus ſicut Gentes ſeptentrionales Wodanum ſive Odinum ſuum cum eodem Mercurio contulerunt. Hinc dies Mercurii Wodans-Tag, ſive dies Wodani nuncupatus fuit à Septentrionalibus; ab Aſiaticis verò Dies Zerduſti, cum à Turcis Perſisque nominetur *Zarſchamba* vel *Dſcarſchambe*, ab Hungaris ex Oriente Boreali exortis *Zerda* & à Slavis ab interiori magna Ruſſia uſque ad Venedos ditionis Luneburgicæ diffuſis *Sreda*, qui id vocabulum haud dubiè ab Orientalibus accepere.

Hæ Notæ non diſplicebunt fortaſſe talium curioſis, ac confido brevem Dialogum qui Tentamina Anti-Bayliana claudit aliquam eſſe voluptatem allaturum iis qui veritates difficiles & magnas facili ac familiari ratione explanatas videre amant. Conſcriptum fuit hoc Opus Idiomate Gallico, non ſine periculo multiplicis lapsûs, quod ſubire maluimus quàm utilitati publicæ deeſſe, quia hoc argumentum nuper ab aliis Gallicè itidem tractatum fuit, magíſque Gallica leguntur ab iis quibus hoc Opuſculo prodeſſe cupiebamus. Itaque ſperamus peccata in idioma quæ non ſolùm à Typotheta & Amanuenſi, ſed etiam ab Autoris aliundè ſatis diſtracti feſtinatione, atque etiam ignoratione ipſa provenere, condonatum iri. Quòd ſi quis error in Sententias irrepſerit, Autor ubi meliùs edoctus fuerit, primus corriget; cum ea pridem ſui in veritatem amoris ſpecimina ediderit ut hanc declarationem ſuam pro fucato verborum officio minimè habitum iri ſperet.

DISSER-

DISSERTATIO

De Conformitate Fidei cum Ratione.

1. ORdior à quæſtione prævia *de Conformitate Fidei cum Ratione*, déque Philoſophiæ uſu in rebus Theologicis, partim quia locus ille ad præcipuum quod aggredimur argumentum ingentis eſt momenti, partim etiam quia Clariſſimus Baylius in eo totus eſt. Inprimis pro certo ſumo veritates nullas poſſe ſibi mutuò repugnare: Deinde *Objectum Fidei* eſſe veritatem à Deo, modo extraordinario revelatam: Denique *Rationem* aliud nihil eſſe in præſenti quàm mutuum inter ſe nexum ſive cohærentiam catenationemque veritatum, earum maximè (ſi Fidem à Ratione ſecernas) quarum notitiam humana mens nullis adjuta Fidei præſidiis nativâ vi ſuâ conſequi poteſt. Hæc notio rectæ veræque Rationis nonnullis contra Rationem vagè ſumptam declamare ſolitis nova inſolensque viſa eſt: Ajebant Rationis vocabulum eo in ſignificatu uſurpatum audiviſſe ſe nunquam: nempe cum iis, qui explicare iſta diſtinctius amant, nunquam egerant. Fatebantur interim rationem, uti à me ſumitur, nihil habere, quod poſſent reprehendere. Atque hoc ſenſu accepta Ratio *etiam Experientiæ* quandoque contraponitur. Equidem Ratio cum in veritatum nexu ſita

ſit, eas etiam, quas Experientia ſuppeditat, veritates ad eliciendas ex iis concluſiones mixtas colligare valet. At pura illa nudaque Ratio, quam Experientiæ opponimus, circa ſolas veritates à ſenſibus neutiquam dependentes occupatur. Experientiæ indolem Fides imitatur, hæc enim [quoad rationes ejus veritatem comprobantes, quæ *Motiva credibilitatis* ſchola vocat] ab experimento pendet illorum hominum, qui miracula revelationis notitiam gignentia viderunt, nec non à Traditione fide dignâ per quam & miracula & revelatio ipſa ad nos uſque propagata ſunt, ſive per ſcripturas, ſive per relationem hominum qui ſcripturas ipſas conſervarunt. Ad eum ferè modum, quo eorum, qui Sinas ipſi luſtrarunt experimento proprio fideque nixi mira illa credimus, quæ de longinqua iſta regione narrantur. Hæc autem omnia intelligenda ſunt ſalvo interno ſpiritûs ſancti motu, qui mentes pervadit, perſuadet, & ad bonum, id eſt, fidem charitatemque, impellit, nec ſemper iſtis motivis indiget, de quo alibi ſermo erit.

2. Veritatum Rationis duplex eſt claſſis, aliæ dicuntur Veritates Æternæ, & hæ ſunt abſolutè neceſſariæ, ita ut oppoſitum contradictionem implicet: hujuſmodi ſunt eæ, quæ neceſſitatem habent vel Logicam, vel Mataphyſicam, vel Geometricam; Aliæ Poſitivæ dici poſſunt, quia vel poſitas à Deo leges conſtituunt, vel ab illis dependent, Et has vel Experientiâ, id eſt, à Poſteriori vel Ratione ſive à Priori diſcimus, dum ſcilicet Convenientiam, ob quam hæ præ cæteris electæ ſunt, conſideramus. Hæc convenientia ſive congruentia ſuas quoque rationes, ac regulas habet, ſed Electione Dei liberâ, non Geometricâ neceſſitate fit, ut, quod magis convenit, oppoſito præferatur ac producatur. Itaque phyſica neceſſitas fundatur in neceſſitate morali, hoc eſt, in Sapientis

Digitized by Google

ſeis electione, quæ Sapientiâ iſtâ digna ſit, & ſic
utráque neceſſitas iſta à Geometrica diſtinguitur.
Phyſica neceſſitas ordinem ipſum naturæ facit, éſtque
ita in regulis motûs alijſque legibus generalibus non-
nullis, quas Deus rebus indidit dando illis eſſe. Non
táque ſine ratione Deus illas ſanxit, utpote qui te-
mere, aut fortè, vel purâ cum indifferentiâ nihil un-
quam ſtatuit, quamvis generales boni, ac ordinis ra-
tiones, quibus ad ſeriem illam eligendam permo-
tus eſt, potioribus ordinis ſuperioris rationibus
vinci quandoque poſſint, efficique ut à ſtatutis regu-
lis recedatur.

3. Ex his patet Deum à præſcriptis legibus exſol-
vere poſſe creaturas, & in ijs aliquid, quod ipſarum
natura non ferat, producere *Miraculo*. Cum igitur
ad facultates ac perfectiones ijs, ad quas ſuapte naturâ
pertingere poſſunt, nobiliores elevantur, hanc fa-
cultatem Scholaſtici *potentiam obedientialem* nuncu-
pant, quia nempe res illam obtinet obediendo man-
datis Ejus, qui, quod ipſa non habet, largiri poteſt.
Quanquam hujus potentiæ quædam exempla Scho-
laſtici nonnulli proferunt quæ pro ἀδυνάτοις habeo
ut, dum Deum creaturæ Virtutem creandi dare poſſe
contendunt. Equidem Deus Angelorum miniſterio
quædam miracula patrare poteſt, in quo naturæ
leges non magis violantur, quam dum naturam arte
juvant homines; cum Angelicum artificium ab hu-
mano niſi perfectionis gradu non differat. Semper
tamen verum manet naturæ leges à Legiſlatore ſolvi
poſſe; cum econtra Veritates æternæ, quales ſunt
Geometricæ, nullam unquam exceptionem patian-
tur, nec cum ijs pugnare poſſit Fides. Hinc contra
Veritatem objectio nulla invicta militare poteſt, nam,
ſi demonſtratio eſt, eáque principijs vel factis uſque-
quáque manifeſtis innixa, & è veritatibus æternis

Digitized by Google

mutuo nexu cohærentibus conflata, concluſione inde deductam eſſe certam neceſſe eſt, atque adeo falſum eſſe quidquid ei refragatur; alioqui enunciationes duæ contradictoriæ ſimul veræ eſſe poſſent. Sin objectio demonſtrativa non eſt, probabile duntaxat argumentum conficietur, quod adverſus fidem vim nullam habebit, cum in confeſſo ſit fidei myſteria *apparentibus* eſſe contraria. Et verò Clariſſimus ipſe Baylius (Reſponſo poſthumo ad D. Joannem Clericum) tandem profitetur nolle ſe contendere, quod contra veritates Fidei demonſtrationes habeantur; Atque ita invictæ illæ difficultates omnes & decantata Rationis cum Fide prælia in fumum abeunt: *Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcunt.*

4. Hactenus poſita omnes, quotquot hanc rem accuratius expendêre Theologi, Proteſtantes juxta cum Romanis agnoſcunt. Et verò quidquid adverſus Rationem objicitur, contra ſolam rationem corruptam & falſâ veri ſpecie deluſam valet. Idem de divinæ juſtitiæ atque Bonitatis notionibus dixero, de quibus aliquos loqui video non aliter, ac ſi ideam earum definitionémque haberemus omnino nullam. Sed hoc ita ſi foret; cur igitur hæc attributa Deo tribuimus? Bonitas & Juſtitia, quemadmodum & Sapientia quæ in Deo ſunt, in hoc ſolùm à bonitate, juſtitia, ſapientiáque creatis, differunt, quod his illæ ſint infinitè perfectiores. Itaque nec notiones ſimplices: neque veritates neceſſariæ, neque demonſtrativæ Philoſophorum conſequentiæ revelationi poſſunt eſſe contrariæ. Et ſi qua Philoſophiæ axiomata Theologia reſpuit, hoc ideo fit, quia non niſi neceſſitatem phyſicam moralemve continent, quæ in communiter contingentibus duntaxat habet locum & in apparentibus fundatur, ſed Deo ita volente deficere poteſt.

5. Ex

Digitized by Google

5. Ex dictis apparet eos, qui cum Philoſophia Theologiam, Fidem cum Ratione committunt, ſæpe confuſiùs loqui, quaſi verò idem foret, *explicare, comprehendere, probare, ac tueri*. Quam confuſionem nec Cl. ipſe Baylius quantumvis perſpicax mihi videtur ſemper caviſſe. Explicari ergo myſteria poſſunt quantùm ſatis eſt ut credantur; comprehendi non poſſunt, nec, quomodo exiſtant, intelligi. Sic in Phyſica complures qualitates ſenſiles, aliquatenus, ſed imperfectè duntaxat explicamus, minimè comprehendimus. Sed nec Myſteria probari poſſunt ratione. Quidquid enim à priori ſive ratione purâ probari poteſt, poteſt & comprehendi. Itaque poſtquam motivis credibilitatis impulſi myſteriis aſſenſum præbuimus, ſolum reſtat, ut adverſus objectiones illa tueri valeamus. Id ſi non poſſumus, neque illa credere ſatìs tutum erit. Nam quidquid demonſtratione ſolidâ convelli poteſt, non poteſt non eſſe falſum. Adhæc motiva credibilitatis non niſi moralem gignentia certitudinem æquarentur, imò vincerentur oppoſitis rationibus, quæ ſi, ut ponimus, evidentes prorſus & demonſtrativæ forent, omnimodam abſolutámque afferrent certitudinem. Atque hæc pauca difficultatibus quæ uſum rationis ac philoſophiæ circa religionem ſpectant, amoliendis ſufficere poſſent, niſi cum hominibus præjudicio laborantibus res nobis eſſet. Itáque cum verſemur in argumento momenti maximi, quod à variis mirè implicatum fuit, juvat illud accuratiùs perſequi,

6. Præſens de Conformitate Fidei cum Ratione quæſtio ab omni retro ætate agitata magnopere fuit. Sub ipſis Eccleſiæ naſcentis primordijs Chriſtiani cæteris doctores Platonicorum placita, tanquam probabilia magìs, idque temporis celebrata, ferè ſectari viſi ſunt. Platonem excepit Ariſtoteles, cum ſcilicet

cæpere Syſtemata placere, & Theologia magìs methodicè tractari ob conciliorum generalium deciſiones, quæ certa definitáque formularia præſcribebant. S. Auguſtinus, Boëtius, & Caſſiodorus in occidente, S. Joannes Damaſcenus in Oriente, Theologiæ in methodum redigendæ multùm profuere, ut Bedam, Alcuinum, Anſelmum alióſque Philoſophiâ excultos prætercam. Supervenere tandem Scholaſtici, & otio monaſtico adjutis (Ariſtotelicâ Philoſophiâ recenter ex Arabico translata ſpeculationibus obſtetricante) nata eſt Theologiæ Philoſophiæque mixtura quædam, cujus potiſſimæ quæſtiones eò tendebant ut Fides cum Ratione conciliaretur. Sed conamini non omnis, quem ſperáre fas fuerat, ſucceſſus reſpondit: tum quia temporum injuriis, ignorantiâ opinionùmque pertinaciâ non parum corrupta fuerat Theologia, tum quia philoſophia præter proprios defectus ſanè maximos Theologiæ vitijs gravabatur; & Theologia viciſſim obſcuriſſimæ imperfectiſſimæque Philoſophiæ vitio laborabat. Et tamen cum incomparabili Grotio fatendum eſt, ſub his barbaræ monachorum latinitatis ſordibus aurum latere perſæpe. Quare non ſemel optavi, ut eruditus aliquis diſcendo Scholæ idiomati munere ſuo deſtinatus ex eorum ſcriptis optima quæque ſeligeret, & idem præſtaret ſcholaſticis, quod doctiſſimi viri Petavius ac Thomaſſinus in Patribus effectum dedere. Opus illud ſanè curioſitate ſæculi dignum, & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ utiliſſimum foret, utpote dogmatum hiſtoriam provecturum ad renatas uſque litteras [quo tempore rerum facies mutata fuit] imò ulterius quoque, nam placita non pauca, puta de prædeterminatione phyſica, de ſcientia media, de peccato philoſophico, de præciſionibus objectivis, aliáque multa in Theologia Theoretica, imò & practicâ caſuum conſcientiæ

poſt

poſt ipſum adeò Tridentinum concilium celebritatem adepta ſunt.

7 Paulò ante mutationes iſtas & magnam, quæ etiamnum durat, ſciſſuram occidentis viguit apud Italos Philoſophorum ſecta quædam, qui hanc, quam tuemur Fidei cum Ratione concordiam oppugnabant, Averröiſtarum ſcilicet qui ita vocati ſunt a duce ſuo, celebri Arabe Philoſopho, Commentatore Κατ᾽ἐξοχὴν cognominato, & Ariſtotelis mentem inter cæteros gentis ſuæ Philoſophos melius, ut videbatur, aſſecuto. Hic itáque Averroes Græcorum Ariſtotelis interpretum doctrinam promovens contendebat juxta Ariſtotelem, átque adeò juxta rationem (nam eo tempore idem ferè ſonabat utrumque) immortalitatem animæ ſtare non poſſe. Sic autem arguebat: ſecundùm Ariſtotelem extitit ab æterno genus humanum, Igitur vel ad exploſam Ariſtoteli Metempſychoſin deveniendum erit, ſi quidem ſingulares animæ non occidunt, vel, ſi novæ ſemper animæ oriuntur, animas infinitas ab æterno perdurantes admittere oportebit. Atqui juxta Ariſtotelem ipſum repugnat infinitum actu, ergo animas ſive formas organicorum corporum, aut ſaltem intellectum poſſibilem unicuíque homini proprium unà cum corporibus interire neceſſe eſt. Reſtabit itáque ſolus intellectus agens omnibus hominibus communis, quem Ariſtoteles deforis advenire ajebat, & quem operari oportet, ubicúmque organa diſpoſita repererit, ad eum ferè modum, quo ventus in organi fiſtulas aptè diſpoſitas incurrens, harmoniam quandam efficit.

8 Hac demonſtratione, ſic enim vocant, nihil imbecillius; nam neque Metempſychoſin nec actu infinitum ſatis confutavit Ariſtoteles, nec ab æterno humanum extitiſſe genus evicit. Interim Ariſtotelicis iſta demonſtratio habebatur invicta, eoque paſſim

Digitized by Google

compulerat,ut extare quandam intelligentiam ſublunarem putarent, cujus in participatione intellectus noſter agens conſiſteret. Alij,etſi Ariſtoteli minus addicti, longius progreſſi, univerſalem quandam animam quæ animarum omnium ſingularium velut oceanus eſſet, commenti ſunt. Hanc interim dum cæteræ ſingulares animæ naſcuntur & intereunt, perſiſtere ſemper exiſtimabant. Hos ſi audias, oriuntur animæ dum guttarum inſtar ab oceano ſuo ſeparantur ac corpus,quod animare poſſint reperiunt, occidunt autem, dum corpore deſtructo, non aliter ac fluvij mare ingreſſi, rurſus junguntur Oceano. Non pauci Deum ipſum eſſe hanc animam univerſalem rebantur, alii conditam illam ac Deo ſubordinatam ſtatuebant,pravum hoc dogma, cæterà per vetuſtum & oſtendendis vulgo tenebris perquam idoneum his verſibus eleganter expreſſit Maro Æneid. 6. v. 724.

Principio,cœlum ac terram campóſque liquentes
Lucentemque globum Lunæ, Titaniáque aſtra
Spiritus intus alit, totámque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet:
Inde hominum pecudumque genus,vitæque volucrum

Et alibi Georg. 4. verſ. 221.

Deum namque ire per omnes
Terráſque tractuſque maris cœlúmque profundum
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quémque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas:
Scilicet huc reddi deinde, ac reſoluta referri.

9 Atque hunc in ſenſum accepta fuit à nonnullis Platonica mundi anima. Verùm jure potiori Stoicis communis anima ſingulares abſorbens cæteras imputaretur. Huic opinioni qui adhærent, dici Monopſychitæ poſſent, cum apud illos reapſe ſit anima ſubſiſtens unica. Notat Cl. Bernerius hanc ſententiam apud

Digitized by Google

apud ſapientes Perſas atque Mogoles eſſe paſſim receptam. Nec procul ab illa abeſſe videntur cabaliſtæ, Myſticique nonnulli; Germanus quidam oriundus è Suevia qui aliquot abhinc annis ab Judæos transfuga ſub Moſis Germani nomine dogmata ſua diſſeminavit, Benedictum Spinoſam ſecutus, antiquam Hebræorum cabalam inſtauratam à Spinoſa fuiſſe cenſuit. Nec diffiteri hoc videtur, qui Proſelytam illum confutat Vir eriditus. Conſtat agnitam á Spinoſa fuiſſe ſubſtantiam in mundo unicam, cujus tantum modi tranſitorij ſint animæ individuæ. Valentinus Weigelius in TſchopaMiſniæPaſtor IngenijVir non vulgaris, imò nimij; quanquam enthuſiaſtes audierit, quidpiam fortaſſe tale ſenſit, uti & Joannes Angelus Sileſius, quo autore prodierunt Germanici verſiculi, tanquam ad pietatem excitandam facti, nec inelegantes epigrammatum inſtar, recens recuſi. Ac generatim Deificatio Myſticorum pravum hunc in ſenſum trahi poſſet, quod dudum Gerſo notavit adverſus Rusbrokium autorem Myſticum, cujus locutiones conſilio, ut apparet, minimè malo prolatæ veniam merentur, ſed præſtat ita ſcribere, ut veniâ nihil ſit opus, Tametſi nullus diffitear, locutiones exaggeratas, & ut ita dicam, Poeticas vi ad movendum, perſuadendúmque, pollere ſæpe majori, quàm quæ ad normam veritatis penitus exactæ ſunt.

10. Sed & proprietatis totius annihilatio, quam nimiopere Quietiſtæ promoverunt, impietatis larvatæ ſpecies quædam apud nonnullos eſſe poſſet. Quale eſt, quod de Foé magnæ apud Sinas ſectæ autore narratur, qui poſtquam annos facilè quadraginta religionem ſuam prædicaſſet, mortem inſtare ſentiens, ſectatoribus ſuis profeſſus eſt ſe veritatem velâſſe ſub metaphoris; ad nihilum redire cuncta; id eſſe primum rerum omnium principium. Pejus ille qui-

Digitized by Google

quidem Averroë, ſed uterque tamen dementer. Neutra ſententia ullâ ratione defendi poteſt. Et tamen univerſalem hanc & unicam animam reliquas omnes abſorbentem Recentiores quidam adoptare non dubitârunt, Preiſſacus etiam, vir militiâ ingenioque non malus, neque a Philoſophia alienus ſuis in diſſertationibus oſtentabat palam. Huic morbo planè medetur *Harmonia* quam *præſtitutam* voco: oſtendit enim eſſe neceſſariò ſubſtantias ſimplices inextenſasque, quaquaverſum in totam naturam diffuſas, independenter ab omni, quod Deus non ſit, ſubſiſtentes, nec unquam ab omni organico corpore penitus ſeparatas. Qui verò vel animas perceptionis capaces; rationis incapaces, contendunt eſſe mortales, vel animabus ſolis rationalibus perceptionem tribuunt, Monopſychitarum telis patent, nam difficile ſemper videbitur non ſentire belluas, & ſi id quod perceptione præditum eſt, interire poſſe ſemel concedas, vix animorum noſtrorum immortalitatem ratione tueberis.

11. Hæc à propoſito digreſſiuncula opportuna mihi viſa eſt, hoc præſertim tempore, quo multos ad evertendam funditus religionem naturalem nimium quantum proclives eſſe video. Ad Averroiſtas redeo, qui placitum ſuum ratione demonſtrari rati, animum hominis juxta philoſophiam eſſe mortalem pugnabant, profeſſi interim ſe Fidei, quæ mentes immortales eſſe docet, judicium ſubmittere. Verùm diſtinctio iſta ſuſpecta habebatur, & hoc Rationis à Fide divortium ab iſtius ævi Præſulibus & Doctoribus apertè repudiatum fuit, & tandem ſub Leone X. damnatum in Lateranenſi concilio. Quod etiam eruditos hortatur, ut philoſophicis rationibús quæ adverſus Fidem militant diſſolvendis operam ingeniúmque ſuum impendant. Non defuere nihilominus qui illud de mutua Fidei & Rationis oppoſitione dog-

ma

ma clanculum fovere perrexerint: à qua ſuſpicione non immunis fuit Pomponatius quamvis mentem ſuam aliter explicaret; ſed & Averroiſmus ipſe quadam traditione perſeveràvit, cujus Cæſar Cremoninus celebris eâ tempeſtate Philoſophus columen fuiſſe creditur non poſtremum. Andreas Cæſalpinus medicus [autor inſignis, qui poſt Michaelem Servetum ad ſanguinis circulationem propius acceſſit] à Nicolao Taurello [libro cui titulus *Alpes cæſæ*] de Peripatiſmo Fidei contrario poſtulatus fuit. Hujus etiam doctrinæ veſtigia cernere eſt in *Circulo Piſano Claudij Berigardi*, qui autor origene Gallus fixo in Italia domicilio Philoſophiam Piſis docuit. Sed inprimis Gabrielis Naudæi ſcripta ac Epiſtolæ uti & *Naudæana*, Averroiſmum, dum vir hic eruditus in Italia degeret, adhuc perdûrâſſe oſtendunt. Hanc ſectam, nimis ſanè Peripateticam, invecta paulò poſt Philoſophia corpuſcularis extinxiſſe videtur, aut certe cum eadem permixta fuit. Ac fieri poteſt, ut Atomiſtæ quidam inveniantur, qui, ſi tempora ſinerent, ab Averroiſtarum dogmate non abhorrerent. Verùm abuſus iſte nihil obeſſe debet ijs, quæ in Philoſophia corpuſculari bona ſunt, & quæ cum ijs quæ in platone ac Ariſtotele ſolida reperiuntur optimè conſiſtere poſſunt: Et utraque poſſunt cum vera Theologia conciliari.

12. Reformatores uti ſe appellant, ac Lutherus præcipuè, quemadmodum ſupra notavi, loquuntur interdum quaſi Philoſophiam omnino reſpuerent, eamque Fidei inimicam eſſe judicarent. Sed ſi res probè perpendatur, apparebit Philoſophiæ nomine intellectum a Luthero fuiſſe illud quod juxta ordinarium naturæ curſum evenire ſolet, aut forſitan id quod Scholæ docebant uti dum dicit: Secundùm Philoſophiam [id eſt juxta ordinem naturæ] fieri non poſſe ut Verbum Caro fiat; & cum aſſerit:

quod

quod in Phyſica verum eſt, in Ethica falſum eſſe poſſe. Iratus Ariſtoteli Lutherus jam ab anno 1516 quo de reformatione Eccleſiæ nihildum cogitabat, repurgandæ Philoſophiæ conſilium agitaverat, ſed mitiora ſenſit denique, & Ariſtotelem ejuſque Ethicam in Auguſtanæ Confeſſionis Apologia laudari paſſus eſt. At Melanchthon Vir ingenij ſolidi ac moderati variarum Philoſophiæ partium Syſtemata parva confecit ad revelationem accommodata & civili vitæ idonea, quæ etiamnum legi merentur. Poſt hunc in ſcenam prodijt Petrus Ramus, multos in Philoſophia nactus ſectatores. Viguit in Germania ſecta Ramiſtarum apud Proteſtantes à quibus etiam ad Theologiam ipſam adhibebatur, donec reſurgens Philoſophia corpuſcularis & Ramiſticam obliteravit penitus & Peripateticæ autoritatem labefactavit.

13. Interim complures Theologi Proteſtantes à Philoſophia Scholaſtica, quæ apud adverſarios regnabat, quam longiſſimè poterant recedentes eò progrediebantur ut ſuſpectam ſibi Philoſophiam ipſam contemnerent. Helmæſtadij denique diſſidium exarſit æſtu Danielis Hoffmanni Theologi cæterà eruditi. Hic in Quedlimburgenſi Colloquio, cui unà cum Tilemanno Heshuſio Julij Ducis Brunsvigenſis, qui Concordiæ Formulam reſpuebat, nomine interfuit, laudem aliàs fuerat conſecutus. Is, neſcio quam ob cauſam in Philoſophiam invectus erat, cum Philoſophorum abuſus reprehendere potius debuiſſet. Sed reſtitit ei Joannes Caſelius Vir celebris juxta ac eruditis iſtius temporis carus. Henricus Julius Dux Brunsvigenſis, Julij Academiæ Juliæ conditoris filius rem ipſe ſibi expendendam ſumpſit & contra Hoffmannum pronunciavit. Subinde velitationes aliquot eadem ſuper re ſunt exortæ, ſed eas æquivocatione, ſemper laboraſſe compertum fuit. Paulus Slevogtus cele-

celebris Jenæ in Thuringia Profeſſor cujus relictæ diſſertationes, quantopere in Philoſophia Scholaſtica litteriſque hebraicis verſatus fuerit, fidem faciunt, dum adhuc juvenis eſſet, Sub titulo *Pervigilij de diſſidio Theologi & Philoſophi in utriuſque Principijs fundati* libellum ediderat occaſione quæſtionis, an Deus ſit peccati cauſa per accidens. Sed ſcopus ejus erat oſtendere, Theologos quandoque vocabulis philoſophicis abuti.

14. Ut ad tempora noſtra propius accedamus memini Anno 1666 cum Ludovicus Meyerus Amſtelodamenſis Medicus librum cui titulus, *Philoſophia Scripturæ Interpres* tacito nomine vulgaſſet (quem librum non pauci Spinoſæ ejus familiari male tribuerunt) commotos fuiſſe Theologos Batavos, enataſque propter eorum adverſus hunc librum ſcripta controverſias ingentes. Carteſianos dum philoſophum Anonymum refutant, nimium Philoſophiæ conceſſiſſe multi judicabant. Hinc Joannes Labadius (priuſquam à reformatis diceſſiſſet obtentu quorundam abuſuum, quos in praxin publicam irrepſiſſe ajebat, nec tolerandos eſſe judicabat) Cl. Wolzogenij librum tanquam pernicioſum aggreſſus eſt. Inde Cl. Vogelſang & Vandervveye alijque Anticoccejani nonnulli librum eundem magnâ cum acerbitate impugnârunt, ſed Wolzogenius coram Synodo cauſam vicit. Exinde in Hollandia increbuêre nomina Theogolorum Rationalium & Non-rationalium, quorum ſæpememinit Cl. Baylius, tandemque contra Rationales ſentire ſe profitetur. Verùm leges certas utrimque receptas, aut non receptas circa rationis uſum in explicandá ſcripturâ conſtitutas adhuc fuiſſe non apparet.

15. Nec multùm abfuit quin Auguſtanæ Confeſſionis Eccleſiæ pari diſſidio turbarentur. Quidam in

Lip-

Lipſienſi Academia Magiſtri Artium, dum diſcipulis privatas de Philologia Sacra lectiones domi tradunt (more recepto in hac aliiſque nonnullis Academijs ubi genus iſtud ſtudii facultas ſibi Theologica non vindicat. Sacrarum litterarum ſtudium, ac pietatis exercitium urgebant acriùs quam ſoleant alii qui munus idem obeunt: dicuntur in quibuſdam exceſſiſſe modum ac novitiæ doctrinæ moviſſe ſuſpicionem. Unde *Pietiſtarum* quaſi novæ ſectæ nomen quod tantas in Germania turbas peperit, bene an malè, impoſitum ijs qui vel erant vel eſſe ſimulabantur ſuſpecti de Fanatiſmo vel hypocriſi latente ſub larva reformationis. Cum itáque nonnulli eorum, qui magiſtros iſtos audiebant non ſatis probatis ſeſe prodidiſſent agendi rationibus atque inter cætera contemptu Philoſophiæ, cujus prælectiones in Scholis exceptas in ignem conjeciſſe ferebantur, ipſi Magiſtri Philoſophiam deſpicari exiſtimati ſunt. Sed hanc criminationem egregiè diluerunt, nec erroris ullius aut hæreſis ſibi impactæ convinci potuerunt.

16. De uſu Philoſophiæ in Theologicis inter Chriſtianos acriter diſceptatum fuit, & cum ad ſingula deſcenditur, difficilè ſtatuuntur fines quos ultra citraque procedi non debeat. Trinitatis, Incarnationis & Euchariſtiæ Myſteria potiſſimam diſputationibus anſam præbuiſſe conſtat. Recentes Photiniani priora duo myſteria impugnantes aſciſcebant effata quædam philoſophica quæ Andreas Keslerus Confeſſionis Auguſtanæ Theologus compendio exhibet in varijs, quos de Sociniana Philoſophia edidit Tractatibus. Metaphyſica eorum ex conſcripta à Chriſtophoro Stegmanno Sociniano ſed needum editâ metaphyſicæ titulo opellâ melius cognoſcitur. Eam vidi juvenis, & nuper mihi rurſus oblata eſt.

17. Calovius ac Scherzerus multum in Philoſo-

phia

phia Scholaſtica verſati, alijque complures eruditi Theologi Socinianis prolixè reſponderunt, & ſæpe feliciter; nec ſatis habuerunt reſponſa illa dare generalia, ſatis præfracta quæ adverſus eos vulgo adhibentur; nempe: Axiomata, quæ jactant, in Philoſophia valere quidem; in Theologia non item, idque ob vitium heterogeneitatis quod *μετάβασις ἐις ἄλλο γένος* dicitur, ubi ad res rationem ſupergreſſas adhibentur: Philoſophiam Theologiæ debere ancillari, non dominari, quod olim Robertus Baronus Scotus cavit in fronte libri ſui, cui titulus: *Philoſophia Theologiæ ancillans*. Denique Sacram hanc eſſe; iſtam Agar cum Iſmaële ſuo pellendam foras, ſi imperium heræ detrectet. Hæc reſponſa nonnihil utique boni habent, ſed cum eis abuti pronum ſit, neque verum naturale cum revelato temere committere fas ſit, eruditis cura fuit eas veritates naturales ac philoſophicas, quæ ita neceſſariæ ſunt, ut nullâ ratione aliter eſſe poſſint, ab ijs ſecernere, quæ tali neceſſitate deſtituuntur.

18. Partis utriuſque Proteſtantes ubi contra Socinianos dimicant ſatis inter ſe conveniunt & quoniam horum ſectariorum Philoſophia non admodum eſt accurata, eos ſæpe feliciter profligaverunt, At ijdem Proteſtantes de Euchariſtia digladiantur, dum ij qui ſe reformatos dicunt [hoc eſt qui in præſenti Zuinglium potiùs quam Calvinum ſequuntur] participationem Corporis Chriſti ſacra in cæna ad nudam repræſentationem figurativam reducere viſi ſunt, adhibito Axiomate Philoſophico, quo ſtatuitur idem corpus in duobus ſimul locis eſſe non poſſe. Contra Evangelici ſtrictiùs ita nominati ut à Reformatis ſecernantur, ſenſui litterali magis inhærentes participationem hanc eſſe realem & myſterium ſupra naturæ vires ibi latere cum Luthero judicârunt: ac

Tran-

Digitized by Google

Tranſubſtantiationis dogma rejiciunt illi quidem quod in ſacro textu non ſatis eſſe fundatum exiſtimant, nihilomagis tamen Conſubſtantiationem aut impanationem probant, quæ non niſi ex prava ſuæ doctrinæ intelligentia ipſis imputari poteſt, cum nec Corporis Chriſti incluſionem in pane nec ullam alterius eum altero unionem exigant ſed aliquam ſaltem concomitantiam: ita ut ſubſtantiæ ambæ ſimul accipiantur. Credunt autem ordinarium & naturalem verborum Chriſti ſenſum eo tempore tam momentoſo prolatorum, quo de ſuprema Salvatoris voluntate enuncianda agebatur, eſſe retinendum, ut que ſenſum hunc ab omni quod obſtare poſſet abſurdo vindicent, ajunt pronunciatum iſtud philoſophicum, quo exiſtentia participatioque corporum ad unicum locum reſtringitur, in curſu ſolito naturæ duntaxat habere locum; nec ordinariam Corporis Chriſti exiſtentiam, qualis corpori quantumvis glorioſiſſimo congruere poteſt, eâ ratione deſtruunt. Sed neque ad diffuſionem neſcio quam ubiquitatis confugiunt, quâ fieret ut Chriſti corpus diſſiparetur & nuſpiam eſſet: neque etiam multiplicem aliquorum Scholaſticorum replicationem ſive circumſcriptivam ubicationem recipiunt, qua fieret ut corpus idem hîc ſederet, alibi ſtaret. Denique mentem ita ſuam explicant, ut Calvini ſubſtantiæ participationem aſſerentis ſententia, multis Eccleſiarum hujus Autoris doctrinæ adhærentium confeſſionbus Fidei confirmata, opinione minùs ab Auguſtana confeſſione differre videatur, & forſitan in hoc ſolùm diſtet quod ad hanc participationem Calvinus præter oralem Symbolorum receptionem inſuper fidem exigat atque ita excludat indignos.

19. Inde liquet dogma participationis realis & ſubſtantialis miſſis, Scholaſticorum quorundam miris opi-

opinionibus per Analogiam bene intellectam inter operationem immediatam & præſentiam poſſe propugnari, cumque plures Philoſophi cenſuerint corpus aliquod etiam naturaliter agere poſſe in diſtans etiam in plura ſimul corpora remota, multo magis nihil obſtare autumant quominus Omnipotentia divina efficiat ut idem corpus pluribus ſimul corporibus adſit; cum ab actione immediata non longus ſit ad præſentiam trajectus & fortaſſis altera pendeat ab altera. Scio naturalem & immediatam corporis unius in aliud corpus diſtans actionem à Philoſophis nuperis paſſim fuiſſe rejectam, quibuſcum me ſentire fateor. Hanc tamen Præſtantiſſimus Newtonus in Anglia recenter inſtauravit, aſſerens eam eſſe corporum indolem ut mutuò ſeſeattrahant, & alia ſuper alia gravitent pro ratione maſſæ ſingulorum & radiorum attractionis quos excipiunt. Quo lecto Celeberrimus Joannes Lockius dum Eduardo Stillingfleetio Clariſſimo Wigornienſium Epiſcopo reſponderet, ea ſe retractare profeſſus eſt quæ in ſuo de *Intellectu Humano Specimine*, Recentiores ſecutus tradiderat, nempe corpus in corpus aliud agere non poſſe niſi contactu ſuperficiei & impulſu motûs; agnoſcitque Deum materiæ proprietates indere poſſe per quas agat in diſtans. Hoc etiam pacto aſſerunt Confeſſionis Auguſtanæ Theologi, in Dei poteſtate eſſe, non modò ut corpus unum in alia plura corpora à ſe invicem remota immediatè agat, ſed etiam ut iis adſit in ipſisque recipiatur ſed eâ ratione in quâ locorum intervalla dimenſioneſquè ſpatiorum locum non habeant. Quod quamvis naturæ vires ſuperet, Authoris tamen naturæ potentiam excedere non putant, cui facile ſit ſancitas à ſe leges abolere vel ſuſpendere quoties libet, eodem prorſus pacto, quo ferrum aquæ innatare juſſit & vim activam ignis in humana corpora cohibuit.

Digitized by Google

20. Quando Nicolai Vedelii *Rationale Theologicum* cum Joannis Muſæi confutatione conferebam (quorum hic, poſtquam Genevæ docuiſſet, Franekeræ finem vivendi fecit, ille Jenæ primam Theologiæ cathedram demum obtinuit) comperi alterum alteri circa regulas uſum rationis in Theologia ſpectantes ferè conſpirare & in ſola illarum applicatione diſſidere. Conſentiunt, revelationem contrariam eſſe non poſſe veritatibus, quarum neceſſitas *Logica* vel *Metaphyſica* dicitur, id eſt, quarum oppoſitum involvit contradictionem. Ambo præterea admittunt revelationem poſſe repugnare axiomatis, quorum neceſſitas *Phyſica* nuncupatur, quæque in legibus à Voluntate Divina Naturæ præſcriptis duntaxat poſita eſt. Itaque controverſia, an idem corpus pluribus ſimul locis ſupernaturaliter adeſſe poſſit, ad ſolam applicationem regulæ pertinet: ad hanc verò quæſtionem apodicticè dirimendam ratione, cognoſcendum eſſet in quo eſſentia corporis ſita ſit: qua de re apud Reformatos ipſos non una omnibus ſententia eſt: Carteſii ſequaces eam in extenſione ſola collocant; at repugnant eorum adverſarii, &, ſi rectè memini, de jactata illa plurium ejuſdem corporis locorum impoſſibilitate, Gisbertum Voëtium celebrem Theologum Utrajectinum dubitaſſe notavi.

21. Ad hæc, tametſi pars utraque Proteſtantium diſtinguendas eſſe duas neceſſitatis ſpecies jam à me indicatas fateatur, videlicet metaphyſicam ac phyſicam, & priorem quidem nullius, ne quidem in myſteriis ipſis, exceptionis patientem eſſe poſſe velit; necdum tamen conſenſere ſatis in regulas interpretandi, unde ſtatui poſſit quando Litteram deſerere liceat, etiam tunc, cum non conſtat eam veritatibus metaphyſicè neceſſariis adverſari. Convenit quidem inter omnes aliquando rejiciendam eſſe litteralem interpreta-

tio-

tionem, licet abſolutè non ſit impoſſibilis, cum ſcilicet aliunde parum congrua eſſe dignoſcitur. Exempli gratia, Interpretes omnes conſentiunt, Dominum, cum Herodem eſſe vulpem diceret, id intellexiſſe metaphoricè: & hoc omnino dicendum eſt niſi cum Fanaticis quibuſdam fingere velis, dum hæc verba Salvator efferebat, Herodem reapſe ad breve momentum in vulpem fuiſſe mutatum, ſed alia res eſt in textibus quibus Myſteria præcipue innituntur. In his Auguſtanæ Confeſſionis Theologi ſtandum eſſe litterali ſenſui judicant. Verùm cum hæc diſcuſſio ad artem interpretandi, non ad forum logicum directè pertineat, eâ ſuperſedebimus, utpote commune nihil habente cum nuper exortis circa Fidei cum Ratione conformitatem controverſiis.

22. Omnes, opinor, omnium partium Theologi (ſolis Fanaticis exceptis) ſaltem conveniunt, nullum fidei articulum involvere poſſe contradictionem aut demonſtrationibus mathematicas certitudine æquantibus adverſari, ubi videlicet concluſionis oppoſitum *ad abſurdum*, hoc eſt ad contradictionem deduci poteſt, ut merito proinde nonnullos ſui temporis S. Athanaſius irriſerit, quorum hæc erat inepta locutio: *paſſus eſt impaſſibiliter*: *O Ludicram doctrinam*, exclamat S. Præſul, *ædificantem ſimul & deſtruentem!* Unde ſequitur nimiam eſſe facilitatem quorundam concedentium Sanctiſſimam Trinitatem repugnare principio quo docemur quæ ſunt eadem uni tertio, eſſe eadem inter ſe, hoc eſt: Si A ſit idem quod B, & C ſit idem quod B, neceſſe eſſe ut A & C ſint eadem inter ſe. Hoc enim principium immediatè conſequitur ex principio illo primo, quod contradictoria ſimul eſſe vera non poſſe pronunciat, eſt que totius logicæ baſis ac fundamentum. Id ſi ceſſat, ratiocinandi cum certitudine via nulla ſupereſt. Itaque cum dicitur: Pater

Digitized by Google

eſt Deus, Filius eſt Deus, & Spiritus S. eſt Deus & tamen unicus eſt Deus, quamvis hæ tres perſonæ inter ſe diverſæ ſint, judicandum eſt hanc vocem *Deus* non eandem utrobique ſignificationem obtinere. Et certè jam ſubſtantiam divinam, jam perſonam unam Deitatis ſignificat. Eſtque cavendum univerſim ne veritates neceſſarias æternaſque ob tuenda myſteria deſerentes Religionis hoſtibus anſam demus Religionem ac myſteria ipſa explodendi.

23. Uſitatum diſcrimen inter ea quæ *Supra Rationem* ſunt & ea quæ ſunt *contra Rationem*, ferè congruit cum ea diſtinctione quâ paulò ante duo neceſſitatis genera diſcrevimus; nam quod contra Rationem eſt, veritatibus abſolutè certis & omnimodè neceſſariis adverſatur; at quod ſupra Rationem eſt, ſolùm pugnat cum iis quæ experiri & intelligere conſuevimus. Quare miror eſſe nonnullos minimè profectò hebetes, ipſúmque adeò Cl. Bayluum, qui hanc diſtinctionem optimis ſanè nixam fundamentis impugnare non dubitent. Supra Rationem eſt quod à nobis, imò ab ulla mente creata comprehendi nequit. Talis, ut arbitror, eſt Sacroſancta Trinitas, talia ſunt miracula ſoli Deo propria, talis denique ordinis univerſi electio ab univerſali & diſtincta rerum ſimul infinitarum notitia dependens. At veritas contra Rationem eſſe nulla poteſt, & dogma quod Rationi manifeſtè diſſonare in confeſſo ſit, incomprehenſibile adeo non eſt, ut potiùs ejus abſurditas evidentiſſima eſſe & facillimè comprehendi dicenda ſit. Ut enim ſtatim ab initio notavi, hîc Rationis nomine non hominum opiniones atque ratiocinia, nec ipſe adeo habitus, quo de rebus juxta conſuetum naturæ curſum ferre judicium ſolemus, ſed indiſſolubilis veritatum nexus intelligendus venit.

24. Nunc ad motam a Cl. Baylio controverſiam ſanè

Digitized by Google

ſanè magnam accedamus, utrum ſcilicet veritas aliqua, Fidei præſertim, objectionibus ſolutionem nullam admittentibus eſſe poſſit obnoxia. Affirmat hoc Vir præſtans laudatque pro ſe Theologos graves Reformatos imò & Romanos. Adducit etiam Philoſophos qui veritates quoque philoſophicas nonnullas dari cenſuerunt, quarum patroni argumentis contrariis ſatisfacere non poſſint. Talem in Theologia Prædeſtinationem eſſe putat, in Philoſophia vero compoſitionem Continui. Et reverà ambo hi Labyrinthi Theologorum ac Philoſophorum omnis ætatis ingenia divexarunt. Libertus Fromondus Lovanienſis Theologus, ſingularis Janſenii amicus, cujus & opus poſthumum *Auguſtini* nomine inſignitum evulgavit, nec tantùm circa Libertatem & Gratiam occupatus fuit; ſed etiam autor libri fuit cui titulus: *Labyrinthus de compoſitione continui*, utramque difficultatem ſenſit; famoſus autem Ochinus Prædeſtinationis, uti vocat, Labyrinthos non malè ſcripto ſuo expreſſit.

26. Verum neuter, opinor, Labyrintho filum Ariadnæ negavit. Rem eſſe difficilem agnovere plerique, impoſſibilem non aſſeruerunt. Ego fateor mihi probari non poſſe ſententiam eorum qui veritatem aliquam difficultatibus inſuperabilibus laborare poſſe contendunt, nam quid aliud eſt objectio quam argumentum cujus concluſio Theſi noſtræ contradicit? Argumentum verò inſuperabile nonne demonſtratio eſt? at quo pacto demonſtrationis vim certitudinemque cognoſcemus niſi expenſo, tam quoad formam quam materiam argumento, ut liqueat legitimane ſit forma, an præmiſſæ ſingulæ per ſe nobis notæ ſint, an verò novo rurſus argumento paris firmitatis fulciantur, donec tandem ad ſolas præmiſſas per ſe notas deveniatur? Quod ſi hujuſmodi objectio contra Theſin

noſtram militat, dicendum eſt falſitatem Theſis eſſe demonſtratam, fierique nullatenus poſſe, ut rationes ad eam probandam idoneas habeamus. Enimverò demonſtrationibus cedendum eſt ſemper, ſive pro Theſi rationum, ſive contra Theſin objectionum inſtar adducantur. Et iniquum eſt ac inutile rationes adverſariorum infirmare velle hoc nomine quod objectiones ſint, cum ſidem adverſario jus faveat, qui nomina commutare poteſt, ac ſua quidem argumenta probationum honeſtare titulo, noſtra verò contemptibili objectionum nomenclatione deprimere.

26. Alia quæſtio eſt, an ſemper objectiones quæ nobis opponi poſſint teneamur expendere, & aliquam oppoſiti formidinem conſervare; donec earum robur exploraverimus: id verò neceſſe non eſſe arbitror, alioqui nunquam ad certitudinem perveniemus, & concluſio noſtra ſemper ad tempus duntaxat conſtituta foret. Equidem Geometras inſignes, Joſephi Scaligeri contra Archimedem & Thomæ Hobbij contra Euclidem argumenta parum morari reor, quia nempe de perceptis ſemel demonſtrationibus certi ſunt. Expedit tamen ſubinde quaſdam objectiones ponderare, nam præterquam quod id ad alios ab errore revocandos juvet, hoc ipſum nobis etiam prodeſſe poteſt. Sublato enim ſpecioſo paralogiſmo nova ſemper lux affulget, & difficultates non ſpernendæ ſuperantur; quapropter ipſe ſemper objectiones amavi plauſibiles, adverſus proprias ſententias, nec eas expendiſſe pœnituit unquam; Cujuſmodi ſunt eæ quibus meum de Harmonia præſtituta Syſtema Cl. Baylius impetivit, ut taceam quæ Antonius Arnaldus, Abbas Fucherius, & Lamius Benedictinus eodem ſuper argumento objecere. Verùm ut ad controverſiæ caput revertar, ex jam adductis colligo omni contra Veritatem motæ objectioni, ſemper quantùm ſatis eſt, reſponderi poſſe.

27. Nec

Digitized by Google

27. Nec fortaſſis *Objectiones inſolubiles* ſenſu jam expoſito ipſe Cl. Baylius accipit. Sanè eum, verbis ſaltem, variare animadverti, nam in poſthuma ad Cl. Clericum reſponſione non largitur fidei veritatibus opponi poſſe demonſtrationes, videtur itaque objectiones invincibiles non reputare niſi comparatè ad captum noſtrum præſentem; imò eodem in reſponſo pag. 35. non deſperat fore ut latens hucuſque totius nodi ſolutio aliquando reperiatur. Sed de hoc redibit infra ſermo. At ego, quod mirum fortaſſe videbitur, ſolutionem illam jam eſſe repertam cenſeo, nec eam quidem difficillimam. Et arbitror hominem ingenio mediocri præditum, ſi attentus ſit, & Logicæ vulgaris leges accuratè ſervet, objectioni cuivis, etiam moleſtiſſimæ contra veritatem motæ, ſi ex ſola ratione deſumpta ſit, & pro demonſtratione venditetur, poſſe reſpondere. Quidquid enim contra Logicam Ariſtotelis ſentiat declametque vulgus Recentiorum, in ea certiſſimam erroribus hujuſmodi occurrendi viam oſtendi fatendum eſt. Nam ſi argumentum expendatur ad regulas ſemper deprehendi poterit, an peccet in formam, an verò præmiſſas habeat necdum ſolidâ ratione comprobatas.

28. Longè aliter ſe res habet ſi de mera veriſimilitudine agatur. Veriſimilitudinum enim dijudicandarum artem necdum ſatis conſtitutam habemus, & in eo Logica noſtra adhuc valde manca eſt, ſoliſque ferè demonſtrationibus dijudicandis accommodata, ſed hæc ars ipſa hîc ſufficit, nam cum de Ratione Fidei noſtræ contraria agitur, objectiones ſolâ veriſimilitudine contentas nil moramur, quia in confeſſo eſt, myſteria eſſe contraria apparentibus, &, ſi ex nuda ratione ſpectentur, nihil habere veriſimile. Verùm ſatis eſt in illis nihil eſſe abſurdi, atque adeo citra demonſtratioem convelli nequeunt.

29. Sic dubio procul intelligendum eſt Scripturæ monitum: Dei ſapientiam apud homines eſſe ſtultitiam: nec non Apoſtoli dictum notantis *Chriſtum Crucifixum eſſe Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam.* Nam certè veritas veritati contra dicere nequit. Et Rationis æquè ac Revelationis lumen â Deo eſt. Unde etiam apud Theologos peritos indubitatum eſt Scripturæ authoritatem per credibilitatis, quæ vocant, motiva, coram tribunali Rationis ſemel omnino comprobandam eſſe, cui deinceps ipſa Ratio tanquam luci novæ locum cedat, omneſque ſuas veriſimilitudines poſthabeat. Ad eum ferè modum quo Præfectus novus miſſus à Principe diploma ſuum exhibere ſemel debet conſeſſui, cui poſtea præfuturus eſt. Et huc ſpectant libri boni non pauci de Veritate Religionis evulgati ut ſunt Auguſtini Steuchi, Mornæi, Grotii, Huetii & aliorum. nam Religionem veram characteribus quibuſdam oportet inſignitam eſſe quibus falſæ careant. Alioqui Zoroaſter, Brama, Somonacodom & Mahomet parem cum Moyſe & JEſu Chriſto fidem merebuntur. Fides tamen ipſa divina, ubi ſemel menti affulſerit, plus aliquid quam opinionem affert, nec ab occaſionibus vel rationibus impellentibus præviis dependet aut robur ſuum mutuatur. Nam ultra intellectum progreſſa Voluntatem & cor occupat, ut nos ad mandata Divinæ legis fortiter ſuaviterque perficienda permoveat, tumque rationes amplius curare aut ratiociniorum, quæ menti objici poſſunt, difficultatibus immorari nihil eſt neceſſe.

30. Porrò ex iis, quæ de humana ratione jam dicta ſunt, quam nunc hi extollunt, nunc illi viciſſim deprimunt, utrique ſæpe ſine fine, ſine lege modoque, cernimus, quanta ſit incuria noſtra, quámque meritò noſtri nobis imputentur errores. Omnes enim

Ra-

Digitized by Google

Rationis ac Fidei jura, ſpectantes controverſiæ facillimo negotio componi poſſent, ſi modo tritiſſimas Logicæ regulas adhibere & tantilla cum attentione animi ratiocinari liberet. Sed hoc neglecto obliquis ambiguiſque locutionibus ſeſe implicant homines, & gaudent habere vanarum declamationum materiam in quibus eruditionis ingeniique famam captent, cùm è contra nudæ veritatis conſpectum fugere videantur, fortean quia illam errore ipſo fore ingratiorem verentur, dum nempe rerum Authoris, qui veritatis totius fons eſt, ignorant pulchritudinem.

31. Neglectus ille commune toti humano generi malum eſt, nec ulli nominatim exprobrandum. *Abundamus dulcibus vitiis*, uti de ſtylo Senecæ dicebat Fabius, & erroribus noſtris delectamur, curam odimus, regulas pro re puerili habemus. Hinc vulgaris logica [quæ tamen ad ratiocinationum certitudinem præſeferentium examen ferè ſufficit, ad puerorum ſcholas relegatur: de illa autem arte deliberationibus gravioribus tantopere neceſſaria, quæ probabilitates ponderare ac æſtimare debet, ne cogitatum quidem adhuc eſt. Adeò verum eſt errores noſtros ex artis cogitandi contemptu vel defectu plerumque proficiſci: nam nihil imperfectius logicâ noſtrâ deprehenditur, cum ultra argumenta neceſſaria, ſive apodictica progrediendum eſt. Et præſtantiſſimi hujus ætatis Philoſophi, quales ſunt Autor Artis cogitandi, Malebrancus in libris *de inquirenda veritate*, Lockius in *ſpecimine de Humano Intellectu* nulla ferè nobis præcepta tradunt veriſimilitudines, ut ſic dicam, ponderandi. Ut jam ſublimem illam inveniendi artem taceam, ad quam difficilior adhuc acceſſus eſt, & cujus in mathematicis diſciplinis non niſi rudia extant ſpecimina. Tantum abeſt ut Logica noſtra perfecta cenſeri poſſit.

32. Inter cauſas quibus adductus fuit Cl. Baylius ut difficultatibus Rationis contra Fidem præſertim in prædeſtinationis negotio non poſſe occurri putaret, haud poſtrema fortaſſe fuit, quod exigere videtur, ut Deus eo modo à culpa expurgetur, quo hominis accuſati cauſa in humano foro agi ſolet. Nempe non meminerat humana tribunalia, cum ſemper ad veritatem pertingere nequeant, ſolis ſæpe probabilibus indiciis, præſertimque præſumptionibus ac præjudiciis acquieſcere debere; cum econtrá in confeſſum veniat (quemadmodum ſupra notavimus) myſteria veriſimilia non eſſe. E. G. non vult Cl. Baylius divinam Bonitatem circa permiſſionem peccati poſſe ſalvari, quia veriſimilitudo ſtaret adverſus hominem in caſu poſitum qui ſimilis iſti permiſſioni nobis videretur. Prævidet Deus Evam à ſerpente fallendam, ſi in circumſtantiis illis, in quibus deinde ſuccubuit, collocetur. Et tamen expoſita eſt tentationi, cui parem ipſam non fore conſtabat. Atqui ſi filium pater, ſi tutor pupillum, ſi amicus puellam fidei ſuæ creditam hoc pacto curaret, non acquieſceret Judex excuſanti reum advocato, quod tantùm permiſiſſet malum, non feciſſet neque voluiſſet. Imò verò Judex hanc ipſam ejus permiſſionem, malæ voluntatis indicium interpretaretur, & pro peccato omiſſionis haberet, quo peccati commiſſionis alieni complicibus accenſeretur.

33. Sed conſiderandum eſt, qui malum prævidet, nec impedivit, quamvis facilè impedire potuiſſe videatur, imò etiam qui aliqua fecit quibus malum faciliùs redderetur, non inde neceſſariò mali facinoris complicem reddi. Præſumptio ſolùm eſt, vehementiſſima illa quidem inter homines, quæque ut res ſunt humanæ, plerúmque veritatis locum obtinet, ſed quæ per accuratam facti diſcuſſionem evaneſceret, ſi ea

quæ

Digitized by Google

quæ ad Deum ſpectant, ſatis à nobis perſpici poſſent: nam *præſumi* apud juriſconſultos dicitur id quod pro vero debet haberi quamdiu contrarium non conſtat; itaque plus multò dicit quàm *Conjectura*, quanquam diſcrimen illud in Academiæ Galliæ Dictionario obſervatum ſatis non ſit. Atqui pro indubitato habere poſſumus fore ut diſcuſſionis hujus ope ſi nobis eò pertingere fas eſſet, intelligeremus Deum infinitè ſapientem juſtiſſimis ac fortiſſimis rationibus impulſum ad mali permiſſionem deſcendiſſe & nonnulla etiam facere debuiſſe quibus via ad peccatum planior redderetur cujus rei exempla quædam infra proferemus.

34. Patri, tutori, amico, fateor, vix eſt ut in caſu eandem præ ſe ſpeciem ferente rationes ſuppetant quibus ſe excuſent: non tamen res prorſus impoſſibilis eſt, & poſſet fortaſſe ingenioſus aliquis fabularum Romanenſium artifex inſolitum quendam excogitare caſum qui hominem etiam in circumſtantiis quas dixi poſitum ab omni crimine liberaret. Sed in Dei cauſa nihil opus eſt ſingulares cauſas indagare vel comminiſci quibus ad permittendum malum permoveri potuerit, generales enim rationes abunde ſufficiunt. Conſtat ei mundum curæ eſſe cujus partes omnes colligatæ ſunt. Unde intelligitur eum infinitarum rerum rationem habuiſſe, quarum conſectarium fuit ut judicaret non expedire certa quædam mala impediri.

35. Imò hoc ipſo quod mirabilis illa permiſſio mali contigit, dicendum eſt divinam ſapientiam maximas imò & invictiſſimas ejus conſilii rationes habuiſſe. Nihil enim à Deo proficiſci poteſt, niſi quod bonitati, juſtitiæ ac ſanctitati ad amuſſim congruat. Undè ab eventu ipſo ſive *à poſteriori*, ut vocant, permiſſionis iſtius mali neceſſitatem colligimus, quamvis rationem ejus *à priori* uti loquuntur, reddere, id

eſt

Digitized by Google

eſt rationes Deum huc impellentes ſigillatim exhibere nequeamus, quod etiam præſtare ad exculpandum Deum minime neceſſe eſt. Ipſe Baylius (Reſp. ad Provincialem cap. 165. Tomo 3. pag. 1067.) ſcitè inquit: *peccatum mundo irrepſit, ergo Deus id ſine perfectionum ſuarum detrimento permittere potuit: ab actu ad potentiam valet conſequentia.* In Deo certè valet hæc conſecutio: fecit, ergo bene fecit: agnoſcendumque eſt hoc divinæ naturæ privilegium, non quòd generalem juſtitiæ notionem, quæ etiam divinæ convenire poſſit, habeamus nullam, nec etiam quòd divina juſtitia legibus utatur aliis, quàm ea quæ hominibus nota eſt, ſed quia caſus de quo agimus, ab illis qui inter homines contingere ſolent prorſus diſcrepat. Jus univerſale idem Deo cum hominibus commune eſt, ſed factum in re præſenti prorſus eſt diverſum.

36. Imò [ut notavi ſupra] in humanis quoque ponere vel fingere poſſumus ſimilia quodammodo caſui qui in Deo occurrit. Poſſet homo aliquis tanta tamque valida virtutis, integritatis ac ſanctimoniæ ſuæ argumenta præbere ut etiam rationibus, quantumvis veriſimilibus, indiciiſque, unde ipſe furti, homicidii alteriuſve criminis poſtulari poſſet, prævaleant, & ita quæcumque objici poſſent, tanquam calumnia à falſis fortaſſe teſtibus orta, vel inſolitus fortunæ innocentiſſimos quoſque in ſuſpicionem ſubinde trahentis ludus rejici mereantur. Atque ita quo caſu alius quivis vel capitis diſcrimen vel [pro vario locorum jure] corporis per tormenta lacerandi adiret, hic noſter communi judicium ſuffragio abiturus eſſet abſolutus. In hac ergo facti ſpecie, rarâ quidem nec tamen impoſſibili, dici ſano ſenſu poſſet, pugnam eſſe Rationis cum Fide, & leges juris alias huic homini, alias cæteris eſſe conſtitutas. Sed idem rite explicatum duntaxat ſignificabit, hoc loco probabilia rationis indi-

cia

Digitized by Google

cia cedere probabilitati majori, hoc eſt Fidei; eumque ſingulari ſupra cœteros homines gaudere prærogativâ, non quaſi aliam ſibi propriam juriſprudentiam habeat, aut quaſi quid juſtitia ſit reſpectu illius, non intelligatur, ſed quia juſtitiæ generalis leges applicationem, cujus alibi capaces ſunt, in eo non ferunt; tantumque ut gravent abeſt, ut faveant potiùs, cum in homine illo tam miræ emineant dotes ut ex ipſis regulis veræ dialecticæ probabilium æſtimatricis major illius dicto quàm aliorum plurimorum teſtimonio fides debeatur.

37. Cumque fictionibus poſſibilibus hîc indulgere liceat, an non fingi poſſet, præſtantiſſimum hunc virum *Adeptum* illum eſſe ut vocant, ſive poſſeſſorem.

Divini lapidis quem mundus adorat & orat,

Cujus ope immenſis quotidie largitionibus egenos innumeros alat & ab ærumnis liberet. Hunc igitur ipſum humani generis benefactorem munificentiſſimum ſi teſtes neſcio quot vel indicia quantacumque admiſſi furti inſimularent, nonne omnes gentes accuſationem illam quantumlibet ſpecioſam exſibilarent? atqui Deus hominis hujus bonitatem ac potentiam infinitis ſuperat paraſangis. Nullæ igitur rationes, indicia nulla valere debent contra Fidem hoc eſt certitudinem aut fiduciam in Deum quâ fulti dicere poſſumus ac debemus, Deum bene & ut oportet omnia feciſſe. Non itaque ſunt inſolubiles objectiones quia nil niſi præjudicia & veriſimilitudines continent quæ rationibus longè validioribus diſſipantur. Nec proinde dicere fas eſt id quod juſtitiam vocamus in Deo nihil eſſe, vel Ipſum abſolutum omnium rerum Dominum eſſe, uſque adeo ut inſontes jure damnare poſſit, vel denique juſtitiam apud Ipſum eſſe aliquid arbitrarium, in quas audaces ſanè & periculoſas enunciationes nonnulli cum detrimento divinorum attributorum

abri-

abripi ſeſe paſſi ſunt. Nam ſi ita ſit, non erit cur bonitatem Ejus juſtitiamque commendemus. Si enim deſpotico illi Rectori potentiam aliorum malis oſtendere placeret, idque eo ipſo jus faſque haberetur, omnia perinde ſe haberent ac ſi nequiſſimus omnium ſpiritus, ipſe geniorum malorum Princeps, vel malum Manichæorum principium αὐτόκακον, unicus foret mundi Dominus, uti ſupra notatum eſt. Nec Deum verum à falſo Zoroaſtris Deo diſcernemus, ſi cæco poteſtatis arbitrariæ impetu omni lege ac ratione ſoluto omnia geruntur.

38. Itaque luce clariùs eſt nihil eſſe quod ad doctrinam tam paradoxam nos recurrere cogat, quâ omniā divinæ juſtitiæ fundamenta ſubvertuntur, cùm ſufficiat dicere rem ipſam ſeu factum ipſum non ſatìs liquere nobis, quoties veriſimilitudines juſtitiam bonitatémque Dei dubiam facere videntur, quæ utique evaneſcerent, ſi facti ſpecies comperta foret. Sed neque opus eſt Rationi nuntium remittere, ut Fidem audiamus, neque oculos eruere nobis ut clarè videamus, uti Regina Sueciæ Chriſtina dicebat. Sufficit Veriſimilitudines populares repudiare, ſi quando myſteriis adverſantur. Quod Rationi contrarium non eſt, cùm in ipſis adeò rebus naturalibus Veriſimilitudines ſæpe miſſas faciamus ſive experientiâ ſive rationibus Ordinis ſuperioris aliter edocti. Verùm hæc omnia eo ſolùm conſilio delibare anticipando nunc placuit, ut faciliùs intelligatur objectionum vitium, abuſúsque rationis vel in eo caſu, in quo cauſa fidei maximè laborare putatur. Accuratiorem originis mali & permiſſionis peccati cum cæteris annexis diſcuſſionem infra dabimus.

39. Impræſentiarum juvabit graviſſimæ quæſtioni de uſu rationis in Theologia expendendæ inſiſtere, eaque colligere & ponderare quæ Baylus variis operum ſuo-

ſuorum locis oppoſuit. Qui cum in Dictionario ſuo Hiſtorico-Critico Manichæorum atque Pyrrhoniorum objectiones illuſtrandas ſuſcepiſſet, & hoc ejus conſilium à viris quibuſdam Religionis ſtudioſis cenſuram tuliſſet, ad calcem editionis ſecundæ diſſertationem appoſuit, in qua exemplis, authoritate & rationibus oſtendere conatus eſt conſilii hujus ſui innocentiam & utilitatem. Equidem [ut ſupra dixi] mihi perſuaſum eſt objectiones ſpecioſas quæ adverſus veritatem intorqueri poſſunt veritati confirmandæ illuſtrandæque prodeſſe datâ peritis anſâ novas rationes excogitandi vel antiquas majori in luce collocandi, ſed Baylius longè aliam atque adeò oppoſitam utilitatem inde captat, ut ſcilicet palam faciat potentiam Fidei quæ doceat adverſa Rationi & tamen victoriam obtineat Ratione profligatâ Quod Nicolius verbis à Baylio relatis Tom. 3. reſponſi ſui ad quæſita Provincialis (cap. 177. pag. 120.) Autoritatis divinæ de humana Ratione triumphum appellare videtur. Sed cùm Ratio æquè ac Fides, Dei munus ſit, ſi hæ pugnant invicem, Deus adverſus Deum pugnabit. Et ſi Rationis objectiones contra quempiam Fidei articulum inſolubiles ſunt, dicendum erit jactatum hunc fidei articulum non à Deo revelatum ſed mentis humanæ commentum eſſe. Itaque talis Fidei triumphus ignibus feſtivis ſimilis foret qui poſt cladem acceptam ad fallendos homines accendi ſolent. Ad hanc claſſem pertinet doctrina de infantium non baptizatorum damnatione, quam Nicolius veluti peccati originalis conſectarium nobis obtrudit; talis eſſet æterna damnatio adultorum quibus neceſſaria obtinendæ ſaluti ſubſidia defuiſſent; quæ hominum ſunt, non Dei documenta.

40. Cæterum quamvis objectionibus ſatisfieri poſſit debeatque, neceſſe tamen non eſt Theologicis hiſce diſ-

Digitized by Google

diſcuſſionibus vacare quemlibet , debentque homines quorum conditio diſcuſſiones iſtas accuratas non patitur, miſſis objectionibus, fidei documenris eſſe contenti. Itaque ſi forte talium animus validiſſima quapiam objectione pulſaretur, licebit inde mentem avertere & curioſitatem ſuam in ſacrificium offerre Deo. Dum enim de veritate certi ſumus, ne audire quidem objectiones neceſſe eſt. Et quia multorum fides tam infirma tamque parum radicata eſt, ut periculoſa iſta tentamenta nequeat ſuſtinere, arbitror eis non offerenda quæ perniciem afferre poſſent, aut ſi nimis publica celare illos non licet, adendum eſſe veneno antidotum, hoc eſt ſolutionem jungendam objectioni, minimè verò ſolutionem tanquam impoſſibilem amovendam aut pro deſperata proclamandam.

41. Præſtantium Theologorum de hoc Fidei triumpho diſſerentium verba, ſenſum principiis jam ſtatutis conformem ſuſcipere poſſunt, ac debent ſanè. In quibuſdam Fidei objectis duæ qualitates reperiuntur Fidei de Ratione triumphum concedentes. Altera *incomprehenſibilitas*, *inveriſimilitudo* altera; ſed cavendum ne addatur tertia nempe illa,de qua Baylius loquitur, *indefendibilitas* ut ita dicam, id eſt, objectionum inſolub.litas; neve dicatur id quod creditur, contra vim rationis ſuſtineri non poſſe; id enim foret Rationi viciſſim concedere triumphum,qui Fidem deſtrueret. Equidem *incomprehenſibilitas* non obſtat, quominus veritatibus etiam naturalibus aſſentiamur. E.G. (uti jam notavi) odorum ſaporúmque naturam non comprehendimus, & tamen ſenſuum teſtimonio nixi credimus ſenſiles haſce qualitates in rerum natura fundatas, nec mera phantaſiæ ludibria eſſe.

42. Sed nec obeſt *inveriſimilitudo*, quædam enim apparentiis contraria admittimus, ubi rite comprobantur

Digitized by Google

bantur. Extat fabella Romanenſis ex Hiſpanico ſumpta, cui titulus: *ne oculis quidem ſemper credendum.* Quid veriſimilius Pſeudo-Martini Guerræ impoſturâ qui conjugem & conſanguineos veri Martini fefellit, judiceſque, etiam poſt veri adventum, diu ſuſpenſos tenuit, donec veritas tandem erueretur. Idem eſt de Fide; ſupra quippe notavi, quidquid Divinæ bonitati juſtitiæque opponi poteſt, non niſi veriſimilitudines eſſe, validas quidem aliquando futuras adverſus hominem; ſed roboris nullius ubi Deo applicantur, & cum demonſtrationibus, quæ nos de infinita ejus perfectione certos efficiunt, conferuntur. Hac ratione Fides de rationibus falſis triumphat per rationes ſolidas & ſuperiores, quibus ad eam amplectendam permoti fuimus; non triumphatura, ſi contraria ſententia æquè fortibus aut etiam fortioribus fulciretur, id eſt ſi invincibiles & demonſtrativæ contra fidem objectiones extarent.

43. Quin etiam juvat hîc obſervare id quod Fidei triumphum Baylius vocat, ex parte eſſe rationis demonſtrativæ triumphum adverſus rationes apparentes atque fallaces, quæ malè demonſtrationibus objiciuntur. Conſiderandum enim eſt, Manichæos Theologiæ naturali non minùs quam revelatæ adverſari, & quamvis ſacras litteras, originale peccatum, Dei gratiam in Chriſto, pænas inferni aliaque Religionis capita in Manichæorum gratiam deſereremus, necdum hac ratione objectiones eorum vitatum iri, negari enim non poteſt eſſe in mundo mala phyſica, id eſt ærumnas, & mala moralia, hoc eſt peccata, nec ſemper mala phyſica proportione mali moralis meritique in hac vita diſtribui, prout juſtitia poſtulare videtur. Reſtat ergo hæc quæſtio Theologiæ naturalis quomodo Principium unicum, totum bonum totumque ſapiens ac omnipotens admittere malum ac

Digitized by Google

inprimis peccatum permittere potuerit, & quâ ratione tantus rerum Autor adductus fuerit, ut ſæpe malos felices, bonos faciat infelices, quanquam hoc incommodum niſi ad tempus locum habere non poſſit, & poſtea mutatione in melius largè & cum uſura penſetur.

44. Certè Fide revelatâ minimè nobis opus eſt ut ſciamus Principium rerum univerſale unicum perfectè bonum & ſapiens exiſtere. Id enim Ratio demonſtrationibus certiſſimis edocet. Unde fit ut objectiones omnes ex imperfectionum in rebus obſervatione natas falſâ duntaxat ſpecie niti, neceſſe ſit. Et proinde ſi univerſalem rerum Harmoniam intelligentiâ poſſemus aſſequi, quidquid ad ſiniſtra judicia ignorantiam noſtram ſollicitat, cum opere omnium quæ fingi poſſunt eligi digniſſimo connexum eſſe cerneremus. Verbo *videremus* nec ſolùm crederemus id quod Deus fecit optimum eſſe. *Videre* nos hîc dico quod à priori per cauſas cognoſcimus; *credere* verò quod niſi per effectus non intelligitur, licet utrobique æquè certa ſit notitia. Poteſtque hîc etiam uſurpari quod ait Apoſtolus 2. Cor. 5. v. 7. nos per fidem ambulare, & non per ſpeciem vel aſpectum, nam ubi ſemel infinita Dei ſapientia nobis innotuerit, mala quæ experimur permittenda fuiſſe judicamus, idque ex effectu ipſo ſive â poſteriori, hoc eſt, vel ideo quia exiſtunt. Agnoſcit id ipſum Baylius, cui quidem acqüieſcere debuiſſet, nec exigere, ut falſæ veriſimilitudines contrariæ abſint, quod idem eſt ac ſi nulla eſſe hominum ſomnia, nulla opticæ ludibria poſtularet.

45. Nec dubitandum, quin hæc Fides hæcque in Deum fiducia, quæ nobis bonitatem Ejus infinitam conſiderandam proponit, nóſque ad Ejus amorem præparat, fruſtra obnitente duritatis ſpecie, quæ nos

deter-

deterrere poſſet, ſit excellens virtutum Theologiæ Chriſtianæ exercitium, quando gratia divina in Chriſto hos in nobis motus excitat. Quam in rem Lutherus adverſus Eraſmum bene notavit: Caritatis apicem eſſe, diligere Illum qui carni & ſanguini videtur tam inamabilis, tam durus in miſeros, tam pronus ad damnandum, & hoc quidem ob mala, quorum ipſe autor vel ſocius eſſe videtur iis, qui falſâ Rationis ſpecie oculos ſibi perſtringi ſinunt. Ut adeò Triumphus veræ Rationis gratiâ Divinâ illuſtratæ, ſimul triumphus Fidei Spei, & Caritatis dici poſſit.

46. Longè aliter rem accepiſſe videtur Baylius, qui Rationis ſe hoſtem profitetur, cum abuſûs ejusdem reprehenſione ſolâ contentus eſſe debuiſſet. Profert verba Cottæ apud Tullium lib. 3. de Natura Deorum dicere non dubitantis, ſatius fuiſſe nullam omnino nobis à Diis immortalibus datam eſſe Rationem, quàm tanta cum pernicie datam, quid enim, inquit, potius hominibus dediſſent, ſi nocere voluiſſent? ut donum hoc divinum Rationis & conſilii ad fraudem nobis, non ad bonitatem impertitum eſſe videatur. Cenſet etiam Baylius Rationem humanam deſtructionis eſſe principium non ædificationis (Diction. Pag. 1206. col. 2.) erraticam eam eſſe, quæ nuſpiam conſiſtat, & Penelopes inſtar opus ipſa ſuum retexat. *Horat.* I. *Epiſt.* 1. Deſtruit, ædificat, mutat quadrata rotundis. (Reſp. ad Provinc. Tom. 3. pag. 725.) Sed inprimis operam ponit in accumulandis autoritatibus, quibus perſuadeat omnium partium Theologos juxta ſecum repudiare Rationis uſum, ejuſque lumina adverſus Fidem inſurgentia non alium ob finem oſtentare, quàm ut ea inficiatione nudâ Fidei ſacrificent, ſolis argumentorum oppoſitorum concluſionibus reſpondentes. Initium facit à Novo Teſtamento. Chriſtus ſat habebat dicere: ſequere me Luc.

cap. 5. v. 27. & cap. 9. v. 59. Apoſtoli dicebant: cr
de & ſalvus eris, Act. cap. 16. v. 31. Paulus agnoſc
doctrinam ſuam obſcuram eſſe [1. cor. 2. v. 14.
nihil in ea comprehendi poſſe niſi Deus largiatur *do-
ctrinam Spiritûs*, ſine quâ ea *quæ Spiritûs ſunt*, *ſtul-
titia ſunt*. 1. Cor. 2. v. 14. Hortatur fideles ut *vi-
deant ne quis eos decipiat per Philoſophiam*, ad Co-
loſſ. 2. v. 8. utque hujus generis contentiones vitent, o
quas *quidam in fide naufragaverunt*.

47. Quod Eccleſiæ Patres attinet, remittit no
Baylius ad Launoii librum (de varia Ariſtotelis fortu-
na cap. 2.) ubi eorum textus contra Philoſophiam
collecti reperiuntur; ac præſertim ad loca S. Augu-
ſtini collecta ab Arnaldo (contra Malletum) quorum
ſumma eſt: judicia Dei eſſe inſcrutabilia, nec ideo
minùs æqua quod nobis incognita ſint: abyſſum eſ-
ſe profundiſſimam, quæ ſine præcipitii periculo ex-
plorari nequeat. Eorum quæ Deus abſcondita volui
explicationem non poſſe ſine temeritate tentari: vo-
luntatem ejus niſi juſtam eſſe non poſſe: complures
dum hujus incomprehenſibilis altitudinis rationem
reddere voluerunt, in vanas imaginationes & opinio-
nes errore plenas incidiſſe. Sed in his nihil eſt quod
nobis, aut quod Rationi adverſetur.

48. Idem dixere Scholaſtici: profert Baylius ele-
gantem Cardinalis Cajetani locum (comment. in 1.
part. ſummæ qu. 22. art. 4.) *quieſcit intellectus*, in-
quit, *non evidentiâ veritatis inſpecta, ſed altitudin
inacceſſibili veritatis occulta—quoniam, ut agit Grego-
rius, minùs de Deo ſentit, qui hoc tantùm de Illo credit,
quod ſuo ingenio metiri poteſt. Nec propterea negan-
dum aliquid eorum quæ ad divinam immutabilitatem,
certitudinem atque univerſalitatem & ſimilia ſpectant
ſcimus, aut ex Fide tenemus. Sed ſuſpicor aliquod oc-
cultum latere vel ex parte ordinis, qui eſt inter Deum
& even-*

Digitized by Google

ŗ eventum proviſum, vel ex glutino inter ipſum eventum & eſſe proviſum : & ſic intellectum animæ noſtræ, culum eſſe noctuæ conſiderans, in ignorantia ſola quiem illius invenio : Melius enim eſt tam Fidei catholicæ, quam Philoſophiæ, fateri cæcitatem noſtram, quàm aſſerere tanquam evidentia quæ intellectum non quietant, evidentia namque quietativa eſt. Nec propterea omnes Doctores præſumptionis accuſo, quoniam balbutiendo, ut potuerunt, immobilitatem ac efficaciam ſummam & æternam divini intellectûs, voluntatis, poteſtatiſque inſinuare intenderunt omnes per infallibilitatem ordinis divinæ electionis ad eventus omnes, quorum nihil præfatæ ſuſpicioni obſtat, quæ altius quid in iis latere credit. Hæc Cajetanus, cujus ſententia tantò dignior eſt notatu, quòd autor hic eſſet argumento inſpiciendo par. Loco tamen ejus accuratiùs inſpecto perturbatum eum inveni; quòd veram ſolutionem *ſophiſmatis ignavi* non ſatis cognoviſſet & ſepoſitâ quæſtione de neceſſitate abſoluta & contingentia, ipſam neceſſitatem hypotheticam ſeu ex futuritione & prævîſione naſcentem per conſequentiam inſuperabilem inevitabilitatem futuri cum libertate eligendi & pænarum præmiorumque juſtitia ſtare poſſe non ſatis pervideret : ſed his abunde à nobis ſatisfactum iri ſpero.

49. Lutheri liber adverſus Eraſmum acribus abundat animadverſionibus in illos, qui revelationem Rationis noſtræ tribunali ſubjicere contendunt, cui accinens Calvinus paſſim invehitur in curioſam audaciam divina conſilia perſcrutantium, aſſeritque in ſuo de Prædeſtinatione tractatu Deum *juſtas* habuiſſe cauſas reprobandi partem hominum, ſed *nobis ignotas*. Denique Baylius complures Recentiores profert eodem ſenſu locutos [Reſponſo ad Quæſita Provincialis cap. 161. & ſeqq.

Digitized by Google

50. Sed hæc omnia infinitaque alia hujus generis eam, quam Baylius ſpectabat, objectionum Fidei contrariorum inſolubilitatem neutiquam evincunt. Verum quidem eſt inſcrutabilia eſſe conſilia Dei; ſed ea injuſta eſſe, nulla poteſt objectio invicta conclude-re. Quod ex parte Dei iniquum & ex parte Fidei ſtultum videtur, ſolùm videtur, non eſt. Celebris locus Tertulliani (de carne Chriſti) mortuus eſt Dei Filius, *credibile eſt quia ineptum eſt*; & ſepultus revixit, certum eſt, quia impoſſibile; auxeſis quædam eſt, quæ ut ad juſtos veri terminos redigatur, non niſi de abſurditatis Specie intelligi poteſt. Similes locutiones reperies in libro Lutheri de ſervo arbitrio, veluti dum dicit cap. 174. *Si placet tibi Deus indignos coronans, non debet diſplicere immeritos damnans.* Quæ verba ſi ad locutiones moderatiores reducantur, ſignificant: ſi Deum probas beantem non meliores, non debes improbare deſerentem haud deteriores. Et ut intelligamus eum non niſi de apparente injuſtitia loqui, ſufficit ejus verba ex eodem libro deſumpta ponderare: *in reliquis omnibus* (inquit) *Supremam in Deo majeſtatem agnoſcimus, ſoli Ejus juſtitiæ obtrectare audemus, nec tantiſper volumus credere juſtum Eum eſſe, quamvis nobis promiſerit venturum tempus, cum relevatâ Ejus gloriâ homines omnes clarè videbunt Eum fuiſſe & eſſe juſtum.*

51. Reperiemus etiam, Patres, dum res iſtas diſcuſſere, non ſimpliciter repudiaſſe Rationem. Inter diſputandum contra Paganos plerumque nituntur manifeſtum facere, quantùm Paganiſmus adverſetur Rationi, & quantopere ex illo etiam capite Chriſtiana Fides antecellat. Origenes in libris contra Celſum oſtendit, quàm conſentaneus Rationi ſit Chriſtianiſmus, & quare nihilominus Chriſtiani plerique credere debeant ſine examine. Irriſerat Celſus Chriſtia-

norum

Digitized by Google

norum methodum, qui rationes tuas, ut ajebat, audire aut ſuas edere nolentes, hoc unum tibi dicere ſatis habent: *examinare noli*, *crede duntaxat*, aut, *Fides tua te ſalvum faciet*, habentque pro principio, ſapientiam mundi malum eſſe.

52. Origenes lib. 1. cap. 2. eruditè & ad principia ſuperiùs aſſerta prorſus appoſitè reſpondet: Rationem Chriſtianiſmo non modò non repugnare ſed etiam fundamentum ſubſternere & fidem argumentaque præſtare apud examinantes, ſed quia pauci ſunt examini tanto pares, cæleſte donum nudæ Fidei moventis ad bonum ſufficere generatim. *Si mortales omnes*, inquit, *neglectis vitæ curis in ſtudium meditationemque incumberent, non aliâ viâ foret opus ad perſuadendum illis religionem Chriſtianam, ut enim nihil, quod quenquam offendat edicamus* (innuit tacitè Gentium religionem abſurdam eſſe) *non minor apud nos, quàm alibi reperietur accuratio, ſive diſcutiantur dogmata ſive prophetarum elucidentur ænigmata, ſive explicentur Evangeliorum Parabolæ aliaque ſexcenta aut narrata hiſtoricè, aut ſymbolicè repræſentata. Sed cum & vitæ neceſſitas, & infirmitas humana paucos duntaxat ſtudiis vacare ſinat; quænam cæteros omnes juvandi via reperiri poterat expeditior illâ, quam Chriſtus adhibendam voluit in converſione populorum? Velim mihi dicat aliquis, de magno illorum numero qui credunt, & ſic è cœno vitiorum, in quibus volutabantur emerſerunt, utrum præſtare cenſeat; an mutatos mores vitamque emendatam ſine examine credendo pœnas ſupereſſe pro peccatis & præmia pro bene factis; an verò dilatam in melius converſionem, donec ipſa etiam tantorum dogmatum fundamenta eruantur? Sanè poſtremâ hac methodo pauci eò pertingerent, quò ipſos ſimplex ac nuda fides perducit, ſed pleriqua in corruptela ſua perſeverarent.*

Digitized by Google

53. Baylius [in Elucidatione circa objectiones Manichæorum poſitâ ad calcem editionis ſecundæ Dictionarii] hæc Origenis verba non de Philoſophica diſcuſſione, ſed ſolùm de accurata & critica diſquiſitione accipit, quâ ſacrorum voluminum autoritas ſenſuſque legitimus ſtabiliretur. Verùm nihil eſt quod hanc reſtrictionem indicet. Origeni negotium erat cum Philoſopho, cui ſatisfactura non erat. Apparet Origenem indicare voluiſſe, Chriſtianos non minùs exactos eſſe quàm ſtoicos alioſque nonnullos Philoſophos, qui doctrinam ſuam tam ratione quam autoritate fulciebant, uti factitabat Chryſippus, qui etiam in antiquitatis Ethnicæ ſymbolis Philoſophiæ ſuæ veſtigia reperiebat.

54. Celſus ibidem aliam in Chriſtianos torquet objectionem. Si, inquit, ad ſolemne ſuum: noli examinare, crede duntaxat, velut ad arcem confugiant, edicant mihi ſaltem, quid me velint credere. Hoc verò ille meritò poſtulat, ſimulque adverſus illos militat, qui Deum bonum juſtumque aſſererent & tamen contenderent nos nullâ Divinæ bonitatis juſtitiæque notione præditos eſſe, cùm iſtas Ei perfectiones tribuimus. Verùm non ſemper adæquatæ notiones, quæ nihil non explicatum involvant, poſtulandæ ſunt, cum ne ipſæ quidem ſenſiles qualitates, puta calor, lux, dulcedo, hujuſmodi notiones præſtare poſſint. Fatemur itaque myſteria explicationem aliquam admittere, ſed imperfectam. Sufficit intelligentiam analogicam nos habere myſterii, quale eſt Trinitas & Incarnatio, ne, dum ea recipimus, verba prorſus omni ſenſu deſtituta pronunciemus. Neceſſarium autem non eſt tam longè quàm optari poſſet explicationem procedere, hoc eſt uſque ad comprehenſionem & uſque ad modum quo myſterium efficitur.

55. Mirum itaque videtur Baylium recuſare tribunal

bunal notionum communium (Tom. 3. Reſponſionis ad Provincialem pap. 1462. & pap. 1140.) quaſi verò conſuli non deberet idea bonitatis, dum Manichæis reſpondendum eſt; cum tamen ipſe mentem ſuam longè aliter explicaviſſet in Dictionario, unde locum infra producemus. Et certè eos, qui diſceptant unicumne ſit principium bonum, an duo, alterum bonum, malum alterum, conſentire oportet in boni malique ſignificatione. Et quando de Unione naturarum in Chriſto, de quadam unione corporis Chriſti cum noſtro loquimur, ſub vocabulo *unionis* aliquid intelligimus; quemadmodum etiam ubi ſermo eſt de unione corporis unius cum altero, ſubſtantiæ unius cum ſuo accidente, ſubjecti cum adjuncto, loci cum mobili, actûs cum potentia. Aliquid etiam intelligimus, quando de unione animæ cum corpore unam perſonam conſtituente agimus: licet enim nec leges corporis ab anima, nec leges animæ viciſſim à corpore mutari cenſeam, & harmoniam præſtitutam ad evitandam hanc perturbationem introduxerim; admitto nihilominus unionem veram inter corpus & animam, quæ ex duobus illis faciat ſuppoſitum. Sed unio iſta metaphyſica eſt; unio verò influxûs phyſica eſſet. At cum de Verbi divini unione cum humana natura loquimur, notitiâ analogicâ contentos eſſe nos oportet, qualem unionis animæ cum corpore comparatio nobis ſuppeditare poteſt: & de cætero nobis ſufficere debet incarnationem eſſe arctiſſimam quæ Creatorem inter & Creaturam exiſtere poſſit unionem, nec opus eſt ultra progredi explicando.

56. Idem eſt de myſteriis aliis, in quibus ingenia moderata ſemper explicationem invenient; quæ ad credendum ſatis ſit, ad comprehendendum parùm. Sufficit nobis aliquatenus ſcire *quid eſt*? [τί ἐστι.] ſed quomodo? (πῶς?) neque ſcimus, neque nobis

eſt neceſſarium ſcire. Ac de myſteriorum explicationibus quæ paſſim tradi ſolent dici poteſt id quod Sereniſſima Chriſtina Regina Sueciæ in numiſmate quodam dicebat de Corona quam depoſuerat: *Non mi beſogna, e non mi baſta.* Nec mihi neceſſaria eſt, nec ſufficit. Nihilo magis neceſſe nobis eſt (ut jam notavi) myſteria probari à priori vel rationem eorum productricem reddi. Sufficit nobis *rem ita eſſe* [τὸ ὅτι] ipſum *quòd*, quamvis ignoremus *quare* (τὸ διότι), quod Deus ſibi reſervavit. Elegantes & celebres ſunt Joſephi Scaligeri hac de re verſiculi.

Ne curioſus quære cauſas omnium
Quæcunque libris vis Prophetarum indidit
Afflata cælo, plena veraci Deo:
Nec operta ſacri ſupparo ſilentii.
Irrumpere aude, ſed pudenter præteri.
Neſcire velle quæ magiſter optimus
Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

Baylius hos verſus referens (Reſp. ad Provinc. Tom. 4. p. 55.) valdè veriſimiliter judicat à Scaligero fuiſſe cuſos occaſione contentionis Arminium inter & Gomarum in Belgio fœderato, ubi agebat, ferventis. Crediderim à Baylio memoriter prolatos, nam *ſacrata* habet pro *afflata*. *Prudenter* verò poni pro *pudenter* (hoc eſt modeſtè) quod poſterius verſus exigit, id utique mendum eſſe Typographi putem.

57. Nihil monito, verſibus hiſce contento, ſapientius; & meritò Baylius ait (pag. 729.) eos qui omnes divini conſilii rationes circa peccatum ejuſque effectus reddere ſpondeant, ſeſe adverſariis obnoxios reddere, &, ut ità dicam, deditionem facere. Sed immeritò Baylus hîc duo valde diſparata conjungit, *reddere rationem* rei, & objectionibus contrariis ſatisfacere, nam ſtatim addit: *Coguntur illum* (adver„ſarium ſuum) ſequi, quocumque ducere libuerit, & pro-

Digitized by Google

"probroſè terga vertere victoſque ſe fateri, ſi tandem "imbecilliorem eſſe mentem noſtram concedant, quàm "ut omnes Philoſophi alicujus inſtantias plenè diluere "poſſit.

58. Videtur hîc Baylio minus eſſe, *reddere rationem* quàm *inſtantiis*, ſive *argumentis reſpondere*; cùm ei qui prius illud ſuſcipere auderet, alterum etiam onus ſuſcipiendum eſſe denunciet. Sed contrarium omnino verum eſt. Reſpondens non tenetur Theſis ſuæ rationem reddere, tenetur tamen opponentis inſtantias diſſolvere. Reus in forò non cogitur (ſaltem ordinariè) probare cauſæ ſuæ æquitatem, aut poſſeſſionis ſuæ titulum oſtendere, ſed tenetur ad rationes actoris reſpondere: Sumque miratus ſæpiſſimè, virum tam diligentem tamque ſagacem, qualis erat Baylius, res confundere in tantum diverſas, in quantum diverſi ſunt hi tres rationis actus: comprehendere, probare & objectionibus reſpondere; quaſi dum de uſu Rationis in Theologia agitur, iſta reciprocarentur. Sic enim loquitur in dialogis poſthumis pag. 73. *Nullum principium Baylius inculcavit frequentiùs quàm iſtud: incomprehenſibilitatem dogmatis alicujus & inſolubilitatem objectionum illud impugnantium non eſſe rationem repudiandi*. De incomprehenſibilitate concedo, at non de inſolubilitate. Id enim reverà idem foret ac ſi diceres rationem invincibilem Theſi adverſantem non ſatis eſſe cauſæ ad Theſin rejiciendam, quænam enim alia repudiandæ alicujus Sententiæ legitima ratio reperiri unquam poterit, aut quænam ultra via ſupererit falſitati, imò abſurditati opinionum demonſtrandæ, ſi argumentum invincibile non ſufficit? Itaque D. Thomas parte 1. Summæ q. 1. art. 8. docet adverſario, qui nullam revelationem concedat, non poſſe probari articulos fidei per rationes, ſed ſupereſſe viam ſolvendi rationes quas adducit

con-

contra fidem. *Cum enim* (inquit) *fides infallibili veritati innitatur, impoſſibile autem ſit de vero demonſtrari contrarium, manifeſtum eſt probationes quæ contra fidem inducuntur non eſſe demonſtrationes, ſed ſolubilia argumenta.* Et ita bene diſtinguit, primò inter probationem Theſeos & objectionum ſolutionem, deinde inter demonſtrationes & argumenta tantùm veriſimilia. Nam, ut Cajetanus ibidem annotat, *contra veritatem infallibilem nulla poteſt demonſtrativa ratio eſſe.*

59. Juvat etiam obſervare, probantem à priori ſemper rationem reddere per cauſam ſufficientem; porrò qui tales rationes accuratè & quantum ſatis eſt reddere poteſt, ipſam rem etiam comprehendere valet. Hinc à ſcholaſticis dudum reprehenſus fuit Raymundus Lullus, quòd Trinitatem ope Philoſophiæ demonſtrandam ſuſcepiſſet. Demonſtratio illa jactata extat in hujus Autoris operibus. Sed & Bartholomæus Keckermannus celebris inter Reformatos Autor poſt ſimile omnino circa idem myſterium tentamen non minorem aliquorum recentium Theologorum reprehenſionem incurrit. Reprehendentur itaque quicunque myſterii hujus rationem reddere & quod ſupra nos eſt, comprehenſibile efficere voluerint, at qui contra adverſariorum objectiones operam navabunt, laudabuntur.

60. Dixi ſupra, Theologos communiter diſtinguere inter ea quæ ſunt ſupra Rationem & quæ ſunt contra Rationem. *Supra Rationem* collocant id quod comprehendi non poteſt & cujus ratio reddi nequit. *Contra Rationem* verò erit omnis illa ſententia, contra quam rationes invictæ militant, aut cui oppoſita Theſis, methodo accuratâ ſolidâque evinci poteſt. Fatentur itaque myſteria ſupra Rationem eſſe, contra Rationem eſſe negant. Anglus autor libri ingenioſi

ſed

ſed improbati, cui titulus: Chriſtianiſme not myſterious; id eſt Chriſtianiſmus Myſterii expers, hanc diſtinctionem impugnandam ſuſcepit, ſed, ſi quid judico, non labefactavit. Baylius etiam diſtinctioni tam receptæ non acquieſcit. Et primùm quidem ſic loquitur (tom. 3. Reſponſionis ad quæſita Provincialis cap. 158. pag. 998.) diſcrimen facit (adverſaſarius) cum D. Saurino inter duas has theſes, quarum prior eſt: omnia Chriſtianiſmi dogmata cum Ratione concordant; altera: Ratio humana cognoſcit ea Rationi concordare. Priorem concedit, negat alteram: idem & ego ſentio, ſed tum demum, ſi perfecta cum Ratione concordantia intelligatur, id eſt ſi poſtuletur ejus reddi rationem, vel rationis ope modum explicari. Id enim Deus utique poſſet, nos minimè poſſumus. Sed utramque Theſin affirmandam arbitror, ſi cognoſcere quòd dogma cum Ratione concordet nihil aliud ſignificat, quàm rationibus quæ opponuntur ſatisfieri poſſe.

61. Modus quo ſuam Baylius hîc mentem explicat minimè ſatisfacit. Agnoſcit rectiſſimè myſteria noſtra conformia eſſe Rationi generatim ſeu ſupremæ & univerſali in mente Divina exiſtenti; negat tamen apparere conformia illi Rationis particulæ qua homo ad ferendum de rebus judicium utitur. Verùm cùm particula illa, ſive portio Rationis, quam poſſidemus, Dei donum ſit & in naturali lumine nobis poſt naturæ corruptionem relicto conſiſtat; portio illa conformis eſſe debet ipſi toti, nec differre ab ea quæ in Deo eſt, niſi quemadmodum gutta differt ab oceano, vel potiùs ſicut finitum differt ab infinito. Itaque illam particulam noſtram myſteria tranſcendere poſſunt, contraria ei eſſe non poſſunt, quia nihil parti contrarium eſſe poteſt, quin ſit etiam toti. Quod uni propoſitioni Euclidis contradicit, Euclidis elemen-

tis

tis contrarium eſt. Id quod in nobis adverſatur myſteriis non Ratio eſt aut lumen naturale, nexuſve veritatum; corruptela eſt, error eſt vel præjudicium, tenebræ ſunt.

62. Baylius (p. 1002.) Stegmanni ac Turretini Theologorum Proteſtantium, myſteria Rationi tantùm corruptæ opponentium, ſententiam non probat. Quærit jocabundus an nomine rectæ Rationis intelligatur Ratio Theologi Orthodoxi, nomine verò corruptæ Ratio Hæretici? tùm objicit evidentiam myſterii Trinitatis non fuiſſe majorem in mente Lutheri quam in mente Socini. Verùm, ut Carteſius optimè obſervavit, Ratio omnibus eſt communis. Itaque Hæreticos juxta cum Orthodoxis eâ præditos eſſe cenſendum eſt. Recta Ratio eſt veritatum nexus; corrupta vero Ratio præjudiciis & affectibus intermiſcetur. Hanc ut ab illa diſcriminemus, ſufficit ordinatè procedere, nullam ſine probatione tranſmittere Theſin, nec ullam probationem admittere quæ ad vulgatiſſimas logicæ leges exacta non ſit. Neque alio opus eſt *Criterio* aliove judice controverſiarum circa ea quæ ſunt intra Sphæram Rationis. Solius hujus Criterii neglectu data fuit anſa Scepticis ſeſe efferendi & in ipſa adeo Theologia Franciſcus Veronius aliique nonnulli artis quam vocabant Novæ jactatores in controverſiiis contra Proteſtantes exceſſere modum & cavillationibus indulgentes in medium ſe ſcepticiſmum conjecerunt, ut ſcilicet judicis externi infallibilis admittendi neceſſitatem ex ipſa Ratione evincerent, in quo ab eruditis viris etiam ſuarum partium non probantur. Calixtus & Dallæus hanc methodum exploſerunt, & Bellarminus longè aliter diſſerit.

36. Veniamus nunc tandem ad judicium Baylii (p. 999.) de recepta illa diſtinctione. *Mihi*, inquit, "æquivocatio irrepſiſſe videtur in celebrem diſtinctio-

nem

Digitized by Google

"nem inter ea quæ ſunt ſupra Rationem & quæ ſunt
"contra Rationem. Vulgò dicitur ; Evangelii Myſte-
"ria ſunt ſupra Rationem, ſed non contraria Rationi.
"Arbitror in priori parte hujus Axiomatis Rationi non
"tribui ſenſum eundem qui tribuitur in poſteriore; ac
"in priore quidem intelligi Rationem humanam ſive
"Rationem in concreto, in altera verò Rationem in ge-
"nere ſive Rationem in abſtracto. Nam ſi ſemper in-
"telligatur Ratio in genere ſumpta ſive Ratio ſuprema
"& univerſalis quæ in Deo eſt, utrumque perinde
"verum eſt, nec Evangelica Myſteria ſupra Rationem
"eſſe, nec contra Rationem. Sed ſi in utraque parte
"Axiomatis humana ratio intelligatur, non admodum
"video diſtinctionis hujus ſoliditatem: nam Ὀρθοδοξό-
"τατοι quique fatentur perſpectam nobis non eſſe My-
"ſteriorum cum Philoſophiæ axiomatis conformita-
"tem. Itaque nec eſſe Rationi conformia nobis viden-
"tur. Atqui quod Rationi noſtræ conforme non eſſe
"nobis videtur, nobis apparet eſſe Rationi noſtræ con-
"trarium, prorſus ſicut quod non apparet eſſe confor-
"me veritati nobis apparet eſſe veritati contrarium.
"Cur igitur æquè dici non poterit utrumque, videlicet
"myſteria eſſe & contra & ſupra imbecillem Rationem
"noſtram? Reſpondeo, uti ante reſpondi, Ratio-
tionem eſſe nexum veritatum nobis naturæ lumine no-
tarum, & in hoc ſenſu receptum Axioma ſine ulla æ-
quivocatione verum eſt. Myſteria Rationem noſtram
ſuperant, continent enim veritates in eo nexu non
comprehenſas, ſed non ſunt Rationi noſtræ contra-
ria, nec ulli veritati contradicunt, ad quam nexus iſte
nos perducere poſſit. Itaque hîc non agitur de Ratio-
ne univerſali quæ in Deo eſt, ſed de noſtra. Si quæras
an myſteriorum cum Ratione conformitatem cogno-
ſcamus. Reſpondeo nos ſaltem nunquam ullam diſ-
formitatem ullamve inter myſteria ac Rationem op-
poſi-

poſitionem cognoſcere, & quia ſemper poſſumus oppoſitionem tollere, hoc ſi vocas conciliare Fidem cum Ratione, aut mutuam earum conformitatem cognoſcere, dicendum eſt poſſe nos ad hanc conformitatem concordiamque pertingere. Sed ſi conformitas in conſentanea rationibus explicatione modi (τȣ̃ πῶς quomodo ?] conſiſtat, obtinere eam non valemus.

64. Aliam præterea Baylius objectionem ingenioſam ſanè deſumit ab exemplo viſûs. Cum turris quadrata, inquit, nobis eminus apparet eſſe rotunda, non ſolùm oculi noſtri clariſſimè teſtantur ſe in illa turri nihil advertere quadratum, ſed etiam ſe figuram ibi rotundam intueri, quæ cum quadrata ſtare non poteſt. Igitur dici poteſt veritatem quæ eſt figura quadrata, non ſolum eſſe ſupra ſed etiam *contra teſtimonium imbecillis noſtri viſûs*. Fatendum eſt obſervationem hanc eſſe veram, & quamvis verum ſit apparentiam rotunditatis oriri ex ſola privatione apparentiæ angulorum quam tollit diſtantia, verum tamen manet, rotundum & quadratum eſſe res oppoſitas. Ad hoc itaque argumentum Reſpondeo repræſentationem ſenſuum, etiam dum agunt quidquid poſſunt, ſæpe contrariam eſſe veritati; ſed in facultate ratiocinandi non eadem res eſt, quando munere ſuo fungitur, cum ratiocinium numeris ſuis abſolutum nihil aliud ſit quam nexus veritatum. Et quod viſum nominatim attinet, conſiderandum eſt, alias adhuc dari falſas apparitiones *ex oculorum noſtrorum imbecillitate minimè profectas* neque ex eo natas quod ob diſtantiam diſpâret, ſed *ex natura ipſa viſionis* quantumvis perfectæ ſic EG. circulus obliquè ſpectatus mutatur in genus quoddam ovalis, quæ à Geometris Ellipſis dicitur, imò interdum etiam in Parabolam aut Hyperbolam atque adeò in ipſam lineam rectam, uti in annulo Saturni videre eſt.

65.

Digitized by Google

65. Senſus externi, propriè loquendo, nos non fallunt ſed ſenſus internus ſæpe nos tranſverſos agit: quod etiam in brutis locum habet, uti dum canis ſuam in ſpeculo imaginem allatrat: inſunt enim brutis *conſecutionis* quædam ratiocinium imitantes, dum ſcilicet iis quæ ſunt experti mox in caſu qui ſimilis apparet, ſimilia expectant: quæ conſecutiones etiam in ſenſu hominum interno reperiuntur ubi ſolùm agunt Empiricè, ſed bruta nihil agunt quod cogat nos illis tribuere ratiocinium propriè dictum, ubi vis conſecutionis, non empiriâ nudâ ſed etiam ratione nititur, uti alibi oſtendi, cum itaque intellectus adhibet ſequiturque falſam interni ſenſûs determinationem (uti dum celebris galilæus Saturnum habere duas anſas credidit) ſe fallit ipſe judicio quod ex apparentiarum effectu efformat, pluſque infert quàm illæ ferant, nam phænomena ſenſuum veritatem rerum abſolutè non magis ſpondent quàm ſomnia. Ipſi nos fallimus eorum uſu hoc eſt conſecutionibus noſtris. Nempe nobis per apparentia argumenta imponi ſinimus & facilè credimus phænomena quæ plerumque connexa comperimus ſemper connecti. Itaque cum plerumque contingat angulis carere quod ſine angulis apparet, idem perpetuum eſſe facilè judicamus: hujuſmodi error ſæpe veniam meretur & eſt interdum inevitabilis ſi ſtatim agendum ſit & quod melius videtur eligendum: at quoties nos colligendi ſuppetit otium, ſi quod certum non eſt, pro certo ſumimus culpâ non vacamus. Igitur verum eſt ſpeciem ſæpe veritati contrariam eſſe at ratiocinationem nunquam, ſi quidem exacta ſit & logicæ regulis conformata. Quod ſi voce, *Rationes*, facultas ratiocinandi, benè an malè generatim intelligeretur, utique illa decipere nos poteſt, & reipſa decipit, ſuntque apparentiæ noſtri intellectûs non raro æquè fallaces quàm eæ quas ſenſus ſuppeditant. Sed hîc

Digitized by Google

de nexu veritatum agimus deq; objectionibus in bona forma, quo ſenſu fieri non poteſt ut nos Ratio fallat.

66. Ex iis omnibus quæ jam dixi, patet Baylium *id quod ſupra Rationem eſt* nimis latè ſumere quaſi etiam objectionum inſolubilitatem includeret. Nam juxta ipſum [cap. 130. Reſp. ad Provinc. tom. 3. pag. 651.] *ex quo dogma aliquod ſupra Rationem eſt nec illud explicare nec comprehendere nec objectionibus contrariis reſpondere philoſophia poteſt.* Aſſentior de comprehenſione, ſed jam notavi myſteria neceſſariam ſaltem vocum explicationem admittere, ne ſint ſine mente ſoni: oſtendi inſuper neceſſe eſſe ut objectionibus reſponderi poſſit, alioquin Theſin ipſam repudiandam.

67. Profert Baylius autoritates Theologorum qui objectionum contra myſteria inſolubilitatem videntur agnoſcere, quos inter poſtremus eſt Lutherus. Sed jam §. 12. reſpondi verbis illis quibus videtur dicere quòd philoſophia Theologiæ contradicat. Alius extat locus [cap. 246. de ſervo arbitrio] ubi ait quod injuſtitia Dei apparens *talibus argumentis* (à proborum calamitate & improborum proſperitate deſumptis) *traducta ſit, quibus nulla ratio aut lumen naturæ poteſt reſiſtere.* At paulò poſt oſtendit id ſe intelligere de iis qui alteram vitam ignorant: ſubdit enim, hanc difficultatem unicâ Evangelii voculâ profligari dum nos docet alteram ſupereſſe vitam, in qua quidquid in hac vita punitum præmiatumque non fuerit præmiabitur & punietur. Igitur objectio iſta invincibilis non eſt imo ſine Evangelii præſidio reſponſum illud in mentem venire poſſet. Adduntur etiam [Reſp. ad Provinc. tom. 3. pag. 652.] Martini Chemnicii locus à Vedelio reprehenſus & à Joanne Muſæo vindicatus, in quo celebris ille Theologus apertè videtur dicere in verbo Dei eſſe veritates quæ ſint non ſolùm

Digitized by Google

ſupra ſed etiam contra Rationem. Verùm locus ille non debet intelligi niſi de principiis Rationis ordini naturæ conformibus, uti Muſæus eundem etiam explicat.

68. Veruntamen autoritates aliquas magis ſibi faventes Baylius reperit quas inter non eſt poſtrema Carteſii: Vir hic magnus planè dicit (part. princip. art. 41.) *illis verò* [difficultatibus in concilianda noſtri arbitrii libertate cum æterna præordinatione Dei] *nos expediemus ſi recordemur mentem noſtram eſſe finitam, Dei autem potentiam per quam non tantùm omnia quæ ſunt aut eſſe poſſunt ab æterno præſcivit ſed etiam voluit ac præordinavit, eſſe infinitam*: ideoque hanc quidem à nobis ſatis attingi ut clarè diſtinctéque percipiamus ipſam in Deo eſſe, non autem ſatis comprehendi ejus amplitudinem ut videamus quo pacto liberas hominum actiones indeterminatas relinquat. Libertatis autem & indifferentiæ quæ in nobis eſt nos ita conſcios eſſe, ut nihil ſit quod evidentiùs & perfectiùs comprehendatur. Abſurdum enim eſſet propterea quòd non compehendimus unam rem quam ſcimus ex natura ſua nobis eſſe debere comprehenſibilem, de alia dubitare quam ratione comprehendimus atque apud nos ipſos experimur.

69. Locus hic Carteſii cui ſectatores adhærent, rarò de Magiſtri ſui effatis dubitare ſoliti, mihi ſemper ſuſpectus fuit. Carteſius non contentus dicere, ſe quidem non videre viam hæc duo dogmata conciliandi, totum genus humanum, imò creaturas rationales omnes eadem in navi collocat. Poteratne verò ignorare Carteſius fieri non poſſe ut contra veritatem invincibilis objectio militet. Cum talis objectio non niſi neceſſarius aliarum veritatum nexus eſſe poſſit quarum ſumma repugnet aſſertæ veritati, unde fieret ut inter veritates mutua foret contradictio quod abſur-

dorum omnium abſurdiſſimum eſt. Præterea quamvis mens noſtra finita ſit, nec infinitum poſſit comprehendere, dantur tamen de infinito demonſtrationes quarum vim aut imbecillitatem comprehendit, cur igitur objectionum vim vel imbecillitatem pariter non comprehenderet? Cúmque Dei potentia ſapientiaque ſint infinitæ, omniaque contineant, de earum capacitate vel amplitudine nullus dubitandi locus relinquitur. Deinde Carteſius libertatem exigit minimè neceſſariam dum vult humanæ voluntatis actiones eſſe prorſus indeterminatas, quod nunquam contingit. Denique Baylius ipſe contendit experientiâ illâ ſive conſcientiâ intimâ independentiæ noſtræ in qua Carteſius libertatis noſtræ probationem conſtituit, minimè libertatem evinci, cùm ex eo quòd cauſas, à quibus pendemus, non percipiamus, haud quaquam ſequatur eſſe nos independentes. Sed hac de re diſſeremus ſuo loco.

70. Carteſius etiam in Principiis ſuis alicubi fateri videtur quod impoſſibile ſit reſpondere difficultatibus circa materiæ diviſionem in infinitum, quam nihilominus eſſe veram agnoſcit. Arriaga aliique nonnulli ſcholaſtici idem ferè ſentiunt. Sed ſi non pigeret eos debitam objectionibus formam tribuere, viderent viri acuti vitioſam eſſe conſequentiam, & falſas hypotheſes ſæpe negotium faceſſere. Do exemplum. Vir quidam doctus objectionem hanc aliquando mihi propoſuit: ſecetur linea recta B A in duas partes æquales in puncto C. & pars C A in puncto D. & D A in puncto E & ſic in infinitum; omnes medietates & medietatum medietates B C. C D, D E &c. faciunt ſimul totum B A ergo dari oportet ultimam medietatem cum linea recta deſinat in A. atqui hæc ultima medietas abſurda eſt, cum enim medietas illa ſit linea poterit adhuc dividi in duas partes ergo divi-

ſio

ſio in infinitum admitti nequit. Sed monui, quamvis detur ultimum punctum A, non ideo ſequi dandam eſſe medietatem aliquam ultimam quia punctum hoc convenit omnibus medietatibus verſus A quod & amicus ipſe faſſus eſt dum hanc illationem argumento legitimo probare conatus eſt. Imò potiùs quia diviſio tendit in infinitum, nulla datur ultima medietas, & quamvis linea B A finita ſit, non ſequitur diviſionem ejus habere terminum ultimum. Pariter ſeries numerorum in infinitum procedentes negotium faceſſunt multis qui in illis concipiunt ultimum terminum, nempe numerum infinitum vel infinitè parvum. Sed hæc omnia meræ ſunt mentis fictiones. Numerus omnis finitus eſt & aſſignabilis, etſi ſemper alius atque alius ſumptus intelligatur; ſimiliter linea omnis finita eſt. Cum verò de linea infinita aut infinitè parva loquimur, nihil aliud ſumimus quàm magnitudines, Quantumvis productas vel minutas, ſeu quæ tam magnæ tamve parvæ ſumi poſſunt quàm libuerit, ut ſcilicet oſtendatur errorem eſſe minorem quolibet dato hoc eſt nullum eſſe revera. Vel ſaltem per infinitè parvum intelligitur quantitas evaneſcens vel naſcens concepta adinſtar magnitudinum jam conſtitutarum.

71. Juverit tamen expendere argumentum à Baylio adductum quo oſtendere conatur objectionibus quia Fidei Ratio opponit, ſatisfieri non poſſe. Extat illud in ejus Elucidatione circa Manichæos (pag. 3140. Editionis ſecundæ Dictionarij) *Mihi ſufficit*, inquit, *quòd Evangelica Myſteria ſupra Rationem eſſe conſentiant omnes. Hinc enim neceſſariò fit impoſſibile eſſe ut difficultates Philoſophiæ diſſolvantur, & conſequitur, exitum certaminis in quo ſolis notitiis naturalibus pugnabitur, Theologis fore ſemper infelicem dum cogantur pedem referre & ſub arce luminis ſupernaturalis quærere perfugium.* Miror Baylium loqui adeò genera-

 tim,

Digitized by Google

tim, cùm agnoverit ipſe naturale lumen unitati principii favere contra Manichæos, & Dei bonitatem invictiſſimè probari Ratione. Pergit interim.

72. Evidens eſt Rationem ea quæ ſupra ſe ſunt attingere non valere: at ille qui objectionibus Dogmata Trinitatis & Incarnationis impugnantibus reſponſiones dare poſſet, attingeret iſta duo Myſteria; ea ſibi ſubjiceret ac flecteret ad ultimas uſque collationes cum primis ſuis principiis vel aphoriſmis qui ex notionibus communibus oriuntur, donec tandem ea cum lumine naturali conſentire concludit, faceret ergo quod eſt ſupra vires ſuas, tranſcenderet limites ſuos quod eſt formaliter contradictorium, dicendum itaque Rationem non poſſe ſuppeditare reſponſiones propriis ſuis objectionibus, eaſque manere victrices, quam diu ad divinam authoritatem, & intellectûs in Fidei obſequium captivandi neceſſitatem non recurritur [Ego vim in hoc ratiocinio nullam deprehendo. Id quod ſupra nos eſt *attingere* poſſumus non quidem illud penetrando ſed utcumque noſcendo, uti cælum viſu ſed non tactu poſſumus attingere. Sed neque ad reſpondendum objectionibus quæ contra myſteria fiunt oportet nos myſteria ſubjicere nobis, aut ad confrontationem cum primis principiis quæ ex notionibus communibus naſcuntur ſubmittere, nam ſi is qui objectiones diluendas ſuſcipit, eatenus progredi deberet, hoc ipſum ille qui objectionem proponit præſtare deberet prior. Objicientis enim eſt argumenti tractationem aggredi. Reſpondenti ſatis eſt dicere, etiam aut non. Quia diſtinctionis loco ſufficiat ei rigidè agenti alicujus propoſitionis in objectione poſitæ univerſalitatem negare, vel formam argumenti redarguere, & utrumque fieri poteſt etiamſi ultra objectionem reſpondens non pervadat. Itaque ſi quis argumentum mihi proponat quod invincibile eſſe

con-

contendat, tacere poſſum obligando duntaxat eum ad ptobandum in bona forma omnes enuntiationes quas profert, quæque mihi vel tantillum dubiæ videbuntur. Ut autem dubitem duntaxat nihil eſt neceſſe mihi perſpecta eſſe rei controverſæ intima. Imò quô magis ignarus ero, eò potiori jure dubitabo) pergit Baylius.

73. *Rem hanc clariorem reddere conemur: ſi doctrinæ quapiam ſupra Rationem ſunt, captum Rationis ſuperant ut ad eas pertingere non poſſit. Quòd ſi eò pertingere nequeat neque illas comprehendere poterit.* (Poterat à comprehenſione incipere, dicendo Rationem id quod ſupra ſe eſt non poſſe comprehendere) *ſi eas comprehendere non valet, nullam quoque earum ideam nanciſci poterit* [Non valet conſequentia, nam ad rei cujuſpiam comprehenſionem non ſufficit aliquas ejus ideas haberi ſed oportet habere omnes ideas omnium quæ ejus conſtitutionem ingrediuntur & has ideas oportet eſſe claras diſtinctas & adæquatas. Itaque eorum, quæ minimè comprehendimus, poſſumus aliquas habere ideas. Sexcenta ſunt in natura objecta, quorum etſi aliquid intelligamus, non ideò comprehenſionem habemus. Ideam habemus aliquam radiorum lucis, deque iis demonſtrationes aliquatenùs cudimus, ſed tamen ſemper reſtat aliquid quod nos cogat fateri naturam lucis totam necdum à nobis eſſe comprehenſam] *nec ullum principium unde ſolutio arceſſatur* (Quidni principia quædam evidentia inveniremus notitiis obſcuris confuſiſque commixta) *atque adeo prolata à ratione objectiones ſine reſponſione manebunt.* [Minimè gentium; difficultas potius premet opponentem ipſum. Hujus eſt evidens principium perquirere quod ſit objectionis alicujus caput. Tantòque difficiliùs tale principium inveniet, quò res qua de agitur, erit obſcurior. Hoc etiam principium ubi invenerit, adhuc difficiliùs erit ipſi oppoſitionem prin-

 cipium

pium inter & Myſte rium oſtendere, nam ſi Myſterium evidenti principio adverſari manifeſtè deprehenderetur, non jam Myſterium obſcurum ſed abſurditas manifeſta foret] *vel quod in idem recidit, per diſtinctionem reſpondebitur æquè obſcuram quàm ipſa Theſis oppugnata* [in rigore diſputandi diſtinctiones à reſpondente omitti poſſunt negando vel præmiſſam aliquam vel conſequentiam, dumque de termini alicujus ab impugnante uſurpati ſenſu dubitatur poteſt reſpondens ejus definitionem exigere, ita ut nihil de ſuo ipſe afferre cogatur, quando ſcilicet cum adverſario res eſt, qui argumentum, quod nobis opponit invincibile eſſe pugnat, is enim perinde procedere debet ac ſi cum reſpondente nullo vel muto eſſet agendum, uti in demonſtrationibus Euclideis, ubi quidquid vel minimam habet dubii ſuſpicionem, etſi nemo exigat, probare oportet. Verùm quamvis defendens aut reſpondens ſive ex indulgentia, Sive compendii gratiâ, ſive quod ſe ſatis robuſtum ſentit, æquivocationis in objectione latentis detegendæ & aliqua diſtinctione tollendæ onus in ſe ſuſcipere vellet, nullatenus neceſſe eſt ut hæc diſtinctio ad aliquid ducat quod ſit ipsâ Theſi primâ clarius, cum defendens Myſterium ipſum illuſtrare non teneatur.

74. *Atqui certo certius eſt* (proſequitur Baylius) *objectionem in notionibus valdè diſtinctis fundatam æquè manere victricem ſive nihil reſpondeas ſive reſpondeas aliquid quod nemo capit*; *Et quomodo* (addit) *æquo marte dimicare poteſtis, hinc homo, qui tibi quod tu & ille clariſſimè concipitis, objicit, inde tu qui te tueri niſi per reſponſa non potes in quibus nihil nec tu nec ille comprehenditis.* [Non ſatis eſt objectionem in notionibus valde diſtinctis fundari: oportet eas etiam ad Theſin applicari. Et quando ego reſpondeo negando aut præmiſſam aliquam ut probationem eliciam

aut

aut conſequentiam, ut bonam formam exigam, non poſſum dici nihil reſpondere aut nihil intelligibile reſpondere, cùm enim præmiſſa adverſarii, quam nego, dubia ſit, negatio mea æquè intelligibilis erit quàm ejus affirmatio. Denique cùm id adverſario indulgeo, ut diſtinctione aliquâ mentem meam explicem, ſufficit voces, quas adhibeo, ſenſum aliquem habere, uti in myſterio ipſo: atque ita in reſponſo meo ſanè intelligitur aliquid, ſed quæ reſponſo meo involvuntur omnia intelligi non eſt neceſſe, nec poſſibile, alioqui Myſterium ipſum comprehenderetur.

75. Baylius ita pergit. *Omnis diſputatio philoſophica ſupponit partes diſputantes de certis quibuſdam definitionibus conſentire* [optatum id quidem eſſet, ſed plerúmque non niſi in ipſo curſu diſputationis eò devenitur cùm opus eſt] *& ſillogiſmorum leges, notaſque ex quibus ratiocinia prava dignoſcuntur admittere. Poſthac ſolùm ſupereſt, ut expendatur num Theſis aliqua mediatè vel immediatè principiis utrimque conſtitutis congruat* [hoc verò fit per ſyllogiſmos opponentis] *an præmiſſa probationis* (ab opponente productæ) *vera ſint, an conſequentia teneat; an non ſyllogiſmus conſtet quatuor terminis, an non fortè in aphoriſmum aliquem capitis de oppoſitis, vel de Sophiſticis Elenchis &c. peccetur* (ut verbo dicam, ſufficit reſpondentem negare vel præmiſſam aliquam vel conſequentiam ſive formam, aut denique explicare aut explicari petere terminum aliquem æquivocum] *Victoria penes eum erit, qui vel argumentum diſputationis nullam cum principiis de quibus conventum fuerat, habere connexionem oſtenderit* (hoc eſt qui objectionem nihil probare oſtenderit, & tunc defendens cauſam vicit) *vel defendentem ad abſurdum adegerit* (ubi omnes præmiſſæ omneſque conſequentiæ ritè probatæ fuerint) *adigi autem ad abſurdum poteſt ſive oſtendatur ex Theſi*

ejus conſequi Etiam & Non ; ſive cogatur haud intelligibilia reſpondere (poſtremum hoc incommodum cavere ſemper poteſt defendens, non enim novas Theſes proferre tenetur) *ſcopus ejuſmodi diſputationum eſt, ea quæ obſcura ſunt elucidare , & ad evidentiam pervenire.* (opponentis is ſcopus eſt, vult enim oſtendere Myſterium eſſe falſum , ſed defendentis hic ſcopus eſſe non poteſt , dum enim myſterium admittit, fatetur illud reddi non poſſe evidens. *Hinc fit ut durante lite eò magis minuſve victoria ſive opponenti ſive defendenti favere judicetur , quò plus minuſve claritatis erit in propoſitionibus utriuſcumque* (hæc dicuntur quaſi defendentem & opponentem æquè nudatos expoſitoſque eſſe neceſſe foret; atqui defendens arcis præfecto , obſeſſo , munimentis ſuis tecto eſt ſimilis ; aggreſſoris autem eſt ea perrumpere. Evidentiâ non eget hîc defendens , ſed nec illam quærit : opponentis partes ſunt evidentiam adverſùs illum invenire , & tormentis ſuis evertere munimenta quibus defendens tegebatur)

76. *Denique victus eſſe judicatur ille cujus reſponſa nemo intelligit* (anceps oppido victoriæ indicium, ergo auditores interrogandi erunt , aliquidne eorum quæ dicta ſunt perceperint & ſæpe non una erit omnium ſententia. Verarum diſputationum lex eſt per argumenta in bona forma procedere eiſque reſpondere negando vel diſtinguendo) *& qui reſponſiones ſuas incomprehenſibiles eſſe fatetur* , (ei qui Miſterii veritatem tuetur , fateri licet incomprehenſibile eſſe Myſterium. Hæc confeſſio ſi ſufficit , ut victus eſſe judicetur , nihil opus eſt objectionibus. Veritas quæpiam incomprehenſibilis eſſe poterit, ſed nunquam ita incomprehenſibilis erit ut nihil prorſus in ea percipi dicatur. Eſſet enim eo in caſu quod ſcindapſum vel Blityri antiquæ ſcholæ dicebant [Clem. Alex. Strom. 8.] hoc

eſt

eſt voces ſenſu vacuæ) *hoc ipſo ſecundùm adjudicanda victoria leges condemnatur, dumque eum perſequi non licet ob nebulam quâ ſe obtexit quæque chaos quoddam inter ipſum & adverſarios conſtituit, planiſſimè profligatus reputatur, & cum exercitu comparatur, qui amiſſâ victoriâ noctis beneficio victoris perſequentis manibus ſeſe ſubducit* (ut allegoriam allegoriâ rependam, dicam ego defendentem victum non eſſe quamdiu aggeribus ſuis ſeptus manet, & ſi eruptionis aleam quandoque ſubit citra neceſſitatem, ſemper ad munimenta ſeſe ſua recipere ſine ignorantiæ nota poſſe)

77. Placuit prolixum hunc locum expendere minutiùs, quo Baylius quidquid pro ſua ſententia robuſtiſſimum & rationibus maximè plauſibilibus fultum dici poterat, concluſit totum: ac ſpero me clarè monſtrâſſe quantùm vir præſtans à propoſito deviârit: quod ingenioſiſſimo & ſagaciſſimo cuique accidere pronum eſt, cùm ingenio habenæ laxantur & neceſſarius perſcrutando funditus ſyſtemali ſuo labor negligitur: Atque hæc diſcuſſio noſtra nonnullis aliis ratiociniis per Baylii opera ſparſis pro reſponſo eſto. Uti, dum ait (Reſponſi ad quæſita Provincialis cap. 133 Tom. 3. pag. 685.) *Ut Rationem cum Religione conciliâſſe te evincas, oſtendendum, non modò præ*[illegible] *axiomata philoſophica quæ Fidei faveant, ſed* [illegible] *axiomata illa particularia quæ tanquam Catechiſmo noſtro parùm conſona nobis objiciuntur, verè illi conſonare ratione quâpiam diſtinctè conceptâ.* Hoc [illegible]d opus ſit non video (niſi ratiocinium ad ip[illegible] Myſterii modum provehere velis) quando [illegible] Myſterii defenſione contentus, ejus comprehenſionem neutiquam polliceris. Ita enim neceſſe non habes comprobationem vel etiam explicationem Myſterii ope rationis aggredi, & ad axiomata ſive generalia ſive particularia recurrere. Itaque ſi quis axio-

mata

Digitized by Google

mata quædam philoſophica nobis opponat, noſtrum non eſt clarè diſtinctéque conformitatem eorum cum dogmate noſtro oſtendere; ſed adverſarii eſt eorum oppoſitionem demonſtrare.

78. Proſequitur ibidem Baylius. *Hoc ut præſtemus, opus eſt nobis reſponſo quod æquè ſit evidens atque ipſa objectio.* Jam ſupra oſtendi §. 74. id reipſa contingere quando præmiſſæ aliquæ negantur. De cætero autem neceſſe non eſſe, ut is qui Myſterii veritatem tuetur, propoſitiones afferat evidentes, cum Theſis ipſa principalis quæ circa myſterium ipſum verſatur, evidens non ſit. Addit Baylius. *Si replicandum, ſi duplicandum eſt, nunquam debemus manere debitores, aut putare nos ad ſcopum noſtrum pertigiſſe, quamdiù adverſarius res æque evidentes nobis regeret, quàm rationes eſſe noſtræ poſſint.* Verùm defendentis non eſt rationes adducere, ſufficit ei rationibus adverſarii ſui reſpondere.

79. Concludit Autor denique: *Iniquus foret qui contenderet opponentem acquieſcere reſponſo debere, quo objectioni evidenti inſtantia tantum poſſibilis nec ſatis comprehenſa reponitur.* Idque ipſum repetit in dialogis poſthumis adverſus CL. Jaquelotium pag. 69. Ego verò aliter ſentio. Si objectionis evidentia ſit omnimoda, victrix ea foret & Theſin everteret: at ubi objectio non niſi ſuper apparentibus aut plerumque contingentibus fundatur, ex qua opponens univerſalem certamque vult elicere concluſionem, tunc is qui Myſterium propugnat reſpondere poteſt per inſtantiam ſimplicis poſſibilitatis, cum hujuſmodi inſtantia ſatis oſtendat, hoc quod ex præmiſſis inferebatur minimè certum eſſe, nec univerſum tenere. Sufficit autem ei qui pro myſterio pugnat ejus poſſibilitatem tueri etſi non propugnet veriſimilitatem, nam, ut ſæpiùs dixi, Myſteria repugnare apparentiis in conceſſo eſt.

Imò

Imò nec neceſſe eſt eum qui tuetur myſterium hujuſmodi inſtantiam afferre; quod ſi tamen facit, id enimverò opus ſupererogatorium dici poteſt, adverſarii magis confundendi gratiâ.

80. In Reſponſo Baylii poſthumo ad Jaquelotium quædam etiam reperio quæ mihi examine digna videntur. *Baylius* (ita legitur p. 36. 37.) *conſtanter in ſuo dictionario, quotieſcumque res ita fert, aſſerit, Rationem noſtram refutando magis deſtruendoque quàm probando & ædificando idoneam eſſe: vix ullam eſſe ſive in Philoſophia ſive in Theologia quæſtionem, in qua Ratio maximas non ſuſcitet difficultates, quas qui contendendi animo proſequeretur quantum poſſibile eſt, rem in maximas tandem anguſtias deduceret. denique extare doctrinas quaſdam certè veras, quas Ratio tamen per objectiones inſolubiles oppugnat.* At ego quod hîc vitio vertitur Rationi, id laudi potiùs eſſe arbitror. Dum Ratio Theſin aliquam evertit, oppoſitam ſtatuit. Dumque utramque ſimul oppoſitam Theſin convellere videtur, tunc enimverò ſublime aliquid nobis pollicetur, dum modò eám ſequamur quoad fieri poteſt, non in ſpiritu contentionis, ſed cum ardenti deſiderio inveſtigandæ diſcernendæque veritatis, quod deſiderium ſemper aliquo ſucceſſu minimè pœnitendo compenſabitur.

81. Pergit Baylius: objectiones hujuſmodi contemnendas agnoſcendo anguſtos ingenii humani limites. Ego contrà arbitror agnoſcendam eſſe potiùs ingenii humani vim quâ rerum intima perſcrutari queat. Sunt hæc nova lumina, &, ut ita dicam, radii auroræ majorem nobis lucem ſpondentis; de Philoſophia & Theologia naturali loquor: at ubi objectiones ejuſmodi contra Fidem revelatam militant, ſufficit eas repelli poſſe, modò id cum ſpiritu ſubmiſſionis ac zeli, cumque intentione propugnandæ exaltandæque

dæque divinæ gloriæ. Quod qui feliciter circa Dei juſtitiam præſtiterit, ſimul Ejus magnitudine percelletur & bonitate permulcebitur, quæ per medias mentis vana ſpecie deceptæ nebulas tantò magis traluce-bunt, quantò diligentius per veras rationes ad inviſibilia nec ideo minus certa aſſurgemus.

82. *Hoc pacto* (ut cum Baylio perſequamur) *Ratio arma ponere cogetur ſeque in obſequium Fidei captivare, quod facere poteſt & debet vi quorundam axiomatum ſuorum, quæ omnium minimè in dubium revocari poſſunt, & ſic alia quædam axiomata ſua abdicans, non ideò non aget ſecundùm id quod ipſa eſt, hoc eſt uti Rationem decet.* Hæc ille. Sed ſciendum eſt axiomata Rationis quæ hoc caſu abdicanda ſunt, ſolùm eſſe ea quæ ex apparentibus vel ex ordinario naturæ curſu naſcuntur: quod ipſum Ratio nobis in rebus etiam Philoſophicis præſcribit, cùm probationes invincibiles adſunt in contrarium ſic ubi ſemel de bonitate juſtitiaque Dei demonſtrationum ope certitudinem adepti ſumus, duritatis injuſtitiæque ſpeciem contemnimus, quam in permodica Regni ſui parte noſtris oculis expoſitâ cernimus. Hucuſque naturæ gratiæque lumine illuſtrati ſumus, ſed necdum lumine gloriæ fruimur, & hîc in terris injuſtitiam apparentem videmus, occultam Dei juſtitiam credimus, ſed eam ipſam tunc quoque manifeſtè ſpectabimus quando ſol juſtitiæ ſeſe, ſicut eſt, conſpiciendum præbebit.

83. Certum eſt Baylium intelligi non poſſe; niſi de axiomatis veriſimilibus quæ veritatibus æternis, cedere debent: agnoſcit enim Rationem verè non eſſe Fidei contrariam. Et queritur in Dialogis poſthumis (pag. 73. contra D. Jaquelotium) inſimulari ſe, quaſi myſteria noſtra Rationi eſſe verè contraria cenſeret, & (pag. 9. contra D. Clericum) contendere ſuos adverſarios,

ſarios, quod is qui doctrinam aliquam objectionibus inſolubilibus expoſitam eſſe agnoſcit, etiam per conſequentiam neceſſariam agnoſcat hujus doctrinæ falſitatem. Atque jure id contenderent, ſi inſolubilitas illa foret plus quam apparens.

84. Fortaſſis ergo poſt longum de Rationis uſu certamen comperiemus denique ſententiam ejus reipſa non tam procul à noſtra receſſiſſe, quàm præ ſe ferant verba quæ noſtris animadverſionibus anſam dedere. Videtur quidem abſolutè negare paſſim quòd poſſit unquam objectionibus Rationis adverſus Fidem reſponderi, ac contendere quòd hunc in finem neceſſariò debeat comprehendi quomodo fiat myſterium. Nihilominus quibuſdam locis mitiùs loquitur, & ſat habet dicere, ſolutiones objectionum eſſe ignotas. En verba ipſius ſatis clara, deſumpta ex elucidatione ipſa circa Manichæos, ad calcem editionis ſecundæ Dictionarii ſubjecta. *Ut lectionibus etiam ſcrupoloſiſſimis amplius ſatisfaciam, lubens hic profiteor* (inquit pag. 3148.) *ubicumque in dictionario meo reperient hæc illave argumenta inſolubilia eſſe, nolle me ut reapſe talia eſſe ſibi proſuadeant, nec aliud ſignificare quàm quod inſolubilia mihi videantur. Id verò tanti non eſt, nec quidquam periculi creat. Quiſque, ſi lubet, credat me ob perſpicacitatis inopiam ita opinari.* Hæc Baylius. Ego vero non iſtud quidem mihi perſuadeo: nimium nota mihi eſt eximia viri perſpicacitas: id potius exiſtimo, poſtquam omnes ingenii nervos ad roborandas objectiones intenderat, non ſatis attentionis ei reliquum fuiſſe ad ſolvendas.

85. Cæterùm fatetur Baylius in opere poſthumo adverſùs Dn. Joannem Clericum, objectiones contra Fidem non habere vim demonſtrationum. Itaque ad hominem duntaxat, ſive ad homines, id eſt, ſpectatâ præſente generis humani conditione inſolubiles

les eſſe judicat, & argumentum inexplicabile. Imo alicubi innuit non deſperare ſe, ſolutionem ſive explicationem illarum aliquando inventum iri, etiam ætate noſtrâ. Sic enim loquitur in reſponſo poſthumo ad Dn. Clericum (p. 35.) *Sperare potuit Baylius è ſublimibus illis ingeniis, quibus ſiſtemata nova hodie debentur, non deſore, quæ gloriâ aculeis ſtimulentur operâ ſuâ; fierique poſſe, ut ſolutionem hactenus deſideratam excogitent.*

86. Probandam Myſteriorum poſſibilitatem, & ipſum τὸ πῶς (quomodo) explanandum ſuſcepere nonnulli. Ut Lullium & Kekermannum ſupra memoratos taceam. Autor quidam qui ſe Thomam Bonartem Nordtanum Anglum vocat, ad hanc laudem aſpiravit in ſua (*Concordia Scientiæ cum Fide.*) Opus hoc mihi viſum eſt ingenioſum & eruditum ſed acerbum perplexumque, imò refertum opinionibus quæ nullâ ratione defendi poſſunt. Ex *Apologia Cyriacorum*, à Patre Vincentio Barone Dominicano conſcriptâ didici opus Romæ cenſuram eſſe paſſum, & autorem fuiſſe Jeſuitam. R. P. Bartholomæus des Boſſes qui nunc in Hildeſienſi ſocietatis JESU Collegio Theologiam profitetur, quique eruditionem non vulgarem cum magna, quam in Philoſophia Theologiaque prodit perſpicacitate conjunxit, edocuit me, genuinum Bonartis nomen fuiſſe Thomam Bartonum, eumque à ſocietate digreſſum in Hyberniam conceſſiſſe, ibique poſt exhibita ſinceræ pænitentiæ indicia diem ſupremum obiiſſe. Doleo vicem eruditorum virorum, qui labore ſtudioque ſuo ſibi malum accerſunt. Simile quid olim contigit Petro Abaelardo, Gilberto Porretano & Joanni Wicleffo, noſtrâque hâc ætate Thomæ Albio Anglo, aliiſque nonnullis. Qui in Myſteriorum explicationem plus nimiò ſeſe immerſêre.

87. In-

Digitized by Google

87. Interim tamen S. Auguſtinus (æquè ac Baylius) non deſperat optatam ſolutionem inveniri in hac vita poſſe, ſed hoc ipſum alicui viro ſancto gratiâ prorſus ſingulari colluſtrato reſervatum eſſe exiſtimat: *Eſt aliqua cauſa fortaſſis occultior, quæ melioribus ſanctioribuſque reſervatur illius* (Dei) *gratiâ potiùs quàm meritis illorum* [in Genes. ad literam lib. 11. cap. 4.] Lutherus Myſterii Electionis cognitionem Academiæ cæleſti reſervat (libro de ſervo arbitrio cap. 174. *Illic* (Deus) *gratiam & miſericordiam ſpargit in indignos, hic iram & ſeveritatem ſpargit in immeritos; utrobique nimius & iniquus apud homines, ſed juſtus & verax apud ſeipſum. Nam quomodo hoc juſtum ſit, ut indignos coronet, incomprehenſibile eſt modo, videbimus autem cùm illuc venerimus, ubi jam non credetur, ſed revelatâ facie videbitur. Ita quomodo hoc juſtum ſit ut immeritos damnet, incomprehenſibile eſt modo, creditur tamen, donec revelabitur Filius hominis.* Sperandum eſt Clariſſimum Baylium lumine illo nunc circumdari quod terris negatum eſt; cum credibile ſit bonam voluntatem ei nequaquam defuiſſe.

Candidus inſueti miratur Limen Olympi
Virgilius *Sub pedibuſque videt nubes & ſidera daphnis*
--------- Illic poſtquam ſe lumine vero
Implevit ſtellaſque vagas miratur & aſtra
Lucanus *Fixa polis; vidit quantâ ſub nocte jaceret*
Noſtra dies.

Digitized by Google

TENTAMINUM

De Bonitate Dei, Libertate Hominis & Origine Mali.

PARS PRIMA.

1. POſtquam ſua Fidei ac Rationi jura diſpertiti ſumus, & hanc illi ancillari, non repugnare docuimus, videndum eſt, quomodo in tuendis ac conciliandis iis, quæ tam naturali quàm revelato lumine de Deo ac homine circa malum edocemur jura ipſa exerceant. Duas in claſſes dividi difficultates poſſunt. Aliæ profluunt ex hominis libertate quæ cum natura divina ſtare non poſſe multis videtur; & tamen neceſſaria cenſetur libertas ut homo culpæ reus pœnâque dignus poſſit judicari. Aliæ Deum ipſum ſpectant, videnturque efficere, quòd Deus ad mali exiſtentiam nimium conferat, etiamſi homo liber eſſet & ad malum ſymbolam quoque ſuam conferret. Hæc porrò agendi Ratio bonitati, ſanctitati juſtitiæque Dei videtur adverſari, cùm Deus ad malum tam phyſicum quàm morale concurrat idque moraliter non minus quàm phyſicè, videanturque mala ipſa in ordine naturæ æquè ac in ordine gratiæ in futura æternaque non minùs, imò magis etiam, quâm in præſenti vita ſeſe prodere.

2. Has ut difficultates exhibeamus ſummatim, obſervandum eſt libertati refragari [in ſpeciem ſaltem] determinationem ſive certitudinem qualemcumque; & tamen commune Philoſophorum placitum eſt, futurorum contingentium veritatem eſſe determinatam, Divina etiam Præſcientia futurum omne certum determinatumque vel efficit vel ſupponit, at ejus præſcien-

ſcientia præordinatioque, in qua præſcientia ipſa fundari videtur, plus adhuc ad rerum neceſſitatem facit. Non enim Deus hominis inſtar cum indifferentia ſpectare eventus & judicium ſuum ſuſpendere poteſt, cùm nihil niſi dependenter à decretis Ejus & per actionem potentiæ ipſius exiſtat. Itaque ut præſcientia evincit ita Providentia etiam producit certitudinem & neceſſitatem. Et ſepoſito etiam concurſu Dei, cuncta in rerum ſerie perfectè colligata ſunt, cùm nihil evenire poſſit niſi cauſa exiſtat aliqua ritè diſpoſita ad effectum producendum; quod non minùs locum habet in actionibus voluntariis quàm in aliis quibuſvis. Quibus poſitis, homo ad faciendum bonum malumve quod facit, non minùs ex cauſarum nexu quàm naturâ Divinâ neceſſitari videtur, & conſequenter nec præmium mereri nec pœnam, quod actionum moralitatem deſtruit, & omni juſtitiæ divinæ humanæque adverſatur.

3. Sed etiamſi homini libertas illa conſtaret quam ſibi damno ſuo vindicat, adhuc divina agendi ratio reprehenſionem non effugeret apud arrogantem mortalium ignorantiam, qui culpam à ſe totam vel ex parte removere Numinis impendio vellent. Objicitur enim, omnem realitatem, & quidquid actûs ſubſtantia dicitur, in peccato ipſo opus eſſe Dei, cùm omnes creaturæ, earumque actiones omnes ab ipſo habeant quidquid habent reale. Hinc inferunt, Eum non ſolum phyſicam ſed etiam moralem peccati cauſam eſſe, utpote qui agat liberrimè, nihilque ſine perfecta rei effectuumque inde oriturorum cognitione faciat. Nec ſufficit dicere, Deum impoſuiſſe ſibi legem concurrendi cum humanis voluntatibus, ſive ſecundùm ſententiam communem ſive juxta ſiſtema cauſarum occaſionalium: nam præterquam quod mirum videatur ipſum ſibi talem impoſuiſſe legem,

 cujus

cujus eventum infelicem non ignorabat; præcipua ſanè difficultas in eo vertitur, quòd prava voluntas exiſtere non poſſe videatur ſine concurſu, imò nec ſine prædeterminatione aliqua ex parte Dei, quâ ad producendum in homine vel alia quacumque rationali creatura volendi actum cooperetur, neque enim actiones malæ minùs quàm aliæ res à Deo pendent. Ex quibus concludere volent, Deum ſine diſcrimine operari omnia, & bonum & malum, niſi cum Manichæis dicas duo principia rerum, unum bonum, alterum malum admitti debere. Præterea cùm juxta communem Theologorum, Philoſophorumq; ſententiam conſervatio ſit creatio continúa, dicent hominem continuò creari corruptum & peccantem. Addit eſſe quoſdam Carteſianos hodiernos, qui contendunt Deum ſolum eſſe agens, cujus tantùm inſtrumenta purè paſſiva ſint creaturæ. Cui opinioni Baylius multum inſiſtit.

4. Verùm licet Deus non niſi generali concurſu phyſico, vel etiam omnino nullo, conferre deberet ad actiones ſaltem malas, certè ad concurſum moralem ſive ad imputationem, utque cauſa moralis illatum efficiatur, ſatis eſt abſque Ejus permiſſu contingere nihil. Utque de Angelorum lapſu nihil dicamus, cognoſcit quidquid conſecuturum eſt. Si hominem quem creat in his illiſve circumſtantijs ponat, nec tamen ponere omiſit. Exponitur Homo tentationi cui ſuccubiturus ſcitur, atque ita horribilium malorum infinitorum cauſa futurus. Novit Deus hoc lapſu totum genus humanum inficiendum & conſtituendum in quadam neceſſitate peccandi, quæ peccatum Originale dicitur, novit mundum hoc pacto mirum in modum perturbandum eſſe, hâc viâ morti morbiſque aperiendum aditum cum ſexcentis alijs malis ærumniſque bonos maloſque promiſcuè diſcruciaturis

ciaturis, novit improbitatem adeò regnaturam, & virtutem opprimendam in terris, ut mundum providentiâ regi vix appareat. Sed longè adhuc deterior ſeſe facies offeret ubi ad futuram vitam oculos converteris; cùm exiguus duntaxat numerus hominum ſalvandus ſit, alij omnes æternum perituri. Accedit quòd homines iſti ad ſalutem deſtinati per electionem nulla in ratione fundatam à maſſa corrupta fuerint liberati, ſive dicatur Deus eos eligens ipſorum bonas actiones futuras fidemque aut opera reſpexiſſe, ſive aſſeratur bonas illas qualitates actioneſque eis ideò fuiſſe largitus quia ad ſalutem erant prædeſtinati. Nam licet in Syſtemate omnium mitiſſimo dicatur, Deum omnes homines voluiſſe ſalvare, & in alijs etiam Syſtematis communiter receptis concedatur voluiſſe Deum ut Filius ſuus hominum naturam aſſumeret ad expianda eorundem peccata, ita quicumque Fide vivâ & finali in eum credituri ſint, ſalutem ſint conſecuturi; ſemper tamen verum manet, fidem hanc vivam eſſe Dei donum, nos omnibus bonis operibus eſſe mortuos, opus eſſe gratiâ præveniente quæ noſtram adèo excitet voluntatem, Deum denique *dare nobis velle & perficere*. Et ſive hoc per gratiam fiat ſeipſâ efficacem, hoc eſt per motum divinum internum qui voluntatem noſtram ad bonum quod ipſa operatur integrè determinet, ſive ſolùm adſit gratia ſufficiens quæ tamen effectum habeat, fiatque efficax per circumſtantias internas externaſque, in quibus Deus hominem conſtituit. Semper eò recurrendum erit, ut dicatur Deum ultimam eſſe rationem noſtræ ſalutis, gratiæ, electionis in Chriſto. Et ſive Electio ſit cauſa ſive effectus divini propoſiti dandi Fidem, ſemper verum erit, Deum largiri fidem vel ſalutem cui vult, nec apparere rationem

 ullam

Digitized by Google

ullam electionis divinæ in exiguum valde numerum hominum denique recidentis.

5. Itaque terribile prorſus judicium eſt, quòd cùm Deus pro toto genere humano det Unigenitum ſuum, ſitque ſalutis hominum unicus Autor & dominus, nihilominus tam paucos ſalvet, & reliquos omnes Diabolo hoſti ſuo permittat, à quo torqueantur æternùm, & Creatori ſuo maledicere cogantur, quamvis ad Ejus bonitatem, juſtitiam cæterasque perfectiones manifeſtandas conditi ſint univerſi. Et hic eventum tantò majorem terrorem incutit, quòd omnes iſti homines non alia de cauſa ſint totâ æternitate infelices niſi quia Deus eorum parentes expoſuit tentationi, cui eſſe ſuccubituros nôrat; Unde factum eſt ut peccatum parentum poſteris inhæreat & imputetur, antequam ſuâ voluntate conſenſum ei præbere poſſint, ut hæreditaria illa labes eorum voluntates ad actualia peccata perpetranda determinet, ut innumeri homines, ſive pueri ſive adulti qui de JESU Chriſto generis humani Salvatore nihil unquam audierunt, ex hac vita diſcedant antequàm hæc ſubſidia ſibi è peccati voragine retrahendis neceſſaria perceperint & ita perpetuæ in Deum perduellionis rei in longè horribiliſſimum miſeriarum barathrum præcipites detrudantur creaturarum omnium nequiſſimis aſſociati, quamvis damnandi iſti reverà pejores alijs non extiterint & aliquando etiam fortè minùs pravi nocenteſque fuerint, quàm alij inter electos recepti & mera ex gratia ſine juſta cauſa æternam, quam non meruêre felicitatem adepti. En compendium difficultatum quas attigêre plurimi, Cl. Baylius omnium maximè urſit exacuitque, uti patebit in decurſu cùm verba ejuſdem expendemus. Præcipua difficultatum ejus capita me nunc retuliſſe arbitror, conſultò tamen abſtinui à locutionibus & exaggerationibus quibuſ-

Digitized by Google

dam quæ offendiculo eſſe poterant, nec tamen vim objectionibus ullam addidiſſent.

6. Mutemus nunc ſcenam, ac quid objectionibus iſtis reſponderi poſſit oſtendamus. Qua in re mentem noſtram prolixiùs explicare neceſſe erit, nam difficultates multæ paucis verbis ingeri poſſunt; diſcuti ſine copioſa oratione non poſſunt. Scopus noſter eſt è mentibus hominum falſas ideas evellere, quibus Deum ſibi fingunt inſtar ſupremi Principis deſpoticè imperantis, nec amore noſtro nec imitatione digni. Quæ quidem notiones tantò ſunt deteriores, quòd non ſolùm in timore, ſed multò maximè in amore Dei ſuper omnia pietatis ſumma conſiſtat. Amor autem Divinus, qui felicitatem amantium efficit in neminem cadere poteſt, qui perfectiones amore dignas in Deo non cognoſcit. Itaque cùm Zelo quopiam qui Ipſi non placere non poteſt, impelli me ſentiam, Deum in conſilio ad gloriam ſuam hominumque utilitatem ſuſcepto, illuſtrationibus præſidiiſque ſuis mihi non defore confido. *Fidentem tam bona cauſa facit.* Quòd ſi plauſibilia in ſpeciem argumenta contra nos ſunt, at pro nobis demonſtrationes militant, auſimque adverſario cuicumque dicere.

Aſpice quàm mage ſit noſtrum penetrabile telum.

7. Deus eſt *prima Ratio rerum*, nam quæ limitatæ ſunt (uti ſunt eæ omnes quas videmus & experimur) contingentes ſunt, nihilque in ſe habent ob quod earum exiſtentia neceſſaria ſit; conſtat enim, tempus, ſpatium & materiam æquabilia & uniformia in ſe ipſis & ad quidlibet indifferentia, prorſus alios motus aliaſque figuras & alio in ordine recipere potuiſſe. Quærenda igitur eſt ratio *exiſtentiæ mundi*, qui eſt integra rerum contingentium collectio, & quærenda utique eſt in ſubſtantia, quæ ipſa *ſibi ratio ſuæ exiſtentiæ* ſit, quæque conſequenter neceſſaria

ſit & æterna. Hanc cauſam eſſe *intelligentem* oportet, cùm enim hic qui exiſtit mundus contingens ſit & infiniti alij æquè ſint poſſibiles & æquè, ut ſic dicam exiſtentiæ candidati quàm præſens, debet mundi cauſa horum omnium mundorum poſſibilium rationem ſive reſpectum habuiſſe, ut ſcilicet ex illis unum determinaret. Hæc autem ratio, hic reſpectus ſubſtantiæ exiſtentis ad nudas poſſibilitates nihil aliud eſſe poteſt quàm Intellectus ideas earum complectens. Porrò aliquam ex illis determinare nil eſſe poteſt aliud, quàm actus *voluntatis* eligentis, quam hujus ſubſtantiæ *potentia*, reddit efficacem. Potentia verſatur circa *ens*, ſapientia ſive intellectus circa *verum* & voluntas circa *bonum*. Hæc cauſa intelligens debet eſſe infinita omni ex parte, & abſolutè perfecta in potentia, ſapientia & bonitate cum tendat in omne poſſibile; & quia omnia inter ſe connexa ſunt, non niſi unica ſtatuenda eſt. Intellectus Ejus eſt origo eſſentiarum, voluntas verò exiſtentiarum. Habes paucis demonſtrationem unius Dei, & originis rerum per Ipſum.

8. Jam ſuprema iſta Sapientia bonitati non minùs infinitæ adjuncta non potuit non eligere optimum, nam ſicut minus malum eſt quoddam boni genus, ita minus bonum eſt ſpecies quædam mali ſi bono majori obicem ponat; eſſetque in Dei actionibus corrigendum aliquid ſi melius agendi locus foret. Et ſicut in Mathematicis, ubi neque maximum neque minimum, nihil denique diſtinctum adeſt, omnia fiunt æqualiter, aut ſi id non poſſit, nihil omnino fit; pariter de perfecta ſapientia, quæ non minùs quàm mathematicæ diſciplinæ certa eſt, dici poteſt, quòd niſi inter poſſibiles mundos unus eſſet optimus, Deus nullum produxiſſet. *Mundum* verò vocò totam ſeriem totamque collectionem rerum omnium exiſtentium, ne dicat aliquis mundos plures exiſte-

exiſtere potuiſſe diverſis temporibus & locis, nam omnes ſimul pro uno mundo, vel, ſi mavis, pro uno univerſo computandi forent. Et quamvis omnia tempora locaque omnia replerentur, verum ſemper erit ea modis infinitis repleri potuiſſe, & mundos infinitos eſſe poſſibiles. Neceſſe igitur eſt optimum à Deo electum fuiſſe, cum nihil agat ipſe niſi ſecundùm normam Supremæ Rationis.

9. Adverſarius aliquis huic argumento reſpondere impotens, reſpondebit forſitan ejus concluſioni per argumentum contrarium, diceтque mundum ſine peccato & ærumnis eſſe potuiſſe: at nego hoc pacto mundum futurum fuiſſe meliorem. Sciendum enim eſt in quolibet mundo poſſibili omnia invicem eſſe connexa. Univerſum qualecumque oceani adinſtar, totum continuum eſt, & minimus in eo motus effectum ſuum ad quamcúmque diſtantiam diffundit, quamvis effectus iſte proportione diſtantiæ minùs ſenſibilis reddatur. Ita ut Deus in eo eligendo ſimul & ſemel omnia præordinaverit, cùm preces, actiones bonas malasque, reliqua omnia prævidiſſet. Et res quælibet ante exiſtentiam ſuam *idealiter* ad ſuſceptum de rerum omnium exiſtentia conſilium contulit, ut in Univerſo non magis quàm numero aliquo mutari quidquam ſalvâ individualitate ſuâ numericâ queat. Itaque ſi vel minimum, quod in mundo contingit, malum deficeret, non amplius idem foret mundus, qui omnibus circumſpectis, eſſe optimus à ſapientiſſimo Creatore qui eum elegit, eſt judicatus.

10. Equidem poſſibiles ſine peccato ærumniſque mundos imaginari poſſumus, ex iiſque fabulas Utopys & Sevarambis non diſſimiles contexere, Verùm mundi iſti aliundè hoc noſtro longè inferiores bono forent. Hoc enimverò ſigillatim oſtendere nequeo,

nam quo pacto infinita cognoſcam aut tibi repræſentem; invicemque conferam? ſed id tu mecum ab effectu judicare debes, quia nempe Deus hunc ipſum mundum qualis eſt elegit. Cæterùm ſcimus perſæpe malum eſſe cauſam boni quod ſine malo iſto non obtigiſſet. Imò ſæpe duo mala bonum ingens procurârunt.

Et ſi fata volunt, bina venena juvant.

Sic duo liquores corpus aliquando ſiccum producunt uti in ſpiritu vini & ſpiritu urinæ ab Helmontio mixtis videre eſt. Sic etiam duo corpora frigida & tenebroſa magnum ignem accendunt, uti liquor acidus cum oleo aromatico à Cl. Hoffmanno conjugatus. Error ſubinde felix ab Exercitûs ſupremó duce commiſſus magnam victoriam peperit, & nonne in Vigilia Paſchatis Eccleſia Romana canit:

O certè neceſſarium Adæ peccatum
Quod Chriſti morte deletum eſt!
ò felix culpa, quæ talem ac tantum
Meruit habere Redemptorem!

Iſtud ò felix culpa, Cajetanus Gregorio (Magno opinor) tribuit.

Fuit autem hæc *culpa* ſimul *infelix*, quod tanta mala invexit, & *felix* quòd tantum bonum elicuit, ſed niſi prævaluiſſet bonum malo Deus eam non permiſiſſet.

11. Illuſtres aliquot Eccleſiæ Gallicanæ Epiſcopi, qui ad Innocentium XII. Pontificem adverſus Cardinalis Sfondrati librum de Prædeſtinatione ſcripſere, quia S. Auguſtini principiis inhærent, nonnulla dixerunt magnæ huic quæſtioni illuſtrandæ perquam idonea. Hic Cardinalis ſtatum infantium ſine baptiſmo mortuorum, ipſi regno cælorum præferre videtur ex hoc capite, quia ſcilicet peccatum malorum omnium maximum eſt, infantes autem ab omni peccato actuali puri ex hac vita diſceſſere. De quo plura

plura inferius. Illuſtriſſimi Antiſtites rectè animadvertunt hanc ſententiam eſſe malè fundatam. *Equidem Apoſtolus*, inquit, (ad Rom. 3. v. 8.) *jure vetat fieri mala ut eveniant bona*: ſed quod Deus ſupereminenti ſuâ potentiâ ex peccatorum permiſſione bona iis quæ ante peccatum contigêre, vel quæ abſque peccato contigiſſent majora eliciat, improbari neutiquam poteſt. Non quod de peccato lætari debeamus, abſit. Sed quia credimus eidem Apoſtolo dicenti (ad Rom. 5. v. 20.) ubi peccatum abundavit, ſuperabundâſſe gratiam: ac Chriſtum ipſum occaſione peccati nobis obtigiſſe meminimus. Liquet igitur juxta hos inſignes Eccleſiæ Antiſtites, rerum ſeriem in quam peccatum ingreditur eſſe potuiſſe, imò reapſe fuiſſe meliorem aliâ ſerie peccati experte.

12. Ab omni retro ævo adhibitæ ſunt comparationes deſumptæ à ſenſuum voluptatibus cum aliquo quod dolori affine ſit, mixtis, ut perſuaderetur ſimile quidpiam in voluptatibus intellectualibus evenire. Plato in Phædone notavit confinium voluptatis & doloris cum unguibus ſcalpuntur loca in quibus eſt pruritus; Modicum acidum, acre vel amarum ſæpe præ ſaccharo delectat: colores illuſtrantur umbris. Imò diſſonantia ſi opportunè uſurpetur, harmoniam perficit, à funambulis lapſabundis terreri volumus, & in Tragædiis moveri ad lachrymas: Qui nunquam ægrotavit, an bonæ valetudinis pretium ſatis æſtimat, aut tantum Dei beneficium grato, quo deberet, animo agnoſcit? & nonne modico plerumque malo opus eſt, ut boni ſenſus acuatur, hoc eſt ut bonum ipſum augeatur?

13. At, inquies, mala ſunt ingentia, magnoque nimis numero ſi cum bonis conferantur. falleris: incogitantia ſola defectusque attentionis extenuat bona noſtra. Hanc verò intentionem nobis mixtura

aliqua

aliqua malorum conciliare ſolet. Si plerumque ægrotaremus & rarò valeremus, ingenti illo bono valetudinis mirùm quantùm afficeremur, & mala noſtra minùs perſentiſceremus & nonne tamen præſtat valere plerumque, ægrotare raro? ſuppleamus ergo meditatione mentis quod perceptionis deeſt, ut ſanitatis beneficium nobis tantò ſuavius efficiamus. Credo equidem ſi vitæ futuræ notitiâ careremus, repertum iri paucos, qui imminente jam morte vitam hac lege paciſc inon cupiant ut ad æquivalentia præteritis bona malaque dummodo nova fuerint, regrediantur. Variatione contenti foremus, nec meliorem eâ quâ uſi ſumus ante, conditionem exigeremus.

14. Jam ſi fragilitatem corporis humani conſideremus, Autoris naturæ ſapientiam bonitatemque meritò admirabimur, qui illud tam durabile, ejuſque conditionem adeò tolerabilem effecit. Unde perſæpe dixi, minimè mihi mirum eſſe, quòd ægrotent interdum homines, mirum potiùs eſſe quòd tam rarò & non ſemper ægrotent. Ex quo etiam Divinum animalis Mechaniſmi artificium tantò pluris à nobis æſtimari debet, cujus Autor machinas tam fragiles tamque obnoxias corruptioni, & tamen tam durabiles condidit, nam naturâ potiùs quàm medicamentis ſanamur. Hæc autem ipſa fragilitas, naturæ rerum conſectaria eſt, niſi fortè velis hoc creaturæ genus, quod ratione præditum, carne & oſſibus amictum eſt, à mundo abeſſe. Verùm quid hoc aliud eſſet, quàm defectus ille quem Philoſophi quidam *vacuum formarum* dixêre, hoc eſt vacuum in ordine ſpecierum?

16. Qui ita comparati ſunt, ut naturam fortunamque deprædicent magis quàm culpent etiamque utriuſque præſidijs mediocritèr tantùm inſtructi ſint cæteris mihi præferendi videntur: nam præter quàm

quòd

quòd inanes & injuſtæ ſint iſtæ querimoniæ quid hoc aliud eſt quàm adverſus Providentiæ decreta murmurare. In Republica quacumque, cujus civis es, malè contentis aggregari non facile oportet; at in Dei Civitate, in qua nemo niſi injuſtè queri poteſt, nullo prorſus pacto. Libri de Miſeria Humana, cujuſmodi eſt is qui Innocentio Tertio Pontifice Autore extat, utiliſſimi eſſe mihi non videntur. Attentione geminantur mala, quam à malis longè potiora convertere oporteret. Minùs adhuc probo libros ei ſimiles quem Abbas Spiritus (Abè Eſprit) evulgavit de *falſitate virtutum humanarum*, cujus nuper Epitome prodijt. Ejuſmodi namque libri eò tendunt ut in deteriorem partem vertantur, & homines reverà tales fiant quales in ijs depinguntur.

16. Fatendum eſt interim eſſe in hac vita corruptelas & recti ordinis perturbationes quaſdam, quæ præſertim in multorum improborum proſperitate, & multorum bonorum infelicitate eluceſcunt. Imò Germanicum quoddam Proverbium improbos præ bonis plerumque fortunatos pronunciat:

Je krümmer Holtz / je beſſre Krücke
Je ärger Schalck / je gröſſer Glücke. id eſt:

Aptius eſt fulcro lignum quod curvius exit
Nequior & fruitur ſorte favente magis.

Ac foret optandum ut Horatiani dicti veritatem oculis noſtris cerneremus:

Rarò antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.
Sæpe tamen etiam, licet non ſæpiſſime
In orbis oculis ſe probat juſtum polus.

Et dici cum Claudiano poteſt.

Abſtulit hunc tandem Rufini pœna tumultum
Abſolvitque Deos.

17. Sed quamvis iſtud hac in vita non contingeret,

ret, paratum eſt in altera vita remedium. Religio, imò & Ratio ipſa magiſtra nos illud edocent, nec murmurare fas eſt ob dilationem tantillam quam hominibus ad pœnitentiam bonitas ſuprema concedendam putavit. Sed hîc alia ex parte recrudeſcunt objectiones, cùm ſalus damnatioque ſempiterna conſiderantur. Quia nempe mirum videtur in vaſtiſſimo ipſo æternitatis futuræ ſpatio plus mali fore quàm boni, idque ſub imperio illius qui eſt ipſiſſimum ſummum bonum: quandoquidem multi vocati ſint; pauci vero electi vel ſalvati. Equidem è quibuſdam Prudentij verſibus (Hymno ante ſomnum

Idem tamen benignus
Ultor rependit iram
Paucoſque non piorum
Patitur perire in avum.

Apparet aliquos eâ ætate exiſtimâſſe, eorum exilem fore numerum quorum tanta eſſet malitia ut damnationem uſque devenirent. Et ſunt qui putent eo tempore creditum non paucis fuiſſe medium quendam locum inter infernum & paradiſum, ipſumque Prudentium etiam alibi non aliter loqui, ac ſi medio illo loco contentus foret. Addunt Gregorium Nyſſenum & ipſum S. Hieronymum in opinionem inclinâſſe, quæ Chriſtianos omnes gratiæ denique reſtitutum iri contendit. Unicum S. Pauli verbum, quod Apoſtolus ipſe myſterio non carere innuit ad Rom. 11. v. 26. (*omnis Iſrael ſalvus fiet*) multis ſpeculationibus anſam præbuit. Viri quidam cæteroqui pij nec ineruditi ſed audaces nuper opinionem reſuſcitârunt Origenis aſſerentis fore ut bonum denique in omnibus & ubique prævaleat, omneſque creaturæ ratione præditæ, ipſique adeò mali Angeli Sanctimoniam & beatitudinem tandem conſequantur. Liber Evangelij æterni nuper idiomate Germanico à Fœmina vul-

gatus

Digitized by Google

gatus, & ingenti, atque erudito volumine ſub titulo Ἀποκαταστάσεως πάντων à Viro defenſus non modicas ſuper grandi iſto paradoxo turbas excitavit. Cl. etiam Clericus Origeniſtarum cauſam ingenioſè egit, licet eam ſibi probari non profiteatur.

18. Vir quidam ingenioſus meum Harmoniæ principium promovens ad arbitrarias uſque ſuppoſitiones quas nullatenus probo, Aſtronomicam quandam Theologiam ſibi fabricavit. Arbitratur ergo præſentem inferioris mundi hujus corruptelam initium habuiſſe cum Angelus Telluris præſes quæ tum adhuc ſol aliquis, id eſt ſtella fixa & de ſe luminoſa erat, cum minoribus aliquot ſuæ diœceſis Angelis peccavit, fortaſſis adverſus Angelum ſolis alterius majoris temerè ſeſe efferendo. Eodem tempore per *Harmoniam præſtitutam* Regnorum *Naturæ* & *Gratiæ* atque adeò per cauſas naturales attemperatè convenientes, globum hunc noſtrum terraqueum, maculis obtectum; opacum redditum & loco ſuo depulſum fuiſſe: unde ſidus errans ſive planeta evaſit, hoc eſt ſatelles alterius ſolis, & quidem illius fortaſſe ipſius cujus ſuperioritatem agnoſcere noluerat globi noſtri Angelus: atque in hoc Luciferi lapſum conſiſtere. Poſthæc Malorum Angelorum Coryphæum, qui in ſcripturis Princeps, imò Deus hujus mundi nuncupatur cum Angelis ſequacibus invidentem animali iſti rationali quod globi hujus ſuperficiem incolit, & ad reparandam iſtorum ruinam à Deo fortaſſe ſuſcitatum eſt, id nunc agereut in ejuſdem ſecum criminis & pœnæconſortium homines pertrahat. Supervenit hiſceChriſtus ad ſalvandos homines miſſus. Hic eſt æternus Dei Filius, in quantum filius unicus eſt, ſed (ſi veteres nonnullos, & hunc noſtrum Hypotheſis præſentis autorem audimus) eum à rerum primordio naturam creatarum omnium

nobi-

nobiliſſimam induiſſet ut omnes naturas perficeret, creaturis ſeſe ſociavit; & hæc eſt nonnullis filiatio ſecunda, per quam primogenitus omnis creaturæ factus eſt, qui Adam Cadmon Cabaliſtis audit. Et fortaſſe in ſole illo magno qui nos colluſtrat, poſuerat ille tabernaculum ſuum: ſed tandem in hunc globum noſtrum devenit, in eo natus eſt è Virgine, naturâ humanâ aſſumptâ ut homines è communis hoſtis manibus eriperet. Cúmque judicij tempus inſtabit, cùm globi noſtri facies jamjam peritura eſt redibit ad nos aſpectabilis ut bonos eripiat, in ſolem fortaſſe tranſplantandos, pravos autem cum dæmonibus, à quibus ſeducti ſunt, puniat. Tum enim verò Terræ globus deflagrare incipiet, & fortaſſis erit Cometa. Incendium iſtud neſcio quot æonas durabit, & cometæ hujus caudam deſignat fumus qui ſecundùm Apocalypſin aſcendet in ſæcula ſæculorum. Hæc deflagratio erit infernus ſive mors ſecunda de qua ſcriptura loquitur. Sed denique dabit infernus mortuos ſuos, mors ipſa deſtruetur, Ratio & Pax in mentibus ante perverſis regnare incipient, culpam hæ ſuam agnoſcent, conditorem ſuum adorabunt, imò amare incipient eò magis, quòd abyſſi e qua egreſſæ ſunt magnitudinem agnoſcent. Eodem tempore (vi parallelismi Harmonici regnorum Naturæ & Gratiæ) ingens & diuturnum hoc incendium maculis ſuis Terræ globum expurgârit. Terra rurſus fiet Sol: Angelus Terræ præfectus cum Angelis ſectatoribus locum ſuum reſumet & cum illis damnati homines in bonorum Angelorum numerum venient. Ille globi noſtri præſes Meſſiæ creaturarum omnium capiti ſe ſubmittet reſtitutique major erit gloria quam fuerat nondum lapſi:

Inque Deos iterum fatorum lege receptus
Aureus æternùm noſter regnabit Apollo.

Som-

Somnium hoc lepidum mihi viſum eſt & Origeniſtâ dignum, ſed nos talibus hypotheſibus aut commentis minimè indigemus, in quibus ingenij potiores ſunt partes quàm Revelationis; imò ubi nec Rationi ipſi uſquequaque fit ſatis, neque enim apparet eſſe in univerſo nobis noto locum aliquem præcipuum, qui præ cæteris mereatur eſſe ſedes Primogeniti creaturarum. Saltem ſol noſtri Syſtematis talis eſſe non videtur.

19. Itaque ſi doctrinæ receptæ ſtemus, quòd numerus hominum damnatorum longè major ſit numero ſalvandorum, nihilominus dicendum erit, malum comparatum bono adhuc pro nihilo haberi poſſe ſi vera Civitatis Dei magnitudo perpendatur. Cælius Secundus Curio libellum compoſuit de Amplitudine Regni Cæleſtis recenter recuſum, ſed à comprehendenda regni cælorum vaſtitate nimiùm quantum abſuit. Antiqui etiam exiles ſanè Divinorum operum ideas habebant & ipſe Auguſtinus, Vir non minùs doctus quàm Sanctus, notitiarum tamen nuperarum penuriâ in excuſanda mali abundantia magnopere laborabat. Veteribus ſola terra noſtra habitari videbatur, in qua ipſa adeò Antipodas admittere verebantur: quod in mundo reliquum eſt, fulgentes quidam globi ipſis erant & ſphæræ aliquot Chryſtallinæ. Hodie verò quicumque ſtatuantur vel non ſtatuantur univerſo limites, innumeros in eo globos noſtro æquales aut majores eſſe agnoſcendum eſt, qui æquale jus habeant incolas habendi rationales, quamvis homines eſſe neceſſe non ſit. Globus noſter nil niſi planeta eſt, ſive unus è ſex primarijs ſolis noſtri ſatellitibus. Et quoniam ſtellæ fixæ omnes etiam ſoles ſunt, inde liquet quàm puſilla ſit terra noſtra globis viſibilibus cæteris pleriſque comparata, cùm nihil ſit niſi unus ex illis appendix. Fieri poteſt

ut ſoles omnes a ſolis creaturis beatis incolantur: nec quidquam cogit nos credere multas eſſe damnatas, nam pauca exempla ſive ſpecimina ſufficiunt ad utilitatem quam bonum elicit è malo. Præterea, cùm ratio nulla nobis ſuadeat ubique ſtellas eſſe, nonne magnum Spatium eſſe poteſt trans regionem ſtellarum? ſive hoc ſit Cælum Empyreum ſive aliud neſcio quid, certè immenſum eſt, quando totam regionem aſpectabilem ambit, felicitate gloriâque refertum eſſe poterit, oceanique adinſtar haberi, ad quem omnium beatarum creaturarum flumina revertantur, ubi in Sidereo Syſtemate ad perfectionem ſuam pervenerint. Quantilla jam globi noſtri ejuſque incolarum æſtimatio fiet? an non longè minor habebitur puncto phyſico, cum terra noſtra vel ad diſtantiam quarundam fixarum inſtar puncti ſe habeat. Itaque cùm magnitudo portionis Univerſi nobis propiùs cogniti in nihilum ferè abeat ſi cum eo quod nobis ignotum eſt, quodque ratio nos jubet admittere, conferatur; cùmque mala, quæ nobis objici poſſunt, in hoc quaſi nihilo concludantur univerſa, fieri poteſt ut mala omnia nihil aliud ſint quàm nihilum quoddam comparatione bonorum omnium quæ continentur univerſo.

20. Sed ſatisfaciendum eſt etiam difficultatibus magis ſpeculativis, magiſque metaphyſicis quarum meminimus, quæque ipſam mali cauſam ſpectant. Ante omnia quæritur, unde oriatur malum? ſi Deus eſt, unde malum? ſi non eſt, unde bonum? Mali cauſam Veteres adſcribebant materiæ, quam increatam, & à Deo independentem cenſebant; Nos verò qui ens omne ab Ente ſupremo derivamus, unde mali originem accerſemus? Reſpondetur eam quærendam eſſe in ideali naturâ creaturæ, veritatibus æternis divino intellectui inhærentibus comprehenſa,

nes

nec à Dei voluntate dependente. Conſiderandum enim eſt, eſſe *in creatura imperfectionem quandam originalem* ante peccatum, quia creatura eſſentialiter eſt limitata; ex quo fit eam non poſſe omnia ſcire, poſſe falli, aliaque errata admittere. Plato in Timæo dixit mundum habuiſſe originem ab Intellectu cum Neceſſitate conjuncto. Alij Deum & Naturam copulârunt, quibus dictis ſenſus tribui commodus poteſt. Deus erit Intellectus; Neceſſitas verò id eſt eſſentialis Natura rerum erit objectum intellectûs, in quantum hoc in veritatibus æternis conſiſtit. Sed objectum hoc internum eſt cogitanti & in intellectu Divino hoſpitatur. Hîc reſidet non ſolùm forma primitiva boni ſed etiam ipſa origo mali. Hæc eſt *Veritatum æternarum Regio* quæ in materiæ locum ſubſtituenda eſt, quando de origine rerum perveſtiganda agitur. In hac regione eſt *Idealis cauſa* (ut ita loquar) mali æquè ac boni: quanquam propriè loquendo ipſum formale mali cauſam *efficientem* non habet, eſt enim in privatione ſitum, uti mox videbimus, hoc eſt in eo quod cauſa efficiens non facit: quare ſcholaſtici cauſam mali vocare ſolent *deficientem*.

21. Malum tripliciter ſumi poteſt, Metaphyſicè, phyſicè & moraliter. *Malum Metaphyſicum* conſiſtit in nuda imperfectione, *Malum Phyſicum* in perpeſſione, & *Malum Morale* in peccato. Quamvis autem malum phyſicum malumque morale neceſſaria non ſint, ſufficit hæc ipſa vi veritatum æternarum eſſe poſſibilia. Et quia immenſa iſta veritatum *Regio* poſſibilitates omnes complectitur, hinc infinitos mundos eſſe poſſibiles oportet, & malum plurimorum ex illis conſtitutionem ingredi, imò mundorum omnium optimum mali aliquid includere neceſſe fuit. Et hoc eſt quod Deum ad permittendum malum perpulit.

22. At dicet aliquis: cum Deum *permittere* ais? nonne ipſe malum facit & malum vult? Hîc explicandum eſt, quid ſit *permiſſio* ut palam fiat hanc vocem non ſine ratione uſurpari. Verùm explicanda priùs eſt natura voluntatis, quæ ſuos habet gradus. Et quidem ſenſu generali dici poteſt voluntatem conſiſtere in inclinatione faciendi aliquid ſecundùm menſuram boni quam continet. Hæc voluntas vocatur antecedens quando ab aliis avulſa eſt & ſingula bona ſeparatim reſpicit in quantum bona ſunt hoc ſenſu dici poteſt Deum tendere ad omne bonum in quantum bonum, ad *perfectionem ſimpliciter ſimplicem* ut ſcholaſticè loquar, idque voluntate antecedente. Habet Deus inclinationem ſeriam ad ſanctificandum & ſalvandum omnes homines, ad excludendum peccatum, & ad impediendam damnationem. Quin etiam poteſt hæc voluntas dici per ſe efficax, hoc eſt ex qua effectus ſequeretur, niſi alia quæpiam ratio fortior obſtaret: hæc enim voluntas ad ſummum conatum non progreditur, alioqui ſemper effectum ſuum plenum produceret cùm Deus omnium Dominús & omnipotens ſit. Eventus igitur integer & infallibilis pertinet ad ſolam *voluntatem conſequentem*, uti vocant. Hæc enimverò plena eſt, in eaque locum habet axioma: *qui poteſt*, & *vult*, *ille facit*. Hæc porro voluntas conſequens finalis & decretoria ex omnium voluntatum antecedentium conflictu reſultat, tam earum quæ tendunt ad bonum quam earum quæ malum propulſant: & ex omnium harum partiariarum voluntatum concurſu voluntas totalis oritur, non aliter atque in mechanicis motus compoſitus reſultat ex omnibus tendentijs concurrentibus in eodem mobili, & æqualiter cuilibet ſatiſfacit quantum ſimul fieri poteſt. Et perinde eſt ac ſi mobile ſeſe inter tendentias iſtas diſpertiretur juxta leges olim à me demonſtratas

Digitized by Google

monſtratas in diario quodam Pariſienſi (7. Sept. 1693) ubi dedi regulam generalem compoſitionum motûs, & hoc etiam ſenſu dici poteſt voluntatem antecedentem eſſe quodammodo efficacem imò effectivam ſed cum modificatione.

23. Hinc conſequitur, Deum velle *antecedenter* bonum, & *conſequenter* optimum; non abſolutè velle malum phyſicum, nullo modo velle malum morale. Hinc non datur abſoluta prædeſtinatio ad damnationem, nec ulla prorſus ad peccandum, Dicique poteſt, Deum velle malum phyſicum uti pœnam culpæ debitam, & ſæpe etiam aliàs uti medium idoneum ad finem aliquem ſuperiorem, hoc eſt vel ad impedienda majora mala, vel ad obtinenda majora bona. Pæna etiam prodeſt ad emendationem & ad exemplum, & malum ſæpe utile eſt ad meliùs percipiendum bonum, aliquando etiam juvat ad majorem perfectionem ejus qui patitur, uti granum quod ſeritur mori quodammodo debet ut germinet, quâ eleganti comparatione uſus eſt ipſe Chriſtus.

24. Quod peccatum ſive malum morale ſpectat, quamvis etiam ſæpe accidat ut poſſit inſtar medij eſſe ad obtinendum bonum aliquod, vel ad impediendum aliud malum, non ideo tamen Divinæ voluntatis objectum ſufficiens evadit, aut objectum legitimum voluntatis ullius creatæ, nec debet admitti ſive permitti niſi in quantum id ex obligatione inevitabili manifeſtè conſequitur, ita ut qui peccatum alienum permittere nollet, ipſemet in ſe, alioſve peccaret: veluti ſi Tribunus aliquis cujus cuſtodiæ ſtatio quædam gravis momenti commiſſa eſſet, hanc ſtationem deſereret, præſertim tempore periculi, ut duorum in civitate militum præſidiariorum in mutuam cædem ruentium rixam compeſceret.

Digitized by Google

25. Regula quæ docet: non eſſe facienda mala ut eveniant bona, quæque vetat permitti malum aliquod morale ad obtinendum bonum aliquod phyſicum, confirmatur hîc potiùs quàm violatur, ejuſque origo & ſenſus oſtenditur. Nemo non improbavit Reginam aliquam, ut Reipublicæ conſulat, flagitium committere vel etiam permittere. Flagitium certum; Reipublicæ malum anceps: præterquam quòd hic crimina rata habendi modus ſi reciperetur, ipſa Regni alicujus everſione deterior foret, quæ abſque eo ſatis contingit & fortaſſe magis crebriuſque contingeret initis talibus ad impediendum vijs. Sed reſpectio Dei nihil dubium, nihil *Regula optimi* contrarium eſſe poteſt, quæ nullam exceptionem diſpenſationemve patitur. Et hoc ſenſu Deus peccatum permittit. nam ei, quod ſibi, quod Sapientiæ, bonitati perfectionique ſuæ debet, deeſſet ipſe, ſi conſectariam illam omnium ad bonum tendentiarum ſummam non proſequeretur, nec eligeret quod abſoluté optimum eſt, nihil obſtante malo culpæ quod per ſupremam veritatum æternarum neceſſitatem optimo involutum eſſe reperitur. Ex quo concludendum eſt, Deum *antecedenter* velle omne bonum in ſe, velle *conſequenter* optimum tanquam finem, velle id quod indifferens eſt, & malum phyſicum interdum tanquam medium, ſed velle duntaxat permittere malum morale, tanquam conditionem ſine qua non obtineretur optimum, ita ut peccatum non niſi titulo neceſſitatis hypotheticæ malum cum optimo connectentis admittatur. quapropter Voluntas Dei conſequens quæ pro objecto habet peccatum, eſt tantum permiſſiva.

26. Juvat præterea conſiderare quòd malum morale ideo tam ingens malum ſit, quia fons eſt malorum phyſicorum in creatura potentiſſima & ad malum phyſicum inducendum maximè idonea ſcaturiens.

Digitized by Google

Prava enim voluntas eſt ſphæra in ſua, quod malum Manichæorum principium foret in univerſo. Et Ratio quæ eſt divinitatis imago, pravis mentibus multas ad plurima mala perpetranda vias ſuppeditat. Unicus Caligula vel Nero aliquis plurium malorum autores fuêre, quàm ullus terræ motus. Homo pravus aliorum cruciatu excidioque delectatur, nec deſunt occaſiones. At veró Deus, cùm ad producendum quàm poteſt plurimum boni inclinetur & omnem ad id neceſſariam ſapientiam potentiamque habeat, impoſſibile eſt in eo defectum, culpam aut peccatum eſſe, dumque peccatum permittit, ſapientia eſt, virtus eſt.

27. Et verò indubitatum eſt abſtinendum eſſe ab impediendo peccato alieno, quando illud ſine peccato proprio impedire non poſſumus. Sed opponet fortaſſe quispiam non agi amplius hoc loco de peccato alieno permit tendo ſed reverà Deum ipſum eſſe qui agat & faciat quidquid in creaturæ peccato reale eſt. Hæc objectio nos ad expendendum Dei cum creatura concurſum phyſicum invitat expenſo concurſu morali qui plus negotij faceſſebat. Nonnulli cum celebri Durando à S. Portiano & Cardinali Aureolo celebri item Theologiæ Scholaſticæ Doctore cenſuerunt concurſum phyſicum Dei cum creatura duntaxat eſſe generalem & mediatum, Deum condere creaturas, ijsque virtutem neceſſariam indere, tum deinde ſinere eaſdem agere, nec in actionibus ſuis juvare, ſed tantùm conſervare: Hæc opinio à pleriſque Theologis Scholaſticis refutata fuit, & jam olim in Pelagio improbatam fuiſſe apparet. Interim Capucinus quidam Ludovicus Pereir à Dola circa annum 1630 juſto volumine eandem reſuſcitare aggreſſus erat, ſaltem quoad actus liberos. In quam etiam Recentiores nonnulli propendent & CL. Bernenus Gaſſendo addictus

 in

in libello quodam de libero & voluntario eandem propugnat. Verùm dici non poteſt quid ſit in Deo conſervare niſi in ſententiam communem recidatur. Conſiderandum etiam eſt actionem Dei conſervantis debere referri ad id quod conſervatur quale ipſum eſt & ſecundùm ſtatum in quo eſt, atque ita non poteſt eſſe concurſus generalis & indeterminatus. Generalitates iſtæ ſunt abſtractiones animæ quæ à parte rei non reperiuntur, & conſervatio hominis ſtantis diverſa eſt à conſervatione hominis ſedentis. Id autem non eſſet ſi conſervatio ſita eſſet in actu ſolo impediendi aut removendi cauſam extraneam deſtructricem, uti ſæpe contingit cum homines aliquid conſervant. Verùm præterquam quòd nos ipſi interdum id quod conſervamus non tantùm ab externa injuria tueri ſed & fovere ac nutrire debemus; ſciendum eſt, Dei conſervationem ſitam eſſe in fluxu immediato perpetuo quem dependentia creaturarum exigit. Hæc porrò dependentia non ſolùm in ſubſtantia locum habet ſed etiam in actione, nec res fortaſſe melius explicari poſſet quàm dicendo cum communi Theologorum & Philoſophorum Schola eſſe creationem continuatam.

28. Objicietur: Deus igitur creat nunc hominem peccantem, quem ab initio creaverat innocentem. Sed hîc dicendum, quantùm ad moralem concurſum pertinet, quòd Deus cùm ſit ſummè ſapiens, non poſſit non obſervare certas quaſdam leges aut non agere ſecundùm regulas tam phyſicas quàm morales, quas ſapientia eum eligere fecit, eademque ratio quæ fecit ut crearet hominem innocentem ſed lapſurum fecit ut re-crearet labentem, cùm Ejus ſcientia faciat ut futurum habeat inſtar præſentis, nec probata ſemel conſilia repudiare poſſit.

29. Quod verò concurſum phyſicum attinet, con-

conſideranda hic eſt doctrina illa quæ jam in ſcholis tantopere perſtrepuit, poſtquam à S. Auguſtino invecta aut illuſtrata eſt: malum videlicet eſſe privationem entis; cum econtra actio Dei ad poſitivam entitatem terminetur. Reſponſio iſta difficultatis tantùm effugium inane, figmentumque chimæricum à multis exiſtimatur.; ſed exemplum ſic ſatis ſimile adduco quod eos ab errore revocare poterit.

30. Celebris ille Keplerus, & poſt illum Carteſius (in Epiſtolis) locuti ſunt de inertia naturali corporum: ejus autem, ſi propius inſpicias, talis eſſe natura reperitur, ut tanquam perfecta imago imò tanquam ſpecimen aliquod originalis creaturarum limitationis, naſcentiſque inde imperfectionis ulterioris conſiderari poſſit. Nec quidquam facilè occurret, unde aptiùs intelligatur, quânam ratione in privatione conſiſtat forma ipſius imperfectionis & incommodorum in ſubſtantia æquè ac ejus actionibus ex ea provenientium. Ponamus eodem flumine prono deferri plures naves onere ſolo inter ſe diverſas, alias ligno, alias alijs rebus plus minuſve oneratas. Hoc poſito fiet ut naves oneratiores lentiùs procedant, modo remis vel aliâ quâcumque ratione non juvari ponantur. Hujus autem retardationis cauſa propriè non eſt gravitas, cùm naves utique deſcendant, non aſcendant, adeoque nihil agant quod gravitati obſtet. Sed eadem hîc cauſa eſt quæ ipſius gravitatis ſpecificæ majoris in corporibus magis denſis hoc eſt minus ſpongioſis, & plus materiæ ſibi propriæ, adeòque plus inertiæ habentibus: nam materia quæ poros transfluit, cùm eundem motum non recipiat, propria corpori non eſt, nec in computum venire debet. Cauſa autem illa communis non alia eſt quàm inertia materiæ. quæ facit ut materia indole ſua nativa ad tarditatem ſive velocitatem ſive privationem velocitatis in-

inclinet. Quamquam enim eam quam ſemel recepit celeritatem per ſe diminuere non poſſit (hoc enim eſſet agere, ſive vim activam exercere, quod materia per ſe non poteſt) reſiſtit tamen celeritati adhuc imprimendæ & receptivitate ſua impreſſionis effectum temperat quando illam receptura eſt: ita ut cæteris paribus gravius, vel (ut generaliùs dicam) materia magis abundans ab eadem vi velocitatem accipiat minorem, & conſequenter cùm plus materiæ per eandem virtutem fluminis moveatur, quando navis onuſtior eſt, eam lentiùs procedere neceſſe eſt. Quanquam viciſſim verum ſit, ubi ſemel ſuperata eſt inertia, motuſque materiæ impreſſus, vim tantò majorem eſſe eâdem velocitate poſitâ, quantò materia eſt major. ſed & experimenta colliſionis corporum juncta rationi oſtendunt adhibendam eſſe vim duplo majorem, ad dandam eandem velocitatem corpori ex eâdem materia duplo majori quod neceſſe non eſſet, ſi materia eſſet prorſus indifferens ad quietem & motum, inertiamque naturalem, quam diximus, non haberet, quæ illam quodammodo motui repugnare facit. Conferamus nunc vim quam fluvius in naves exercet eiſque communicat, cum actione Dei producente & conſervante quidquid in creaturis eſt poſitivi, & largiente ijs eſſentiam, perfectionem & virtutem. Conferamus inſuper inertiam materiæ cum imperfectione naturali creaturarum; & tarditatem navis onuſtæ cum defectu in qualitatibus & actione creaturæ reperto, & comperiemus nihil hâc eſſe comparatione concinnius. Fluvius eſt cauſa motûs navis, ſed non eſt retardationis; Deus eſt cauſa perfectionis in natura, inque actionibus creaturæ ſed limitatio receptivitatis creaturæ eſt cauſa defectuum qui ſunt in ejuſdem actione. Sic Platonici, S. Auguſtinus, & Scholaſtici meritò dixêre Deum eſſe cauſam ejus,

quod

quod eſt materiale mali conſiſtens in poſitivo, ſed non ejus quod formale eſt, quodque in privatione eſt, uti flumen dici poteſt cauſa retardationis ſecundùm formale, id eſt cauſa eſt velocitatis navis quantacumque aut quantulacumque eſt, ſed non eſt cauſa limitationis in hac velocitate, quia per flumen non ſtetit quo minus ea major eſſet. Nec Deus magis eſt peccati cauſa quàm flumen retardationis. Vis etiam ad materiam ſe habet, ſicut Spiritus ad carnem; Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma, & ſpiritus agunt *quantum non noxia corpora tardant.*

31. Itaque quæ eſt relatio inter actionem fluminis & navis, eſt etiam inter Dei actionem & creaturæ cùm actio creaturæ à paſſione ejus & receptivitatis gradu limitetur. Creatura enim in curſu rerum ordinario ab actione Dei non perficitur niſi pro modulo ſuæ *receptivitatis* uti vocant. Dumque dicitur, Creaturam pendere à Deo ſecundum eſſe & operari, imò conſervationem eſſe creationem continuam, intelligendum eſt, Deum creaturæ ſemper dare & continuò in ea producere quidquid ineſt poſitivum, bonum atque perfectum. Omne donum perfectum eſt à Patre luminum; contra imperfectiones defectuſque operationum proveniunt ab originali limitatione, quam creatura non potuit non accipere à primo ſuæ exiſtentiæ exordio per rationes ideales quibus ipſa terminatur, neque enim ei Deus omnia largiri poterat, quin illum faceret Deum. Oportebat ergo diverſos eſſe in perfectione rerum gradus, omnigenaſque limitationes.

32. Hæc conſideratio proderit etiam ut ſatisfaciamus nonnullis Philoſophis Recentioribus, qui dicere non dubitant Deum ſolum agere. Sanè Dei ſolius actio pura eſt ab omni mixtura paſſionis, ſed id non obſtat quominus etiam creatura ſit particeps

actionis, cum actio creaturæ ſit modificatio ſubſtantiæ ejuſ ex ipſa naturaliter fluens & variationem includens non ſolùm in perfectionibus quas Deus cum creatura communicavit, ſed etiam in limitationibus quas ea ſe ipſa induit, ut ſit id quod eſt. Unde etiam liquet ſubſtantiam à ſuis modificationibus ſive accidentibus diſtingui realiter, contra quàm ſentiunt Recentiores quidam & nominatim defunctus Buckingamiæ Dux qui de hoc egit in diſſertatiancula de Religione naturali, nuper recuſâ. Malum itaque eſt ſicut tenebræ, nec ſolùm ignorantia, ſed etiam error & malitia in quâdam privatione conſiſtunt. Exemplum erroris ſit illud quo ſupra uſi ſumus; video Turrim, quæ rotunda mihi apparet eminus, quamvis ſit quadrata. Cogitatio quòd turris talis ſit qualis apparet, naturaliter fluit ex illo quod video. Si in hac cogitatione ſiſtam, fit affirmatio & judicium falſum, ſed ſi examen proſequar, ſi qua mentis attentio moneat me ſpecie decipi, errorem vitari. Siſtere alicubi nec ulterius progredi, vel obſervationem aliquam non advertere aut negligere, privationes ſunt.

33. Idem eſt de malitia, ſive mala voluntate. Voluntas tendit ad bonum univerſale, ferri debet in perfectionem quæ nobis congruit, & ſuprema perfectio in Deo eſt. Voluptates omnes aliquem perfectionis ſenſum in ſe ipſis habent, ſed ubi in ſenſuum voluptate vel alia quacumque ſiſtimus cum diſpendio majoris boni, puta valetudinis, virtutis, unionis cum Deo, felicitatisq; in hac ipſa privatione tendentiæ ulterioris noſter defectus conſiſtit. Perfectio generatim eſt poſitiva quædam & abſoluta realitas, defectus autem privativus eſt, à limitatione ortum habens, & tendens ad novas privationes. Itaque non minùs verum quàm vetus verbum eſt: *Bonum ex cauſa integra, malum ex quolibet defectu*; uti & illud quod

jam

jam attigimus: *malum cauſam habet, non efficientem, ſed deficientem*, quorum axiomatum ſenſum ex jam dictis meliùs intellectum iri confido.

34. Porrò Phyſicus Dei & creaturarum cum voluntate concurſus, ſuam etiam in negotio ſalutis affert difficultatem. Equidem cenſeo voluntatem noſtram, non ſolùm à coactione ſed etiam à neceſſitate immunem eſſe, dudum notavit Ariſtoteles in libertate duo eſſe, ſcilicet ſpontaneitatem, & electionem, & in hoc ſitum eſt noſtrum in actiones noſtras imperium. Cùm agimus liberè, ſponte agimus, nullaque vi phyſicâ in ipſam actionem impellimur, uti quidem fieret ſi quis nos in præcipitium ageret, vel arreptâ manu noſtrâ alium trucidaret. Nec minus cum voluntariè agimus, etiam mentem liberam habemus, ut deliberare & deinde eligere poſſimus; quod contrà foret, ſi quis per propinatum pharmacum vim nobis eriperet judicandi. Nimirum plus eſt in libertate quàm in contingentia & in innumeris naturæ operationibus contingentia locum habet ſed ad libertatem judicandi facultas requiritur, & ubi judicium deeſt agenti, deeſt etiam libertas. Sed tamen viciſſim judicio ſpontaneus agendi conatus accedere debet; & ſi judicium haberemus abſque ulla ad agendum inclinatione, ullove conatu, mens noſtra foret intellectus ſine voluntate.

35. Non tamen putandum libertatem noſtram in indeterminatione, aut *indifferentia* quadam *æquilibrij* ſitam eſſe; quaſi æqualiter in utramque partem contradictionis aut contrarietatis propendere oporteret, cùm plura nobis eligenda proponuntur. Hoc æquilibrium uſquequaque impoſſibile eſt. nam ſi æqualiter propenderemus in tria eligibilia, A, B & C, non poſſemus æqualiter propendere in A & non A. Hoc æquilibrium etiam prorſus adverſatur experientiæ, & ubi noſtra intus ſcrutabimur attentiùs,

ſemper

ſemper aliquam cauſam ſive rationem fuiſſe deprehendemus, quæ nos in eam quam amplexi ſumus partem inclinavit, quamvis frequenter id, quod nos movet, non percipiamus; prorſus ſicut vix percipimus, quarè portâ aliquâ egredientes pedem dextrum ſiniſtro, vel ſiniſtrum dextro præpoſuerimus.

36. His ita explicatis veniamus ad difficultates libertati objectas. Inter Philoſophos hodie convenit, veritatem futurorum contingentium eſſe determinatam, hoc eſt futura contingentia eſſe futura ſive fore, eſſe eventura. Tam enim certum eſt futurum fore quam præteritum fuiſſe. Sanè centum ante annos verum erat me hodie ſcripturum, ſicut poſt centum annos verum erit me hodie ſcripſiſſe. Itaque contingens ex eo quod futurum ſit, non ideo minus contingens eſt, nec *determinatio* quæ ſi cognita foret, *certitudo* vocaretur cum contingentia pugnat. Etſi autem hoc modo differat certum & determinatum, ſæpe tamen pro eodem ſumitur, quia veritas quæ determinata eſt, ſaltem cognoſci poteſt, ita ut *determinatio* dici poſſit eſſe certitudo aliqua objectiva.

37. Porrò hæc quidem determinatio quæ ex ipſa veritatis natura oritur libertati nocere non poteſt. Sed ſunt aliæ præterea determinationes quæ aliunde deſumuntur, pluſque difficultatis vehunt, & primò quidem Dei præſcientiam plures libertati contrariam cenſuerunt. Dicunt enim id quod prævifum eſt, non poſſe non exiſtere ſuo tempore, & verum dicunt ſed non inde ſequitur id eſſe neceſſarium abſolutè. Nam *veritas neceſſaria* nempe abſoluta eſt ea cujus contrarium impoſſibile eſt, aut contradictionem implicat. Jam verò hæc veritas, cras ſcribam, non eſt hujuſmodi, ergo non eſt neceſſaria abſolutè. At poſito quòd Deus eam præviderit, neceſſe eſt ut contingat, id eſt conſequentia eſt neceſſaria ut exiſtat quod præ-

viſum

Digitized by Google

viſum eſt, quia Deus falli nequit; & hæc *neceſſitas hypothetica* dicitur, fundata ſcilicet in hypotheſi ſeu ſuppoſitione præcedentis, unde ſequitur eventus. Verum de hac neceſſitate non agimus hoc loco. nempe *abſolutâ neceſſitate* opus eſt ut dici poſſit actionem eſſe neceſſariam, non contingentem, non eſſe effectum liberæ electionis. Et aliunde pronum eſt judicare præſcientiam ex ſeipſa futurorum contingentium determinationi nihil addere, niſi quòd determinatio iſta cognoſcatur, quod determinationem ipſam ſive *futuritionem* eventuum iſtorum, jam dudum admiſſam, minimè auget.

38. Atque hæc reſponſio ſine dubio objectioni à præviſione ſumptæ optimè ſatiſfacit. Nam in confeſſo eſt, præſcientiam ſeipſâ non reddere veritatem magis determinatam, prævidetur quia determinata eſt, quia vera eſt, ſed vera non eſt, quia prævidetur: & in hoc articulo cognitio futuri nihil habet, quod etiam non ſit in cognitione præteriti vel præſentis. Sed replicare tamen poterit adverſarius aliquis hoc modo: concedo præſcientiam ſeipſâ non reddere veritatem magis determinatam, ſed hoc efficit cauſa fundamentumve præſcientiæ, nam etiam Dei præſcientiam in natura rerum eſſe fundatam oportet; hoc verò fundamentum cum veritatem *prædeterminatam* faciat, impediet, quo minus veritas contingens & libera cenſeri poſſit.

39. Hæc difficultas duas opiniones peperit, alteram Prædeterminantium, alteram patronorum Scientiæ mediæ. Dominicani & Auguſtiniani ſtant pro prædeterminatione; Franciſcani & Jeſuitæ hodie ſcientiæ mediæ potius favent. Hæ duæ opiniones contrariæ circa medium decimum ſextum ſæculum, & paulò poſt coortæ ſunt. Molina ipſe [qui forſitan cum Fonſeca inter primos hoc argumentum in Syſtema rede-

redegit, & à quo alij Moliniſtarum nomen accepêre] in libro concordiæ Liberi Arbitrii cum Gratia, circa annum 1670. à ſe edito dicit Doctores Hiſpanos [intelligit præcipuè Thomiſtas] qui à viginti annis ſcripſerant aliam rationem non reperientes explicandi quo pacto Deus futurorum contingentium ſcientiam certam habere poſſet, prædeterminationes, tanquam ad actus liberos neceſſarias introduxiſſe.

40. Ipſe Molina aliam ſe viam inveniſſe putavit. Tria ſcientiæ divinæ objecta conſiderat, nimirum poſſibilia, eventus actuales, & eventus conditionales, qui extituri forent ſi certa quædam conditio in actum redigeretur. Scientia poſſibilitatum ea eſt quam *ſcientiam ſimplicis intelligentiæ* vocant. Scientia verò quæ verſatur, circa eventus in ſerie univerſi actu contingentes, vocatur *ſcientia viſionis*. Et quia medium quoddam datur inter ſimpliciter poſſibile & eventum actualem purum atque abſolutum, quod medium eſt eventus conditionatus, dici etiam poterit ſecundum Molinam, aliquam eſſe *ſcientiam mediam* inter eam quæ viſionis eſt, & alteram quæ eſt ſimplicis intelligentiæ. Cujus celebre adducitur exemplum Davidis Deum conſulentis, an habitatores urbis Ceilæ, cui ſe includere decreverat; Sauli eum tradituri forent ſi Saul urbem obſeſſurus veniret? ReſponditDeus, tradituros, quo audito David alia conſilia inijt. Porrò quidam ſcientiæ mediæ defenſores conſiderant, quòd Deus prævidens quid homines liberè acturi forent ſi in his vel illis circumſtantijs ponerentur ſciensque eos libero ſuo arbitrio malè uſuros, ſtatuerit negare gratias & circumſtantias favorabiles, quod quidem juſtè ſtatuere poteſt, cùm circumſtantia iſta, auxiliaque illa nihil ipſis profutura fuiſſent. Sed alij ſatis habent in illa ſcientia generatim invenire rationem Divinorum decretorum fundatam in eo quod creatura

tura libera his vel illis circumſtanſtijs actura foret.

41. Hanc controverſiam ſigillatim expendere non lubet, ſatis eſt mihi ſpecimen ejus aliquod proferre. Veteres quidam quos S. Auguſtinus primique ejus diſcipuli non probabant, videntur interdum à Molinæ cogitatione non multùm abfuiſſe. Thomiſtæ, & qui ſe Auguſtini diſcipulos (ſed adverſarij Janſeniſtas) vocant hanc doctrinam & philoſophicis & Theologicis oppugnant argumentis. Aliqui contendunt ſcientiam mediam, intra ſcientiam ſimplicis intelligentiæ comprehendi debere. Sed præcipua objectio fundamentum hujus ſcientiæ impetit, nam quæritur, quodnam Deus habere poſſit fundamentum videndi quid Ceilitæ ſint acturi? nudus aliquis actus contingens & liber in ſe nihil habet, quod certitudinis principium ſuppeditare poſſit, niſi ſpectetur tanquam prædeterminatus per decreta divina & cauſas ab illis decretis dependentes, igitur difficultas quæ in actibus liberis conditionalibus; Nempe Deus illos niſi ſub conditione cauſarum & decretorum quæ ſunt primæ rerum cauſæ, non cognoſcet, nec poterunt ab his cauſis ita avelli, ut independenter à cauſarum iſtarum notitia cognoſcatur eventus contingens. Totum igitur ad decretorum Dei prædeterminationem reducendum erit. Ergo (inquient) ſcientia iſta media nulli incommodo medebitur. Theologi qui Auguſtinum ſequi ſe profitentur, contendunt etiam ex Moliniſtarum ſententia effici, quòd Dei gratia à bonis hominis qualitatibus originem habeat; hoc vero & divino honori & Pauli Apoſtoli doctrinæ adverſari judicant.

42. Longum foret atque tædioſum argumenta utrimque adduci ſolita hîc recenſere. Mihi ſufficiet explicare quo pacto utrimque aliquid eſſe veri concipiam. Hunc in finem venio ad principium meum de infinitis mundis poſſibilibus repræſentatis

in regione veritatum æternarum, hoc eſt in objecto divinæ intelligentiæ, ſub quo omnia futura conditionata comprehendi neceſſe eſt. Nam caſus obſidionis Ceilanæ, pars eſt mundi poſſibilis, *qui à noſtro duntaxat differt in ijs quæ cum iſta hypotheſi connexa ſunt.* Et poſſibilis iſtius mundi idea repræſentat, quid eo caſu futurum fuiſſet: Habemus ergo principium certæ futurorum contingentium ſcientiæ ſive hæc actu & abſolutè eveniant, ſive certa ſub conditione eventura eſſent. Nam in regione poſſibilium repræſentantur, uti ſunt, hoc eſt tanquam contingentia libera. Igitur nec futurorum contingentium præſcientia, neque certitudinis ejusdem præſcientiæ fundamentum nobis negotium faceſſere debet, aut libertati præjudicare poteſt. Et quamvis verum ac poſſibile foret, futura contingentia in liberis creaturarum rationalium actibus ſita nullatenus à decretis Dei, cauſisque ſuis externis dependere, non deforet tamen modus ea prævidendi. Deus enim ea videret qualia ſunt in regione poſſibilium, antequam eorum exiſtentiam decerneret.

43. Verum enimverò, quemadmodum jam dictum eſt, tametſi præſcientia Dei cum actionum liberarum dependentia vel independentia commune nihil habeat, non tamen idem valet de præordinatione Dei, de decretis Ejus, deque ſerie cauſarum, quas ad voluntatis determinationem aliquid conferre cenſeo. Et quamvis Moliniſtis, quod ad primum caput pertinet conſentiam, prædeterminantibus tamen aſſentior quod ad ſecundum. Sed ſemper obſervando, ut prædeterminatio non ſit neceſſitans. Verbo, arbitror voluntatem ſemper inclinari magis in partem quam amplectitur ſed nunquam ad eanden amplectendam neceſſitari. Certum eſt hanc à voluntate partem amplectendam eſſe, ſed neceſſe non eſt ut amplectatur.

plectatur. Et loquor hîc ad imitationem celebris illius dicti: *Aſtra inclinant, non neceſſitant.* Quanquam caſus non ſit omni ex parte ſimilis; nam eventus ad quem Aſtra inclinant (ut cum vulgo loquar, quaſi aliquo niteretur Aſtrologia fundamento) non ſemper contingit; econtra ea pars ad quam voluntas magis inclinatur, nunquam non eligitur. Et verò Aſtra non niſi partem facerent inclinationum ad eventum concurrentium, ſed dum de majori voluntatis inclinatione loquimur; Sermo eſt de collectione omnium inclinationum; ad eum fermè modum quo ſupra de conſequente Dei voluntate ex omnibus voluntatibus antecedentibus reſultante locuti ſumus.

44. Certitudo tamen objectiva vel determinatio neceſſitatem non infert determinatæ illius veritatis. Idque agnoſcunt omnes Philoſophi, dum veritatem futurorum contingentium determinatam eſſe fatentur nec tamen illa propterea deſinere eſſe contingentia arbitrantur. Ratio eſt quia oppoſitum nullam implicaret contradictionem, & in hoc ipſo conſiſtit contingentia. Hoc autem ut meliùs percipiatur, conſiderandum eſt, duo eſſe ratiocinationum noſtrarum magna principia, & cardines, quorum primum eſt *principium contradictionis*, quo ſtatuitur ex duabus propoſitionibus contradictoriis, alteram eſſe veram, alteram falſam. Secundum eſt *principium rationis determinantis* cujus vis eſt, nihil unquam evenire niſi exiſtat aliqua ejus cauſa vel ſaltem ratio aliqua determinans, hoc eſt; aliquid, quod inſervire poſſit ad reddendam à priori rationem, cur hæc res potius exiſtat, quàm non exiſtat, & quare hoc modo potiùs quàm alio quolibet. Magnum hoc principium locum habet in omni eventu, nec unquam exemplum in contrarium afferetur. Et quamvis hæ rationes determinantes plerumque nobis ſatis notæ non ſint,

non ideo ſubodoramur tales verè præſto eſſe. Abſque hoc magno principio, nunquam Dei exiſtentiam probare valebimus, & innumeris ratiocinijs optimis utiliſſimiſque carebimus quæ huic fundamento ſuperſtruuntur. Nec exceptionem ullam patitur principium iſtud, alioqui vis ejus infirmaretur. Et verò nihil imbecillius eſt Syſtematis iſtis in quibus omnia nutant & exceptionibus plena ſunt. Hoc ſanè vitio noſtrum minimè laborat, in quo omnia per regulas generales procedunt, quæ ad ſummum mutuò ipſæ ſeſe limitant.

45. Non itaque cum Scholaſticis quibuſdam qui Chymæris aliquando mentem paſcunt, exiſtimandum eſt futura contingentia libera ab hac generali rerum naturæ regula immunia eſſe. Præſto ſemper eſt aliqua ratio prævalens, quæ voluntatem ad eligendum permovet, cujus libertati ſalvandæ ſufficit quod ratio iſta inclinet, non neceſſitet. Et hæc eſt ſententia priſcorum omnium, Platonis, Ariſtotelis, S. Auguſtini: nunquam voluntas ad agendum perducitur niſi repræſentatione boni repræſentationibus contrarijs prævalente. Hoc in Deo, bonis Angelis Beatiſque mentibus verum eſſe in confeſſo eſt, nec ideo tamen minùs eſſe liberæ agnoſcuntur. Deus nunquam non eligit optimum, quamvis nulla ad id abſolutâ neceſſitate adſtringatur. Sed nec in electionis divinæ objecto neceſſitas hujuſmodi apparet, nam alia rerum ſeries æquè poſſibilis erat, & ob hoc ipſum electio eſt libera & à neceſſitate independens, quia illa fit inter plura poſſibilia, ità ut voluntas non niſi bonitate objecti prævalente determinetur. Et tantùm abeſt, ut hæc doctrina Deo, Beatiſque defectum attribuat, ut contra ingens futurus eſſet defectus aut potiùs manifeſta abſurditas, ſi aliter ſe res haberet tùm apud Deum & Beatos, tum etiam inter homi-

homines in hac vita, ſi ſcilicet ſine ratione inclinante agere poſſent. Certè ejus exemplum nullum unquam reperitur, & dum quis fortaſſe ex obſtinatione aliquid eligit ad oſtendendam ſuam libertatem, in ipſa voluptate & commodo quod in hac affectatione reperire ſe putat, unam invenit ex rationibus quibus impellitur.

46. Stat itaque libertas contingentiæ vel etiam quodammodo indifferentiæ, ſi per indifferentiam intelligatur, nihil eſſe quod in alterutram partem nos neceſſitet. Sed non datur indifferentia æquilibrij, id eſt, talis in qua omnia utrimque perfectè ſint æqualia, nec major ſit alterutram in partem inclinatio. Innumeri magni parvique motus interni externique plerumque à nobis haud percepti concurrunt nobiſcum. Et jam dixi, dùm conclavi egredimur, adeſſe rationes quæ nos ad hunc pedem præ altero promovendum determinent incogitantes; non enim ubique, uti in Trimalcionis domo apud Petronium præſto eſt puer inclamans: *dextro pede*. Hactenus dicta congruunt omnino cum axiomatis Philoſophorum docentium causam non poſſe agere niſi diſpoſitam ad actionem. Et hæc diſpoſitio eſt quæ prædeterminationem quandam continet, ſive eam agens extrinſecùs acceperit, ſive virtute propriæ conſtitutionis anterioris illam habeat.

47. Itaque neceſſe non eſt cum Recentioribus quibuſdam Thomiſtis ad novam aliquam prædeterminationem immediatam à Deo profectam recurrere, quæ creaturam liberam ab indifferentia ſua extrahat; aut ad decretū prædeterminandi confugere quod Deo modum ſuppeditet cognoſcendi quid illa factura ſit. Sufficit enim creaturam prædeterminari per ſtatum ſuum præcedentem, qui illam ad hanc potiùs partem quàm iſtam inclinet. Omneſque hæ actiones creaturarum,

rarum, earumque inter ſe connexiones repræſentabantur in intellectu Divino, & cognoſcebantur à Deo per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, antequam illis exiſtentiam dare decreviſſet. Ex quo patet ad reddendam præſcientiæ Dei rationem, careri poſſe tam ſcientia media Moliniſtarum quàm ea prædeterminatione, quam Banneſius vel Alvareſius aliquis (autores aliàs exquiſitæ ſubtilitatis) docuerunt.

48. Falſa hæc indifferentiæ idea, dum æquilibrium continere viſa eſt, Moliniſtas non parum intricavit: quærebatur ex ipſis non ſolùm quomodo cognoſci poſſet ad quid eſſet ſe determinatura cauſa quæpiam omni ex parte indeterminata, ſed etiam quâ ratione fieri poſſet ut ex indeterminato determinatio aliqua reſultaret? dicere enim cum Molina iſtud eſſe cauſæ liberæ privilegium, eſt ei dare privilegium ut poſſit eſſe chymærica. Jucundum eſt ſpectare, quantopere laborent, ut ex hoc labyrintho prorſus inextricabili ſe explicent. Nonnulli docent, priuſquam voluntas ſe formaliter determinare poſſit; neceſſe eſſe ut ſe virtualiter determinet, ut nimirum ex hoc ſuo æquilibrij ſtatu exeat. P. Ludovicus à Dolà in libro de concurſu Dei Moliniſtas aliquot citat qui hac viâ elabi conantur; cogantur enim fateri neceſſe eſſe ut cauſa ſit diſpoſita ad agendum; ſed nihil proficiunt. Quæretur enim ex illis iterum, quo pacto fiat ut cauſa libera ſeſe virtualiter determinet? nec unquam modum iſtum expedient, niſi fateantur eſſe prædeterminationem aliquam in præcedenti creaturæ liberæ ſtatu quæ eam ad ſe determinandum inclinet.

49. Hinc etiam fit, ut caſus de *Aſino Buridani inter duo prata* æqualiter ad utrumque inclinati fictio ſit, quæ in Univerſo ſecundùm ordinem naturæ locum non habet, etſi CL. Baylius aliter ſentiat. Equidem ſi caſus iſte poſſibilis foret, dicendum eſſet aſi-

num

Digitized by Google

num moriturum fame. Sed reverà quæſtio hæc eſt de re impoſſibili, niſi Deus de induſtria & per miraculum id procuret; neque enim Univerſum bifariam ſecari poteſt plano aliquo ad aſinum verticali, eumque ſecundùm longitudinem ſecante, non, inquam, hoc modo univerſum ita biſecari poterit, ut omnia ſint utrimque æqualia & ſimilia, quemadmodum Ellipſis & figuræ aliæ planæ ex earum genere quas ambidextras appello, bifariàm ſecantur, à quacumque linea recta tranſeunte per figuræ centrum. Nam Univerſi partes, ipſaque viſcera animalis nec ſimilis ubique naturæ ſunt, neque ſaltem utrimque ſe ſimiliter habentia ab utroque latere plani hujus verticalis. Erunt ergo ſemper multa, tam extra quàm intra aſinum, licet nobis non appareant, quæ ad declinandum potiùs verſus unam quàm alteram partem illum determinabunt niſi impreſſio eorum miraculoſè impediatur. Et quamvis homo ſit liber, quod aſino non competit, ob eandem tamen rationem verum erit etiam in homine perfectum æquilibrium inter duo eligenda eſſe impoſſibile, & Angelum, vel ſaltem Deum ſemper poſſe rationem reddere cur homo potiùs hoc quàm illud elegerit, aſſignando cauſam aliquam ſive rationem inclinantem quæ reverà eum ad hoc amplectendum permovit, quamvis hæc ratio ſæpe ſit valdè compoſita, & nobis ipſis incomprehenſibilis, quia nexus cauſarum longiſſimè procedit, & immenſum aliquod involvit.

50. Quamobrem ratio illa quam Carteſius adduxit ad probandam actionum noſtrarum independentiam ex jactato quodam vivido ſenſu & ut ſic dicam conſcientia noſtræ libertatis vim nullam habet, independentiam quippe noſtram experiri propriè non poſſumus, nec cauſas à quibus electio noſtra pendet, ſemper percipimus, utpote ſæpe ſenſum omnem fugien-

 tes.

Digitized by Google

tes. Et perinde eſt ac ſi acus magnetica verſus polum converti gauderet, putaret enim ſe illuc converti nudo ſuiipſius beneplacito, independenter à quacumque alia cauſa, quia non perciperet motus inſenſibiles materiæ magneticæ. Infra tamen videbimus, quo ſenſu veriſſimum ſit, animam perfectè ſpontaneam eſſe & proprium penitus principium naturale ſuarum operationum in ſemet habere, ita ut non tantùm in exiſtendo ſed etiam in operando ſit independens à quavis alia creatura.

51. Cuncta itaque in homine certa ſunt & præviè determinata, uti in cæteris rebus omnibus. Et mens humana ſpirituale quoddam automatum cenſeri poteſt, quamvis actiones contingentes in genere & liberæ in particulari non ideo ſunt neceſſariæ, neceſſitate ſcilicet abſoluta, quæ reverà contingentiæ repugnaret. Itaque nec futuritio in ſeipſa, quantumvis certiſſima, nec infallibilis Dei præſcientia, neque cauſarum decretorumve divinorum prædeterminatio contingentiam aut libertatem ipſam deſtruunt. Ac de futuritione quidem & prævifione nulla controverſia eſt, uti ſupra explicatum eſt; cúmque Dei decretum conſiſtat unicè in voluntate, quam poſt omnes mundos poſſibiles invicem comparatos ſuſcepit optimum inter illos eligendi & ad exiſtentiam admittendi per verbum omnipotens *Fiat*, cum omnibus quæ mundus hic optimus continet, manifeſtum eſt decretum hoc in rerum conſtitutione nihil immutare, eaſque, quales in ſtatu puræ poſſibilitatis erant, relinquere, non tantùm quoad eſſentiam vel naturam, ſed etiam quoad accidentia quæcumque; cùm omnia jam in mundi hujus poſſibilis idea perfectè repræſententur. Atque ita quod in ſe contingens & liberum eſt, non minùs contingens & liberum manet ſub decreto, quàm ſub nuda præviſione, aut ipſa rei futuritione.

52. Quid

52. Quid ergo? Deus ipſe (dicet aliquis) nihilne poterit in mundo mutare? ſine dubio, ſalvâ ſuâ ſapientiâ nihil nunc mutare poterit, cùm exiſtentiam hujus mundi, & omnium quæ mundus hic continet, præviderit, & propriâ voluntate ad exiſtentiam admittere decreverit: nec enim falli aut pœnitere poteſt, nec eum decebat aliquid imperfectè ſtatuere circa partem aliquâ aliâ parte neglectâ, totoque adeò imperfecto manente. Cùm igitur omnia ſint ab initio conſtituta, hæc ſola neceſſitas hypothetica, de qua omnes conveniunt, efficit, ut poſt Dei præviſionem vel propoſitum nihil immutari poſſit; & tamen eventus in ſeipſis manent contingentes. Nam ſepoſitâ tantisper illâ hypotheſi futuritionis rei & præviſionis vel propoſiti divini (quæ utique jam ponit rem fore, & quâ ſemel admiſſâ dicendum eſt, *Unumquodque, quando eſt, oportet eſſe, aut unumquodque ſi quidem erit, oportet futurum eſſe*) eventus nihil habet in ſe quo neceſſarius reddatur, aut quod prohibeat concipere, aliam quamvis rem ejus loco evenire potuiſſe. Nexus verò cauſarum cum effectibus inclinabit ſolùm, non neceſſitabit agens liberum, uti jam explicavimus, ſicque ne neceſſitatem quidem hypotheticam efficiet, niſi extrinſecum aliquid addatur, nempe axioma, quòd *Inclinatio prævalens ſemper vincat*.

53. Dicet aliquis præterea: ſi omnia conſtituta ſunt, ergo Deus non poterit facere miracula. Verùm ſciendum eſt, miracula, quæ in mundo eveniunt, etiam fuiſſe involuta & repræſentata tanquam poſſibilia in hoc ipſo mundo conſiderato in ſtatu puræ poſſibilitatis. Ita Deus qui ea patravit poſtea, jam tunc cum mundum hunc elegit, ea facere decrevit. Objicietur etiam, vota & preces, merita & demerita, bonas malaſque actiones nihil profecturas, cùm nihil immutari poſſit. Hæc objectio vulgo maximè nego-

Digitized by Google

tium faceſſit, & tamen purum putum eſt ſophiſma. Illæ preces, illa vota, illæ bonæ malæque actiones; illa omnia quæ hodie eveniunt, erant jam præſentia Deo, cùm res omnes ordinandas ſuſcepit. Ea quæ in actuali mundo accidunt, in hujus mundi adhuc poſſibilis idea repræſentabantur, cum omnibus effectis & appendicibus: repræſentabantur, inquam, allicientia vel repellentia gratiam ſive naturalem ſive ſupernaturalem, exigentia punitiones & præmia; prorſus uti revera contingit in hoc mundo, poſtquam Deus eum elegit. Precatio & bona actio jam tunc erat *cauſa* vel *conditio idealis*, hoc eſt ratio inclinans, quæ ad Dei gratiam aut præmium conferre poterat idealiter, uti modò confert actualiter. Et quia cuncta in mundo ſapienter colligata ſunt, manifeſtum eſt, Deum prævidentem quid liberè eventurum eſſet, reliqua etiam omnia illis attemperâſſe præviè, vel, quod idem eſt, elegiſſe hunc mundum poſſibilem, in quo omnia hâc ratione conſtituta erant.

54. Hâc conſideratione ſimul evertitur id, quod veteribus vocabatur ſophiſma pigrum (λόγος ἀργος) quod homines ad inertiam deducebat, ita enim argutabantur veteres illi Sophiſtæ: Si id quod expeto eventurum eſt, eveniet, quamvis nihil agam; ſi eventurum non eſt, non eveniet, quidquid agam. Neceſſitas iſta quæ in eventis fingitur à cauſis avulſa, poſſet *Fatum Mahumetanum* vocari, uti ſupra notavi, nam Turcæ feruntur ob ſimile argumentum loca peſte infecta non vitare. Sed in promptu eſt reſponſum: Cùm effectus certus ſit, cauſa etiam, quæ effectum producet certa eſt, & ſi effectus eveniat, utique per cauſam proportionatam eveniet. Atque ita ſocordia tua fortaſſis efficiet, ut eorum quæ deſideras obtineas nihil, atque in mala incidas quæ induſtriâ tuâ effugiſſes. Patet itaque connectionem

cau-

cauſarum cum effectibus, non tantùm non eſſe cauſam intolerabilis fati ſed potiùs ejus tollendi modum ſuppeditare. Eſt apud Germanos proverbium : *Mori vult habere cauſam* : Nihil illo verius. Morieris illo die (ponamus hoc ita eſſe, & à Deo prævideri) ſed hoc ita eveniet quia ea perages quæ te ad mortem deducent. Idem eſt de divinis punitionibus, quæ etiam à ſuis pendent cauſis. E re erit celebre S. Ambroſii dictum (in Cap. 1. Lucæ) hîc referre. *Novit Dominus mutare ſententiam, ſi tu noveris mutare delictum*, quod intelligi non debet de reprobatione ſed de comminatione, qualis erat quam Jonas Dei nomine Ninivitis intentavit. Et vulgare illud dictum: *Si non es prædeſtinatus, fac ut prædeſtineris*, non debet ad litteram ſumi. Verus enim ejus ſenſus eſt, eum qui dubitat utrum ſit prædeſtinatus, ea solum agere debere quæ oportet, ita per Dei gratiam prædeſtinatum fore. Sophiſma illud, quod fruſtra aliquid caveri concludit, utile fortaſſis interdum eſſe poterit ad homines quoſdam in media diſcrimina impellendos, quod nominatim de Turcis, militibus perhibebatur. Sed τῷ Maslach potiùs (opiatæ Turcarum confectioni) quàm Sophiſmati iſti tribuendam eſſe hanc audaciam apparet. Ut taceam obſtinatum hunc Turcarum animum ætate noſtrâ plurimùm degenerâſſe.

55. Joannes Beverovicius, doctus apud Batavos medicus librum olim ſcripſit *de Termino vitæ*, in eoque plurima Eruditorum ſui temporis Virorum ea ſuper re reſponſa, Epiſtolas, & diſſertationes collegit. Sylloge illa lucem vidit, oſtenditque mirificè, quantopere à propoſito aberretur paſſim, quantisque tricis implicetur problema iſtud, quo, ſi rectè capiatur, nihil eſt facilius. Miremur deinceps plurimas eſſe dubitationes à quibus expedire ſe nequeat humanum genus.

Digitized by Google

genus. Nempe errare libet & vagari ingenio; ordo, regula, animi attentio, pro ſervitute habentur. Ita namque ludo nugiſque aſſueviſſe videmur, ut vel inter maximè ſeria nihilque minùs cogitantes ludamus.

56. Ac vereor ne in poſtremam inter Auguſtanæ Confeſſionis Theologos de *Termino Pœnitentiæ peremptorio* diſputationem, quæ tot in Germania Tractatus peperit, æquivocatio aliqua, ſed diverſi generis irrepſerit. Præſcripti legibus Termini à Juriſperitis *Fatalia* nuncupantur. Equidem dici quodammodo poteſt, Terminum peremptorium ad pœnitentiam & emendationem præſcriptum apud Deum eſſe certum, apud quem omnia certa ſunt. Novit Deus quando peccator ita ſit obdurandus ut poſthac in præſtituto rerum curſu nihil pro illo agendum ſit reliquum. Non quòd poſſibile non ſit eum agere pœnitentiam neque quòd poſt certum quendam terminum neganda ſit ei gratia ſufficiens, quæ nunquam deeſt, ſed quia erit tempus ex quo ad vias ſalutis non appropinquabit amplius. Verùm nos nunquam indicia certa habemus, ex quibus hunc terminum cognoſcamus, nec unquam (ſi revelatio abſit) juſtam cauſam reperire poſſumus hominem aliquem habendi pro deſperato. Itaque tale quid de alio ſtatuere eſſet temerè judicare. Satius etiam eſt ſperandi nos jus habere ſemper, & hîc atque ſexcentis aliis occaſionibus utilis eſt ignorantia noſtra.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus.

57. Omne futurum utique determinatum eſt; ſed quia quam in partem determinatum, aut quid præviſum decretumque ſit, ignoramus, officii noſtri partes explere debemus ſecundùm rationem nobis à Deo datam, & ſecundùm regulas ab eodem præſcriptas.

ptas: quibus peractis animo vivere tranquillo debemus, & curam eventûs Deo ipſi committere, ſemper enim faciet quod erit optimum, non ſolùm in genere ſed etiam in particulari, erga illos qui veram in ipſo fiduciam habent. Hæc autem fiducia à genuina pietate, fide vivâ & ardente charitate nihilo diſcrepat, nihilque nos ſtudio omittere patitur eorum quæ ad officium noſtrum & divinum obſequium pertinent. Verum quidem eſt nos, ſi rigore loquar, *Deo inſervire* non poſſe, nullâ enim re indiget, ſed noſtrâ phraſi, Ei ſervimus quando *voluntatem Ejus præſumptivam* exequi conâmur concurrendo ad bonum quod novimus, & cui cooperari poſſumus, nam Deum in illud voluntate antecedente inclinari certum eſt & ipſa etiam efficace ferri, ſemper præſumendum eſt, donec ab eventu pateat fortioribus Eum rationibus, etſi nobis fortean ignotis, adductum fuiſſe ad bonum quod quærebamus poſt habendum alteri bono majori quod ipſe ſibi propoſuit, quodque vel jam executus eſt, vel infallibiter exequetur.

58. Hactenus oſtendimus, quomodo voluntatis actio pendeat à ſuis cauſis, nihilque naturæ humanæ tam congruum eſſe quàm hanc actionum noſtrarum dependentiam, cùm aliàs futurum ſit ut incidamus in Fatum abſurdum & intolerandum, hoc eſt, in Fatum Mahumetanum quod omnium teterrimum eſt, quia prudentiam & bonum conſilium deſtruit. Juvat interim nunc oſtendere quo pacto dependentia iſta voluntariarum actionum à rebus externis non impediat, quominus, ſi rem ipſam intimè ſcrutemur, mirabilis quædam in nobis ſpontaneitas reperiatur quæ rectè accepta mentem in ſuis voluntatibus ab omni cæterarum creaturarum *influxu phyſico* independentem oſtendit. Hæc ſpontaneitas, hucuſque parum cognita quæ noſtrum in actiones noſtras imperium

perium extollit quàm poteſt maximè, conſectarium quoddam eſt *Syſtematis Harmoniæ præſtabilitæ*, quæ hîc aliquatenus explicanda eſt. Philoſophi Scholaſtici mutuum inter corpus & animam influxum phyſicum ſtatuebant. Verùm ex quo bene perpenſum fuit, Animam cogitantem, & Maſſam extenſam nullam inter ſeſe habere connexionem, & creaturas eſſe toto genere diverſas, multi Recentiores nullam inter animam & corpus communicationem Phyſicam agnoverunt, quamvis ſubſiſtat ſemper communicatio Metaphyſica, quâ fit ut anima & corpus componant unum *Suppoſitum* quod perſona dicitur. Hæc communicatio Phyſica ſi quæ foret, efficeret ut anima mutaret gradum velocitatis & lineam directionis quorundam motuum qui ſunt in corpore, & viceverſâ ut corpus mutaret ſeriem cogitationum animæ, ſed hic effectus nequit elici ex ulla notione quæ in corpore animaque concipitur, quamvis nihil nobis ſit animâ notius, utpote quæ nobis, id eſt, ipſa ſibi intima eſt.

59. Carteſius negotium hoc velut tranſactione dirimere voluit, aliquo dato, aliquo retento, dum actionis corporeæ partem ab anima dependentem facit. Ratus enim eſſe naturæ legem, ut eadem motûs quantitas ſemper in corporibus conſervetur, fieri non poſſe judicavit, ut legem hanc influxus animæ violaret; novumque motûs gradum, novam vim corpori imprimeret, cùm tamen animadverteret in actione motrice diſtingui poſſe ipſam motûs quantitatem à directione, exiſtimavit animam poſſe nihilominus habere vim mutandæ directionis motuum qui fiunt in corpore, ad eum fere modum quo eques, quamvis equo quem inſidet, vim nullam largiatur, ejus tamen greſſum, vires quo libuerit dirigendo moderatur, ſed quia hoc fit ope habenæ, freni aliorumque

rumque inſtrumentorum materialium, quo pacto fieri poſſit, concipimus; quæ verò hunc in finem adhibere anima poſſit, nulla ſunt inſtrumenta. Denique nihil eſt, nec in anima nec in corpore, id eſt neque in cogitatione, neque in maſſa, quod ad explicandam hanc unius per alterum immutationem ſervire poſſit. Verbo: Sive anima quantitatem virtutis, ſive lineam directionis in corpore mutare dicatur, utrumque æquè inexplicabile eſt.

60. Adde poſt Carteſii tempora repertas eſſe duas hoc in negotio magni momenti veritates. Quarum prima eſt, quòd quantitas virtutis abſolutæ quæ conſervatur, diverſa ſit à quantitate motûs, uti alibi oſtendi. Altera quòd conſervetur etiam eadem directio in omnibus ſimul corporibus quæ inter ſe agere ſupponuntur, quomodocumque demum ſibi mutuò occurrant, dum ſcilicet ſervatur directio centri gravitatis communis. Si lex iſta Carteſio nota fuiſſet, corporum directionem æquè ac virtutem imperio animæ ſubtraxiſſet, & hoc, opinor, eum ad Harmoniæ præſtitutæ hypotheſin rectà perduxiſſet, quo iſtæ me regulæ duxerunt. Nam præterquàm quòd alterius ex his ſubſtantiis phyſicus in alteram influxus nullâ ratione explicari poteſt, obſervavi abſque omnimoda legem naturæ perturbatione in corpus animam phyſicè agere non poſſe. Nec audiendos hîc putavi Philoſophos alioquin acutiſſimos qui Deum ex machina tanquam nodi vindicem accerſunt, ajentes Deum ad libitum animæ conſultò movere corpora, & juxta corporis exigentiam animæ perceptiones impertire. Hoc enim *Syſtema cauſarum occaſionalium* (ita dictum quòd doceat Deum occaſione animæ in corpora agere & viceverſâ) præterquam quòd ad conciliandum hujus utriuſque ſubſtantiæ commercium miracula perpetua introducit, non cavet perturbationi legum naturalium

Digitized by Google

in utraque ſubſtantia conſtitutarum, quæ æquè violabuntur ſive Dei interpoſitio ex ſententia illa nova, ſive mutuus influxus juxta opinionem communem interveniat.

61. Itaque cùm aliunde mihi perſuaſum ſit principium *Harmoniæ* in genere locum habere quoad ejus fieri poteſt & conſequenter præformationem & Harmoniam præſtitutam rerum omnium inter ſe, conſenſumque inter naturam & gratiam, inter decreta Dei & actiones noſtras prævisas, inter omnes materiæ partes, imò etiam inter futurum ac præteritum agnoſci debere, ita ut omnia exigantur ad normam ſupremæ Sapientiæ, cujus opera omnium quæ concipi poſſunt maximè ſunt harmonica, non potui in hoc Syſtema non delabi, quod aſſerit animam à Deo ſtatim creatam eâ ratione, ut ſibi producere ſibique repræſentare ordinatè debeat, quidquid in corpore tranſigitur, & viciſſim corpus eâ ratione conſtitutum ut ex ſe facere debeat id quod ab anima præcipitur. Ita ut leges quæ in finalium cauſarum ordine, & ſecundùm evolutionem perceptionum animæ cogitationes colligant & præſtitutâ ſucceſſione efformant, debeant eo ipſo imagines producere, quæ corporum in organa noſtra impreſſionibus reſpondeant, & viciſſim motuum corporeorum in cauſarum efficientium ordine ſibi ſuccedentium leges ita cogitationibus animæ reſpondeant ut organa corporis voluntariis motibus aſſignata ad agendum ſponte moveantur eo tempore quo vult anima ut moveantur.

62. Nec ſolum id non præjudicat libertati, ſed etiam maximè favet. Optiméque oſtendit Cl. Jaquelotius in ſuo de Conformitate Rationis & Fidei libro, idem hîc eſſe ac ſi is qui cuncta cras à me per totam diem famulo meo præcipienda prænôſſet, automatum pararet illi famulo ſimillimum, quod cras

ac-

accuratè exequeretur quidquid præcepturus eſſem. Id ſanè non prohiberet, quominus quidquid luberet liberè præciperem, quamvis Automati mihi obſeſequentis actio libertatis expers omnino foret. Et talis famuli Automati rationem corpus hominis habet.

63. Præterea cùm juxta hoc Syſtema quidquid in anima conſit, ab ipſa ſola pendeat, & Status ſequens non niſi ab ipſa & ſtatu ejus præſente oriatur, ſequitur hinc, tantam ejus eſſe independentiam ut major eſſe non poſſit. Verum quidem eſt, adhuc aliquam in animæ conſtitutione imperfectionem supereſſe: Sed ea prorſus neceſſaria eſt: quamvis enim quidquid in anima contingit, ab anima dependeat, non tamen ſemper pendet ab ejus voluntate. Et verò nimium id foret, creaturæ vires tranſcenderet, & ſoli Omnipotenti competere poteſt qui idem etiam eſt omniſcius omniaque diſtinctè cognoſcit. Ita fit ut nunquam eventus ab Ejus voluntate aberret. Sed in mente creata non ſolùm ordo aliquis perceptionum diſtinctarum animadvertitur, in quo ejus imperium reſidet, ſed etiam perfectionum confuſarum vel affectuum ſeries intercurrit, in qua ſervitus animæ conſiſtit. Nec id mirum, anima enim Divinitas quædam eſſet ſi nullas niſi diſtinctas perceptiones haberet. In has tamen perceptiones confuſas poteſtatem etiam aliquam, licet indirectam obtinet. Tametſi enim affectus ſuos ſubitò immutare nequeat, poteſt nihilominus non ſine ſucceſſu eminus, ut ita dicam in id conniti, ut novos ſibi affectus, imò & habitus ineat. Imò ſimilem quoque poteſtatem habet in perceptiones magis diſtinctas, utpote quæ opiniones & voluntates indere ſibi indirectè poteſt & has vel illas à ſe prohibere ac judicium ſuum ſuſpendere vel ulterius promovere. Poſſumus enim anticipatò modos perveſtigare, quibus, ſi occaſio fuerit, in lubrico ju-

dicii temerarii veſtigio conſiſtamus: Poſſumus etiam diverticulum aliquod captare ad differendam ſententiam noſtram, etiam cùm negotii deciſio in promptu eſſe videtur. Et quamvis opinio noſtra, actusque volendi noſter voluntatum noſtrarum objecta directè non ſint, uti paulò ante notavi, ſubinde tamen animus cum tempore aptatur ad volendum, imò & ad credendum, id quod modò nec volumus nec credimus. Tanta eſt humanæ mentis profunditas. Sed hæc in ſententias opinioneſque noſtras poteſtas ex ipſa ſentiendi ſtatuendique imperfecta ratione oritur. Unde in Deo nulla eſt, cujus ſententiæ per ſe ratæ ſunt, & veritati commenſurantur.

64. Denique ut hoc de Spontaneitate caput concludamus, dicendum eſt, animam, ſi ſtrictè loquamur, in ſe habere principium omnium ſuarum actionum, imò paſſionum, idemque verum eſſe in omnibus ſubſtantiis ſimplicibus per totam naturam diffuſis, quànquam libertas ſolis intellectualibus inſit. Loquendo tamen in ſenſu populari, juxta ea quæ apparent, dicimus animam quodammodo à corpore & impreſſionibus ſenſuum pendere; ferè ſicut in uſu quotidiano, cùm de ſolis ortu occaſuque agitur, cum Ptolemæo loquimur, & cum Copernico cogitamus.

65. Huic tamen dependentiæ mutuæ, quam inter animam corpuſque concipimus, ſenſus verus & Philoſophicus tribui poteſt, nempe quòd harum ſubſtantiarum altera pendeat idealiter ab altera, in quantum ratio ejus quod in una fit per id quod in altera eſt, reddi poteſt; & hoc jam tum in Divinis decretis locum habebat, ex quo Deus Harmoniam inter eas futuram præordinavit. Prorſus ſicut automaton iſtud quod famuli vicem ſubiret à me dependeret idealiter virtute Scientiæ artificis illius ſummi, qui mandata mea futura prævidens machinam ad præſtanda mihi

toto

toto die officia obtemperâſſet: futurarum mearum voluntatum notitia eum moviſſet ad Automaton fabricandum: Ego in illud objectivè ſeu idealiter, Artifex phyſicè influxiſſemus. Scilicet in quantum anima perfectionis aliquid & cogitationes diſtinctas habet, Deus animæ corpus aptavit, effecitque anticipatò ut corpus ad perficienda animæ juſſa moveretur; At in quantum anima imperfecta eſt & cogitationes habet confuſas, Deus animam attemperavit corpori, ita ut anima per affectiones à repræſentationibus corporeis ortum habentes inclinari ſe ſinat. Et talis Harmonia eundem effectum eandemque apparentiam præſtat, qualis foret ſi unum ab altero immediatè & per influxum Phyſicum dependeret: nempe per confuſas perceptiones propriè fit ut anima ſibi corpora circumſtantia repræſentet. Et idem intelligendum eſt de omnium Subſtantiarum ſimplicium actionibus: Scilicet ut quælibet cenſeatur agere in aliam proportione ſuæ perfectionis, quamvis id non niſi idealiter fiat, & in rationibus rerum in quantùm Deus unam Subſtantiam alteri juxta cujuslibet perfectionem imperfectionemve attemperavit: Itaque etiam actio paſſioque in creaturis ſemper mutuæ ſunt, quia rationes eventuum in utraque ſibi reſpondentium ideales, partim ab una partim ab altera ſumi debent, cùm perfectiones imperfectioneſque ſemper mixtæ ſint & diviſæ, & perfectionis nomine actionem, imperfectionis paſſionem rebus tribuamus.

66. Interim qualemcumque in actionibus voluntariis dependentiam concipiamus, etiamſi neceſſitatem abſolutam & mathematicam haberent, quam non habent, ita ut ceſſaret libertas à neceſſitate, ſupereſſet tamen imperfecta quædam libertas, nempe à coactione ſuffectura nihilominus ad præmiorum pœnarumque juſtitiam æquitatemque ſanciendam. Equi-

dem non aliter vulgò loquimur, ac ſi neceſſitas actionis omne meritum & demeritum omnem laudis & vituperii, præmii ac pœnæ rationem tolleret. Sed fatendum eſt, hanc conſequentiam non eſſe uſquequaque exactam. Ego quidem à Bradawardini, Wicleffi, Spinoſæ opinionibus remotus ſum quàm qui maximè qui neceſſitatem hanc rerum omnino Mathematicam docere videntur, quam ſatis ſuperque, ac fortè clariùs, quàm vulgò ſolet à me refutatam arbitror. Interim tamen litandum veritati, nec dogmati cuipiam imputandum eſt id quod ex illo non ſequitur. Præterquam quòd hæc argumenta juſtitiam omnem actionis neceſſariæ tollentia nimiùm probarent; nam non tantùm contra neceſſitatem abſolutam ſed & hypotheticam valerent & Sophiſma pigrum à Vitio abſolverent, nam, quod ad hoc, abſoluta neceſſitas Hypotheticæ, aut Seriei cauſarum infallibili nihil incommodi ſuperadderet. Et verò facile oſtendi poteſt quantamcumque neceſſitatem, unde coactio abſit, & ubi deliberatio adſit non omnem præmii pœnæque rationem tollere.

67. Primò enim inficiari nemo poteſt licitum eſſe furioſum occidere quando aliter illum à nobis propulſare non poſſumus. Sed & animantia venenata vel valdè noxia, quamvis citra culpam ſuam talia ſint perimere licitum, imò ſæpe neceſſarium eſſe quivis fatebitur.

68. Secundò, bruto quamvis ratione & libertate deſtituto pœnas infligimus, cum id ei corrigendo ſervire poſſe judicamus. Sic canes & equi mulctantur idque cum felici ſucceſſu. Nec minùs animalibus gubernandis proſunt præmia, nam eſurientibus alimenta præbens ab eis obtinebis quod alioqui nullo pacto extorqueas.

69. Tertiò, infligerentur etiam belluis pœnæ capitales

pitales (in quibus luentis correctio non amplius quæritur.) Si exemplo prodeſſe pœna iſta poſſet, aliasque terrere ut à noxa cohibeantur. Hieronymus Rorarius libro de Brutorum Ratione memorat Leones in Africa crucifigi ut leones cæteri ab urbibus locisque frequentioribus arceantur, aitque ſe, dum per agrum Juliacenſem iter faceret vidiſſe lupos iſthîc, furcâ ſuſpenſos quo ſimilis pœnæ formidine à maleficio reliqui deterreantur. Reperiuntur in pagis homines, qui ædium portis aves prædatrices affigunt clavis, rati ejuſdem generis aves hoc pacto non facilè acceſſuras. Non ineptè hæc omnia, ſi quidem prodeſſent.

70. Quartò igitur, cùm certum & experientiâ comprobatum ſit, pœnarum metum ſpemque præmiorum hominibus à malo abſterrendis & ad bonum compellendis prodeſſe, adhiberentur ea jure merito, quamvis homines ex neceſſitate agerent, qualiſcumque demum iſta foret neceſſitas. Objicies: Si bonum aut malum ſit neceſſarium, vanum erit illi obtinendo vel impediendo adhibere media. Verum jam ſupra de Sophiſmate pigro diſſerentes reſpondimus: Si bonum malumve abſque his mediis neceſſarium foret, utique inutilia forent media; Sed non ita ſe res habet: hæc bona, hæc mala non niſi per hæc vel ſimilia media eveniunt, & ſi eventus hi eſſent neceſſarii, media partem efficerent cauſarum à quibus neceſſarii efficerentur: cùm nos experientia doceat metu aut ſpe impediri ſæpe malum aut promoveri bonum. Itaque objectio iſta ferè nihil à Sophiſmate pigro diſcrepat, quod adverſus eventuum futurorum certitudinem æquè ac neceſſitatem obmomovetur. Unde dici poteſt objectiones hujuſmodi ex æquo pugnare & contra neceſſitatem hypotheticam & contra abſolutam & adversùs am-

bas tantundem evincere, hoc eſt omnino nihil.

71. Magna inter Bramhallum Epiſcopum & Hobbeſium olim controverſia fuit, inchoata dum Pariſiis ambo degerent, & poſt utriuſque reditum in Angliam continuata. Autoris utriuſque Scripta de hoc argumento omnia Londini Anno 1656. unum in Volumen in quarto collecta prodiêre Anglico idiomate, nec, quod ſciam, traducta, nec latinorum Hobbeſii operum collectioni inſerta. Lecta mihi aliàs recuperavi nuper, & notaveram jam olim Hobbeſium abſolutam rerum omnium neceſſitatem defendiſſe quidem ſed non probâſſe, ſatis tamen oſtendiſſe quòd neceſſitas non omnes Divinæ humanæque juſtitiæ leges everteret, nec penitus exercitium virtutis hujus impediret.

72. Eſt tamen quædam juſtitiæ ſpecies & certum quoddam præmiorum pænarumque genus quod non tàm facile applicari poſſe videtur iis qui ex abſoluta neceſſitate agerent ſi hæc daretur. Ea nempe juſtitiæ ſpecies quæ nec emendationem delinquentis, neque exemplum, neque mali reparationem pro ſcopo habet. Hæc juſtitia fundatur in ſola congruentia exigente certam aliquam ſatisfactionem in expiationem actionis pravæ. Sociniani, Hobbeſius aliique nonnulli hanc juſtitiæ punitivæ ſpeciem repudiant quæ propriè vindicativa eſt, quamque Deus multis in caſibus ſibi reſervavit, & tamen cum iis qui gubernandi jus habent, communicat, & per ipſos exercet, dummodo ex rationis præſcripto, non ex affectu agant. Sociniani juſtitiam iſtam fundamento carere arbitrantur. Verùm fundata ſemper eſt in relatione quadam congruentiæ, quæ ſatisfacit, non ſolùm offenſo ſed etiam judicio ſapientum uti Symphoniacus concentus elegans, aut Architectonicum opus egregium mentibus non illiberalibus probatur. Et ubi ſapiens legis-

Digitized by Google

legiſlator minatus eſt, &, ut ita dicam, promiſit pœnam, ad conſtantiam ejus pertinet, actionem non relinquere prorſum impunitam, etiamſi pœna nemini ultra corrigendo utilis foret. Sed & quamvis nihil promiſiſſet, ſatis eſt congruentiam adeſſe quæ ad promittendum impellere potuerit, cùm juſtus & ſapiens, niſi quod congruum ſit, promittat nihil. Et certa quædam hîc compenſatio præſtatur Menti quam ordinis perturbatio offenderet, niſi punitio ſequeretur ordinem inſtauratura. Conſuli etiam poſſunt ea quæ contra Socinianos de Chriſti ſatisfactione ſcripſit Grotius unà cum Crellii reſponſione.

73. Hâc ratione damnatorum pœnæ perdurant, etiam dum malo avertendo ultra non proſunt. Pariter & Beatorum præmia conſtant, etiam poſtquam ad confirmationem in bono nihil juvant amplius. Dici tamen poſſunt damnati novos ſibi ſemper ob nova peccata dolores accerſere, Beati verò nova ſibi ſemper gaudia ob novos in bono progreſſus procurare, cùm utrumque in principio harmoniæ ſeu convenientiæ generalis fundatum ſit, per quam res ita conſtitutæ ſunt ut malam actionem pœna ſponte conſequatur. Nam juxta regni utriuſque, finalium, inquam, & efficientium cauſarum paralleliſmum, judicare fas eſt, Deum in mundo conſtituiſſe connexionem inter pœnam & præmium, & pravam rectamque actionem ita ut priorem ſemper trahat poſterior, ac virtus vitiumque ſuum ſibi præmium pœnamque procurent vi ſeriei rerum naturalis, quæ ſpeciem continet harmoniæ præſtabilitæ adhuc aliam ab illa quæ in animæ corporiſque commercio cernitur. Nam, ut verbo dicam, quidquid Deus facit, perfectè harmonicum eſt, uti ſupra notavi. Fortaſſis igitur hæc convenientia ceſſaret illorum reſpectu qui ex neceſſitate abſoluta ſine vera libertate contingentiæ

agerent: & hoc caſu ſola juſtitia correctiva, non verò vindicativa locum haberet. Ita ſenſit vir celebris Hermannus Conringius in diſſertatione quam vulgavit de eo quod juſtum eſt. Et revera rationes, quibus in ſuo de Fato libro jam uſus eſt Pomponatus, ut pœnarum & præmiorum utilitatem probaret etiamſi omnia in actionibus noſtris fatali neceſſitate evenirent, emendationem duntaxat ſpectant, non ſatisfactionem. Κόλασιν ὀ τιμωρίαν. Itaque apparatûs duntaxat gratiâ beſtiæ quædam quorundam criminum complices interficiuntur, uti perduellium ædes æquantur ſolo, nempe terroris incutiendi causâ, adeoque actus eſt juſtitiæ correctivæ, in quo vindicativa locum non habet.

74. Sed curioſæ magis quàm neceſſariæ quæſtioni diſcutiendæ nunc non immorabimur, cùm ſatis comprobaverimus à voluntariis actibus abeſſe neceſſitatem talem. Utile tamen fuit oſtendere ſolum *libertatem* imperfectam, hoc eſt eam, quæ non niſi à coactione immunis eſt, ſufficere ad fundandum hoc pœnarum atque præmiorum genus quod ad bonum excitat, & ad mali evitationem emendationemque tendit. Unde etiam patet aliquos ingenio præditos, quibus omnia eſſe neceſſaria perſuaſum eſt, aut potiùs, quibus hoc paradoxum tueri volupe eſt, immeritò negare, laudari quenquam aut vituperari, præmiari vel puniri debere; quod, credo, tantùm ingenii ſui oſtentandi cauſa jactant Rationem afferunt, quòd cùm omnia ſint neceſſaria, nihil remaneat in noſtra poteſtate. Sed ratio iſta nulla eſt, nam actiones adhuc in noſtra poteſtate forent, ſaltem in quantum facere eas aut omittere poſſemus cum Spes vel timor laudis aut vituperii, voluptatis aut doloris eò noſtram impellerent voluntatem: neque

Digitized by Google

quæ hîc refert, neceſſariò impellant an impellendo Spontaneitatem, contingentiam ac libertatem ex æquo integras relinquant. Ita ut laudes ac vituperia, præmia pœnæque magnam utilitatis ſuæ partem retenturæ ſemper forent, etiamſi noſtræ actiones veræ neceſſitati ſubjacerent. Nam bonas etiam malasque qualitates laudare & vituperare poſſumus, in quibus voluntas locum non habet, in equo, in adamante, in homine. Et Vellejus Paterculus, qui Catonem Uticenſem dixit rectè ſemper feciſſe quia aliter facere non poterat, credidit magis laudâſſe.

75. Hactenus difficultates Theologiæ Naturalis & Revelatæ communes enodare conati ſumus. Nunc ad ea veniendum eſt, quæ articulum aliquem revelatum ſpectant nempe electionem aut reprobationem hominum, cum Divinæ gratiæ, Miſericordiæ aut Juſtitiæ œconomia: Sed dum præcedentibus objectionibus reſpondimus aditum ad has quoque ſolvendas patefecimus. Quod animadverſionem noſtram ſuperiorem (diſſertationis Præliminaris §. 43.) confirmat, nempe hîc pugnam eſſe potiùs inter veras Theologiæ Naturalis & falſas humanarum probabilitatum rationes, quàm inter Fidem revelatam & Rationem. Vix enim hoc in negotio ulla contra Revelationem difficultas eſt quæ nova ſit, nec ab iis, quæ contra veritates lumine naturali notas objici poſſunt, oriatur.

76. Cùm igitur omnium fere partium Theologi in hoc de Prædeſtinatione & Gratia argumento inter ſeſe diſſideant, & ſæpe iiſdem objectionibus diverſa pro cujusque principiis reſponſa afferant quæ non tantùm in revelatione, ſed etiam in ratione fundantur, & à Baylio noſtro inprimis ad Rationem reprimendam afferuntur; non poſſumus non delibare hujusmodi controverſias, Theologis celebratas.

Digitized by Google

Generatim dici poteſt, alios Deum conſiderare modo magis Metaphyſico, alios modo magis morali. Et aliàs obſervatum eſt, Contraremonſtrantes (quos vocabant) priorem modum amplecti, Remonſtrantes poſteriorem. Verùm ut ritè res inſtituatur, æqualiter tueri oportet, hinc independentiam Dei & dependentiam Creaturarum, inde juſtitiam bonitatemque Divinam quæ Deum à ſeipſo voluntatem ſcilicet ab intellectu & Sapientia dependere facit, cum libertate quæ creaturas culpabiles reddit.

77. Sunt Autores eruditi beneque animati, qui rationum partis utriuſque præcipuæ robur repræſentare volentes, ut ambabus tolerantiam mutuam perſuadeant; arbitrantur controverſiam totam ad hoc momentum capitale reduci: Videlicet, quis Dei circa homines decreta ſuæ ſancientis Scopus fuerit primarius? Utrum unicè gloriam ſuam ſtabilire voluerit manifeſtando ſua attributa; & finis hujus adipiſcendi gratiâ magnum illud creationis & Providentiæ Schema formârit; An verò Subſtantiarum intelligentium quas creare ſtatuerat, voluntates inclinationeſque reſpexerit ut ſcilicet diverſis earum circumſtantiis poſitionibuſque & ſecuturis inde actionibus Decreta ſua attemperaret: Priore conſideratu, Syſtema rigidum, poſteriore mite magis & laxum oriri debere. Mihi videntur duæ illæ reſponſiones, quibus tanquam oppoſitis ingens illa quæſtio diſtrahi dicitur, facilè conciliari poſſe & conſequenter, ſi huc omnia recidunt, partes tolerantiæ nullius egentes in rem ipſam conſentire. Sanè Deus mundum condere ſtatuens unicè decrevit perfectiones ſuas modo quo poſſet efficaciſſimo & magnitudine, Sapientiâ bonitateque ſuâ digniſſimo manifeſtare ac communicare. Sed ob id ipſum omnes creaturarum adhuc purè poſſibilium actiones conſiderare neceſſe habuit, ut futurum

rum opus convenientiſſimum informaret. Præſtanti Architecto ſimilis qui propoſitâ ſibi inſignis palatii conſtruendi gloriâ, omnia quæ fabricam illam ingredi debent, formam, materiam, locum, ſitum, media, operas, impendia ſecum animo reputat prius quàm de re tota ſtatuat: Nam ſapiens, dum opus ſuum informat, finem à mediis ſejungere non poteſt, nec finem ſibi proponit ullum, niſi media ejus obtinendi præſtò eſſe noverit.

78. Neſcio an forſitan adhuc ſuperſint qui ſibi imaginentur, ex eo quòd Deus ſit abſolutus rerum omnium Dominus, inferri poſſe, quòd omnia quæ extra Ipſum ſunt, Ipſi ſint indifferentia, quódque nullâ aliorum habitâ ratione ſe ſolum ipſe ſpectaverit, atque ita ſine cauſa ulla, ſine delectu, ſine ratione quosdam felices reddiderit, alios infelices. Eamque fortaſſe Sententiam reſpexêre, quos §. præcedente bifidum controverſiæ totius caput exponere voluiſſe diximus. Sed talis Doctrina vix amplius Sectatores habet alicujus momenti; eam de Deo docere eſt Sapientiam ei bonitatemque tollere. Ac ſufficit nobis quòd dùm ſe ipſe ſpectat, nec quidquam eorum, quæ ſibi debet, negligit, cenſendus eſt etiam creaturas ſuas curare, iiſque uti modo ad ordinem maximè accommodato, quò magis enim Princeps magnus bonusque gloriæ ſuæ velificatur, eò magis ſubditos beare ſuos cogitabit, quantumlibet Monarcharum omnium foret abſolutiſſimus, quantumvis ejus ſubditi nata ſervituti mancipia, homines proprii (uti loquuntur Juriſconſulti) & arbitrariæ ejuſdem poteſtati penitus ſubjecti forent. Calvinus ipſe, aliique nonnulli quantumvis acres abſoluti Decreti defenſores, pronunciare tamen non dubitârunt, Deum habuiſſe *magnas & juſtas rationes* electionis ſuæ ac diſpenſationis gratiarum ſuarum, quanquam ſigillatim

tim nobis haud perſpectas. Ac benignè judicandum eſt rigidiſſimos quoſque prædeſtinatores à pietate & ratione inſtructiores eſſe, quàm ut aliter ſentiant.

79. Nulla igitur ſuper hoc, id eſt de divina Sapientia juſtitiáque controverſia erit (uti ſpero) cum hominibus à ratione non prorſus recedentibus; magnum tamen ſemper erit inter eos, qui Univerſaliſtæ & Particulariſtæ dicuntur, diſſidium circa Gratiam & Voluntatem Dei. Et tamen hîc quoque eò quodammodo propendet animus ut credam controverſiam inter eos adeò incenſam de divina omnes homines ſalvandi voluntate (ſi à controverſia altiore de Gratiæ Auxiliis eam ſecernamus) verborum potius eſſe quàm rerum. Nam ſufficit conſiderare, quòd Deus & quivis alius ſapiens beneficus in omne bonum quod fieri poſſit inclinetur, & hæc inclinatio proportionalis ſit præſtantiæ boni, quæ objecto per ſe ſpectato ineſt: Idque ipſum conſtituit *Voluntatem* aliquam *Antecedentem* uti vocant, ſed quæ non ſemper plenum effectum obtinet, quia ſapiens iſte multas præterea inclinationes alias habere debet & ex omnium ſimul inclinationum concurſu reſultat, quod plenam ejus decretoriamque voluntatem efficit, uti ſupra explicavimus. Itaque cum Antiquis optimè dici poteſt, Deum velle omnes homines Salvos facere voluntate antecedente, non autem voluntate conſequente, quæ ſemper effectum obtinet. Quòd ſi, qui voluntatem univerſalem inficiantur, nolint inclinationem illam antecedentem vocari voluntatem, de ſolo nomine litigant.

80. Aſt alia magis in rem quæſtio eſt circa prædeſtinationem, utrum ſcilicet abſoluta ſit an reſpectiva? Eſt deſtinatio aliqua ad bonum, aliqua ad malum: & quia malum aliud eſt morale, aliud phyſicum, inter omnium partium Theologos convenit ad

malum

malum morale deſtinationem eſſe nullam , hoc eſt neminem ad peccandum à Deo deſtinari. Quod maximum malum phyſicum , nempe damnationem attinet, diſcrimen fieri poteſt inter deſtinationem, nam Prædeſtinatio videtur in ſe includere deſtinationem aliquam abſolutam & anteriorem conſideratione bonarum vel malarum actionum prædeſtinati : Atque ita Reprobi dici poſſunt deſtinati ad damnationem quia cognoſcuntur impœnitentes; ſed non æquè dici poſſunt *prædeſtinati* ad damnationem , non enim datur reprobatio abſoluta , cùm reprobationis fundamentum ſit impœnitentia finalis prævíſa.

81. Pugnant quidem aliqui , quòd Deus volens miſericordiam & juſtitiam manifeſtare ſecundùm rationes ſe dignas ſed nobis ignotas, elegerit nonnullos & repudiaverit adeò alios non electos ante omnem conſiderationem peccati , ipſius etiam Adæ, & poſt hoc demum electionis Decretum ſtatuerit permittere peccatum ut binas illas virtutes ſuas exercere poſſet, ac proinde electis ſed lapſis gratias in Chriſto decreverit, ut eos miſericorditer ſalvaret; non electis peccatoribus denegaverit ut eos juſtè punire poſſet. Et hinc Autores iſti dicuntur Supralapſarii, quia Decretum puniendi præcedit ipſis præviſionem peccati , & ipſius peccati permittendi ratio habetur. Sed inter eos qui ſe Reformatos vocant opinio communior, cui etiam Synodus Dordracena favet, eſt Infralapſariorum, Sententiæ S. Auguſtini ſatis conſona, huc rediens: Deum, poſteaquam peccatum & generis humani conditionem permittere juſtis de cauſis ſed nobis incognitis ſtatuiſſet , tum demum ad electionem proceſſiſſe & miſericordiâ ſuâ permotum fuiſſe ut eligeret quoſdam è maſsâ illa corrupta gratuitò per merita Chriſti Salvandos; juſtitiâ verò impulſum ad infligendam aliis quam merebantur damnationem.

Et

Et ideò apud Scholaſticos ii ſoli qui ſalvantur dicebantur *Prædeſtinati*; Reprobi verò *Præſciti*. Fatendum quidem eſt ex Infralapſariis ipſis [ne quid de aliis dicam] nonnullos interdum de *Prædeſtinatione ad damnationem* loqui exemplo S. Fulgentii & S. Auguſtini ipſius. Sed tunc prædeſtinatio illis nil aliud ſignificat quàm deſtinatio, nec quidquam prodeſt diſceptare de vocabulo, quanquam hæc olim anſa fuerit malè accipiendi Godeſchalci illius, qui circa medium Sæculi noni famam habuit aſſumpto Fulgentii nomine, ut ſe indicaret Autorem iſtum ſequi.

82. Quod deſtinationem Electorum ad vitam æternam attinet, Proteſtantes æquè ac Eccleſiæ Romanæ addicti multum rurſus inter ſe ſcinduntur in partes, domique ſuæ digladiantur, an electio ſit abſoluta, an verò fundetur in prævifione Fidei vivæ finalis. Ii qui Evangelici dicuntur, hoc eſt Confesſionis Auguſtanæ ſequaces, poſterius aſſerunt, creduntque non recurrendum ad cauſas electionis occultas, quando manifeſta cauſa in Scripturis indicata reperiri poteſt, nempe fides in Chriſtum, videturque ipſis prævifio cauſæ etiam eſſe cauſa prævidendi effectûs. At qui Reformati nominantur, aliter ſentiunt, fatenturque ſalutem quidem oriri à Fide in Chriſtum, ſed obſervant ſæpe cauſam effectu priorem in executione, eſſe poſteriorem in intentione, uti cùm cauſa eſt medium & effectus eſt finis. Itaque quæſtio eſt, an fides hominis an verò ſalvatio ſit anterior in intentione Dei, hoc eſt, an prius velit hominem ſalvum facere quàm fidelem vel contra?

83. Hinc patet quæſtionem inter Supralapſarios & Infralapſarios ex parte, tum deinde hos inter & Evangelicos eò redire ut bene concipiatur ordo qui eſt in decretis Divinis. Sed fortaſſe diſputatio hæc tota amputari repente poſſet, cunctis ritè expenſis

ſta-

ſtatuendo, omnia Dei decreta eſſe ſimul non ſolùm tempore, de quo nemo dubitat, ſed etiam ſigno rationis vel ordine naturæ. Et certè formula Concordiæ faventibus aliquot S. Auguſtini textibus & electionem ſalutis, & media eò perducentia unico eodemque decreto complexa eſt. Ut verò ſimultaneitas iſta deſtinationum ſive decretorum de quibus agitur meliùs oſtendatur, recurrendum eſt ad methodum, quâ plus ſemel jam uſus ſum, quæ huc redit, ut Deus antequam quidquam decerneret, inter alias rerum ſeries poſſibiles conſideraverit eam quoque quam poſtea approbavit, in cujus idea omnia futura repræſentabantur: quomodo ſcilicet peccaturi eſſent primi parentes & poſteritatem ſuam depravaturi: quo pacto Chriſtus humanum genus redempturus eſſet, quomodo pars per varias gratiæ vias ad fidem vivam finalem vel ad ſalutem eſſet perventura, & quomodo alii vel adjuti vel non adjuti ijſdem aliiſve gratiæ donis in peccato perſeveraturi & damnandi eſſent. Eadem deinde Methodus poſtulat, ut Deus cenſeatur non approbâſſe hanc ſeriem niſi ubi totam ſigillatim expendiſſet, atque adeò nihil decretoriè ſtatuiſſe circa ſalvandos vel damnandos, niſi prius omnibus eam ingredientibus ponderatis, & cum contentis aliarum ſerierum poſſiblium comparatis. Ita fit id quod decernit Deus totam ſimul ſeriem complectatur, cui duntaxat exiſtentiam nutu ſuo impertitur; ac proinde ad alios vel alio modo ſalvandos neceſſe fuiſſet aliam omnino ſeriem generalem eligi; omnia enim in ſerie qualibet connexa intelliguntur. Itaque in hoc conſiderandi modo, qui ſapiente digniſſimus eſt, cujus actiones quàm fieri poteſt maximè conſpirant, non niſi unum decretum Dei totale locum habet, nempe decretum creandi talem mundum, quod æqualiter omnia decreta particu-

ticularia complectitur nullo inter illa ordine relicto, quamvis enim ex alio capite dici poſſit quemlibet actum particularem voluntatis antecedentis in collectione totali contentum, habere ſuum pretium & ordinem proportione boni in quod inclinat, hi tamen actus voluntatis antecedentis non ſunt decreta, cùm necdum ſint infallibiles, finales & deciſivi, quia ſucceſſus eorum adhuc dependet à collectione inclinationum totali aliis collectionibus ſive alteri cuicumque ſeriei prævalitura. Itaque decretum non niſi de toto fertur. Re ita ſumptâ ceſſant omnes agitatæ vulgò difficultates circa ordinem decretorum, eæque tantùm ſuperſunt quas jam ſubmovimus cùm mali originem expenderemus.

84. Reſtat una tantùm gravis momenti diſcuſſio, quæ proprias habet difficultates: ea eſt de diſpenſatione mediorum & circumſtantiarum ad ſalutem & damnationem conferentium, & inter cætera materiam ſanè perplexam *de Auxiliis Gratiæ* complectitur de qua (à tempore congregationis de Auxiliis ſub Clemente VIII. habitæ, in qua Dominicanos inter & Jeſuitas concertatum fuit) non facilè Roma patitur vulgari libros. Fateri debent omnes, Deum eſſe perfectè bonum ac juſtum, ejuſque bonitate fieri ut quàm poteſt minimè contribuat ad ea quibus homines poſſunt fieri nocentes, & quàm maximè poſſibile eſt (ad ea quæ ipſorum ſaluti conducunt. Fatendum eſt etiam Deum juſtitiâ prohiberi, quominus inſontes damnet & bonas actiones ſine præmio relinquat; quin etiàm juſtam eum proportionem in puniendo & præmiando ſervare. Hæc tamen idea quam de Juſtitia & bonitate divina habere debemus, non ſatis locum invenire videtur in actionibus Dei circa ſalutem & damnationem hominum nobis cognitis, & hoc eſt quod difficultates circa peccatum ejuſque remedia parit.

85. Pri-

86. Prima difficultas eſt circa ipſam peccati in homine originem, quo ſcilicet pacto anima ſalvâ Dei juſtitiâ potuerit infici peccato originali quod eſt peccatorum actualium radix; Videtur enim Deus hominem ipſi peccato ſine injuſtitia exponere non potuiſſe. Hæc difficultas tres de Animæ origine opiniones peperit. Prima eſt de *praexiſtentia animarum humanarum* in alio mundo vel alia vita in qua peccaverant & ideo ad hoc humani corporis ergaſtulum fuerant damnatæ. Opinio iſta Platonicorum Origini tributa fuit, & ſectatores etiamnum habet. Henricus Morus Doctor Anglus aliquid hujus dogmatis juſto volumine propugnavit. Quidam præexiſtentiæ defenſores ad metempſychoſin uſque progreſſi ſunt. Ita nuper Helmontius filius; & ſanè Autor ingenioſus meditationum quarundam Metaphyſicarum Anno 1678. Sub nomine Guilielmi Wander editarum eòdem propendere videtur. Altera opinio *Traductionem* aſtruit quaſi anima infantium ab anima vel animabus eorum à quibus generantur, perinde ac corpus à corpore *per Traducem* generaretur. S. Auguſtinus huc inclinabat ut peccatum originale meliùs ſalvaret. Doctrinam hanc major etiam Confeſſionis Auguſtanæ Theologorum pars profitetur, non tamen univerſim apud illos recepta eſt, cum Academiæ Jenenſis & Helmæſtadienſis aliæque jamdudum illi ſint adverſatæ. Tertia eaque receptiſſima hodie opinio *Creationem Animæ* propugnat & à majori Scholarum Chriſtianarum parte defenditur, ſed omnium maximè premitur difficultatibus circa peccatum Originale.

87. In hanc Theologorum de Animæ humanæ origine controverſiam irrepſit Philoſophica de *Formarum ortu* diſceptatio. Ariſtoteles & Schola poſt ipſum dixere *Formam* id quod eſt principium actionis ipſi agenti intrinſecum. Hoc principium internum

eſt vel ſubſtantiale ſeu primitivum, quod Anima vocatur, quando corpus organicum afficit; vel accidentale quod vocari ſolet qualitas. Idem Philoſophus dedit animæ nomen genericum Entelechiæ vel *actûs*. Hæc vox Entelechia veriſimiliter oritur à voce græca ἐντελὲς, quæ perfectum ſignificat. Hinc celebris ille Hermolaus Barbarus verbum verbo reddens vertit Perfectihabiam: actus enim eſt complementum potentiæ: Sed hoc ſolùm ut diſceret, nihil ſanè neceſſe erat conſulere Diabolum uti eum feciſſe narrant. Stagirites autem Philoſophus duo actuum genera concipit: Actum ſcilicet permanentem & Actum ſucceſſivum. *Actus permanens* nihil aliud eſt quàm forma vel ſubſtantialis vel accidentalis: Forma ſubſtantialis, ſi ſcilicet ejus nomine cum Peripateticis intelligatur Anima, aut quod ei reſpondet, eſt omnino permanens, ſaltem ex ſententia mea, cui omnes animæ perennes videntur; accidentalis tantùm ad tempus permanet. Sed *actus* omnino *ſucceſſivus* & fluxus, cujus natura tranſitoria eſt, in actione ipſa conſiſtit. Oſtendi alibi rationem Entelechiæ non eſſe contemnendam, eumque permanens eſt, non ſolùm importare nudam *Facultatem* activam, ſed etiam id quod vocari poteſt *Vis*, *conatus*, ex quo actio ipſa ſequitur, ſi nihil impediat. Facultas non niſi attributum eſt aut ſubinde *modus*. At *Vis* quando ſubſtantiam ipſam non ingreditur (id eſt vis quæ non eſt *primitiva* ſed derivativa) eſt qualitas diſtincta & ſeparabilis à ſubſtantia, ſeu productioni & deſtructioni ſubjecta. Oſtendi etiam, quomodo concipi poſſit Animam eſſe vim primitivam modificatam & variatam per vires derivativas ſive qualitates & exercitam per actiones.

88. Jam verò Philoſophos multùm vexavit Origo ſubſtantialium formarum, nam dicere compoſitum ex Forma & Materia produci ſive fieri, Formam verò

comproduci ſive confieri, nihil eſt dicere. Opinio communis fuit formas è potentia materiæ elici, quod vulgò eductio vocatur. Nec iſtud nos aliquid magnopere docet, explicabatur tamen quadantenus comparatione figurarum, nam ſtatuæ figura non fit niſi demendo marmor ſuperfluum. Hæc comparatio locum habere poſſet ſi forma ſita eſſet in nuda limitatione, quemadmodum figura. Aliqui crediderunt formas è cælo demitti, imò datâ opera creari dum corpora producuntur. Julius Scaliger innuit fieri poſſe ut formæ potiùs educerentur è potentia activa cauſæ efficientis (hoc eſt Dei ſi creentur, vel aliarum formarum ſi generentur) quàm ex potentia paſſiva materiæ. Et hoc erat redire ad traductionem, ſaltem quando fit aliqua generatio. Daniel Sennertus Medicus & Phyſicus Witembergæ celebris hanc Sententiam excoluit, maximè circa corpora animata quæ per ſemina multiplicantur. Italus quidam in Belgio degens Julius Cæſar della Galla, & cum eo Medicus quidam Groningenſis Joannes Freytagius vehementer admodum inſurrexere in Sennertum; at Joannes Sperlingius Profeſſor Witembergenſis Apologiam Magiſtri ſui edidit, ac denique cum Joanne Zeiſoldo Profeſſore Jenenſi creationem Animæ humanæ tuente digladiatus eſt.

89. Verùm traductio & eductio Animæ; hæc ex Materia, illa ex alia anima vel forma, æquè ſunt inexplicabiles: & meliùs habetur origo formarum accidentalium, cum hæ non ſint aliud quàm modificationes Subſtantiæ, unde earum origo per eductionem, hoc eſt per variationem limitum explicari poteſt, prorſus ſicut origo figurarum. Sed res longè alia eſt quando agitur de origine ſubſtantiæ, cujus etiam ortus & interitus æquè ſunt difficiles explicatu. Sennertus & Sperlingius auſi non ſunt admittere per-

Digitized by Google

manentiam & indeſtructibilitatem animæ brutorum vel aliarum formarum primitivarum, quanquam agnoſcerent illas eſſe indiviſibiles & immateriales; nempe quia verebantur iis immortalitatem concedere. Sed ſciendum eſt indeſtructibilitatem cum immortalitate non eſſe confundendam, cum enim animam humanam immortalem dicimus non tantùm animæ Subſtantiam atque individualitatem phyſicam ſed & perſonalitatem ſeu individualitatem moralem ſubſiſtere intelligimus. Nam in anima rationali id quoque ſubſiſtit quo fit ut anima ſit eadem perſona quæ ſervat qualitates ſuas morales conſervando conſcientiam vel perceptionem reflexivam internam ejus quod ipſa eſt, per quod ipſa capax præmii pœnæque redditur. Sed conſervatio iſta perſonalitatis in animabus belluarum à nobis ſtatui non poteſt, quare eas inocciduas ſive indeſtructibiles, quàm immortales dicere malim. Interim hæc æquivocatio magnam videtur in Thomiſtarum aliorumque bonæ notæ Philoſophorum doctrina inconſequentiam peperiſſe, qui omnium animarum immaterialitatem ſive indiviſibilitatem agnoverunt, nec tamen fateri voluerunt earum indeſtructibilitatem, ne immortalitatem eis tribuere viderentur, magno cum præjudicio immortalitatis animæ humanæ cui probationem ſuam ſubſtrahebant, ſubſtantiarum ſimplicium deſtructionem admittentes. Joannes Scotus dictus etiam Erigena, id eſt Hibernus (Scotia enim olim Hiberniam deſignabat) regnante Ludovico Pio ejusque filiis florens, jam tum animarum omnium conſervationem tuebatur. Nec video cur ab hac Doctrina abhorrere debeamus, aut cur minus incommodum ſit atomos cum Epicuro vel Gaſſendo perennes ponere, quàm Subſtantias omnes verè ſimplices & indiviſibiles (quæ ſolæ & genuinæ atomi naturæ ſunt) perpetuitate donare.

Ut

Ut adeo meritò mihi Pythagoras apud Ovidium generatim dixiſſe videatur.

Morte carent animæ.

90. Cùm regulas amem ſibi conſtantes quæ exceptiones quàm licet pauciſſimas patiantur, dicam hoc loco bonâ ut ſpero lectoris veniâ, quid mihi in hac ingentis momenti controverſia maximè congruum rationi videatur. Cenſeo igitur animas & generatim ſubſtantias ſimplices, nec initium niſi per creationem, nec finem niſi per annihilationem habere poſſe: cumque organicorum corporum efformatio ſecundùm naturæ ordinem videatur explicari non poſſe, niſi dum *præformatio* jam tum organica ponitur, inde intuli, id quod nos generationem vocamus animalis, nihil aliud eſſe quam transformationem & augmentationem. Itaque cum quiddam de corpore animalis jam ante conceptionem organizatum fuerit, putandum eſt illud jam tum animatum fuiſſe, eandemque quodammodo animam habuiſſe: uti viceverſa judico ex conſervatione animæ poſtquam ſemel creata eſt, animal etiam conſervari, & mortem apparentem nihil eſſe niſi involutionem, cum veriſimile non ſit in ordine naturæ exiſtere animas prorſus ab omni corpore ſeparatas, vel ex corpore in corpus devolitantes: aut quod naturalis initii expers eſt, naturæ viribus deſinere poſſe.

91. Poſtquam ordinem tam concinnum & regulas tam generales Animalibus ordinario naturæ curſui relictis ſtatuimus, æquum non videtur hominem inde prorſus excludi & omnia circa animam ejus miraculo peragi. Et monui plus ſemel ad Dei Sapientiam pertinere, ut harmonica in naturæ operibus ſint omnia, & natura ſit gratiæ parallela. Itaque exiſtimem animas quæ aliquando erunt humanæ, non minùs quam aliarum ſpecierum animas jam

 fuiſſe

fuiſſe in ſeminibus regrediendo per omnes majores uſque ad Adamum, & ab initio mundi in quadam corporis Organici ratione extitiſſe. In quo Cl. Swammerdam R. P. Malebrancus, D. Baylius, D. Pitcarne, D. Hartſoëcker aliique complures viri doctiſſimi mecum ſentire videntur. Et doctrina hæc ſatis confirmatur obſervationibus microſcopicis Domini Leeuwenhoek aliorumque ſolertium obſervatorum. Sed mihi multas ob cauſas etiam congruum eſſe videtur, ut non præextiterint niſi tanquam animæ ſenſitivæ vel tantùm animales, perceptione ſenſuque præditæ ac ratione deſtitutæ, manſerintque in eo ſtatu donec homo, cui quæque debebatur, generaretur, tum demum rationem accepturæ; Sive modus naturalis ſuppetat elevandi animam ſenſitivam ad perfectionem animæ rationalis (quod non ita facile agnoſco) ſive Deus per operationem quandam particularem, vel, ut ita dicam, tranſcreationem huic animæ rationem largiatur: quod eò faciliùs admitti poteſt quò frequentiùs revelatio multas alias operationes immediatas Dei in animas noſtras docet. Hæc explicatio videtur ſolvere perplexos illos nodos, quos hoc in loco tam Philoſophi quàm Theologi nectunt, cum difficultas originis formarum prorſus ceſſet, & divinæ juſtitiæ longè convenientius ſit, animæ phyſicè & animaliter jam corruptæ per Adami peccatum dare novam perfectionem, ſcilicet rationem; quàm animam aliquam rationalem per creationem vel aliter inſerere corpori in quo moraliter ſit corrumpenda.

91. Jam verò ubi anima ſemel fuerit ſub peccati dominâtu, & in procinctû aliorum committendorum, quamprimùm homo rationis exercendæ compos fuerit; nova quæſtio exoritur, an hæc diſpoſitio hominis nondum per baptiſmum regenerati ſufficiat ad ejus damnationem etiamſi ad peccatum actuale

Digitized by Google

æquale non deveniat, uti contingere poteſt & ſæpe contingit ſive ante ætatem rationis moriatur, ſeu ante rationis uſum hebeſcat. Aſſerunt aliqui S. Gregorium Nazianzenum id negare (Orat. de Baptiſmo) ſed S. Auguſtinus affirmativam Sententiam tenet, ac contendit ſolum peccatum originale ſufficere ad merendas inferni pœnas, quamvis ea opinio valdè dura ſit, ne quid amplius dicam. Dum autem hîc de damnatione & inferno loquor, intelligo dolores & non nudam privationem felicitatis æternæ; intelligo pœnam ſenſûs, non damni. Gregorius Ariminenſis Auguſtinianorum Magiſter Generalis, cùm paucis aliis contra receptam in Schola ſui temporis opinionem, S. Auguſtinum ſecutus eſt & propterea *tortor infantum* vocabatur. Scholaſtici, nolentes eos in flammas inferni mittere, proprium ipſis limbum aſſignarunt, in quo nihil patiantur, nec puniantur niſi ſolâ viſionis beatificæ privatione. Revelationes S. Birgittæ (uti vocantur) Romæ in pretio habitæ huic etiam dogmati favent. Salmeron & Molina poſt Ambroſium Catharinum aliosque concedunt ipſis beatitudinem quandam naturalem; & Cardinalis Sfondratus vir eruditus ac pius, qui idem probat, eò progreſſus eſt ut Statum eorum ut pote Statum felicis innocentiæ Statui peccatoris ſalvati quodammodo præferret, uti apparet ex libro ejus cui Titulus: *Nodus Prædeſtinationis ſolutus.* Hoc verò aliquantò nimium eſſe videtur; Verum quidem eſt animam, uti oportet illuſtratam nolle peccare, quamvis peccando omnes voluptates imaginabiles, etiam æternas conſequi poſſet, ſed hæc innocentiam inter & veram beatitudinem optio nulli datur, caſusque eſt planè Chymæricus & præſtat obtinere beatitudinem licèt poſt pœnitentiam, quàm eâ ſemper privari.

93. Multi in Gallia Antiſtites ac Theologi qui à

Molina recedere & S. Auguſtino adhæreſcere amant, inclinare videntur in ſententiam magni illius Doctoris infantes in ſtatu innocentiæ ante Baptiſmi ſusceptionem mortuos æterno rogo damnantis, quod ex Epiſtola ſupra laudata apparet, quam ad Innocentium XII. Pontificem quinque inſignes Galliæ Antiſtites adverſus hunc Cardinalis Sfondrati librum poſthumum conſcripſere; in qua tamen doctrinam de infantum ſine baptiſmate mortuorum pœna purè privativa damnare auſi non ſunt, cum videant illam Venerabili Thomæ Aquinati, & aliis magnis Viris probari. Taceo illos qui hinc Janſeniſtæ, inde S. Auguſtini diſcipuli vocantur, nam ipſi ſe pro S. Auguſtini Sententia ſtare planè fortiterque profitentur. Sed fatendum eſt hanc ſententiam nec in ratione nec in Scriptura ſufficiens habere fundamentum, & ipſa duritate ſua animos offendere non præoccupatos. Nicolius eam ſatis malè excuſat in ſuo de unitate Eccleſiæ libro quem Juriæo oppoſuit, quanquam Baylius Nicolium tueatur Cap. 178. Reſponſionis ad Quæſita Provincialis Tom. 3. Nicolius oſtendit in Religione Chriſtiana nonnulla alia adhuc eſſe dogmata, quæ dura videantur; Sed præterquam quod inde non ſequatur, licere ſine probatione multiplicare has duritates, conſiderandum eſt alia illa dogmata quæ Nicolius allegat, uti ſunt peccatum originale & pœnarum æternitas, non niſi externam ſpeciem duritatis & injuſtitiæ habere. Contrà vero damnatio infantium ſine peccato actuali & ſine regeneratione lavacri mortuorum reipſa dura & injuſta foret, hoc enim revera eſſet innocentes damnare. Quod facit ut credam opinionem quæ hoc tuetur, nunquam, ne in ipſa quidem Eccleſia Romana penitus prævalituram. Theologi Evangelici magna cum moderatione hac de re diſſerere ſolent, & iſtas animas Creatoris ſui judicio cle-

men-

Digitized by Google

mentiæque permittere. Et ſanè latent nos extraordinariæ viæ quibus Deus ad illuſtrandas animas uti poteſt.

94. Non ineptè dicas eos, qui ob ſolum originale peccatum damnant, imprudentes incidere in quendam uſum diſpoſitionis humanæ & præſcientiæ Divinæ, quem in aliis improbant. Nolunt Deum negare gratiam iis quos prævidet reſtituros; nolunt præviſionem iſtam aut præviſam diſpoſitionem eſſe cauſam damnationis; & tamen contendunt diſpoſitionem illam quæ peccatum originale conſtituit, & in qua Deus prævidet infantem peccaturum, ſimul atque ad uſum rationis pervenerit, ſufficere ad infantem iſtum anticipatè damnandum. Certè qui unum tenent & alterum reſpuunt, uniformitatem & connexionem ſuis in dogmatis non ſatis ſervare videntur.

95. Nec multò minor eſt difficultas in iis qui ubi ad annos diſcretionis pervenerunt, in peccata ruunt, ſecuti pondus inclinationis corruptæ, & perituri niſi neceſſario auxilio gratiæ vel à præcipitio cui imminent, retrahantur, vel ſemel lapſi ex abyſſo iterum emergant. Videtur enim durum eos æternùm damnare qui fecerunt, quod, ne facerent, cavere non potuere & auxilii denegationem luere. Equidem qui infantes ipſos diſcretionis incapaces tam facilè damnant, minus adhuc de adultis ſolliciti erunt: Diceresque illis aſſiduo obverſantium ſuppliciorum ſenſu mentem occalluiſſe. Sed alii aliter ſunt affecti; Ego ſanè libenter iis aſſentirer qui ſufficientem volenti gratiam concedunt omnibus, ut ſcilicet à malò liberari poſſint, dummodo adſit in voluntate eorum diſpoſitio ad utendum auxilio, abſit diſpoſitio adrejiciendum. Objicitur fuiſſe & adhuc eſſe innumeros homines in populis excultis æquè ac Barbaris qui neceſſariâ Dei notitiâ caruiſſe creduntur quia viâ receptâ & notâ ad

eam pervenire illis non eſt datum. Verùm ut eos obtentu nudi peccati Philoſophici non excuſem, neque in ſimplice privationis pœna immorer, quæ hîc diſcutere non vacat; eſt cur de facto quod hîc aſſeritur dubitemus, neque enim novimus an non auxilia ordinaria aut extraordinaria notis ignota acceperint. Axioma iſtud, quòd *facienti, quod in ſe eſt, non denegatur gratia neceſſaria*, mihi æternæ veritatis eſſe videtur. S. Thomas Aquinas (qu. 14. de veritate Art. 11. ad 1. & alibi) Bradwardinus Archiepiſcopus Cantuarienſis (de Cauſa Dei non procul ab initio) aliique aliquid quod nos latet hîc contingere innuerunt. Et plures Theologi magnæ in Eccleſia ipſa Romana autoritatis docuerunt actum ſincerum amoris Dei ſuper omnia ſufficere ad ſalutem, quando excitante Chriſti gratiâ elicitur. S. Franciſcus Xaverius Japonibus reſpondit: Si majores eorum lumine ſuo naturali bene uſi fuiſſent, Deum eis gratias ad ſalutem neceſſarias fuiſſe largiturum, quam reſponſionem valdè probat S. Franciſcus Saleſius Genevenſis Epiſcopus lib. 4. de Amore Dei Cap. 5.

95. Hoc ipſum excellenti Viro Paulo Peliſſonio ob oculos poſui, ut ei oſtenderem Eccleſiam Romanam longiùs quàm non paucos Proteſtantes progreſſam non damnare abſolutè eos qui ſunt extra ſuam communionem, imò nequidem eos qui ſunt extra Chriſtianiſmum ſi Chriſtianiſmum ſola fide explicitâ metiamur: Nec hoc propriè loquendo refutavit Vir præſtans in humaniſſima Reſponſione ſua quam in quarta Conſiderationum ſuarum parte edidit, cui & ſcriptum meum adjungere voluit. Conſiderandum ei tunc obtuli id quod celebris Theologus Luſitanus Jacobus Payva Andradius qui Concilio Tridentino interfuit, adverſus Chemnicium ſcripſit eodem Concilio durante. Et nunc ut alios multos Autores prætercam,

Digitized by Google

tereeam, ſatis erit mihi proferre P. Fridericum Spee Jeſuitam è præſtantiſſimis ſuæ Societatis, qui etiam iſtam de Amoris Dei efficacia ſententiam communem fovit & excoluit, uti apparet ex præfatione inſignis libri, quem Germanicè ſcripſit de Virtutibus Chriſtianis ſive Theologicis. Loquitur autem de hac obſervatione tanquam de pietatis arcano magni momenti, & diſertè exponit amoris Divini virtutem, quâ tollere peccatum etiam ſine Sacramentorum Eccleſiæ Catholicæ interventu poſſit, modo ne contemnantur, quod ipſi amori repugnaret. Cujus rei primam notitiam hauſi à Viro quodam Summo & Eminentiſſimâ in Eccleſia Romana dignitate conſpicuo. R. P. Speus (ut hoc obiter addam) è nobili Weſtphalici circuli Stirpe oriundus erat, obiitque in odore ſanctitatis, uti teſtatur is qui librum ejus cum Superiorum Approbatione Coloniæ vulgavit.

96. Excellentis hujus viri memoria eruditis etiam ac ſapientibus in pretio eſſe debet ob conſcriptum libellum inſignem, cui Titulus eſt: *Cautio criminalis circa proceſſus contra Sagas*, qui fuit magnopere celebratus, & in varias linguas translatus. A magno Electore Moguntino Joanne Philippo Schonbornio, Eminentiſſimi Electoris hodierni, qui digniſſimi hujus deceſſoris veſtigiis gloriosè inſiſtit, Patruo didici, hunc virum cum in Franconia eſſet, quando in Magiæ diabolicæ reos habitos igne ſæviebatur, ac complures ad rogum comitatus fuiſſet, quos ex confeſſionibus & perquiſitionibus à ſe factis inſontes omnes agnoſcebat, ita commotum fuiſſe, ut periculo quod veritas tunc pariebat nihil territus, opus illud (tacito tamen nomine) conſcribere ſtatuerit, cujus ingentem tandem fructum Germania tulit. Nam cùm alios tùm illum ipſum Eximium Principem, tunc adhuc inter Canonicos agentem, poſt Epiſcopum Herbipolen-

ſem

ſem ac denique etiam Moguntinum Archiepiſcopum S.R.I. Electorem ab errore populari nocentiſſimo ad mitiorem venoremque ſententiam traduxit. Atque is deinde, ſimul atque regimen auſpicatus eſt, re diſcuſsâ actiſque inſpectis, exuſtiones iſtas compeſcuit, in quo ſequaces habuit Brunvigenſes Duces, ac denique potiſſimam aliorum Germaniæ Principum Statuumque partem.

98. Hæc digreſſio mihi opportuna viſa eſt, quia Autor iſte dignus eſt qui magis cognoſcatur. Redeo ad propoſitum & addo, etiamſi concedatur hodie Chriſti ſecundùm carnem notitiam neceſſariam eſſe ad ſalutem, uti reverà tutiùs docetur; ſtatui tamen poſſe, Deum eam omnibus eſſe largiturum qui, quod humanitus in ſe eſt, faciunt, etiamſi miraculo opus eſſet. Et verò ſcire non poſſumus quid rerum in mortis articulo geratur in animabus. Quòd ſi eruditi gravesque Theologi complures, infantes in Baptiſmo ſpeciem fidei quandam accipere ſtatuunt, quamvis poſtea non meminerint, cum de illa interrogantur; cur ſimile, imò expreſſius quiddam in morientibus quos poſt mortem interrogare non poſſumus, fieri poſſe negabimus? ut proinde infinitæ Deo viæ pateant, quibus Juſtitiæ ſuæ ſimul ac bonitati conſulere poſſit. Hoc ſolùm objici poteſt, nos ignorare quam inierit viam; ſed fruſtra objici quis non videt?

99. Veniamus ad eos, quibus non facultas reſipiſcendi ſed ipſa bona voluntas deeſt. Hi procul dubio ſunt inexcuſabiles, ceſſatque difficultas ab eorum parte, ſed non omnino ceſſat à parte Dei, cujus in poteſtate fuit ipſam illam largiri bonam voluntatem. Dominus voluntatum ipſe eſt. Corda Regum & aliorum hominum in manu Ejus ſunt. Nec dubitat Scriptura dicere, indurare Eum quandoque impios, ut

pœnâ

pœnâ eorum potentiam ſuam oſtendat. Hæc quidem induratio non ita intelligenda eſt, quaſi Deus illis extraordinariè imprimeret quandam Antigratiæ ſpeciem, hoc eſt repugnantiam aliquam ad bonum, vel inclinationem ad malum, uti gratia, quam largitur, eſt inclinatio ad bonum: Sed res ita accipi debet, quòd Deus conſideratâ rerum ſeriè à ſe electâ ob rationes ordinis ſublimiores cenſuerit permittendum eſſe ut Pharao E. G. in circumſtantiis illis verſaretur quæ improbitatem ejus augerent, ſed ita, ut Sapientia divina ex hoc malo elicere bonum vellet poſſetque.

100. Itaq; totum ſæpe recidit in circumſtantias quæ partem faciunt concatenationis rerum. Infinita ſunt exempla minutarum iſtarum circumſtantiarum, quæ ſive ad convertendum, ſive pervertendum ſerviunt. Nihil notius quàm illud *Tolle lege* quod S. Auguſtinus è vicina domo inclamari audiit cum de eligenda inter Chriſtianos Sectis diviſos parte deliberaret, ac ſibi diceret *Quod vitæ ſectabor iter?* Qua voce allapſâ impulſus Scripturæ ſacræ codicem, quem coram habebat, aperuit & in verba incidit, quæ quaſi Deo admonente Manichæiſmum deſerere denique compulerunt. Nicolaus Stenonis Danus vir minimè malus & mihi notus cum Epiſcopum titularem Titianopolitanum, & Vicarium, quem vocant, Apoſtolicum Hanoveræ & in locis circumjacentibus ageret, quo tempore Dux eandem religionem profeſſus rerum illic potiebatur; nobis ſimile quid ſibi contigiſſe referebat. Inſignis erat Anatomicus, inque naturæ cognitione valde verſatus, ſed ab ea perveſtiganda deſtitit infeliciter, & è magno Phyſico factus eſt mediocris Theologus. Sermonem de naturæ mirandis vix amplius ferebat, nec, credo, citra expreſſum Pontificis mandatum in virtute S. Obedientiæ extorſiſſes ab eo obſervationes quas Cl. Thevenotius

notius eum flagitabat. Narrabat ergo nobis ad eligendam Eccleſiæ Romanæ partem magno ſibi incitamento fuiſſe vocem matronæ cujusdam Florentiæ ſibi è feneſtra inclamantis : ne perge quà tendis, Domine, alteram viam inſiſte. Perculit me [ita nobis inquiebat] vox iſta. Tunc enim religioni meditandæ intentus eram. Sciebat Matrona quæri à Stenonio hominem in eâdem domo, cumque aberrare à via cerneret, amici eum ſui conclave edocere volebat.

101. P. Joannes Davidius Jeſuita librum edidit, cui Titulus eſt. *Veridicus Chriſtianus*. Habendum inſtar Bibliomantiæ cujusdam, in qua Sententiæ fortuitò ſumuntur exemplo Auguſtiniani illius *Tolle lege*, eſtque devotionis ludus quidam. Sed caſus in quos inviti aut inſcii incidimus, ad ſalutem nobis afferendam vel eripiendam nimiùm quantum conferunt. Fingamus duos pueros gemellos Polonos, alterum à Tartaris captum, Turcis venundatum, ad Apoſtaſiam perductum, in impietatem immerſum, in deſperatione morientem; alterum verò caſu aliquo ſervatum, cuidam deinde probo viro in diſciplinam datum, & ſolidioribus religionis ſanctæ veritatibus imbutum, virtutibus excultum, mortem Chriſtiano dignam oppetentem. Miſeranda cenſebimus fata prioris, quem exigua forſan circumſtantia beatâ ſorte fraternâ prohibuit, & mirabimur tantillo caſu de æternitate decidi.

102. Dicet forſan aliquis, Deum per Scientiam mediam prævidiſſe priorem æquè improbum futurum fuiſſe vel ſaltem æquè damnandum ſi in Polonia permanſiſſet. Et ſanè tale quiddam fortaſſe non rarò locum habet. Sed quis dicere audeat generalem hîc regulam condi poſſe, & neminem ex iis qui inter Ethnicos damnati ſunt, ſalvandum fuiſſe ſi vixiſſet inter Chriſtianos. An non apertè id repugnat Domino

mino dicenti. Tyrum & Sidonem meliùs quàm Capharnaum prædicationibus ſuis uſuras fuiſſe ſi eas audiiſſent?

103. Sed quamvis generalis iſte uſus Scientiæ mediæ contra veriſimilitudinem omnem hîc concederetur, ſemper tamen ſupponitur Deum conſiderare quid homo in his & iſtis circumſtantiis eſſet facturus: Semperque verum manet circumſtantias ipſas à Dei diſpenſatione pendere, Eumque potuiſſe collocare hominem in aliis magis ſalutaribus, & auxilia interna vel externa largiri quæ malignos utcumque circumſtantiarum influxus vel quantamcumque animæ cujuscunque malitiam vincere poſſent. Dices mihi: Deum ad id non teneri: Verum hoc non ſufficit: addere oportet, majoribus rationibus prohiberi quominùs omnem bonitatem ſuam omnibus exhibeat. Itaque juſtiſſimam electionem hîc intervenire oportet, ſed electionis iſtius juſtitiam & rationem, in bona malaque hominum indole abſolutè & unicè quærendam eſſe non apparet. Nam ſi cùm nonnullis ponatur, Deum electâ ſerie quæ plurimum boni producat, ſed quæ ſimul peccatum & damnationem involvat, ſapientiæ ſuæ impulſu eos ſemper prætuliſſe, quorum melior indoles gratiæ munere dignior cenſebatur; jam gratia Dei non ſatis fore gratuita videbitur, futurumque erit ut homo per quoddam meriti innati genus ſeſe diſcernat ipſe, quod à S. Pauli principiis, imò & à Rationis ſupremæ placitis alienum eſt.

104. Verum quidem eſt dari cauſas aliquas electionis Divinæ, & has conſideratio ſubjecti, hoc eſt hominis indoles ingredi debet, ſed non videtur electio Dei aſtringi poſſe regulæ quam homo capiat, quæque humanæ ſuperbiæ blandiri queat. Quidam Theologi celebres exiſtimant Deum plus gratiarum vel

Digitized by Google

vel modo favorabiliore offerre iis quos minus reſtituros prævidet, alios verò ſuæ pertinaciæ permittere: Eſt cur credamus rem ita ſe perſæpe habere, eaque ſe expediendi ratio inter cæteras in quibus homo ipſe ſe indolis innatæ favore à cæteris diſcernere ſtatuitur maximè à Pelagianiſmo recedit. Sed nec hoc tamen ipſum pro generali regula ſtatuere auſim. Et ne gloriandi anſam habeamus, electionis divinæ cauſas eſſe nobis ignotas oportet: & ſanè nimis variæ illæ ſunt quàm ut ſub noſtram notitiam cadant omnes, fierique poteſt, ut Deus aliquando in pertinaciſſima reſiſtentia ſuperanda gratiæ ſuæ potentiam oſtendat, ne quis habeat deſperandi cauſam, uti nemo blandiendi ſibi habere debet. Videturque mens hæc S. Pauli fuiſſe dum ſe in exemplum proponit: *Ideo* (inquit 1. ad Timot. 1. v. 16.) *miſericordiam conſecutus ſum, ut in me primò oſtenderet J. C omnem patientiam ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam.*

105. Fortaſſe revera omnes homines ſunt ex ſeſe *æqualiter pravi* ac proinde ad diſcernendum ſeipſos impotentes, utcumque indoles eorum, bonæque aut malæ qualitates in calculum referantur. Sed etſi eſſent pravi *æqualiter* non tamen ſunt *ſimiliter*; Eſt enim nativa quædam & individualis differentia inter animas, uti Harmonia præſtituta oſtendit. Diverſi plus minúſve in diverſa bona malave aut eorum contraria feruntur, & totum ſecundùm naturales eorum diſpoſitiones accidit. Sed cum univerſi ſyſtema generale quod Deus ob rationes ſuperiores elegit, efficiat ut homines in diverſas circumſtantias incidant, illi qui indoli ſuæ favorabiliores nanciſcuntur, facilius mala vitabunt, virtutemque ac felicitatem acquirent, ſed ſemper ope impreſſionum gratiæ nativam indolem excitantis, adjuvantiſque. Et fit interdum etiam

in humana vita, ut indoles aliqua præſtantior forte ſequiori utatur ob culturæ vel occaſionum defectum. Itaque tandem dici poteſt eligi homines, & in rerum ſerie collocari non tam pro excellentia ſua per ſe ſpectata, quàm ſecundùm convenientiam quam habent cum conſilio Dei, prorſus quemadmodum fieri poteſt ut lapis minoris pretii in ædificio vel compage adhibeatur, quia certum quoddam vacuum replere reperitur.

106. Verum enimverò omnia hæc tentamenta rationum, omnes hypotheſes, quas varias comminiſci licet, ita tamen ut alicui earum ſe penitus addicere neceſſe non ſit, nullum alium rectiorem uſum habent, quàm ut planum fiat ſexcentos providentiæ Dei defendendæ modos ſuppetere; & quemadmodum hactenus monſtravimus atque in progreſſu ampliùs oſtendemus, cum Baylio ſatisfiet, omnia incommoda, quæ videmus, omnes objectiones quas ſuſtinemus, omnes difficultates quas deprehendimus, non obſtare, quominùs omni jure credamus, etſi aliunde demonſtratum non haberemus, nihil eſſe ſublimius Dei ſapientiâ, nihil æquius judiciis, nihil purius ſanctitate, nihil denique immenſius bonitate.

TFNTAMINUM

Super Bonitate Dei, Libertate Hominis & Origine Mali.

PARS SECUNDA.

107. HUcuſque in argumento hoc toto per ſe ſpectato amplè delucideque exponendo poſuimus operam: & quamvis de Baylianis objectionibus nihildum dixerimus ſpeciatim, eas tamen prævenire & viam reſpondendi aperire ſtuduimus. Sed

Digitized by Google

cum omnium ſigillatim diſſolvendarum provinciam ſuſceperimus, non ſolùm quia quædam adhuc forſaſsè reſtant quæ elucidari merebantur, ſed quia inſtantiæ Viri plerumque ingenii & eruditionis plenæ ſunt, & controverſiæ magis illuſtrandæ proſunt; juvabit præcipuas per ipſius opera diſperſas collegiſſe, eiſque ſolutiones noſtras ſubjunxiſſe. Notavimus ab initio, *Deum ad malum morale, & ad malum phyſicum concurrere, & quidem ad utrumque & moraliter & phyſicè; ac hominem etiam ad eadem concurrere moraliter & phyſicè, eo activitatis libertatiſque gradu qui ipſum vituperio pœnaque dignum efficiat.* Oſtendimus inſuper quodlibet horum capitum ſuam habere difficultatem; ſed potiſſima in eo eſt, ut tueamur Deum ad malum morale id eſt ad peccatum moraliter concurrere, nec tamen eſſe autorem, imò ne complicem quidem peccati: Atque inde nunc ordiemur.

108. Concurrit autem Deus moraliter, malum juſtè *permittendo* & ſapienter ad bonum *dirigendo*, uti oſtendimus ſatis (ni fallimur) evidenter. Sed quoniam in hoc potiſſimùm argumento Baylius exultat, ſeque eos profligaturum confidit qui nihil eſſe in Fide contendunt quod cum Ratione conciliari nequeat; hoc loco præcipuè oſtendendum eſt dogmata noſtra rationum etiam eſſe munita vallo, quod validiſſimorum ejus tormentorum quaſſationibus reſiſtere poſſit, ut ipſius allegoriâ utamur. Iſta vero tormenta direxit in nos Cap. 144. Reſponſionis ſuæ ad Quæſita Provincialis (Tom. 3. pag. 812.) ubi doctrinam Theologicam Propoſitionibus ſeptem complectitur, quibus Axiomata Philoſophica novendecim veluti totidem machinas murales grandiores vallum noſtrum labefactaturas opponit. Initium à Propoſitionibus Theologicis faciamus.

109. I. *Deus*, inquit, *Ens illud æternum, neceſſarium, infinitè bonum, ſapiens ac potens ab omni æternitate gloriam beatitudinemque poſſidet quæ nec creſcere nec minui poteſt.* Hæc Baylii propoſitio non minùs Philoſophica quàm Theologica eſt. Dicendusne ſit Deus *gloriam* poſſidere, cùm ſolus exiſtit, à vocis acceptione pendet. Dicere cum quibuſdam poſſumus gloriam eſſe gaudium è perfectionum propriarum ſenſu natum. Hoc ſignificatu Deus gloriam ſemper poſſidet; Sed ſi gloria ad notitiam alienam refertur, Deo non obtinget gloria, niſi dum ſe creaturis intelligentibus cognoſcendum præbet; quanquam ipſe nullum inde novum bonum obtineat, & creaturæ potiùs inde bene habeant, cum, ut oportet, Dei gloriam ſpectant.

110. II. *Determinavit ſe liberè ad creaturarum productionem, & inter entia poſſibilia infinita elegit ea quibus exiſtentiam impertiri placuit, ut ex ipſis univerſum componeret, aliis omnibus in ſuo nihilo relictis.* Hæc quoque Propoſitio conſonat ei Philoſophiæ parti, quæ Theologia Naturalis dicitur, prorſus uti præcedens. Inſiſtendum aliquantulùm erit huic phraſi quâ dicitur elegiſſe entia poſſibilia prout *placuit* dum enim dico: *hoc mihi placet* tantundem eſt ac ſi dicerem: hoc probo ſive bonum cenſeo. Itaque bonitas idealis objecti eſt, quæ placet, quæque movet ad electionem ſui inter alia multa quæ non placent, vel quæ minus placent, id eſt quæ minus bonitatis me moventis continent. Jam autem ſola vera bona placere Deo poſſunt, ac proinde quod Deo magis placet, & quod ad ſui electionem eum movet, eſt optimum.

111. III. *Cum humana natura fuiſſet è numero entium quæ producere voluit, virum unum unamque fœminam creavit, eisque cæteras inter dotes liberum conceſſit arbitrium, ut in eorum poteſtate fuerit obe-*

dire Deo, mortemque comminatus eſt eis, ſi datum ſibi à fructu quodam abſtinendi mandatum transgrederentur. Hæc propoſitio ex parte revelata eſt, & ſine difficultate admittenda, dummodo liberum arbitrium intelligatur ut oportet, juxta explicationem à nobis jam datam.

112. IV. *Comederunt nihilominùs de eo fructu, & exinde ipſi, eorumque poſteri ad hujus vitæ miſerias, ad mortem temporalem æternamque pœnam condemnati ſunt, tantæque ad peccandum inclinationi ſubjecti, ut ferè inceſſanter & ſine fine in peccata labantur.* Locus hîc eſt judicandi actionem vetitam ſeipsâ potiùs & vi naturalis conſequentiæ quàm ſententiæ condemnatoriæ malos hos effectus invexiſſe, & idcirco ex naturali ratione, non verò per decretum merè arbitrarium vetitum fuiſſe, ad eum ferè modum quo pueri cultros tractare prohibentur. Celebris ille Anglus Robertus Fluddus ſive de Fluctibus conſcripſit olim librum de vita, morte & reſurrectione ſub nomine R. Otreb, in quo aſſeruit arboris prohibitæ fructum fuiſſe venenoſum: nos verò aliquid hujusmodi ſigillatim affirmare non poſſumus. Sufficit, quòd Deus rem homini undecumque demum noxiam prohibuerit, nec putandum egiſſe nudè perſonam legislatoris qui legem ferat purè poſitivam, aut judicis qui pœnam imponat infligatque quia ſic libet, abſque connexione ulla inter malum culpæ & malum pœnæ. Sed neque neceſſe eſt fingere Deum juſtè irritatum inobedientiâ, mox de induſtria hominis animæ & corpori corruptelam infudiſſe per actionem quandam extraordinariam qua puniretur, ad eum ferè modum quo Athenienſes reis ſuis cicutam propinabant, etſi rem ſic accipiat Baylius, loquaturque quaſi originalis animæ primi hominis corruptela per mandatum & operationem divinam invecta fuiſſet. Hinc (Reſp. ad

Pro-

Provinc. Cap. 178. pag. 1218. Tom. 3.) objicit: *Rationem non patrocinaturã Monarchæ qui ut perduellem puniret & ipſum & ejus poſteros ad rebellandi proclivitatem condemnaret.* Dicendum eſt enim hanc pœnam proclivitatis ad malum improbis obtingere naturaliter, abſq; ullo mandato & ſtudio legislatoris, & peccando effici ut peccato delectentur. Si ex naturæ corporeæ legibus ebrioſi prolem ad idem vitium pronam gignerent, pœna quidem gignentium foret, ſed pœna inflicta à natura, non à lege. Affine quidpiam eſt in effectibus peccati primi hominis. Nam divinæ ſapientiæ contemplatio nobis perſuadet regnum naturæ ſervire regno gratiæ, Deumque tanquam architectum naturæ omnia feciſſe prout Deum mentium monarcham decebat. Equidem fructûs prohibiti, totiusque actionis naturam tam exactè non cognoſcimus, ut de hoc negotio poſſimus explicatè judicare: hoc tamen Deo debemus, ut amplius aliquid & reconditum magis, quàm quod penicillo ſuo nobis pictores exhibent in protoplaſtorum lapſu, ſublatuiſſe judicemus.

113. V. *Placuit Ipſi ſecundùm infinitam miſericordiam ſuam homines nonnullos etſi pauciſſimos ab hac damnatione liberare, & quanquam eos in hac vita corruptela peccato miſeriaque expoſitos relinqueret, auxiliis tamen ipſos munire voluit, quibus perpetuam paradiſi beatitudinem obtinerent.* Dubitârunt plures olim, an damnatorum numerus tantus ſit quantus vulgò putatur, uti jam ſupra obſervabam; videnturque medium quoddam inter damnationem æternam & perfectam beatitudinem ſtatuiſſe. Verùm opinionibus iſtis opus nobis non eſt, ſufficitque ſententiis in Eccleſia receptis inhærere; ubi juvat notare, hanc Baylii enunciationem eſſe conceptam ſecundùm principia *gratiæ ſufficientis* omnibus hominibus con-

ceſſæ, quæ ſcilicet ſufficiat iis quibus non deeſt bona voluntas. Et quamvis Baylius hypotheſi oppoſitæ faveat, voluit tamen (uti ad marginem ipſe notat) vitare formulas, quæ decretorum eventibus contingentibus prævifis poſteriorum ſiſtemati non congruerent.

114. VI. *Quidquid futurum erat, ab æterno prævidit, res omnes ordinavit & quamlibet earum in loco ſuo ſtatuit, easque continuò dirigit ac gubernat juxta beneplacitum ſuum, ita ut nihil fiat ſine permiſſione aut contra voluntatem Ejus, poſſitque ipſe quantum & quoties bonum videbitur, quidquid non placet impedire, ac peccatum imprimis quo Ipſe maximè offenditur, quodque omnium maximè deteſtatur, ejusque loco producere in qualibet anima humana cogitationes quas maximè probat.* Hæc Theſis eſt iterum purè Philoſophica, id eſt Rationis naturalis lumine nota: & quemadmodum ſupra ad Theſin ſecundam inſiſtebamus τῷ *quod placet*, juvat hîc etiam inſiſtere τῷ *quod bonum videtur*, id eſt quod Deus factu bonum eſſe cenſet. Equidem Deus, *prout ipſi bonum videtur*, ſubmovere poteſt *quidquid ſibi non placet*; Conſiderandum tamen eſt quædam averſationis ſuæ objecta, qualia ſunt certa quædam mala, & maximè peccata, quæ voluntas antecedens propulſabat, per voluntatem conſequentem ſive decretoriam non potuiſſe Eum repudiare, niſi in quantum ferebat regula optimi, quod ſapientiſſimus eligere debebat omnibus penſatis. Dum dicitur quòd *Deus maximè offendatur peccato* & quod *maximè peccatum deteſtetur*, modi ſunt loquendi humani. Nam Deus propriè loquendo offendi, id eſt lædi, incommodo affici, inquietari aut iraſci nequit, & nihil eorum quæ exiſtunt *deteſtatur*, poſito quòd deteſtari ſit idem atque cum abominatione aſpicere, nauſeam, rancorem, cordolium concipere

cipere ex conſpecto, Deus enim nec angorem nec dolorem nec incommodum pati poteſt; perfectè ſemper contentus & beatè agens. Tales tamen locutiones ſano ſenſu admitti poſſunt & debent. Suprema enim Dei bonitas efficit, ut voluntas ejus antecedens malum omne repellat, ſed malum inprimis morale, quod non admittet niſi ob rationes Superiores Optimi, quibus involvitur, & magnis cum temperamentis, quæ malos effectus cum lucro compenſant. Verum quidem etiam eſt, Deum poſſe producere in qualibet anima humana quaſvis cogitationes quas probat, ſed hoc foret præter rerum ordinem per miracula agere, pluſquam divini operis idea poſſibilium omnium optima ferat.

115. VII. *Offert hominibus quibuſdam gratias quas ſcit ab eis eſſe repudiandas, quamvis eâ recuſatione intelligat magis reos damnabileſque reddendos. Declarat ipſis, ardenter à ſe queri ut gratias oblatas acceptent, nec tamen eis dat gratias, quas novit acceptandas.* Verùm eſt homines iſtos magis nocentes evadere ſuâ recuſatione, quàm ſi oblatæ non fuiſſent, neque id à Deo ignorari. Sed præſtat Deum permittere crimen, imò ea agere quibus homines ad majus crimen abuti poſſint, quàm perfectioni ſuæ juſtitiæque deeſſe & veriſſimam hominibus querendi de ſe cauſam præbere, ſi ſufficientia ſalutis auxilia non obtuliſſet, ſi improbis verè jactare liceat, non potuiſſe ſe meliùs agere, quamvis voluiſſent. Itaque non potuit non offerre Deus gratias hominibus ſuffecturas ſi vellent, etſi ipſi non velint. At, inquies, bonitati Divinæ conveniebat tales offerre gratias, quales homo voliturus, acceptaturuſque eſſet. Et fateor ad hoc voluntate antecedente ferri Deum, eamque effectricem fuiſſe futuram, ſi Deus unum hoc haberet quod ageret, aut niſi aliud exigerent rationes totius univerſi,

ſed hæ efficiunt ut multi pravæ voluntati ſuæ ſint relinquendi, nec ſemper circumſtantiis emendaturis objici poſſint. Hæc quoque Theſis earum è numero eſt, quas Philoſophia non minùs quàm Revelatio ſancit, uti & tres aliæ è Septem hîc poſitis, nam ſolæ tertia, quarta ac quinta revelatione indigebant.

115. Succedunt nunc Axiomata novendecim Philoſophica quæ Baylius ſeptem illis Propoſitionibus Theologicis opponit.

I. *Cum Ens infinitè perfectum in ſeipſo gloriam beatitudinemque reperiat, qua nec minui unquam poteſt neque creſcere, ſolâ bonitate ſuâ ad creandum hoc univerſum impulſum eſt, nec laudis, aut conſervanda augendaque beatitudinis & gloria ſtudium ullam hic partem habuere.*

Axioma hoc veriſſimum eſt: Nihil ſuæ Deo laudes proſunt, at proſunt hominibus Deum laudantibus, & Deus illorum bonum voluit. Dum tamen dicitur *ſola bonitas* Deum ad creandum hoc univerſum impuliſſe, expedit addere, bonitatem Eum ſuam *antecedenter* ad omne bonum poſſibile creandum producendumque moviſſe, ſed ſapientiam inter bona ſelectum inſtituiſſe & in cauſa fuiſſe ut Deus *conſequenter* optimum eligeret, ac denique Potentiam ejus magnum hoc conſilium ad effectum deduxiſſe.

117. II. *Bonitas Entis infinitè perfecti eſt infinita, non foret autem infinita ſi major illâ bonitas alia concipi poſſet. Hic infinitatis Character omnibus Ejus perfectionibus convenit, inprimiſque amori virtutis, odio vitii &c. qua omni captu noſtro ſuperiores eſſe debent (videatur D. Jurieus in tribus poſterioribus ſectionibus Judicii de Methodis, ubi hoc principio tanquam notione primâ continuò nititur. Vide etiam in D. Wittichio de Providentia Dei n 12. Hac S. Auguſtini verba lib. 1. de doctrina Chriſtiana Cap. 7.*

Cum

Cum cogitatur Deus, ita cogitatur, ut aliquid quo nihil melius ſit atque ſublimius. *Et paulò poſt*: Nec quiſquam inveniri poteſt qui hoc Deum credat eſſe, quo melius aliquid eſt)

Hoc Axioma planè eſt ad palatum meum, indèque colligo Deum facere ſemper optimum quod fieri poſſit; alioquin hoc bonitatis Ejus exercitium limitaretur, quod eſſet limitare bonitatem ipſam, ſi ea ad optimum eligendum non moveret, ſi bona voluntate careret; aut certè Ejus ſapientia potentiaque circumſcriberetur, ſi vel Ei neceſſaria deeſſet notitia ad diſcernendum optimum & media ei optimo obtinendo idonea reperienda, vel vires ad hæc media uſurpanda neceſſarias non haberet. Ambiguitas tamen aliqua latet in eo quod dicitur, amorem virtutis, & odium vitii eſſe in Deo infinitum. Id ſi abſolutè & ſine reſtrictione in ipſo eorum exercitio locum haberet, nullum eſſet in mundo vitium. At quamvis quælibet Dei perfectio in ſeipſa infinita ſit, non tamen exercetur niſi proportione objecti, & uti fert natura rerum. Itaque amor optimi in toto obtinendi cæteras omnes inclinationes particulares & odia vincit; Hujus ſolius amoris exercitium eſt abſolutè infinitum, cum nihil Deum prohibere poſſit, quominùs in optimum feratur; quod ſi vitium aliquod cum optima idea poſſibili connexum inveniatur, Deus illud permittit.

118. III. *Cum bonitas quædam infinita Creatorem in mundi productione direxerit, omnes ſcientiæ, potentiæ, magnitudiniſque Characteres, qui in Ejus opere emicant, ad creaturarum intelligentium felicitatem deſtinati ſunt. Nec perfectiones ſuas patefacere ipſe voluit, niſi ut hoc creaturarum genus in notitia, admiratione & amore ſupremi Entis felicitatem ſuam reperiret.*

Hoc Axioma mihi non ſatis exactum videtur:

Concedo Creaturarum intelligentium felicitatem eſſe præcipuam divinorum conſiliorum partem; hæ quippe Deo aſſimilantur maximè; At non video qua ratione probari poſſit hanc unicum Ejus ſcopum fuiſſe. Verum quidem eſt quod regnum naturæ ſervire debeat regno gratiæ, ſed cum omnia in magno Dei conſilio probè colligata ſint, credendum eſt, regnum gratiæ viciſſim quodammodo naturæ regno fuiſſe attemperatum, ita ut ipſum etiam naturæ regnum ordinem decoremque maximum ſervet, quo compoſitum ex utroque perfectiſſimum evadat. Nec locus eſt judicandi, Deum mali cujuspiam moralis vitandi gratiâ totum naturæ ordinem everſurum fuiſſe. Cuilibet in creatura perfectioni & imperfectioni ſuum ineſt pondus aut pretium, ſed nulla eſt quæ ponderis aut pretii ſit infiniti. Ita bonum malumque ſive morale ſive phyſicum Creaturarum intelligentium non ſtatim ſuperat infinitè illud bonum malumque quod duntaxat eſt metaphyſicum, id eſt quod in aliarum creaturarum perfectione aut imperfectione conſiſtit; quod tamen dicendum foret ſi præſens axioma in rigore verum eſſet. Certè cum Deus Jonæ prophetæ rationem conceſſæ Ninivitis veniæ redderet, ipſorum etiam brutorum magnæ illius urbis exitio involvendorum commoda commemoravit. Nulla ſubſtantia apud Deum abſolutè aut contemptibilis aut pretioſa eſt. Et præſentis axiomatis abuſus ſive extenſio immodica ex parte videtur eſſe fons difficultatum à Baylio propoſitarum. Certum quidem eſt Deo pluris eſſe hominem quàm Leonem; neſcio tamen an aſſeri poſſet toti Leonum ſpeciei hominem unicum à Deo anteponi. Sed quamvis ita foret, non ſequeretur inde, certi hominum numeri commodum diffuſæ per infinitum creaturarum numerum confuſionis generalis conſiderationi prævalere. Hæc opinio ſapit reli-

quias

quias antiqui Axiomatis ſatis improbati: quòd omnia unicè hominis gratiâ ſint condita.

119. IV. *Beneficia quæ cum creaturis felicitatis capacibus communicat, non tendunt niſi ad earum bonum. Non ergo ſinit illa ad ipſarum infelicitatem deſervire. Et ſi malus illorum uſus perniciosus eſſe poſſet, daret media ſemper iis rectè utendi, alioqnin enim vera beneficia non eſſent, & bonitas Dei minor eſſet eâ quàm in alio benefactore concipere poſſumus, qui ſuis muneribus certam bene utendi rationem ſuperadderet.*

En tibi jam tum abuſum ſive malum effectum præcedentis Axiomatis. Non eſt rigidè verum (etſi plauſibile videatur) ea quæ Deus cum creaturis felicitatis capacibus communicat beneficia, ad earum felicitatem unicè tendere. Omnia in natura concatenata ſunt: quòd ſi peritus artifex, machinator, architectus aut politicus ſapiens eandem ſæpe rem ad plures fines inſervire facit, ſi, cum id fieri commodè poteſt, duos eodem lapide jactus facit, Deus cujus ſapientia potentiaque perfectæ ſunt, id ſemper facere cenſendus eſt, ubi licet. Hoc nimirum eſt prudenter & cum parſimonia uti rebus, tempore, loco, materia, in quibus, ut ita dicam, impenſa Dei ſita eſt. Habet itaque Deus plures in conſiliis ſuis ſcopos, quorum unus eſt creaturarum omnium felicitas, ſed non ſcopum illa totum, imò ne quidem ultimum conſtituit. Hinc aliquarum ex his creaturarum infelicitas accidere *concomitanter* poteſt, & tanquam majorum aliorum ſequela bonorum, quod jam ſupra à me explicatum eſt, ipſeque Baylius agnovit quodammodo. Bona quatenus bona in ſeipſis conſiderata, ſunt antecedentis Dei voluntatis objecta. Deus in mundo tantùm producet rationis & cognitionis quantum operis ſui admittere idea poteſt. Inter voluntatem purè antecedentem ac pri-

primitivam, & voluntatem conſequentem finalemque medium concipi quoddam poteſt. *Voluntas antecedens primitiva* quodlibet bonum & quodlibet malum in ſe ab omni combinatione præciſum pro objecto habet, & tendit ad promovendum id bonum, & prohibendum id malum. *Voluntas media* fertur in combinationes, cum ſcilicet alicui malo bonum aliquod affigitur, & tum voluntas aliquatenus in combinationem iſtam tendet, cum bonum malo potius eſt. At *Voluntas finalis & decretoria* ex omnium bonorum omniumque malorum, quæ noſtram deliberationem ingrediuntur, conſideratione ipſaque totali combinationo reſultat. Ex his liquet, voluntatem mediam, etſi reſpectu voluntatis puræ ac primitivæ conſequens quodammodo dici poſſit, reſpectu tamen voluntatis finalis ac decretoriæ tanquam antecedentem poſſe conſiderari. Deus humano generi Rationem largitur, inde per concomitantiam mala quædam eveniunt. Voluntas Dei antecedens pura tendit ad dandam Rationem tanquam ingens bonum, & impedienda illa quæ dixi mala: at cum de malis munus hoc divinum Rationis concomitantibus agitur, compoſitum ex Rationis & horum malorum combinatione conſurgens erit objectum voluntatis mediæ Dei, quæ tendet vel ad producendum vel impediendum illud compoſitum, prout ſive bonum ſive malum in eo prævaluerit. Sed dato, non conceſſo Rationem mali plus quam boni afferre hominibus: quo in caſu voluntas media Dei cum his circumſtantiis eam repudiaret, fieri tamen poſſet, ut univerſali rerum perfectioni magis expediret hominibus Rationem impertire, non obſtantibus omnibus iſtis malis ſequelis quas Ratio in humanum genus inducere poſſet, ac proinde voluntas finalis vel decretum Dei ex his omnibus quas ſibi proponere Deus poteſt conſiderationibus reſultans, Rationem

largiri

largiri ſtatueret. Tantumque abeſt ut propterea vituperandus ſit, ut potiùs, id ſi non faceret, vituperium mereretur. Itaque malum vel bonorum malorumque mixtura, in qua malum prævaleat, nunquam evenit niſi concomitanter, quia nempe cum majoribus bonis extra hanc mixturam poſitis connexum eſt. Igitur hæc mixtura, in qua malum prævalet, conſideranda quidem non eſt tanquam gratia donumque nobis à Deo præſtitum, bonum tamen ei malo admixtum Dei munus eſſe non deſinet. Hujuſmodi eſt donum Rationis quod Deus malè utentibus impertitur. Hæc in ſe bonum ſemper aliquod eſt, ſed hujus boni mixtura cum malis ex ejus abuſu provenientibus reſpectu eorum qui inde infelices evadunt, bonum non eſt; evenit tamen concomitanter, quia ſervit ad majus bonum reſpectu univerſi. Et hoc ſine dubio eſt quod Deum permovit ad dandam rationem iis qui illam in ſuam perniciem converterunt, vel ut exactius loquamur juxta Syſtema noſtrum, cum Deus inter entia poſſibilia quaſdam creaturas rationales ratione ſuâ abuſuras inveniſſet, illis quæ in optima mundi idea poſſibili comprehenſæ ſunt, largitus eſt exiſtentiam. Unde nihil nos vetat, admittere Deum facere bona, quæ hominem culpâ in malum convertantur, quod ipſis per juſtam abusûs gratiarum acceptarum punitionem ſæpe contingit. Aloyſius Novarinus *de occultis Dei beneficiis* librum conſcripſit. Poſſet & alius liber confici *de occultis Dei pœnis*, in quo locum, quod ad nonnullos, haberet tritum illud Claudiani dictum.

Tolluntur in altum Ut lapſu graviore ruant.

At dicere quòd Deus bonum quo voluntatem pravam ſciebat abuſuram, concedere non debuerit, cum tamen generalis idea rerum id concedi poſtulet; aut dicere certa ad hoc impediendum media dari debuiſſe eidem ordini generali contraria, quid aliud eſt (ut alias

no-

notavi) quàm velle ut Deus, quo hominem à culpa liberet, ipſe vituperationem mereatur. Objicere autem, uti hîc objicitur, quòd Dei bonitas minor futura ſit quàm alterius benefactoris, qui donum utilius largiretur, eſt non conſiderare, quod benefactoris alicujus bonitas uno ſolo beneficio non menſuretur; facilè continget privati cujuſpiam donum majus eſſe dono Principis alicujus, ſed univerſa privati iſtius dona ſimul ſumpta longè ſunt inferiora donis Principis in unum collectis. Eodem modo non ſatis æſtimari Dei dona poſſunt, niſi dum univerſitas eorum conſideratur, omniaque ad mundum integrum referuntur. Equidem dici poteſt dona, quæ nocitura conſtat, hoſtium eſſe. Ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα.

Hoſtibus eveniant talia dona meis.

Sed hoc intellige quando malitia ſive culpa in dante eſt, uti erat in Eutrapelo illo cujus meminit Horatius (lib. 1. Ep. 18.) qui hominibus benefaciebat, ut haberent unde ſibi perniciem accerſerent. Conſilium ejus pravum erat: at Dei conſilium melius quam ſit eſſe non poteſt. Quid enim? an Syſtema ſuum deformare an minus in univerſo pulchritudinis, perfectionis ac Rationis eſſe oportebit, quia non deſunt qui abutantur ratione? locum hîc habent vulgaria dicta: *Abuſus non tollit uſum, datur ſcandalum datum & ſcandalum acceptum.*

120. V. *Ens maleficum vel maximè poteſt magnificis muneribus hoſtes ſuos cumulare, cum novit eos ſibi perniciem illorum uſu creaturos. Non igitur Enti infinitè bono convenit liberum creaturis dare arbitrium, quo eos ad infelicitatem ſuam uſuros certiſſimè novit. Ergo ſi liberum ipſis præbet arbitrium, ſemper eo rite utendi artem adjungit, nec eas ullo in caſu artis hujus exercitium negligere ſinit. Quòd ſi certa hujus arbitrii liberi uſum in bono figendi ratio nulla*

nulla præſto foret, hanc facultatem adimeret potiùs quàm eis eſſe pernicioſam pateretur. Hoc eò manifeſtius eſt, quòd ultro & propriâ electione ſuâ eis ingeſſit non petentibus, ita ut oriturum inde infortunium ei magis imputari debeat quàm ſi earum importunitati & precibus duntaxat indulſiſſet.

Quod ſub finem animadverſionis in præcedens Axioma dictum fuit, hîc repetendum eſt, & ad ſatisfaciendum Axiomati præſenti ſufficit. Præterea ſemper pro certo aſſumitur Axioma falſum num. 3. prolatum, nempe quòd creaturarum rationalium felicitas unicus ſit Dei ſcopus. Quòd ſi ita foret, neque peccatum certè, neque ærumna, ne concomitanter quidem contingerent; Deus ſeriem poſſibilium elegiſſet cuncta iſta mala excludentem. At ſic Deus in id peccaſſet quod univerſo debetur, hoc eſt quod ſibimet ipſe debet. Si ſoli ſpiritus eſſent, neceſſario nexu atque ordine temporum locorumque carerent. Ordo præſens materiam, motum, motûſque leges poſtulat. Hæc cum ſpiritibus quàm fieri poteſt optimè combinata, tandem in mundum noſtrum recident. Cum res non niſi ſummatim & craſſiore Minerva conſiderantur, ſexcenta fieri poſſe concipiuntur, quæ locum, ut oportet, habere non poſſunt. Velle ut Deus creaturis rationalibus liberum arbitrium deneget, eſt velle ut hujuſmodi creaturæ non extent. Velle ut ſemper caveat ne arbitrio illo abutantur, eſt velle ut extent illæ ſolæ vel ſaltem cum eo ſolo quod non niſi propter illas factum eſt. Si Deus aliud nihil quàm creaturas illas rationales ſpectaſſet, impediret utique ne unquam peſſum irent. Dici tamen aliquo ſenſu poteſt Deum his creaturis artem libero arbitrio bene ſemper utendi dediſſe: Ars enim illa eſt lumen naturale rationis: Solummodo bene agendi voluntatem ſemper habere oportet. Sed creaturis ſæpe modus deeſt

eſt dandi ſibi voluntatem quam oportet habere, imò ſæpe voluntas deeſt utendi mediis quæ indirectè bonam præſtant voluntatem, de quo jam plus ſemel locutus ſum. Fatendus hic defectus eſt, agnoſcendumque potuiſſe Deum fortaſſis ab eo creaturas immunes præſtare, cum nihil vetare videatur aliquas eſſe quarum natura ſit bonam ſemper habere voluntatem. Verùm reſpondendum eſt, nec eſſe neceſſarium, neque fieri decuiſſe ut creaturæ rationales omnes tantam haberent perfectionem quâ Divinitati tantopere appropinquent. Imò nec hoc fortaſſe decus niſi per ſpecialem Dei gratiam obtineri poſſet: quo poſito, nec expediret Deum id omnibus concedere, hoc eſt reſpectu omnium creaturarum miraculosè ſemper agere. Nihil rationi diſſonum magis eſt quam miracula perpetua. Sunt quidam in creaturis gradus: id enim ordo generalis poſtulat, & Divinæ gubernationi convenientiſſimum videtur, ut magnum illud firmitatis in bono privilegium faciliùs detur iis qui dum in ſtatu imperfectiore, in Eccleſia militante, inter viatores egere, bonam inprimis habuere voluntatem. Ipſi Angeli boni in impeccabilitate conditi non fuerunt. Non tamen auſim aſſeverare creaturas eſſe nullas quæ felices naſcantur, vel ex natura ſua impeccabiles & ſanctæ ſint. Erunt fortaſſe qui hanc Sanctiſſimæ Virgini Deiparæ Prærogativam tribuant, cum Eccleſia Romana Illam hodie ſuper Angelos collocet. Sed ſufficit nobis valdè vaſtum valdeque varium eſſe mundum, nec omnes perfectiones omnibus convenire. Velle res omnes ad paucas formas redigere eſt amplitudinem earum parum noviſſe. Sed pergit Baylius, Deum creaturis peccati capacibus liberum dediſſe arbitrium quamvis id munus non petiiſſent, ei verò, qui munus non petentibus largiatur magis imputari malum inde oriturum, quàm ſi precantium importunitati ceſſiſſet.

Digitized by Google

ceſſiſſet. Verùm ſciendum eſt precum importunitatem nihil facere apud Deum, qui quid expediat melius nobis novit, nec niſi id, quod in univerſum magis prodeſt, indulget. Videtur hîc Baylius liberum arbitrium in peccandi facultate ponere. Alibi tamen agnoſcit Deum & Sanctos abſque hac facultate liberos eſſe. Quidquid ſit, ſatis oſtendi ſupra, Deo, dum id, quod ſapientia & bonitas ſua jubent, perficit, malum innexum, quod permittit, imputari non debere. Ipſis adeò hominibus, ubi officio ſuo perfuncti fuerunt, nequaquam imputantur eventus ſiniſtri, etiam prævisi.

121. VI. *Æquè certa homini cuipiam vitam eripiendi ratio eſt, ſi laqueum ei ſericum offeras, quo liberè ad ſuſpendium uſurum certiſſimè noſti, quàm ſi eum per ſicarii manus confodias. Non minùs mortem ejus expetis ſi priori modo, quam ſi alterutro poſteriori utaris. Imò maligniori eam conſilio expetere videris, cum eò ſpectes ut tota pœna culpaque tota ſua perditionis penes ipſum ſit.*

Qui de Officiis tractavere, ut Cicero, S. Ambroſius, Grotius, Opalenius, Sharokius, Rachelius, Pufendorfius, uti & morales Theologi, docent eſſe caſus quibus depoſitum reddere non teneamur: ita non eſt reddendus pugio quando conſtat eum, qui depoſuit, aliquem confodere velle. Fingamus in mea eſſe manu fatalem titionem quo ad Meleagrum filium tollendum ſua mater utetur, aut telum incantatum quo Cephalus imprudens Procrin ſuam interficiet, aut denique Theſei equos qui Hyppolitum ejus filium dilaniabunt. Iſta ſi quis à me repetat, jure negabo uſûs futuri conſcius. At quid ſi judex legitimus reſtituere jubeat, cum funeſtos quos ſecuturos novi eventus probare non poſſim, quia Apollo mihi forſan, uti Caſſandræ, Vaticinandi donum dedit, eâ nempe lege ut nemo mihi fidem habeat? Cogerer igitur reſtituere,

cum id ſine propria pernicie recuſare nequeam : atque ita non poſſum non aliquid ad malum crimenque conferre. Aliam comparationem accipe : Promittunt Jupiter Semelæ, Cupido Pſychæ, ſe, quidquid poſtulatum fuerit, conceſſuros : jurant per ſtyga

Dî cujus jurare timent & fallere Numen.

Vellent, ſed ſerò nimis petitionem ſemi-intellectam ſiſtere.

Voluit Deus ora loquentis
Opprimere, exierat jam vox properata ſub auras.

Velles poſt factam petitionem tergiverſari ab incepto precantem dehortando nequicquam : ſed urgeris, audiſque illud ex Gallica Pſyches comœdia.

Ideone juras, fallere ut poſſis fidem?

Lex ſtygis ſanctiſſima eſt, nec datur ſubterfugio locus. Si jurando deliquiſti, magis delinques non præſtando jurata : Promiſſo ſtandum eſt ſcilicet, utcumque ſit exigenti perniciosum, cum tibi perniciosum futurum ſit non ſtetiſſe. Videtur id, quod his fabulis morale ſubeſt, innuere ſupremam quandam neceſſitatem ad malum permittendum obligâre poſſe. Deus quidem judicem à quo compelli queat, agnoſcit nullum, Jovi diſſimilis qui ſtygem timet, at propria Ejus ſapientia judex eſt quo majorem reperire non poteſt : Ab hoc tribunali nulla datur provocatio. Ejus ſententia fatorum decreta ſunt. Veritates æternæ (ſapientiæ hujus objecta) omni ſunt ſtyge ſanctiores. Hæ leges, hic judex non cogunt; ſed, quod fortius eſt, perſuadent. Sufficit ſapientiam Deo repræſentare quodnam è poſſibilibus optimum ſit exercitium ſuæ bonitatis : quo facto malum quod ſic admittitur inevitabilis eſt optimi appendix. Majus aliquid addam : permittere malum, uti Deus facit, maximæ eſt bonitatis.

Si mala ſuſtulerat non erat ille bonus.

Siniſtro ſanè ingenio eſſe eum oportet, qui poſt hæc

hæc dicat malignius eſſe totam pœnam culpamque perditionis ſuæ relinquere perituro, quaſi ſcilicet ſine culpa ſua perire potuiſſet. Cui Deus eas relinquit, ad hujus ſortem pertinuere antequam naſceretur, ipſe periturus ab æterno inter res poſſibiles in divinis ideis erat, tantumque ſuperat ut per harmoniam rerum univerſalem ad exiſtentiam decreto Dei poſceretur. Poteratne hæc culpa vel hæc pœna alteri relinqui vel dari? neque eſt cur ampliùs verbum addamus.

122. VII. *Qui verè beneficus eſt, dat promptè, ſi commodè poteſt, nec dare differt, donec ii quos amat longas expectando tolerarint ærumnas. Si virium ſuarum circumſcriptione prohibetur benefacere ſine admiſta doloris aut incommodi mixtura, eò deſcendit* (vide Dictionar. Hiſtor. Critic. pag. 2261. editionis ſecundæ) *ſed invitus, nec unquam hunc commodandi modum uſurpat, quando commodare poteſt nullum favoribus ſuis malum immiſcendo. Si commodum quod infligendis à ſe malis percipi poteſt, è puro bono æquè facilè enaſci poſſet, utique viam rectam boni puri, non obliquam à malo ducentem ad bonum capeſſeret. Divitiis & honoribus neminem ideò cumulabit ut deinde eorum jacturâ vehementiùs affligatur, quò magis voluptati jam aſſuevit, ſicque miſerior fiat iis qui commodis iſtis ſemper caruere. Ens aliquod malignum hac lege benefaceret iis quos peſſimè odiſſet. Huc refer Ariſtotelis locum* Rhetoric. l. 2. Cap. 3. pag. mihi 446. οἷον εἰ δοίη ἄν τίς τινι, ἵνα ἀφελόμενος λυπήσῃ. ὅθεν καὶ τοῦτ' εἴρηται.

Πολλοῖς ὁ δαίμων οὐ κατ' εὔνοιαν φέρων Μεγάλα δίδωσιν εὐτυχήματ', ἀλλ' ἵνα τὰς συμφορὰς λάβωσιν ἐπιφανεστέρας id eſt: *Si quis aliquid alicui det, ut* (*poſtea*) *hoc* (*ipſi*) *erepto* (*ipſum*) *afficiat dolore: unde etiam illud eſt dictum:*

Bona magna multis non amicus dat Deus
Inſigniore ut rurſus his privet malo.

Omnes hæ objectiones eodem ferè Sophiſmate laborant, ipſam facti ſeriem mutant & mutilant, & rem non niſi dimidiatam efferunt. Deus curat homines, amat hominum genus, ei bene cupit: nil verius. Interim tamen ſinit labi homines, ſinit ſæpe perire, largitur eis bona ceſſura in perniciem; & quem felicem efficit, huic priùs ærumnæ tolerandæ ſunt. Ubi ergo amor, ubi bonitas, aut ubi potentia Ejus? Sed futilia ſunt argumenta, quæ rei totius caput reticent & diſſimulant de Deo agi. Diceres matrem, tutorem aut moderatorem induci, quorum cura ferè unica adoleſcentis cujusdam educationem, conſervationem felicitatemque ſpectet, & qui officii ſui partes negligant. Deus mundum curat, nihil negligit, prorſus optimum eligit; ſi quis nihilominus improbus eſt aut infelix, talem utique eſſe ipſi proprium erat ἐξ ἰδίων. Deus, fateor, poterat omnibus dare felicitatem, poterat promptè, facilè nulloque cum incommodo dare, nam omnia poteſt. Sed num dare debuit? id cum non faciat, argumentum eſt aliter omnino facere debuiſſe. Inde inferre vel quòd voluntatis viriumve defectu homines beare, ac ſtatim & ſine ulla mali mixtura donare bono omiſerit, hoc enimvero eſt verum Deum noſtrum conferre cum invido Herodoti Deo, vel cum Dæmone Poëtæ, cujus Jambos à nobis paulò ante latinè exhibitos Ariſtoteles refert, dante ſcilicet bona, ut ea tollendo magis affligat. Hoc nempe eſt Antropomorphiſmis perpetuis cum Deo ludere: eſt repræſentare Eum ut hominem qui ſe totum præſenti negotio debeat, quem ſolis iis quæ à nobis cognoſcuntur objectis præcipuum ſuæ bonitatis exercitium tribuere oporteat, cui potentia vel benevolentia deſit, quarum certè neutra Deo deeſt. Poſſet ille efficere

bonum

Digitized by Google

bonum quod optaremus, imò vult etiam, ſi hoc bonum per ſe ſpectetur, ſed poſtpoſitis aliis bonis majoribus oppoſitis efficere id non debet. Cæterùm non eſt quòd queratur aliquis, vix niſi poſt multas perpeſſiones & crucis Chriſti bajulationem ad ſalutem plerumque perveniri. Hæc enim ipſa mala electis Magiſtro ſuo conformandis & fælicitati eorum augendæ proſunt.

123. VIII. *Ejus qui aliorum eſt Dominus, ea demum maxima ſolidiſſimaque gloria eſt inter illos virtutem, ordinem, pacem, animique gaudium tueri ac fovere. Gloria quam ex ipſorum infelicitate eliceret, non niſi falſa gloria eſſe poteſt.*

Si Civitas Dei, qualis eſt, nobis nota foret, videremus regnum eſſe omnium quæ excogitari poſſunt perfectiſſimum, virtutem felicitatemque in eo juxta optimi leges regnare; peccatum verò & miſeriam (quod utrumque à rerum natura penitus excludi rationes ordinis ſupremi non ſinebant) ſi cum bono comparentur, eſſe pro nihilo ferè computanda, imò ad majora bona prodeſſe. Cum itaque mala iſta exiſtere debuerint, aliquos iisdem obnoxios eſſe oportebat, & hi aliqui nos ſumus. Si alii forent, nonne eadem ſemper mali ſpecies foret? vel potius, nonne alii iſti forent id quod nunc Nos dicimur? Cum Deus è malo bonum majus elicit, elicere debebat. Non itaque falſam captat gloriam, ut Princeps faceret, quem Baylius inducit, qui regnum ipſe ſuum ſubverteret ut ex inſtauratione laudem conſequeretur.

124. IX. *Domini iſtius erga virtutem amor quàm poteſt maximus, tunc demum eluceſcit, ſi, cum poteſt, efficit ut virtus ſine ulla vitii mixtura ſemper colatur. Quòd ſi hoc ſubditis bonum procurare poteſt, & tamen vitium ſinit inſurgere, quamvis diu toleratum denique puniat, maximo in virtutem affectu non fertur, multóque minus infinito.*

 Non-

Nondum novendecim Axiomatum dimidium abſolvimus & jam tædet pene eadem refutare. Baylius quæ vocat Axiomata dogmatis noſtris contraria ſine neceſſitate multiplicat: Ubi res mutuo ſibi nexu copulatæ, partes à ſuo toto, genus humanum à rerum univerſitate, attributa divina alia ab aliis, potentia à ſapientia divelluntur, facile dictu eſt Deum efficere poſſe & facile quidem ut virtus in mundo ſine ulla vitii mixtura regnet. Sed cum Deus vitium permiſit, dedit hoc ordini univerſi quavis alia rerum collectione potioris. Itaque judicandum eſt non licuiſſe illi aliter agere, quia impoſſibile erat melius agere. Hæc verò neceſſitas eſt hypothetica & moralis quæ tantùm abeſt ut libertati opponatur ut ſit electionis ipſius liberæ optimus effectus. *Quæ rationi contraria ſunt, ea nec fieri à ſapiente poſſe credendum eſt.* Objicis, igitur affectum quo Deus in virtutem fertur omnium qui concipi poteſt maximum non fore, adeoque nec infinitum. Huic objectioni reſponſum jam fuit ad ſecundum Axioma: Dei affectum in rem quamcumque creatam ejuſdem rei præſtantiæ ſive pretio proportionalem eſſe. Virtus eſt nobiliſſima quidem, ſed non ſola bona qualitas. Infinitæ aliæ ſunt quæ Dei inclinationem ad ſe alliciunt; ex omnibus hiſce inclinationibus reſultat quantum plurimum poteſt boni, & ſi ſola virtus adeſſet, ſi ſolæ rationales creaturæ extarent, minus boni adfore deprehenderetur. Midas ubi nil niſi aurum habuit, minùs ſe locupletem agnovit. Adde quòd ſapientia variare debeat: rem eandem quantumlibet nobilem multiplicare unicè ſuperfluum eſt & inopiam ſapit. Sexcentos in Bibliotheca ſua Virgilios eleganter compactos habere; Dramaticos non niſi Cadmi & Hermiones modulos cantitare aſſiduè, Porcellana vaſa omnia confringere, ut aurea ſola poſſideas, ſolos habere adamantas, ſolis veſci perdicibus, ſolum Hungari-

gaſicum aut Shiraticum potare vinum, hoccine tu rationem vocabis? Natura animantibus, plantis & corporibus inanimatis indigebat. In his creaturis ratione carentibus non pauca miracula rationi acuendæ exercendæque idonea reperiuntur. Quid, quæſo, creatura intelligens ageret, ſi nullæ res non intelligentes extarent? quid cogitaret, ſi neque motus neque materia neque ſenſus ullus foret? Si ſolas haberet cogitationes diſtinctas, Deus quidam eſſet, ſapientiâ illimitatâ frueretur. Hoc è meditationibus meis conſectarium quoddam eſt. Simul atque cogitationum confuſarum mixturam intelligis, ſenſus habes & materiam. Nam hæ confuſæ cogitationes è mutuo omnium inter ſe rerum quoad durationem extenſionemque reſpectu oriuntur. Hinc fit ut juxta Philoſophiam meam nulla detur creatura rationalis ſine quopiam organico corpore nec ullus ſpiritus creatus à materia penitus avulſus. Verùm hæc organica corpora non minus à ſe invicem perfectione differunt, quàm Spiritus ipſi ad quos ea ſpectant. Cùm igitur ſapientiæ divinæ non tantùm mundo (ut ſic dicam) rationalium creaturarum ſed etiam mundo corporum, mundo ſubſtantiarum perceptionis capacium, rationis incapacium opus ſit; denique cum inter omnia id eligendum fuerit quod effectum optimum ſimul & in ſumma præſtabat, vitium autem hâc rimâ irrepſerit, utique vitium excludendo Deus nec perfectè bonus nec perfectè ſapiens fuiſſet.

125. X. *Summum odium vitii non eluceſcit in eo, qui vitium valdè diu regnare ſinit & deinde caſtigat, ſed potiùs in eo qui ante ortum elidit, impeditque ne uſpiam ſeſe exerat. Rex qui ærario ſuo tam providè conſuleret, ut omnis in adminiſtrando mala fraus perpetuò exularet, magis alienum à publicanorum injuſtitia animum proderet quàm ſi eos populi ſanguine ſaginatos damnaret.* Sem-

Semper eadem cantilena, purus putus antropomorphiſmus. Regi nihil cordi magis eſſe debet, quàm ſubditos ſuos ab oppreſſione vindicare. Ejus plurimùm intereſt ærarium ſuum rectè conſtituere. Interim tamen ſubinde vitium & corruptelas tolerare cogitur. Puta, bellum ingens imminet, nec nervus rerum gerendarum nec ducum ſupremorum delectus præſto eſt: itaque ſolerter & leniter tractandi ii qui ſuppetunt, magnâque apud milites autoritate valent, E. G. Braccius, Sfortia, Wallenſtenius aliquis. In neceſſitatibus urgentibus deeſt pecunia, confugiendum ad viros bene nummatos qui fide inter trapezitas polleant, ſimulque fraudibus eorum connivendum eſt. Verum quidem eſt miſeram hanc neceſſitatem è præcedentibus delictis oriri plerumque. Non ita in Deo ſe res habet: nemine indiget, nihil peccat, optimum ſemper tenet, melior rerum curſus ne optari quidem poteſt, ſi ritè intelligatur: & vitium foret in autore rerum ſi occurrens in optima ſerie vitium arcere vellet. An hic perfectæ gubernationis ſtatus, in quo quantum fieri poteſt, intenditur in bonum, in quo malum ipſum majori bono deſervit, cum Principis alicujus ſtatu comparari poteſt, cujus res acciſæ ſunt, qui quà poteſt elabitur ſibique conſulit, aut qui ipſe oppreſſioni favet, ut eam deinde puniat, quique tenuiores ad manticam redactos, primores in ferali pegmate plectendos videre geſtit?

126. XI. *Dominus aliquis commodis virtutis & ſubditorum proſperitati ſtudens omnem eo curam vertit, ut ne unquam legibus illi ſuis obſequium detrectent, & ſi ob contumaciam mulctandi ſunt, ita rem inſtituit ut eorundem propenſioni ad malum pœna medeatur, inque eorum mentibus firmam conſtantemque ad bonum diſpoſitionem reſtituat; tantùm abeſt ut ipſâ culpa caſtigatione magis magiſque ad malum eos inclinari velit.*

Ut

Ut homines fiant meliores, Deus quidquid oportet, imò quidquid ex ſua parte poteſt facit, ſalvo eo quod ſibi debet. Frequentior punitionis ſcopus eſt emendatio, ſed nec unicus neque ſemper Deo propoſitus, uti jam ſupra dictum eſt. Originale peccatum quod homines in malum pronos efficit, non eſt nuda primi peccati pœna, ſed inſuper naturalis ejus appendix; de quo paucis etiam egimus in animadverſione in quartam Propoſitionem Theologicam, nempe uti ebrietas intemperantis potationis & pœna eſt & ſimul appendix naturalis, ad nova peccata facile pertrahens.

127. XII. *Malum, quod impediri poteſt, permittere eſt parum curare, utrum committatur necne, aut etiam optare ut committatur.*

Minimè gentium: quàm ſæpe mala permittunt homines, quæ ſi omnem eò conatum verterent, utique poſſent impedire, ſed aliis curis gravioribus prohibentur. Raro rei monetariæ corruptela flagrante bello arduo corrigenda ſuſcipitur. Et quod eo in genere ſupremus Senatus Anglicanus paulò antè Risvicenſem pacem præſtitit, laudatores potiùs quàm imitatores inveniet. Num inde licet arguere quòd Reſpublica corruptelam illam inſuper habeat, imò optet? Atqui Deus longè graviorem ſeque digniorem mala tolerandi cauſam habet, non enim ſolùm majora inde bona elicit, ſed etiam ea ipſa mala cum bonis omnium poſſibilium maximis connexa reperit, ut vitium potiùs foret ea non permittere.

128. XII. *Magnum in regnantibus vitium eſt parum curare utrum ſuis in ditionibus ſit corruptela necne; maius adhuc vitium ſi corruptelam velint optentque. Quòd ſi iidem viis occultis ac indirectis ſed infallibilius ſeditiones excitent, eo conſilio, ut poſtquam res exitio quàm proximè admoverint, palam*

 omni-

omnibus faciant, nec animos nec prudentiam ad amplisſimum Regnum ab imminente interitu vindicandum neceſſarios ſibi deeſſe, ob peſſimam inanis gloriæ captationem maximo ſanè vituperio digni forent. Quòd ſi ſeditionem iſtam excitarent, quia præter hanc alia ſubditorum exitium præveniendi & populorum felicitatem novis ad plura Secula fundamentis firmandi via nulla ſuppeteret, lugenda foret hæc miſera neceſſitas. (Vide ſupra pag. 93, 96. & 156. dicta de vi neceſſitatis.) *ad quam adacti fuiſſent, ipſi verò laudandi quod eâ bene uſi fuiſſent.*

Hoc Axioma cum aliis pluribus quæ hoc loco producuntur in divina gubernatione locum non habet. Nam præter quam quòd minima regni Ejus pars ſit ea, cujus corruptelæ nobis objiciuntur, falſum eſt quòd mala non curet, quòd illa optet, quod denique ſuſcitet, ut in eorum ſedatione gloriam quærat. Deus ordinem & bonum vult, ſed ſæpe fit, id quod in parte inordinatio eſt, in toto ordinem eſſe. Jam ſupra illud juris axioma laudavimus: *Incivile eſt niſi totâ lege inſpectâ judicare.* Permiſſio malorum ex morali neceſſitate quadam exoritur: ad hanc Deus compellitur ſapientiâ & bonitate ſuâ & hæc *neceſſitas eſt felix*; cum contra neceſſitas Principis de quo loquitur objectio, miſera ſit ob corruptiſſimum regni ſtatum, at Dei regnum ſemper florentiſſimum eſſe neceſſe eſt.

129. XIV. *Mali alicujus permiſſio tum demum excuſabilis eſt, cum ſine majore malo impediri non poteſt, ſed ceſſat excuſatio quando præſentiſſimum remedium præſto eſt & huic malo & aliis inde ſecuturis.*

Hoc Axioma verum eſt, ſed contra Dei gubernationem adduci nequit, cui ſuprema ratio malum permittere ſuadet. Si Deus abſolutè & per omnia optimum non eligeret, malum admitteret omnibus, quæ

ſic

ſic vitaret, majus; peccaret in ſeipſum. Electio iſta prava Ejus aut ſapientiam aut bonitatem everteret.

130. XV. *Ens infinitè potens & materiæ Spirituumque conditor, ex hac materia hiſque ſpiritibus quidquid lubet efficit. Nullus ſitus eſt, figura nulla quam eum ſpiritibus conjungere nequeat. Si itaque malum aliquod ſive phyſicum ſive morale permitteret, non ideò permitteret quia abſque hac permiſſione majus adhuc aliud malum quodpiam ſive phyſicum ſive morale vitari neutiquam poſſet. E rationibus mixturæ boni ac mali, quæ in limitata benefactorum virtute fundantur, nulla in Deum aptari poteſt.*

Verum eſt, Deum è materia & ſpiritibus efficere quidquid Ei libet, ſed egregii ſculptoris inſtar habet, qui è rudi ſuo marmore nihil effingere ſtatuit, niſi quod judicat optimum, beneque judicat: Deus è materia machinam omnium poſſibilium elegantiſſimam conſtruit, nempe mundum, E ſpiritibus imperium omnium quæ cogitari poſſunt præſtantiſſimum format, nempe Civitatem Dei, inſuper harmoniâ omnium abſolutiſſimâ veluti compage utrumque opus juxta propoſitum à me ſyſtema devincit colligatque. Cum igitur hoc in opere perfectiſſimo malum morale phyſicumque reperiatur, inde judicandum eſt (contra quàm Baylius hîc contendit) *majus adhuc malum abſque hoc permiſſu nullatenus potuiſſe vitari.* Malorum certè maximum eſſet Deum malè eligere id quod futurum erat, ſi aliter quâm elegit elegiſſet. Eſt quidem Deus infinitè potens ſed potentia Ejus ſecundùm ſe indeterminata bonitate ac ſapientia junctis ad producendum optimum determinatur. Baylius alibi objectionem ſibi propriam profert deſumptam è Carteſianorum Recentiorum opinione aſſerentium potuiſſe Deum animabus quas voluiſſet cogitationes indere eaſque ab omni ad corpora reſpectu ab-

abſolvere. Hac ſanè viâ animæ ab ingenti malorum è ſola corporum intemperiè procedentium iliade redderentur immunes, ſed de hoc ſermo recurret inferius. Nobis hîc ſufficit conſiderare, non poſſe Deum ſyſtema male compactum & diſſonantiis plenum conſtituere. Animarum natura ex parte eſt corpora repræſentare. Itaque non quemvis ſitum, aut quamvis figuram æquè ſpiritibus congruentem judicare poteſt.

131. XVI. *Eventûs alicujus perinde cauſa eſt qui moralibus quàm qui phyſicis illum viis procurat. Status publici Adminiſter aliquis qui domi manens & factionis alicujus capitum affectibus in rem ſuam utens duntaxat, omnia illorum conſilia diſturbaret, non minùs huic ipſi factioni ruinam intuliſſet, quàm ſi eam manu armiſque diſpuliſſet.*

Adverſus hoc Axioma nihil habeo, malum ſemper cauſis moralibus, non ſemper cauſis phyſicis imputatur. Adverto ſolùm, ſi peccatum alienum niſi peccato meo impedire nequeam, illud à me purè permitti, nec illius me complicem aut cauſam moralem fore. In Deo defectus omnis locum peccati haberet, imò pluſquam peccatum eſſet, quia deſtrueret Divinitatem. Magnus autem in eo defectus eſſet non eligere optimum, ut jam ſæpius dixi, impediret ergo peccatum per aliquid omni peccato pejus.

123. *Idem prorſus eſt, cauſam quis neceſſariam adhibeat an liberam, ſi momenta deligat, in quibus libera ipſa eſſe determinata cognoſcitur. Fingamus pulverem tormentarium poteſtatem habere ſe accendendi vel non accendendi, cum igni admovetur, ſed certò ſciri, eum ita comparatum eſſe, ut horâ octava matutinâ accendi velit, ego non minùs effectuum ejus ero cauſa, ſi ignem illi eâ horâ applicem quàm forem in vera ſuppoſitione quod ſit cauſa neceſſaria, nam reſpectu*

mei

Digitized by Google

quei non eſſet ampliùs cauſa libera, ſi ſcilicet pulverem eo momento arripiam, quo propriâ electione libertatem exuiſſe ſciam. Impoſſibile eſt aliquid eſſe liberum ſive indifferens ad id ad quod jam eſt determinatum, & quo tempore eſt determinatum. (τὸ εἶναι τὸ ὂν, ὅταν ᾖ; Καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι ὅταν μὴ ᾖ, ἀνάγκη Neceſſe eſt id quod eſt, quando eſt, eſſe; & id quod non eſt, quando non eſt, non eſſe. Ariſtot. de interpret. cap. 9. *Nominales hoc Ariſtotelis Axioma adoptarunt. Scotus aliique Scholaſtici non pauci videntur illud repudiare. Sed reverâ eorum diſtinctiones in idem recidunt. Vide Conimbricenſes Jeſuitas in hunc Ariſtotelis locum, pag. mihi 380. & ſeqq.*

Hoc quoque Axioma tranſmitti poteſt. Solùm in phraſibus nonnihil immutare vellem. Non ſumerem liberum & indifferens pro eodem, nec liberum opponerem determinato. Nunquam perfectè ſumus indifferentes indifferentiâ æquilibrii, ſemper magis inclinamur & conſequenter determinamur ad unam partem magis quam ad alteram. Non ideò tamen ad id quod eligimus neceſſitamur. Intelligo hîc neceſſitatem abſolutam & metaphyſicam, nam Deum & ſapientem in optimum neceſſitate morali ferri fatendum eſt: fatendum etiam agens liberum neceſſitate hypotheticâ aſtringi, dum electio actu fit: imò antequam fiat, cum electio futura ſit, ipſa futuritionis veritate neceſſitatur. Hæ neceſſitates hypoteticæ nihil officiunt libertati, deque iis ſupra abunde locuti ſumus.

133. XVIII. *Quando populus ingens totus perduellionis reus eſt, non ſatis clementia eſt centies-milleſima parti ignoſcère, reliquos omnes, ne pueris quidem lactentibus exceptis, neci dedere.*

Videtur hîc pro certo ſumere Baylius centies-milles plures damnandos eſſe quàm ſalvandos & infantes ſine

ſine baptiſmo mortuos è numero damnatorum eſſe. Utrique poſitioni contradicitur, & maximè infantum damnationi de qua ſupra. Baylius eandem objectionem alibi urget (Reſponſ. ad Provincialem Cap. 178. pag. 1223. Tom. 3.) *Manifeſtè videmus*, inquit, *ſupremum Principem* qui, *dum civitas aliqua rebellavit, clementiam pariter & juſtitiam exercere ſtatuit, contentum eſſe debere animadverſione in exiguum numerum rebellium & veniam dare cæteris. Nam ſi pœnas dantium numerus comparatus iis quibus venia datur ſit ut mille ad unum, clemens profectò dici nequit, & crudelis audit. Quod ſi ſupplicia diuturna eligeret & ſanguini tantùm ideo parceret, quia mortem vita miſera præoptandam eſſe probè noviſſet, ſi denique in his ſuppliciis magis vindictæ cupiditatem quàm bonum publicum ſpectaret, procul dubio Tyrannus execrabilis reputaretur. Facinoroſi qui ſupplicio afficiuntur vita ſua jacturâ expiare ſua crimina tam cumulatè cenſentur, ut populus nihil ultra exigat, imò etiam indignetur ſi quando carnifices imperitè munus ſuum obeunt. Lapidarentur, ſi conſtaret eos datâ operâ ſecuris ictus ingeminare, nec judices qui ſupplicio aſſiſtunt à periculo immunes forent, ſi diro hoc carnificum ludo delectari & carnifices ad id occultè hortati fuiſſe crederentur.* [*Nota hoc nimis univerſim & rigidè intelligendum non eſſe: dantur enim caſus quibus populus quoſdam lento igne confici non improbat. Uti dum Franciſcus Primus nonnullos hæreſeos accuſatos poſt famoſa anni 1534. edicta concremari juſſit. Nemo Ravalliaci multis horrificiſque modis excarnificati vicem doluit. Vide Mercurium Gallicum Tom.* 1. *fol. mihi* 455. *& ſeq. Vide etiam Petrum Mattheum in Hiſtoria obitûs Henrici IV. nec obliviſcere quod pag. mihi* 99. *refert de iis, quæ de Parricidæ hujus ſupplicio diſcuſſere judices.*) Denique nihil ferè tam evidens

eſt,

eſt, quàm ſupremos Principes qui ſancti Pauli exemplo omnes quotquot ille æternâ morte damnavit, extremo ſupplicio condemnarent, pro hoſtibus humani generis & ſocietatum deſtructoribus habitum iri (applica huc verba Plinii junioris Epiſt. 22. lib. 8. Mandemus memoriæ, quod vir mitiſſimus & ob hoc quoque maximus Thraſea crebrò dicere ſolebat, qui vitia odit homines odit.) Addit de Draconis Athenienſium legislatoris legibus dictum fuiſſe, eas non atramento ſed ſanguine conſcriptas, quia peccata quælibet extremo plectebat ſupplicio. Addit inſuper damnationem infinitè majus eſſe morte ſupplicium. Sed conſiderandum eſt damnationem eſſe peccati ſequelam, & aliàs amico objicienti inæqualitatem quæ inter pœnam æternam & crimen finitum intercedit, reſpondi nullam hic eſſe injuſtitiam, ubi continuatio pœnæ tantùm ſequitur delicti continuationem: de quo ſermo redibit inferius. Quod damnatorum numerum attinet, etiamſi is inter homines incomparabiliter major eſſet numero ſalvandorum, nihil tamen vetaret in univerſo mundo creaturas felices longiſſimè numero ſuperare infortunatas. Principis ſola rebellionis capita plectentis, aut ducis legionem decimantis exemplis nihil hîc evincitur. Utilitas propria Principem Ducemque cogunt veniam dare nocentibus etiamſi in ſcelere perſeverarent. Deus non niſi reſipiſcentibus veniam concedit, poteſtque eos diſcernere, & hæc ſeveritas perfectæ juſtitiæ magis congruit. At ſi quis quærat cur Deus omnibus converſionis gratiam non largiatur, in aliam quæſtionem dilabitur, quæ ad præſens axioma nihil facit. Reſpondimus jamtum aliquatenus, non ſanè ut Dei rationes ſcrutaremur, ſed ut rationes Ei deeſſe non poſſe, nec ullas contra militare validas palam faceremus. Cæterùm ſcimus ſæpe civitates integras exſcindi & incolas

colas omnes interfici ad terrorem aliorum, idque uſui eſſe poteſt ad bellum ingens rebellionemve celeriter finiendam. Sic ſanguini parcitur dum effunditur, nullaque ibi decimatio eſt. Non equidem aſſeverare poſſumus improbos globi noſtri tam ſeverè puniri ad terrendos corrigendoſque globorum aliorum cives; Sed aliæ ſatis multæ rationes ex univerſali harmonia petitæ, & nobis nec civitatis Dei amplitudinem, nec generalis ſpirituum reipublicæ formam, uti nec corporum architecturam ſatis perſpectas habentibus ignotæ effectum eundem præſtare poſſunt.

134. XIX. *Medici qui multis è remediis ſanando ægroto idoneis, quorum plura ab ægroto cum voluptate ſumenda certiſſimè noſſent, illud unum ſeligerent quod ab illo reſpuendum ſcirent, incaſſum hortarentur rogarentque ægrotum ut ne remedium illud recuſaret, juſtaque adeſſet cauſa credendi nullam eos ſanandi ægroti voluntatem habuiſſe. Nam ſi ſanare volebant, è præſentibus illis remediis aliquod elegiſſent, quod ab illo non ægrè glutiendum noverant. Quod ſi aliunde perſpectum haberent ipſam remedii oblati recuſationem ita morbis vires aucturam eſſe, ut lethum afferat, quis non dicat medicos illos quidquid hortati fuerint, ægroti mortem in votis habuiſſe?*

Deus vult omnes homines ſalvos facere, id eſt ſalvaret eos ſi homines ipſi obicem non ponerent, nec Ejus gratias repudiarent; at neque tenetur aut à ratione compellitur malam eorum voluntatem ſemper edomare. Edomat tamen quandoque ubi rationes Superiores ſinunt, & poſtquam Eum ſua voluntas conſequens ac decretoria ex omnibus rationibus collectis reſultans ad certum hominum numerum quantum licebat amplum ad ſalutem eligendam aſtrinxit. Omnibus auxilia largitur ad converſionem & perſeverantia quæ ſufficientia ſunt bonam voluntatem

ha-

habentibus, ſed non ſemper bonæ voluntati dandæ ſufficiunt. Hanc obtinent homines ſive per auxilia peculiaria, ſive per circumſtantias quibus auxilia generalia redduntur efficacia: nec poteſt non offerre Deus etiam remedia quæ repudianda novit cùm culpæ incremento. An enim Deum, ut homo minùs nocens ſit, injuſtum eſſe voles? Adde gratias quæ uni non proſunt alteri prodeſſe, imò prodeſſe ſemper ad divini operis omnium quæ informari poſſint optimi integritatem. Quid an pluviam non dabit Deus quia humilioribus quibuſdam locis noxia eſt? aut nolesne ſplendere ſolem quantum univerſitas exigit, quia inde futurum eſt ut quædam loca nimiùm exareſcant? Quid multa? omnes in his Baylianis axiomatis adductæ de Medico, de Benefactore, de ſtatûs Adminiſtro, de Principe comparationes valdè claudicant, quia nota ſunt hujus modi hominum officia, & quid ipſi curare poſſint ac debeant. Unicum illis ferè negotium incumbit, in quo negligentiâ vel malitiâ ſæpe delinquunt; at Dei objectum infinitum quid eſt, curæ Ejus rerum univerſitatem complectuntur: nihili inſtar eſt quod de Ipſo cognoſcimus, & tamen Ejus ſapientiam bonitatemque cognitionis noſtræ modulo metiri vellemus? quæ temeritas, vel potiùs quæ abſurditas? Objectiones falſum principium ſupponunt: enimverò ridiculum eſt ignorato facto de jure judicare: dicere cum Apoſtolo: ò altitudo divitiarum ſapientiæ, non eſt rationem repudiare, ſed potiùs partim ignorantiam fateri, partim rationibus quas novimus rectè uti, hæ namque illam Dei immenſitatem, de qua loquitur Apoſtolus, nos docent. Interea jam tum agnoſcimus rectâ fide, priuſquam videamus deprehendamuſque ipſo manifeſto ſenſu futuræ vitæ reſervato, Deum omnia quàm fieri optimè poſſunt, facere juxta ſapientiam infinitam actionum ſuarum ducem.

Digitized by Google

Cujus quidem indicia quædam & ſpecimina præ oculis habemus, cum totum aliquod integrum per ſe completum & ut ita dicam inſulatum inter opera Dei intuemur. Tale totum ipsâ Dei efformatum manu eſt planta, animal, homo: quorum ſtructuræ pulchritudinem artificiumque ſatis mirari non poſſumus. Sed ubi os aliquod fractum, fruſtum aliquod carnis ex animali, tenuem aliquem plantæ cauliculum conſpicimus, nil niſi confuſio apparet, niſi forte eximii cujuſdam anatomici ſubjiciatur oculis, qui tamen ipſe vix quidquam in his agnoſceret, niſi priùs ſimilia fruſta vidiſſet ſuo toti connexa. Idem eſt de divina gubernatione; quidquid ad illam ſpectans hactenus nobis videre licuit, fruſtum ejus eſt, non ſatis magnum ut inde totius ſpeciem ordinemque perſpiciamus. Atque ita natura rerum ipſa poſtulat, ut hunc divinæ Civitatis ordinem, quem hîc in terris necdum videmus, noſtræ fidei, ſpei atque in Deum fiduciæ objectum habeamus; qui verò aliter de bonitate Dei, de præſtantia univerſi judicant, tantò pejore ſunt loco & hinc ſibi malum accerſunt quod culpant: nempe in Monarchæ optimi maximique regno male contenti dici poſſunt & rebellibus vicini ſuâque culpâ cæci, dum ſapientiæ & bonitatis infinitæ ſpecimina à Deo edita, quibus ſe non admirabilem modò ſed etiam amabilem ſuper omnia exhibet, in utilitatem lætitiamque ſuam non convertunt, maluntque animum malorum ſpecie & intuitu paſci.

135. Et nunc nihil illis novendecim Baylii axiomatis à nobis expenſis comprehenſum ſine neceſſaria reſponſione præteritum eſſe arbitror. Veriſimile eſt Ipſum ſuper hoc argumento diu multumque meditatum in iis congeſſiſſe quidquid circa moralem moralis mali cauſam difficillimum judicavit. Extant tamen ſparſim in ejus operibus loci complures, quos minimè præ-

præterire juverit. Perſæpe difficultatem exaggerat, quam in propulſanda à Deo peccati imputatione ſitam eſſe arbitratur: quam in rem notat (Reſp. ad Provinc. Cap. 151. pag. 1024.) Molinam, ſi liberum arbitrium cum præſcientia conciliavit, bonitatem tamen Sanctitatemque Dei cum peccato non perinde conciliaſſe. Laudat eorum ſinceritatem qui rotundè fatentur (uti Piſcatorem feciſſe vult) omnia denique in Dei voluntatem recidere, ac Deum non ideo injuſtum fore contendunt, etiamſi autor peccati foret & inſontes damnaret. Ex altera verò parte vel aliis in locis videtur magis applaudere ſententiæ eorum qui Dei bonitatem cum divinæ magnitudinis diſpendio ſalvant, uti Plutarchus facit libro contra Stoicos. *Æquius erat* (inquit) *dicere* (cum Epicureis) *quod partes innumeræ* (vel Atomi per infinitum ſpatium caſu volitantes) *vi ſua contra Jovis infirmitatem prævaleſcentes, eo invito & reluctante ejuſdem naturâ ac voluntate multa mala & abſurda invexerint, quam fateri, nullam confuſionem vel nequitiam eſſe, cujus Ipſe autor non ſit.* Quod in utramque partem Stoicorum vel Epicureorum dici poteſt, Baylium adduxiſſe videtur ad Pyrrhoniorum ἐπέχειν, hoc eſt ad ſuſpenſionem judicii quoad Rationem, quamdiu Fides ſeponitur, huic enim mentem ſincerè ſubmittere ſe profitetur.

136. Interim tamen dum ratiociniis ſuis inſiſtit, eò progreſſus eſt, ut Manetis Hæretici Perſæ tertio Chriſtianæ æræ ſæculo viventis Sectatorum, vel Pauli cujuſdam Manichæorum in Armenia ſæculo ſeptimo Coryphæi, à quo Pauliciani nomen indepti ſunt, argumenta ab inferis quaſi revocare, & roborare voluerit. Omnes iſti Hæretici recoxerunt id quod vetuſtus quidam ſuperioris Aſiæ Philoſophus ſub nomine Zoroaſtris notus, de binis intelligentibus omnium

rerum principiis, altero bono, malo altero docuiſſe narratur. Quod dogma ab Indis fortaſſe profectum eſſe potuit, apud quos multi etiamnum huic adhæreſcunt errori ad decipiendam hominum ignorantiam ſuperſtitionemque ſanè perquam accommodato, cum multæ gentes barbaræ, in ipſa adeò America citra ullius Philoſophi ductum eò ſpontè prolapſæ ſint. Slavis (apud Helmoldum) ſuus erat *Zernebog*, hoc eſt alter Deus, Græcis Romaniſque, quantumvis ſapientes videantur, ſuus Vejovis vel Anti-Jupiter, aliter dictus Pluto, aliaque malefica numina quamplurima non deerant. Nemeſis Dea deprimendis nimiùm fortunatis delectabatur, & Herodotus aliquoties innuit arbitrari ſe, omne Numen eſſe invidum, quod tamen cum doctrina de duobus principiis non cohæret.

137. Plutarchus libro de Iſide & Oſiride, neminem qui duo illa principia docuerit Zoroaſtre, ut vocat, Mago antiquiorem novit. Trogus vel Juſtinus eum Bactrianorum Regem facit à Nino vel Semiramide debellatum, eique Aſtronomiæ notitiam & Magiæ inventionem tribuit. Sed veriſimile eſt Magiam illam nihil aliud fuiſſe quàm Pyrolatriam ſive ignis adoratorum religionem, videturque Zoroaſtres lumen aut calorem tanquam bonum principium conſideraſſe, ſed addebat ei malum, hoc eſt, opacitatem, tenebras, frigus. Plinius refert teſtimonium cujuſdam Hermippi, Zoroaſtris librorum interpretis, qui Zoroaſtrem Azonacis cujuſdam diſcipulum faciebat, ſi tamen nomen illud corruptum non eſt ex Oromaſe, de quo mox loquemur, quemque Plato in Alcibiade Zoroaſtris patrem facit. Hujus ætatis Orientales Zerduſtum vocant, quem Græci vocabant Zoroaſtrem, & reſpondere Mercurio putatur, quia dies Mercurii apud quoſdam populos à Zoroaſtre

ſive

ſive Zerduſto nomen accipit Ejus hiſtoriam ætatemque extricare eſt difficile. Suidas quingentis annis excidio Trojæ antiquiorem ſtatuit. Veteres quidam apud Plinium & Plutarchum antiquitatem in decuplum augent. Sed Xanthus Lydus (Præfatione Diogenis Laërtii) eum ſexcentis duntaxat annis expeditione Xerxis anteriorem facit. Plato ibidem declarat (uti notat Baylius) Magiam Zoroaſtris nihil aliud fuiſſe quàm ſtudium religionis. Clariſſimus Hydius libro de Perſarum veterum religione conatur eam purgare & non ſolùm impietatis ſed etiam idololatriæ crimen diluère. Cultus ignis apud Perſas Chaldæoſque receptus erat, cenſentque nonnulli Abrahamum ex Ur Chaldæorum egreſſum ab illo cultu defeciſſe. Mithra erat Sol, eratque Perſarum Deus, & uti refert Ovidius, ei ſacrificabantur equi:

Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Sed Hydius exiſtimat eos ſole & igne uſos non fuiſſe niſi tanquam Symbolis divinitatis. Verùm hîc fortasſe, ut alibi, diſtinguendum erit inter ſapientes & vulgus. In admirandis ruderibus Perſepoleos ſive Tſchelminaaris [quæ vox quadraginta columnas ſignificat], quædam eorum ceremoniæ cælatæ ſuperſunt. Legatus quidam Batavus hæc marmora à pictore temporis non exigui impendio delineanda magnis ſumptibus curaverat, & neſcio quo caſu eæ icones in D. Chardini ſuis itineribus noti manus devenerunt, uti ipſe retulit. Dolendum eſſet ſi interirent. Rudera iſta ſunt ex antiquiſſimis & pulcherrimis orbis monumentis & miror in ea re ſæculi noſtri aliàs curioſiſſimi incuriam [ex quo Theodicæa edita eſt, non Chardini tantùm ſed & Bruynii delineationes prodiere.

138. Antiqui Græci & hodierni Orientales unanimiter aſſerunt, Deum bonum à Zoroaſtre vocatum

Oromazem vel potius *Oromasdem*, malum verò *Arimanium*. Cum reputaſſem magnos quosdam ſuperioris Aſiæ principes Hormisdæ nomine fuiſſe inſignitos, Irminum verò vel Herminum nomen fuiſſe Dei vel antiqui heröis Celto-Schytarum, id eſt Germanorum, in mentem venit hunc Arimanium ſive Irminum eſſe potuiſſe magnum aliquem populorum domitorem antiquiſſimum, ex occidente profectum, quales poſtmodum fuere Chingiskan vel Tamerlanes ex Oriente exorti. Arimanius itaque ex Occidente Boreali, hoc eſt è Germania Sarmatiaque per Alanos & Maſſagetas in Hormisdæ alicujus, magni ſuperioris Aſiæ Regis ditiones irruptionem fecerit, uti alii poſtea Scythæ Cyaſcaris Medorum Regis tempore, Herotodo teſte fecere. Monarcham illum qui populis cultis jura dabat, eoſque adverſus barbarorum vim propugnabat, apud eoſdem populos pro Deo bono habuerit poſteritas, ſed populatorum iſtorum Dux mali principii Symbolum evaſerit [uti Diabolus apud Weſtphalos Druſus audit.] Nihil pronius. Ex hac ipſa Mythologia apparet hos binos Principes bellaſſe diu, neutrumque viciſſe. Itaque ambo perſtiterunt, quemadmodum juxta hypotheſin Zoroaſtri tributam, imperium mundi bina illa principia inter ſe diviſerunt.

139. Supereſt ut probemus vetuſtum aliquem Germanorum Deum vel Heroa vocatum fuiſſe Hermannum, Arimanium vel Irminum. Refert Tacitus, tres populos, qui Germaniam componebant, Ingevones, Iſtevones, Herminoneſque ſive Hermiones ea nomina à tribus Manni filiis accepiſſe. Id ſive verum ſit, ſive ſecus, ſaltem indicare voluit, vixiſſe aliquando Heröa quendam nomine Herminum, à quo *Herminones* ſumpſiſſe nomen intellexerat. *Herminones*, *Hermiones*, *Hermanni*, *Hermunduri* idem ſunt, & *mili-*

tes

mo ſignificant. In inferiori adhuc hiſtoria *Arimanni* erant *viri militares* & in jure Longobardico extat *feudum Arimandia* (eſt enim *Man* vir, *Hari* (hodie *hebr*) exercitus.)

140. Alibi oſtendi nomen partis Germaniæ veriſimiliter toti fuiſſe tributum, & ab Herminonibus iſtis ſeu Hermunduris populos omnes Teutonicos *Hermannos* ſive *Germanos* fuiſſe nuncupatos; horum namque duorum vocabulorum diſcrimen in ſola vi aſpirationis verſatur, quemadmodum differt initium vocis latinæ *Germani* & Hiſpanicæ *Hermanos* vel uti conſentiunt latinum *Gammarus* & *Hummes* (id eſt cancer marinus), vox inferioribus Germanis uſitata [& quemadmodum *Ludovicus*, *Hludovicus* (in diplomatibus) *Clodovaus* idem eſt.] Et valdè frequens eſt partem nationis alicujus nomen dare toti, uti Germani omnes à Gallis vocati fuere Allemanni, cum tamen hoc nomen antiquo uſu ſolis Suevis Helvetiisque conveniat. Et quamvis Tacito Germanorum nominis origo non ſatis nota fuerit, aliquid tamen opinioni meæ favens dixit, dum notat hoc nomen fuiſſe terrificum, acceptum vel datum *ob metum*, nempe quia ſignificat bellatorem. *Heer*, *Harn*, eſt (ut dixi) exercitus, unde oritur *Hariban*, vel *Clamor de Haro*, hoc eſt generale mandatum confluendi ad exercitum, quod in *Arriereban* corruptum eſt. Itaque Harimanius ſive Arimanus, Germanus, Guerremanus eſt miles. Nam ſicut *Hari Heer* eſt exercitus, ita *Wehr*, ſignificat arma, *wehren* ſonat pugnare, bellum gerere, & Gallica vox *Guerre*, *Guerra*, dubio procul ab eodem fonte deſcendit. Jam ſupra dixi de *feudo Arimandia*, nec Herminones duntaxat Germanique aliud nihil indicabant, ſed etiam Vetus ille *Hermannus*, creditus Manni filius, veriſimiliter hoc nomen adeptus eſt quod Bellator κατ' ἐξοχὴν nuncupatus fuiſſet.

141. Nec verò ſolus Taciti locus hunc Deum (an Heroa ?) nobis indicat, dubitari enim nequit aliquem hujuſmodi cultum fuiſſe, cum Carolus Magnus inventam non procul à Viſurgi columnam Irmin-Sul vocitatam & huic Deo erectam evertit. Quod cum Taciti loco conjunctum indicio eſt, non Arminium celebrem illum Romanorum hoſtem ſed majorem aliquem vetuſtioremq; herôa cultu illo ſpectatũ fuiſſe. Arminius ſcilicet idem nomen gerebat, uti hodieque illi qui Hermanni nominantur: neque ſatis magnus neque ſatis felix, neque ſatis totâ Germania clarus fuit Arminius iſte recens, ut publici cultûs honorem à populis longè diſſitis obtineret, puta à Saxonibus qui longo poſt tempore Cheruſcorum regionem occupârunt. Et Arminius ille noſter ab Aſiaticis pro Deo malo habitus novam opinioni noſtræ confirmationem ſuppeditat, nam in hujuſmodi rebus conjecturæ diverſæ ſe mutuò firmant, idque ſine circulo logico, quando videlicet earum fundamenta ad eundem ſcopum collimant.

142. Quid quod nec incredibile eſt, *Hermam* (id eſt Mercurium) Græcorum, eundem Herminum ſive Arimanium fuiſſe. Potuit inter ſuos, inque ſuo regno, artium vitæque paulò cultioris inventor aut promotor fuiſſe, dum apud hoſtes vaſtitatis autor audiebat. Ecquis novit, an non in Ægyptum uſque penetrarit uti Scythæ, qui Seſoſtrin inſecuti in vicina loca devenerunt? *Theutus*, *Menes*, & *Hermes* Ægypto noti & culti fuere: hi poſſunt eſſe *Thuiſco*, *Mannus* ejus filius, & *Hermannus* filius Manni ſecundùm genealogiam Taciti. *Menes* Ægypti Regum antiquiſſimus habetur. *Theutus* apud Ægytios nomen erat Mercurii. Saltem Theutus vel Thuiſco (à quo Tacitus derivat Germanos, quorum nomen Teutones, *Teutſche* id eſt Germani hodie gerunt) idem eſt cum

Teu-

Teutate illo quem Lucanus à Veteribus Gallis olim cultum fuiſſe perhibet, quemque Julius Cæſar *pro Dite Patre* ſive Plutone accepit, propter ſimilitudinem latini nominis cum voce *Theut* vel Thiet, Titan, Theodon, quæ antiquitus homines, populum, deinde virum præſtantem (uti & vox Baro) denique Principem ſignificabat. Omnes hæ ſignificationes autoritatibus fulciuntur, ſed his immorandum non eſt. Cl. Otto Sperlingius multis eruditis ſcriptis notus, & alia complura aliquando proditura premens diſſertationem integram de Teutate Celtarum Deo inſtituit, & nonnullæ ea de re animadverſiones, quas cum eo communicaveram, Novis Litterariis Maris Baltici inſertæ ſunt unà cum ejus reſponſo, ubi paulò aliter atque ego accipit hos Lucani Verſus:

Teutates, pollenſque feris altaribus Heſus,
Et Taramis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Heſus veriſimiliter erat Deus Belli vocatus à Græcis *Αρης* & à veteribus Germanis *Erich* à quo ſupereſt adhuc *Erichtag* (in ſuperiore Germania) Dies Martis. Litteræ R. & S. utpote quæ ad idem ſpectant organum, facilè permutantur: E G. *Moor* & *Moos*, *Geren* & *Geſcht*, *Er war*, & *Er was*. *Fer*, *Hierro*, *Eiron*, *Eiſen*. Item *Papiſius Valeſius*, *Fuſius* & Papirius, Valerius, Furius apud Veteres Romanos æquipollebant. Quod *Taramis* vel fortaſſe *Taranis* vocabulum attinet, Notum eſt *Taran* eſſe tonitru vel Deum Tonitrui apud veteres Celtas, vocatum *Tor* à Germanis Borealibus, à quo Angli retinuerunt *Thursday*, Diem Jovis. Significat autem Lucani verſus Taranis Dei Celtarum aram non mitiorem arâ Dianæ Scythicæ ſive Tauricæ fuiſſe (cum utrobique homines immolarentur.)

143. Neque etiam abſurdum eſt fuiſſe aliquando tempus quo Principes quidam Occidentales aut Celtæ

Digitized by Google

Græciam, Ægyptum & non parvam Aſiæ partem ſubjugârint, quorum cultus his in regionibus ad poſteros fuerit propagatus. Nam ſi reputemus quàm rapidè Hunni, Saraceni Tartarique magnam continentis terræ noſtræ partem occupârint, minùs id mirum accidet, & ingens ille vocum Germanicarum Græcarumque tam bellè inter ſe conſpirantium numerus id confirmat. Callimachus Hymno in honorem Apollinis videtur innuere, Celtas qui ſub Brenno ſive Duce ſuo templum Delphicum invaſerunt, fuiſſe nepotes veterum Titanum ac Gigantum, qui cum Jove cæterisque Diis, hoc eſt Aſiæ Græciæque Principibus bella geſſerunt. Fieri potuit ut Jupiter ipſe è Titanum vel Theodonum genere ortus ſit id eſt è Principibus Celto-Scythis anterioribus. Et conſonant ea quæ nuper defunctus Pezronius Abbas de la Charmoie in Originibus ſuis Celticis collegit, quanquam in Autoris hujus pereruditi opere quædam opiniones mihi veriſimiles non eſſe videantur, præſertim ubi veterum ſecus perhibentium teſtimonia non ſatis attendens, nec ſatis notam habens antiquæ linguæ Gallicæ cum Germanica affinitatem, Germanos è Celtarum numero expungit. Jam verò Gigantes crediti, qui cælum conſcendere voluerunt, erant novi Celtæ majorum ſuorum veſtigiis inſiſtentes. Et Jupiter, quamvis conſanguineus, ut ita dicam, irruptioni tamen eorum reſiſtere coactus eſt; quemadmodum Viſigothi qui in Galliis ſedem fixerant, Romanis juncti, aliis Germaniæ Scythiæque populis Duce Attilâ barbararum Gentium à Perſiæ finibus ad Rhenum uſque tunc Domino ingruentibus occurrerunt. Verùm voluptas percipi ſolita, dum in Deorum Mythologiis antiquæ fabuloſorum temporum Hiſtoriæ veſtigium aliquod deprehendiſſe nos putamus, me fortaſſe longiùs quàm par erat abduxit, nec ſcio num in conjectando felicior fue-

fuerim Goropio Becano, Scrieckio, Rudbeckio ac denique Pezronio.

144. Nunc Zoroaſtrem, qui nos ad Oromaſdem & Arimanium boni malique autores abduxit, reviſamus, & ponamus eum agnoviſſe in illis duo principia æterna ſibi contraria, quanquam de hoc ipſo dubitare fas ſit. Marcion Cerdonis diſcipulus, ante Manetem hac in ſententia fuiſſe putatur. Fatetur Baylius miſerè fuiſſe ratiocinatos, ſed exiſtimat ſententiæ ſuæ vim & commoda ignoraſſe, parumque peritos tractandi præcipui ſui teli fuiſſe, quod in difficultate de mali origine ipſe collocat. Itaque Manichæum aliquem eruditum multum negotii faceſſiturum putat Orthodoxis, videturque ipſe, defectu alterius ſpartam illam multorum judicio minimè neceſſariam ornandam in ſe ſuſcipere voluiſſe. *Hypotheſes omnes à à Chriſtianis conſtitutæ* (inquit Dictionarii Artic. Marcion. pag. 2039.) *ictum ſibi intentatum malè eludunt. Triumphant equidem ubi adverſarios invadunt, ſed omne robur amittunt cum oppugnantium impetum excipere viciſſim debent.* Nec diffitetur Dualiſtas (uti eos Cl. Hydio duce vocat) hoc eſt duorum principiorum defenſores in fugam haud dubiè verti per rationes *à priori* rerum, ut loquuntur, ſive ex cauſis, nempe è natura Dei depromptas ſed eoſdem viciſſim triumphaturos ſibi perſuadet, ubi ad rationes *à poſteriori* rerum ſive ab effectu, hoc eſt ab exiſtentia mali ductas devenitur.

145. Has à Poſteriori rerum habitu rationes prolixè perſequitur Dictionarii ſui Articulo *Manichæus* pag. 2025. quæ hîc aliquantùm ponderandæ ſunt, ut argumentum hoc totum in clariori luce collocetur. *Certiſſimæ clariſſimæque Ordinis ideæ nos edocent* (inquit) *Ens à ſe exiſtens, neceſſarium, æternum eſſe debere unicum, infinitum, omnipotens & omnigenâ per-*

perfectione praditum. Hoc ratiocinium paulo melius evolvi merebatur. *Nunc videndum eſt* (pergit) *an per unici principii Hypotheſin explicari commodè naturæ phænomena poſſint.* Hoc nos quidem abundè præſtitimus, ubi eventus eſſe oſtendimus, in quibus inordinatio partis ad maximum ordinem in ipſo toto producendum neceſſaria eſt. Sed Baylius paulò nimium poſcere videtur. Vellet, credo, ſigillatim oſtendi ſibi quo pacto cum optima mundi idea connexum ſit malum, qua ratione perfecta phænomeni explicatio haberetur: nos autem talem dare non aggredimur, nec verò tenemur, nemo enim tenetur ad id quod pro præſenti in quo verſamur ſtatu impoſſibile eſt. Nobis ſatis eſt ob oculos ponere, quàm nihil vetet malum quodpiam particulare cum eo, quod in toto genere optimum eſt, cohærere. Explicatio iſta imperfecta quæque aliquid in altera vita detegendum relinquit, ſolvendis objectionibus, non item comprehendendæ rei ſufficit.

146. *Cum Cæli & mundana corpora integra* [fatente Baylio] *enarrent Dei Gloriam, potentiam & unitatem,* inde colligendum ipſi erat hoc ideò fieri [uti ſupra notavi] quia in objectis iſtis aliquid integrum & ut ſic loquar per modum inſulæ per ſe abſolutum cernitur; & quotieſcumque opus Dei tale conſpicimus, id tam perfectum deprehendimus ut ipſius artificium pulchritudinemque admirari cogamur. At quando opus aliquod integrum ſe non offert, quando res particulatim & per fragmenta ſpectantur, quid mirum, ſi bonus ordo non appareat? Hujuſmodi opus inſulatum perfectumque habes in planetarum noſtrorum ſyſtemate, quin etiam qualibet planta, quodlibet animal, quilibet homo tale opus abſolutum ſuppeditat ad certum uſque gradum perfectionis productum, in quo ſtupendum Autoris artificium agnoſcere eſt.

At

At genus humanum univerſum, quatenus nobis notum eſt, nihil eſt niſi fragmentum & exigua portio civitatis Dei vel Reipublicæ Spirituum, quæ amplior eſt minuſque nobis nota, quàm ut mirabilem ejus ordinem obſervare valeamus. Homo vel ſolus [inquit Baylius] opus illud Creatoris inter omnia viſibilia abſolutiſſimum, homo, inquam, vel ſolus graviſſimas adverſus unitatem Dei objectiones ſuggerit. Idem notaverat Claudianus dum animi ſenſa in verſus notiſſimos effunderet.

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem, &c.
Verùm reperta cæteris in rebus Harmonia ingens ſuppeditat præjudicium, eandem etiam in hominum & univerſim in ſpirituum gubernatione repertum iri, ſi ea nobis perſpecta foret univerſa. In dijudicandis Dei operibus imitanda foret ſapientia Socratis, in ferenda de Heraclito operibus ſententia dicentis: quæ intellexi mihi præclara videntur, talia puto & ea eſſe quæ non intellexi.

147. Eſt alia præterea perturbationis apparentis ratio ſpecialis in iis quæ hominem ſpectant, nempe quòd Deus eum imagine Divinitatis inſigniverit, dum donavit intelligentiâ. Sinit eum quandoque in exiguo diſtrictu ſuo liberè agere, ut ſpartam quam nactus eſt ornet. Ipſe non niſi latenter hîc influit, nam eſſentiam, virtutem, vitam, rationemque minimè licet aſpectabilis largitur. Hîc liberum arbitrium ludum ſuum ludit; Deus autem cum minoribus hiſce diis à ſe productis ludit ipſe, ut ita loquar, quemadmodum nos cum pueris ludimus qui negotia ſibi faceſſunt, quibus pro lubitu occultè favemus vel obſtamus. Eſt ergo homo in ditione ſua veluti Deaſter quidam in proprio ſuo mundo ſive microcoſmo quem ſuis legibus gubernat, ac in eo mira quandoque efficit arte ſuâ naturam imitante

Digitized by Google

Jupiter in parvo cum cerneret æthera vitro
Riſit & ad ſuperos talia dicta dedit
Huccine mortalis progreſſa potentia, divi?
Jam meus in fragili luditur arte labor.
Jura poli, rerumque fidem legeſque Deorum
Cuncta Syracuſius tranſtulit arte ſenex.
Quid falſo inſontem tonitru Salmonea miror?
Æmula naturæ eſt parva reperta manus.

Sed magnos quoque defectus patitur, quia & ipſe affectibus indulget, & Deus eum ſuo ſenſui permittit, nec tamen impunem abire ſinit, caſtigat enim, nunc ut Pater aut Præceptor pueros exercens mulctansve, nunc ut juſtus judex, ab iis qui à ſe deficiunt, pœnas exigens: & evenit plerumque malum, quando hæ intelligentiæ, hi Deunculi, eorumve microcoſmi inter ſe mutuò colliduntur. Inde malè habet homo pro culpæ ſuæ menſura; at Deus omnes iſtos microcosmorum defectus, in majus majoris ſui mundi ornamentum arte mirabili convertit, non aliter ac opticis iſtis inventis fieri conſuevit, in quibus artefacta quædam egregia nil niſi confuſum chaos eſſe videntur, donec ad genuinum visûs punctum, ex quo ſpectari debeant, referantur, aut medio certo quodam vitro vel ſpeculo reſpiciantur; tumque demum in conclavis alicujus ornamentum cedere incipiunt, cum rite collocata ſpectataque fuerint. Ita apparentes Microcoſmorum noſtrorum deformitates in Macrocoſmo collectæ fiunt venuſtates, nec quidquam habent, quod principii univerſalis infinitè perfecti unitati repugnet, imò potius Ejuſdem ſapientiæ malum bono omnium maximo deſervire cogentis admirationem augent.

148. Pergit Baylius: *Hominem eſſe pravum & infelicem, ubique eſſe carceres & noſocomia, hiſtoriam nihil eſſe niſi criminum & infortuniorum generis humani Epitomen.* Arbitror hæc exaggeratè dici; multò plus

plus boni eſt in vita, hominis quàm mali uti multò plures ſunt domus quàm ergaſtula. Quod virtutem vitiumque attinet, quædam in vita regnat mediocritas. Notavit olim Machiavellus paucos extare homines inſigniter improbos, paucos eximiè probos, & hac de cauſa multa ingentia cœpta eventu fruſtrari. Hiſtoricorum vitium hoc eſſe cenſeo, quòd malo potiùs quàm bono immorantur. Hiſtoriæ uti & Poëſeos ſcopus præcipuus eſſe debet exemplis prudentiam virtutemque docere, tum vitium iis depingere coloribus qui homines ad ejuſdem horrorem fugamque permoveant.

149. Fatetur Baylius: *Bonum morale bonumque phyſicum nonnullum, quædam etiam virtutis & quædam felicitatis exempla ubique reperiri, ſed in hoc ipſo verſari difficultatem, nam ſi pravi & infelices ſoli exiſterent* [inquit] *ad duorum principiorum hypotheſin recurrendum minimè foret.* Demiror hunc Virum præſtantem tantam ad hanc de duobus principiis opinionem oſtendere propenſionem potuiſſe, nec conſideraſſe, quòd hæc humanæ vitæ fabula, quæ univerſalem humani generis hiſtoriam conſtituit, tota priùs in divino intellectu concepta fuerit cum infinitis aliis, & Dei voluntas ejuſdem exiſtentiam ideò ſolùm decreverit quia hæc eventuum ſeries cum reliquo rerum ordine omnium maximè congruebat, ut optimum inde conſurgeret. Et hi apparentes integri mundi defectus, hæ maculæ ſolis, cujus ſol noſter non niſi radius eſt, adeò ejus pulchritudinem non minuunt, ut potiùs augeant, & majus bonum procurando ad illam conferant. Extant ſanè duo principia, ſed utrumque in Deo, nimirum *Intellectus* & *Voluntas*. Intellectus quidem mali principium ſuppeditat, nec inde vitiatur aut ipſe malus fit, nempe repræſentat naturas uti ſunt in veritatibus æternis; continet in ſe rationem permittendi

tendi mali: at Voluntas per ſe ſpectata ad ſolum bonum tendit. Addamus & tertium principium, ſcilicet potentiam, quæ intellectum voluntatemque præcedit. Sed hæc agit prout Intellectus oſtendit & jubet Voluntas.

150. Nonnulli (ut Campanella) tres haſce Dei perfectiones, tres primordialitates vocavere, imò credidere complures, etiam veterum, arcanum ad ſanctiſſimam Trinitatem reſpectum hîc latere, ac potentiam quidem ad Patrem id eſt fontem divinitatis referri, ſapientiam ad Verbum æternum, quod ab Evangeliſtarum Aquila λόγος appellatur; Voluntatem denique ſive amorem ad Spiritum ſanctum. Et ſanè omnes fere comparationes è ſubſtantiæ intelligentis natura deſumptæ eò tendunt.

151. Hæc ipſa de principiis rerum à nobis dicta ſi Baylius expendiſſet, quæſtionibus ipſe ſuis credo reſpondiſſet, aut certè non interrogaſſet: *Si unici principii ſummè boni, ſummè ſancti, ſumméque potentis opus eſt homo, qui fieri poſſit, ut morbis, frigori, calori, fami, ſiti, dolori, triſtitiæ ſit obnoxius, tot affectionibus laboret, tot crimina committat? Quid* (inquit) *an ſuprema ſanctitas creaturam infelicem producere poteſt? an ſumma potentia bonitati infinitè conjuncta non cumulabit opus ſuum bonis, & quidquid lædere aut contriſtare poteſt, non amovebit?* Eandem difficultatem in Hamartigenia ſua repræſentat Prudentius:

Si non vult Deus eſſe malum, cur non vetat, inquit,
Non refert autor fuerit factorve malorum.
Anne opera in vitium ſceleris pulcherrima verti,
Cum poſſit prohibere, ſinat; quòd ſi velit omnes
Innocuos agere omnipotens, nec ſancta voluntas
Degeneret, facto nec ſe manus inquinet ullo.
Condidit ergo malum Dominus, quod ſpectat ab alto,
Et patitur, fierique probat, tanquam ipſe creârit.

Ipſe

Ipſe creavit enim, quod ſi diſcludere poſſit,
Non abolet, longoque ſinit graſſarier uſu.

Verùm huic interrogationi jam abunde reſpondimus. Homo ipſe malorum ſuorum origo eſt: qualis in ſe nunc eſt, talis erat in ideis. Deus immutabilibus ſapientiæ rationibus permotus eum qualis ibi eſt ad exiſtentiam tranſire decrevit. Atque hanc quam aſſero mali originem forſitan advertiſſet Baylius, ſi potentiæ bonitati ſanctitatique ſapientiam conjunxiſſet. Obiter hîc addo *Sanctitatem* nihil aliud eſſe quàm ſupremum bonitatis gradum, uti crimen, quod ſanctitati opponitur, eſt id quod in malo ipſo peſſimum eſt.

152. Baylius Meliſſum Philoſophum Græcum, unici principii, & fortaſſis etiam unicæ ſubſtantiæ propugnatorem cum Zoroaſtre veluti primo dualitatis autore confligentem inducit. Zoroaſter fatetur Meliſſi hypoteſin ordini rerum & rationibus à priori rerum habitu ſumptis meliùs conſonare, ſed eam cum experientia & rationibus à poſteriori deductis congruere negat. *In Phænomenorum explicatione* (inquit) *quæ præcipua eſt boni ſyſtematis nota, te ſupero.* Ita Baylius. Verùm me judice, non admodum ſcitè explicatur Phænomenon aliquod, quando ei *principium proprium* & veluti ex machina acceerſitum aſſignatur, puta malo *principium maleficum*, frigori *primum frigidum* &c. Nihil hoc philoſophandi genere facilius, nihil inſipidius. Idem eſt ac ſi quis diceret Mathematicos hodiernos in explicandis Aſtrorum Phænomenis palmam cedere Peripateticis, quod hi Aſtris intelligentias dirigentes tribuant, cum hoc poſito facilè concipiatur cur planetæ tanta cum accuratione iter ſuum peragant. Cum econtra multâ Geometriâ & meditatione opus ſit, ut intelligatur quo pacto è planetarum gravitate, qua verſus ſolem feruntur, turbini cuipiam, quo rapiuntur, vel certè impetui pro-

proprio additâ prodire poſſit Ellipticus Kepleri motus, qui Phænomenis tam bellè reſpondet. Hîc nonnemo ad ſpeculationes ſublimes aſſurgere impotens Peripateticis ſtatim applaudet & mathematicos noſtros delirare cenſebit. Vetus aliquis Galeniſta idem de Scholæ Facultatibus judicium feret, aliam ſcilicet Chylificam facultatem admittet, aliam Chymificam, aliam ſanguificam & ſic deinceps alias aliis operationibus proprias aſſignabit facultates, & rem ſe præclarè geſſiſſe cenſebit, ridebitque recentiorum, quæ vocabit, deliria, qui ea quæ in animalis corpore peraguntur, explicari mechanicè poſſe contendunt.

153. Ejuſdem furfuris eſt cauſæ mali per *principium maleficum* explicatio. Eo non magis indiget malum, quàm frigus & tenebræ. Non datur *primum frigidum* neque principium tenebrarum. Malum ipſum non niſi à privatione oritur. Id quod poſitivum eſt, concomitanter duntaxat ad malum pertinet, uti activum concomitanter pertinet ad frigus. Videmus ab aqua congelaſcente ferream majoris ſclopi fiſtulam diſrumpi poſſe, & tamen frigus eſt quædam privatio virtutis à ſola motûs, fluidorum particulas à ſe invicem removentis diminutione proveniens. Quando motus hic dirimens in aqua per frigus elangueſcit, aëris compreſſi particulæ latentes in aqua colliguntur: dumque majores fiunt, majorem etiam ope elateris ſui facultatem agendi conſequuntur. Namque reſiſtentia, quam partium aëris ſuperficies in aqua reperiunt, quæque harum partium ſeſe dilatare conantium niſui obſiſtit, in magnis aëris bullis multò minor eſt, conſequenter effectus aëris in magnis aëris bullis major quàm in parvis, etiamſi hæ parvæ ſimul junctæ tantam, quantam magnæ, maſſam conficerent; quia reſiſtentiæ, hoc eſt ſuperficies creſcunt ut quadrata; Conatus verò, hoc eſt contenta ſive ſoliditates ſphæru-

tula-

tularum aëris compreſſi creſcunt ut cubi diametrorum. Itaque ex accidente eſt quòd privatio actionem & vim aliquam involvat. Jam ſupra oſtendi quo pacto privatio cognitionis ad inducendum errorem maliitiamque ſufficiat, & quomodo Deus ad utrumque tolerandum adducatur, nec tamen ideo ulla Deo malignitas adhæreſcat. Malum à privatione oritur, id verò quod poſitivum eſt, ipſaque actio naſcuntur inde per accidens, uti vis ſive virtus explicatâ jam ratione procedit è frigore.

154. Id quod Paulicianos dicentes inducit Baylius pag. 2323. non ſtringit, videlicet liberum arbitrium à duobus principiis oriri debere, ut ad bonum malumque convertere ſeſe poſſit, cùm enim liberum arbitrium ſe ipſo ſimplex ſit, potiùs à Principio neutro oriri deberet ſi hæc ratio locum haberet. At liberum arbitrium in bonum tendit, & ſi in malum impingat, id per accidens fit quia nempe malum illud ſub bono veluti larvatum deliteſcit. Hæc Medeæ apud Ovidium verba:

Video meliora proboque,
Deteriora ſequor.

Indicant bonum honeſtum ſuperari à delectabili, quod majorem in animos affectibus agitatos impreſſionem facit.

155. De reliquo Baylius ipſe reſponſum Meliſſo non malum ſuggerit, ſed paulò poſt impugnat. En ejus verba pag. 2025. *Si Meliſſus ordinis notiones conſulat, reſpondebit hominem, cum à Deo conderetur, minimè pravum fuiſſe. Dicet hominem à Deo felicitate donatum, ſed cum conſcientia ſua dictamini morem non geſſiſſet, à qua ſecundùm creationis intentionem per virtutis ſemitam ducendus erat, improbum evaſiſſe ac meritum fuiſſe ut Dei ſummè boni vindicem experiretur iram; Non igitur Deus eſt cauſa mali moralis*

Digitized by Google

ſed eſt ſolùm cauſa mali phyſici, id eſt punitionis mali moralis, quæ punitio tantum abeſt ut principio ſummè bono repugnet, ut potiùs ab uno Ejusdem attributo neceſſario dimanet, à juſtitia ſcilicet quæ ei non minùs eſt eſſentialis quàm bonitas. Hoc reſponſum, omnium quæ à Meliſſo dari poſſunt aptiſſimum, reapſe pulchrum eſt & ſolidum. Sed tamen per aliquid ſpecioſius ac plauſibilius oppugnari poteſt. Inſtabit Zoroaſter: Principium infinitè bonum debuiſſe creare hominem non ſolùm ſine malo actuali ſed etiam ſine inclinatione ad malum; Deum peccati omniumque ejus effectuum præſcium debuiſſe aſtringere hominem ad bonum morale, nec ullam ei ad peccandum relinquere potentiam. Hucuſque Baylius. Iſta quidem dictu facilia ſunt, non item poſſibilia factu, ſi ordinis principia attendantur, nec ſine perpetuis miraculis executioni mandari potuiſſent. Ignorantia, error & malitia in animalibus noſtri ſimilibus naturali ſe ſerie ſubſequuntur. An igitur hanc mundo ſpeciem deeſſe oportebat? Atqui nullus dubito, quidquid ejus infirmitates ſecus ſuaſerint, eandem mundo momentoſiorem fuiſſe quàm ut Deus ad ipſam prætereundam adduci potuerit.

156. Articulo *Pauliciani* quem Dictionario ſuo inſeruit, perſequitur Baylius ea quæ protulerat articulo de Manichæis. Si ipſum audimus (pag. 2330. lit. H. Orthodoxi videntur duo principia prima admittere dum Diabolum peccati auctorem faciunt. Beckerus Miniſter quondam Amſtelædamenſis Autor libri cui Titulus *Mundus incantatus*, cogitatum iſtud ornare aggreſſus eſt, ut demonſtraret non tribuendam eſſe Diabolo poteſtatem autoritatemve, quæ illum Deo æquipararet. Rectè iſtud quidem, ſed conſequentias ipſe ſuas nimis longè provehit. Autor verò libri inſcripti: Ἀποκατάστασις πάντων, longiùs adhuc procedens autumat, ſi Diabolus vincendus aut ſpoliandus

andus nunquam foret, ſi prædam ſibi ſuam ſervaturus ſemper eſſet, ſi invicti titulus ad eum pertineret, hoc enimvero divinæ gloriæ obeſſe. Sed miſera profectò prærogativa eſt ſervare quos ſeduxeris, ut ſempiternam cum eis pænam luas. Quod peccati cauſam attinet, verum quidem eſt Diabolum eſſe peccati autorem, ſed ejus prima origo longiùs eſt accerſenda, videlicet ab ipſa originali imperfectione creaturarum, hinc enim peccati capaces ſunt, tum occurrentes in rerum ſerie circumſtantiæ obſtetricantur ut hæc potentia reducatur in actum.

157. Diaboli, priuſquam laberentur, erant Angeli uti cæteri, crediturque Coryphæus eorum è præcipuis fuiſſe, ſed Scriptura ſacra non ſatis hoc explicatè tradit. Locus Apocalypſeos de prælio cum Dracone tanquam de viſione loquens dubia bene multa relinquit, nec rem iſtam, cujus alii autores ſacri vix mimiпere, ſatis expedit. Non eſt hîc de iſtis diſquirendi locus, & fatendum ſaltem communem ſententiam omnium optimè ſacro textui congruere. Baylius quædam S. Baſilii, Lactantii aliorumque de mali Origine reſponſa expendit, ſed quia de malo phyſico agunt, de iis tantiſper loqui ſuperſedeo & extantes in pluribus eruditi noſtri Autoris operum locis difficultates circa moralèm mali moralis cauſam enucleare nunc pergo.

158. Hujus ergo mali ſimplicem permiſſionem Baylius impugnat, poſtulatque concedi ſibi, Deum velle peccatum. Quam in rem laudat Calvini verba (in Geneſis Cap. 3.) *Quorundam offenduntur aures, cum Deus illud voluiſſe dicitur, ſed permiſſio illius qui prohibere poteſt, aut potius in cujus manu res eſt, quid aliud, obſecro, eſt quàm voluntas?* Atque hæc Calvini verba unà cum præcedentibus explicat Baylius, quaſi Calvinus fateretur, Deum Adæ lapſum voluiſſe, non tamen quatenus crimen erat, ſed ſub alia no-

notione nobis ignota; adducitque caſuiſtas paulò laxiores dicentes filium optare poſſe parentis ſui mortem, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum ſibi cui pinguis hæreditas obventura eſt (Reſp. ad Quæſita. C. 147. pag. 850.) Comperio Calvinum dicere ſolùm quod Deus ob cauſam nobis ignotam voluerit hominem labi. Equidem ubi de voluntate decretoria Dei, hoc eſt de decreto aliquo agitur, diſtinctiones iſtæ ſupervacuæ ſunt; actionem, ſi verè velimus, cum omnibus ſuis qualitatibus volumus, ſed quando actio iſta crimen eſt, Deus illam non poteſt niſi velle permittere. Crimen nec eſt finis nec medium boni, ſed tantùm conditio *ſine qua non* fiet, adeoque non eſt directæ alicujus voluntatis objectum, uti ſupra oſtendi. Deus illud impedire nequit quin agat contra id quod ſibi debet, quin faciat aliquod ipſo hominis peccato pejus, quin regulam optimi violet, quod eſſet divinitatem deſtruere, uti antehac notavi. Itaque Deus neceſſitate morali in ſeipſo repertâ malum morale creaturarum permittere tenetur. Et hic eſt præcisè caſus quo ſapientis voluntas non niſi permiſſiva eſt: tenetur ſapiens alienum crimen permittere quando illud impedire non poteſt quin ipſe in officium ſuum peccet.

159. *At inter omnes combinationes infinitas* (inquit Baylius pag. 853.) *Deo placuit eam eligere, quâ Adamus erat peccaturus, & hanc præ omnibus aliis decreto ſuo futuram reddidit*. Præclarè, hoc dictis meis conſonat, modo de combinationibus mundum univerſum componentibus intelligatur. *Nunquam ergo* (ſubdit) *efficies ut capiam Deum noluiſſe ut Adam & Eva peccarent cum omnes combinationes, in quibus peccatum non erant, rejecerit*. Atqui hoc generatim, ex iis quæ modò diximus, perquam facilè percipitur. Hæc quæ mundum univerſum efficit combinatio, omnium optima eſt, non poterat ergo Deus ipſam non

non eligere citra defectum proprium, quem ne admittat (quod ab ipſo prorſus alienum eſt) defectum ſive peccatum hominis hac in combinatione incluſum permittit.

160. Clariſſimus Jaquelotius in ſuis Anti-Baylianis unà cum aliis eruditis viris à mea ſententia hîc non recedit, uti dum dicit Tractatûs ſui de conformitate Fidei cum Ratione pag. 186. *Qui his in difficultatibus hærent, oculos mentis nimis anguſtos habere & ad proprium commodum omnia Dei conſilia referre velle videntur: cum Deus mundum conderet, aliud nihil niſi ſeipſum ſuamque gloriam ſpectavit, adeò ut ſi omnes creaturæ & variæ illarum combinationes, diverſique reſpectus nobis perfecti forent, mundum univerſum infinitæ omnipotentis conditoris ſapientiæ ad amusſim quadrare, nullo negotio comprehenderemus.* Alibi dicit (pag. 232.) *poſito per impoſſibile abuſum liberi arbitrii impediri à Deo non potuiſſe quin ipſum annihilaret, nemo inficiabitur, quandoquidem à ſapientia gloriaque ſua ad creaturas liberas efformandas determinatus fuerit, validam hanc rationem incommodis ex ea libertate ſecuturis præponderare debuiſſe.* Hanc ego ſententiam magis evolvere conatus ſum adhibitâ ratione *optimi*, nec non neceſſitate morali quam Deus habet optimum eligendi, non obſtante creaturarum quarundum peccato illi annexo. Difficultatem totam radicitus excidiſſe arbitror. Ut tamen res iſta penitius elucidetur, placet illud ſolutionum principium ſpecialibus Baylii difficultatibus applicare.

161. Harum unam hiſce proponit verbis: (Cap. 148. pag. 856.) *Deceretne cujuspiam Principis bonitatem. 1. Tantum pecuniæ tabellariis centum præbere, quantum ad ducentarum leucarum iter ſatis eſt. 2. Iis omnibus, qui nullâ præterea mutuò acceptâ pecuniâ iter confecturi ſunt, polliceri præmium, illis verò qui-*

Digitized by Google

quibus argentum illud non ſuffecerit intentare carcerem. 3. Homines ſeligere centum è quibus duos duntaxat bravium adepturos certò noverit, dum reliqui nonaginta octo in itinere domum, amicam, fidicinem aliudve quidpiam offendent, apud quos ſumptus facturi ſunt, quoſque Princeps ipſe datâ operâ per viarum intervalla diſpoſuit. 4. Hos nonaginta octo tabellarios ubi redierint in carcerem compingere? His poſitis nonne luce clarius eſt eum nullâ erga ipſos benignitate commendabilem fore, imò potiùs hoc pacto non mercedem propoſitam iis ſed carcerem deſtinaſſe? at merebantur: ſit ita: at ille qui carcerem illos mereri voluerat, qui in infallibilem illius merendi viam illos conjecerat, an boni nomine dignus eſſet, quòd duobus reliquis mercedem rependerit? Non hanc ſanè ob cauſam boni nomine dignus foret, ſed tamen aliæ circumſtantiæ concurrere poſſent ob quas laudem mereretur. Quòd hac arte uſus eſſet ut viros illos pernoſceret eorumque delectum haberet, uti Gedeon inſolitâ quadam ratione in ſeligendis è militum ſuorum numero fortiſſimis minimeque mollibus uſus fuit. Et quamvis Principi nota jam eſſet omnium iſtorum virorum indoles, nonne poſſet eorum facere periculum, ut aliis etiam innoteſcant? Quæ rationes licet ſatis applicari Deo nequeant, oſtendunt tamen actionem aliquam, qualis eſt hujus Principis ſi à circumſtantiis ad rationem ejus judicandam idoneis avellatur, poſſe abſurdam apparere. Potiori jure judicandum eſt bene feciſſe Deum, noſque id intellecturos, ſi quæ fecit omnia cognoſceremus.

162. Carteſius in quadam ad Sereniſſimam Principem Eliſabetham Epiſtola (Vol. 1. Epiſt. 10. pag. 27. 28.) aliam comparationem adhibuit ad conciliandam cum divina omnipotentia humanam libertatem. Inducit in medium Monarcham aliquem qui duella

duella vetuit, quique probè conſcius duos equeſtris ordinis viros, ſi mutuo ſibi occurrant, certò duello congreſſuros, ita rem diſponit. *Si Rex aliquis,* inquit, *edicto monomachiam prohibuiſſet, & certiſſimè ſciret duos quoſpiam ditionis ſuæ nobiles diverſarum urbium incolas inter ſe diſſidere, ſibique mutuò ita infenſos eſſe, ut ſi alter in alterum inciderit, nil obſtare poſſit, quo minùs decertent, ſi, inquam, Rex iſte illorum uni mandatum daret, ut versùs urbem illam proficiſceretur, quam alter incolit, daretque etiam alteri mandatum eundi verſus locum in quo prior ille verſatur, certò novit non poſſe illos ſibi mutuò obviam non fieri, proindeque non certare, atque ita edictum ejus non violare, neque tamen illos ad hoc cogit, ejuſque cognitio, imò & voluntas illos ad id hoc modo determinandi, non obſtat quin ultro & æquè liberè uterque pugnet, ac pugnaſſet, ſi nihil horum reſciviſſet, aut aliâ quavis occaſione illi in ſe mutuò incidiſſent, adeoque pari jure licet in illos animadvertere, ob violatum edictum. Quod autem licet Regi de quibuſdam ſubditorum ſuorum liberis actionibus facere, id Deus qui præſcientiâ & potentiâ infinitâ pollet, de omnibus hominum actionibus facit, & antequam nos in hunc orbem mitteret, exactè noverat, quales eſſent futuræ voluntatis noſtræ propenſiones omnes, illas enim ipſe nobis indidit, cætera etiam extra nos ita diſpoſuit, ut hæc & illa objecta ſe ſenſibus noſtris hoc & illo tempore objicerent, quorum occaſione ſcivit fore ut liberum noſtrum arbitrium nos ad hoc vel illud determinaret: id ergo ſic voluit, ſed noluit tamen nos ad hoc cogere. Et quemadmodum in iſto Rege diſtingui poſſunt duo diverſi voluntatis gradus, unus quo voluit ut duo hi nobiles decertarent, cum fecerit ut in ſe mutuò inciderent; alius verò quo id noluit, quo monomachiam edicto prohibuit, ſic Theologi diſtinguunt in Deo voluntatem*

unam abſolutam & independentem, quâ vult ut omnia fiant prout fiunt; aliam verò relativam, quæ ad bonum meritum aut delictum refertur, per quam vult ut legibus ſuis obtemperetur.

[Hæc Carteſius: quibus confer ea quæ Antonius Arnaldus Tom. 2. Animadverſionum in ſyſtema Mallebranci pag. 288. & ſeqq. refert ex Thoma Aquinate de Voluntate Dei antecedente & conſequente.]

163. His reſpondet Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 154. pag. 943.) *Magnus ille Philoſophus, ut mihi quidem videtur, valde hallucinatur: nullus hoc in monarcha voluntatis gradus, neque parvus neque magnus foret, ut hi duo pugiles legi morem gererent, neve inter ſe depugnarent. Plenè unicéque vellet duellum, nec ideò, fateor, à culpa abeſſent ipſi qui affectibus ſolùm ſuis obſequerentur, ignari ſe Principis ſui votis velificari; ſed tamen Princeps verè cauſa moralis eorum duelli foret, nec id optaret pleniùs, etiamſi eos ad pugnam accenderet aut pugnare juberet. Finge tibi duos Principes quorum uterque optat ut filius ſuus natu maximus veneno ſe perimat. Alter vi cogit; alter ſatis habet mœrore oblato adigere ad cicutam. An poſterioris voluntatem minùs plenam fuiſſe dubitabis? Aſſumit ergo falſum Carteſius nec difficultatem ſolvit.* Ita Baylius.

164. Ego fateor Carteſium de voluntate Dei circa malum crudiuſculè loqui, dum non ſolùm dicit ſciviſſe Deum quò liberum noſtrum arbitrium ſe inflexurum foret, ſed etiam voluiſſe, quamvis non ideo vi extorquere voluerit. Nec minùs durè loquitur ejusdem Voluminis Epiſtolâ octavâ, dum ait, ne minimam quidem cogitationem in mentem humanam ſubire quam Deus in ea non *velit*: aut non voluerit ab æterno. Nihil unquam Calvinus ipſe durius dixit. Nec iſti

ta niſi ſubintellectâ voluntate permiſſivâ excuſari poſſunt. Carteſii ſolutio recidit in diſtinctionem *inter voluntatem ſigni & beneplaciti*, quam Recentiores voce quidem tenus à Scholaſticis ſumpſerunt, ſed cui ſenſum apud veteres parùm receptum tribuerunt. Equidem Deus imperare quidpiam poteſt, quamvis illud fieri nolit, uti cum Abrahæ præcepit immolare filium. Obedientiam præcipiebat; actionem ipſam non volebat. At quando Deus actum virtutis imperat & peccatum prohibet, vult verè quod imperat, ſed ſæpe voluntate ſolùm antecedente, uti non ſemel, explicavi.

165. Itaque Carteſii comparatio non uſquequaque ſatisfacit, poteſt tamen ita aptari, ut mutato aliquantulum caſu ſatisfaciat, nempe ſi rationem comminiſcamur quæ Principem cogat efficere vel permittere ut hi duo inimici ſibi mutuò occurrant. Puta, oportere utrumque ſimul exercitui intereſſe, vel aliud quodpiam munus obire quod tergiverſationem nullam admittat, quod Princeps ipſe ſine præſenti Regni ſui diſcrimine nequeat impedire, veluti ſi ob alterutrius abſentiam multi ab exercitu ſeſe ſubducturi, aut milites murmuraturi præviderentur, aut aliud denique hujuſmodi incommodum immineret. Hoc igitur caſu dici poteſt, Principem illum non velle duellum, quòd norit futurum, ſed permittere tamen, quia mavelit permittere peccatum alienum, quàm admittere ſuum. Atque hæc comparatio, ſi huc aptetur, utilis eſſe poteſt, modò diſcrimen, quod inter Deum ac Principem intercedit, obſervetur. Nempe Princeps ad hanc permiſſionem impotentiâ adigitur: Rex aliquis potentior iſtis reſpectibus minimè indigeret; Deus verò, qui omnia poſſibilia poteſt, non niſi quia melius à quocumque fieri prorſus impoſſibile eſt, permittit peccatum. Principis actio mærore & ægritudine

foꝛtaſſe

fortaſſe non caret. Oritur autem ægritudo iſta ex ipſius imperfectione cujus conſcius eſt, in qua conſiſtit diſplicentia; Deus verò diſplicentiæ nec capax eſt, nec cauſam reperit ullam, utpote conſcius perfectionis propriæ infinitæ. Imò, fas eſt dicere imperfectionem in creaturis ſeorſim conſideratis repertam apud Deum cedere in perfectionem totius, & gloriæ auctarium eſſe Creatori. Quid optari poſſit ampliùs, ubi ſapientia poſſidetur immenſa, ubi par ſapientiæ potentia reſpondet, ubi denique omnia quis poteſt & ex omnibus optimum habet?

166. Hæc qui ritè perceperit, adverſus robuſtiſſimas animoſiſſimasque objectiones ſatis inſtructus eſſe mihi videtur. Has equidem minimè diſſimulavimus, aliquas tamen quia nimis odioſæ ſunt, obiter tantùm delibabimus. Remonſtrantes ac Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 152. in fin. pag. 919. Tom. 3. Citant Auguſtinum qui ait, *Crudelem eſſe miſericordiam velle aliquem miſerum eſſe, ut ejus miſerearis.* Laudatur eundem in ſenſum Seneca de Benef. lib. 6. Cap. 36. 37. Fateor id non ineptè objici iis qui Deum aliam permittendi peccati cauſam non reperiſſe putarent, quam ut haberet unde juſtitiam vindicativam contra potiſſimam hominum partem, miſericordiam verò ſuam erga puſillum electorum gregem exerceret. Verùm permiſſionis hujus cauſas ſe digniores & reſpectu noſtri ſublimiores Deo non defuiſſe judicandum eſt. Auſi ſunt etiam nonnulli Deum comparare Caligulæ jubenti edicta ſua tam minutis ſcribi literis, & loco tam alto affigi, ut legi non poſſent; Matri, quæ ut ad optata commoda perveniat, filiæ honorem negligit; Reginæ Catharinæ Medicææ, quæ ut Magnatum arcana eliceret, puellarum ſuarum amoribus faviſſe perhibetur. Imò Tiberio qui inſolente Carnificis miniſterio perfecit, ut lex quæ virginem affici ſupplicio vetabat,

vetabat, in impubere Sejani filia locum non haberet: quæ poſtrema comparatio à Petro Bertio tunc Arminiano, demum ad Romana ſacra transgreſſo propoſita fuit. Inſtitutus etiam fuit Deum inter & Tiberium Auguſtum Parallelisſmus offenſione plenus qui à Cl. Andrea Caroli integer refertur *in memoralibus Eccleſiaſticis* ſæculi præcedentis, uti notat Baylius: Bertius illo adverſùs Gomariſtas uſus eſt. Arbitror hujuſmodi argumenta locum habere duntaxat adverſus illos qui juſtitiam apud Deum arbitrarium quid eſſe contendunt, vel poteſtatem Ei deſpoticam tribuunt, qua inſontes etiam damnare poſſit, vel denique qui Bonum non eſſe actionum Ejus incentivum exiſtimant.

167. Sub idem tempus prodiit ingenioſa ſatyra contra Gomariſtas inſcripta: *Fur Prædeſtinatus, de gepredeſtineerde dief.* Quâ fur inducitur ad furcam damnatus qui quidquid perpetravit mali, totum Deo adſcribit, qui nihil obſtantibus facinoribus ſuis ad ſalutem ſe prædeſtinatum eſſe credit & hanc ſibi fidem ſufficere perſuaſum habet, ac miniſtrum Contraremonſtrantem præparando ad mortem malefico accitum argumentis ad hominem directis profligat: ſed hunc furem denique convertit vetus quidam Paſtor Arminianiſmi causâ exautoratus, quem carceris cuſtos furis vicem & imbecillitatem Miniſtri miſeratus clam adduxerat. Refutatus fuit iſte libellus, ſed ſatyrarum refutationes nunquam æquè delectant atque ſatyræ ipſæ. Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 154. Tom. 3. pag. 938.) hunc librum in Anglia Cromwelli tempore vulgatum fuiſſe ait, nec ſciviſſe videtur non fuiſſe niſi Batavici Autographi longè antiquioris verſionem. Addit refutationem illius à Doctore Georgio Kendalio editam fuiſſe Anno 1657. inſcriptam; *Fur pro tribunali*, ipſumque dialogum contrarium

rium ei eſſe inſertum. Dialogus iſte falsò ſupponit Contraremonſtrantes Deum dicere autorem peccati, & prædeſtinationis Mahometanæ genus quoddam aſſerere, in qua perinde ſit maléne an bene opereris, & ad prædeſtinationem ſufficere imaginari tibi, quòd prædeſtinatus ſis. Non equidem eouſque procedunt Gomariſtæ, ſunt tamen inter eos Supralapſarii nonnulli, quibus difficile ſit ſuam de Dei juſtitia deque pietatis & Ethices humanæ principiis ſententiam rite explicare, qui deponiſmum in Deo concipiunt, & homini de abſolutæ electionis ſuæ certitudine abſque ratione perſuaſum eſſe poſtulant, quod ſequelas parit ſanè periculoſas. At verò omnes qui agnoſcunt Deum omnium optimam ſeriem inter omnes poſſibiles mundorum ideas ſelectam produxiſſe, Ipſumque in ea reperiſſe hominem originali imperfectione creaturis omnibus communi peculiariter ad peccatum miſeriamque vergentem, & peccatum ac miſeriam impedire quantum patitur univerſi perfectio, quæ divinæ perfectionis radius quidam eſt; hi, inquam, diſtinctiùs oſtendunt quòd intentio Dei omnium quæ fingi poſſint rectiſſima ſit atque ſanctiſſima, quòd Creatura ſola in culpa ſit, quòd ejus limitatio ſive originalis imperfectio ſit unica peccati cauſa, quòd nemo deſtinetur ad ſalutem quin ad ſanctitatem quoque filiorum Dei deſtinatus ſit, denique quòd electionis ſpes omnis non niſi in bona, cujus per Dei gratiam ſibi quis conſcius eſt, voluntate fundari poſſit.

168. *Cauſa morali mali moralis* à nobis explicatæ opponuntur prætereà *metaphyſicæ conſiderationes*. Verùm poſtquam objectiones à rationibus moralibus petitas, quæ animos magis feriebant, removimus, iſtæ minus negotii nobis faceſſent. Hæ conſiderationes metaphyſicæ ſpectant naturam *poſſibilis* & *neceſſarii* & fundamentum à nobis poſitum, videlicet quòd

Deus

Deus mundorum omnium poſſibilium optimum elegerit, impetunt. Fuere Philoſophi qui nihil, niſi quod reipſa fit, eſſe poſſibile pugnârunt, iidem illi nempe qui omnia eſſe abſolutè neceſſaria crediderunt, aut credere potuerunt. Hanc in ſententiam ivere quidam quia in exiſtentiæ rerum cauſa brutam cæcamque neceſſitatem aſtruebant & hi potiſſimùm nobis impugnandi veniunt; alii verò non hallucinantur niſi quia vocibus abutuntur, & neceſſitatem moralem cum metaphyſica confundunt exiſtimantes, ſi Deus non poſſet non facere optimum, hoc Ei tollere libertatem, eamque rerum neceſſitatem afferre quam Philoſophi juxta ac Theologi remis veliſque fugiunt. His cum Autoribus ſola nobis logomachia intercedit, modò verè concedant Deum eligere & facere optimum. Alii longiùs progreſſi cenſent Deum meliùs agere potuiſſe & hæc ſententia repudianda eſt, quamvis enim Deo bonitatem ſapientiamque non penitus adimat, limites tamen eis figit, quod eſt ſummam Dei perfectionem lædere.

169. Quæſtio de *poſſibilitate rerum nunquam futurarum* jam ab Antiquis ventilata fuit. Ac videtur Epicurus, ut libertatem ſartam tectam ſervaret ac neceſſitatem abſolutam effugeret, Ariſtotele duce aſſeruiſſe, quòd futura contingentia determinatam nequeant habere veritatem. Nam ſi heri verum erat me hodie ſcripturum, fieri non poterat quin ſcriberem, idque adeò neceſſarium erat, & quidem (eandem ob rationem) ab æterno: atque ita quidquid contingit neceſſarium erit & impoſſibile aliter fieri: ſed cum id verum non ſit, inde ex ſententia Epicuri conficitur, futura contigentia carere determinatâ veritate. Hanc ſententiam ut tueretur Epicurus, primarium principium omnium veritatum rationis negare non eſt veritus: negabat enim enunciationem omnem vel veram

tatem Divinam manifeſtari magis, quàm aliâ quav administratione, qua ſi uſus fuiſſet Deus, omnes ſa vandi fuerant? Et quia Cl. Jaquelotius à princip à me poſitis minimè alienus eſt, Baylius ei paria obji [Reſp. ad Provinc. Cap. 151. pag. 900. Tom. 3 *Hujusmodi enodationes* (inquit) *ſi adoptamus, ev dentiſſimis, quas de Entis ſummè perfecti natura h bemus, notionibus remittere nuncium cogimur. H quippe nos edocent, omnia quæ contradictionem no implicant, Ipſi poſſibilia eſſe, atque adeò poſſe ab ip ſalvari homines, quos tamen non ſalvat. Quid eni contradictionis oriretur ex eò, quòd numerus electoru major foret quam nunc ſit? Docemur prætereà E ſummè perfectum, utpote ſummè beatum nullas habe voluntates, quas exequi non poſſit, quo igitur pacto pe cipiemus, velle Eum omnes homines ſalvos facere, n tamen id poſſe? lucem quærebamus quæ nos iis expec ret nodis, quibus conſtringimur, dum ideam Dei cu generis humani conditione comparamus, & ecce expl cationes nobis obtruduntur, quæ nos in tenebras denſi res conjiciant.*

224. Omnes iſtæ machinæ expoſitione jam à n bis datâ diſflantur. Admittimus principium Bayli quod etiam meum eſt, nempe omne, quod contr dictionem non implicat, eſſe poſſibile. Verùm enim verò juxta nos, qui Deum quàm fieri poterat op mum feciſſe aut melius quàm fecerit, nihil facere p tuiſſe aſſerimus, cenſemuſque quòd aliter de univer Ejus opere judicare ſit Ejus ſapientiam bonitatemq lædere, dicendum eſt contradictionem implicare efficiatur, quidquam quod bonitate ſuperet ipſu optimum. Hoc enim perinde foret ac ſi quis Deu ab uno puncto ad aliud ducere poſſe lineam brevi rem rectâ contenderet, idque negantes accuſaret eve fidei articuli quo in Deum Patrem omnipotentem c dimus.

225. Po

225. Poſſibilium infinitudo, quantacumque ſit, ſapientiæ Dei poſſibilia omnia cognoſcentis infinitudine major non eſt, imò dici poteſt, quòd ſi ſapientia Dei poſſibilia extenſione non ſuperat, cum objecta intellectûs non poſſint ultra poſſibile progredi, quod aliquo ſenſu ſolum eſt intelligibile, ſuperet tamen ea intenſione, ob combinationes infinitè infinitas, quas facit, & totidem reflexiones, quas ſuper combinationibus ſtruit. Sapientia Dei non contenta poſſibilia omnia complecti, ea ipſa penetrat, confert & ponderat alia cum aliis, ut perfectionum imperfectionumque quas habent, gradum, robur imbecillitatemque, bonum malumque æſtimet. Ultra ipſas adeò combinationes finitas progreſſa infinitè infinitas inſtituit, hoc eſt infinitas univerſi ſeries poſſibiles expendit quarum quælibet infinitas continet creaturas. Hac ratione ſapientia Divina omnia poſſibilia jam priùs conſiderata ſeparatim in totidem univerſalia ſyſtemata digerit, quæ rurſus ſingula cum ſingulis comparat. Ex his denique comparationibus ac reflexionibus reſultat electio optimi inter hæc omnia poſſibilia ſyſtemata, quam ſapientia demum ſtatuit, ut bonitati plenè faciat ſatis. Porro omnes hæ Divini intellectûs operationes, quanquam ordinem aliquem ac naturæ ſive rationis prioritatem inter ſeſe habeant, ſimul tamen omnes exiſtunt, abſque ullâ prioritate temporis.

226. Hæc attentè conſideranti obverſaturam ſpero ideam magnitudinis perfectionum Divinarum & maximè ſapientiæ bonitatiſque longè aliam ab illa quam habere poſſint ii qui Deum quaſi fortuitò ac temere & ſine ratione agentem faciunt. Nec video quomodo ſententiam tam abſonam effugere poſſint, niſi agnoverint eſſe quaſdam electionis divinæ rationes, eaſque ab Ejuſdem bonitate deſumptas. Ex quo neceſſariò ſequitur id quod electum fuit, præ cæteris

notione nobis ignota ; adducitque caſuiſtas paulò laxiores dicentes filium optare poſſe parentis ſui mortem, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum ſibi cui pinguis hæreditas obventura eſt (Reſp. ad Quæſita. C. 147. pag. 850.) Comperio Calvinum dicere ſolùm quod Deus ob cauſam nobis ignotam voluerit hominem labi. Equidem ubi de voluntate decretoria Dei, hoc eſt de decreto aliquo agitur, diſtinctiones iſtæ ſupervacuæ ſunt ; actionem, ſi verè velimus, cum omnibus ſuis qualitatibus volumus, ſed quando actio iſta crimen eſt, Deus illam non poteſt niſi velle permittere. Crimen nec eſt finis nec medium boni ſed tantùm conditio *ſine qua non* fiet, adeoque non eſt directæ alicujus voluntatis objectum, uti ſupra oſtendi. Deus illud impedire nequit quin agat contra id quod ſibi debet, quin faciat aliquod ipſo hominis peccato pejus, quin regulam optimi violet, quod eſſet divinitatem deſtruere, uti antehac notavi. Itaque Deus neceſſitate morali in ſeipſo repertâ malum morale creaturarum permittere tenetur. Et hic eſt præciſè caſus quo ſapientis voluntas non niſi permiſſiva eſt : tenetur ſapiens alienum crimen permittere quando illud impedire non poteſt quin ipſe in officium ſuum peccet.

159. *At inter omnes combinationes infinitas* (inquit Baylius pag. 853.) *Deo placuit eam eligere, quâ Adamus erat peccaturus, & hanc præ omnibus aliis decreto ſuo futuram reddidit*. Præclarè, hoc dictis meis conſonat, modo de combinationibus mundum univerſum componentibus intelligatur. *Nunquam ergo* (ſubdit) *efficies ut capiam Deum noluiſſe ut Adam & Eva peccarent cum omnes combinationes, in quibus peccatum non erant, rejecerit*, Atqui hoc generatim, ex iis quæ modò diximus perquam facilè percipitur. Hæc quæ mundum univerſum efficit combinatio, omnium optima eſt, non poterat ergo Deus ipſam non

non eligere citra defectum proprium, quem ne admittat (quod ab ipſo prorſus alienum eſt) defectum ſive peccatum hominis hac in combinatione incluſum permittit.

160. Clariſſimus Jaquelotius in ſuis Anti-Baylianis unà cum aliis eruditis viris à mea ſententia hîc non recedit, uti dum dicit Tractatûs ſui de conformitate Fidei cum Ratione pag. 186. *Qui his in difficultatibus hærent, oculos mentis nimis anguſtos habere & ad proprium commodum omnia Dei conſilia referre velle videntur: cum Deus mundum conderet, aliud nihil niſi ſeipſum ſuamque gloriam ſpectavit, adeò ut ſi omnes creaturæ & variæ illarum combinationes, diverſique reſpectus nobis perfecti forent, mundum univerſum infinitæ omnipotentis conditoris ſapientiæ ad amuſſim quadrare, nullo negotio comprehenderemus.* Alibi dicit (pag. 232.) *poſito per impoſſibile abuſum liberi arbitrii impediri à Deo non potuiſſe quin ipſum annihilaret, nemo inficiabitur, quandoquidem à ſapientia gloriaque ſua ad creaturas liberas efformandas determinatus fuerit, validam hanc rationem incommodis ex ea libertate ſecuturis præponderare debuiſſe.* Hanc ego ſententiam magis evolvere conatus ſum adhibitâ ratione *optimi*, nec non neceſſitate morali quam Deus habet optimum eligendi, non obſtante creaturarum quarundum peccato illi annexo. Difficultatem totam radicitus excidiſſe arbitror. Ut tamen res iſta penitius elucidetur, placet illud ſolutionum principium ſpecialibus Baylii difficultatibus applicare.

161. Harum unam hiſce proponit verbis: (Cap. 148. pag. 856.) *Deceretne cujuſpiam Principis bonitatem. 1. Tantum pecuniæ tabellariis centum præbere, quantum ad ducentarum leucarum iter ſatis eſt. 2. Iis omnibus, qui nullâ præterea mutuò acceptâ pecuniâ iter confecturi ſunt, polliceri præmium, illis verò*

 qui-

quibus argentum illud non ſuffecerit intentare carcerem. 3. Homines ſeligere centum è quibus duos duntaxat bravium adepturos certò noverit, dum reliqui nonaginta octo in itinere domum, amicam, fidicinem aliudve quidpiam offendent, apud quos ſumptus facturi ſunt, quoſque Princeps ipſe datâ operâ per viarum intervalla diſpoſuit. 4. Hos nonaginta octo tabellarios ubi redierint in carcerem compingere? His poſitis nonne luce clarius eſt eum nullâ erga ipſos benignitate commendabilem fore, imò potiùs hoc pacto non mercedem propoſitam iis ſed carcerem deſtinaſſe? at merebantur: ſit ita: at ille qui carcerem illos mereri voluerat, qui in infallibilem illius merendi viam illos conjecerat, an boni nomine dignus eſſet, quòd duobus reliquis mercedem rependerit? Non hanc ſanè ob cauſam boni nomine dignus foret, ſed tamen aliæ circumſtantiæ concurrere poſſent ob quas laudem mereretur. Quòd hac arte uſus eſſet ut viros illos pernoſceret eorumque delectum haberet, uti Gedeon inſolitâ quadam ratione in ſeligendis è militum ſuorum numero fortiſſimis minimeque mollibus uſus fuit. Et quamvis Principi nota jam eſſet omnium iſtorum virorum indoles, nonne poſſet eorum facere periculum, ut aliis etiam innoteſcant? Quæ rationes licet ſatis applicari Deo nequeant, oſtendunt tamen actionem aliquam, qualis eſt hujus Principis ſi à circumſtantiis ad rationem ejus judicandam idoneis avellatur, poſſe abſurdam apparere. Potiori jure judicandum eſt bene feciſſe Deum, noſque id intellecturos, ſi quæ fecit omnia cognoſceremus.

162. Carteſius in quadam ad Sereniſſimam Principem Eliſabetham Epiſtola (Vol. 1. Epiſt. 10. pag. 27. 28.) aliam comparationem adhibuit ad conciliandam cum divina omnipotentia humanam libertatem. Inducit in medium Monarcham aliquem qui

duella

duella vetuit, quique probè conſcius duos equeſtris ordinis viros, ſi mutuo ſibi occurrant, certò duello congreſſuros, ita rem diſponit. *Si Rex aliquis*, inquit, *edicto monomachiam prohibuiſſet, & certiſſimè ſciret duos quoſpiam ditionis ſuæ nobiles diverſarum urbium incolas inter ſe diſſidere, ſibique mutuò ita infenſos eſſe, ut ſi alter in alterum inciderit, nil obſtare poſſit, quo minùs decertent, ſi, inquam, Rex iſte illorum uni mandatum daret, ut versùs urbem illam proficiſceretur, quam alter incolit, daretque etiam alteri mandatum eundi verſus locum in quo prior ille verſatur, certò novit non poſſe illos ſibi mutuò obviam non fieri, proindeque non certare, atque ita edictum ejus non violare, neque tamen illos ad hoc cogit, ejuſque cognitio, imò & voluntas illos ad id hoc modo determinandi, non obſtat quin ultro & æquè liberè uterque pugnet, ac pugnaſſet, ſi nihil horum reſciviſſet, aut aliâ quavis occaſione illi in ſe mutuò incidiſſent, adeoque pari jure licet in illos animadvertere, ob violatum edictum. Quod autem licet Regi de quibuſdam ſubditorum ſuorum liberis actionibus facere, id Deus qui præſcientiâ & potentiâ infinitâ pollet, de omnibus hominum actionibus facit, & antequam nos in hunc orbem mitteret, exactè noverat, quales eſſent futuræ voluntatis noſtræ propenſiones omnes, illas enim ipſe nobis indidit, cætera etiam extra nos ita diſpoſuit, ut hæc & illa objecta ſe ſenſibus noſtris hoc & illo tempore objicerent, quorum occaſione ſcivit fore ut liberum noſtrum arbitrium nos ad hoc vel illud determinaret: id ergo ſic voluit, ſed noluit tamen nos ad hoc cogere. Et quemadmodum in iſto Rege diſtingui poſſunt duo diverſi voluntatis gradus, unus quo voluit ut duo hi nobiles decertarent, cum fecerit ut in ſe mutuò inciderent; alius verò quo id noluit, quo monomachiam edicto prohibuit, ſic Theologi diſtinguunt in Deo voluntatem*

unam abſolutam & independentem, quâ vult ut omnia fiant prout fiunt; aliam verò relativam, quæ ad bonum meritum aut delictum refertur, per quam vult ut legibus ſuis obtemperetur.

[Hæc Carteſius: quibus confer ea quæ Antonius Arnaldus Tom. 2. Animadverſionum in ſyſtema Mallebranci pag. 288. & ſeqq. refert ex Thoma Aquinate de Voluntate Dei antecedente & conſequente.]

163. His reſpondet Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 154. pag. 943.) *Magnus ille Philoſophus, ut mihi quidem videtur, valde hallucinatur: nullus hoc in monarcha voluntatis gradus, neque parvus neque magnus foret, ut hi duo pugiles legi morem gererent, neve inter ſe depugnarent. Plenè unicéque vellet duellum, nec ideò, fateor, à culpa abeſſent ipſi qui affectibus ſolùm ſuis obſequerentur, ignari ſe Principis ſui votis velificari; ſed tamen Princeps verè cauſa moralis eorum duelli foret, nec id optaret pleniùs, etiamſi eos ad pugnam accenderet aut pugnare juberet. Finge tibi duos Principes quorum uterque optat ut filius ſuus natu maximus, veneno ſe perimat. Alter vi cogit; alter ſatis habet mœrore oblato adigere ad cicutam. An poſterioris voluntatem minùs plenam fuiſſe dubitabis? Aſſumit ergo falſum Carteſius nec difficultatem ſolvit.* Ita Baylius.

164. Ego fateor Carteſium de voluntate Dei circa malum crudiuſculè loqui, dum non ſolùm dicit ſciviſſe Deum quò liberum noſtrum arbitrium ſe inflexurum foret, ſed etiam voluiſſe, quamvis non ideo extorquere voluerit. Nec minùs durè loquitur ejuſdem Voluminis Epiſtolâ octavâ, dum ait, ne minimam quidem cogitationem in mentem humanam ſubire quam Deus in ea non *velit*: aut non voluerit ab æterno. Nihil unquam Calvinus ipſe durius dixit. N[illegible]
i[illegible]

ſta niſi ſubintellectâ voluntate permiſſivâ excuſari poſſunt. Carteſii ſolutio recidit in diſtinctionem *inter voluntatem ſigni & beneplaciti*, quam Recentiores voce quidem tenus à Scholaſticis ſumpſerunt, ſed cui ſenſum apud veteres parùm receptum tribuerunt. Equidem Deus imperare quidpiam poteſt, quamvis illud fieri nolit, uti cum Abrahæ præcepit immolare filium. Obedientiam præcipiebat; actionem ipſam non volebat. At quando Deus actum virtutis imperat & peccatum prohibet, vult verè quod imperat, ſed ſæpe voluntate ſolùm antecedente, uti non ſemel, explicavi.

165. Itaque Carteſii comparatio non uſquequaque ſatisfacit, poteſt tamen ita aptari, ut mutato aliquantulum caſu ſatisfaciat, nempe ſi rationem comminiſcamur quæ Principem cogat efficere vel permittere ut hi duo inimici ſibi mutuò occurrant. Puta, oportere utrumque ſimul exercitui intereſſe, vel aliud quodpiam munus obire quod tergiverſationem nullam admittat, quod Princeps ipſe ſine præſenti Regni ſui diſcrimine nequeat impedire, veluti ſi ob alterutrius abſentiam multi ab exercitu ſeſe ſubducturi, aut milites murmuraturi præviderentur, aut aliud denique hujuſmodi incommodum immineret. Hoc igitur caſu dici poteſt, Principem illum non velle duellum, quòd norit futurum, ſed permittere tamen, quia mavelit permittere peccatum alienum, quàm admittere ſuum. Atque hæc comparatio, ſi huc aptetur, utilis eſſe poteſt, modò diſcrimen, quod inter Deum ac Principem intercedit, obſervetur. Nempe Princeps ad hanc permiſſionem impotentiâ adigitur: Rex aliquis, potentior iſtis reſpectibus minimè indigeret; Deus verò, qui omnia poſſibilia poteſt, non niſi quia melius à quocumque fieri prorſus impoſſibile eſt, permittit peccatum. Principis actio mærore & ægritudine

forraſſe

fortaſſe non caret. Oritur autem ægritudo iſta ex ipſius imperfectione cujus conſcius eſt, in qua conſiſtit diſplicentia; Deus verò diſplicentiæ nec capax eſt, nec cauſam reperit ullam, utpote conſcius perfectionis propriæ infinitæ. Imò, fas eſt dicere imperfectionem in creaturis ſeorſim conſideratis repertam apud Deum cedere in perfectionem totius, & gloriæ auctarium eſſe Creatori. Quid optari poſſit ampliùs, ubi ſapientia poſſidetur immenſa, ubi par ſapientiæ potentia reſpondet, ubi denique omnia quis poteſt & ex omnibus optimum habet?

166. Hæc qui ritè perceperit, adverſus robuſtiſſimas animoſiſſimaſque objectiones ſatis inſtructus eſſe mihi videtur. Has equidem minimè diſſimulavimus, aliquas tamen quia nimis odioſæ ſunt, obiter tantùm delibabimus. Remonſtrantes ac Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 152. in fin. pag. 919. Tom. 3. Citant Auguſtinum qui ait, *Crudelem eſſe miſericordiam velle aliquem miſerum eſſe, ut ejus miſerearis.* Laudatur eundem in ſenſum Seneca de Benef. lib. 6. Cap. 36. 37. Fateor id non ineptè objici iis qui Deum aliam permittendi peccati cauſam non reperiſſe putarent, quam ut haberet unde juſtitiam vindicativam contra potiſſimam hominum partem, miſericordiam verò ſuam erga puſillum electorum gregem exerceret. Verùm permiſſionis hujus cauſas ſe digniores & reſpectu noſtri ſublimiores Deo non defuiſſe judicandum eſt. Auſi ſunt etiam nonnulli Deum comparare Caligulæ jubenti edicta ſua tam minutis ſcribi literis, & loco tam alto affigi, ut legi non poſſent; Matri, quæ ut ad optata commoda perveniat, filiæ honorem negligit; Reginæ Catharinæ Medicææ, quæ ut Magnatum arcana eliceret, puellarum ſuarum amoribus faviſſe perhibetur. Imò Tiberio qui inſolente Carnificis miniſterio perfecit, ut lex quæ virginem affici ſupplicio vetabat,

Digitized by Google

vetabat, in impubere Sejani filia locum non haberet: quæ poſtrema comparatio à Petro Bertio tunc Arminiano, demum ad Romana ſacra transgreſſo propoſita fuit. Inſtitutus etiam fuit Deum inter & Tiberium Auguſtum Paralleliſmus offenſione plenus qui à Cl. Andrea Caroli integer refertur *in memoralibus Eccleſiaſticis* ſæculi præcedentis, uti notat Baylius: Bertius illo adverſùs Gomariſtas uſus eſt. Arbitror hujuſmodi argumenta locum habere duntaxat adverſus illos qui juſtitiam apud Deum arbitrarium quid eſſe contendunt, vel poteſtatem Ei deſpoticam tribuunt, qua inſontes etiam damnare poſſit, vel denique qui Bonum non eſſe actionum Ejus incentivum exiſtimant.

167. Sub idem tempus prodiit ingenioſa ſatyra contra Gomariſtas inſcripta: *Fur Prædeſtinatus*, *de gepredeſtineerde dief.* Quâ fur inducitur ad furcam damnatus qui quidquid perpetravit mali, totum Deo adſcribit, qui nihil obſtantibus facinoribus ſuis ad ſalutem ſe prædeſtinatum eſſe credit & hanc ſibi fidem ſufficere perſuaſum habet, ac miniſtrum Contraremonſtrantem præparando ad mortem malefico accitum argumentis ad hominem directis profligat: ſed hunc furem denique convertit vetus quidam Paſtor Arminianiſmi causâ exautoratus, quem carceris cuſtos furis vicem & imbecillitatem Miniſtri miſeratus clam adduxerat. Refutatus fuit iſte libellus, ſed ſatyrarum refutationes nunquam æquè delectant atque ſatyræ ipſæ. Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 154. Tom. 3. pag. 938.) hunc librum in Anglia Cromwelli tempore vulgatum fuiſſe ait, nec ſciviſſe videtur non fuiſſe niſi Batavici Autographi longè antiquioris verſionem. Addit refutationem illius à Doctore Georgio Kendalio editam fuiſſe Anno 1657. inſcriptam: *Fur pro tribunali*, ipſumque dialogum contrarium

rium ei eſſe inſertum. Dialogus iſte falsò ſupponit Contraremonſtrantes Deum dicere autorem peccati, & prædeſtinationis Mahometanæ genus quoddam aſſerere, in qua perinde ſit maléne an bene opereris, & ad prædeſtinationem ſufficere imaginari tibi, quòd prædeſtinatus ſis. Non equidem eouſque procedunt Gomariſtæ, ſunt tamen inter eos Supralapſarii nonnulli, quibus difficile ſit ſuam de Dei juſtitia deque pietatis & Ethices humanæ principiis ſententiam ritè explicare, qui depotiſmum in Deo concipiunt, & homini de abſolutæ electionis ſuæ certitudine abſque ratione perſuaſum eſſe poſtulant, quod ſequelas parit ſanè periculoſas. At verò omnes qui agnoſcunt Deum omnium optimam ſeriem inter omnes poſſibiles mundorum ideas ſelectam produxiſſe, Ipſumque in ea reperiſſe hominem originali imperfectione creaturis omnibus communi peculiariter ad peccatum miſeriamque vergentem, & peccatum ac miſeriam impedire quantum patitur univerſi perfectio, quæ divinæ perfectionis radius quidam eſt; hi, inquam, diſtinctiùs oſtendunt quòd intentio Dei omnium quæ fingi poſſint rectiſſima ſit atque ſanctiſſima, quòd Creatura ſola in culpa ſit, quòd ejus limitatio ſive originalis imperfectio ſit unica peccati cauſa, quòd nemo deſtinetur ad ſalutem quin ad ſanctitatem quoque filiorum Dei deſtinatus ſit, denique quòd electionis ſpes omnis non niſi in bona, cujus per Dei gratiam ſibi quis conſcius eſt, voluntate fundari poſſit.

168. *Cauſæ morali mali moralis* à nobis explicatæ opponuntur præterea *metaphyſicæ conſiderationes*. Verùm poſtquam objectiones à rationibus moralibus petitas, quæ animos magis feriebant, removimus, iſtæ minus negotii nobis faceſſent. Hæ conſiderationes metaphyſicæ ſpectant naturam *poſſibilis* & *neceſſarii* & fundamentum à nobis poſitum, videlicet quòd Deus

Deus mundorum omnium poſſibilium optimum elegerit, impetunt. Fuere Philoſophi qui nihil, niſi quod reipſa ſit, eſſe poſſibile pugnârunt, iidem illi nempe qui omnia eſſe abſolutè neceſſaria crediderunt, aut credere potuerunt. Hanc in ſententiam ivere quidam quia in exiſtentiæ rerum cauſa brutam cæcamque neceſſitatem aſtruebant & hi potiſſimùm nobis impugnandi veniunt; alii verò non hallucinantur niſi quia vocibus abutuntur, & neceſſitatem moralem cum metaphyſica confundunt exiſtimantes, ſi Deus non poſſet non facere optimum, hoc Ei tollere libertatem, eamque rerum neceſſitatem afferre quam Philoſophi juxta ac Theologi remis veliſque fugiunt. His cum Autoribus ſola nobis logomachia intercedit, modò verè concedant Deum eligere & facere optimum. Alii longiùs progreſſi cenſent Deum meliùs agere potuiſſe & hæc ſententia repudianda eſt, quamvis enim Deo bonitatem ſapientiamque non penitus adimat, limites tamen eis figit, quod eſt ſummam Dei perfectionem lædere.

169. Quæſtio de *poſſibilitate rerum nunquam futurarum* jam ab Antiquis ventilata fuit. Ac videtur Epicurus, ut libertatem ſartam tectam ſervaret ac neceſſitatem abſolutam effugeret, Ariſtotele duce aſſeruiſſe, quòd futura contingentia determinatam nequeant habere veritatem. Nam ſi heri verum erat me hodie ſcripturum, fieri non poterat quin ſcriberem, idque adeò neceſſarium erat, & quidem (eandem ob rationem) ab æterno: atque ita quidquid contingit neceſſarium erit & impoſſibile aliter fieri: ſed cum id verum non ſit, inde ex ſententia Epicuri conficitur, futura contigentia carere determinatâ veritate. Hanc ſententiam ut tueretur Epicurus, primarium principium omnium veritatum rationis negare non eſt veritus: negabat enim enunciationem omnem vel veram

ram eſſe vel falſam. Ad has autem anguſtias ſic adigebatur: Negas heri verum fuiſſe me hodie ſcripturum, igitur falſum erat: bonus vir cum hanc ſequelam admittere non poſſet, coactus fuit dicere, nec verum fuiſſe nec falſum. Qui huc devênit, nulla refutatione indiget, nec erat cur Chryſippus in magno iſto contradictoriarum principio confirmando laboraret, uti laboraſſe refert Cicero libro de Fato: *Contendit omnes nervos Chryſippus ut perſuadeat omne ἀξίωμα aut verum eſſe aut falſum. Ut enim Epicurus veretur, ne ſi hoc conceſſerit, concedendum ſit fato fieri quæcumque fiant; ſi enim alterum ex æternitate verum ſit, eſſe id etiam certum; ſi certum, etiam neceſſarium; ita & neceſſitatem & fatum confirmari putat; ſic Chryſippus metuit ne non, ſi non obtinuerit omne quod enuncietur aut verum eſſe aut falſum, omnia fato fieri poſſint ex cauſis æternis rerum futurarum.* Putat Baylius (Diction. Art. Epicurus lit. T. pag. 1141.) horum inſi„gnium Philoſophorum neutrum (Epicurum & „Chryſippum) percepiſſe quod veritas hujus effati; „*Omnis enunciatio vel eſt vera vel falſa* nullatenus „dependeat ab eo quod *Fatum* dicitur: non igitur ad „probandum fatum prodeſſe poterat uti contende„bat Chryſippus & verebatur Epicurus. Non poterat „Chryſippus ſine cauſæ ſuæ detrimento concedere „dari propoſitiones quæ nec veræ ſint nec falſæ. Sed „contrarium evincendo nihil proficiebat; nam ſive „cauſæ liberæ exiſtant ſive non, perinde verum eſt „hanc propoſitionem, *Magnus Mogol cras ibit ve„natum* aut veram eſſe aut falſam. Ridiculus meritò „viſus eſt Tireſiæ ſermo apud Horatium

Quidquid dicam aut erit aut non,
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.

„Si per impoſſibile nullus extaret Deus, certum ta„men foret quidquid hominum ſtultiſſimus prædice-

„ret

„ ret vel fore vel non fore. Quod nec Chryſippus nec „ Epicurus obſervârunt. Tullius lib. 1. de Natura Deorum optimè de Epicureorum effugiis judicavit (uti circa ejuſdem paginæ calcem advertit Baylius) *ſatius fore illud ipſum, de quo ambigebatur, concedere* quàm tam impudenter reſiſtere, & hæc dicere turpius eſſe, quàm illud quod voluit, *non poſſe defendere.* Et tamen Baylium ipſum videbimus certum confudiſſe cum neceſſario, dum electione optimi res effici neceſſarias pugnavit (Tireſias ſic capiendus eſt ne Homerus ineptire putetur: quidquid dicam, aut erit aut non, ſcilicet ut dicam.)

170. Veniamus nunc ad rerum nunquam futurarum poſſibilitatem, ipſaque Baylii verba quanquam prolixa proferamus: ſcilicet (Diction. Art. Chryſippus lit. S. pag. 929.) ſic loquitur: *Celeberrima de poſſibilibus controverſia* Stoicorum doctrinæ de fato ſuam debebat originem. Quærebatur, an inter ea quæ nec fuerunt nec erunt unquam, ſint quædam poſſibilia, an verò quidquid nec eſt, nec fuit, nec erit unquam, impoſſibile ſit. Famigeratus quidam è Megarêa Secta dialecticus nomine Diodorus prius illud negavit, alterum affirmavit, ſed à Chryſippo vehementer impugnata fuit hæc doctrina. En duos Ciceronis locos [Epiſt. 4. lib. 9. ad familiares] Περὶ δυνατῶν me ſcito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. Quapropter ſi venturus es ſcito neceſſe eſſe te venire. Nunc vide utra te κρίσις magis delectet, χρυσιππείανe an hæc, quam noſter Diodorus [Stoicus quidam diu apud Tullium hoſpitatus] non concoquebat. Excerptum hoc eſt è quadam Ciceronis epiſtola ad Varronem. Totum quæſtionis ſtatum exponit idem prolixiùs in libello de Fato, ex quo excerpta aliqua proferam, „ Vigila Chryſippe, ne tuam cauſam in qua tibi cum Diodoro valente Dialectico magna luctatio eſt, deſeras .... Omne

ergo quod falſum dicitur in futuro, fieri non poteſt. At hoc, Chryſippe, minimè vis, maximéque tibi de hoc ipſo cum Diodoro certamen eſt. Ille enim id ſolum fieri poſſe dicit, quod aut ſit verum aut futurum ſit verum, & quidquid futurum ſit, id dicit fieri eſſe necesse: & quidquid non ſit futurum, id negat fieri poſſe. Tu etiam quæ non ſunt futura poſſe fieri dicis, ut frangi hanc gemmam, etiamſi id nunquam futurum ſit: neque neceſſe fuiſſe Cypſelum regnare Corynthi, quanquam id milleſimo antè Anno Apollinis oraculo editum eſſet..... Placet Diodoro id ſolum fieri poſſe quod aut verum ſit, aut verum futurum ſit: qui locus attingit hanc quæſtionem, nihil fieri quod non neceſſe fuerit: & quidquid fieri poſſit id aut eſſe jam, aut futurum eſſe, nec magis commutari ex veris in falſa ea poſſe quæ futura ſunt, quàm ea quæ facta ſunt: ſed in factis immutabilitatem apparere; in futuris quibusdam, quia non apparent, ne ineſſe quidem videri: ut in eo qui mortifero morbo urgeatur, verum ſit, hic morietur hoc morbo: at hoc idem ſi verè dicatur in eo, in quo tanta vis morbi non appareat, nihilominus futurum ſit. Ita fit ut commutatio ex vero in falſum, ne in futuro quidem ulla fieri poſſit. *Cicero ſatis innuit Chryſippum ſæpe hac in diſputatione hæſiſſe* implicitum, nec mirum: Sententia enim quam propugnandam ſuſceperat cum ſuo de fato dogmate connexa non erat, & ſi conſequenter ratiocinari vel ſciviſſet vel auſus fuiſſet, lubens totam Diodori hypotheſin adoptaſſet. Vidimus ſuperiùs, libertatem quam animæ tribuebat & comparationem cylindri qua utebatur, non prohibere quominùs omnes humanæ voluntatis actus revera forent inevitabiles fati effectus, ex quo fit, quidquid non evenit, evenire non poſſe, & nihil *evenire poſſe niſi quod reapſe evenit. Plutarchus* (de Stoicorum repugn. pag. 1053. 1054. *Chryſippum*

m penitus profligat,tam ſuper iſto argumento quàm per controverſia cum Diodoro, contenditque hryſippi de póſſibilitate opinionem propriæ dotinæ de fato penitus repugnare. Obſerva Stoico-im illuſtriſſimos quoſque, qui eandem quæſtionem riptis ſuis tractârunt, aliam omnino viam tenuiſſe. *lrrianus* (*in Epiſt. lib. 2. Cap. 29. p. m.* 166.) quaior ex illis recenſuit videlicet Chryſippum, Cleaniem, Archidemum & Antipatrum. Ipſe controverſin hanc totam magnopere deſpicatam habet,nec erat uòd Cl. Ægidius Menagius Arrianum veluti *ſcriptam de Chryſippi opere* Περὶ δυνατῶν *honorificè locutum udaret* (citatur honorificè apud Arianum. Menag. i Läert lib. 7. pag. 341.) *nam certè hac verba* γέγραε δὲ καὶ χρύσιππος θαυμαςῶς &c. de his rebus mira ripſit Chryſippus &c. *eo in loco non ſunt elogium, uti x antecedentibus & conſequentibus liquet. Dionyſius lalicarnaſſeus* (de collocat. Verbor. Cap. 17. p. m. 1.) *Duorum Chryſippi tractatuum meminit, in quius ſub titulo alia pollicente multam in logicorum diones excurſionem faciebat. Operis inſcriptio erat* Ιερὶ τῆς συντάξεως τῶν τῦ λόγυ μερῶν de partium rationis collocatione, *nec aliud quidquam niſi de nuntiationibus veris & falſis, poſſibilibus & impoſſiilibus*; contingentibus, ambiguis &c. tractabat,quod rgumentum Scholaſtici noſtri tam ſæpe inculcarunt, ımque ſubtiliter excuſſerunt. Nota Chryſippum gnoviſſe præterita eſſe neceſſariò vera, quod Cleans concedere noluerat (Arian. ubi ſupra p. m. 165.) *ν παν. δὲ παρελήλυθος ἀληθὲς ἀναγκαῖόν ἐςι, καθάερ δι περὶ Κλεάνθην φέρεσθαι δοκῦσι.* Non omne ræteritum ex neceſſitate verum eſt, ut illi qui Cleaniem ſequuntur ſentiunt. Vidimus (pag. 562. col. 2.) *upra Abaelardum ſimilia Diodoro docuiſſe putatum. redo Stoicos latiùs extendiſſe poſſibilia quàm futura; ut*
 odio

odioſas horribileſque conſequentias è ſuo de fato dogmate pullulantes mitigarent. Hucuſque Baylius.

Satis apparet Tullium, dum ad Varronem modo relata ſcriberet (lib. 9. Epiſt. 4. ad famil.) non ſatis intellexiſſe momentum doctrinæ Diodori, cum eam præferendam duxerit. Autorum opiniones in libro de fato ſatis ſcitè repræſentat ille quidem, ſed dolendum eſt, eum rationes, quibus illi nitebantur, non ſemper addidiſſe. Plutarchus libro de Stoicorum repugnantiis, necnon Baylius mirantur Chryſippum non conſenſiſſe Diodoro, cum hic fato faveat. Verùm Chryſippus & Magiſter ejus Cleanthes ea in re rectiùs quàm creditur ſapiebant, uti infra videbimus. Ambigitur, an præteritum magis neceſſarium ſit quàm futurum quod Cleanthes affirmabat. Objicitur, ex hypotheſi neceſſe eſſe ut futurum aliquando ſit, quemadmodum neceſſe eſt ex hypotheſi ut præteritum fuerit. Sed hoc diſcrimen intereſt, quòd poſſibile non ſit agere in præteritum, poſſibile verò ſit aliquid efficere circa futurum. Interim eadem eſt hypothetica utriuſque neceſſitas. Illud mutari non poteſt, hoc non mutabitur: & hoc poſito nec ipſum mutari poterit.

171. Celebris ille Petrus Abaelardus ad Diodori ſententiam acceſſit propiùs, dum dixit Deum nihil poſſe facere niſi quod facit, quæ tertia fuit inter propoſitiones quatuordecim ex ipſius operibus excerptas & cenſura Concilii Senonenſis improbatas. Deſumpta fuerat hæc propoſitio è libro ejus tertio Introductionis ad Theologiam, ubi ſpeciatim tractat de potentia Dei. Hujus aſſerti rationem dabat, quòd Deus nihil facere poſſit niſi quod vult, nequit autem aliud velle facere quàm quod facit, quia neceſſe eſt Eum velle quidquid decet, unde ſequitur nihil eorum poſſe velle facere, atque adeò nihil eorum poſſe facere. Abaelardus ipſe fatetur hanc opinionem eſſe ſibi

pe-

eculiarem, ferè neminem ita ſentire, eam doctrinæ
anctorum & rationi contrariam & magnitudini Dei
erogare videri. Videtur hic Autor aliquantò nimi-
m fuiſſe pronus in novitatem loquendi & cogitandi,
Iam revera pura puta logomachia erat & vocum
antummodo uſurpationem innovabat. Potentia &
oluntas facultates ſunt diverſæ, quarum etiam obje-
cta differunt. Confundit illas qui dicit Deum non
oſſe facere niſi quod vult: Imò potiùs inter poſſibi-
ia plurima non vult niſi quod optimum comperit.
Omnia namque poſſibilia tanquam divinæ potentiæ
bjecta conſiderantur, exiſtentia verò & actualia tan-
quam objecta voluntatis decretoriæ. Quod Abaelar-
dus ipſe agnovit. Objicit enim ſibi hoc argumentum:
Reprobus poteſt ſalvari, atqui ſalvari nequit niſi Deus
um ſalvet, ergo Deus poteſt ipſum ſalvare, adeo-
que facere aliquid quod non facit. Reſpondet dici
oſſe quod hic homo ſalvari poſſit ſi ſpectetur poſſi-
bilitas humanæ naturæ quæ ſalutis eſt capax; at non
oſſe dici quòd Deus eum ſalvare poſſit ſi ſpectetur
pſe Deus, quia impoſſibile eſt Deum aliquid facere
quod facere non debeat. Verùm cum abſolutè loquen-
do & abſtrahendo animum à ſuppoſitione reproba-
ionis fateatur optimè dici poſſe, eum de quo agitur
oſſe ſalvari, atque ita id quod Deus non facit, fieri
æpe poſſe, præſtabat profectò loqui cum cæteris qui
em hanc non aliter accipiunt, dum dicunt Deum
oſſe ſalvare hunc hominem, & facere quod non facit.

172. Eodem è fonte profluxiſſe videtur aſſerta à
Wicleffo, & à Concilio Conſtantienſi damnata ne-
ceſſitas. Cenſeo viros doctos ſibi & veritati injurios
eſſe, cum ſine cauſa locutiones novas & malè ſonan-
es affectant. Ætate noſtra Vir celebris Thomas Hob-
beſius hanc eandem opinionem propugnavit, eſſe vi-
delicet impoſſibile quidquid non evenit. Probat au-

tem, quia nunquam fit ut *omnia* rei non futuræ re-*quiſita* ſimul exiſtant, atqui ſine illis exiſtere res no non poteſt. At quis non videt id impoſſibilitate duntaxat hypotheticam probare? Equidem res aliqua ſi conditio ad ejus exiſtentiam requiſita deſit, exiſtere nequit. Verùm uti rem aliquam, etſi non exiſtat, exiſtere poſſe contendimus, ita pariter contendimus exiſtere poſſe requiſitas ad illam conditiones etſi non exiſtant. Atque ita Hobbeſii argumentum rem in integro relinquit. Non parvam Hobbeſii nomini maculam aſperſit quòd abſolutam omnium rerum neceſſitatem docuiſſe exiſtimetur. Sufficiebat is error ad alienandos animos, etſi nullum alium ille foviſſet.

173. Benedictus Spinoſa longiùs provectus eò eam neceſſitatem planè docuiſſe videtur, cum Autori rerum intellectum voluntatemque negaverit, & bonum perfectionemque ad nos duntaxat non ad Illum referri putaverit. Quanquam Spinoſæ hac de re ſententia non caret obſcuritate, nam cogitationem Deo concedit, intellectum adimit. Imò nonnuſquam de neceſſitate mitiùs loquitur. Interim tamen, quantum poteſt ejus intelligi ſententia, bonitatem propriè dictam in Deo non agnoſcit, docetque omnia neceſſitate naturæ Divinæ citra ullam Dei electionem exiſtere. Nos ſententiæ tam pravæ tamque inexplicabili refutandæ nunc non immorabimur. Noſtra in poſſibilium, hoc eſt rerum contradictionem non implicantium natura fundatur. Nullus, credo Spinoſiſta dicere audebit omnes quæ fingi poſſunt fabulas Romanenſes uſpiam exiſtere revera vel extitiſſe vel extituras eſſe. Atqui fabulas cujuſmodi ſunt ea quas Illuſtris Scuderia vulgavit vel quales ſunt Aramena & Octavia (Magni Principis fœtus) poſſibiles eſſe negari nequit. Opponamus itaque adverſario hæc Baylii verba quæ mihi ſatis probantur: [pag. 390.] *Illud hodie Spinoſiſtis*

magno

magnopere torquet, inquit *quòd videant in hypotheſi ſua fuiſſe ab æterno æquè impoſſibile ut Spinoſa mortem Hagæ Comitum non oppeteret, quàm impoſſibile eſt bis duo eſſe ſex. Hanc conſequentiam è doctrina ſua neceſſariò deduci probè intelligunt, eâque ob abſurditatem ſenſui communi è diametro repugnantem animos abalienari. Itaque non libenter fatentur univerſale illud evidentiſſimumque effatum à ſe everti, quod docet: quidquid implicat contradictionem, impoſſibile, quidquid non implicat, poſſibile eſſe.*

174. Dici de Baylio poteſt: *ubi bene, nemo melius*, quãquam non item de illo dici poſſit quod de Origene dicebatur: ubi malè, nemo pejùs. Solùm addo *axioma illud contradictionis* continere ipſam *poſſibilis* & impoſſibilis definitionem. Quod tamen dicto loco ſubnectit Baylius, id hactenus egregiè dicta nonnihil enervat atque corrumpit, ſic enim pergit: *At qua, obſecro, contradictio erit, ſi Spinoſa Lugduni Batavorum diem ſupremum obiiſſet? an propterea naturam minùs ſapientem minúſque potentem fuiſſe dicent?* Hoc loco id quod eſt impoſſibile quia contradictionem involvit, cum eo confundit quod fieri non poteſt quia electioni divinæ non congruebat. Equidem nulla in eo futura fuerat contradictio ſi Spinoſa Lugduni, non Hagæ deceſſiſſet, nihil enim magis poſſibile eſt: res igitur erat indifferens reſpectu divinæ potentiæ; ſed non eſt exiſtimandum ullum effectum poſſe concipi velut indifferentem reſpectu divinæ ſapientiæ & bonitatis. Et divinè pronuntiavit Chriſtus, omnia, ipſoſque adeò capitis noſtri capillos eſſe numeratos. Itaque Dei ſapientia hunc eventum, de quo Baylius loquitur, aliter, quàm accidit, accidere non ſinebat, non quod propter ſe eligi mereretur, ſed propter ejus nexum cum integra mundi univerſi ſeriè quæ præferri merebatur. Dicere, id quod factum eſt, ut fieret, ſa-

pientiæ divinæ non intereſſe, indeque colligere, hoc igitur minimè fuiſſe neceſſarium, eſt falſum aſſumere, & inde veram concluſionem malè deducere, & ut verbo dicam, eſt id quod neceſſitate morali hoc eſt ex principio ſapientiæ & bonitatis neceſſarium eſt, confundere cum eo quod neceſſarium eſt metaphyſicâ brutâque neceſſitate electionem omnem reſpuente, quæ locum habet quando oppoſitum implicat contradictionem & perſtat quidquid agas aut non agas. Et verò Spinoſa in eventis metaphyſicam quærebat neceſſitatem, neque Deum à bonitate aut perfectione ſuâ (quam reſpectu univerſi Chymæricam Autor iſte reputabat) ſed à naturæ ſuæ neceſſitate determinari rebatur, uti ſemicirculum citra notitiam voluntatemque non niſi rectos angulos capere neceſſe eſt; demonſtravit enim Euclides omnes angulos duabus rectis ab extremis diametri punctis verſus quodcumque circuli punctum ductis comprehenſos eſſe neceſſariò rectos, & oppoſitum implicare contradictionem.

175. Nonnulli in alterum extremum deflexere, & ſub obtentu naturæ divinæ à jugo neceſſitatis eximendæ, eam quadam indifferentiâ æquilibrii penitus ſuſpenſam reddere voluerunt, non perpendentes quàm neceſſitas metaphyſica quod ad actiones Dei extrorſum verſas abſurda eſt, tam Deo dignam eſſe neceſſitatem earum moralem. Felix illa eſt neceſſitas, quæ ſapientem bene agere compellit; Econtrario indifferentia illa circa bonum malumque, indicium eſſet defectûs bonitatis aut ſapientiæ. Præterquam quòd indifferentia in ſeipſa ſpectata quæ voluntatem in æquilibrio perfecto ſuſtineret, chymærica foret, uti ſupra monſtratum eſt. Repugnaret enim *magno principio rationis ſufficientis*.

176. Qui cenſent Deum arbitrario decreto bonum malumque ſtatuiſſe, in miram illam de pura indifferentia

rentia ſententiam, aliaque inſuper naſcentia inde abſurda majora incidunt & Deo boni titulum auferunt. Quam enim cauſam Ejus ob facta laudandi habebimus, ſi alia omnia faciendo æquè bene feciſſet? Ac ſæpe miratus ſum Theologos complures ſupralapſarios [veluti Retorfortium Theologiæ in Scotia Profeſſorem, qui eo tempore ſcripſit, quo controverſiæ cum Remonſtrantibus maximè fervebant) cogitationi tam monſtroſæ potuiſſe aſſentiri. Retorfortius in Exercitatione ſua Apologetica pro Gratia planè aſſerit apud Deum nihil eſſe injuſtum ſive moraliter malum antequam ab eo prohibeatur mero ipſius arbitrio. Atque ita ſepoſitâ illâ prohibitione perinde erit utrum jugules an ſerves hominem, utrum ames laudesve Deum, an oderis ac blaſphemes. Nihil profectò hoc enuntiato abſurdius iniquiuſque: & ſive Deum lege poſitivâ atque arbitrariâ bonum malumque conſtituiſſe doceas, ſive tuearis ante Dei decretum aliquid eſſe bonum juſtumque, ſed Deum non determinari ad ei ſe conformandum, & nihil vetare quominùs agat injuſtè damnetque forſitan inſontes, idem ferè dicis & utrobique perinde ferè Deum inhonoras. Nam, ſi juſtitia arbitrariè temeréque conſtituta fuit, ſi Deus in illam caſu quopiam incidit, veluti cum ſortes jaciuntur, bonitas Ejus ac ſapientia non apparent, nec eſt cur illis inhæreat. Quòd ſi enim decreto purè arbitrario nullâ ratione fulto conſtituit aut perfecit ea quæ nos Juſtitiam Bonitatemque vocamus, poteſt utique ea deſtruere, eorumve naturam immutare, & nihil erit cur ſperetur ea ſemper obſervaturus, uti quidem obſervaturus dici poteſt, cum rationibus niti ſtatuuntur. Idem ferè contingeret ſi juſtitia Divina diſcreparet à noſtra, veluti ſi in Dei Codice ſcriptum eſſet, juſtum eſſe ut innocentes reddat æternùm infelices. His principiis ſemel poſitis, nihil quoque Deum

Digitized by Google

ad promiſſa ſervanda movebit, aut nos de eloquii divini veracitate reddet ſecuros, cur enim lex juſtitiæ quæ promiſſa æqua ſervanda eſſe ſanxit apud ipſum cæteris inviolabilior foret?

177. Hæc tria dogmata, tametſi aliquantulum inter ſe diverſa, nempe 1. Quòd natura juſtitiæ ſit arbitraria. 2. Quòd ſtabilis quidem & fixa ſit, ſed tamen certum non ſit eam à Deo obſervatum iri. 3. Denique quòd illa juſtitia quæ nobis nota eſt, non ſit ea quam Deus obſervat; hæc, inquam, & fiduciam in Deum deſtruunt, in qua noſtra animi tranquillitas ſita eſt, & amorem Dei evertunt qui noſtram felicitatem facit. Nil vetat quominùs hujuſmodi Deus, inſtar Tyranni & jurati proborum hoſtis agat eoque delectetur quod nos vocamus malum. Cur ergo talis Deus minùs haberetur malum Manichæorum, quàm bonum Orthodoxorum principium? quod ſi nihil in eo certi eſt, neuter ſaltem foret & in medio ſuſpenſus, imò modò malum modò bonum principium exhibiturus; quod tantundem eſſet ac ſi quis diceret Oromasdem & Arimanium regnare per vices prout alteruter fortior eſſet aut dexterior. Ad eum ferè modum quo mulier quædam Mugalla, quæ veriſimiliter auditione acceperat, olim ſub Chingis-Chano ejuſque ſucceſſoribus gentem ſuam maximæ parti Septentrionis & Orientis imperaſſe, nuper cùm Cl. Isbrandus per Tartariam ad Sinas Magni Czarii nomine profectus fuit, Ruſſis dixerat, Mugallorum Deum nunc quidem Cælo pulſum exulare, ſed venturum tempus quo priſtinam in ſedem reſtituendus eſſet. Verus Deus ſemper idem eſt; Religio ipſa naturalis vult eum *eſſentialiter* eſſe bonum ac ſapientem æquè ac potentem: nec rationi pietatique magis adverſatur dicere quòd Deus agat ſine cognitione, quàm tribuere ipſi ut habeat cognitionem, qua in objectis ſuis bonitatis juſtitiæque regu-

las

las (quippe inanes) non reperiat, vel denique voluntatem in Eo ſtatuere quæ has regulas flocci faciat.

178. Quidam Theologi qui de jure Dei in creaturas ſcripſere, jus illimitatum, arbitrariamque & deſpoticam poteſtatem Ei concedere viſi ſunt, rati hoc pacto Divinitatem in ſummo, quod mente cogitari poſſit, magnitudinis & elevationis faſtigio ſe collocaſſe, & creaturas hac ratione ita in nihilum redigi, ut Creator nullis erga illas legibus teneatur. Twiſſii, Retorfortii & nonnullorum aliorum ſupralapſariorum loca quædam innuunt, Deum, quidquid faciat, peccare non poſſe, quia legi nulli obnoxius eſt. Baylius ipſe hanc doctrinam monſtroſam & Dei ſanctitati contrariam eſſe judicat (Dictio. V. Pauliciani pag. 2332. initio) ſed arbitror quorundam ex his Autoribus mentem minùs malam fuiſſe quam primâ fronte præſeferat, videnturque juris nomine intellexiſſe *ἀνυπευθυνίαν* ſive ſtatum in quo quis facti ſui rationem reddere nemini tenetur, ſed non negaverint Deum ipſum ſibi debere quidquid bonitas juſtitiáque ab ipſo exigunt. Qua de re conſuli poteſt ſcripta ab Amyraldo Apologia Calvini. Calvinus quidem hoc in capite orthodoxus eſſe nec ad ſupralapſariorum rigidorum Claſſem pertinere videtur.

179. Itaque cum Baylius prædeſtinationem à Paulo Apoſtolo non niſi per jus abſolutum Dei & incomprehenſibilitatem viarum ejus explicari poſſe alicubi pronunciat, ſubintelligendum eſt, ſi eas comprehenderemus, juſtitiæ conformes eas nos deprehenſuros, cum Deus aliter quam juſtè uti ſuâ poteſtate nequeat. S. Paulus ipſe dicit *altitudinem* eſſe, ſed *ſapientiæ*, jam verò juſtitia in *ſapientis bonitate* conſiſtit. Baylius alio loco de notionum noſtrarum circa bonitatem ac juſtitiam ad Dei actiones applicatione egregiè diſſerit (Reſp. ad Provinc. Cap. 81. pag. 139.) *Minimè*

(in-

(inquit) *exiſtimandum eſt Entis infiniti bonitatem haud iiſdem ſubeſſe legibus, quibus ſubeſt creatura bonitas, nam ſi in Deo attributum eſt, quod bonitas vocari poſſit, debent illi proprietates bonitatis in genere convenire. Atqui cum bonitatem generaliſſimè concipimus, in ea voluntatem benefaciendi reperimus. Divide, ſubdivide generalem hanc bonitatem in ſpecies quotlibet, in bonitatem infinitam & finitam, in Regiam, Paternam, Maritalem & Herilem; in qualibet harum benefaciendi voluntatem tanquam attributum inſeparabile deprehendes.*

280. Impugnat etiam optimè Baylius opinionem eorum qui bonitatem juſtitiamque ab optione arbitraria Dei unicè pendere contendunt, putantque, ſi Deus à rerum ipſarum bonitate determinatus fuiſſet ad agendum, eo ipſo fore agens in actionibus ſuis omnimodâ neceſſitate ligatum, quod cum libertate pugnet. Sed hoc nimirum eſt neceſſitatem metaphyſicam cum morali permiſcere. Audiamus quid huic errori opponat Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 89. pag. 203.) *Ex hac doctrina* (inquit) *ſequetur Deum, priuſquam ad condendum mundum ſeſe convertiſſet, nihil in virtute melius quàm in vitio vidiſſe, nec ideas Ei ſuas oſtendiſſe, quòd virtus eſſet amore dignior quàm vitium. Hoc vero inter jus naturale ac poſitivum diſcrimen omne tollet; nihil jam in diſciplina morali immutabile vel indiſpenſabile ſupererit; æquè poſſibile Deo fuerit vitium imperare quàm virtutem; nec ſecuri eſſe poterimus leges morales non abrogandas aliquando, uti ceremoniales Judæorum leges abrogatæ ſunt. In ſumma, hoc nos rectà ducit ad credendum, quòd Deus autor liberrimus fuerit non modò bonitatis & virtutis ſed etiam veritatis eſſentiæque rerum. Quod Carteſiani quidem pugnant, quorum ſententiam* [vide continuationem cogitationum de Cometis pag. 554.] *certè*

certis quibusdam occaſionibus uſui alicui eſſe credide-rim; verùm hoc ipſum tot aliunde rationibus oppugna-tur, & conſectariis premitur tam moleſtis (vide Cap. 152. ejusdem continuationis) *ut aliud ferè quodvis extremum ſubire ſatius ſit, quàm eò ſe conjicere. Pyr-rhoniſmo rigidiſſimo januam aperit, anſam namque dat aſſerendi, quòd hac propoſitio,* bis tria ſunt ſex, *vera non ſit, niſi ubi & quamdiu Deo placuerit, quòd in qui-busdam mundi partibus poſſit eſſe falſiſſima, & fortean inter homines falſa futura ſit anno venturo, cum quid-quid à libero Dei arbitrio dependet, ad certa loca & tempora poſſit eſſe reſtrictum, uti ceremonia Judaica. Hac conſequentia ad omnes Decalogi leges extendetur, ſi actiones, quas ha leges pracipiunt, ex natura ſua aquè careant omni bonitate quàm actiones qua legibus iis-dem prohibentur.*

181. Dicere verò quòd poſtquam Deus hominem ſtatuerit condere qualis nunc eſt, non potuerit non ex-igere ab illo pietatem, ſobrietatem, juſtitiam atque caſtitatem, quia fieri non poterat ut aberrationes operi ſuo evertendo diſturbandoque idoneæ Deo non di-ſplicerent, eſt reipſa in communem recidere ſenten-tiam. Virtutes non alia de cauſa ſunt virtutes, niſi quia ad eorum qui virtute præditi ſunt, aut certè eorum qui cum ipſis agunt, perfectionem pertinent aut imper-fectionem impediunt. Idque tum ex ſua, tum etiam ex creaturarum rationalium natura habent, antequam Deus eas condere decernat: Aliter judicare idem eſſet ac ſi quis diceret proportionum & harmoniæ regulas arbitrarias eſſe muſicis, quia locum non habent in muſica niſi cum canere vel inſtrumentum aliquod muſicum pulſare libuit. Sed hoc ipſum eſt quod bo-næ muſicæ eſſentiale dicitur, namque leges illæ jam ei in ſtatu ideali conveniunt, etiam dum nemo de can-tu cogitat, & ideo ſtatim ac quis cantaverit, ei neceſ-ſariò

Digitized by Google

ſariò convenire debent. Eâdem ratione virtutes ideali ſtatui creaturæ rationalis conveniunt antequam Deus eam creare decernat, & ob hoc ipſum virtutes eſſe ex natura ſua bonas aſſerimus.

182. Baylius continuationi variarum cogitationum caput integrum (152.) inſeruit, ubi oſtendit quòd *Chriſtiani doceant, quadam eſſe, quæ juſta ſint, antecedenter ad decreta Dei*. Quidam Confeſſionis Auguſtanæ Theologi nonnullos Reformatos aliter ſentire viſos incuſarunt, & hic error exiſtimatus eſt eſſe conſectarium quoddam decreti abſoluti, cujus doctrina videtur voluntatem Dei ab omni ratione abſolvere ubi ſtat pro ratione voluntas. Verùm uti notavi non ſemel, Calvinus ipſe divina decreta juſtitiæ ac ſapientiæ conformia eſſe agnovit, quamvis rationes quæ conformitatem illam oſtendere ſpeciatim queant, nobis ignotæ ſint. Itaque ejus ſententiâ bonitatis juſtitiæque leges decretis Dei ſunt anteriores. Baylius ibidem profert locum quendam celebris Turretini, leges divinas naturales à legibus divinis poſitivis diſtinguentis. Priorem ad claſſem morales pertinent, ad poſteriorem ceremoniales. Samuël Mareſius celebris olim Groningæ Theologus, nec non Cl. Strimeſius qui etiamnum Francofurti ad Oderam nomen idem obtinet, idem docuere, & hanc ſententiam apud ipſos etiam Reformatos magis eſſe hodie receptam arbitror. Idem ſenſere S. Thomas Aquinas omneſque Thomiſtæ cum generali aſſenſu Scholaſticorum & Theologorum Eccleſiæ Romanæ, quibus accedunt etiam Caſuiſtæ, quorum præſtantiſſimos inter Grotium numero, quem & ſui Commentatores in eo ſequuntur. Cl. Puſendorfius aliam opinionem fovere viſus eſt, quam etiam contra Theologorum quorundam cenſuras tutandam ſuſcepit, ſed in numerum hîc venire non debet, nec enim ſatis profundè hujuſmodi

ar-

Digitized by Google

argumenta ſcrutatus fuerat. In *faciali* ſuo *divino* in decretum abſolutum vehementer invehitur, & tamen id quod in decreti hujus patronorum ſententia deterrimum eſt, & ſine quo decretum illud (uti ab aliis Reformatis explicatur) tolerabilius evadit, approbare non dubitat, nempe juſtitiam ab arbitrio eſſe. Ariſtoteles quidem ſuper hoc juſtitiæ articulo ὀρθοδοξότατος fuit, habuitque ſequacem Scholam quæ cum Cicerone & Juriſconſultis diſcrimen ſtatuit inter jus perpetuum quod omnes & ubique obligat, ac poſitivum quod certis tantùm populis, certiſque temporibus aſtrictum eſt. Legi alias cum voluptate dialogum Platonis qui Eutyphron vocatur, ubi ſuper hoc ipſo argumento Socratem inducit patrocinantem veritati, qui locus à Baylio quoque notatus fuit.

183. Sed & ipſe Baylius eandem veritatem alicubi validè tuetur; juvabit totum ejus locum quantùmvis prolixum hîc referre (Tom. 2. Continuationis cogitationum diverſarum Cap. 152. p. 771. & ſeqq.) *Juxta innumerorum gravium Autorum doctrinam* (inquit) *eſt in quarundam rerum natura eſſentiaque bonum malumque morale quoddam Dei decreto prius. Hanc doctrinam præcipuè confirmant ex horribilibus dogmatis contrarii conſectariis. Nam ex eo quòd nemini facere injuriam actio foret bona non in ſeipſa ſed per arbitrarium Dei placitum, ſequeretur Deum homini legem præceptis Decalogi directè per omnia repugnantē imponere potuiſſe, quod horret animus vel cogitare. Sed Hem tibi probationem aliam magis directam & è metaphyſicæ fontibus hauſtam. Certum eſt exiſtentiam Dei non eſſe divinæ voluntatis effectum, non enim ideo Deus exiſtit quia vult exiſtere, ſed neceſſitate naturæ ſuæ infinitæ. Eâdem neceſſitate exiſtunt Ejus potentia ſcientiaque. Nec poteſt, nec ſcit omnia quia poſſe & ſcire vult, ſed quia hæc ſunt attributa neceſſariò cum*

Ipſo

Ipſo identificata. Voluntatis Ejus imperium non niſi potentiæ exercitium reſpicit. Extra ſe nihil actu producit niſi quod vult, cæteris omnibus pura in poſſibilitate relictis. Inde fit, hoc imperium non niſi ad creaturarum exiſtentiam ſeſe extendere, non verò etiam ad earundem eſſentias. Potuit Deus materiam, hominem, circulum vel creare vel in nihilo relinquere, ſed hæc omnia producere non potuit quin eſſentiales eiſdem proprietates ſuas impertiret. Ubi hominem id eſt animal rationale & circulum id eſt figuram planam circumferentiâ à centro æquidiſtantem producere voluit, non potuit non ſecundùm ideas ſuas æternas, & à libera ſuæ voluntatis decretis independentes attributa illis eſſentialia, veluti homini ſciendi facultatem, circulo maximam pro ambitu capacitatem dare. Hoc eſt quòd Philoſophos Chriſtianos fateri compulit, eſſentias rerum eſſe æternas, & dari propoſitiones æternæ veritatis, adeóque rerum eſſentias primorumque principiorum veritatem eſſe prorſus immutabiles. Quod de principiis primis non Theoreticis modò, ſed etiam practicis deque propoſitionibus omnibus ex veris creaturarum ideis fluentibus intelligendum eſt. „ Hæ eſſentiæ, hæ veritates inde „ emanant eâdem neceſſitate naturæ quâ Dei ſcientia. „ Sicut ergo Deus è natura rei exiſtit, eſt omnipotens, „ omniſcius, ita pariter è rerum natura, materia, trian„ gulum, homo certæque actiones hominis ſua certa „ attributa habent eſſentialiter. Deus ab æterno & ne„ ceſſariò vidit rationes eſſentiales numerorum, & iden„ titatem attributi ſubjectiq; propoſitionum rei cujus„ libet eſſentiam continentium. Similiter juſti notio„ nem hiſce notionibus incluſam: æſtimare quod æſti„ mabile eſt, gratum animum præſtare beneficii in ſe „ collati autori, implere pacta, & ſic de quam pluribus „ aliis propoſitionibus moralibus. Jure ergo dicimus „ legis naturalis præcepta, rei quæ præcipitur æquitatis

ho-

Digitized by Google

„honeſtatemque præſtruere, hominemque ea adim„plere teneri, etſi Deus pro arbitrio nihil de iis ſta„tuiſſet. Adverte, quæſo, dum per abſtractiones ani„mi inſtans illud ideale reperimus in quo Deus nec„dum quidquam decrevit, reperire nos in divinis ideis „principia moralia ſub rationibus obligationem ſe„cum ferentibus: & hoc ipſo inſtanti ſequentia effata „tanquam certa & ab ordine æterno immutabilique „derivata concipimus: *dignum eſt creaturam ratio„nalem ſe conformare rationi.* Creatura rationalis ſe„ſe ad rationem conformans laudabilis eſt, vitupera„bilis, ſi ſecus faciat. Neque dicere audebis effata hu„juſmodi, homini non imponere officium agendi ſe„cundùm decreta rectæ rationis, qualia ſunt ſequen„tia: *Oportet æſtimare quidquid eſt æſtimabile, bonum „bono rependere, nemini facere injuriam, honorare pa„trem, cuique ſuum reddere &c.* Cum ergo ex ipſa „natura rerum leges divinas arbitrarias antecedente „veritates morales officia quædam imponant homini, „manifeſtum eſt Thomam Aquinatem, Grotium alioſq; „*dicere potuiſſe, quamvis Deus non eſſet, forent adhuc „ad jus naturale quoddam nos componere teneremur.* „*Alii dixerunt, quamvis omnes intelligentiæ perirent, „propoſitiones veras manſuras eſſe veras. Cajetanus aſſe„ruit ſi ſolus ipſe ſuperſtes eſſet in mundo, cæteris omni„bus nullo excepto in nihilum redactis, adhuc ſcientiam, „quam de natura roſæ habebat, ſubſtituram.* Hactenus Baylius.

184. Cl. Jacobus Thomaſius, celebris, dum viveret, Lipſiæ Profeſſor, in ſuis Philoſophicarum Danielis Stahlii Jenenſis Profeſſoris regularum elucidationibus non malè obſervavit, conſultum non eſſe penitus ultra Deum progredi: nec cum Scotiſtis quibusdam dicendum eſſe quod æternæ veritates ſubſtituræ forent etiamſi nullus intellectus, ne divinus quidem

extaret, nam, ut mea fert ſententia, intellectus Divinus eſt qui veritatum æternarum realitatem facit, nec ullam hîc partem obtinet Ejus voluntas. Omnis realitas in aliqua re exiſtente fundari debet. Verum quidem eſt Atheum eſſe poſſe Geometram; ſed ſi Deus nullus foret, nullum eſſet objectum Geometriæ, & ſine Deo nihil non modo juſtum, ſed ne poſſibile quidem foret. Id tamen non vetat, quominùs ii qui rerum inter ſe & cum Deo nexum non vident, certas quaſdam ſcientias percipere poſſint, quamvis primam earum originem quæ in Deo eſt non percipiant. Ariſtoteles, etſi nec ipſe ſatis eam cognoverit, aliquid tamen affine optimumque dixit, cum agnovit ſcientiarum particularium principia à ſuperiori aliqua pendere ſcientia quæ rationem det particularibus, & hæc ſcientia ſuperior habere debet ens pro objecto, adeoque Deum totius eſſentiæ fontem. Cl. Drejerus Regiomontanus ſcitè obſervavit, genuinam metaphyſicen ab Ariſtotele perveſtigatam & deſideratam (τὴν ζητουμένην) fuiſſe Theologiam. [Interim fatendum eſt jus naturæ, quo tenerentur homines, remoto Deo, imperfectius fore]

185. Idem tamen Baylius, qui tam præclara diſſeruit ut bonitatis juſtitiæque regulas, ac generatim veritates æternas naturâ ſuâ, non arbitraria Dei electione ſubſiſtere oſtendat, eadem de re alibi valdè ambiguè loquitur (continuat. Cogitation. Variar. Tom. 2. Cap. 114. circa finem) poſt quam Carteſii & quorundam ejus ſectatorum ſententiam retulerat, qui Deum eſſe liberam veritatum eſſentiarumque cauſam ſtatuunt, ſubdit [pag. 554.) *Equidem in rectè percipiendo illo dogmate & reperienda difficultatum, quibus premitur, ſolutione omnes contendi nervos, ſed ut ingenuè tibi fatear, necdum id penitus aſſecutus ſum: non tamen animum ideò deſpondeo, & aliorum Philoſo-*

phorum

[illegible]horum aliis in argumentis exemplo reor aliquando [f]ore ut tempus nobis inſigne hoc evolvat paradoxum. Vellem Malebranco probari potuiſſet, ſed aliam ille viam ingreſſus eſt. Tantumne dubitandi voluptas in eruditum virum poteſt, ut faciat eum optare ac ſperare fore ut aliquando in animum inducat ſuum duo contradictoria ideò non ſimul procedere, quia Deus vetuit, ac potuiſſe Deum efficere juſſu ſuo ut ſimul juncta irent? Præclarum enimverò paradoxum! ſapienter fecit Malebrancus, aliam ineundo viam.

186. Ego ne hoc quidem mihi perſuadere poſſum, Carteſium ita ſeriò ſenſiſſe, quamvis ſectatores credulos habuerit, qui Magiſtrum bonâ fide ſecuti ſunt quo ipſe duntaxat ire ſimulabat. Crediderim hîc aſtum aut ſtratagema Philoſophicum Carteſii ſubeſſe captantis aliquà effugium, uti dum viam reperit negandi terræ motum, cum tamen devotiſſimus Copernico foret. Ac ſuſpicor virum ad inſolitum alium loquendi modum à ſe invectum reſpexiſſe, quo dicebat affirmationes & negationes, & univerſim interna judicia, actus eſſe volu[illegible]is. Hac arte veritates æternæ, quæ ad Carteſii uſque tempora fuerant intellectûs divini objectum, derepente voluntati divinæ objici cæperunt: atqui actus voluntatis ſunt liberi, Ergo Deus eſt cauſa libera veritatum æternarum. En tibi nodi totius ſolutionem: *Spectatum admiſſi* &c. Exigua ſignificationis vocum innovatio tantas turbas peperit. Verùm ſi veritatum neceſſariarum affirmationes forent actus voluntatis perfectiſſimi Spiritûs, actiones hæ nil minùs forent quam liberæ, nihil enim eſt hîc quod eligatur. Videtur Carteſius ſuam de libertatis natura mentem non ſatis explicaſſe, ejuſque notionem foviſſe ſatis inuſitatam, cum libertatem tam latè extenderit ut ipſas etiam neceſſariarum veritatum affirmationes in Deo liberas eſſe contenderet, quod erat ſolùm eis libertatis

libertatis nomen vindicare, rem ipſam tollere.

187. Baylius, qui cum aliis loquitur de libertate indifferentiæ quâ Deus veritates numerorum vel ſimiles ſtatuerit, ac præceperit ut ter tria facerent novem, cum præcipere potuiſſet ut facerent decem, in hac opinione tam paradoxa, ſi defendi ullâ ratione poſſet, neſcio quod adverſus Stratonicos emolumentum ſibi fingit. Strato ex Ariſtotelicæ Scholæ Coryphæis fuit, & Theophraſti ſucceſſor, qui (ut refert Tullius lib. 1. de Nat. Deorum) hunc mundum qualis eſt, à natura vel cauſa aliqua neceſſaria omni ſenſu carente formatum fuiſſe contendit. Fateor hoc fieri poſſe, ſi Deus materiam, uti ad talem effectum per ſolas motûs leges producendum opus eſt, præformaſſet, diſſimulatâ concursûs perpetui neceſſitate. Verùm ſine Deo ne quidem ulla foret ratio exiſtentiæ, multoque minùs talis vel talis exiſtentiæ rerum, atque ita nihil eſt cur Stratonem formidemus.

188. Interim tamen Baylius ad hunc ſcopulum hæret: naturas plaſticas cognitionis expertes à Cl. Cudworto aliiſque invectas repudiat, ne id Stratonicis recentibus, id eſt Spinoſiſtis in emolumentum cedat. Hinc illæ cum Cl. Joanne Clerico contentiones. Hoc errore præoccupatus, quòd cauſa non intelligens nihil artificioſum producere poſſit, renuit mihi concedere *præformationem* animantium organa naturaliter producentem, ac Syſtema Harmoniæ, quam Deus in corporibus *præſtabiliverit*, ut ſecundùm proprias leges animarum cogitationibus & volitionibus attemperentur. Sed conſiderandum erat hanc cauſam non intelligentem, quæ in plantarum animaliumque granis ſeminibuſque res tam præclaras procreat, & corporum actiones, prout à voluntate imperantur, producit eſſe Dei manibus efformatam, qui infinitè peritior eſt horologiorum artifice, quem tamen machinas & automata

nata fabricare videmus apta producere effectus non contemnendos, non aliter ac ſi intelligentiâ prædita forent.

189. Sed ad illud, quod Baylius à Stratonicis monuit, accedamus: nempe ſi veritates à Dei voluntate independentes admittantur, vereri videtur ne Stratonici perfectam veritatum æternarum regularitatem in ſuum commodum contra nos convertant: hæc namque regularitas, cum non niſi ex natura & neceſſitate rerum citra cognitionis ullius directionem oriatur, timet Baylius ne inde colligi cum Stratone poſſit, ſolâ cæcâ neceſſitate obſtetricante mundum æquè regularem exiſtere potuiſſe. Verùm facilè reſpondetur, in regione veritatum æternarum reperiri omnia poſſibilia & conſequenter tam id quod regulare, quam quòd irregulare eſt: aliqua ergo eſſe ratio debet, ob quam ordo & quod regulare eſt præ oppoſito extiterit, & hæc ratio non niſi in intellectu reperiri poteſt. Præterea hæ ipſæ veritates abſque intellectu eas cognoſcente nullæ exiſtunt, nam niſi divinus foret intellectus, in quo realizantur, ut ita loquar, non ampliùs ſubſiſterent. Quare Strato ſcopum ſuum minimè aſſequitur, qui erat cognitionem à rerum principiis excludere.

190. Difficultas quam à Stratone ſibi fingit Baylius, nimiùm ſubtilis, nimiſque longè quæſita videtur. Hoc ſcilicet eſt *timere, ubi non eſt timor*. Aliam ſibi objicit non majore fultam fundamento: hac ratione videlicet Deum Fato cuidam ſubjiciendum eſſe. Ejus verba hæc ſunt (pag. 555.) *Si dantur propoſitiones æternæ veritatis, quæ naturâ ſuâ, non verò divinâ inſtitutione ſint tales, ſi non per liberum voluntatis divinæ decretum veræ ſunt, ſed potiùs Deus eas neceſſariò veras cognovit, quia talis earum natura erat, habemus quandam fati ſpeciem cui Deus ſit obnoxius, habemus ne-*

Digitized by Google

neceſſitatem naturalem abſolutè inſuperabilem; Præterea inde conficitur, Divinum intellectum in infinitis quas habet ideis perfectam earum conformitatem cum objectis ſemper & primo ſtatim intuitu deprehendiſſe, nullâ ſibi prælucente cognitione, nam contradictio foret dicere quòd exemplaris aliqua cauſa propoſita fuerit actibus divini intellectûs tanquam archetypum. Sic enim ideas æternas aut intelligentiam ullam primam reperiremus nunquam. Dicendum ergo erit quòd natura neceſſariò exiſtens viam ſuam nullo præmonſtrante ſemper inveniat eique inſiſtat; quibus ſemel poſitis, quâ ratione Stratonici alicujus pertinaciam frangemus?

191. Sed hîc iterum facilè reſpondetur: formidatum illud fatum, quo Deus ipſe tenetur, aliud nihil eſt quam ipſa Dei natura, proprius Ejus intellectus qui Ipſius ſapientiæ bonitatique regulas præbet. Felix eſt illa neceſſitas ſine qua neque bonus foret, neque ſapiens. Quid enim? an velles Deum felicem perfectumque eſſe non teneri? An conditio noſtra quæ nos defectibus obnoxios facit invidenda eſt? nonne illam cum impeccabilitate, ſi liceret, commutare gauderemus? faſtidium immodicum eſt libertatem optare pereundi, & Dei vices dolere quod illâ careat. Ita Baylius ipſe diſſerit alibi adverſùs illos qui immenſis extollunt laudibus libertatem exorbitantem, quam in voluntate ſibi fingunt, dum eam à ratione independentem vellent.

192. De cætero miratur Baylius quòd *divinus intellectus in infinitis ſuis ideis perfectam earum conformitatem cum objectis ſemper & primo ſtatim intuitu deprehendat nullâ cognitione prælucente.* Hæc objectio prorſus nulla eſt: omnis idea diſtincta eſt objecto ſuo conformis, hoc ipſo quod diſtincta eſt: nullæ autem in Deo dantur niſi diſtinctæ. Adde quòd objectum nuſpiam ante ideam ſuam exiſtat, & cum exi-

ſtet,

bet, huic ideæ conformabitur. Præterea novit optimè Baylius intellectum divinum non indigere tempore ut rerum nexum videat. Omnia ratiocinia ſunt eminenter in Deo, ſervantque in Ejus intellectu ordinem inter ſe æquè ac in noſtro. Sed apud Deum non eſt ordo niſi *prioritatis naturæ* ſive rationis, apud nos verò quædam *temporis prioritas* intercedit. Non itaque mirum eſt, Eum qui omnia primo intuitu perſpicit, primo ſtatim intuitu ſemper deprehendere debere veritatem. Nec dici poteſt quòd ad ſcopum ſuum nullâ notitiâ duce pertingat, imò potiùs, quia notitia Ejus perfecta eſt, hinc etiam Ejuſdem actiones voluntariæ ſunt perfectæ.

193. Hactenus oſtendimus Dei voluntatem à ſapientiæ legibus independentem non eſſe, etſi mirum ſit impoſitam fuiſſe nobis ea de re diſſerendi neceſſitatem, ac pro veritate tantâ tamque explorata pugnandi; ſed non minùs ferè mirum eſt, eſſe eruditos qui doceant, Deum has regulas dimidiatim obſervare duntaxat, nec optimum, quanquam à ſapientia indicetur, eligere; verbo eſſe autores qui Deum melius facere potuiſſe putent. Qui ferè error fuit notiſſimi Caſtellæ Regis Alphonſi Romanorum Regis à ſeptemviris quibuſdam electi & Tabularum Aſtronomicarum, vulgò Alphonſinarum autoris vel promotoris. Fertur hic Princeps dixiſſe, ſi à Deo mundum fabricaturo conſultus fuiſſet, ſe monita Ei non pœnitenda, daturum fuiſſe. Veriſimiliter Alphonſus ſyſtema mundi Ptolemaicum eo tempore receptum improbabat. Putabat ergo concinniùs aliquid confici potuiſſe, nec immeritò. Sed ſi Copernici Syſtema cum Kepleri inventis, gravitatis planetarum notitiâ jam auctis cognoviſſet, utique genuini Syſtematis inventionem eſſe admiratione digniſſimam agnoviſſet. Patet itaque quòd non niſi de plus minuſve perfecto agebatur, & conten-

debat ſolùm Alphonſus potuiſſe melius aliquid fieri; quod ejus judicium à tota poſteritate reprobatum eſt.

194. Interim Philoſophi quidam ac Theologi audent hujuſmodi judicium tueri dogmaticè. Et miratus ſum centies viros eruditos ac pios potuiſſe limites ſtatuere bonitati perfectionique Dei. Nam dicere quòd optimum & ſciat & facere poſſit, nec tamen faciat, quid aliud eſt quàm fateri quòd penes Ipſum fuerit mundum efficere meliorem quàm ſit. Hoc verò tantundem eſt ac bonitate defici ac agere contra effatum jam ſupra indicatum, quod docet minùs bonum habere rationem mali. Si qui experientiam teſtem adducant, ut Deum melius facere potuiſſe probent, ridiculos ſe divinorum operum cenſores conſtituunt, iiſque oggeretur quod reſpondetur Dei gubernationem carpentibus, qui ex hac ipſa hypotheſi, id eſt ex imaginariis mundi defectibus colligunt Deum aliquem exiſtere malum aut ſaltem neutrum ſive medium inter bonum ac malum; & Regis Alphonſi exemplo judicium ferentibus meritò dicetur: Vos vix à triduo mundum noſtis, vix ultra naſum veſtrum proſpicitis & divina opera reprehendere audetis? diſcite priùs quæ vera ſit rerum conſtitutio, & ante omnia conſiderate partes illas mundi, quæ totum aliquod completum exhibent (uti exhibent corpora organica) artem pulchritudinemque omni imaginatione ſuperiorem monſtrare: unde æſtimabitis quanta eſſe debeat Autoris rerum ſapientia bonitaſque, etiam in iis quæ non perſpexiſtis. Aliqua, non inficior, in mundo nobis minimè placentia reperiemus, ſed noverimus mundum noſtri ſolorum gratiâ non eſſe conditum, quanquam & noſtri gratiâ conditus eſt, ſi ſapimus, nobis enim commodabit, ſi nos illi accommodamus, felices erimus ſi felices eſſe velimus.

195. Dicet quiſpiam impoſſibile eſſe produci

opti-

optimum, quia non datur Creatura perfectiſſima, poteſtque ſemper alia aliâ perfectior produci. Reſpondeo, id quod de creatura vel ſubſtantia particulari dici poteſt, quæ ſemper ab alia poteſt ſuperari, non debere toti univerſo applicari, quod, cum totam æternitatem futuram perſeverare debeat, infinitum quoddam eſt. Præterea in minima materiæ particula infinitæ dantur creaturæ propter diviſionem actualem Continui in infinitum: nec infinitum ſive cumulus multitudinis infinitæ ſubſtantiarum propriè loquendo totum aliquod eſt, non magis quam numerus infinitus ipſe, de quo dici nequit, parne ſit an impar. Hac ipsâ ratione refutari poſſunt ii qui mundum faciunt Deum, aut qui Deum velut animam mundi concipiunt; cum mundus ſive univerſum conſiderari non poſſit tanquam animal unum vel una ſubſtantia, cujus (fateor) perfectio ſumma eſſe non poteſt.

196. Itaque non agitur hîc de creatura quapiam una ac ſingulari, ſed de mundo ſeu univerſa creaturarum aliquando exiſtentium collectione, cogeturque adverſarius aſſerere poſſibiles eſſe mundos alios aliis perfectiores in infinitum, ſed in hoc ipſo hallucinabitur, nec unquam id aſſertum ſuum probare poterit. Et verò ſi hæc opinio vera foret, Deus mundum nullum condidiſſet, nequit enim Deus abſque ratione agere, imò ſic agendo, contra rationem ageret; & perinde eſſet ac ſi fingeretur Deus ſphæram aliquam materialem conſtruere decreviſſe abſque ratione ulla conſtruendi eam tantæ vel tantæ magnitudinis: decretum iſtud inutile foret & effectûs ſui impedimentum ſecum afferret. Aliud eſſet ſi Deus ſtatueret à puncto dato ducere lineam rectam ad aliam rectam datam abſque ulla determinatione anguli, nec in decreto ipſo, nec in decreti circumſtantiis: hoc enim caſu determinatio ex ipſa rei natura oriretur, & linea perpendi-

Digitized by Google

ſatis prodiret, angulusque rectus, cum id ſolùm determinatum diſtinctumque remaneat. Hoc pacto concipienda venit mundi poſſibilium optimi creatio, maximè cum ſtatuat Deus non ſolùm creare mundum, ſed etiam omnium optimum creare, nihil enim decernit niſi clarâ cognitione præviâ, nec decreta cudit à ſe invicem avulſa, hæc enim voluntates ſolùm antecedentes forent, quas ſupra ſatis explicavimus, & à decretis propriè dictis diſtinximus.

197. Cl. Diroyſius Eminentiſſimi Cardinalis Eſtræi Theologus mihi quondam Romæ notus librum edidit inſcriptum: *Argumenta & præjudicia pro Religione Chriſtiana Pariſiis*, excuſum Anno 1683. ex quo Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 165. pag. 1058. Tom. 3.) refert objectionem quam ſibi Autor ille proponit. *Reſtat* (inquit) *alia difficultas, cui non minùs quàm præcedentibus ſatisfacere oportet, cum moleſtior ſit eis qui puriſſimorum maximéque ſublimium effatorum conſideratione nix de bonis maliſque judicant. Cum Deus ſit ſuprema bonitas & ſapientia, videtur ipſis omnia facere debuiſſe ſicut homines ſapientes ac probi juxta ſapientiæ bonitatiſque regulas mentibus ſuis à Deo impreſſas facta fuiſſe optarent, & ſicut tenerentur ipſi facere ſi penes ipſos foret. Unde videntes hujus mundi negotia non tam bellè procedere quàm ipſorum judicio procedere poſſent, quàmque proceſſura forent ſi ipſi curarent, inde concludunt Deum qui ipſis infinitè melior ac ſapientior, vel potiùs ſapientia & bonitas ipſa eſt, mundum non curare.*

198. Diroyſius hanc in rem præclara quædam diſſerit quæ non repero, cum huic objectioni non uno in loco abunde ſatisfecerimus, iſque præcipuus diatribæ noſtræ ſcopus fuerit. Sed addit nonnihil quòd concedere nequeo, dum nempe objectionem nimium probare contendit. Ipſa ejus verba profero cum

Baylio

Digitized by Google

Baylio p. 1059. *Si ſapientiæ bonitatique ſupremæ minimè convenit non facere id quod optimum ac perfectiſſimum eſt, ſequitur omnia entia ab æterno immutabiliter & eſſentialiter tam perfecta tamque bona eſſe quàm eſſe poſſunt, cum nihil mutari poſſit, niſi vel à ſtatu minùs bono ad meliorem, vel à meliore ad minùs bonum tranſeundo, id autem fieri nequit, ſi Deus optimum ac perfectiſſimum omittere non poteſt. Oportebit ergo omnia entia ab æterno & eſſentialiter eſſe prædita cognitione & virtute tam perfectâ quàm Deus eis dare poſſit. Atqui id quod ab æterno & eſſentialiter tam perfectum eſt quàm Deus facere poſſit, eſſentialiter à Deo procedit ab æterno & eſſentialiter eſt bonum, ſicut Deus, atque adeò Deus eſt ipſe. Ecce quo nos ducit ſententia, quæ repugnare juſtitiæ & bonitati ſupremæ docet, res à Deo fieri minùs perfectas quàm eſſe poſſunt. Nam ſapientiæ & bonitati eſſentiale eſt, removere quidquid ei abſolutè repugnat. Itaque inter primas veritates habendum eſt, bonitati ſapientiæque ſummæ neutiquam repugnare, ut res ſint minùs quàm eſſe poſſint perfectæ, aut ut permittat Deus bona à ſe producta vel penitus eſſe deſinere, vel mutari, cum Deo minimè repugnet exiſtere alia ab Ipſo entia, hoc eſt talia quæ poſſint non eſſe id quod ſunt, aut facere quod non faciunt.*

199. Baylius hanc reſponſionem rectè miſeram vocat, ſed quod tamen obmovet, intricatum eſſe comperio. Vult Baylius eos, qui duo principia tuentur, ſuppoſitioni ſummæ libertatis Divinæ potiſſimùm inniti. Si enim ad producendum quidquid poteſt neceſſitaretur, etiam peccata doloreſque produceret, ita dualiſtæ è mali exiſtentia nihil contra principii unitatem elicere poſſent, ſi principium illud in malum æquè ac bonum ferretur. Verùm in hoc ipſo notionem libertatis plus nimio Baylius extendit. Licet enim Deus ſummè

ſummè ſit liber, non tamen ſequitur Eum in æquilibrii indifferentia poſitum eſſe, & quamvis inclinetur ad agendum, non ſequitur Eundem hac inclinatione neceſſitari ad producendum quidquid poteſt, nihil enim producet niſi quod volet, & inclinatione ſuâ fertur ad bonum. Non equidem ſummam Dei libertatem infíciamur, ſed nec eam cum æquilibrii indifferentia confundimus, quaſi temerè & ſine ratione agere poſſet Deus. Concipit ergo Diroyſius dualiſtas, dum ab unico principio bono malum produci nullum volunt, nimium poſtulare, nam eandem ob rationem deberent etiam, ipſo judice, poſtulare ut produceret maximum bonum, cum minùs bonum ſit ſpecies quædam mali. Cenſeo Dualiſtas in priore ſententiæ ſuæ parte errare, in poſteriore autem verum tenere, ubi à Diroyſio ſine cauſa accuſantur: malè poſtulant tolli omne malum; ſed rectè deſiderant produci maximum bonum, cum malum vel minus bonum in quibuſdam partibus conciliari poſſit cum optimo in toto. Si Dualiſtæ poſtulaſſent ut Deus optimum faceret, nihil nimium poſtulaſſent. Hallucinantur potiùs dum optimum in toto à malo in partibus immune eſſe volunt, atque ita, quod Deus fecit, optimum eſſe negant.

200. At contendit Diroyſius, Deum, ſi ſemper optimum producit, alios eſſe Deos producturum, alioqui qualibet ſubſtantia quam produceret, non foret optima, nec perfectiſſima. Sed fallitur, quia rerum Ordinem nexumque non conſiderat. Si quælibet ſubſtantia ſigillatim perfecta foret, omnes inter ſeſe ſimiles forent, quod nec congruit, nec eſſe poteſt. Si dii forent, neque produci potuiſſent. Non itaque Syſtema rerum optimum complectetur Deos, ſed ſemper manebit Syſtema corporum (id eſt rerum ſecundùm loca temporaque ordinatarum) & mentium aliarumve Monadum corpora repræſentantium atque percipientium,

rium, ſecundùm quas corpora magna ex parte gubernantur. Et ſicut idea ædificii omnium optima eſſe poteſt, ad Scopum, impenſam & circumſtantias comparata, aut ſicut figuratorum quorundam corporum tibi datorum coordinatio aliqua omnium quæ inveniri poſſint, optima eſſe poteſt; ita pariter facilè concipi poteſt, ſtructuram aliquam univerſi omnium optimam eſſe poſſe, nec tamen eam propterea Deum evadere. Rerum nexus ordoque efficit ut omnis animalis plantæque corpus ex aliis animalibus aliisque plantis aut aliis viventibus organiciſque componatur, atque adeo ſemper ſit ſubordinatio, utque corpus unum, una ſubſtantia commodet alteri, atque ita eorum perfectio nequit eſſe æqualis.

201. Baylio [pag. 1063.] videtur Diroyſius duas propoſitiones diſcrepantes confudiſſe, alteram quòd Deus omnia facere debeat uti homines probi ſapienteſque juxta regulas bonitatis ac ſapientiæ ſibi impresſas fieri optarent, & ſicuti tenerentur ipſi facere, ſi res in ipſorum poteſtate forent; alteram quòd ſupremæ ſapientiæ bonitatique minimè congruat non facere quod eſt optimum atque perfectiſſimum. Diroyſius (Baylio judice) priorem ſibi propoſitIonem objicit & poſteriori reſpondet, ſed non immeritò, ut mihi quidem videtur, namque duæ iſtæ propoſitiones mutuò inter ſe nexæ ſunt, ac poſterior eſt conſectaria prioris. Minus enim boni facere quàm fieri potuerit, eſt in ſapientiam bonitatemque peccare. Eſſe optimum & à probioribus ſapientioribuſque deſiderari prorſus idem ſunt, dicique poteſt, ſi mundi univerſi ſtructuram ac œconomiam intelligere nobis foret conceſſum, comperturos nos, eum, prout à ſapientiſſimis probiſſimiſque optari poſſet & eſſe factum & adminiſtrari, nec Deum committere poſſe ut aliter fiat. Hæc tamen neceſſitas ſolùm moralis eſt, & fateor, ſi Deus ad

ad id quod facit producendum metaphyſicâ neceſſitate compelleretur, vel omnia poſſibilia producturum, vel nihil omnino, & hoc ſenſu valeret Baylii conſequentia. Verùm quia poſſibilia omnia in eadem univerſi ſerie ſimul conſiſtere nequeunt, ob id ipſum omnia poſſibilia non poſſunt produci, dicendumque metaphyſicè loquendo Deum ad hujus mundi creationem neceſſitate adductum non eſſe. Dici quoque poteſt, ſimul atque Deus aliquid condere decrevit, exoriri velut pugnam poſſibilium omnium exiſtentiam appetentium ambientiumque, atque ea quæ ſimul juncta plurimum realitatis, perfectionis & intelligibilitatis conferunt, victoriam reportare & ad exiſtentiam admitti. Verum quidem eſt, hanc pugnam omnem non niſi idealem eſſe, hoc eſt, non eſſe niſi conflictum rationum in intellectu perfectiſſimo qui infallibiliter acturus eſt modo perfectiſſimo, &, quod inde fit, optimum electurus; tenetur tamen neceſſitate morali Deus ita res efformare, ut melius poſſit nihil: alioqui non ſolùm alii anſam haberent carpendi quod facit, ſed quod magis eſt, nec ipſemet opere proprio contentus foret ejuſque imperfectionem improperaret ſibi, quod naturæ Divinæ felicitati ſummæ adverſatur. Hæc continua proprii defectûs ſive imperfectionis conſcientia inevitabilem ei dolorem afferret, uti diſſerit Baylius aliâ occaſione (pag. 953.)

202. In argumento Diroyſii falſum aſſumitur, dum dicitur, nihil poſſe mutari niſi tranſeundo à ſtatu minùs bono ad meliorem, vel à meliori ad minùs bonum, atque ita, ſi Deus optimum fecerit, hoc productum mutari non poſſe, fore ſubſtantiam æternam, fore Deum; ſed non video cur res aliqua ſpeciem boni malive mutare non valeat retento gradu, ſic tranſeundo à voluptate muſices ad picturæ delicias vel viceverſâ ab oculorum oblectatione ad blandimenta aurium,

idem

idem voluptatis gradus utrobique eſſe poterit, ita ut poſterior præ priori ſolam habeat prærogativam novitatis. Si fieret quadratura circuli vel (ut ſimiliter loquar) circulatura quadrati, id eſt, ſi circulus in quadratum æquale mutaretur, vel quadratum in circulum, difficile dictu eſſet abſolutè loquendo & nullum uſum ſpecialem ſpectando, lucrumne foret an damnum. Ita optimum in aliud prorſus æquivalens mutari poteſt, quod nec excedat, nec excedatur. Intercedet tamen in ipſa mutatione ordo & quidem optimus qui eſſe poſſit. Si totam rerum ſeriem ſumas, optimum nihil habet æquale, ſed pars aliqua ſeriei poteſt æquari alteri parti ejuſdem ſeriei. Præterquam quòd dici poſſet totam rerum ſeriem infinitam eſſe poſſe poſſibilium optimam, quamvis id quod in quaelibet temporis parte per totum mundum exiſtit, non ſit optimum. Fieri ergo poſſet ut mundus meliùs ſemper procederet, ſi talis eſſet natura rerum ut ſimul & ſemel attingi nequeat optimum. Verùm problematis hujuſmodi difficilis eſt dijudicatio.

203. Ait Baylius (pag. 1064.) quæſtionem an Deus res perfectiores quàm condiderit, condere potuerit etiam eſſe difficillimam, & rationes in utramque partem militare validiſſimas. Sed, me judice perinde eſt ac ſi quærebatur, an Divinæ actiones perfectiſſimæ ſapientiæ, maximæque bonitati congruant. Res oppidò mira eſt, mutatis aliquantùm vocibus dubia reddi ea quæ bene intellecta ſunt clariſſima. Nec rationes in contrarium militantes ullius ſunt roboris, cum in ſola defectuum apparentia fundentur. Objectio qua Baylius probare contendit, quòd lex optimi veram Deo metaphyſicam neceſſitatem imponeret, illuſio mera eſt è ſolo vocabulorum abuſu profecta: Aliter aliàs ſentiebat Baylius, cum R. P. Mallebranci ſententiæ non multùm hîc à mea diſcrepanti applaudebat

debat, ſed poſtquam Antonius Arnaldus Mallebran- cum ſcriptis impetivit, mutavit mentem Baylius, & ſuſpicandi ratio eſt, dubitandi pruritum qui in ipſo crevit cum ætate, non parum ponderis ad hanc mutationem habuiſſe. Vir ſine dubio magnus fuit Arnaldus, & autoritatis ejus non parvum eſt momentum, nec pauca bene notavit adverſus Mallebrancum, ſed immeritò oppugnavit ea quæ præclarus ille ſcriptor noſtris de optimi regula jam dictis affinia docuit.

204. Nempe excellens librorum de inquiſitione veritatis Autor, à Philoſophia gradum faciens ad Theologiam, denique tractatum inſignem edidit de Natura & Gratia, in quo more ſuo oſtendit (quemadmodum à Baylio in Cogitationibus diverſis circa Cometas Cap. 234. explicatum eſt) eventus è legum generalium executione prodeuntes non eſſe objecta voluntatis alicujus divinæ particularis. Equidem qui vult rem aliquam, vult etiam quodammodo omnia illi rei neceſſariò annexa, & conſequenter Deus leges naturales velle nequit, quin etiam quodammodo velit omnes particulares effectus inde neceſſariò pullulaturos. Semper tamen verum manet, effectus illos particulares propter ſe ſuique gratiâ non intendi, & hoc ipſum ſignificatur dum dicitur eos *voluntate particulari* & directâ non intendi. Minimè dubium eſt, quin Deus extrorſum acturus modum agendi elegerit ente ſummè perfecto dignum, id eſt infinitè ſimplicem & uniformem & nihilominùs infinitè fæcundum. Imò concipi poteſt juxta Mallebrancum, quod hic per regulas generales agendi modus, quanquam ex illo oriri deberent aliqua ſuperflua (imò mala, ſi ſeorſim ſumantur, quod addo) potior Deo viſus ſit modo magis compoſito magiſque regulari [quanquam meo judicio modus regularis etiam voluntatibus generalibus magis debeat eſſe conformis.] Judice Baylio dum

lum ſuas de Cometis cogitationes ſcriberet, nihil eſt
ac hypotheſi accommodatius ad ſexcentas difficul-
ates contra Providentiam enodandas: *Interrogare*
inquit) *quare Deus tam multa hominibus magis de-
ravandis idonea condiderit, idem foret ac quærere,
uare Deus meditatum opus ſuum, quod non niſi in-
nitè pulchrum eſſe poteſt, per vias ſimpliciſſimas maxi-
néque uniformes perfecerit & cur non potiùs per de-
reta ſibi mutuò obſtantia libri arbitrii humani abu-
ùm impedierit.* Addit *miracula, ut pote voluntates
articulares finem Deo dignum habere debere.*

205. His fundamentis inſignes animadverſiones
uperſtruit (Cap. 231.) circa injuſtitiam eorum qui de
mproborum proſperitate conqueruntur. *Auſim di-
ere* (inquit) *eos omnes, quibus mira accidit impro-
orum proſperitas, Dei naturam eſſe parum meditatos
& cauſæ cuncta gubernantis officia ad providentiæ pror-
ùs ſubalternæ modulum exegiſſe, quod eſt puſillæ men-
is.* Quid ergo? *An poſtquam Deus cauſas, alias libe-
as, alias neceſſarias mixturâ manifeſtandis infinitæ
uæ ſapientiæ miraculis idoneâ condidit, oportebit Eum
eges conſtituere liberarum cauſarum indoli conformes
llas quidem, ſed adeò inſtabiles, ut vel minimum quod
omini accedere poſſit incommodum eas cum libertatis
umanæ ruina funditus everteret? Ridetur aliquis Ur-
is Præfectus, qui præſcriptiones & mandata mutaret
uoties alicui contra ipſum murmurare liberet. Et
Deus cujus leges bonum tam univerſale reſpiciunt, ut
ortaſſe quidquid nobis aſpectabile eſt inſtar appendicu-
e duntaxat legum illarum particeps ſit, legibus ſuis
erogare tenebitur, quia hodie uni, cras alteri minùs
rridebunt; & nunc ſuperſtitioſus aliquis falsò judi-
ans monſtro aliquo funeſti quidpiam portendi, ab erro-
e ſuo ad nefarium ſacrificium faciet gradum, nunc
ona quæpiam anima, quæ nihilominus non tanti vir-*

tutem æſtimat, ut ſatis eſſe ſupplicii judicet virtute ca-rere, ſcandalum patietur, hominem improbum diteſ-centem & firmà valetudine utentem videns? Quid falſius de generali providentia judicari poteſt? Cumque apud omnes in confeſſo ſit hanc naturæ legem, ut debile fortiori cedat, ſapienter eſſe ſancitam, & ridiculum fore velle ut dum lapis in vas aliquod teſtaceum ac fra-gile, domini ſui delicias cadit, Deus illi legi deroget, ut vaſis iſtius Dominum à mœrore abſolvat, nonne faten-dum eſt etiam eſſe ridiculum velle, ut Deus eandem infringat legem, quò impediat, ne improbus probi ſpoliis diteſcat? Sanè quò magis improbus ad conſcientiæ & honoris ſtimulos occalluit, eò viribus eſt homine probo ſuperior, ita ut ſi virum probum aggrediatur, hunc ſpe-ctato naturæ curſu ſuccumbere neceſſe ſit; & ſi ærario publico admoveantur ambo, ſecundùm eundem naturæ curſum neceſſe eſt improbum magis diteſcere quàm probum, prorſus ſicut ignis vehemens plus ligni devorat. Qui vellent improbum aliquem in morbum incidere, perinde iniqui ſunt, ac ii qui lapide in vitrum delapſo vitrum manere illaſum vellent, nam ejus organa ſunt ita temperata & compoſita, ut nec alimenta quæ ſu-mit, nec aër quem reſpirat, ſecundùm naturæ leges ejus valetudinem labefactare queant; atque adeò qui de ejus ſanitate queruntur, Deum leges à ſe ſtatutas non vio-laſſe conqueruntur; in quo tantò ſunt iniquiores quòd per combinationes & concatenationes miras, quarum Deus ſolus autor eſſe poterat, ſæpe contingat ut natu-ræ curſus peccati punitionem adducat.

206. Magnopere dolendum eſt, Baylium tam ci-tò viam deſerere quam tam præclarè de Providentia diſſerendo feliciter ingreſſus fuerat, nam fructum mi-nimè pænitendum feciſſet, & pulchra dicendo ſimul quoque bona dixiſſet. Ego Mallebranco aſſentior, Deum res facere modo ſe digniſſimo; ſed circa *vo-*

lunta-

ntates generales & particulares paulò longiùs uàm ipſe progredior. Cum Deus nihil ſine ratione icere poſſit, etiam dum agit miraculosè, ſequitur ullam Eum circa eventus individuos habere voluntem quæ non ſit veritatis alicujus vel voluntatis generalis confectarium. Unde dicerem, Deum nunuam habere *voluntates particulares*, quales Mallerancus intelligit, hoc eſt, particulares primitivas.

207. Imò arbitror miracula nihil in hoc habere, juo à cæteris eventis diſtinguantur, namque ratioes ordinis naturali ſuperioris Deum ad miracula paranda permovent. Unde nollem cum Mallebranco dicere Deum legibus generalibus derogare, quotiescumque ordo exigit, non enim derogat uni legi niſi per aliam legem magis applicabilem, & quod ordo poſtulat, non poteſt non eſſe conforme regulæ ordinis quæ ex legibus generalibus infima non eſt. Miraculorum (rigidiſſimè ſumptorum) Character eſt, ut per rerum conditarum naturam explicari non poſſint. Quare ſi Deus legem generalem conderet (ut exemplum afferam) vi cujus corpora ſe mutuò attraherent, ejus executionem niſi per miracula perpetua obtinere non poſſet. Pariter ſi Deus corporum humanorum organa vellet animæ voluntatibus conformari, juxta *ſyſtema cauſarum occaſionalium*, hæc quoque lex non niſi per miracula perpetua executioni mandaretur.

208. Itaque exiſtimandum eſt inter regulas generales non abſolutè neceſſarias à Deo eligi illas quæ magis naturales ſunt & quarum ratio faciliùs reddi poteſt, quæque ad reddendam etiam aliarum rationem magis deſerviunt. Et hoc dubio procul omnium pulcherrimum eſt maximéque placet. Et quamvis *Harmoniæ præſtabilitæ Syſtema* non aliunde neceſſarium foret [uti certè eſt, dum miracula ſuperflua removet]

movet] Deus illud elegiſſet, quia maximè harmonicum eſt. Viæ Dei ſimpliciſſimæ ſunt & maximè uniformes, nempe quia regulas eligit mutuò ſe quàm minimùm limitantes. Sunt etiam *fœcundiſſimæ* omnium, ſpectatâ *ſimplicitate viarum*: perinde ac ſi dicas ædificium fuiſſe optimum omnium quæ eâdem expensâ fieri potuerunt. Imò poſſunt hæ duæ conditiones *ſimplicitas* ſcilicet atque *fœcunditas* ad unicam reduci, nempe quòd poſſibilium maximam perfectionem producat, & hoc pacto R. P. Mallebranci ſyſtema in meum recidit. Nam ſi effectus ſupponeretur major, viæ autem minùs ſimplices, cenſeo poſſe dici quòd omnibus computatis atque perpenſis effectus ipſe foret minùs magnus, habitâ ratione non modò effectûs finalis, ſed etiam effectûs medii, nam ſapientiſſimus facit quoad poteſt, ut media ſint, quodammodo fines, hoc eſt deſiderabilia non ſolùm quia *faciunt*, ſed etiam quia *ſunt*. Viæ magis compoſitæ nimium fundi, nimium ſpatii, nimium loci, nimium temporis occupant, quæ meliùs impendi potuiſſent.

209. Jam ſi ad perfectionem ſummam omnia reducantur, ad noſtram legem optimi reditur. Perfectio enim complectitur non ſolùm *bonum morale bonumque* phyſicum creaturarum intelligentium, ſed etiam *bonum* illud quod non niſi *metaphyſicum* eſt, quodque creaturas ratione deſtitutas etiam reſpicit. Unde efficitur, malum quod in creaturis rationalibus ſupereſt, evenire ſolùm concomitanter, nec per voluntates antecedentes, ſed per voluntatem conſequentem tanquam involutum in opere ſive idea poſſibili optima; bonum autem metaphyſicum eſt cauſa cur dandus aliquando locus ſit malo phyſico maloque morali, uti non ſemel explicavi. Ab hoc ſyſtemate non multùm alieni fuiſſe Stoici veteres comperiuntur, uti Baylius ipſe advertit Dictionarii Articulo Chryſippus. Lit. T.

Digitized by Google

-it. T. Juvat ejus verba referre ut eum ſibi quando-
que opponamus & ad præclaras ſententias olim à ſe
aſſertas reducamus. *Chryſippus* (inquit pag. 930.) *in*
uo de Providentia opere hanc inter alias quaſtionem
agitat, an natura ipſa rerum vel Providentia mundi
& generis humani conditrix morbos etiam, quibus
homines obnoxii ſunt, produxerit? Reſpondet praci-
uum natura finem non fuiſſe, homines reddere morbo-
ſos, id enim bonorum omnium cauſa minimè congrue-
ret, ſed dum magna multa optimè ordinata ut utiliſ-
ima molitur ac producit, comperit adnaſci quadam in-
convenientia, atque adeò hac primigenio Ejus conſilio
& ſcopo non fuere conformia; occurrerunt enim in ſe-
rie operis & tanquam conſectaria duntaxat extite-
runt. Quod corporis humani formationem attinet (in-
quiebat Chryſippus) ſubtilior idea ipſaque adeo utilitas
operis exigebant ut caput ex oſſiculorum tenuium
textura conſtaret, ſed ex hoc ipſo illud capiti incom-
modum ingruebat, quòd ictibus non poſſet reſiſtere. Pa-
rabat natura ſanitatem, ſimulque debuit oſtium ape-
riri morbis, quaſi concomitanter. Eadem eſt de vir-
tute ratio; actio directa natura, qua virtutem pro-
genuit, vitia concomitantia praparavit: verbum ver-
bo non reddidi, quare ipſa Auli Gellii verba ſubdo
[Aulus Gellius lib. 6. Cap. 1.] idem Chryſippus
in eodem libro (quarto Περὶ Προνοίας) tractat con-
ſideratque dignumque eſſe id quæri putat εἰ αἱ τῶν
ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται id eſt naturane
ipſa rerum vel providentia, quæ compagem hanc
mundi & genus hominum fecit, morbos quoque &
debilitates & ægritudines corporum, quas patiun-
tur homines, fecerit. Exiſtimat autem non fuiſſe hoc
principale naturæ conſilium, ut faceret homines
morbis obnoxios. Nunquam enim hoc conveniſſe
naturæ autori parentique rerum omnium bonarum
 ſed

„ ſed cum multa, inquit, atque magna gigneret pa-
„ reretque aptiſſima & utiliſſima, alia quoque ſimul
„ agnata ſunt incommoda, iis ipſis quæ faciebat co-
„ hærentia: eaque non per naturam, ſed per ſequelas
„ quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat
„ Κατὰ Παρακολούθησιν, ſicut, inquit, quum corpora
„ hominum natura fingeret, ratio ſubtilior & utilitas
„ ipſa operis poſtulavit ut tenuiſſimis minutiſque oſſi-
„ culis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei
„ majoris alia quædam incommoditas conſecuta eſt
„ ut fieret caput tenuiter munitum & ictibus offenſio-
„ nibuſque parvis fragile. Proinde morbi & ægritu-
„ dines partæ ſunt, dum ſalus paritur. Sic hercle, in-
„ quit, dum virtus hominibus per conſilium naturæ
„ gignitur, vitia ibidem per affinitatem nata ſunt. *Non*
„ *arbitror* (addit Baylius) *Ethnicum hominem lapsûs primi hominis ignarum, quem non niſi revelatione diſcere potuimus, quique vera miſeriarum noſtrarum origo eſt, quidquam rationi magis conſentaneum dicere potuiſſe; quòd ſi ejusmodi plura operum Chryſippi fragmenta, aut potiùs ſi ipſa Chryſippi opera extarent, meliorem de viri ingenio opinionem haberemus.*

210. Nunc converſam in Baylio mutato Scenam videamus, qui poſtquam in Reſponſione ad quæſita Provincialis Cap. 155. (pag. 962. Tom. 3.) retuliſſet hæc Cl. Jaquelotii verba, quæ mihi valdè probantur. *Ordinem mundi univerſi mutare res eſt momenti infinitè majoris quàm hominis probi proſperitas.* Addit. *Hæc cogitatio primâ fronte perſtringit oculos mentis, & in pulcherrima luce collocata eſt à Mallebranco qui lectoribus quibuſdam perſuaſit Syſtema ſimplex & fœcundiſſimum Dei ſapientiæ convenire magis quàm Syſtema magis compoſitum, & proportione ſpectatâ minùs fœcundum, ſed præveniendis anomaliis magis idoneum. Baylius è numero illorum fuit, qui*

[q]ue pacto nodum à Mallebranco mirabiliter ſolvi cen[ſ]uerunt (Baylius ipſe loquitur) *ſed vix acquieſcere his [p]oteſt, qui libros Arnaldi adverſus hoc Syſtema legerit, [&] vaſtam immenſamque Entis perfectiſſimi ideam [p]erpenderit. Hac ideâ docemur nihil eſſe Deo facilius, quàm opus ſimplex fœcundum, regulare & ſimul creaturis omnibus commodum deſignare & exequi.*

211. Cum olim in Gallia verſarer, Dialogum latinum à me conſcriptum de cauſa mali, deque Juſtitia Dei cum Arnaldo communicavi, idque non modò ante inchoatas ipſum inter & Mallebrancum contentiones, ſed etiam ante vulgatum Mallebranci de Inquirenda Veritate librum. Eo Dialogo principium illud, quod hîc à me propugnatur, nempe, peccatum ideo permiſſum fuiſſe quia in optima mundi idea involvebatur, jam tunc uſurpabam; nec eo efferari viſus eſt Arnaldus; ſed ſubnatæ deinde cum Mallebranco contentiunculæ talia attentiùs expendendi, ſeveriùſque dijudicandi anſam ei præbuerunt. Interim non uſquequaque placet mihi modus quo rem hîc exprimit Baylius, nec opinor *Syſtema magis compoſitum, minuſque fœcundum præveniendis anomaliis magis accommodatum eſſe poſſe.* Regulæ ſunt voluntates generales, & quò plures obſervantur regulæ, eò plus obtinetur regularitatis; ſimplicitas fœcunditaſque ſunt ſcopus regularum. Si opponas, ſyſtema valdè uniforme fore ſine anomalis, Reſpondeo, ipſam uniformitatem nimiam fore anomaliæ genus, & repugnaturum harmoniæ legibus. *Et Cytharadus ridetur, Chordâ qui ſemper oberrat eâdem.* Cenſeo itaque Deum ſequi poſſe ideam ſimplicem, fœcundam, regularem; ſed non arbitror, eam, quæ optima maximéque regularis eſt, ſimul eſſe ſemper creaturis omnibus commodiſſimam, & hoc à poſteriori ſive effectu colligo, quia illa, quam Deus elegit, talis non eſt.

 Id

Id ipſum etiam oſtenditur à priori ſeu causâ in exemplis è matheſi petitis, quorum unum ſtatim dabo. Origeniſta aliquis qui creaturas omnes rationales demum fore felices volet, faciliùs adhuc acquieſcet: dicet enim, uti de paſſionibus hujus temporis dicit Apoſtolus, ærumnas finem habituras, non poſſe cum æterna felicitate comparari.

212. Illud hac in re fallit, uti aliàs notavi, quòd facilè exiſtimemus id quod in toto optimum eſt, etiam eſſe inter poſſibilia omnia optimum in partibus ſingulis. Sic enim in Geometria diſſerimus ubi de Maximis & Minimis agitur. Si via ab A ad B. eſt poſſibilium omnium breviſſima, & hæc via tranſit per C. neceſſe eſt hanc viam ab A ad C etiam eſſe poſſibilium omnium breviſſimam. Verùm à quantitate conſequentia non ſemper valet ad qualitatem, uti nec ea quæ ab æqualibus ducitur ad ſimilia. Nam æqualia ſunt, quorum quantitas eſt eadem; ſimilia quæ ſecundùm qualitates non differunt. Joannes Chriſtophorus Sturmius celebris Alſtorfii Noricorum Mathematicus, cum in Batavis ageret juvenis, libellum edidit inſcriptum, *Euclides Catholicus*, in quo, hortatu Cl. Erhardi Weigelii ſui quondam Præceptoris exactas & generales in rebus non Mathematicis regulas tradere conabatur. In hoc libro transfert Cl. Sturmius ad ſimilia quod de æqualibus ab Euclide fuerat enunciatum, & hoc axioma procudit: *Si ſimilibus addas ſimilia, tota ſunt ſimilia*; Sed ad novam hanc regulam vindicandam tot limitationibus opus fuit, ut ſatius fuiſſe futurum arbitrer ſi ſtatim cum reſtrictione dixiſſet: *Si ſimilibus ſimilia addas ſimiliter, tota ſunt ſimilia.* Hinc etiam poſtulare ſolent Geometræ non tantùm ſimilia, ſed & ſimiliter poſita.

213. Porrò diſcrimen inter quantitatem & qualitatem in re præſenti eluceſcit. Pars viæ breviſſimæ

inter

inter duo extrema eſt etiam via breviſſima inter extrema hujus ipſius partis; ſed pars totius optimi non neceſſariò eſt optimum quod ex hac parte effici poterat, cum pars rei pulchræ non ſemper pulchra ſit, nam ex toto extrahi, vel in toto ſumi modo irregulari poteſt. Si bonitas & pulchritudo ſemper in aliquo abſoluto & uniformi conſiſterent, uti extenſio, materia, aurum, aqua, aliaque corpora quæ homogenea vel ſimilaria ſupponuntur; dicendum eſſet partem boni & pulchri fore bonam ac pulchram, uti eſt ipſum totum, cum pars quælibet ſemper ſimilis toti foret; ſed aliud eſt in relativis. Exemplum è Geometria depromptum mentem meam declarabit.

214. Eſt quædam Geometriæ ſpecies quam Cl. Jungius Hamburgenſis, vir inter ævi ſui, medio ſcilicet ſuperiore ſæculo, præſtantiſſimos meritò numerandus Empiricam nuncupabat. Utitur illa experimentalibus demonſtrationibus, & plurimas Euclidis propoſitiones, eas præcipuè, quæ duarum figurarum æqualitatem ſpectant, comprobat ſecando unam in fruſta, eaque rurſus jungendo ad conſtruendam alteram. Hac ratione ſi duorum laterum trianguli rectanguli quadrata in partes ſeces, uti oportet, & has partes debito modo ordines, fiet inde quadratum hypotenuſæ, & hoc ipſi eſt quadrageſimam ſeptimam libri 1. Euclidis propoſitionem empiricè demonſtrare. Jam poſito, quòd horum fruſtorum è duobus quadratis minoribus exciſorum aliqua intercidant, deerit aliquid quadrato majori inde efformando, & compoſitum illud defectuoſum non modò non placebit, ſed potiùs erit inſigniter deforme. Quòd ſi fruſta quæ remanſerunt, & compoſitum illud vitioſum conſtruunt, abſque reſpectu ad majus illud quadratum, ad quod conflandum adhibendæ erant, ſumerentur, aliter omnino coordinari inter ſe deberent ut compo-

ſitum inde tolerabile conflaretur : ſed ſimul atque fruſta illa deperdita rurſus comparuerint & compoſiti vitioſi lacunam repleverint, prodibit inde res quædam pulchra atque regularis, nempe majus quadratum integrum, & compoſitum hocce completum tolerabili illo compoſito longè pulchrius erit, quod ex ſolis fruſtis non deperditis coaluerat. Compoſitum completum mundo integro reſpondet; vitioſum, quod eſt completi pars, parti univerſi in qua defectus deprehendimus à rerum Autore toleratos, quia cæteroqui ſi vitioſam hanc partem reformare ac compoſitum inde tolerabile efformare voluiſſet, totum ipſum non æquè fuiſſet elegans; nam vitioſi compoſiti partes meliùs diſpoſitæ ad conflandum ex illis tolerabile compoſitum particulare, non potuiſſent adhiberi, ut oportet, ad compoſitum totale perfectumque conſtruendum. Hæc per tranſennam videbat S. Thomas Aquinas, dum dixit: *Ad prudentem gubernatorem pertinet negligere aliquem defectum bonitatis in parte, ut faciat argumentum bonitatis in toto* (S. Th. contra gent. lib. 3. Cap. 71.) Thomas Gatakerus in notis ad librum Marci Aurelii (lib. 5. Cap. 8. apud Baylium) citat etiam Autorum loca dicentium, ſæpe malum partium eſſe bonum totius.

215. Nunc ad inſtantias Baylii redeamus : fingit ille animo Principem (pag. 963.) qui civitatem conditurus ex pravo judicio, magnificam illam & architecturâ audaci ſingularem, quàm incolis uſquequaque commodam eſſe malit. At ſi hic Princeps verè magnanimus foret, opus commodum magnifico præferret. Ita quidem judicat Baylius. Crediderim tamen ego contingere aliquando poſſe, ut palatii ſtructura elegans quorundam è famulitio commodis jure merito præferatur. Sed fateor ædificium quantumvis concinnum, ſi incolis morbos afferat, vitioſum fore,

atque

modò habitâ ſimul ratione elegantiæ, commoditati atque valetudinis melius aliquid conſtrui potuiſſet. Fieri namque poteſt ut hæc omnia ſimul obtineri nequeant, utque arcem, quæ ſi ad boreale montis latus, quod ſalubrius habetur, extruatur, inconcinna prorſus & inamæna eſſe debeat, ad meridiem præſtet collocari.

216. Objicit præterea Baylius: verum quidem eſſe quòd legislatores nunquam leges ſingulis privatis commodas comminiſci poſſint; *nulla* enim *lex ſatis commoda omnibus eſt; id modò quæritur ſi majori parti & in ſummam prodeſt.* (Cato apud Livium l. 34. circa initium) ſed hujus rei cauſam eſſe, quia legislatores ob circumſcriptam ingenii ſui perſpicaciam coguntur ad leges confugere, quæ penſatis omnibus utiles magis ſunt quam noxiæ. Quorum nihil in Deum cadere poteſt, ut pote qui potentiâ intelligentiâque non minùs quam bonitate ac verâ magnitudine infinitus eſt. Reſpondeo, cum Deus optimum poſſibilium eligat, nullam ei perfectionum ſuarum circumſcriptionem objici poſſe, & in mundo non modo bonum eſſe malo potius, ſed etiam malum ipſum augendo bono prodeſſe.

217. Obſervat etiam Stoicos ex hoc principio impietatem hauſiſſe quandam, dum toleranda æquanimiter eſſe mala dicebant, ut pote neceſſaria non ſolùm ſanitati & integritati mundi totius, ſed etiam perfectioni & conſervationi Dei mundum gubernantis. Quod Marcus Aurelius Imperator ſoliloquiorum lib. 5. Cap. 5. expreſſit. *Duplici ratione*, inquiens, *diligas oportet, quidquid evenerit tibi, alterâ, quòd tibi natum & tibi coordinatum & ad te quodammodo affectum eſt, alterâ quòd univerſi Gubernatoris proſperitatis & conſummationis, atque adeò permanſionis ipſius* τῆς ἐυοδίας ϗ τῆς συντελέιας ϗ συμμονῆς ἀυτῆς) *ex parte cauſa eſt.* Non admodum, fateor, laudabile eſt hoc

hoc magni illius Imperatoris præceptum, qui alioqui multa præclara præcepit. Illud : *diligas oportet* (στέργειν χρὴ) malè ſonat, non enim ideò res quæpiam amabilis evadit quia neceſſaria eſt aut alicui deſtinata vel affecta, nec quod mihi malum eſſet, ideo malum eſſe ceſſabit, quia Domino meo bonum eſt futurum, niſi bonum iſtud in me redundet. Non ſatis animadvertiſſe videtur, hoc inter cætera boni reperiri in univerſo, quod generale bonum verè ſit eorum proprium, qui boni omnis autorem diligunt. Sed Marci Aurelii & Stoicorum præcipuus error in eo ſitus erat, quòd univerſi bono delectari Deum debere putabant, quia Deum tanquam mundi animam concipiebant. Nihil noſtro dogmati cum errore iſto commune eſt. Deus juxta nos eſt intelligentia *extramundana*, uti Martianus Capella vocat, vel potiùs *ſupramundana*. Præterea Deus agit ut benefaciat, non ut ſibi bene ſit. *Beatius eſt dare quam accipere*. Ejus beatitudo uſquequaque perfecta eſt, augmentique ſive intus, ſive foris incapax.

218. Veniamus ad præcipuam objectionem, quam in nos Arnaldo duce Baylius intorquet. Bicornis eſt ; contendunt enim aut Deum eſſe neceſſitati obnoxium & neceſſariò agere ſi optimum creare teneatur, aut ſaltem futurum fuiſſe impotentem, ſi aptiorem ad peccata aliaque mala excludenda viam reperire non potuiſſet. Hoc qui objicit, eo ipſo negat hunc mundum eſſe optimum, aut Deum in optimum ferri debere. Variis in locis huic argumento occurrimus, ac Deum non poſſe non producere optimum probavimus. Quo poſito ſequitur mala omnia non potuiſſe ſapienter è mundo excludi, cum eſſe in mundo mala conſtet. Videamus nihilominus quid egregii hi duumviri nobis opponant, aut potiùs videamus quid objiciat Baylius, qui ſe ex Arnaldi ratiociniis profeciſſe profitetur.

219. *Fierine poſſet,* (inquit Cap. 151. Reſponſ. ad Provinc. Tom. 3. pag. 890.) *ut natura illa, cujus bonitas, ſanctitas, ſapientia, ſcientia, potentia ſint infinita, quæ virtutem amet ſummè & ſummè vitium oderit, uti idea Ejus clara diſtinctaque nobis oſtendit, & omnis ferè ſcripturæ pagina teſtatur, nullam in virtute rationem finibus ſuis obtinendis congruam proportionatamque reperire potuerit? fierine poſſet, ut hanc ei rationem ſuppeditaverit ſolum vitium? Atqui potiùs econtra credidiſſemus, nihil huic naturæ convenire magis, quàm virtutem in opere ſuo conſtabilire, vitio prorſus excluſo.* Baylius hîc juſtos excedit limites. Concedo vitium aliquod cum optimo mundi ſyſtemate cohærere, non tamen ipſi largior, quòd Deus nullam viam aut rationem finibus ſuis accommodatam in virtute reperire potuerit. Hæc objectio locum haberet, ſi virtus nuſpiam, vitium ubique dominaretur. Dicet Baylius ſatis eſſe quòd vitium regnet, & virtus cum vitio comparata valde ſit modica & infrequens. Sed hoc ipſum nunquam ei largiar, ac revera arbitror, ſi res rite perpendatur, in creaturis ratione utentibus, quarum pauciſſimæ nobis notæ ſunt, longè plus eſſe boni quàm mali moralis.

220. Imò nec inter homines quidem tantum eſt mali & improbitatis quantum paſſim dicitur. Soli homines indolis malignæ, aut ærumnis effecti Myſanthropi, qualis ille Luciani Timon, pravitatem ubique reperiunt & optimas quaſque actiones ſiniſtris interpretationibus depravant. De iis loquor qui datâ operâ id factitant, ut malas inde ſequelas eliciant, ſuiſque criminibus patrocinentur quaſi naturæ conſentaneis, nonnulli enim ingenii ſolùm oſtentandi gratiâ id faciunt, quod in Tacito culpatum fuit. Hoc ipſum Carteſius in quadam epiſtola reprehendit in Hobbeſii libro de cive, cujus, tum temporis pauca duntaxat ex-

exemplaria lucem viderant inter amicos diſtribuenda, ſed qui in altera editione quam habemus, Autoris ipſius notis auctior prodiit. Nam licet Carteſius librum hunc acuti viri opus eſſe fateatur, obſervat tamen in eo principia quædam effataque periculoſiſſima, eò quod vel homines omnes improbos eſſe ponat, vel eis improbitatis anſam præbeat. Cl. olim Jacobus Thomaſius in elegantibus quas edidit Philoſophiæ practicæ tabulis, ajebat πρῶτον ψεῦδος, ſive principium errorum libri hujus Hobbeſiani eſſe, quòd ſtatum legalem pro naturali ſumat, id eſt quòd ſtatus corruptus ei ſit pro menſura & regula, cum potiùs convenientiorem hominum naturæ ſtatum, quem Ariſtoteles ſpectavit, præ oculis habere debuiſſet, nam ſecundùm Ariſtotelem id naturale dicitur, quod perfectioni naturæ magis congruit; Hobbeſius verò ſtatum naturalem vocat eum, qui minus artis continet, fortaſſe non reputans in humanæ naturæ perfectione artem ipſam includi. Sed hoc de voce diſſidium, quid naturale dicendum ſit, tanti non eſſet, niſi Ariſtoteles & Hobbeſius ſuo quiſque ſenſui juris naturalis notionem alligarent. Supra dixi in libro de falſitate virtutum humanarum idem à me vitium obſervatum, quod Carteſius in Hobeſiano de Cive libro obſervârat.

221. Sed ponamus in humano genere plus eſſe vitii quàm virtutis, uti reproborum numerus electorum numero potior eſſe ponitur. Nullatenus tamen hinc ſequetur plus in univerſo vitii miſeriæque eſſe quàm virtutis ac felicitatis; imo judicandum potiùs contrarium, quia civitas Dei quavis aliâ Republicâ perfectior eſſe debet, ut pote à Monarcharum omnium optimo maximoque condita & aſſiduè gubernata. Hac reſponſione confirmatur id quod obſervavi ſupra, dum de conformitate Fidei cum Ratione loquebar; videlicet objectionum paralogiſmos ex eo potiſſimùm oriri, quod apparens cum vero confunditur,

ditur, apparens, inquam, non quale ex accurata factorum diſcuſſione emergeret, ſed quale è noſtrarum experientiarum tenuitate erutum eſt; iniquum enim foret demonſtrationibus Rationis & Fidei revelationibus apparentias tam mancas tamque parùm accuratas æquiparare velle.

222. De cætero jam notavimus virtutis amorem & odium vitii, quæ ad virtutem producendam & vitium impediendum indefinitè tendunt, non eſſe niſi voluntates antecedentes, qualis etiam eſt voluntas procurandæ felicitatis omnium hominum, & impediendæ omnium miſeriæ. Et hæ voluntates antecedentes, non niſi partem faciunt omnium voluntatum Dei antecedentium ſimul ſumptarum, ex quarum ſumma reſultat voluntas conſequens ſive decretum creandi optimi: vi hujus decreti, amor virtutis felicitatiſque creaturarum rationalium de ſe indefinitus, qui quàm poteſt longiſſimè ſe protendit, modicas aliquas limitationes accipit ob reſpectum boni generalis quod præ oculis haberi debet. Et ſic intelligendum eſt quòd Deus amet ſummè virtutem, & ſummè vitium oderit, & nihilominùs vitium permitti debeat.

223. Arnaldus ac Baylius videntur velle quòd hæc methodus explicandarum rerum, & ſtatuendi inter omnia mundorum ſyſtemata optimi, quod ab alio nullo ſuperari poſſit, Dei potentiam circumſcribat. *An ritè perpendiſti*, (inquit Arnaldus ad Mallebrancum, Animadverſionum in novum ſyſtema Naturæ & Gratiæ Tom. 2. pag. 385.) *quòd, dum talia profers, primum Symboli Apoſtolici articulum convellendum ſuſcipias, quo nos in Deum Patrem omnipotentem credere profitemur*? Dixerat ante (pag. 362.) *Quis, niſi ſe ipſe excæcare voluerit, contendere poteſt, eâ administratione, quæ niſi cum funeſta illa æternæ hominum plerorumque perditionis appendice ſtare nequibat, boni-*

tatem

tatem Divinam manifeſtari magis, quàm aliâ quavis administratione, qua ſi uſus fuiſſet Deus, omnes ſalvandi fuerant? Et quia Cl. Jaquelotius à principiis à me poſitis minimè alienus eſt, Baylius ei paria objicit [Reſp. ad Provinc. Cap. 151. pag. 900. Tom. 3.] *Hujusmodi enodationes* (inquit) *ſi adoptamus, evidentiſſimis, quas de Entis ſummè perfecti natura habemus, notionibus remittere nuncium cogimur. Hæ quippe nos edocent, omnia quæ contradictionem non implicant, Ipſi poſſibilia eſſe, atque adeò poſſe ab ipſo ſalvari homines, quos tamen non ſalvat. Quid enim contradictionis oriretur ex eò, quòd numerus electorum major foret quam nunc ſit? Docemur præterea Ens ſummè perfectum, utpote ſummè beatum nullas habere voluntates, quas exequi non poſſit, quo igitur pacto percipiemus, velle Eum omnes homines ſalvos facere, nec tamen id poſſe? lucem quærebamus quæ nos iis expediret nodis, quibus conſtringimur, dum ideam Dei cum generis humani conditione comparamus, & ecce explicationes nobis obtruduntur, quæ nos in tenebras denſiores conjiciant.*

224. Omnes iſtæ machinæ expoſitione jam à nobis datâ difflantur. Admittimus principium Baylii, quod etiam meum eſt, nempe omne, quod contradictionem non implicat, eſſe poſſibile. Verùm enimverò juxta nos, qui Deum quàm fieri poterat optimum feciſſe aut melius quàm fecerit, nihil facere potuiſſe aſſerimus, cenſemuſque quòd aliter de univerſo Ejus opere judicare ſit Ejus ſapientiam bonitatemque lædere, dicendum eſt contradictionem implicare ut efficiatur, quidquam quod bonitate ſuperet ipſum optimum. Hoc enim perinde foret ac ſi quis Deum ab uno puncto ad aliud ducere poſſe lineam breviorem rectâ contenderet, idque negantes accuſaret everſi fidei articuli quo in Deum Patrem omnipotentem credimus.

225. Poſſi-

225. Poſſibilium infinitudo, quantacumque ſit,
apientiæ Dei poſſibilia omnia cognoſcentis infinitu-
line major non eſt, imò dici poteſt, quòd ſi ſapientia
)ei poſſibilia extenſione non ſuperat, cum objecta in-
ellectûs non poſſint ultra poſſibile progredi, quod ali-
juo ſenſu ſolum eſt intelligibile, ſuperet tamen ea in-
enſione, ob combinationes infinitè infinitas, quas fa-
:it, & totidem reflexiones, quas ſuper combinationi-
ɔus ſtruit. Sapientia Dei non contenta poſſibilia om-
nia complecti, ea ipſa penetrat, confert & ponderat
ilia cum aliis, ut perfectionum imperfectionumque
juas habent, gradum, robur imbecillitatemque, bo-
num malumque æſtimet. Ultra ipſas adeò combina-
:iones finitas progreſſa infinitè infinitas inſtituit, hoc
:ſt infinitas univerſi ſeries poſſibiles expendit quarum
juælibet infinitas continet creaturas. Hac ratione ſa-
ɔientia Divina omnia poſſibilia jam priùs conſiderata
ſeparatim in totidem univerſalia ſyſtemata digerit,
juæ rurſus ſingula cum ſingulis comparat. Ex his de-
nique comparationibus ac reflexionibus reſultat ele-
ctio optimi inter hæc omnia poſſibilia ſyſtemata, quam
apientia demum ſtatuit, ut bonitati plenè faciat ſatis.
Porro omnes hæ Divini intellectûs operationes, quan-
juam ordinem aliquem ac naturæ ſive rationis priori-
atem inter ſeſe habeant, ſimul tamen omnes exiſtunt,
ıbſque ullâ prioritate temporis.

226. Hæc attentè conſideranti obverſaturam ſpe-
:o ideam magnitudinis perfectionum Divinarum &
naximè ſapientiæ bonitatiſque longè aliam ab illa
juam habere poſſint ii qui Deum quaſi fortuitò ac
emere & ſine ratione agentem faciunt. Nec video
juomodo ſententiam tam abſonam effugere poſſint,
niſi agnoverint eſſe quaſdam electionis divinæ ratio-
nes, eaſque ab Ejuſdem bonitate deſumptas. Ex quo
neceſſariò ſequitur id quod electum fuit, præ cæteris

omnibus quæ neglecta ſunt, bonitatis habuiſſe prærogativam, atque adeò poſſibilium omnium fuiſſe optimum. Porrò id quod eſt optimum, bonitate ſuperari nequit. Neque Dei potentiam circumſcribimus, dicendo quod impoſſibile nequeat efficere. Eſtne poſſibile, inquiebat Baylius, ut idea mundi nulla melior ſit eâ quam Deus in opus deduxit? Reſpondetur, id vel maximè eſſe poſſibile, imò neceſſarium, ſcilicet nullam eſſe, alioqui Deus illam protuliſſet.

227. Et jam ſatis, ut opinor, confirmaſſe videmur, inter omnes mundorum ideas poſſibiles unam cæteris omnibus meliorem, & à Deo infallibiliter electam fuiſſe. Sed Baylius inde colligit, Deum ergo non eſſe liberum. En ejus verba (ubi ſupra Cap. 151. pag. 99.) *Cum viro diſputare rebar, qui Dei bonitatem potentiamque æquè ac ſapientiam infinitas eſſe nobiſcum poneret, at video nunc virum iſtum, ut propriè loquar, aſſumere quòd Dei bonitas atque potentia limitibus ſat anguſtis coërceatur.* Huic quidem argumento jam ſuperiùs occurrimus. Nullatenus arctamus Dei potentiam, cum eam *ad maximum*, ad omnia contradictionem non implicantia ſe protendere agnoſcamus, ſed nec arctamus bonitatem cum tendat *ad optimum.* Sed pergit Baylius. *Nulla igitur in Deo libertas, ſapientiâ namque ſuâ neceſſitatur ad creandum, & ad creandum præcisè tale opus, & denique ad creandum præcisè per tales vias. Tres iſtæ ſervitutes fatum pluſquam Stoicum invehunt, efficiuntque impoſſibile, quidquid intra eorum ſphæram non continetur. Videtur Deus ſecundùm hoc ſyſtema dicere potuiſſe etiam antequam hæc decreta formaret: non poſſum ſalvare hunc hominem, nec illum alium damnare:* quippe vetor fatis, *non hoc mea ſinit ſapientia.*

228. Reſpondeò Deum ſuâ bonitate moveri ad creandum ut ſe communicet. Porrò hæc ipſa bonitas

juncta

juncta ſapientiæ movet Eundem ad creandum optimum. Hoc totam ſeriem, effectum viaſque complectitur, movet, inquam ſed non neceſſitat, nec enim impoſſibile reddit, quod non facit eligi. Id ſi *fatum* vocas, vocem iſtam uſurpabis ſano ſenſu qui non adverſatur libertati. Fatum à fando ductum ſignificat judicium, decretum Dei, ſententiam divinæ ſapientiæ. Dicere quòd *quis rem quampiam facere non poſſit, ſolùm quia facere non vult*, eſt abuti vocibus. Sapiens non vult niſi bonum. Hæccine ſervitus eſt, cum voluntas in agendo ſapientiæ ductum ſequitur? quis minùs ſervus eſſe poteſt, quàm qui ex propria electione agit ſecundùm rationis perfectiſſimæ normam? Dicebat Ariſtoteles eum eſſe naturâ ſervum qui prudentiâ caret & rectore indiget. Servitus foris venit & movet ad ea quæ diſplicent, maximè verò ad ea quæ meritò & cum ratione diſplicent. Aliena vis affectuſque proprii nos ſervos efficiunt. Deus nunquam movetur ab ulla re quæ extra Ipſum ſit, ſed nec affectibus internis obnoxius eſt, nec ad ea quæ moleſtiam ſibi creare poſſint unquam adducitur. Patet itaque Baylium odioſa nomina rebus optimis imponere & notiones evertere, dum ſtatum maximæ perfectiſſimæque libertatis *ſervitutem* vocat.

229. Etiam paulò ante dixerat (Cap. 151. pag. 891.) *Si virtus vel qualecumque aliud bonum æquè ac vitium finibus Creatoris accommoda fuiſſent, Deus vitio primas neutiquam conceſſiſſet. Oportuit ergo vitium fuiſſe medium quod unum adhibere creator potuerit, ergo ex merâ neceſſitate adhibitum fuit. Cum igitur gloriam ſuam diligat, non libertate indifferentiæ ſed neceſſariò, debet amare omnia media, ſine quibus gloriam ſuam manifeſtare nequiret. Jam verò ſi vitium quatenus vitium unica fuerit via ſeu medium pertingendi ad ſcopum iſtum, ſiet, Deum neceſſariò amare vi-*

tium quatenus vitium eſt, quod ſine horrore cogit[...] non poteſt, & revelationi Ejus omnino repugnat. Not[...] inſuper Doctores quoſdam Supralapſarios (E. [...] Retorfortium) negaſſe quòd Deus velit peccatu[m] quatenus peccatum eſt, etſi faterentur Eum velle pe[r]miſſivè peccatum in quantum eſt punibile & cond[o]nabile; ſed objicit illis, actionem aliquam nec punibi[...]lem nec condonabilem eſſe niſi in quantum vitioſa eſt.

230. Baylius in verbis jam adductis falſum aſſu[...]mit, & falſas inde conſequentias elicit: nec enim ve[...]rum eſt, Deum amare neceſſariò gloriam ſuam, ſi per hoc intelligatur gloriam ſibi neceſſariò per creaturas procurare. Hoc enim ſi foret, hanc gloriam ſibi ſemper & ubique procuraret. Decretum creandi liberum eſt: Deus in omne bonum fertur; bonum, imò optimum Eum ad agendum inclinat, ſed nequaquam neceſſitat, nam ipſius electione non efficitur impoſſibile quod non eſt optimum: non enim efficit Dei electio, ut quod Deus omittit, implicet contradictionem. Eſt itaque in Deo libertas, non ſolùm à *coactione*, ſed etiam à *neceſſitate*. Intelligo à neceſſitate metaphyſica, moralis enim neceſſitas eſt, ut ſapientiſſimus optimum eligere teneatur. Idem eſt de mediis, quæ Deus ad gloriam ſuam obtinendam deligit. Quòd ad vitium attinet, ſuperiùs oſtenſum eſt illud non eſſe objectum decreti divini tanquam *medium*, ſed tanquam conditionem ſine quâ non, & ideo duntaxat permitti. Pejus adhuc dicitur quòd vitium ſit *medium unicum*: ad ſummum enim foret unum è mediis, & quidem è minimis inter alia infinita.

231. *Aliam conſequentiam horrendam vide* (proſequitur Baylius) *redit omnium rerum fatalitas, De[o] non fuerit liberum aliâ ratione ordinare eventa, quandoquidem via manifeſtandæ gloriæ ſuæ, quam eligit, Ejus ſepientiæ ſola congruat.* Jactata illa fatalitas ſive ne-

Digitized by Google

neceſſitas, non niſi moralis eſt, uti modo oſtendebamus, nec libertati præjudicat, quin potiùs optimum libertatis uſum ponit, nec facit objecta, quæ Deus non eligit, eſſe impoſſibilia. *Quid ergo fiet arbitrio libero hominis*, ſubdit Baylius, *nonne fatum & neceſſitas erit peccare Adamum? Si enim non peccaſſet, unicum, quòd Deus ſibi neceſſariò informârat ſyſtema, diſturbaſſet.* Hoc iterum eſt abuti vocibus. Adam liberè peccans in ideis poſſibilium à Deo videbatur, Deus eum, qualem videbat, ad exiſtentiam admittere decrevit: hoc decreto nec objectorum natura immutatur, neque neceſſarium efficitur id quod in ſeipſo contingens erat, nec impoſſibile quod erat poſſibile.

232. Pergit Baylius (pag. 892.) *Subtilis Scotus multo cum judicio affirmavit, ſi Deus indifferentia libertate careret, nullam creaturam hac libertatis ſpecie poſſe gaudere.* Aſſentior, modò non intelligatur indifferentia æquilibrii, in qua ratio nulla ad unam potiùs quàm alteram inclinet partem. Baylius [infra cap. 168. p. 1111.) agnoſcit, id quod *indifferentiam* vocant, non excludere inclinationes prævenientes. Sufficit ergo neceſſitatem metaphyſicam non eſſe actioni quæ libera dicitur, id eſt ſufficit, ut electio fiat inter plura poſſibilia. (Et ita talis utique libertas in Deum cadit.

233. Pergit adhuc (Cap. 157. pag. 893.) *Si Deus non libero bonitatis ſuæ motu ad mundum condendum impulſus eſt, ſed quia gloriæ ſuæ intererat, quam neceſſariò amat, quamque ſolam amat, neque enim à ſubſtantia Dei diverſa eſt; ſi amor quo ſe amat Eum ad gloriam ſuam viâ congruentiſſimâ manifeſtandam neceſſitavit, ſi denique lapſus hominis fuit illud ipſum medium ſive via; evidens eſt, lapſum iſtum eveniſſe prorſus neceſſariò, & obedientiam quam Protoplaſti mandato Divino præſtare debebant, impoſſibilem fuiſſe.*

Idem ſemper abuſus vocum. Amor quidem quo Deus amat Ipſi eſſentialis eſt; amor verò gloriæ ſuæ aut ejus procurandæ voluntas non item. Amor ſui ipſius non neceſſitavit Eum ad actiones externas, hæ quippe liberæ fuerunt, eumque ſuppeterent ſyſtemata poſſibilia in quibus primi parentes peccaturi non ſuerant, neceſſarium eorum peccatum non fuiſſe conficitur. Denique reapſe dicimus id ipſum quod hîc Baylius agnoſcit, Deum ad condendum mundum fuiſſe libero motu ſuæ bonitatis inductum; & addimus eodem motu inductum fuiſſe ad eligendum optimum.

234. Eadem reſponſio valet contra id quod Baylius ait Cap. 165. pag. 1071. *Aptiſſima ad finem quempiam obtinendum via eſt neceſſariò unica* (bellè dictum, in iis ſaltem caſibus in quibus Deus eligit) *ergo ſi Deus ineluctabiliter impulſus fuit ad hanc viam adhibendam, hanc neceſſariò adhibuit.* Impulſus quidem certò fuit, determinatus fuit, vel potiùs ipſe ſe determinavit ad illam. Sed id quod certum eſt, non ſemper eſt neceſſarium vel abſolute ineluctabile, poſſet enim res aliter evenire, ſed non evênit, idque ob cauſam. Deus inter diverſa, quæ omnia poſſibilia erant elegit: atque ita, ſi metaphyſicè loquamur, eligere aut facere poterat quod non fuit optimum, moraliter tamen loquendo id non poterat. Comparatione Geometricâ rem explico. Optima ab uno puncto ad aliud via [per ſe loquendo & abſtrahendo animum ab impedimentis aliiſque medii conſiderationibus adventitiis) eſt unica, nempe tendens per lineam breviſſimam quæ eſt recta. Atqui tamen infinitis viis ab uno puncto ad aliud pervenitur, nullâ igitur neceſſitate lineam rectam inſiſtere teneor; at quamprimùm id quod optimum eſt eligo, hoc ipſo determinor ad tendendum per breviſſimam, quamvis non niſi moralis in

ſapienti

ipiente ſit neceſſitas. Unde ſequentes conſequentiæ concidunt] *ergo non potuit facere niſi quod fecit, ergo quod non evênit nec unquam eveniet, eſt abſolutè impoſſibile* [hæ, inquam, conſequentiæ concidunt, cum enim multa, nec evenerint nec eventura ſint unquam, quæ tamen diſtinctè intelligi poſſunt, nec ullam contradictionem implicant, quâ ratione dici poterunt abſolutè impoſſibilia? Baylius ipſe id confutavit loco quodam ſupra laudato, ubi Spinoſiſtas impugnat, agnovitque non ſemel nihil eſſe impoſſibile niſi quod contradictionem involvit: nunc verò Stylum & vocabula mutat (*ergo Adæ perſeverantia in ſtatu innocentiæ ſemper fuit impoſſibilis, ergo lapſus ejus erat abſolutè inevitabilis, etiam ante decretum Dei, nam contradictionem implicaret, Deum aliquid ſapientiæ ſuæ contrarium velle. In idem recidit, ſive dicas: hoc eſt impoſſibile Deo, ſive dicas: Deus id poſſet ſi vellet, ſed id velle non poteſt.* (Vocabulis aliquo ſenſu abutitur, dum hîc dicit, *poteſt velle*, *vult velle*. Potentia refertur hîc ad actiones quas vult; Interim tamen non implicat contradictionem, quòd Deus velit [vel directè, vel permiſſivè) rem quampiam quæ contradictionem ipſa non implicat, & in hoc ſenſu dicere fas eſt, Deum poſſe eam velle.]

235. Verbo, ubi de rei poſſibilitate ſermo eſt, non agitur de cauſis quæ efficere poſſunt ut res illa exiſtat, aut impedire ne exiſtat, alioqui vocabulorum natura mutaretur, inutiliſque redderetur diſtinctio inter poſſibile & actuale, uti faciebat Abaelardus & poſt illum feciſſe Wicleffus videtur. Quod illos in locutiones incommodas offenſivaſque minimè ſanè neceſſarias impegit. Itaque ſi quæris, ſitne res aliqua poſſibilis aut neceſſaria, & ei quæſtioni conſiderationem eorum quæ Deus vult & eligit, involvis, ſtatum quæſtionis mutas, Deus enim eligit inter poſſibilia, & ideò liberè eligit,

Digitized by Google

neque neceſſitatur. Tum demum nulla foret electio, libertas nulla, ſi unicum tantùm foret poſſibile.

235. Supereſt ut Baylii Syllogiſmis reſpondeam, ne quidquam negligatur eorum quæ Vir tam eruditus obmovit. Extant hi Cap. 151. Reſponſionis ad Quæſita Provincialis pag. 900. 901. Tom. 3.

Prior Syllogiſmus.

Deus nihil poteſt velle quod amori neceſſario quo fertur in ſapientiam ſuam adverſetur.

Atqui ſalus omnium hominum adverſatur amori neceſſario, quo Deus fertur in ſuam ſapientiam.

Ergo Deus omnium hominum ſalutem velle nequit.

Major propoſitio per ſe evidens eſt, nemo enim quidquam poteſt, cujus oppoſitum eſt neceſſarium, ſed aſſumptio ſive minor tranſmitti nequit, nam licet Deus ſapientiam ſuam amet neceſſariò, non tamen actiones ad quas ſapientia permovet ideò liberæ non ſunt, nec objecta, ad quæ ſapientia non permovet, ideo poſſibilia eſſe deſinunt. Præterea ſapientia Deum revera permovit ad volendam omnium ſalutem, ſed non voluntate conſequente ſeu decretoriâ. Hæc verò voluntas conſequens cum nihil ſit niſi reſultans è voluntatibus liberis antecedentibus, nec ipſa poteſt non eſſe libera.

237.

Alter Syllogiſmus.

Opus Dei ſapientiâ digniſſimum omnium, complectitur inter alia peccatum omnium hominum & æternam damnationem plerorumque hominum.

Atqui Deus vult neceſſariò opus omnium digniſſimum ſuâ ſapientia;

Ergo neceſſariò vult opus quod inter cætera peccatum omnium hominum & æternam plerorumque damnationem complectitur.

Tran-

Tranſeat major, negatur minor. Decreta Dei ſemper ſunt libera, quanquam Deus ad illa rationibus in boni intuitu conſiſtentibus ſemper moveatur: nam à ſapientia neceſſitari moraliter, obligari boni conſideratione, eſt eſſe liberum, eſt non neceſſitari metaphyſicè. Sola autem neceſſitas metaphyſica, uti toties inculcavimus, repugnat libertati.

238. Superſedeo Syllogiſmos expendere quos Baylius capite ſequenti (152.) contra ſupralapſariorum ſyſtema, & ſpeciatim contra ſermonem in colloquio Montis Pelicardi à Theodoro Beza Anno 1586. habitum intorquet. Hi Syllogiſmi eodem ferè vitio laborant, quo jam à me diſcuſſi. Fateor tamen ipſum Bezæ ſyſtema minimè ſatisfacere. Et ſanè Colloquium iſtud non niſi ad exulcerandos partium animos valuit. *Deus ad gloriam ſuam condidit mundum, Ejus gloria* (ſi Bezam audimus) *non innoteſcit, niſi Ejus miſericordia juſtitiaque declaretur. Hinc certos quoſdam homines merè gratuitò declaravit ſeu deſtinavit ad vitam æternam, quoſdam juſto judicio ad æternam damnationem Miſericordia ponit miſeriam, juſtitia culpam* (addere poterat, quòd etiam miſeria culpam ponat] *Deus tamen, bonus cum ſit, imò bonitas ipſa, creavit hominem bonum & juſtum, quique liberâ voluntate ſuâ peccare poſſet. Nec homo fortuitò vel temere lapſus eſt, neque per cauſas ab altero Manichæorum Deo, ſed à Dei providentia conſtitutas, ſic tamen ut Deus culpâ non involvatur, quia homo non cogebatur peccare.*

239. Hoc ſyſtema non admodum ſcitè excogitatum fuit, ut pote demonſtrandæ bonitati juſtitiæque Dei non valdè idoneum. Et commodùm hodie tantùm non antiquatum eſt. Si aliæ nullæ rationes ſuppeterent, quæ Deum ad peccatum, qui miſeriæ fons eſt, permittendum impuliſſent, nulla foret in mundo

R 5 culpa,

culpa, nulla miſeria, quæ enim hîc adducuntur, minimè ſufficiunt: Miſericordiam nempe ſuam impediendâ culpâ, juſtitiam verò promovendâ præmiandâque virtute luculentiùs declararet. Nec etiam apparet quo pacto is qui non ſolùm homini dat poſſe labi, ſed etiam circumſtantias ita diſponit, ut lapſum ejus adjuvent, in culpa non ſit, niſi aliæ ſuperiores, quæ Illum huc adigant, rationes patrocinentur. At verò quando mente reputamus à Deo perfectè bono perfectéque ſapiente, virtutem, bonitatem ac felicitatem, quantam idea univerſi optima capere poterat, produci debuiſſe, & malum in quibuſdam partibus ad majus bonum totius conferre ſæpe poſſe, facilè judicamus, Deum reprehendi non poſſe quod cuidam infelicitati locum dederit, atque adeò permiſerit peccatum. Hoc unico remedio ſupplentur omnia, quæ cæteris ſyſtematis deſunt, quomodocumque demum decreta digerantur. Favit hiſce cogitatis Auguſtinus: & de Eva dici poteſt, quod de Mutii Scævolæ dextra cecinit Poëta:

Si non erraſſet, fecerat illa minus.

240. Celebris Antiſtes Anglus qui *de Origine Mali* librum ingenioſum elucubravit cujus loca nonnulla Reſponſionum ad Quæſita Provincialis tomo altero Baylius impugnavit, à quibuſdam ſententiis à me hîc aſſertis alienus eſſe, & ad poteſtatem deſpoticam quandoque recurrere videtur, putat enim Dei voluntatem ſapientiæ leges circa bonum malumque non ſequi, ſed potiùs arbitrario decreto facere ut aliquid ſit bonum vel malum. Imò ſtatuit creatam voluntatem in quantum eſt libera, non quia objectum ei bonum apparet, ſed per determinationem purè arbitrariam ab objecti repræſentatione independentem eligere, & eligendo facere ut objectum ſit bonum. Aliis tamen locis inſpergit nonnulla, quæ meæ doctrinæ magis favere videntur, quàm talibus placitis ipſiuſmet. Ait enim,

enim, *id quod cauſa infinitè ſapiens elegit, melius eſſe illo quod non elegit.* An non id eſt agnoſcere quòd bonitas ſit objectum & ratio Divinæ electionis? hoc ſenſu optimè dicetur:

Sic placuit ſuperis; quærere plura, nefas

TENTAMINUM

Super Bonitate Dei, Libertate Hominis & Origine Mali.

PARS TERTIA.

241. EXpedivimus tandem moralem cauſam mali moralis: Nunc malum Phyſicum, id eſt dolores, ærumnæ, miſeriæ, ut pote mali moralis appendices, minus negotii nobis faceſſent. *Pœna*, auctore Grotio, *eſt malum paſſionis quod infligitur ob malum actionis*, patimur quia egimus, malum toleramus, quia malum fecimus.

Noſtrorum cauſa malorum
Nos ſumus.

Equidem ſæpe ob actiones alienas patimur, ſed ſi ſceleris participes non ſumus, pro certo habendum has ærumnas [à Deo immiſſas] melioris fortunæ nobis eſſe ſementem. Controverſia *de Malo Phyſico*, id eſt de origine miſeriarum difficultates habet cum quæſtione de mali metaphyſici origine communes, cujus poſterioris exempla habemus in monſtris, aliiſque mundi, quæ apparent anomaliis. Sed judicandum eſt ipſas quoque miſerias & monſtra ordini ſupremo congruere, conſiderandum enim eſt, non ſolùm hos defectus, hæc monſtra potiùs admittenda quàm violandas leges naturæ generales, uti Mallebrancus quandoque diſſerit; verùm etiam hæc ipſa monſtra legibus

legibus ordinis eſſe conſentanea, quamvis modum conformitatis nexumque diſcernere non ſatis valeamus. Prorſus ſicut in mathematicis quædam anomala apparent, quæ ubi penitus expenſa fuerint, ordinatiſſimè denique deſinunt. Hac de cauſa obſervavi ſupra, è meis principiis omnes effectus individuos, nullo excepto, eſſe voluntatum generalium ſeu rationum meliora ſuadentium ſequelas.

242. Nec mirum eſſe debet, quòd res iſtas ſimilitudinibus à Matheſi pura accerſitis interdum illuſtrare connitar, quia in ea non tantùm omnia ordinatè procedunt, ſed & via ſuppetit ordinis agnoſcendi ope accuratæ meditationis, quæ divinas ideas ſub aſpectum noſtrum quodammodo collocat (quod in aliis ſcientiis non æquè facile eſt.) Sic proponi poteſt ſeries numerorum in ſpeciem prorſus irregularis in qua variabiliter creſcant decreſcantque numeri, ita ut ordo nullus appareat, & tamen qui clavem ænigmatis iſtius nôrit, & ſeriei originem conſtructionemque intellexerit, dare leges poterit, quibus ritè perſpectis eam prorſus regularem eſſe, & inſignes proprietates habere demonſtrabit (Et tale quid quadrata magica exhibent.) Hoc idem adhuc clariùs ſenſui ſubjici poteſt in lineis. habere poteſt linea circuitus reditusſque ſumma & ima, puncta regreſsûs, puncta flexûs contrarii; interruptiones, aliaſque varietates, ita ut in ea (præſertim partem conſideranti) harmonia nulla appareat. Et tamen ejus æquatio conſtructioque dari poteſt, in qua Geometra iſtarum omnium anomaliarum apparentium rationem convenientiamque reperiat. Idem judicium de monſtrorum anomaliis aliiſque creditis in univerſo defectibus ferendum eſt.

243. Atque hoc ſenſu uſurpari poteſt inſigne illud S. Bernardi pronunciatum [Epiſt. 276. ad Eugenium III.] *Ordinatiſſimum eſt minùs interdum ordinatè*

natè fieri aliquid. Imò dici poteſt, exiguam hanc in parte inordinationem eſſe duntaxat apparentem in toto, imò ne apparentem quidem fore, niſi ad tempus, relatione factâ ad felicitatem eorum qui ſe ordini conformare ſtudent (his enim cuncta tandem cedunt in bonum.)

245. Quod dixi de monſtris, id ipſum de variis defectibus aliis etiam intelligo qui nobis apparent. Solam ferè globi noſtri ſuperficiem novimus, ultra centenas aliquot hexapedas in terræ viſcera vix penetravimus: id quod in globi cortice reperimus, ingentium quarundam converſionum effectus eſſe videtur. Veriſimile eſt hunc globum aliquando prorſus ignitum fuiſſe, & rupes, quæ hujus terræ corticis baſin conſtituunt, eſſe ſcorias poſt magnam aliquam fuſionem relictas. In earum viſceribus repetiuntur metallorum ac mineralium genimina perſimilia iis quæ noſtræ fornaces proferunt: Mare verò integrum, genus quoddam olei per deliquium eſſe poſſet, uti oleum Tartari in locis humidis naſcitur: poſtquam enim terræ ſuperficies à magna deflagratione refrixerat, humor, quem ignis in aërem expulerat, in terram relapſus ſuperficiem ejus eluit & diſſolvit, imbibitque ſalem fixum in cineribus reſidentem, ac denique magnum illud ſuperficiei globi noſtri cavum implevit, ut oceanum aquâ ſalsâ plenum exhiberet.

245. Sed poſt ignem, nihilominorem à terra & aqua illatam eſſe vaſtitatem judicandum eſt. Fortaſſe cruſta per refrigerationem efformata quæ ſub ſe magnas cavitates habebat, collapſa eſt, ut non niſi in ruderibus habitemus, prout inter alios Cl. Thomas Burnetus, Guilielmi Magnæ Britanniæ Regis Capellanus egregiè animadvertit. Tum deinde plura diluvia atque inundationes dejecerunt diverſa ſedimenta, quorum veſtigia & reliquiæ reperiuntur, certo argumento mare ali-

aliquando fuiſſe in locis hodiedum à mari remotiſſimis. Sed hæ converſiones finem habuere denique,& globus eam, quam nunc cernimus, faciem induit. Ingentes haſce mutationes paucis verbis inſinuavit Moyſes. Separatio luminis à tenebris indicat fuſionem ab igne factam. Separatio humidi à ſicco (maris ab arida) inundationum effectus denotat. Quis verò non videt has inordinationes rebus ad ſtatum in quo nunc ſunt adducendis profuiſſe, his divitias, his commoda noſtra deberi, harum ope denique globum hunc culturæ patientem evaſiſſe? Hæ inordinationes ordine proceſſerunt. Inordinationes, quas eminus videmus, ſunt maculæ ſolis & cometæ, ſed quos uſus afferant, aut quid in iis ſtatum fixumque ſit, necdum novimus olim planetæ pro ſtellis errantibus habebantur, hodie motum earundem regularem eſſe compertum eſt. Idem fortean de cometis verum eſt; poſteritas ſciet.

246. Inter inordinationes non numeratur conditionum inæqualitas, & meritò Jaquelotius quærit ab iis qui omnia æquè perfecta eſſe vellent, quare rupes floribus foliiſque non niteant? cur formicæ non ſint pavones? ſi omnia æqualia eſſe neceſſe foret, jure in divitem inſurgeret pauper, ſervus in herum. Non oportet æquales eſſe organi muſici tubos. Dicet Baylius eſſe diſcrimen inter ſimplicem privationem boni & depravationem ſeu inordinationem,item inter inordinationem in rebus inanimatis vel brutis quæ purè metaphyſica eſt, & inordinationem,inter creaturas rationales quæ in culpa miſeriiſque conſiſtit. Jure quidem iſta diſtinguit ipſe; nos verò viciſſim ea meritò conjungimus. Deus inanima non negligit: Senſu carent illa quidem, ſed Deus ſuo ſenſu hunc eorum defectum ſupplet: nec animalia negligit: carent intellectu, at Deus eorum vice intelligit. Ipſe ſibi defectum quemcumque verum & minimum in mundo repertum

ertum exprobraret, quamvis à nemine obſervare-ur.

247. Videtur Baylio non probari quòd quæ in ebus inanimatis occurrere poſſunt inordinationes, um iis quæ creaturarum rationalium pacem feliciatemque perturbant, comparentur, aut quòd vitii ermiſſio in perturbationis legum motûs evitandæ ura ex parte fundetur. *Ex hoc* enim (ſi ipſum audimus Reſponſionis Poſthumæ ad Jaquelotium pag. 18) *concludi poſſet, Deum non condidiſſe mundum, iſi ut infinitam architecturæ, mechanicesque ſcientiam ſtentaret, nullâ in magni hujus operis constructione onitatis & amoris in virtutem habitâ ratione. Huusmodi Deus, laudem duntaxat ambiret ſcientiæ, nalletque totum genus humanum interire, quàm pati t atomi paucula præter leges generales moverentur.* Hac objectione ſuperſediſſet Baylius, ſi quod informai generalis harmoniæ ſyſtema ſatis fuiſſet edoctus, vi ujus duo, hinc cauſarum efficientium, inde finalium egna inter ſeſe parallela ſunt; nec Deus optimi Monarchæ minùs quàm Architecti ſcientiſſimi laudem btinet; materia ita diſpoſita eſt, ut leges motûs optinæ ſpirituum gubernationi ſubſerviant, ex quibus deique Deus quantum plurimum boni potuit, obtinuiſe comperietur; modo bona metaphyſica, phyſica c moralia ſimul computentur.

248. Verùm (inquiet Baylius) Deus exiguo miaculo mala infinita poterat averruncare, cur ergo niraculum non adhibuit? tam multa hominibus laſis auxilia extraordinaria largitur; atqui modicum ujus generis auxilium Evæ conceſſum ejus lapſum mpediebat, & tentationem ſerpentis reddebat irritam. Hujuſmodi objectionibus abunde occurrimus hac eenerali reſponſione, nempe Deum non debuiſſe alium eligere mundum cum elegerit optimum, nec debuiſſe

buiſſe miracula, niſi in talis mundi idea præſcripta, adhibere. Reſponderat neſcio quis, naturalem totius univerſi ordinem miraculis immutari: reponit Baylius, hallucinationem hanc eſſe, & miraculum quod in nuptiis in Cana Galiææ Chriſtus patravit, non aliam in aëre triclinii mutationem effeciſſe, niſi quòd in poros ſuos, quibus ante quædam aquæ corpuſcula inerant, poſtea vini corpuſcula receperit. Sed conſiderandum eſt, ubi ſemel optimum ſyſtema rerum electum fuit, nihil, ac ne minimum quidem in eo poſſe immutari.

249. Quod miracula attinet (de quibus jam ſupra nonnihil diximus) non ſunt illa fortaſſe claſſis & generis unius. Eorum non pauca ſubſtantiarum inviſibilium, quales ſunt Angeli, miniſterio procurari à Deo veriſimile eſt, uti Mallebrancus etiam cenſet; & hi Angeli, ſive hæ ſubſtantiæ agunt ſecundùm naturæ ſuæ leges conſuetas, cum corporibus jungantur ſubtilioribus magiſque activis, quam ea quæ à nobis tractari poſſunt. Hujuſmodi miracula non ſunt miracula niſi comparatè & reſpectu noſtri, ſicut opera noſtra apud belluas miraculoſa reputarentur, ſi de illis judicium aliquod ferre poſſent. Ad hanc miraculorum claſſem ſpectare fortaſſe poſſet aquæ in vinum mutatio. At Creatio, Incarnatio aliæque nonnullæ Dei actiones, omnem creaturarum virtutem tranſcendunt, & verè ſunt miracula, imò ex parte myſteria. Si tamen aquæ in vinum mutatio ad verorum miraculorum genus pertinebat, Deus hac mutatione totam univerſi ſeriem immutaſſet ob connexionem mutuam corporum, aut certè debuiſſet hanc connexionem impedire alio miraculo, & corpora nullam in priore partem habentia movere, perinde ac ſi miraculum nullum contigiſſet. Unde liquet miraculum verum plura, quàm primâ fronte appareat, poſtulare.

250.

250. Quod attinet malum creaturarum phyſicum, hoc eſt ærumnas, impugnat vehementer Baylius illos, qui divinam circa illud adminiſtrationem adhibitis rationibus particularibus exculpare nituntur. Brutorum incommoda hîc prætereo; video enim Baylium ærumnis humanis inſiſtere potiſſimùm, fortaſſe quia bruta ſenſu carere autumat. Et ex hoc ipſo quòd pati belluas iniquum foret, Carteſiani complures evincere contenderunt eas nihil eſſe niſi mera automata *quoniam ſub Deo juſto nemo innocens miſer eſt.* Principium hoc approbo, non tamen arbitror inde poſſe colligi quòd bruta perceptione careant, quia cenſeo perceptionem, ſi propriè loquamur, ad inducendam miſeriam non ſufficere niſi animi reflexio in ſeipſum adſit & idem eſt de felicitate: nulla ſine tali reflexione felicitas.

O fortunatos nimiùm ſua qui bona norint!

Dubitari prudenter non poteſt, quin dolorem bruta percipiant; ſed & voluptates & dolores non æquè ac in homine vivaces eſſe apparet; nam cum reflexionis ſeu conſcientiæ ſint expertes, neque triſtitiæ neque lætitiæ, quarum hæc voluptatem, illa dolorem comitatur, ſunt capaces. Homines ipſi nonnunquam à belluarum conditione non procul abſunt, agunt enim inſtinctu fère ſolo & propter ſolas ſenſuum impreſſiones [ut lunatici ambulare dicuntur ſemiſomnes] & in hoc ſtatu voluptates eorum doloreſque ſunt admodum exiles.

251. Sed omiſſis belluis ad creaturas rationales revertamur. De his agit Baylius, dum quærit, pluſne boni an mali phyſici ſit in mundo [Reſponſ. ad quæſita Provincialis Cap. 75. Tom. 2.] Hanc quæſtionem ut rite decidamus, explicandum eſt in quo hæc bona malaque ſita ſint. Convenit inter nos, malum phyſicum aliud nihil eſſe quàm diſplicentiam, ſub

quo vocabulo dolorem, moleſtiam aliudve quodvis incommodum comprehendo. At bonum phyſicum an in ſola voluptate collocandum eſt? Ita quidem ſentire videtur Baylius, ego verò etiam in ſtatu quodam medio, qualis eſt ſanitas, conſiſtere arbitror. Sic ſatis bene eſt ei cui malè non eſt:

Sapientia prima eſt
Stultitiâ caruiſſe.

Sicuti laudabilis eſt qui jure non poteſt reprehendi [in iis in quibus facilis erat lapſus]

Si non culpabor, ſat mihi laudis erit.

Hac ratione perceptiones omnes quæ non diſplicent, omnia virium exercitia, quæ non incommodant, quæque impedita incommodarent, bona phyſica ſunt etiam dum nullam nobis afferunt voluptatem, eorum namque privatio malum eſt phyſicum. Hinc ſanitatis bonum aliaque hujuſmodi nonniſi poſt eorum jacturam perſentiſcimus. Hac ratione auſim aſſerere in præſenti etiam vita, bona malis, commoda incommodis eſſe potiora, nec abs re ſcripſiſſe Carteſium (Tom. 1. Epiſt. 9.) *naturali ratione nos edoceri, quòd plura nobis in hac vita bona quàm mala ſuppetant.*

252. Adde quòd voluptatum uſus nimis frequens, magnitudoque malum foret maximum. Quaſdam voluptates malo caduco comparavit Hippocrates & ſine dubio paſſeribus invidere ſe Scioppius tantùm ſimulabat, ut in opere erudito quidem illo, ſed plùs quàm nugaci lepidè nugaretur. Exquiſitioris ſaporis cupediæ valetudini nocent, & delicati palati acumen obtundunt; ac generatim corporeæ voluptates quæcumque virium impendia ſunt, etſi alii aliis meliùs impenſam illam reparare poſſint.

253. Interim ut bonum malo prægravari probet Baylius, Mottam Vajerium (Epiſt. 134.) producit, qui, ſi impoſitam ſibi à Providentia jam ante perſonam rur-

Digitized by Google

urſus agere debuiſſet, ad vitam hanc mortalem redire
:mel mortuus recuſaſſet. Verùm, ut jam ſupra dixi,
ropoſitam ab eo qui ruptum parcarum filum redin-
:grare poſſet, conditionem accepturum fuiſſe reor,
i nova quamvis priſtinâ nihilo melior perſona pro-
niſſa fuiſſet. Itaque ex hoc Mottæ Vajerii dicto non
equitur, eum quam egerat ante perſonam recuſatu-
um fuiſſe, quòd eſſet mala, uti Baylius interpretari
idetur, ſed tantùm quòd non eſſet nova.

254. Mentis voluptates omnium puriſſimæ ſunt
& ad gaudii perpetuitatem utiliſſimæ. Cardanus jam
enex, ita ſorte ſuâ contentus erat, ut juratus aſſeve-
aret, non ſe eam cum juvene quantumvis opulento,
ed inerudito permutaturum, quod Vajerius ipſe re-
ert, nec improbat. Illecebras habet eruditio, quas qui
on deguſtârunt, cogitando nunquam aſſequantur:
Non hîc factorum notitiam rationum ſcientiâ nuda-
am intelligo, ſed qualem Cardanus habuit, vir verè
nagnus, etiam cum vitiis ſuis, maximus futurus ſi illis
aruiſſet:

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas
Ille metus omnes & inexorabile fatum
Subjecit pedibus.

Non parva res eſt eſſe Deo mundoque contentum,
on metuere fata noſtra, neque de eventis conqueri.
Hunc nobis fructum longè alium ab eo quem Epicu-
:i Stoicique à Philoſophia ſua hauriebant, genuino-
um principiorum notitia conciliat. Tantùm inter ve-
um ſinceramque diſciplinam moralem & Stoicam
picuream ve intereſt, quantùm lætitiam inter & pa-
entiam, nam iſtorum tranquillitas ſolâ neceſſitate ni-
batur; noſtra verò in perfectione pulchritudineque
:rum, in noſtra denique vera felicitate fundatur.

255. Sed quid de doloribus corporeis dicemus? an
non tam acuti eſſe poſſunt, ut ſapientis tranquillitatem

 in-

Digitized by Google

interrumpant? Fatetur Ariſtoteles; Stoici, ipſique ad Epicurei aliter ſentiebant, quorum opinionem Car ſius inſtauravit: ait enim epiſtolâ paulò ante lauda *etiam inter funeſtiſſimos caſus & dolores acerrimos p ſe quem ſemper eſſe contentum, modò ratione uti verit.* Sed *hoc* Baylius (Reſponſ. ad Provinc. To 3. Cap. 157. pag. 991.) *inane eſſe* ait, *nam rem dium nobis à Carteſio indicari, quod parare nemo ſi ſciat.* Ego rem non eſſe prorſus impoſſibilem arbi tror, ac homines meditatione uſuque aſſiduo illuc poſ ſe pertingere, nam, ut de veris Martyribus extraordi nem divinitus adjutis taceam, fuere Pſeudomartyres qui veros imitarentur: ac Hiſpanus ille ſervus, qui ut herum ulciſceretur, Præfectum Carthaginenſem in teremit, eoque facto inter atrociſſima tormenta tri umphavit, ruborem incutere Philoſophis poſſet. Cur enim paria facere non liceat? in utramque fortu partem valet illud Poëtæ verbum.

Cuivis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt.

256. Quid quod hodieque Gentes integræ, puta Hurones Hiroquoſii, Galibii, aliique Americæ populi magnum nobis ea in re documentum præbent: no ſine admiratione legimus, quàm intrepidè ac propè in dolenter hoſtibus, à quibus lento igne torrentur & fruſtatim devorantur, inſultent. Hujuſmodi homine ſi corporis dotes animique robur ſervare & noſtri cum notitiis conjugare poſſent, ſanè nos uſquequaqu ſuperarent:

Extat ut in mediis turris aprica caſis.

Nobiſque forent, quod gigas nano, mons eſt col culo:

Quantus Eryx, & quantus Athos, gaudetque niv
Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras.

257. Quidquid in his Barbaris inuſitato quoda œſtro gloriolæ percitis mirificus vigor corporis ani

q

ȷue præſtat, id totum nobis præſtare poſſent educatio anto molimini conveniens, opportunè circumſpetéque adhibitæ corporis afflictationes, gaudium doninans rationi innixum & magnus præſentis animi nedias inter diſtractiones affectuſque quantumvis turulentos conſervandi uſus. Affine quidpiam narratur le veteribus Aſſaſinis, qui ſub Vetuli, vel potiùs Donini (Senioris) de Montanis imperio diſciplinâque ivebant. Hujuſmodi Schola (ſed meliorem in finem) pportuna foret excolendis Miſſionariis, ſi qui Japoiæ ingreſſum denuò tentare vellent. Indorum veteum Gymnoſophiſtæ fortaſſis ab hac diſciplina non bludebant, & Calanus ille qui ſe vivum comburenlum Alexandro Magno in ſpectaculum præbuit, utique magnis magiſtrorum ſuorum exemplis animatus uerat, & magnarum ærumnarum toleratione didiceat non pertimeſcere dolorem. Eorundem Indorum xores, quæ cum virorum ſuorum cadaveribus holieque conflagrare ambiunt, antiquiorum Gentis ſuæ Philoſophorum fortitudinem adumbrare videntur. Non equidem expecto ut tam facilè inſtituatur religioſus aliquis ordo, cui propoſitum ſit hominem ad antum perfectionis apicem evehere: id hominum genus mortalibus cæteris nimiùm quantùm præcelleret, & Poteſtatibus nimis metuendum foret. Et cum tantâ nimi fortitudine rarò admodum ſit opus, nemo facilè de comparandis ſibi cum ſuetorum commodorum jactura præſidiis hujuſmodi cogitabit, tametſi compendium diſpendio longè majus inde proventurum foret.

258. Interim vel inde efficitur boni plus eſſe quàm mali, cum tanto remedio nihil opus ſit. Accinit Euripides.

Πλείω τὰ χρηστὰ τῶν κακῶν εἶναι βροτοῖς.

Mala noſtra longè judico vinci à bonis.

Homerus aliique Poëtæ complures aliter cenſuere, quibus vulgus aſſentitur, quia videlicet malum mentes noſtras ferit acriùs quàm bonum: ſed hæc ipſa ratio malum eſſe bono rarius evincit. Non ergo tetricis Plinii dictis habenda fides, qui naturam veluti novercam traducit, hominemque rem eſſe rerum omnium conditarum miſerrimam & vaniſſimam contendit. Hæc duo epitheta *non bene conveniunt & in una ſede morantur*, nec enim ſatis eſt miſer qui ſeipſo turgidus eſt. Equidem homines plùs nimio naturam humanam deprimunt; fortaſſe quia nullas alias creaturas æmulatione ſuâ dignas vident; verùm enimvero ipſi ſeſe pluris quàm ſatis eſt æſtimant, & faciliimè unuſquisque ſibi ipſe privatim placet. Itaque cum Emerico Caſaubono ſentio qui in ſuis ad Diogenis Laërtii Xenophanem notis egregias Euripidis ſententias ita extollit, ut quædam *quæ ſpirant* θεόπνευστον *pectus*, ei tribuere non vereatur. Seneca (libro 4. Cap. 5. de Beneficiis) eleganter diſſerit de beneficiis quibus natura nos cumulavit. Baylius Dictionarii Articulo Xenophanes, multas in contrarium adducit autoritates interque cæteras Diphili Poëtæ teſtimonium apud Stobæum quod ex Græco ſic latinè reddi poſſet:

Fortuna cyathis bibere nos datis jubens
Infundit uno terna pro bono mala.

259. Exiſtimat Baylius, ſi de ſolo malo culpæ ſive malo morali ageretur, litem pro Plinio adverſus Euripidem eſſe brevi decidendam. Non repugno: vitia noſtra ſine dubio virtutes noſtras prægravant, idque originali peccato in acceptis referendum. Sed tamen in hoc ipſo immodicum eſt vulgus, & nonnulli adeò Theologi hominem ita deprimentes, ut in Autoris noſtri Providentiam ſint injurii. Quare non aſſentior illis qui de Religione præclarè ſe mereri credunt dum dicunt Ethnicorum virtutes nihil eſſe niſi

ſplen-

pendide peccata : quæ S. Auguſtini exaggeratio , nec in ſacris codicibus fundamentum habet,& rationi adverſatur. Verùm ſatis de malo morali ſupra , hîc de bono maloque phyſico duntaxat agimus , ac conferenda ſunt ſpeciatim hujus vitæ proſpera cum adverſis. Vellet Baylius nullam ferè ſanitatis haberi rationem, eamque comparat cum corporibus raris quæ ſenſum leviter afficiunt , ut aër ; at dolorem & voluptatem corporibus admodum denſis aſſimilat, quæ in modico volumine multam habent gravitatem; Verùm ſanitatis præſtantiam ſatis indicat dolor ipſe , quem ſentimus cum illâ ſumus orbati : & jam ſupra notavi voluptates corporis, ſi nimiæ ſint, verum eſſe malum, nec aliter eſſe decebat ; tanti enim intereſt liberam eſſe mentem. Lactantius Divin. Inſtitut. lib. 3. Cap. 19.) dixerat tam delicatos eſſe homines ut de minimo malo quaſi omnia bona abſorbente conquerantur ; reſpondet Baylius ſatis eſſe quod homines ita ſentiant , ut judicetur iis eſſe malè, cum ſenſus ſive perceptio ſit boni malique menſura. Verùm ego reſpondeo perceptionem præſentem minimè veram eſſe boni malique præteriti ac futuri menſuram. Concedo malè cuipiam eſſe quamdiu triſtes has cogitationes fovet, ſed hoc nihil obſtat quominus antea fuerit ei bene, & omnibus penſatis bonum malo prævaleat.

260. Non miror Ethnicos diis ſuis non admodum contentos de Prometheo & Epimetheo queſtos eſſe quòd hominem animal adeò imbecille finxiſſent, & fabellæ de Sileno plauſiſſe, qui cum à Mida captus eſſet , hoc ei tanquam munus pro ſua miſſione dediſſe ſcribitur documentum : *non naſci homini longè optimum eſſe , proximum autem quamprimùm mori* (Cicero Tuſcul. 1.) Plato animos in ſtatu feliciori fuiſſe credidit, & è Veteribus non pauci, quos inter Cicero in Conſolatione ſuâ (teſte Lactantio) putaverunt *animas*

animas luendorum ſcelerum cauſa in hoc veluti corporis ergaſtulum conjectas fuiſſe. Hoc pacto malorum noſtrorum rationem reddebant aliquam, & ſua contra vitam humanam præjudicia confirmabant: nullus eſt carcer amœnus. Sed præterquam quòd his ipſis Ethnicis autoribus, hujus vitæ mala præteritæ & futuræ vitæ bonis compenſarentur, ſi rem ipſam ſine præoccupatione mentis expenderimus, auſim dicere nos comperturos, humanam vitam, adæquatis rationibus, eſſe plerùmque tolerabilem, & ſi ſuppeditatæ à Religione conſiderationes accedant, nos ordine à Deo conſtituto contentos eſſe poſſe. Ut autem de bonis maliſque noſtris æquiorem ferre ſententiam liceat, juverit legere Cardanum *de utilitate ex adverſis capienda* & Aloyſium Novarinum *de occultis Dei Beneficiis.*

261. De Magnatum ærumnis, qui mortalium feliciſſimi vulgò reputantur, latè differit Baylius. Aſſiduus fortunæ lætioris uſus boni ſenſum apud illos obtundit, malum magnopere exaſperat exacuitque. Dicet aliquis tantò pejùs eos ſibi conſulere tantóque magis culpabiles eſſe, ſi naturæ fortunæque muneribus frui neſciant: an propterea alterutra culpam habebit? Magnates tamen haud pauci ſapientiores reperiuntur, qui donis à Deo ſibi conceſſis uti rectè noverint, qui in adverſis facilè conſolationem admittunt, éque propriis adeò erratis ac peccatis commoda eliciunt. Hæc non attendit Baylius mavultque Plinio auſcultare qui Octavianum Auguſtum Principem fortunatiſſimum ſaltem non pauciora mala quàm bona perſenſiſſe autumat. Fateor Auguſtum domi ſuæ ſegetem moleſtiæ amplam reperiſſe, & oppreſſæ Reipublicæ conſcientiâ fortaſſis fuiſſe vexatum; ſed ſapientiorem fuiſſe arbitror quàm ut Juliæ flagitiis magnopere cruciaretur, crediderimque effeciſſe Mecenatem ut Romam Domino

mino indigere agnoſceret. Sanè ſi Octaviano ſcrupulus ille adhuc hæſiſſet, nunquam de quodam apud inferos damnato ceciniſſet Virgilius:

Vendidit hic auro patriam, Dominumque potentem
Impoſuit, fixit leges pretio atque refixit;

nam ſe Juliumque Cæſarem Auguſtus deſignari credidiſſet iis verſibus, qui impoſiti libero populo Domini imminerant. Sed veriſimile eſt, eum regno ſuo quod tanquam ſociabile cum libertate, ac veluti malorum publicorum medelam neceſſariam ſpectabat, hos verſus tam parùm applicaſſe quam parùm hujus ætatis Principes ſibi dictum interpretantur quod de illaudatis Regibus legitur in Illuſtriſſimi Cameracenſis Archiepiſcopi Telemacho : nam quiſque æquitatem à ſe ſtare credit. Tacitus, autor à partium ſtudio alienus Auguſti Apologiam verbis paucis complectitur initio Annalium; ſed Auguſtus ipſe meliùs quàm alius quivis de fortuna ſua judicare potuit. Certè deceſſiſſe vitâ ſuâ contentum inde colligas, quòd moriens amicos græco compellavit verſiculo qui tantundem ſignificat ac, plaudite, ſolennis illa fabularum clauſula quæ placuiſſe credebantur. Eum refert Suetonius.

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

262. Sed dato, mali plus quàm boni humano generi obveniſſe, ſatis eſt ex parte Dei, quòd longè plus in mundo univerſo boni quam mali reperiatur. Rabbi Maimonides, qui infra meritum laudatur, dum dicitur Rabbinorum primus ineptire deſiiſſe, præclarè de hac tota quæſtione judicavit. Sic enim loquitur in *Doctore perplexorum* (p. 3. Cap. 12.) *ſæpe in hominum malè doctorum mentibus cogitationes exurgunt, quibus plus in mundo mali, quàm boni eſſe perſuadentur, & paſſim in Ethnicorum Poëmatis carminibuſque incubcatur, miraculi inſtar eſſe, ſi quid boni accidat; cum econtra mala paſſim obvia ſint & continua. Hic error*

non modò vulgi mentibus inſedit, ſed etiam ad illos qui ſapientes haberi volunt permanavit. Alraſi celebris autor, in ſuo Sepher Elohut, ſive Theoſophiâ, præter alia multa abſurda illud etiam inſeruit, bona malis eſſe pauciora, & ſi rectè actiones ac gaudia, quibus tranquillitatis tempore fruitur homo, cum doloribus, tormentis, perturbationibus, defectibus, ſollicitudinibus, tædiis, afflictionibus quibus opprimitur componantur, compertum iri, quòd vita noſtra ingens malum ſit, verumque ſupplicium nobis in pœnam inflictum. Addit Maimonides inſani hujus erroris cauſam eſſe quòd naturam ſibi ſolis eſſe conditam arbitrentur, & quidquid à ſe diſtinctum eſt, pro nihilo habeant, ex quo conficiunt ſi quid contra votum ſibi acciderit, in mundo malè procedere omnia.

263. Baylius hanc Maimonidæ animadverſionem à ſcopo deviare contendit, quærit enim, an inter homines bonum malo prævaleat nec ne. Verum, dum verba Rabbini expendo, quæſtionem ab eo generatim efformari comperio, utrum bonum vel malum in mundo prævaleat; eumque refutandos ſuſcepiſſe illos qui eam decidunt particulari aliqua ratione è generis humani malis depromptâ adducti, quaſi hominis gratiâ condita forent univerſa: Ei videtur Autor quem refutat etiam locutus fuiſſe de bono & malo generatim. Meritò dicit Maimonides, ſi hominis exilitas cum univerſi mundi mole conferatur, fore ut evidenter pateat, mali præponderationem, etiamſi inter homines locum haberet, non ideo tamen inter Angelos, inter cæleſtia corpora, inter elementa & mixta animata, aut denique inter plurimas animantium ſpecies debere locum habere. Oſtendi alibi quòd concedendo damnandos plures eſſe ſalvandis (quod tamen non eſt uſquequaque certum, cum futuros generis humani ſtatus ignoremus) admitti poſſit plus eſſe

mali

mali quàm boni in humano genere ; Sed ſimul mo-
nui hoc nihil obſtare, quominùs in creaturis rationa-
libus generatim immenſo exceſſu amplius ſit bonum
quàm malum, & quominùs Dei Civitas omnes iſtas
creaturas complexa rerumpublicarum omnium ſit
perfectiſſima: denique ſi bonum malumque metaphy-
ſicum conſideretur quod omnibus ſubſtantiis tam in-
telligentiâ præditis quàm deſtitutis ineſt, quodque hac
latitudine ſumptum bonum phyſicum, bonumque
morale complecteretur, dicendum eſt, mundum, qua-
lis nunc eſt, omnium ſyſtematum optimum eſſe de-
bere.

264. De cætero Baylius, ubi de ærumnis noſtris ſermo eſt, culpæ noſtræ rationem haberi non vult. Jure id quidem, ſi tantùm de æſtimandis agatur; ſecus verò dum quæritur, an ærumnæ noſtræ Deo in acceptis referendæ ſint, qui præcipuus difficultatum à Baylio motarum ſcopus eſt, cum Religioni Rationem ſive experientiam opponit: Scio illum dictitare, fruſtra ad liberum noſtrum arbitrium recurri, cum argumenta ipſius contendant, abuſum liberi arbitrii Deo permittenti & concurrenti non ideò minùs eſſe imputandum. Et axiomatis inſtar ab eo venditatur ob unam plus minusve difficultatem ab aliquo ſyſtemate non eſſe recedendum. Quod ipſum in gratiam rigidarum præſertim methodorum & ſupralapſariorum dogmatis enunciat, ratus eorum ſententiæ ſtari poſſe, quamvis difficultates integras relinquat, quia cætera ſyſtemata, tametſi difficultates nonnullas tollant, non tamen omnes diſſolvere valent. Ego quidem cenſeo genuinum, quod explicavi ſyſtema, omnibus difficultatibus occurrere, ſed quamvis res ita ſe non haberet, fateor illud Baylii axioma mihi neutiquam probari poſſe, & ſyſtema potiores difficultates diluens alteri nullam tollenti ſemper anteferam (tanquam gra-
dum

Digitized by Google

dum ad perfectam ſublutionem.) Certè conſideratio nequitiæ hominum, à qua pleraque eorum mala pullulant, ſaltem evincit eòs non habere quòd querantur. Et cum de pœna infligenda agitur, juſtitia non quærit quomodo reus in pravitatem inciderit ſeu animum corruperit, ſufficit eſſe corruptum: ſed cauſæ corruptionum quæruntur cum de peccatis vitandis quæſtio eſt. Conſtat indolem peſſimam, educationem pravam, converſationem cum pravis plerùmque, caſum perſæpe ad facinus valuiſſe, an ideo minùs animadverſione dignum cenſebitur?

265. Fateor aliam adhuc ſupereſſe difficultatem: nam etſi Deus improbis de ipſorum malitia rationem reddere non teneatur, videtur tamen ipſe ſibi ſeque colentibus & animantibus debere ut in vitio peccatoque permittendo viarum ſuarum æquitatem oſtendat. Verùm officio iſto, quantùm quidem hîc in terris neceſſe erat, perfunctus eſt, dumque rationis lumen largitus eſt nobis, neceſſaria difficultatibus omnibus removendis præſidia ſubminiſtravit, quod quidem hac in diſſertatione oſtendiſſe me ſpero, remque totam quantùm ferè per rationes generales fieri poterat, in præcedenti horum tentaminum parte illuſtraſſe. Poſthæc purgatâ ſemel permiſſione peccati, cætera mala, quæ ſunt peccati effectus, non magnam habent difficultatem, nec ultra malum culpæ progredi tenemur ut mali pœnæ rationem reddamus. Atque hîc etiam ſiſtunt ſacri codices, omneſque ferè Eccleſiæ Patres & Concionatores omnes. Ne verò hæc ratio ad conciones duntaxat utilis eſſe dicatur (*per la predica*) ut Itali proverbio dicunt de phaleris ad populum; ſufficit conſiderare, quòd poſt ſolutiones à nobis allatas, nihil hac methodo æquius, nihil exactius debeat videri. Nam cum inter poſſibilia Deus hominem libertate ſuâ abutentem, malumque ſibi accerſentem

ante

ante omne decretum ſuum actuale repererit, non potuit non eum ad exiſtentiam admittere, quia optimum ſyſtema generale id poſtulabat. Ut poſthac neceſſe non ſit dicere cum Juriæo, dogmatizandum quidem eſſe cum S. Auguſtino, at cum Pelagio concionandum.

266. Hæc malum pœnæ à malo culpæ derivandi methodus, quæ reprehendi non poteſt, præcipuè inſervit ad reddendam rationem mali Phyſici, ſcilicet damnationis æternæ. Erneſtus Sonerus, olim Philoſophiæ Profeſſor Altorfii [quæ eſt Reipublicæ Noricorum Academia] qui Ariſtotelicus inſignis habebatur, ſed demum occultè Socino favere agnitus eſt, diſſertatiunculam evulgavit inſcriptam: *Demonſtratio contra æternitatem pœnarum.* Hæc principio ſatis trito nitebatur: quòd nulla ſit inter pœnam infinitam & culpam finitam proportio. Nactus ſum illam, apud Batavos, uti videtur, excuſam. Reſpondi amico, conſiderandum hìc aliquid eſſe quod Sonerum effugiſſet, neme durationem culpæ cauſam eſſe durationis pœnæ; damnatos, ut pote in malitia ſua perſeverantes, à miſeria liberari non poſſe; atque ita ad oſtendendam continuandæ illorum infelicitatis æquitatem, nihil eſſe neceſſe ponere, quòd peccatum ſit valoris infiniti ob offenſum bonum infinitum, nempe Deum. Hanc enim Theſin non ſatis expenderam ut judicare de illa poſſem. Scio Scholas duce Magiſtro ſententiarum communiter ſentire quòd in altera vita nec meritum ſit neque demeritum; ſed hanc opinionem, ſi rigidè ſumatur, pro fidei articulo habendam eſſe non arbitror. Cl. Fechtius, nobilis apud Roſtochienſes Theologus in libro ſuo de ſtatu damnatorum eam validè confutavit. Falſiſſima eſt, inquit, (§ 59.) Deus naturam ſuam mutare non poteſt, Juſtitia Ipſi eſſentialis eſt. Janua gratiæ morte clauſa eſt, non item juſtitiæ.

267.

Digitized by Google

267. Animadverti complures eruditos Theologos durationis pœnæ damnatorum rationem eo quem jam dixi modo reddidiſſe. Joannes Gerhardus, Auguſtanæ Confeſſionis Theologus celebris (in locis Theol. loco de Inferno §. 60.) inter argumenta cætera, hoc etiam proponit: quòd damnati ſemper habeant malam voluntatem, deſitque gratia quæ bonam efficere poſſit. Zacharias Urſinus Heidelbergenſis Theologus, cum (in tractatu de Fide) quæſiviſſet cur peccatum mereatur pœnas æternas, poſtquam protuliſſet vulgarem rationem, quòd perſona offenſa ſit infinita, hanc etiam ſecundam adducit, quòd non ceſſante peccato non poteſt ceſſare pœna. Quid quòd Hieremias Drexelius è Societate JESU, libro cui titulus, Nicetas ſive Incontinentia triumphata (libro 2. Cap. 11. §. 9.) *nec mirum*, inquit, *damnatos ſemper torqueri, continuè blaſphemant, & ſic quaſi ſemper peccant, ſemper ergo plectuntur.* Eandem rationem refert & approbat in libro quem inſcripſit: Infernus Carcer damnatorum (Cap. 15. §. 1.) *ſunt*, inquit, *qui dicant, nec diſplicet reſponſum: ſcelerati in locis infernis ſemper peccant, ideo ſemper puniuntur* quibus verbis innuit hanc opinionem apud Eccleſiæ Romanæ Doctores ſatis eſſe receptam. Addit quidem aliam rationem adhuc ſubtiliorem è S. Gregorii Magni Pontificis Dialogorum libro quarto Cap. 44. depromptam, quòd damnati pœnas æternas luant, quia Deus per ſcientiam quandam mediæ affinem prævidit ſemper fuiſſe peccaturos, ſi ſemper victuri fuiſſent. Verùm hac ſuper hypotheſi multa dicenda forent. Fechtius inſuper plures celebres Theologos Proteſtantes pro Joannis Gerhardi ſententia producit, quanquam alios etiam referat aliter ſentientes.

268. Baylius ipſe duorum eruditorum partis ſuæ Theologorum loca dictis ſat conſona mihi ſuppeditat. Ju-

uriæus libro de Unitate Eccleſiæ, quem Nicoliano juſdem argumenti Tractatui oppoſuit, cenſet (pag. 79.) dictare nobis rationem, quod creatura, quæ reatu ceſſare nequit, etiam ceſſare à miſeria nequeat. Jaquelotius libro de conformitate Fidei & Rationis pag. 220.) exiſtimat *damnatos debere perpetuò manere Beatorum gloriâ privatos, & hanc privationem mnium quas patiuntur ærumnarum originem & cauſam eſſe poſſe, dum ſcilicet infelices iſtæ creaturæ crimina ſua mente revolvent, propter quæ æternâ felicitate xcidêre. Notum eſt enim, quàm acerbos animi dolo-es, quantos cruciatus invidia afferat iis, qui ſe bono liquo inſigni, puta, honoribus amplis & à ſe repudiatis rbatos vident, maximè ubi alios iisdem inſignitos inuentur.* Hæc expllcandi ratio à Juriæi modo aliquanùm diſcrepat, uterque tamen in eo conveniunt, quòd lamnati ſuppliciorum ſuorum continuationem ſibinet ipſis procurent. Nec Origeniſta Joannis Clerici penitus ab hac ſententia recedit, dum [Bibliothecæ electæ Tom. 7. pag. 341.) dicit: *Deus qui lapſurum prævidit hominem, non idcirco illum damnat, ſed tantùm quia cum poſſit reſurgere, non reſurgit, ſed uſque ad vitæ metam in pravis ſuis habitibus liberè perſeverat.* Quòd ſi hoc ratiocinium ultra vitam provenat, continuatas impiorum pœnas, continuatis eorumdem culpis adſcribet.

269. Baylius [Reſp. ad Provinc. Cap. 175. pag. 1188. Tom. 3.] ait, *illud Origeniſtæ dogma hæreticum eſſe in quantum docet damnationem non nudè in peccato ſed in voluntaria impœnitentia fundari*: at mpœnitentia iſta voluntaria, nonne peccati continuatio eſt? Nollem tamen ſimpliciter dicere, idcirco damnari hominem, quia cum poſſit reſurgere, non reſurgit, ſed adderem etiam idcirco damnari quia non utitur auxilio gratiæ ad reſurgendum. At poſt hanc

Digitized by Google

hanc vitam quamvis hoc auxilium ceſſare ponatur, in peccante, etiam dum damnatus eſt, ſemper aliqua perſeverat libertas quæ eum ſontem facit, uti & potentia aliqua, etſi remota, reſurgendi, quamvis nunquam ad actum reducatur, nihilque vetat, quominùs dici poſſit, illum gradum libertatis à neceſſitate, non item à certitudine immunem remanere in damnatis æquè ac in beatis. Præterquam quòd damnati aliquo auxilio, quo hac in vita indigemus, non egeant, nimis quippe, ſed ſerò ſciunt, quid hîc credendum ſit.

270. Illuſtris Anglicanæ Eccleſiæ Præſul qui de mali Origine nuper vulgavit librum, in quem Baylius animadverſiones edidit Tomo ſecundo Reſponſionis ad Quæſita Provincialis, perquam ingeniosè loquitur de pœnis damnatorum. Ejus opinio (ex autore novellarum Reip. literariæ in Junio 1703.) à Baylio ſic exhibetur, quaſi faceret *è damnatis totidem inſanos, qui miſeriam ſuam ſentiant quidem vehementer, plaudant tamen ipſi ſibi, nec tantùm malint eſſe, & eſſe quod ſunt, quàm penitus non eſſe, ſed etiam ament conditionem ſuam quamvis miſeram, prorſus uti irati, amantes, ambitioſi, invidi iis ipſis, quæ ipſorum augent miſerias, delectantur. Addit, impios mentem ſuam ita falſis aſſuefeciſſe judiciis, ut aliter quàm falsò poſthac judicaturi non ſint, & ab uno errore in alium perpetuò tranſeuntes, non poſſint non perpetuò deſiderare ea, quibus nunquam frui licebit, quorum privatione in deſperationem conjicientur nullâ cogitatione aſſequendam, nec experientiâ magiſtrâ unquam ſapere diſcant impoſterum, quia propriâ culpâ intellectum corruperint, & ferendo ulla de re judicio ſano ineptum reddiderint.* [ſed de hac explicatione meritò dubitatur, cum in Scriptura ſacra exhibeantur, quaſi errorem ſerò agnoſcant.)

271: Dudum Veteres quidam animo conceperunt Di-

Diabolum mediis in tormentis voluntariè ſegregatum à Deo manere, & finxere datam à Deo Anachoretæ cuidam (S. Macario in Ecſtaſi poſito] fidem, fore ut Cacodæmonum Principem in gratiam reciperet, ſi ipſe culpam ſuam agnoſcere non detrectaret, ſed mediatorem illum à Diabolo fuiſſe cum ſtomacho rejectum. Saltem Theologi ferè conſentiunt à Diabolo & damnatis odio haberi Deum & blaſphemari, cujuſmodi conditio non poteſt non trahere poſt ſe miſeriæ continuationem. Hac de re legi poteſt eruditus Cl. Fechtii Tractatus de ſtatu damnatorum.

272. Fuit, cum credebatur impoſſibile non eſſe ſalvari damnatum: nota eſt fabula de erepta ab inferno Gregorii Magni precibus anima Trajani, cujus bonitas tantopere celebrabatur, ut recens inauguratis Imperatoribus voveretur, Auguſtum fortunâ, Trajanum bonitate ſuperare. Movit hæc bonitas miſericordiam ſancti Pontificis, & Deus, ut ajunt, ejus precibus annuit quidem, ſed vetuit eum poſt hac ſimilia poſtulare. Juxta hanc fabulam ſancti Gregorii preces parem Æſculapii remediis vim habuerunt, qui Hyppolitum revocavit ab inferis. Quòd ſi talia poſtulare perrexiſſet Gregorius, indignatus ei fuiſſet Deus, uti Jupiter Æſculapio apud Maronem.

At Pater omnipotens aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam ſtygias detruſit ad undas,

Godeſcalcus noni Sæculi Monachus, qui ætatis ſuæ mò & noſtræ Theologos invicem colliſit, volebat reprobos à Deo pœnarum ſuarum initigationem poſtulare. Verùm quamdiu vitam hanc ducimus, nemo e reprobum credendi jus habet. Meliùs Miſſa defunctorum, alicubi damnatorum pœnas diminui petit, & juxta hypotheſin jamjam à nobis expoſitam, *melio-*

rem ipſis mentem optare oporteret. Cum Origenes pro ſe adduxiſſet locum è Pſalmo 76. v. 10. *Nunquid obliviſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?* Reſpondet S. Auguſtinus (Enchiridii Cap. 112.) fieri poſſe ut damnatorum pœnæ durent æternùm, & tamen certis temporum intervallis aliquatenus mitigentur. Si Textus eò collimaret, diminutio tenderet in infinitum per totam æternitatem, ita tamen ut infra certum gradum non deſcenderet, uti in Geometria figuræ quædã aſymptotæ dantur, in quibus longitudo infinita non niſi ſpatium finitum conficit; ita diminutio licet perpetua ſuum haberet non plus ultra quoad gradum, etſi non quoad tempus. Si in Divitis Epulonis parabola veri damnati ſtatus exhiberetur, hypotheſes quæ damnatos tam ſtultos, tamque ſceleratos faciunt, locum non haberent. Verùm fraterna charitas, quam illi parabola largitur, in eum qui damnatis tribuitur nequitiæ gradum convenire omnibus non videtur. S. Gregorius Magnus [lib. 9. Moral. Cap. 39.) exiſtimat Epulonem timuiſſe, ne fratrum damnatione augeretur ſua: ſed hic metus indoli hominis inſigniter ſcelerati non admodum congruit. S. Bonaventura in Magiſtrum ſententiarum cenſet divitem Epulonem optaviſſe quidem ut omnes homines damnarentur, ſed cum id futurum non eſſe noſſet, fratrum potiùs quàm aliorum optaviſſe ſalutem. Hæc reſponſio non uſquequaque ſolida videtur. Imò potiùs Lazari miſſio, quam optabat Epulo, multorum ſaluti ex ejus ſententia profutura fuerat: & qui aliorum damnatione tantopere delectatur, ut omnes damnari cupiat, optabit forſitan horum potiùs quàm illorum damnationem ſed abſolutè loquendo nullius ſaluti procurandæ ſtudebit. Quidquid ſit, hæc omnia in utramque partem probabilia eſſe fatendum eſt; cum Deus nobis revelaverit quidquid ſufficit ad malorum

omnium

mnium maximum metuendum, non item quidquid pus eſt ad capiendum.

273. Porrò cum in reddenda cæterorum malo-um ratione fas jam ſit ad abuſum arbitrii liberi pra-amque voluntatem confugere, poſtquam divinam ujus abusûs permiſſionem omni culpâ vacare ſatis videnter demonſtratum eſt, eâdem operâ commune heologorum ſyſtema erroris expers eſſe comproba-ur. Et nunc tandem mali originem in libertate crea-uræ ſecurè poſſumus inveſtigare. Nota nobis eſt mnium prima malitia, Diaboli ſcilicet & Angelorum jus. *Diabolus peccat ab initio: in hoc apparuit Filius Dei ut diſſolvat opera Diaboli* 1. Joan. 3. v. 8. *Dia-olus pater mendacii eſt, ille homicida erat ab initio & n veritate non ſtetit.* Joan. 8. v. 44. *Et ideò Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni etractos in tartarum tradidit cruciandos in judici-m reſervari.* 2. Petri. 2. v. 4. *Angelos, qui non ſer-averunt ſuum principatum* (originem ſive dignita-em) ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in judicium nagni diei vinculis æternis ſub caligine reſervavit. ud. v. 6. Unde alterutram harum Epiſtolarum ab al-erius Autore viſam fuiſſe facilè agnoſcitur.

274. Quod cæteri ſcriptores Canonici obſcurum eliquerant, id Apocalypſeos Autor elucidare videtur oluiſſe. Narrat *prælium in cælo factum. Michaël & Angeli ejus præliabantur cum Dracone & Draco pu-nabat & Angeli ejus, & non valuerunt, neque locus nventus eſt eorum amplius in cælo. Et projectus eſt Draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur Dia-olus, & ſatanas qui ſeducit univerſum orbem, & rojectus eſt in terram & Angeli ejus cum illo,* Apocal. 2. v. 7. 8. 9. Nam licet hæc narratio poſt fugam mu-eris in ſolitudinem collocetur, eâque rerum con-erſio Eccleſiæ favorabilis indicetur, videtur tamen

Digitized by Google

Autor ſacer eâdem operâ & antiquum primi hoſtis lapſum, & recentem novi hoſtis ruinam denotare voluiſſe. Mendacium ſive malitia ex eo quod Diabolo proprium eſt, ἐκ τῶν ἰδίων, ex ejus, inquam, voluntate ortum habet, quia in veritatum æternarum libro etiam poſſibilia ante decretum complexo ſcriptum erat, hanc creaturam, ſi crearetur, liberè declinaturam ad malum. Idem dicendum de Adamo & Eva, qui, quamvis à Diabolo ſeducti, liberè tamen peccaverunt. *Tradit Deus impios in reprobum ſenſum*, Rom. 1. v. 28. Dum eos ſibimet ipſis relinquit, & gratias denegat, quas non debet, imò quas debet denegare.

275. In ſacris litteris legitur Deus *indurare*, Exod. 4. v. 21. & 7. v. 3. Iſai. 63. v. 17. *dare ſpiritum mendacii*; 3. Reg. 22. v. 23. *mittere operationem erroris, ut credant mendacio*, 2. Theſſal. 2. v. 10. *decepiſſe Prophetam*, Ezech. 14. v. 9. *præcepiſſe* Semei *ut malediceret*, 2. Reg. 16. v. 10. Filii Heli *non audierunt vocem patris ſui, quia voluit Dominus occidere eos*, 1. Reg. 2. v. 25. *Dominus abſtulit* fortunas ſuas Jobo quamvis id latronum injuriâ factum eſſe conſtet, Job. 1. v. 21. *Idcirco poſuit.* (Deus) *Pharaonem ut oſtendat in illo fortitudinem ſuam*, Exod. 9. v. 15. Rom. 9. v. 17. Aſſimilatur Deus *figulo facienti vas in contumeliam*, Rom. 9. v. 21. *Abſcondit veritatem à ſapientibus & prudentibus*, Matt. 11. v. 25. *In parabolis loquitur, ut ii qui foris ſunt videntes videant & non videant, & audientes audiant & non intelligant, ne quando convertantur & dimittantur eis peccata.* Marci 4. v. 12. Luc. 8. v. 10. *Jeſus definito conſilio & præſcientiâ Dei traditus*, Act. 2. v. 23. *Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſraël fecerunt ea quæ manus Dei & conſilium Ejus decreverunt fieri*, Act. 4. v. 28. 29. *Domini ſententia fuit ut indurarentur corda inimicorum & pugnarent contra Iſraël, & caderent, & non*

non mererentur ullam clementiam & perirent, Joſuë 11. v. 20. *Dominus miſcuit in medio Ægypti ſpiritum vertiginis; & errare fecerunt Ægyptum in omni opere ſuo ſicut errat ebrius*, Iſai 18. v. 14., Roboam non acquievit populo quoniam averſatus fuerat eum Dominus ut ſuſcitaret verbum ſuum, 3. Reg. 12. v. 15. *Convertit* (Deus) *cor Ægyptiorum ut odirent populum Ejus & dolum facerent in ſervos Ejus*, Pſ. 104. v. 25.

276. Verùm omnes iſtæ locutiones, aliæque ſimiles duntaxat innuunt res à Deo conditas anſam dediſſe ignorantiæ, errori, malitiæ praviſque actibus, & ad eos contuliſſe, Deo id prævidente & ad fines ſuos deſtinante, ut pote quem Superiores rationes ſapientiæ perfectæ ad permiſſionem horum malorum, imò ad concurſum permoverunt: *Sed non ſineret bonus fieri malè, niſi Omnipotens etiam de malo poſſet facere bene*, ut cum Auguſtino loquamur. Hæc jam fuſiùs parte ſecundâ explicavimus.

277. *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*, Gen. 1. v. 27. *Fecit eum rectum*, Eccleſ. 7. Sed & fecit liberum, homo libertate malè uſus eſt, lapſus eſt, manet tamen ſemper, etiam poſt lapſum libertas aliqua. Moyſes dicit Dei nomine: *Teſtes invoco hodie cœlum & terram, quòd propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem; elige ergo vitam*, Deut. 30. v. 19. *Hæc dicit Dominus: ecce ego do coram vobis viam vitæ & viam mortis*, Jerem. 21. v. 8. *Reliquit* (Deus) *illum* (hominem) *in manu conſilii ſui, adjecit mandata & præcepta, ſi volueris mandata ſervare, ſervabis ea* (vel *conſervabunt te*) *appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur ei*, Sirac ſive Eccleſiaſtici 15. v. 14. 15. 16. Homo lapſus non regeneratus, eſt ſub

peccati & Satanæ dominatu quia ſic lubet; Servus eſt voluntarius ob pravam ſuam concupiſcentiam. Ita his liberum arbitrium & ſervum arbitrium idem ſunt.

278. *Nemo, cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur . . . unuſquiſque verò tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus.* Jac. 1. v. 14. Cooperatur Satanas: *Deus hujus ſæculi excæcat mentes infidelium.* 2. Cor. 4. v. 4. Sed homo per concupiſcentiam ſuam ſeſe tradidit dæmoni: delectatio in malo reperta hamus eſt quo ſe capi ſinit. Hoc ipſum dixerat jam ante Plato & inculcat Tullius: *Plato voluptatem dicebat eſcam malorum.* Gratia pravæ voluptati delectationem majorem opponit, uti notavit S. Auguſtinus. Omnis delectatio eſt perceptio alicujus perfectionis, objectum amatur juxta menſuram perceptionis perfectionum ſuarum. Nihil autem perfectiones Divinas ſuperat; ex quo fit, caritatem & amorem Dei maximam quæ concipi poſſit parere voluptatem apud eos, quorum mens melioribus ſenſis imbuta eſt. Sed eorum nimis exiguus eſt numerus, quia plerique objectis affectus moventibus occupantur, quibus mens à pura ratione deſciſcit.

279. Porrò cum corruptela noſtra non ſit prorſus inſuperabilis, neque neceſſariò peccemus, etiam dum ſub peccati ſervitute gemimus, dicendum pariter nos non invincibiliter adjuvari, & quantumcumque gratia divina ſit efficax, ei reſiſti poſſe, ſed quando res apſe victrix futura eſt, jam ante certum & infallibile fuit, nos ejus illecebris ceſſuros, ſive gratia vim efficaciamque ſuam habeat à ſeipſa ſive circumſtantiarum congruitate utatur ad triumphum. Atque ita inter infallibile & neceſſarium ſemper ſtatuere diſcrimen oportet.

280. Eorum qui ſe diſcipulos Auguſtini prædicant ſyſtema non uſquequaque recedit ab his, modò
odiosa

odioſa quædam tum in phraſibus, tum in dogmatis ipſis ſemoveantur. *Ac in phraſibus* quidem comperio uſum præcipuè vocabulorum, qualia ſunt, *neceſſarium aut contingens*, *poſſibile vel impoſſibile* accuſationibus anſam dare & turbas non modicas excitare. Hac de cauſa, quemadmodum Cl. Lœſcherus Junior in erudita ſua diſſertatione de Decreti abſoluti paroxiſmis optimè obſervavit, Lutherus libro de ſervo arbitrio cupiebat aptius aliquod explicandæ menti ſuæ vocabulum ſuppetere quàm eſt *neceſſitas*. Generatim loquendo, rationi magis conveniens videtur ut dicatur obſervatio divinorum mandatorum ſemper *poſſibilis*, ipſis etiam non regeneratis; gratia ſemper *reſiſtibilis*, etiam in viris ſanctiſſimis; libertas immunis, non ſolùm *à coactione*, ſed etiam *à neceſſitate*, etſi nunquam ſit à *certitudine* infallibili aut *à determinatione* inclinante ſejuncta.

281. Interim ex altera parte ſenſu aliquo fas eſt quibuſdam in caſibus dicere quòd *potentia* bene agendi ſæpe deſit, etiam juſtis, quòd peccata ſæpe ſint neceſſaria, etiam in *regeneratis*; quòd interdum *impoſſibile* ſit non peccare quòd gratia Dei ſit *irreſiſtibilis*; quòd libertas non ſit immunis à neceſſitate. Sed locutiones iſtæ & minùs exactæ ſunt, & circumſtantiis hodiernis minùs accommodatæ & ſimpliciter loquendo, magis obnoxiæ abuſibus, & aliunde populare quiddam ſonant, ubi voces valdè latè ſumuntur. In quibuſdam tamen circumſtantiis admittendæ imò utiles ſunt, itaque ab Autoribus ſanctis & Orthodoxis imò & à ſacris Codicibus utriuſque partis locutiones adhibitæ fuiſſe reperiuntur, abſque ulla vera utrimque oppoſitione, non magis quàm inter ſanctos Jacobum, Paulumque, & ſine ullo utrobique errore ob vocabulorum ambiguitatem. Atque diverſis iſtis loquendi modis ita paſſim aſſuevimus, ut ſæpe vix dici præciſè

Digitized by Google

poſſit *quis ſit ſenſus magis naturalis obvius, intentus*, cum idem Autor diverſis in locis diverſa ſpectet, eædemque locutiones plùs minusve receptæ ſint aut recipi poſſint ante vel poſt deciſionem magni alicujus viri vel autoritatis quam reveremur & ſequimur. Unde fit, ut pro re nata certiſque temporibus certæ quædam locutiones autoritate publicâ approbari vel improbari poſſint; Verùm nihil hoc ad ſenſum aut ad fidem facit, niſi ſufficientes vocabulorum explicationes adjungantur.

282. Itaque ad controverſias verborum dirimendas non niſi bene perceptis diſtinctionibus opus eſt, qualis eſt illa quam ſæpiſſimè inculcavimus inter neceſſarium ac certum, inter neceſſitatem metaphyſicam ac moralem, & idem eſt de poſſibilitate atque impoſſibilitate, cum eventus cujus oppoſitum eſt poſſibile ſit contingens; uti econtra neceſſarius eſt, cujus oppoſitum eſt impoſſibile. Meritò etiam ſtatuitur diſcrimen inter potentiam proximam & remotam, ac juxta diverſos iſtos ſenſus modò dicitur res fieri poſſe, modò non poſſe. Quodam ſenſu dici poteſt, neceſſe eſſe ut non peccent beati, ut diaboli damnatique peccent, ut Deus ipſe eligat optimum, ut homo parti magis inclinanti adhæreat, ſed hæc neceſſitas non eſt oppoſita contingentiæ neque enim eſt neceſſitas logica, Geometrica aut metaphyſica cujus oppoſitum implicat contradictionem. Nicolius alicubi comparatione uſus eſt non ineptâ. Impoſſibile reputatur ut Magiſtratus aliquis ſapiens, gravis & compos rationis aliquid valde indecorum inſulſumque faciat, puta, ut per compita nudus curſitet riſûs captandi causâ. Idem eſt quodammodo de Beatis qui minùs adhuc ſunt capaces peccati, & neceſſitas eos peccare prohibens ad idem genus pertinet. Denique comperio *voluntatis* vocabulum perinde æquivocum eſſe ac potentiæ &

neceſſi-

neceſſitatis. Jam enim notavi eos qui hoc axiomate utuntur: *qui vult & poteſt ille facit*, indeque colligunt, Deum non velle ſalutem omnium, *voluntatem decretoriam* intelligere, quo ſenſu duntaxat ſuſtineri poteſt hæc propoſitio, quòd ſapiens nunquam velit id quod noverit nunquam eſſe futurum; cum econtra ſi voluntas ſenſu latiori & ad uſum magis accommodato ſumatur, dici poſſit, ſapientis voluntatem in omne bonum eſſe antecedenter inclinatam, quamvis demum non niſi quod maximè congruit facere decernat. Atque ita iniquum eſſet denegare ſeriam hanc, imò vehementem omnes homines ſalvandi voluntatem ac inclinationem, quam Ipſi ſacra Scriptura tribuit, imò tribuere ipſi odium antecedaneum ſalutis plurimorum; aſſerendum potiùs ſapientem pro menſura cognitionum ac virium ſuarum ferri in omne bonum quatenus bonum eſt, ſed nihil producere niſi quod eſt optimum factu. Id qui admittunt, & nihilominus antecedentem omnes homines ſalvandi voluntatem Deo denegant, ſolâ vocum abuſione peccant, modò aliunde agnoſcant Deum omnibus auxilia ſufficientia impertire, quibus ſi voluerint uti, ſalutem conſequi poſſint.

283. Inter ipſa diſcipulorum S. Auguſtini dogmata probare non poſſum infantium non regeneratorum damnationem, nec generatim ullam perditionem è ſolo orginali peccato provenientem. Adduci pariter nequeo ut credam à Deo damnari eos, quibus lumina ſive notitiæ neceſſariæ deſunt. Nec quicquã vetat cum Theologis haud paucis ſtatuere, hominem plura quàm nobis conſtet auxilia, ſaltem in mortis articulo conſequi. Sed neque neceſſe eſt omnes qui ſalvantur, ſalvari per gratiam ſeipsâ & independenter à circumſtantiarum ratione efficacem nec pariter neceſſe, omnes infidelium virtutes ſpurias dicere & adulterinas.

nas, aut omnia eorum opera pro peccatis habere; quamquam verum ſit quidquid non eſt ex fide vel recta conſcientia coram Deo, eſſe peccato inquinatum, ſaltem virtualiter, ut ſic dicam, ſeu quodam cum cæteris pravis nexu. Denique cenſeo Deum agere non poſſe fortuitò, ut ſic dicam, ſeu per decretum uſquequaque à cauſis impulſivis abſolutum, aut per voluntatem à rationibus moventibus prorſus independentem. Mihique perſuaſum eſt in gratiarum diſpenſatione rationibus objectivis, id eſt naturam objecti reſpicientibus Deum moveri, alioqui ſecundùm ſapientiam non ageret. Concedo tamen haſce rationes bonis vel minùs malis hominum qualitatibus neutiquam eſſe prorſus affixas, quamvis cenſeam, uti ſupra explicavi, has quoque perinde ut alias omnes circumſtantias in conſiderationem venire: cum ſuprema ſapientia ſuis in conſiliis nihil omnino negligere poſſit.

284. Hæc capita ſi exceperis aliaque paucula in quibus S. Auguſtinus vel obſcurus vel duriuſculus videtur, uſurpari poſſe reor ejus ſyſtema, quo aſſeritur: è Dei ſubſtantia nil niſi Deum egredi poſſe, atque ita creaturam è nihilo eſſe productam. *S. Aug. de lib. arb. lib.* 1. *Cap.* 2. Hinc creaturæ imperfectio & corruptibilitas. *De Geneſ. ad lit. Cap.* 15. *Contra Epiſtolam Manichæi Cap.* 36. Malum non à natura ſed à mala voluntate oriri, Aug. toto libro de natura boni. Deum impoſſibilia jubere non poſſe: *Firmiſſimè creditur, Deum juſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, lib. de nat. & grat. Cap.* 43. *Cap.* 69. *Nemo peccat in eo quod caveri non poteſt*, Lib. 3. de lib. arb. Cap. 16. 17. lib. 1. retract. Cap. 11. 13. 15. *Neque ſub Deo juſto miſer eſſe quiſquam, niſi mereatur, poteſt, Lib.* 1. *operis imperf. Cont. Julian. Cap.* 39. *Liberum arbitrium ſine auxilio gratiæ Dei mandata adimplere non poteſt*, Epiſt. ad Hilar. Syracuſ. *Scimus gratiam*

non

um dari ſecundùm merita, Ep. 106. 107. 120. Homo in ſtatu integritatis habebat adjutorium neceſſarium ad poſſe bene agere, ſi vellet, ſed velle pendebat à libero arbitrio, *habebat adjutorium per quod poſſet, & ſine quo non vellet, ſed non adjutorium quo vellet, lib. de corrept.* Cap. 10. 11. 12. Deus voluit Angelos & homines experiri *quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſua gratia beneficium juſtitiaque judicium. Ibid.* c. 10. *Peccatum avertit hominem à Deo, ut converteret ad creaturas lib. 1. qu. 2. ad Simplic. delectari peccato libertas eſt ſervi, Enchir. Cap.* 103. *Liberum arbitrium uſque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant, lib. 1. ad Bonifac. Cap. 2. 3.*

285. Dicit Deus Moyſi: *miſerebor cujus miſerebor, & miſericordiam præſtabo cujus miſerebor* (Exod. 33. v. 19.) *Igitur non volentis neque currentis ſed miſerentis eſt Dei.* Rom. 9. v. 15. 16. Quod non vetat quominùs omnes qui bonam voluntatem habent in eaque perſeverant, ſalventur, ſed Deus dat illis velle & agere. *Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult, indurat.* Rom. 9. v. 18. Et tamen idem Apoſtolus dicit *Deum velle omnes homines ſalvos fieri* & ad agnitionem veritatis pervenire. Quòd quidem interpretari nollem ſecundùm quædam S. Auguſtini loca, quaſi ſignificaret, nullos fore ſalvos niſi quorum ſalutem voluerit, aut quaſi vellet ſalvare *non ſingulos generum, ſed genera ſingulorum*: Sed dicere malim, neminem eſſe cujus non velit ſalutem, quantumque majores rationes patiuntur, ob quas fit ut Deus non ſalvet niſi eos (ſaltem adultos) qui oblatam ſibi fidem accipiunt, eique per gratiam ſibi divinitus conceſſam obtemperant, prout ſcilicet totius rerum operis, quo melius deſignari nullum poterat, integritati congruere viſum fuerit.

286.

286. Ipſa verò ad ſalutem Prædeſtinatio ſecundùm S. Auguſtinum, complectitur ordinem mediorum quibus ad ſalutem pervenietur. *Prædeſtinatio Sanctorum nihil eſt aliud, quàm præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur. Lib. de perſever. Cap.* 14. Non tamen reperio S. Auguſtinum uſpiam ſatis expreſſiſſe, quòd hæc gratia, quæ cor ſubigit, ſit ſeipsâ ſemper efficax, nec ſcio, an non ſalvâ ejus ſententiâ afferi poteſt eundem interioris gratiæ gradum in uno victorioſum eſſe, cum circumſtantiis adjuvatur, in alio non item.

287. Voluntas cognitionis, quâ bonum percipimus, menſuræ reſpondet, ejusque prævalentiam ſequitur. *Si utrumque tantundem diligimus, nihil horum dabimus.* Item. *Quod ampliùs nos delectat, ſecundùm id operemur neceſſe eſt in Cap.* 5. ad Gal. explicavi jam ſupra quo pacto nihilo ſecius verè magnâ in voluntatem poteſtate præditi ſimus. S. Auguſtinus paulò aliter & ſenſu parùm proficiente dictum illud accipere videtur, uti dum ait: *Nihil tam in noſtra poteſtate eſt quàm ipſa voluntas*, ubi rationem reddit; aliquantùm identicam, *ea enim* (inquit) *mox ut volumus præſto eſt* Lib. 3. de Lib. Arbit. Cap. 3. Lib. 5. de Civit. Dei Cap. 10. Sed hoc ſolùm efficit nos velle, dum volumus, quod per ſe patet, non verò nos velle quod velle optamus. Iſtud magis adrem dicit: *aut voluntas non eſt, aut libera dicenda eſt.* d. lib. 3. Cap. 3. & ideò quod voluntatem ad bonum infallibiliter aut certò movet, non obſtare vult, quominùs libera ſit. *Perquam abſurdum eſt, ut ideo dicamus non pertinere ad voluntatem* (libertatem) *noſtram quòd beati eſſe volumus, quia id omnino nolle non poſſumus neſcia quâ bona conſtrictione natura. Nec dicere audemus ideò Deum non voluntatem* (libertatem) *ſed neceſſitatem habere juſtitiæ quia non poteſt velle peccare. Certè Deus ipſe,*

num-

numquid quia peccare non poteſt, ideo liberum arbitrium habere negandus eſt? De Nat. & Grat. Cap. 46. 47. 48. 49. Dicit etiam optimè Auguſtinus, primum bonum motum à Deo indi, ſed hominem etiam deinde agere *Aguntur ut agant, non ut ipſi nihil agant*; de Corrept. Cap. 2.

288. Liberum arbitrium proximam mali culpæ, tum deinde mali pœnæ cauſam eſſe ſtatuimus, quanquam Originalis creaturarum imperfectio, quam ideæ Divinæ repræſentant, utriuſque mali prima & remotiſſima ratio ſit. Baylius verò ſemper hunc liberi arbitrii uſum repudiat, nec vult mali cauſam ei acceptam referri. Audiendæ ſunt ejus objectiones, ſed priùs naturam libertatis adhuc magis elucidare juvabit. Oſtendimus libertatem, qualem Theologicæ Scholæ poſtulant, conſiſtere partim in *intelligentia* involvente diſtinctam ſatis objecti de quo deliberatur cognitionem, partim in *ſpontaneitate*, qua nos ipſi determinamus, partim denique in *contingentia*, hoc eſt excluſione neceſſitatis, nempe abſolutæ, cujus oppoſitum contradictionem involvat. *Intelligentia* eſt velut anima libertatis, reliqua duo ſunt veluti corpus & baſis ejuſdem: ſubſtantia libera ſeipſam vi ſuâ determinat, idque ſecundùm motionem boni ab intellectu percepti, inclinantis, non neceſſitantis. Paucis hiſce verbis omnia ad libertatem requiſita comprehenduntur. Juvat tamen oſtendere quòd cognitionis noſtræ & ſpontaneitatis imperfectio, ac determinatio infallibilis in contingentia noſtra involuta, neque contingentiam, neque adeò libertatem deſtruant.

289. Duplex eſt *cognitionis* noſtræ genus, diſtincta alia, alia confuſa. Cognitio diſtincta ſive *Intelligentia* in vero legitimoque rationis uſu locum habet, ſed cogitationes confuſæ à ſenſibus proficiſcuntur. Eatenus à ſervitute immunes dici poſſumus, quatenus noti-

notitiâ diſtinctâ prælucente operamur; eatenus verò affectibus noſtris mancipati, quatenus perceptiones confuſæ nobis inſunt. Atque hoc ſenſu non omnem, quæ optanda foret mentis libertatem habemus, poſſumuſque dicere cum S. Auguſtino quòd mancipati peccato ſervorum libertatem habeamus. Attamen ſervus, quantùmlibet ſervus ſit, non idcirco eligendi pro captu ſuo caret libertate, quamvis plerúmque in dura neceſſitate unius è duobus malis eligendi conſtituatur; quia ſcilicet vis quædam ſuperior eum ad quæ aſpirat bona attingere non ſinit. Quod vincula coactioque efficiunt in ſervis, hoc in nobis peragunt affectus, quorum violentia ſuavis illa quidem eſt, ſed non ideò minùs damnoſa. Non equidem niſi quod placet nobis, volumus, ſed (quæ noſtra miſeria eſt, quod nobis nunc placet, ſæpe poſtea diſplicebit; nec rarò verum eſt malum, nobis diſpliciturum, ſi apertos mentis oculos haberemus. Interim tamen miſer ille ſervi ſtatus, ac noſter etiam non obſtat, quominùs nos æquè ac ille pro ſtatu illo miſero ſecundùm præſentes quas habemus vires cognitioneſque, quod nobis placet, eligamus.

290. Porrò *ſpontaneitas* ad nos pertinet, quatenus actionum noſtrarum principium in nobis eſt, uti Ariſtoteles optimè perſpexit. Equidem rerum externarum impreſſiones nos à via abducunt ſæpius, & communis opinio fuit hac ſaltem ratione noſtrarum actionum principia aliqua extrà nos eſſe, nec diffiteor ſic eſſe loquendum juxta ſermonem popularem, quod aliquo ſenſu fieri poteſt ſine læſione veritatis. Sed ſi accuratè loquendum eſt, aſſero ſpontaneitatem noſtram nullâ exceptione reſtringi, & res externas, ſi dicta noſtra ad amuſſim philoſophicam exigamus, nullo in voluntatem influxu pollere.

291. Ut res hæc tota meliùs intelligatur, ſciendum

eſt,

Digitized by Google

ſt, perfectam ſpontaneitatem nobis cum ſubſtantiis omnibus ſimplicibus eſſe communem, & hanc ipſam n ſubſtantia intelligente ſive libera tranſire in imperium aliquod in proprias actiones, id quod melius explicari non poteſt quàm ope *Syſtematis Harmoniæ præſtitutæ* pluribus abhinc annis à me propoſiti. Ubi oſtendo ſubſtantiam quamlibet ſimplicem eſſe naturaliter perceptivam, & individualitatem ejus conſiſtere in lege perpetua ex qua naſcitur, ſeries præceptionum ipſi affectarum, quæ naturaliter aliæ ex aliis progignuntur ad repræſentandum corpus ei aſſignatum, ejuſque ope totum univerſum pro modulo cuilibet ſimplici ſubſtantiæ proprio, ſine ulla influxûs phyſici à corpore recepti neceſſitate: quemadmodum vice-verſa corpus etiam ipſum vi legum propriarum ſeu regularum motûs voluntatibus animæ ſeſe attemperat, & conſequenter non paret animæ, niſi quantum leges iſtæ ferunt. Unde fit, animæ ipſi perfectam ineſſe ſpontaneitatem, ut à nullo niſi à Deo & ſeipsâ in operando pendeat.

292. Cum ſyſtema hoc antehac ignotum eſſet, variæ è labyrintho iſto ſe extricandi viæ quæſitæ ſunt, ipſique Carteſiani circa liberum arbitrium hæſere impediti. Non contenti Scholæ facultatibus, animadvertebant omnes animæ actiones ab eo quod per impreſſiones ſenſuum extrinſecùs advenit, determinatas videri, ac denique omnia quæ in mundo ſunt, à Divina providentia dirigi; ſed inde ſtatim naſcebatur hæc objectio, nullam igitur eſſe libertatem. Reſpondebat Carteſius, divinam providentiam lumine rationis demonſtrari nobis, nos itidem de libertate certitudinem nanciſci per intimam experientiam, & utramq; credendam eſſe, etſi utriuſque conciliandæ via nulla ſuppetat.

293. Hoc enimverò erat nodum Gordium ſecare, non ſolvere, & concluſioni argumenti reſpondere

non

non præmiſſarum diſcuſſione, ſed contrario argumento, quòd Philoſophicorum certaminum legibus neutiquam congruit. Huic tamen reſponſioni acquievere Carteſiani plerique, quanquam intima illa, quam allegant, experientia id quod ipſi contendunt minimè evincat, uti egregiè monſtravit Baylius. Petrus Sylvanus Regis (Philoſ. Tom. 1. Metaph. Lib. 2. part. 2. Cap. 22.) Carteſii doctrinam ſic uberiùs explicat. *Plerique Philoſophi*, inquit, *hallucinati ſunt in eo, quòd alii quidem concordiam quæ inter actiones liberas Deique providentiam intercedit, percipere non valentes Deum liberi arbitrii cauſam primam efficientem eſſe negaverunt, quod eſt Sacrilegum; alii verò non capientes quomodo cum efficacitate Dei conſiſtere poſſet actionum libertas, hominem negaverunt eſſe liberum, quod eſt impium.* inter hæc duo extrema medium eſt, ut dicamus (id. ibid. pag. m. 248.) *quòd quamvis non omnem quæ inter libertatem Deique providentiam intercedit cohærentiam capere poſſemus, adhuc tamen nos & liberos & à Deo dependentes agnoſcere teneremur; quia binæ hæ veritates æqualiter nobis notæ ſunt, altera quidem per experientiam, altera verò, per rationem; vetatque prudentia veritates certò notas deſerere, quia quomodo cum veritatibus itidem notis conſentiant, percipere non poſſumus.*

294. Optimè Baylius ad marginem adnotat. *Has Petri Silvani Regis locutiones nequaquam indicare, quòd aliquos inter actiones humanas & Dei providentiam reſpectus cognoſcamus qui cum libertate noſtra pugnare videntur.* Addit has eſſe locutiones arte temperatas, quæ ſtatum quæſtionis enervent. *Ponunt Autores*, inquit, *oriri unicè difficultatem ex rationum penuria, cum potiùs dicere deberent, oriri præcipuè è notitiis quas habemus, quaſque cum myſteriis noſtris* (Baylii ſententiâ) *conciliare non valemus.* Atque id

ipſum

ipſum eſt, quod hujus operis principio dicebamus, ſi myſteria conciliari non poſſent, ſi objectiones inſolubiles occurrerent, non jam myſterium incomprehenſibile fore, ſed potiùs ejus falſitatem à nobis comprehenſum iri. Quanquam hîc non de myſterio aliquo, ſed de naturali duntaxat religione ſermo ſit.

295. Porrò has experientias ſive conſcientias internas, in quibus Carteſiani libertatem fundant, oppugnat Baylius, ſed incipit ab obſervationibus quibus aſſentiri nequeo. *Ii* (inquit Diction. art. Helen. lit. ΓΔ) *qui quod intra ſe geritur non ſcrutantur penitius, facilè ſe liberos eſſe ſibi perſuadent, & ſi voluntas ſua feratur in malum, id fieri culpâ ſuâ & electione, quæ in poteſtate ſua ſit. At qui ſecus judicant, viri ſunt intimos actionum ſuarum receſſus & circumſtantias ſolerter perſcrutati, & mentis ſuæ motuum ſeriem totam non perfunctoriè meditati. Hi de arbitrii ſui libertate plerúmque dubitant, quin eò progrediuntur, ut rationem mentemque ſuam mancipia eſſe ſibi perſuadeant, quæ vi invitas trahenti reſiſtere non poſſint. Atque hoc præſertim hominum genus pravarum actionum ſuarum cauſam in Deos referebat.*

296. Hæc Baylii verba Franciſci Baconis à Verulamio Angliæ Cancellarii dictum in memoriam mihi revocant; ajebat ille, Philoſophiam mediocriter delibatam à Deo nos alienare; profundiùs hauſtam ad Deum adducere. Idem valet de iis, qui actiones ſuas mente recogitant, quibus apparet primâ fronte, quidquid agimus, non niſi aliquo impellente fieri, quidquid cogitamus, extrinſecùs venire per ſenſus, & in mente noſtra vacua tanquam in tabula raſa deſignari. Sed ſi rem penitus ſcrutemur, comperiemus ipſas perceptiones ac paſſiones omnimodâ cum ſpontaneitate à fundo noſtro prodire.

297. Interim Poëtas Baylius laudat, qui, dum homi-

homines abſolvere à culpa volunt, eam in Deos rejiciunt. Sic apud Naſonem Medea:

Fruſtra Medea repugnas,
Neſcio quis Deus obſtat, ait.

Et paulò poſt:

Sed trahit invitam nova vis, aliudque Cupido,
Mens aliud ſuadet: video meliora proboque,
Deteriora ſequor.

Verùm Ovidio poterat opponi Virgilius, apud quem Niſus longè potiori cum ratione dicit:

Di-ne hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale, an ſua cuique Deus fit dira cupido?

298. Cl. Wittichius videtur exiſtimaſſe independentiam noſtram eſſe duntaxat apparentem. Nam in diſſertatione de Providentia Dei actuali (n. 61.) liberum arbitrium in eo conſtituit, ut cauſam non ſentiamus, quæ mentem noſtram ad affirmandum vel negandum, amandum vel odio habendum impellit. Addit, quando Deus ipſe noſtræ voluntatis actus producit, nos tum maximè agere liberè, & quò Dei actio in nos efficacior & potentior eſt, eò nos eſſe magis actionum noſtrarum Dominos. *Quia enim Deus operatur ipſum velle, quo efficaciùs operatur, eò magis volumus, quod autem cum volumus facimus, id maximè habemus in poteſtate noſtra.* Equidem dum Deus velle in nobis operatur, actionem in nobis liberam producit, ſed arbitror non hîc agi de univerſali cauſa, deque ea voluntatis dependentia quam habet communem cum omni creatura, per quam fit, ut omnis realitas abſoluta rerum per Dei concurſum continuò efficiatur. Sed agitur hîc de rationibus volendi, deque viis ſive mediis, quibus utitur Deus, cum bonam voluntatem nobis donat, vel malam permittit. Nos ſemper ſive bonam ſive malam producimus, eſt enim actio noſtra; ſed adſunt etiam ſemper rationes quæ

illæ

læsâ ſpontaneitate vel libertate noſtra faciant nos
perari. Gratia ipſa impreſſiones duntaxat ſuppeditat,
uæ nos impellunt ad agendum per congruas ratio-
es, veluti cum attentio in nobis excitatur, cum nobis
ngeritur iſtud, *dic cur hic*, cum delectatio quædam
ræveniens ex boni veri conſideratione in nobis exo-
itur: Et liquet non magis obeſſe libertati, quàm ob-
ſſet amicus aliquis, dum ſuadet, & agendi cauſas at-
ue rationes proponit. Itaque Wittichius æquè ac
aylius ad quæſitum non rectè reſponderunt, neque
îc ad Deum confugere quidquam juvat.

299. Sed jam alium ejuſdem Baylii locum haud
aulò rectiorem proferamus, quo exiſtimatam illam
ibertatis conſcientiam, præcipuum liberii arbitrii
pud Carteſianos argumentum impugnat. Verba
jus ſanè plena ſunt ingenio dignaque conſideratione.
xtant in Reſponſione ad Quæſita Provincialis Cap.
40. (Tom. 3. pag. 761. ſeqq.) ubi ſic ferè ratioci-
atur: *Ope claræ diſtinctæque perceptionis, quam de
xiſtentia noſtra habemus, diſcernere non valemus,
trùm à nobis ipſi exiſtamus, an verò id quod ſumus,
abeamus ab alio. Hanc dependentiam non intimo ali-
uo ſenſu, ſed meditationum ac ratiocinationum ope de-
um deprehendimus, dum ſcilicet nobiſcum habitantes
onſideramus, quàm parum conſervatio noſtra in no-
ra poteſtate ſita ſit, & quàm multis rebus nos circum-
antibus egeamus &c. Quin etiam certum eſt Ethni-
os (idem de Socinianis dicendum, cum creationem infi-
ientur) nunquam ad dogmatis hujus veriſſimi notitiam
ervenisſe, quòd è nihilo ſimus, & quolibet durationis
oſtræ momento è nihilo educamur. Crediderunt igitur
alsò, quidquid in mundo univerſo ſubſtantiarum eſt,
xiſtere à ſeipſis, nec in nihilum reverti poſſe, atque ita
b aliis rebus non pendere niſi quoad modificationes, quæ
er actionem externæ cauſæ poſſunt deſtrui. Hic error*

nonne oritur ex eo quòd non actionem creatricem, quâ conſervamur, ſed exiſtentiam ſolùm noſtram percipiamus, atque ita, niſi aliæ notitiæ præſto eſſent, exiſtentiæ noſtræ cauſam eſſemus æternùm ignoraturi? Eodem modo dicendum eſt, ope claræ diſtinctæque perceptionis quâ noſtræ voluntatis actus percipimus, non poſſe nos diſcernere utrum illos à nobis ipſis, an verò ab eâdem, quæ exiſtentiam nobis largitur causâ habeamus. Hæc ut diſcernamus, meditatione nobis ac ratiocinatione opus eſt. Et aſſerere auſim, per meditationes merè philoſophicas nunquam certò ſciri poſſe quòd volitionum noſtrarum cauſa efficiens ipſi ſimus. Quiſquis enim ſedulò rem expendet, evidenter cognoſcet, ſi actuum voluntatis paſſivum duntaxat ſubjectum eſſemus, nos eaſdem perceptiones experimentales habituros, quas modò habemus, dum nos liberos eſſe credimus. Finge, ſi lubet, leges unionis inter corpus & animam ita conſtitutas, ut omnes animæ modalitates, nullâ exceptâ invicem colligatæ ſint interpoſitis cerebri modalitatibus; Intelliges nihil tibi eventurum, niſi quod nunc experimur, eritque eadem mentis noſtræ cogitationum ſeries, inde à perceptione objectorum ſenſilium, qui eſt primus animæ motus, uſque ad volitiones maximè deliberatas ac firmas, qui eſt poſtremus. Erit in hac ſerie idearum perceptio, erit perceptio affirmationum negationumque, erit hæſitationum ac dubitationum, erit denique velleitatum ac volitionum, nam ſive volendi actum cauſa nobis externa imprimat, ſive producamus ipſi, æquè verum erit velle nos & percipere quod volumus. Cumque hæc externa cauſa volitioni, quam nobis imprimit, quantam ſibi libet voluptatem admiſcere poſſit, interdum percipere poterimus, nos actibus noſtræ voluntatis immensùm quantùm delectari, & iiſdem ſecundùm vehementiſſimarum affectionum noſtrarum pondus ferri declives. Nec verò coactionem perciperemus: Noſti

axioma:

axioma: voluntas non poteſt cogi. *Si Bractea verſatili ventorum indici ſimul & ſemper daretur & motus verſus determinatum aliquod punctum horizontis, & deſiderium illuc ſe movendi (ita tamen ut deſiderium ſe movendi prioritatem naturæ, vel, ſi mavis, prioritatem etiam inſtantis realis præ motu ipſo retineret) an non clarè intelligis bracteolam ſibi ſponte & à ſeipſa moveri viſum iri ad exequenda quæ concepiſſet deſideria? præſertim ſi ponas eam ignorare, num ventus ullus exiſtat, nec de externa ulla cauſa & ſitûs & deſiderii ſui mutationem inducente cogitare. Sic prorſus nos ipſi naturaliter ſumus conſtituti: neſcimus an inviſibilis aliqua cauſa nos ab una cogitatione ad aliam per gradus traducat. Eſt igitur ita naturâ comparatum, ut homines ſibi perſuadeant ſe à ſemetipſis determinari, ſed indagandum ſupereſt, utrum hac in re, quemadmodum in ſexcentis aliis hallucinentur rebus, quas per quandam ſpeciem inſtinctûs nulla adhibitâ meditatione affirmant. Cum itaque circa ea quæ in homine geruntur duæ ſint hypotheſes, una quæ hominem non niſi ſubjectum paſſivum eſſe ſtatuit, altera quæ virtutes ei concedit activas, æquum non eſt poſteriorem præferre priori, quamdiu alia nulla proferri poſſunt argumenta, quam quæ ab intima experientia depromuntur, nam perinde ſentiremus nos velle, ſive volitiones omnes menti noſtræ cauſa aliqua inviſibilis & externa imprimat, ſive nos ipſi producamus.*

300. Præclara quædam ratiocinia locus iſte complectitur, quæ adverſus ſyſtemata vulgaria valent, non idem contra ſyſtema Harmoniæ præſtitutæ, quæ nos longiùs ducit quàm antehac progredi liceret. Baylius inter alia aſſerit, *per meditationes merè philoſophicas certò ſciri non poſſe, nos ipſos eſſe volitionum noſtrarum cauſas efficientes.* Verùm hoc ſanè caput ipſi neutiquam concedo, nam ſyſtematis hujus conſtitutio

 in-

indubitatè oſtendit, quamlibet in natura ſubſtantiam [ſimplicem ſcilicet] eſſe omnium ſuarum operationum cauſam unicam, & ab omni influxu phiſico cujuſvis alterius ſubſtantiæ immunem, ſi ordinarium Dei concurſum excipias. Hoc nempe ſyſtema efficit, veram & genuinam eſſe ſpontaneitatem noſtram, nec tantum apparentem, uti Wittichrius crediderat. Pugnat etiam Baylius eaſdem ob rationes (Cap. 170. pag. 1132.) fato Aſtronomico (ſi daretur) libertatem non eſſe deſtruendam; nec diffiteor ita eſſe, ſi libertas in ſola ſpontaneitate apparente conſiſteret.

301. Itaque noſtrarum actionum ſpontaneitas in dubium revocari nequit, uti Ariſtoteles definivit. *Spontaneum eſt cujus principium eſt in agente*. Et ſic operationes noſtræ actuſque voluntatis in noſtra ſunt poteſtate. Equidem actûs noſtræ voluntatis non omnino Domini ſumus, quanquam ejus cauſa ſimus, neque enim uti actiones noſtras externas per actus voluntatis, ita & ipſos voluntatis actus egimus [quod iret in infinitum] aliquam tamen in voluntatem etiam noſtram habemus poteſtatem, quia obliquè nos præparare ac diſponere poſſumus ad volendum aliquando, quod jam nunc vellemus velle, uti ſupra oſtendi, quod tamen propriè loquendo non eſt velleitas illa de qua aliàs ſermo eſt. Atque ita præter illam actionum noſtrarum à noſtra ſubſtantia dependentiam habemus peculiare aliquod & perceptibile in eas imperium noſtræ voluntatis, ſed quod ex ſpontaneitate intelligentiæ juncta reſultet, cum prior dependentia è ſpontaneitate ſolâ naſcatur.

302. Hactenus duas libertatis conditiones ab Ariſtotele memoratas explicavimus *ſpontaneitatem* ſcilicet, & *intelligentiam* quæ in nobis inter deliberandum conjunctæ reperiuntur, cum belluæ ſecundâ conditione careant. At Scholaſtici tertiam inſuper exigunt,

quam

quam *indifferentiam* nominant, & reverà admittenda eſt illa, ſi indifferentia tantundem ſignificat ac contingentia; nam ut ſupra dixi, libertas omnem abſolutam neceſſitatem, (hoc eſt metaphyſicam aut logicam] excludere debet. Verùm, ut jam explicui non ſemel, hæc indifferentia, hæc contingentia, hæc non neceſſitas, ut ita loquar, quæ eſt characteriſticum libertatis attributum, non prohibet, quominùs agens in partem quam eligit vehementiùs inclinetur, nec ullatenus poſtulat ut abſolutè indifferentes ſimus, & æquè ad utramque partem nos habeamus.

303. Itaque indifferentiam non admitto nisi eo ſenſu quo indifferentia tantundem ſignificat atque *contingentia* ſive non neceſſitas, at juxta ea quæ ſæpiſſime iteravi, indifferentiam æquilibrii non agnoſco, nec arbitror unquam eligi ab eo qui ſic ſit indifferens. Talis electio ſpecies quædam meri caſûs eſſet ſine omni ratione determinante tam apparente quàm occulta. Atqui ejuſmodi merus caſus, eventus ejuſmodi purè fortuitus, non manifeſtâ tantùm ſed omni causâ deſtitutus, commentum eſt quod nunquam in natura deprehendas. Concors ſapientum omnium ſententia eſt, caſum eſſe duntaxat rem apparentem (uti fortuna) à cauſarum ignoratione in noſtra mente exortam. Si verò talis indifferentia vaga daretur, aut ſi nullâ ratione ad eligendum impellente eligeremus, jam caſus aliquid reale foret, ſimile exiguæ illi declinationi atomorum, quam temere & ſine cauſa invehebat Epicurus, ut neceſſitatem vitaret, quod meritò tantopere Tullius irriſit.

304. Hæc atomorum declinatio in Epicuri mente cauſam finalem habebat quidem, ſcopus enim ipſius erat homines à fato abſolvere, ſed nullam habebat in rerum natura cauſam efficientem. Hoc commentum impoſſibile, ſi quod aliud, Baylius ipſe præclare refutat.

tat, uti mox dicemus. Et tamen (quod mirum eſt) videtur ipſe famoſæ illi declinationi ſimile quidpiam admittere. Sic enim loquitur (Diction. Art. Buridanus lit. 13.) *qui liberum arbitrium propriè dictum tuentur, in homine potentiam admittunt ſe determinandi vel dextrorſum vel ſiniſtrorſum, etiam dum ex parte utriuſque objecti propoſiti rationes moventes perfectè ſunt æquales. Aſſerunt enim mentem noſtram ſolâ libertatis exercendæ gratiâ poſſe dicere: malo hoc potius quàm illud, quamvis nihil in hoc magis quàm in illo electione dignum videam.*

305. Sed non omnes, qui liberum arbitrium propriè dictum admittunt, determinationem hanc à cauſa indeterminata profectam idcirco Baylio concedent. S. Auguſtinus nec non Thomiſtæ omnia eſſe determinata judicant, quin & adverſarios eorum ad circumſtantias electioni noſtræ congruas confugere videmus. Quid quòd neque Chimæricæ æquilibrii indifferentiæ favet experientia, poſſetque hic uſurpari ratiocinium quod contra modum quo Carteſiani libertatem ex independentiæ noſtræ conſcientia intima eliciunt, Baylius ipſe paulò ante uſurpabat. Nam licet non ſemper videam rationem inclinationis, quâ ad unum è duobus, quæ æqualia videntur, eligendum permovear, aderit tamen ſemper impreſſio quædam, etſi imperceptibilis quæ me determinet. Velle ſimpliciter exercere libertatem, nihil habet quod actum ſpecificet, aut nos ad alterutrius præcisè partis electionem moveat.

306. Pergit Baylius: *Duplici minimum viâ ſeſe ab æquilibrii laqueis expedire homo poteſt. Altera eſt, quam jam adduxi, nempe ut gratâ ſibi imaginatione blandiatur, quòd domi ſuæ regnet, nec ab objectis dependeat.* Via hæc obſtructa eſt: quantumvis domi tuæ imperare velis, nihil inde determinans elicies, nec hoc

hoc uni parti potiùs quàm alteri favet. Proſequitur Baylius: *Nempe hunc actum eliciet: volo hanc rem illi præferre quia mihi ſic placet*. Verùm hæc ipſa verba, *quia mihi ſic placet, mihi ſic lubet*, jam tum aliquam in *objectum* placens propenſionem includunt.

307. Immeritò itaque ſic proſequitur Baylius: *Sumque id quod determinaret, non ab objecto ipſo, ſed ab ideis quas homines de perfectionibus ac facultatibus naturaliter habent, deſumeretur*. [pro ideis illis Baylius inclinationes ſæpe occultas nominare debebat] *Altera via* (Baylio) *eſt ſortis ſive caſûs*. *Hic alea litem dirimeret*. Via hæc exitum habet, ſed à ſcopo aberrat, hoc enim eſt mutare ſtatum quæſtionis, quippe tunc homo ipſe non decîdit, aut ſi hominem nihilominus ſorte decidere contendis, jam homo ipſe non ampliùs eſt in æquilibrio, cum ſors æquilibris non ſit, & homo ſorti ſe addixerit. Semper in natura rationes occurrent quæ cauſæ ſunt eorum quæ caſu vel ſorte accidunt. Miror Baylium eâ ſagacitate virum tantopere à ſcopo aberrare potuiſſe. Alibi reſponſionem Buridanico Sophiſmati plenè ſatisfacientem dedi, nempe quòd caſus perfecti æquilibrii ſit impoſſibilis, cum mundum nunquam ita bipartiri quis poſſit ut impreſſiones utrobique æquipolleant.

308. Videamus nunc quid Baylius ipſe adversùs indifferentiam iſtam commentitiam vel prorſus indefinitam alibi opponat. Dixerat Cicero [lib. de Fato] aliquid atomorum declinatione acutius inveniſſe Carneadem, dum motus animi voluntarios indifferentiæ illius omnino indefinitæ cauſam eſſe ſtatuebat. *Voluntatis* enim noſtræ motuum, ut pote à natura noſtra profectorum *non eſſe cauſas externas & antecedentes*. Sed Baylius (Diction. artic. Epicurus pag. 1143.) præclarè reſpondet, quidquid à rei cujuſpiam natura proficiſcitur, eo ipſo eſſe determinatum: atque ita

 ſem-

ſemper determinatio ſuppetit, nec quidquam juvat Carneadis effugium.

309. Oſtendit alibi (Reſp. ad Provinc. Cap. 90. l. 2. pag. 229.) *libertatem quò magis ab iſto æquilibrio remota ſit, eò eſſe præſtantiorem. Intelligo*, inquit, *libertatem quæ mentis judicia ſequatur ſemper, nec objectis clarè cognitis ut bonis reluctari poſſit. Neminem reperio qui non fateatur veritatem clarè cognitam extorquere vel neceſſitare* (determinare potiùs niſi de neceſſitate morali ſermo ſit) *mentis aſſenſum; idem confirmat experientia. In Scholis conſtanter docetur, ſicut verum eſt objectum intellectûs, ita bonum eſſe objectum voluntatis, & ſicut intellectus nunquam affirmare poteſt niſi quod ſub veritatis ſpecie proponitur, ſic voluntatem nihil unquam amare poſſe, quod ſibi bonum non appareat. Nunquam aſſentimur falſo ut falſum eſt, neque malum unquam ut malum eſt amatur. Intellectus naturaliter determinatur ad verum in genere, & ad verum quodlibet particulare clarè cognitum. Similiter voluntas ex natura ſua determinatur ad bonum in genere, unde complures Philoſophi concludunt, ſtatim atque bona particularia clarè cognoſcuntur à nobis, ad ea amanda nos compelli. Nec intellectus hos actus ſuſpendit niſi quando objecta ſeſe obſcurè produnt, ita ut locus ſit dubitandi verane ſint an falſa quæ apparent: & inde plures colligunt voluntatem in æquilibrio non manere, niſi dum mens incerta hæret an objectum propoſitum ſibi ſit bonum: quamprimùm verò partem affirmativam amplectitur, neceſſariò in illud ferri, donec alia judicia mentis eam aliter determinent. Qui libertatem hoc pacto explicant, ſatis amplum in ea meriti demeritique campum reperire ſe autumant, quia ſtatuunt judicia mentis procedere à libera applicatione animi ad objecta conſideranda, invicem comparanda & diſcernenda. Nec prætereundum eſt, viros eſſe perquam eruditi*

[ſ]uditos (uti Bellarminum lib. 3. de Gratia & libero [a]rbitrio Cap. 8. & 9. & Cameronem in Reſponſione [a]d Epiſtolam viri Docti id eſt Epiſcopii): *qui aſſerant voluntatem ſemper neceſſariò ſequi ultimum actum [p]racticum intellectûs.*

310. Juvat ſuper his adnotare quædam. Notitia [v]aldè clara optimi, voluntatem ad id proſequendum *determinat*, non tamen neceſſitat propriè loquendo : Diſtinguendum ſemper eſt inter neceſſarium & cer[t]um ſive infallibile, uti ſupra monuimus non ſemel : Diſtinguenda etiam metaphyſica neceſſitas à morali. Cenſeo inſuper nullam voluntatem, exceptâ Divinâ, intellectûs judicium ſemper ſequi. Omnes creaturæ intelligentes affectibus quibuſdam obnoxiæ ſunt, aut ſaltem perceptionibus, aliquid confuſi involventibus, quæ non penitus ſitæ ſunt in eo quod *ideas adæquatas* voco. Et quanquam hi affectus in Beatis virtute legum naturæ præſtitutiq; rerum ſyſtematis ſemper ad verum ipſorum bonum tendant, non tamen perfectam ejuſdem notitiam ſemper habent, nobis quoad hoc ſimiles, qui inſtinctuum noſtrorum rationem cauſamque non ſemper intelligimus. Angeli & Beati ſunt creaturæ, perinde ac nos, in quibus ſemper aliqua perceptio confuſa notitiis diſtinctis intermiſcetur. Affine quidpiam de illis dixit Franciſcus Suarius (Tractatu de Oratione libro 1. Cap. 11.) cenſens, Deum res antecedenter ita conſtituiſſe, ut Beatorum preces, quando plena cum voluntate fiunt, eventum ſemper obtineant, quod *Harmoniæ præſtabilitæ* ſpecimen quoddam eſt. Nobis in mortali vita degentibus, præter judicium intellectûs cujus expreſſam notitiam habemus, intermiſcentur confuſæ quædam ſenſuum perceptiones, quæ non affectus tantùm, ſed & propenſiones inſenſibiles excitant, vel etiam ſenſibiles quidem, ſed quas ob exiguitatem aut animi diſtractionem

nem non animadvertimus. Hi motus judicium intellectûs perſæpe reddunt inefficax.

311. Circa Parallelismum inſtitutum inter intellectum in ordine ad verum & voluntatem in ordine ad bonum, ſciendum eſt, quòd clara diſtinctaque perceptio veritatis contineat actu in ſe veritatis ejuſdem affirmationem, unde fit ut intellectus eâ ipsâ perceptione neceſſitetur. Sed qualiſcumque demum perceptio boni habeatur, conatus agendi poſt judicium, in quo *voluntatis eſſentiam* repoſitam eſſe arbitror, à perceptione diſtinguitur. Unde cum tempore opus ſit ut hic conatus ad faſtigium ſuum perducatur, ſuſpendi ille, imò mutari poteſt intercurrente novâ perceptione vel affectione, quæ mentem aliò avertit, imò frequenter imbuit judicio contrario. Hinc eſt quòd mens noſtra tot habeat agnitæ veritati reſiſtendi vias, tantuſque ſit à mente ad cor, ab intellectu ad voluntatem trajectus. Præſertim ubi intellectus ferè per *cogitationes ſurdas* & in movendo parùm efficaces procedit, uti alibi explicavi. Atque ita nexus inter judicium intellectûs & decretum voluntatis non adeò neceſſarius eſt quàm primâ fronte poſſet exiſtimari.

312. Pergit optimè Baylius (pag. 221.) *imprimis defectus mentis humanæ cenſeri nequit, quòd libertatem indifferentiæ in ordine ad bonum in genere non habeat, quin potiùs inordinatio & imperfectio abſurda foret, ſi verè dici poſſet: parvi meâ refert, felixne ſim an miſer; nec magis ad bonum amandum, quàm odio habendum impellor; utrumque facere æquè poſſum. Quod ſi ad bonum in genere determinatum eſſe laudabile eſt & utile, ſanè defectus eſſe non poteſt, ad ſingula bona particularia manifeſtè agnita ut nobis bona neceſſitari. Imò neceſſariò conſequi videtur, ſi mens circa bonum generatim libertatem indifferentiæ non habeat, nec illam habituram etiam circa bona particularia,* dum

ilum expenſâ utrimque cauſâ hac eſſe ſibi bona judicat. Quid diceremus de anima quæ poſtquam judicium illud tuliſſet, meritò gloriaretur, ſe vi pollere bona iſta non amandi, imò habendi odio; quæ diceret: agnoſco clarè, hæc eſſe mihi bona, & neceſſariis hac in re luminibus abunde ſum inſtructa, nolo tamen illa amare, volo illa odiſſe. Decretum eſt, hoc ago; non quòd ulla ratio eò me impellat ſed quia mihi lubet ita agere. Quid, inquam, de hujuſmodi anima cenſeremus? an non magis imperfectam magiſque miſeram judicaremus, quàm ſi hac indifferentiæ libertate careret?

313. *At verè doctrina quæ voluntatem ultimo actui intellectûs ſubjicit non ſolùm nobiliorem nobis de anima conditione ideam ingenerat, verùm etiam oſtendit hominem ad felicitatem hac viâ faciliùs quàm via indifferentiæ deduci poſſe. Sufficiet enim menti vera ſua commoda clarè proponere, & ſtatim voluntas ad judicium rationis ſe componet. Si verò libertatem habeat à ratione clareque cognita objectorum qualitate minimè pendentem, homo animantium omnium indocillimus erit, nec unquam ejus in bonam partem inflectendi via certa ſuppetet; conſilia & ratiocinia cuncta prorſus inutilia eſſe poterunt. Illuſtrabis tu quidem & convinces intellectum ejus affatim, ſed reluctabitur voluntas, & rupis adinſtar immota perſtabit. Virgil. Æn. lib. 6. v. 470.*

Nec magis incepto vultum ſermone movetur,
Quàm ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.

Adversùs omne rationum genus pervicaciâ vanâ & morositate obfirmabitur, nec bonum ſuum clariſſimè cognitum amare libebit, libebit odiſſe. Quid cenſes, amabo? hanccine facultatem putabis munus omnium, quæ Deus homini largiri potuerit, eſſe præſtantiſſimum & noſtræ felicitatis inſtrumentum unicum, an potiùs vicem? Eſtne cur quiſquam glorietur quòd dicere poſſit:

omnia rationis meæ judicia contemſi, aliam omnino viam tenui ex ſolo principio beneplaciti mei? *Quantâ pœnitudine, quibus doloribus non laceraretur hujusmodi animus, ſi conſilium ita ſuſceptum perniciem afferret? Talis utique libertas hominibus magis noxia foret quam utilis; quia quantamcumque objecti bonitatem non ſatis repræſentaret intellectus ad adimendam voluntati boni reſpuendi facultatem. Longè itaque conducibilius eſt, hominem intellectûs judicio determinari ſemper, quàm ſuſpendendi actûs ſui copiam fieri voluntati, illo enim pacto faciliùs ac certiùs ſcopum ſuum conſequetur.*

314. Circa hoc ratiocinium obſervo rurſus, veriſſimum eſſe, quod ſæpe notavimus, libertatem indifferentiæ indefinitæ, quæque omni ratione determinante careat, tam noxiam abſonamque fore, quàm eſt impoſſibilis & commentitia. Quicumque ſic agere aut ſic agentem ſimulare vellet, quaſi temerè & ſine cauſa procederet, certiſſimè delirus haberetur. Sed reverà impoſſibile eſt ſic agi, ſi rigidè prorſus omnis animum movendi ratio excludatur. Ut primùm exemplum ejus afferre voles, ſtatim à poſita hypotheſi deviabis, & incides in caſum hominis qui non ſine cauſa, ſed inclinatione potiùs affectuve quàm judicio ſeſe regit. Quamprimùm enim dicet: *Ex ſolo principio beneplaciti mei judicia rationis meæ contemno, libet mihi ſic agere*; tantundem eſt ac ſi diceretur: inclinationem meam commodis meis, libidinem utilitati præfero.

315. Perinde hoc eſt, ac ſi quis homo moroſus & pervicax, ratus turpe fore amicorum vel famulorum monitis obſequi, obſiſtendi voluptatem aut vanitatem utilitati ex alieno ſuaſu rediturae anteferret. Evenire tamen poteſt, ut in re levis momenti vir etiam ſapiens ex præſcripto legis non agat & in propri

com-

ommoda peccet, ut alicui ſe cogere volenti aut im-
erium in ſe affectanti obſiſtat, vel eos qui facta ſua
bſervant confundat. Imò expedit interdum Marci
ruti exemplo ingenium occultare ſuum, vel adeò
ſaniam ipſam ſimulare, uti David fecit coram Rege
hiliſtinorum.

316. Alia multa præclara Baylius addit, ut oſten-
at quod agere contra judicium intellectûs magna ſit
nimæ imperfectio. Obſervat (pag. 225.) juxta
ſos etiam Moliniſtas *intellectum qui munere ſuo rite
ungitur, id quod optimum eſt, indicare.* Cap. 91. pag.
27. fingit Deum Protoplaſtis noſtris in Paradiſo di-
entem: *Facultatem de rebus judicandi largitus ſum
obis, mandata & documenta dabo inſuper, ſed liberi
rbitrii vobis à me conceſſi ea eſt natura, ut ſi caſus tu-
rit, æquali ad obtemperandum & non obtemperandum
irtute polleatis. Tentabimini: ſi libertate veſtrâ bene
ſi fueritis, eritis felices; ſin malè, infelices. Veſtrum
unc eſt diſpicere, num novi muneris inſtar à me poſtu-
re velitis ut vel ſinam veſtrâ vos abuti libertate, cum
voluerítis, vel abuſum iſtum impediam gratiæ novæ
npreſſione. Rem bene perpendite: Diem vobis ſolidum
l deliberandum concedo .... Nonne clarè agnoſcis*
ddit Baylius) *Protoplaſtos ratione ſuâ nullo adhuc
ccato obſcuratâ haud dubiè convincendos fuiſſe, à
eo tanquam beneficiorum in ſe collatorum cumulum
ti debere, ne ſeſe malo facultatum ſuarum uſu inter-
permitteret? Et ſi Adam inani ſui ipſius gubernan-
honore illectus Divinam directionem, quâ felicita-
n ſuam in tuto collocare poterat, recuſaſſet, nonne
m Phaëtontum & Icarorum prototypon futurum fuiſ-
fatendum foret? Imò æquè penè impium, ac Ajax
phoclæus, qui ſine Deorum ope vincere volebat, ac
avíſſimum quemque tali cum auxilio hoſtes fugatu-
m dicebat.*

317.

317. Demonſtrat etiam Baylius Cap. 80.) homines non minùs ſibi gratulari, imò ſibi magis applaudere, ſi ſuperno auxilio quàm ſi judicio ſuo fortunati debeant, & quando rationibus maturè penſatis inſtinctum aliquem tumultuoſum & ſubitò ingruentem cum ſucceſſu prætulere, inſolitam inde lætitiam percipi; nam vel Deum, vel Genium tutelarem noſtrum, vel aliud neſcio quid, quod ſub vago *fortunæ* nomine intelligitur, faviſſe nobis imaginatione concipimus. Certè Lucius Sylla & Julius Cæſar fortunâ magis ſuâ quàm in rebus agendis dexteritate gloriabantur. Ethnici ac imprimis Poëtæ, præque cæteris Homerus Heröas ſuos impulſu divino regebant. Æneas apud Virgilium nil niſi Deo quopiam duce & auſpice aggreditur. Arguta Imperatorum laudatio erat, cum & copiis ſuis & Diis, quos Ducibus commodaſſent, viciſſe dicebantur.

Te copias, te conſilium & tuos
Præbente Divos,

Dicebat Horatius Auguſto. Belli Duces ſub Imperatorum *auſpiciis* præliabantur, quaſi eorum in fortuna acquieſcentes, nam auſpicia ad ipſos alteri ſubmiſſos non pertinebant. De gratioſis cæli muneribus mirè ſibi plaudunt homines, & potius ducunt fortunatum eſſe quàm induſtrium & ſolertem. Nulli ſe feliciores credunt quàm Myſtici, qui Deum in quiete tenere, & Deum in ſe agere arbitrantur.

318. Ex altera parte, uti Baylius addit Cap. 83) *Philoſophus aliquis Stoicus qui fatalem rebus omnibus neceſſitatem affigit, æquè ac alius quivis è bona electione voluptatem percipit, & homo quilibet bene ſanus comperiet, quòd non tam volupe ſit diu deliberaſſe & tandem honeſtiſſimam elegiſſe partem, quàm primo impetu in meliora ferri. Atque ideo incredibili gaudio compleri mentem, cum ſibi perſuadet in virtutis amore*

i conſirmatam, ut ſine lucta ulla tentationem quam-iam propulſatura foret. Homo, cui aliquid contra offi-ium, honorem vel conſcientiam ſuam agendum propo-itur, & qui è veſtigio reſpondet in ſe non cadere tale acinus, & reverà in ſe non cadere comperit, longè de ſe ntit præclariùs, quàm ſi deliberandi ſpatium poſtula-et, & horas aliquot, quam in partem ſe vertat, dubius ereret. Moleſtiſſimum multoties accidit datâ duorum tione non poſſe ſtatuere, gratiſſimumque foret vel mici conſilio vel cœleſti quopiam auxilio ad electio-em bonam compelli. Ex his omnibus videre licet, uantopere judicium determinatum vagæ illi, quæ os incertos relinquit, indifferentiæ præcellat. Sed uid multa? Satis, opinor, probavimus, ſolâ ignoran-â aut affectu poſſe nos ſuſpenſos teneri, & hac de auſâ hoc in Deum cadere non poſſe. Quò magis ad eum appropinquatur, eò perfectior eſt libertas, ſem-erque Catonis indoles, qui Vellejo Paterculo teſte, *liter quàm rectè facere non poterat*, hominis, qui æſitare poſſit, ingenio præferetur.

319. Hæc Baylii adverſus vagam indifferentiam tiocinia repræſentare & confirmare libuit, tum ut gumentum hoc illuſtraremus, tum ut Baylio Bay-ium ipſum opponeremus, atque oſtenderemus, eum : impoſita Deo quàm fieri poteſt optimè eligendi, ceſſitate conqueri non debuiſſe. Vel enim ex indif-rentia vaga & fortuitò, vel ex ſubitario animi impe-, aliove quopiam affectu, vel denique ex prævalenti tionis ad optimum moventis inclinatione agit: atqui fectus, qui è confuſa boni apparentis perceptione iuntur, in Deo locum non habent, vaga autem in-fferentia commentitia eſt; quid igitur reſtat, niſi ut tio validior Dei electionem poſt ſe trahat? Noſtræ ertatis imperfectione fit, ut pro bono malum, pro nori malo majus malum, & pro majori bono mi-

Digitized by Google

nus bonum eligere poſſimus. Id totum è fallaci boni malique repræſentationibus oritur. Deus con tra ſemper in maximum verum, maximumque b num fertur, hoc eſt in bonum verum ſimpliciter, ſu matim & abſolutè tale, quod utique ipſe cognoſ neceſſe eſt.

320. Falſa iſta idea libertatis, ab iis conficta, q libertatem, non dico à coactione, ſed etiam à neceſſi tate ipſa eximere non contenti vellent inſuper eam certitudine & determinatione, hoc eſt à ratione & perfectione immunem reddere, placuit nihilominus Scholaſticis quibuſdam, qui ſuis ſæpe argutiis intri- cant ſeſe, & vocabulorum paleam pro rerum ipſarum grano amplexantur. Nempe commentitiam aliquam notionem effingunt, ex qua commoda haurire ſe poſſe arbitrantur, eamque cavillationibus propugna re conantur. Hanc ad claſſem pertinet indifferentia omnimoda, quam voluntati indulgere eſt privilegi um ei concedere non abſimile ei, quod Carteſiani qui dam myſticique nonnulli naturæ Divinæ affingunt potentiam ſcilicet faciendi id quod eſt impoſſibile, producendi abſurda, & efficiendi ut duæ enunciatio nes contradictoriæ ſint ſimul veræ. Velle ut ex omni moda indifferentia prorſus indeterminata determina tio aliqua prodeat, eſt velle ut aliquid ſponte è nihilo profluat. Ponitur Deus hanc determinationem no dare, nullam igitur originem habet illa, nec in ani ma, nec in corpore, nec in circumſtantiis, cum h omnia indeterminata ponantur. Et tamen ecce prodit exiſtitque determinatio ſine ulla præparatio ſine diſpoſitione ulla, ita quidem ut nec Angelus, Deus ipſe quo pacto illa exiſtat, videre vel oſten poſſit. Hoc non modò eſt è nihilo egredi, ſed eti egredi per ſe ipſum. Doctrina hæc aliquid æquè ri culum invehit ac declinationes Atomorum Epicu

de quibus ſupra locuti ſumus. Volebat Epicurus unum ex his corpuſculis quæ rectis lineis ad perpendiculum deorſum feruntur ſubitò declinare paululùm ſine cauſa, ſolùm quia voluntas ita jubet. Et non a hunc Philoſophum eò confugiſſe ideo tantùm, ut actatam illam indifferentiæ omnimodæ libertatem artam tectam conſervaret. Ex quo patet commentum hoc valdè antiquum eſſe & novis commentis occaſionem præbuiſſe, ut meritò dici poſſit, *Chimæra Chimæram parit.*

321. Epicuri mentem hoc de negotio his verſibus expreſſit Lucretius. lib. 2. de Natura rerum.

Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare quis eſt qui poſſit cernere ſeſe?
Denique ſi ſemper motus connectitur omnis
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo,
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus exſtat
Per quam progredimur quo ducit quemq; voluptas?
Unde eſt hæc, inquam, fatis avulſa voluntas?
Declinamus item motus, nec tempore certo
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit mens,
Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra gerun-tur.

Ineptum eſt hominem, qualis Epicurus fuit, poſtquam Deos omneſque ſubſtantias incorporeas à mundi procuratione ſubmoviſſet, imaginari ſibi potuiſſe, voluntatem, quam ex atomis ipſe componit, in atomos imperium habere, eaſque à via recta deflectere, cum nulla, qua id fiat ratio, poſſit afferri.

322. Carneades omiſſis atomis in ipſa ſtatim mente putatæ indifferentiæ vagæ rationem invenire voluit,

 ſumens

ſumens pro ratione id ipſum, cujus rationem inve
gabat Epicurus. Nihil agebat Carneades, niſi qu
hominibus parùm attentis faciliùs imponeret; abſur
ditatem in una materia, in qua paulò nimiùm mani
feſta erat, transferendo ad aliam quæ tricarum pa
entior erat, videlicet à corpore ad animam, quia ple
que circa mentis naturam caligabant. Epicurus, qu
animam componebat ex atomis, ſaltem in eo culpa
dus non erat, quòd ſuæ determinationis originem i
illo quærebat quod ipſius animæ originem eſſe aut
mabat. Quare Cicero ac Baylius immeritò Epicuru
tantopere vituperant, Carneadem verò non minùs ab
ſurda pronunciantem laudant: nec capio quo pa
Baylius, vir alioquin acutiſſimus larvatâ abſurdita
ita imponi ſibi paſſus ſit, ut commentum iſtud, con
tum qui ab humano ingenio hac in re exeri poſſit, ma
ximum appellare non dubitarit: quaſi verò anima qu
rationis eſt ſedes, potiùs quàm corpus, agere ſine ratio
de aliqua ſive cauſa interna externave determinat
poſſit; aut quaſi magnum illud Axioma, nihil ſi
cauſa fieri, ad corpora ſola pertineret.

323. Equidem Forma ſive Anima hac dote Ma
teriæ præſtat, quòd ſit principium actionis, ut po
habens in ſe principium motûs ſive mutationis, verb
τὸ αὐτοκίνητον, uti vocat Plato; cum econtra Ma
teria ſit ſolùm paſſiva & impulſu indigeat ad age
dum, *agitur ut agat*: at ſi anima ſeipsâ activa eſt, u
revera eſt, ob id ipſum non eſt prorſus ex ſe indiffe
rens ad actionem uti materia; & in ſeipſa aliquid r
periat neceſſe eſt, per quod ſe ipſa determinet. Et q
dem ſecundùm Harmoniæ præſtitutæ ſyſtema ani
in ſeipſa & in natura ſua ideali, quæ exiſtentiâ ante
eſt, determinationum ſuarum rationes rebus circu
ſtantibus omnibus attemperatas reperit. Hoc pa
in ſtatu puræ poſſibilitatis ab æterno determinata

agendum liberè illud ipſum, quod actura eſt in
npore quo exiſtet.

324. Baylius ipſe obſervat egregiè, libertatem in-
ferentiæ (qualis admittenda eſt) inclinationes neutr-
am excludere, nec æquilibrium poſtulare. Satis
olixè oſtendit [Reſp. ad Provinc. Cap. 139. pag.
8. ſeqq.] animam cum bilance comparari poſſe, in
a rationes inclinationeſque ſint loco ponderis. Bi-
x, ſi lancis utriuſque pondera ſint æqualia, quie-
t, propendet autem alterutram in partem, prout
x alterutra magis gravata fuerit. Nova in
nte ratio ſupperaddita pondus ſuperius efficit,
a recens veteri præradiat, gravioris pœnæ
tus voluptatem aliquantam prægravat. Ubi duo
præliantur affectus, penes fortiorem ſemper eſt vi-
oria, niſi ratio vel affectus quiſpiam fœderatus ſup-
ias debiliori ferat. Dum quis vitæ ſervandæ gratiâ
rces in mare projicit, actio, quam Scholæ mixtam
cant, voluntaria eſt & libera, & tamen amor vitæ
tunarum amorem vincit indubitanter. Mœror ta-
n ex amittendarum fortunarum recordatione ex-
tur, eòque difficiliùs projectio illa decernitur, quò
jor eſt jactura, & quò propriùs ad æqualitatem
edunt oppoſitæ rationes, uti videmus bilancem
erminari promptiùs, cum pondera valde diſcre-
nt.

325. Interim cum ſæpe plura duobus, ex quibus
gi poſſit, occurrant, poſſet anima tunc comparari
n vi aliqua, quæ in plures ſimul partes conatum
rat, ſed non agat niſi in partem illam ex qua plus
ilitatis aut minùs reſiſtentiæ reperit. Ita aër in reci-
nte vitreo nimis compreſſus franget illum, ut exeat,
conatum quidem in omnes partes exerit ſed deni-
in debiliorem convertit impetum. Hôc pacto in-
nationes animæ, quæ ſunt voluntates antecedentes,

in omnia bona obvia feruntur, ſed voluntas conſequens, quæ ex illis reſultat, verſus partem efficaciùs propoſitam ſeſe convertit.

326. Hæc tamen inclinationum præponderatio nullatenus prohibet quin homo ſit actionum ſuarum Dominus, modò poteſtate ſuâ uti norit. Imperium ejus imperium rationis eſt. Si animum duntaxat ad obſiſtendum affectibus tempeſtivè comparet, quorumlibet etiam vehementiſſimorum impetum coërcere valebit. Fingatur Auguſtus Cæſar Fabium Maximum neci damnaturus, pro more ſuo datum ſibi à Philoſopho quodam conſilium exequi & priùs Alphabethum græcum recitare quàm quidquam ſtatuat iratus. Hæc una cogitatio & Fabio vitam, & Auguſto gloriam ſervare poterit; Verùm niſi felix quædam hujuſmodi cogitatio præſto ſit, quæ beneficentiæ alicui Divinæ prorſus ſingulari debetur interdum, aut niſi quædam induſtria priùs acquiſita juverit excitandis cogitationibus tempori & loco congruentibus accommoda, quali pollebat Auguſtus, affectus rationem ſuperabit. Auriga quidem imperium in equos exercet, ſi eos regit uti debet & poteſt; ſed ſi aliquando negligentiùs agat laxatis frenis.

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

327. Fatendum eſt ſemper in voluntatem noſtram ſatis poteſtatis ineſſe nobis, ſed non ſemper venit in mentem illâ uti. Unde palàm fit, uti jam ſæpius obſervavimus, animæ in ſuas inclinationes imperium eſſe potentiam, quæ non niſi indirectè poſſit exerceri, ad eum ferè modum, quo Pontifices poteſtate in Regum temporalia pollere volebat Bellarminus. Equidem actiones externæ, quæ vires noſtras non excedunt, voluntate noſtra pendent abſolutè, ſed ipſæ noſtræ volitiones non pendent ab illa niſi per quædam diverticula ſolerter quæſita, quæ conſilii noſtri vel ſuſpendendi

endi vel mutandi viam nobis ſuppeditant. Domi im-
ramus, non uti Deus in mundo, qui *dixit & facta*
nt, ſed veluti Princeps ſapiens in ſua ditione vel uti
nus Pater-familias in ſua familiâ. Baylius interdum
m aliter accipit, quaſi noſtrum in actiones noſtras
perium abſolutum, & à rationibus ac viis ſive me-
is independens eſſe deberet, ut de arbitrii libertate
eritò poſſimus gloriari. Sed ne Deus quidem ipſe
le habet aut habere debet, nam mutare naturam
am non poteſt, neque aliter agere quàm ordinatè.
quâ, obſecro, ratione ſe homo derepente transfor-
are poſſet? Dixi jam ſupra, imperium Dei, imperium
pientis, imperia ſunt rationis, ſolus tamen Deus vo-
ntates habet maximè deſiderabiles, unde fit ut illas
mutandi potentiâ minimè indigeat.

328. *Si anima domi ſuæ imperaret* (inquit Baylius
g. 753.) *ſimul atque voluerit, hic dolor, hæc mœſti-
a reportata de affectibus victoria comites evaneſcent*.
d hoc obtinendum ſufficeret, ejus ſententiâ dare ſibi
differentiam erga affectuum objecta (pag. 758.)
id igitur cauſa eſt (inquit) *cur indifferentiam iſtam
i non dent homines, ſi domi imperant, & actionum
arum ſunt Domini*? Verùm hæc objectio idem pror-
s valet ac ſi quærerem, quare Pater-familias ſibi ipſe
n det aurum quo indiget? hic quidem aurum ac-
irere poteſt, ſed induſtriâ ſuâ non nudo juſſu vel at-
ctu, uti poterat Midas, aut fabuloſis illarum fœmi-
rum ſæculis fiebat quas Fatas vel Feas vocant. Ut
is ſibi det quidquid cupit, non ſatis eſſet imperare
mi, ſed oporteret omnium rerum eſſe Dominum,
n enim omnia domi proveniunt. Et verò dum quis
rca ſe ipſe operatur, rem non aliter inſtituere debet,
que dum operatur circa res alias. Objecti primùm
i conſtitutionem & qualitates pernoſcere, tum de-
um ei ſuas operationes accommodare neceſſe habet.

Non ergo momento unico, nedum voluntatis actu aliquo nos ipſi corrigimus, aut meliorem acquirimus voluntatem.

329. Juvat nihilominùs animadvertere, dolores ac moleſtias quæ reportatam de affectibus victoriam comitantur, quibuſdam in gaudium ingens converti, quòd è mentis ſuæ virium & gratiæ Divinæ conſcientia percipiunt. Qua de re Aſcetæ verique Myſtici experientiâ magiſtrâ loqui poſſunt, imò & genuinus Philoſophus nonnihil quod hîc dicat habet. Pertingi utique ad ſtatum adeò felicem poteſt, eſtque hæc via una è præcipuis, quibus anima ad firmandum imperium ſuum uti valet.

330. Quòd ſi Scotiſtæ ac Moliniſtæ videntur *indifferentiæ vagæ* favere (videntur, inquam, dubito enim an id ſeriò faciant, ubi eam bene perſpectam habuerint) Thomiſtæ certè & Auguſtiniani prædeterminationi patrocinantur. Alterutrum enim eſt neceſſarium. S. Thomas Aquinas ad ſolidum tendere ſolet; Subtilis Scotus dum Aquinati contradicere ſtudet, ſæpe res obſcurat potiùs quàm illuſtrat. Thomiſtæ Magiſtrum ſuum ſequuntur communiter, nec animam ſeſe determinare concedunt, niſi prædeterminatam; ſed Recentiorum Thomiſtarum prædeterminatio non eſt fortaſſis omnino illa quâ opus eſt. Durandus à S. Porciano, qui frequenter in opinando ſingularis erat, & concurſui Dei ſpeciali refragabatur, non tamen idcirco prædeterminationem aliquam repudiavit. Cenſuit enim Deum in anima & rebus eam circumſtantibus ipſarum determinationum animæ rationem intueri.

331. Idem ferè quod Thomiſtæ hac in re, ſenſere Stoici veteres, qui ſimul determinationem aſtruebant & negabant neceſſitatem; quanquam inductæ rerum omnium neceſſitatis inſimulati ſint. Cicero Libro de

Fato

fato Democritum, Heraclitum, Empedoclem, Ariſtotelem cenſuiſſe dicit omnia ita fato fieri, ut id fatum neceſſitatis vim haberet; alios verò (forſan Epicurum & Academicos intelligit) fuiſſe, quibus viderentur ſine ullo fato eſſe motus animorum; Chryſippum verò tanquam arbitrum honorarium, medium tenere voluiſſe. Arbitror falli Tullium de Ariſtotele, qui contingentiam & libertatem agnovit ſi quis alius, imò longiùs quàm par erat progreſſus eſt, dum dixit (imprudens, ut opinor) enunciationes de futuris contingentibus non eſſe determinatè veras, in quo quidem à Scholaſticis pleriſque meritò deſertus eſt. Cleanthes ipſe, Magiſter Chryſippi, quanquam futurorum eventuum determinatam veritatem tueretur, eorum tamen inficiabatur neceſſitatem. Quòd ſi Scholaſtici, quibus de futurorum contingentium determinatione tantopere perſuaſum eſt, (uti Patribus Conimbricenſibus celebris curriculi Philoſophici autoribus erat perſuaſum) perſpexiſſent rerum nexum, qualem Harmoniæ generalis Syſtema exhibet, judicaſſent, ni fallor, certitudinem præviam aut determinationem futuritionis admitti non poſſe, quin prædeterminatio rei quædam in cauſis rationibuſque ſuis admittatur.

323. Marcus Tullius illud Chryſippi medium conatus eſt explicare nobis; Sed Juſtus Lipſius in *Philoſophia* ſua *Stoicorum* notavit locum Ciceronis eſſe inutilum, & totam Philoſophi hujus Stoici ratiocinationem ab Aulo Gellio nobis eſſe conſervatam (Noct. Attic. lib. 6. Cap. 2.) damus illam in compendio. Fatum eſt ſempiterna quædam & indeclinabilis ſeries rerum & catena. Aliarum opinionum ſectarumque Autores huic definitioni, ita obſtrepunt: inde ſequi motus voluntatis eſſe neceſſarios, & nocentium pœnas legibus iniquè conſtitutas, ſi homines ad male-

ficia non ſponte veniunt ſed fato trahuntur. Contra Chryſippus ait, malum à primigenia conſtitutione animarum provenire, quæ partem facit ſeriei fatalis; ingenia ſi per naturam primitus ſalutariter utiliterque ficta ſint, omnem illam vim quæ de fato extrinſecùs ingruit, inoffenſiùs tractabiliúſque tranſmittere. Sin verò ſint aſpera & inſcita & rudia, nulliſque bonarum artium adminiculis fulta; voluntario impetu in flagitia & errores ruere. Tum Chryſippus (Tullio referente) cauſarum alias eſſe inquit perfectas & principales, alias adjuvantes & proximas; ac cylindri comparatione utitur, cujus volubilitas, velocitas ac facilitas in motu à cylindri figura præcipuè oritur, lentiùs decurreret, ſi aſperum corpus & confragoſum foret. Indiget tamen impulſu ſicut anima objectorum ſenſilium ſollicitatione eget, & impreſſionem recipit ſecundùm conſtitutionem præſentem.

333. Arbitratur Cicero eas in difficultates delabi Chyſippum, ut neceſſitatem fati confirmet invitus. Idem ferè ſentit Baylius (Diction. Art. Chryſippus lit. H) Ait hunc Philoſophum iſtâ lacunâ nunquam emerſurum, cum cylindrus, quòd lævis aut aſper ſit, ab artifice habeat. Unde fiet ut Deus, Providentia ac fatum ſint cauſæ mali & quidem ad illud compellentes. Reſpondet Juſtus Lipſius (Diſſertat. 14. lib. 1.) Stoicos mali principium in materia conſtituiſſe; perinde (meâ ſententiâ) ac ſi dixiſſet, ſaxum, quod artifex expolivit, rudius & inæqualius fuiſſe quàm ut Cylindrus inde bonus exiret. Baylius adverſùs Chryſippum profert Onomai & Diogeniani fragmenta apud Euſebium Præparationis Evangelicæ lib. 6. Cap. 7. 8. & maximè inſiſtit refutationi quam Plutarchus libro de communibus notitiis adverſus Stoicos inſeruit & Baylius ipſe retulit Artic. *Paulicians* lit. G. Verùm tanti non eſt iſta refutatio. Contendit

Plu-

Digitized by Google

Plutarchus tollendam Deo potentiam potiùs quàm concedendum Ei malorum permiſſionem, negatque malum ad bonum majus conferre poſſe. Atqui ſupra oſtendimus, Deum non idcirco non eſſe omnipotentem, quòd nihil melius facere poſſit quàm producere optimum, quod mali permiſſionem continet, palámque fecimus plùs quàm ſemel id quod in parte aliqua ſigillatim ſumpta incongruum eſt, ad totius perfectionem poſſe conferre.

334. Viderat aliquid ejuſmodi Chryſippus non ſolùm quarto ſuo Περὶ Προνοίας libro apud Gellium (lib. 6. Cap. 1.) ubi vult bonum intelligi non poſſe, niſi ex mali oppoſitione (quæ ratio hîc non ſufficit) ſed adhuc meliùs, dum Dramatis exemplo utitur libro ſecundo de Natura (uti Plutarchus ipſe refert) dicens, in Comœdia quædam interdum eſſe inſipida per ſeſe, quæ tamen poëmati toti aliquid venuſtatis addant. Epigrammata ſive inſcriptiones vocat Chryſippus. Nobis Comœdiæ veteris natura non ſatis perſpecta eſt, ut hunc Chryſippi locum penitus intelligere poſſimus; ſed cum Plutarchus aſſentiatur, fas eſt exiſtimare, non ineptam fuiſſe comparationem. Reſpondet itaque Plutarchus Primò, mundum non eſſe ludicri Dramatis inſtar. Sed malè reſpondet, in hoc enim ſolùm comparatio ſita eſt Chryſippi, quòd pars mala totum ipſum melius efficere poſſit. Reſpondet ſecundò malum illud exiguam duntaxat Comœdiæ partem eſſe, cum econtra vita humana malis ſcateat; ſed neque reſponſum illud valet: conſiderare quippe debuerat Plutarchus id quod nobis notum eſt eſſe minimam univerſi partem.

335. Sed redeamus ad Chryſippi Cylindrum: meritò ille pronunciat vitium è primigenia quorundam ingeniorum conſtitutione naſci. Objicitur, Deum ingenia illa condidiſſe: nec Chryſippus effugere poterat

terat niſi per imperfectionem Materiæ quæ Deum melius facere non ſinebat. Sed effugium iſtud nullum eſt, ipſa namque materia indifferens eſt ad formas omnes, & à Deo creata eſt. Malum provenit à formis ipſis, ſed quæ à rebus abſtractæ ſunt; hoc eſt, ab ideis quas ſuæ voluntatis actu non magis produxit Deus, quàm numeros & figuras, &, ut verbo dicam, non magis quàm eſſentias quaslibet poſſibiles, quæ pro æternis & neceſſariis habendæ ſunt, nam in ideali poſſibilium regione, id eſt, in intellectu Divino reſident. Deus itaque auctor non eſt eſſentiarum, quatenus hæ meræ poſſibilitates ſunt; attamen nihil exiſtit actuale cui ipſe non decreverit dederitque exiſtentiam: permiſit autem malum quia in optima omnium, quæ in regione poſſibilium reperiebatur, idea malum involvebatur, & hanc idem ſumma ſapientia non adoptare non poterat. Atque hæc notio ſapientiæ, potentiæ bonitatique Divinæ ſimul ſatisfacit, nec tamen ingreſſum malo præcludit. Nempe Deus tantam, quantam univerſum capere poteſt, perfectionem creaturis impertitur. Impellitur Cylindrus, ſed quod in ejus figura aſperum eſt, motûs celeritatem moderatur. Hæc Chryſippi comparatio non multùm abludit à noſtra, quæ à navi onuſta deſumebatur, quam flumen propellit, ſed eò lentiùs, quo fuerit navis onuſtior. Ambæ comparationes iſtæ eundem ſcopum ſpectant. Atque inde videre licet, ſi veterum Philoſophorum ſententiæ magis perſpectæ nobis forent, nos in illis plus, quàm paſſim creditur, reperturos eſſe rationis.

336. Baylius ipſe locum Chryſippi commendat [Artic. Chryſippus lit. T.] quem A. Gellius ibidem refert, ubi Philoſophus iſte malum per concomitantiam agnatum eſſe contendit. Id etiam ope noſtri Syſtematis elucidatur; oſtendimus enim malum à Deo permiſſum non eſſe voluntatis Ejus objectum velut

finem

finem aut medium, ſed ſolùm velut conditionem, utpote quod optimo adhærere debebat. Fatendum tamen eſt Chryſippi Cylindrum objectioni de neceſſitate non ſatisfacere. Addendum erat primò, quòd per electionem Dei liberam fiat ut è poſſibilibus aliqua exiſtant; deinde creaturas rationales etiam liberè agere juxta naturam ſuam primigeniam, quæ jam tum in ideis æternis inveniebatur, denique quòd objecti bonitas voluntatem quidem inclinet, non tamen neceſſitet.

§ 37. Libertatis in creatura repertæ perfectio ſine dubio eminenter in Deo exiſtit, intellige eam quæ pura perfectio eſt & quæ nullam imperfectionem arguit. Nam poſſe falli & poſſe aberrare, imperfectio eſt; imperare autem affectibus perfectio quidem eſt, ſed quæ imperfectionem, affectum videlicet ipſum ponit, cujus Deus eſt incapax. Meritò dixit Scotus, ſi Deus non eſſet liber & à neceſſitate immunis, creaturam liberam fore nullam; at Deus nullâ prorſus in re indeterminationis omnimodæ capax eſt; nec ignorare, nec dubitare, nec judicium ſuſpendere poteſt. Ejus voluntas ſemper eſt fixa, nec niſi per optimum figi poteſt. Deus etiam voluntatem particularem primigeniam, hoc eſt à legibus ſive voluntatibus generalibus independentem habere nunquam poſſet, eſſet enim hujusmodi voluntas præter rationem, nec de Adamo, de Petro, de Juda ullove alio individuo ſtatuere poſſet, niſi ſtatuendi ratio aliqua præſto eſſet, & hæc ratio neceſſariò ducit ad enuntiationem aliquam generalem. Sapiens ſemper agit *per principia*, ſemper agit *per regulas*, & nunquam per exceptiones, niſi cum regulæ concurrunt invicem per tendentias contrarias, & tunc regula fortior præponderabit; alioquin aut ſe mutuò præpedient, aut certè tertium aliquod inde reſultabit; & his caſibus altera

regula

regula alteri exceptionis inſtar erit; nec ullæ unquam apud eum qui ſemper ordine agit, *exceptiones originales* reperiuntur.

338. Si qui ſint, qui putent electionem & reprobationem ex parte Dei fieri per poteſtatem aliquam deſpoticam ab omni ratione, non tantùm manifeſta, ſed etiam occulta abſolutam, hi profectò opinionem tuentur, quæ naturam rerum juxta & divinas perfectiones ſubvertit. Hujuſmodi *decretum abſolutè abſolutum*, ut ita loquar, eſſet ſine dubio intolerabile. Lutherus & Calvinus ipſi ab eo ſtatuendo procul abfuerunt: ac ille quidem ſperat fore ut in futura vita juſtæ electionis Divinæ rationes à nobis comprehendantur. Hic verò diſertè proteſtatur has rationes eſſe juſtas ac ſanctas, licet nobis ignotas, ſupra citavimus in hanc rem Calvini de Prædeſtinatione tractatum, cujus hæc ferè ſunt verba: Deus ante Adæ lapſum, quid ſibi facto opus foret deliberaverat, idque ob cauſas nobis occultas... Reſtat itaque ut partis hominum reprobandæ juſtas cauſas habuerit, ſed nobis IGNOTAS.

339. Veriſſima hæc ſententia: quidquid Deus facit, maximè rationi conſentaneum eſſe, nec melius fieri potuiſſe, omnem hominem ſani judicii ſtatim percellit, & aſſenſum, ut ita dicam extorquet. Et tamen fato quodam accidit ut Philoſophi quidam acutiſſimi eam in dubium vocent, & in progreſſu aſtuque diſputationis in prima rationis principia ſub vocabulorum involucro non agnita quandoque impingant imprudentes. Vidimus ſupra, quomodo Vir præſtantiſſimus Baylius quantumvis perſpicax principium jam relatum, quod certiſſimum eſt ſupremæ Dei perfectionis conſectarium, impugnârit: nempe cauſam Dei agere ſe hac ratione credidit eumque ab imaginaria neceſſitate immunem reddere, conceſsâ Ei eligendi

gendi inter plura bona minoris facultate. Meminimus ſupra Cl. Diroiſii aliorumque qui miræ huic opinioni nimiùm quantùm receptæ adhæſerunt. Non advertunt illius Patroni hoc pacto falſam Deo libertatem conſervari, vel potiùs affingi, ſcilicet libertatem agendi contra rationem, Dei opera correctioni obnoxia reddi, nobiſque penitus adimi poteſtatem, imò & ſpem quidquam circa mali permiſſionem rectè & cum ratione dicendi.

340. Aberratio iſta, Baylii ratiociniis plurimùm offecit & viam ipſi præcidit multis è difficultatibus emergendi. Neglectus magni illius principii, quòd nihil ſine ratione fiat & indifferentiæ vagæ amor fecit, ut etiam *leges naturæ* arbitrarias & indifferentes eſſe cenſeret, objiceretque Deum ad finem ſuum in regno gratiæ meliùs pervenire potuiſſe, ſi legibus illis non inhæſiſſet, ſi ſæpius ipſas miſſas feciſſet, aut etiam alias conſtituiſſet. Id autem maximè verum eſſe cenſebat de lege unionis animæ cum corpore, opinatur enim cum Carteſianis recentibus qualitatum ſenſilium ideas, quas Deum occaſione motuum corporis, animæ impertiri putant, nihil habere quod motus corporis repræſentet aut illis ſimile ſit. Ita in mero Dei arbitrio erat, caloris frigoris, luminis cæterarumque qualitatum eas quas nunc experimur ideas aut prorſus alias nobis largiri. Miratus ſum frequenter hominibus tam eruditis ſententias tam parùm Philoſophicas, tamque primis rationis effatis contrarias probari potuiſſe. Nihil enim Philoſophiæ alicujus imperfectionem luculentiùs indicat, quàm ſi Philoſophus fateri cogatur aliquid in ſyſtemate ſuo reperiri, cujus ratio nulla exiſtat. Id ſanè tantundem eſt ac atomorum Epicuri declinatio. Sive Deus ſive natura operetur, ſuæ nunquam rationes operationi deerunt. Ac in naturæ quidem operationibus rationes iſtæ vel à veri-
taribus

tatibus neceſſariis vel à legibus, quas Deus rationi conformiores eſſe judicavit, petentur; in operationibus autem Dei ab electione ſuprema Rationis, qua Deus ad agendum movetur, dependebunt.

341. Petrus Silvanus Regis celebris Carteſii aſſecla Metaphyſicæ ſuæ parte 2. libro 2. Cap. 29. rectè aſſeruerat facultates homini à Deo conceſſas omnium, quarum homo juxta generalem naturæ ordinem capax fuerat, eſſe præſtantiſſimas. *Si*, inquit, *ſola Dei potentia & hominis natura ſecundùm ſe conſiderentur, Deus hominem perfectiorem reddere potuiſſe facillimè concipitur; at ſi homo non in ſe ipſo & à reliquis creaturis ſeparatus, ſed velut univerſi membrum ac pars generalibus motuum legibus ſubjecta conſideretur, agnoſcendum erit, hominem, quàm potuit perfectiſſimum, eſſe conſtitutum.* Subdit: *nos non concipere quòd Deus ullam corpori conſervando rationem aptiorem adhibere potuerit, quàm dolorem, quo vitare, quà licet, admonemur quæ nos deſtruere poſſint.* Rectè Cl. Regis ait generatim, Deum meliùs quàm fecerit, reſpectu totius facere non potuiſſe. Et quamvis in quibuſdam univerſi regionibus animalia rationalia forſitan exiſtant homine perfectiora, benè tamen id à Deo factum judicabimus, neque limites operationi Ejus præſcribendos, ſed omnigenas ſpecies, alias aliis perfectiores meritò conditas fuiſſe. Nec fortaſſis impoſſibile eſt extare alicubi ſpeciem animalium homini valdè ſimilium, nobiſque perfectiorum. Imò fieri poteſt, ut genus hominum ad majorem eâ, quam nunc concipere animo poſſimus, perfectionem aliquando pertingat. Non igitur leges motûs prohibent quominus homo perfectus ſit, ſed potiùs locus, quem Deus in ſpatio & tempore aſſignavit homini, perfectiones quarum capax fuerat circumſcripſit.

342.

342. Dubito equidem ipſe cum Baylio, num dolor ad homines periculi admonendos ſit neceſſarius; vereor tamen ne longiùs abreptus ſit [Reſp. ad Provinc. Cap. 77. Tom. 2. pag. 104.) dum exiſtimare videtur, perceptionem delectationis paria dolori efficere poſſe, Deumque ad prohibendum ab igne puerum ei delectationis ideas impertiri potuiſſe eò majores, quò magis ab igne receſſiſſet. Hæc ratio reſpectu malorum omnium iniri poſſe vix videtur niſi miraculo. Ordini magis conſonum eſt, ut id quod nimis propinquum noceret, minùs propinquum mali præſenſionem ſaltem afferat. Agnoſco tamen præſenſionem iſtam aliquid dolore levius eſſe poſſe, & plerumque ita eſſe, doloremque adeò ad præſentis periculi fugam minimè neceſſarium videri, & ad punitionem potiùs inſervire ſolere, eò quod in malum nos reverà conjecerimus, & ad monitionem ne aliàs in illud relabamur. Multa quoque mala dolorem afferunt quæ vitare non poſſumus, & quia continuitatis in corpore noſtro ſolutio diverſimodè poterat contingere, naturale erat hanc corporis imperfectionem aliquo imperfectionis ſenſu in anima repræſentari. Nolim tamen affirmare pro certo, nulla in univerſo extare animantia quorum compages tam artificioſa ſit, ut continuitatis ſolutione non magis doleant, quàm illi quibus membrum gangrenâ vitiatum abſcinditur. Quin imò dari poſſent, quibus pareret voluptatem, quaſi quis ſeſe duntaxat ſcalperet, dum ſcilicet ſolutione illâ libertatem quandam acquirerent à vinculo perfectionum quarundam exercitia ſuſpendente, & his animalibus corpus craſſum foret inſtar carceris.

343. Nihil etiam vetat extare in mundo animantia ſimilia illi quod Cyrano de Bergeraco in ſolis globo peregrinanti occurrit. Hujus animalis corpus fluidum quoddam erat ex infinitis animalculis ad majoris

animalis vota ſe componere natis collectum. Unde momento temporis, quam libuiſſet formam aut figuram induebat, nec magis ei nocebat ſolutio continuitatis quam remus impactus mari. Sed hæc quidem animalia non eſſent homines, nec in globo noſtro hac ſaltem ætate exiſtunt. Non permiſit autem Dei ſyſtema Globum noſtrum carere animali rationali carne & oſſibus veſtito, quem ſtructura ſua doloris capacem facit.

344. Sed Baylius alio prætereà principio adductus nobis refragatur, eo nempe cujus paulò ante meminimus. Exiſtimare videtur, ideas quibus corporis qualitates anima percipit, eſſe prorſus arbitrarias. Unde Deus facere potuiſſet ut continuitatis ſolutio voluptatem nobis attuliſſet. Ipſas adeò leges motus planè arbitrarias eſſe contendit. *Scire velim*, inquit (Cap. 166. Tom. 3. pag. 1080. *an Deus aliquo ſuæ libertatis indifferentia actu generales communicationis motuum & particulares unionis animæ humanæ cum corpore organico leges ſtatuerit, necne? Si ſtatuit liberè, leges prorſus alias præſcribere poterat & adoptare ſyſtema ex quo nec malum morale, neque phyſicum ſequeretur; Sin verò ſuprema ſapientia Deo neceſſitatem impoſuit conſtituendi leges, quas reipſa tulit, habes purum putumque fatum Stoicum. Nempe ſapientia Deo viam monſtraverit, à qua non magis deflectere potuerit, quàm ſe ipſe deſtruere*. Objectio hæc ſatis ſuperque diluta fuit. Neceſſitas illa ſolùm moralis eſt. Felix enimverò neceſſitas ad obſervandas perfectæ ſapientiæ regulas impelli.

345. Adhæc leges motûs à multis arbitrariæ idcirco cenſeri mihi videntur, quia pauci illas rite expenderunt. Conſtat hodie Carteſium in illis conſtituendis valde erraſſe. Demonſtravi conſervationem ejuſdem quantitatis motûs in natura locum habere non

ion poſſe ; comperio tamen eandem quantitatem irtutis tam abſolutæ quam directivæ tam totalis uàm partialis conſervari. Principia mea, quæ arguıentum iſtud penitus exhaurire videntur, necdum ulgavi omnia, ſed cum amicis idoneis talium judiciıus communicavi qui ea valdè probavere, jamque ıonnullos eruditionis ſpectatæ viros à priſtina ſentenıa diduxerunt. Detexi pariter leges motûs quæ in naura verè exiſtunt & experimentis comprobantur, non ſſe quidem abſolutè demonſtrabiles Geometricè, ſed ıeque id neceſſarium eſſe, neque enim illæ penitùs è ırincipio neceſſitatis, ſed è principio perfectionis & ırdinis derivantur, ſunt enim effectus electionis & ſaıientiæ Dei. Hæ leges variis à me modis demonſtrari ıoſſunt, ſed ſemper aliquid ponendum eſt quod non ſt prorſus Geometricè neceſſarium. Unde fit ut ele;antes illæ leges mirabile ſint Entis ſupremi intelligenıs ac liberi argumentum adverſus ſyſtema neceſſitaıs abſolutæ brutæque à Stratone, aut Spinoſa invectum.

346. Inveni legum harum rationes reddi poſſe, i ponamus quòd effectus ſemper æquet vim cauſæ, el, quod in idem recidit, quòd eadem vis ſemper conervetur. Verùm hoc ipſum axioma à Philoſophia ıuadam ſuperiori profectum Geometricè demonſtrai nequit. Poſſunt etiam alia generis ejuſdem princiıia adhiberi, quale iſtud eſt, quòd actio ſemper ſit equalis reactioni. Hoc principium ponit in corpoibus repugnantiam quandam ad mutationem ab exerno, neque ex extenſione aut impenetrabilitate elici ıoteſt, quemadmodum nec alterum hoc principium: ıuòd motus ſimplex eaſdem proprietates habeat, quas ıabere poſſet motus compoſitus idem tranſlationis Phænomenon producturus. Hæ hypotheſes plauſiıiliſſimæ ſunt, & in explicandis motûs legibus felici-

ter procedunt. Nihilque eis convenientius eſt, maximè cum reciprocentur. Sed nulla in eis neceſſitas abſoluta reperitur quæ nos illas admittere cogat, uti Logicæ, Arithmeticæ aut Geometriæ regulas cogimur admittere, ne in contradictoria incidamus.

347. Indifferentiam ſanè materiæ ad motum & quietem conſideranti videtur corpus majus quieſcens à corpore minori moto ſine reſiſtentia ulla poſſe moveri, quo caſu actio daretur ſine reactione, & effectus major ſuâ causâ. Nec etiam ulla jubet neceſſitas motui ſphæræ per planum Horizontale æquabili velocitate, ut A, decurrentis, tribuere proprietates ejus motûs quem in navi haberet ſphæra tardiorem, ſed accedente navis motu, ex ripa ſpectanti eandem velocitatis A apparitionem vel idem translationis phænomenon daturum. Nam licet eadem apparentia velocitatis & directionis ratione navis motæ reſultet, non tamen idcirco eadem res eſt. Interim effectus ſphærarum concurrentium in navi, quarum ſingularum motus proprius additus motui navis, ſpeciem ejus, quod extra navim fit, exhibet, comperiuntur etiam exhibere ſpeciem effectuum quos eædem hæ ſphæræ extra navim concurrentes producerent. Pulchrum iſtud quidem, ſed tamen abſolutè neceſſarium eſſe non apparet. Motus in utroque Trianguli rectanguli latere motum aliquem in hypotenuſa commponit, nec tamen inde ſequitur, globum in hypotenuſa motum debere eundem præſtare effectum quem duæ ſphæræ priori æquales in utroque latere motæ præſtarent. Et tamen id verum eſſe deprehenditur. Nihil eventu iſto congruum magis, & Deus leges talia producturas elegit, ſed Geometrica neceſſitas hîc apparet nulla. Verùm hic ipſe defectus neceſſitatis, legum à Deo electarum elegantiam exaggerat, in quibus egregia ſimul axiomata multa concurrunt, inter quæ utrum primigenium ſit, dicere nequeas.

348. Oſtendi præterea inſignem illam *continuitatis* obſervari *legem*, quam fortaſſe primus protuli, quæque lydii lapidis inſtar eſt, cujus probationem excogitatæ à Carteſio, Honorato Fabrio, Ignatio Gaſtone Pardiæo, Malebranco aliiſque regulæ non ſuſtinent, uti olim in Baylianis Reip. Literariæ Novellis ex parte oſtendi. Vi hujus legis quies veluti motus poſt continuam diminutionem evaneſcens conſiderari poſſe debet, & pariter æqualitas vel inæqualitas etiam evaneſcens, uti accideret per diminutionem continuam corporis majoris è duobus inæqualibus, dum interim corpus minus molem ſuam ſervat invariatam. Hac conſideratione poſitâ generalem corporum inæqualium aut motorũ regulam corporibus æqualibus, aut iis quorum alterum quieſcit, tanquam particulari exemplo regulæ applicabilem eſſe oportebit; quod in genuinis motuum legibus bellè ſuccedit, non item in quibuſdam legibus quarum autores fuere Carteſius aliique nonnulli viri eruditi, quæ ob id ipſum perperam excogitatæ fuiſſe comperiuntur, ita ut prædici poſſit experientiâ minimè confirmatum iri.

349. His ex conſiderationibus ſatis liquet leges naturæ quibus motus temperantur, nec eſſe prorſus neceſſarias neque prorſus arbitrarias. Medium ergo tenendum eſt nempe quòd ſint ſapientiæ perfectiſſimæ delectus. Et hoc grande legum motûs exemplum maniſeſtiſſimè demonſtrat quantum ſit inter hæc tria diſcrimen: primò ſcilicet *neceſſitatem abſolutam*, Metaphyſicam ſive Geometricam, quæ & cæca poteſt appellari, nec niſi ab efficientibus cauſis pendet; Secundò *neceſſitatem moralem* quæ à libera ſapientiæ electione oritur, reſpectu cauſarum finalium; Tertiò denique aliquid *prorſus arbitrarium* pendens ab indifferentia æquilibri quæ fingitur ſed exiſtere nequit, in quo nulla ratio ſufficiens adeſt, nec ex parte cauſæ effi-

cientis nec etiam ex parte finalis. Atque adeò, id quod eſt *ſimpliciter & abſolutè neceſſarium cum eo quod per rationem optimi determinatur*, aut *libertas ſeſe per rationem determinans* cum *indifferentia vaga* non rectè confunduntur.

350. Et hoc ipſum motam à Baylio difficultatem planè diluit, verito, ne ſi Deus per omnia determinatus ſit, natura eo carere poſſit, & effectus Deo tributos neceſſitate ordinis rerum producere; quod quidem verùm foret ſi regulæ motûs aliæque naturæ leges in Geometrica cauſarum efficientium neceſſitate fundarentur. Sed analyſin ultimam inſtituendo ad quidpiam, quod à cauſis finalibus vel congruentia dependeat, deveniendum eſſe deprehenditur. Hac etiam conſideratione præcipuum & ſpecioſiſſimum Naturaliſtarum fundamentum evertitur. Joannes Joachimus Becherus Medicus Germanus à Chymicis libris notus precationem quandam compoſuerat, quæ periculum ei creavit, cujus initium erat. *O ſancta natura, æterne rerum ordo*. Dicebat autem ibi, naturam ſuos ipſi defectus condonare debere, ut pote quorum autor ipſa foret: at enim natura rerum, ſi ſine intelligentia ſumatur, nihil habet quod ſatis determinet. Non veniebat in mentem Bechero, autorem rerum ſive *Naturam naturantem* bonam ac ſapientem eſſe, & poſſe nos eſſe pravos ita ut illa ſcelerum noſtrorum haud ſit conſors. Dum improbus aliquis exiſtit, inventam à Deo fuiſſe oportuit in poſſibilium regione talis hominis ideam incluſam rerum ſeriei, cujus electionem exigebat major univerſi perfectio, & in qua defectus & peccata, non modo puniuntur ſed etiam magno cum fænore penſantur & ad majus bonum conferunt.

351. Baylius tamen ampliùs paulò quàm par erat electionem Dei liberam prolatavit; nam de Peripatetico

tico Stratone loquens (Reſponſ. ad Provinc, Cap. 180. pag. 1239. Tom. 3.) qui naturæ cujuſdam brutæ neceſſitate facta fuiſſe omnia contendebat, vult hunc Philoſophum ſi rogatus fuiſſet : *Quare arbor oſſium venarumque formandarum virtute careat*, potuiſſe viciſſim interrogare ; *quare materia tres præcisè dimenſiones habeat ? cur duæ non ſuffeciſſent , aut quare non habeat quatuor ? ſi reſpondiſſes, tribus dimenſionibus nec plures neque pauciores eſſe poſſe , ſciſcitatus fuiſſet hujus impoſſibilitatis cauſam.* Ex his verbis judicare licet Baylium ſuſpicatum fuiſſe, dimenſionum materiæ numerum à Divina optione pendere, uti pendebat facere vel non facere ut arbores animalia producerent. Et quis ſcit an non in quibuſdam plantarum globis aut adeò in terris in remotiori aliqua univerſi regione poſitis vera ſit fabula Stoicarum Bernaculàrum (quod avium genus ex abjetibus naſci ferebatur) imò an non quædam ſint regiones, in quibus verum ſit illud :

Populos umbroſa creavit
Fraxinus & fatâ viridis puer excidit alno.

Non ſic de dimenſionibus materiæ ſuſpicari licet, quarum numerus ternarius determinatus eſt , non per rationem optimi , ſed ex Geometrica neceſſitate. Nimirum quia demonſtrare Geometræ potuerunt non dari niſi tres lineas rectas inter ſe perpendiculares, quæ ſe eodem in puncto ſecare poſſint. Nihil aptius deligi poterat ad demonſtrandum diſcrimen quod intercedit inter neceſſitatem moralem in ſapientis electione poſitam , & brutam Stratonis ac Spinoſiſtarum , qui Deo intellectum voluntatemque denegent. Id enim diſcrimen ob oculos ponit differentia reperta inter rationem legum motûs & rationem numeri ternarii dimenſionum, quarum illa in electione optimi, hæc in neceſſitate Geometrica cæcaque ſita eſt.

Digitized by Google

352. A legibus corporum, hoc eſt, à regulis motûs accedamus ad leges unionis animæ & corporis, in quibus etiam Baylius indifferentiam aliquam vagam, aliquid merè arbitrarium invenire ſperat. Sic enim loquitur Reſponſione ad Quæſita Provincialis (Cap. 48. pag. 163. Tom. 2.) *Quæſtio moleſta atque difficilis eſt, utrum corpora virtutem aliquam habeant animæ humanæ benè malève faciendi. Si ais, in horrendum te labyrinthum conjicis, cum enim hominis anima ſit expers materiæ ſubſtantia, dicendum erit motum localem certorum corporum, efficientem eſſe cauſam cogitationum mentis, quod evidentiſſimis Philoſophiæ notionibus adverſatur. Si negas, fateri cogêris, organorum noſtrorum in cogitationes noſtras influxum, nec ab internis materiæ qualitatibus, nec à legibus motûs ſed ab* arbitraria inſtitutione *pendere Conditoris. Fatendum igitur erit penes Dei arbitrium abſolutè fuiſſe, ut has vel illas anima noſtra cogitationes his aut illis corporis noſtri modificationibus alligaret, etiam poſtquam omnes actionis corporum inter ſe leges fixerat. Unde fit, nullam in univerſo extare portionem materiæ cujus vicinia nobis obeſſe poſſit, niſi in quantum Deus ita vult, atque adeò terram æquè idoneam eſſe quàm ullum alium locum, ut in ea beatam agere vitam homines poſſint. Denique manifeſtum eſt ad impediendas malas libertatis electiones neceſſe non eſſe, hominem è terris aliò transferri, cum Deus circa quosvis voluntatis cujuslibet actus efficere in terris poſſit quidquid circa prædeſtinatorum opera efficit, dum eorum eventum definit, ſive per gratias efficaces, ſive per ſufficientes, quas ſine ullo libertatis incommodo ſemper conſenſus mentis conſequitur. Æquè facile eſſet ipſi in terra quàm in cœlo animas noſtras ad electionem bonam determinare.*

353. Equidem aſſentior Baylio, Deum corporibus anima-

animabuſque talem in hoc terræ globo conſtituere potuiſſe ordinem, ſive per vias naturales ſive per gratias extraordinarias, ut paradiſus hic perpetuus fuiſſet, & prægustatio quædam ſtatûs cœleſtis Beatorum. Imò nihil vetat, quominùs aliæ terræ ſint hac noſtrâ feliciores. Sed Deus juſtis de cauſis voluit noſtram talem eſſe qualis eſt (ut verò, quemadmodum Baylius vult, eodem manente in hoc globo ſtatu corporum melius tamen eſſet animabus, rationi conſentaneum non erat.) Et ut meliorem hîc ſtatum poſſibilem fuiſſe Baylius probaret, non ei neceſſe fuerat ad cauſarum occaſionalium ſyſtema confugere plenum miraculis & hypotheſibus quas nullâ ratione fulciri fatentur ipſi ejus Architecti. Utrumque hoc vitium ſyſtema à genuinæ Philoſophiæ indole quàm maximè alienum facit. Miretur quis primâ fronte, Baylium non meminiſſe *Syſtematis Harmoniæ præſtitutæ*, quod & ipſe expenderat aliàs, & hîc erat perquam opportunum. Verùm quia hoc in ſyſtemate omnia catenata ſunt & harmonica, omnia per rationem procedunt, nihilque vacuum & temeratio omnimodæ indifferentiæ arbitrio relinquitur, non videtur hoc loco commodaſſe Baylio in indifferentias iſtas hîc paulò proniori, quas tamen alibi tam validè impugnabat. Facile quippe ab uno extremo tranſibat ad aliud.

Nil æquale homini fuit illi, nil fuit unquam
Sic impar ſibi.

Non id quidem animo malo aut contra conſcientiam, ſed quia circa controverſiam quæ agitabatur, nihildum in mente conſtitutum habebat. Quidquid adverſario, qui cum in præſenti digladiabatur, moleſtando idoneum vaſtiſſima memoria ingeniúmque ſuggerebat, id in uſum ſuum convertebat ſcilicet, cruci Philoſophis figendæ & imbecillitati rationis demonſtrandæ unicè intentus. Nec ab Arceſila ipſo aut Carneade,

Digitized by Google

majori cum eloquentiæ ingeniique apparatu utramque contradictionis partem propugnatam fuiſſe arbitror. Verùm enimverò dubitare nos non oportet ut dubitemus. Dubitationes graduum inſtar eſſe debent, quorum ope ad veritatem aſcendatur. Quod ipſum defuncto Abbati Fucherio dictitabam, cujus ſpecimina quædam indicant conſilium ipſi fuiſſe Academicis tribuere quod Juſtus Lipſius & Gaſpar Scioppius Stoicis, quod Gaſſendus Epicuro, quodque Clariſſimus Dacerius Platoni tam ſcitè præſtare cœpit. Nec veris genuiniſque Philoſophis exprobrari poſſe debet quod celebris ille Iſaacus Caſaubonus repoſuiſſe dicitur iis qui Sorbonicam ipſi exedram oſtendentes dicebant, tot jam ſæculis in ea fuiſſe diſputatum: at quid concluſum? retulit Caſaubonus.

354. Pergit Baylius (pag. 166.) *Equidem ſtatutis ſemel legibus motûs, quales nunc in mundo ſunt, prorſus neceſſe eſt impactum nuci malleum eandem frangere, & lapidem, ſi in hominis pedem ruat, contuſionem aliquam vel perturbationem partium afferre. Sed nihil præterea è lapidis hujus humanum in corpus impulſu ſequi poteſt. Quòd ſi velis inſuper ab illo doloris ſenſum excitari, jam alius Codex, aliæ leges ponendæ ſunt diverſæ ab illis, quæ reciprocæ corporum actionis & reactionis ſunt regula. Confugiendum, inquam, ad ſpeciale legum unionis animæ cum certis corporibus ſyſtema. Cum verò hoc ipſum ſyſtema cum altero illo neceſſarium nexum habeat nullum, Deus dum unum eligit reſpectu alterius indifferens eſſe non deſinit. Itaque bina hæc ſyſtemata tanquam res duas, quæ naturaliter non reciprocantur, plena cum libertate copulavit, atque adeò pro arbitrio ſanxit ut corporis vulnera in anima huic corpori unita dolorem excitarent. Ergo penes Eum fuit aliud unionis animæ cum corpore ſyſtema adoptare. Potuit itaque tale eligere, quo vulnera dun-*

duntaxat excitarent deſiderium remedii validum nec injucundum. Statuere potuit ut omnia corpora quæ hominis capiti jamjam conterendo, vel cordi transfigendo imminerent, vivacem periculi ideam excitarent, ſicque idea iſta cauſa foret ut corpus ſe ſtatim ictui ſubduceret. Hæc omnia citra miraculum peracta fuiſſent, de his enim omnibus leges generales extitura fuiſſe ponuntur. Syſtema quod experientiâ magiſtrâ novimus, nos edocet determinationem motûs certorum corporum vi deſideriorum noſtrorum immutari. Potuit itaque inter deſideria noſtra & motum certorum corporum combinatio fieri, qua ſucci nutritivi ſic modificarentur, ut bona corporum noſtrorum temperies nunquam alteraretur.

355. Cernimus Baylium exiſtimare, *quidquid per leges generales efficitur, citra miraculum fieri.* Verùm ſatis ſuperque oſtendi, legem, niſi in ratione fundata ſit, nec ad eventum per naturam rerum explicandum deſerviat, non niſi per miraculum executioni dari poſſe. Sic ſi Deus ſtatuiſſet ut corpora ſemel in circulum acta, in eo motu ſine aliorum corporum adminiculo perſeverare deberent, miraculis Ei perpetuis vel Angelorum miniſterio fuiſſet opus ad hanc legem obſervandam vel ad hoc mandatum exequendum, ut pote contrarium naturæ motûs ſibi relicti in quo corpus naturaliter deſerit lineam circularem ut per rectam tangentem feratur, ſi nihil impediat: non itaque ſatis eſt Deum nudè ſtatuere ut læſio membrorum perceptionem quandam in animali excitet, ſed viæ naturales ad id idoneæ inveniendæ ſunt. Vera via quâ Deus efficit ut ea quæ in corpore geruntur anima perſentiſcat, ex ipſa animæ natura oritur, quæ corporum repræſentativa eſt, atque ita præformata, ut quæ in ipſa aliæ ex aliis per naturalem cogitationum ſeriem naſcentur repræſentationes, corporum mutationi reſpondeant.

356.

356. Repræſentatio naturalem cum eo quod repræſentari debet, convenientiam habeat neceſſe eſt. Si Deus figuram rotundam per ideam quadrati repræſentari vellet, parùm congrua foret ea repræſentatio, nam in repræſentatione eſſent anguli & extantiæ, cùm in archetypo æquata & uniformia forent omnia. Repræſentatio non rarò in objectis aliquid ſupprimit, cum imperfecta eſt, ſed addere nihil unquam poteſt, hoc enim illam non plùſquàm perfectam ſed falſam redderet. Adde quòd ſuppreſſio in perceptionibus noſtris nunquam eſt integra & in repræſentatione, quatenus confuſa eſt, amplius aliquid latet quàm in ea diſcernamus. Itaque judicare fas eſt caloris, frigoris & colorum aliarumque hujuſmodi qualitatum ideas repræſentare reverà exiles motus in organis exercitos dum qualitates iſtæ ſentiuntur, quanquam horum motuum multitudo & exilitas diſtinctam ipſorum repræſentationem quæ à nobis animadverti poſſit, prohibeant. Et quemadmodum ferè contingit à nobis cærulum flavumque colores in viridi, cujus uti compoſitionem ita & repræſentationem ingrediuntur, nudo oculo non diſcerni, cum tamen ope microſcopii cernamus id quod viride apparet eſſe mixtum quoddam è partibus flavis & cærulis; ita & noſtra caloris idea occultam quandam motuum calorem efficientium repræſentationem continebit.

357. Verum quidem eſt rem eandem diverſimodè repræſentari poſſe, ſemper tamen inter repræſentationem & rem repræſentatam, atque adeò inter diverſas ejuſdem rei repræſentationes exacta intercedere certæ relationis convenientia debet. Projectiones opticæ circuli, quæ in ſectiones conicas recidunt, demonſtrant eundem circulum per Ellipſin, per Parabolam, Hyperbolam, imò per alium circulum, per lineam rectam & adeò per punctum poſſe repræſentari. Quid his

figu-

iguris diverſius aut diſſimilius ? & tamen cujuslibet
unɛti in uno ad quodlibet reſpondens punɛtum in
lio relatio, in iiſdem exaɛta ſervatur. Et verò faten-
lum eſt animam quamlibet, mundum univerſum ſibi
epræſentare ſecundùm punɛtum ſui visûs, ut ita lo-
quar & per reſpeɛtum ac rationem ſibi propriam; ſed
nter res repræſentatas & repræſentationes, itemque
liverſas ejuſdem repræſentationes inter ſe perfeɛta
emper harmonia ſubſiſtit. Quòd ſi Deus ſolutionem
ontinui per jucundam perceptionem in anima repræ-
entari voluiſſet, utique effeciſſet ut hæc ipſa ſolutio
d aliquam corporis perfeɛtionem profuiſſet, novum
i levamen aliquod afferendo, uti dum onere aliquo
ublevamur vel vinculo abſolvimur, (aut dum ulcus
urulentum aperitur.) Verùm hæc corporum organi-
orum genera, quanquam poſſibilia ſint, noſtro tamen
n globo non reperiuntur, qui dubio procul caret in-
initis machinis quas Deus alibi condidiſſe potuit. Il-
ud interim nobis ſatis eſt, ſi locus ſpeɛtetur quem
erra noſtra in mundo univerſo tenet, nihil ei melius
ieri potuiſſe quàm quod Deus in illa facit, qui quàm
ieri poteſt optimè ſtatutis à ſe legibus utitur, cum et-
am (quemadmodum ſæpius memoratus Petrus Syl-
vanus Regis laudato loco etiam agnovit) *ipſa leges à
Deo in natura conſtitutæ omnium quæ concipi poſſint
præſtantiſſima ſint.*

358. Haɛtenus diɛtis addamus obſervationem
Pariſienſis Eruditorum Diarii 16. Martii 1705. quam
Baylius etiam Capiti 162. Reſponſionis ad Provin-
cialem (Tom. 3. pag. 1030.) inſeruit. Ubi dum in-
geniosus liber de Origine mali à nobis ſupra lauda-
tus recenſetur, dicitur, *ſolutionem generalem quàm
hic liber exhibet, hanc eſſe, quòd conſiderandus ſit
mundus univerſus tanquam opus è partibus variis
unum totum conſtituentibus compaɛtum: quòd ſecun-
dùm*

dùm naturæ leges meliùs eſſe quibuſdam partibus non poſſit, quin aliis ſit pejùs, indeque integrum ſyſtema minùs perfectum reſultet. Hoc principium (inquit obſervator) *bonum eſt, ſed niſi quid aliud addatur, ſufficere non videtur, cur enim Deus leges iſtas ſtatuit è quibus tot incommoda pullulant? quærent Philoſophi paulò difficiliores, nonne alias nullis defectibus obnoxias ſtatuere poterat? Verbo, cur ſibi leges ipſe præſcripſit? Quidni ſine legibus generalibus agit, toti potentiæ, totique bonitati ſuæ velificando? Non eò quidèm uſque difficultatem promovit Autor noſter; Si tamen evolvantur ipſius ideæ reperietur fortaſſe, quo pacto nodus ille ſolvi poſſit, ſed nihil apud illum hac de re explicatè traditur.*

359. Ego mihi perſuadeo acutum hujus excerpti autorem, dum hanc ſolvi poſſe difficultatem credidit, aliquid hac in re principiis meis cognatum in mente habuiſſe, & ſi proſequi cogitata voluiſſet, veriſimiliter, quanquam præter expectationem ſuam ad ea fuiſſe tandem deventurum quæ reſpondit D. Regis, nempe quòd leges à Deo ſtatutæ fuerint omnium quæ ſtatui poterant præſtantiſſimæ; ſimulque agniturum fuiſſe quòd Deus non potuerit non ſtatuere ſibi leges & ſervare regulas; à legibus enim reguliſque ordo omnis & pulchritudo dimanat, & ſine regulis agere eſt agere ſine ratione. Et eo ipſo quòd Deus *totam ſuam in agendo bonitatem exeruit*, hinc omnipotentiæ ipſius exercitium ſapientiæ legibus conſentaneum fuit, ut quàm poterat plurimum boni obtineret: denique quæ nos pulſant incommoda certo ſunt ex ipſa eorum exiſtentia argumento, quòd optima rerum ſeries talia abeſſe non ſinebat, quòdque ad boni totius cumulum complementumque deſerviunt. Cui quidem ratiocinio Baylius ipſe non uno in loco aſſentitur.

360. Nunc poſtquam per determinatas rationes omnia

omnia fieri ſatis oſtendimus, nulla circa hoc Divinæ præſcientiæ fundamentum difficultas ſupereſſe poteſt, quamvis enim hæ determinationes minimè neceſſitent, non ideò tamen tam certæ non ſunt, ut futuri præſcientiam non afferant. Deus quidem intuitu unico totam hujus univerſi ſeriem videt eò ipſo dum illud eligit, atque ita ſucceſſoriâ effectuum cum cauſis connexione non indiget ad pernoſcendos effectus. Sed cum à ſapientia ſua permoveatur ad eligendam ſeriem perfectiſſimè catenatam, non poteſt non hujus ſeriei partem quamlibet in quavis altera videre. Inter ſyſtematis mei Harmoniæ generalis leges una hæc eſt: quòd *præſens ſit gravidum futuro* & qui omnia videt, in eò quod nunc eſt id quod futurum eſt videat. Quod amplius eſt, demonſtravi Deum in qualibet univerſi parte totum univerſum intueri ob perfectam rerum omnium connexionem. Eſt enim Deus infinitè perſpicacior Pythagora qui ex Herculis veſtigio proceritatem ejuſdem conjectare potuit. Nihil ergo dubitandum quin effectus determinatè ſequantur è cauſis non obſtante contingentiâ, imò nec libertate, quæ ambæ cum certitudine vel determinatione optimè conſiſtere poſſunt.

351. Durandus à S. Porciano id inter alios egregiè notavit, dum aſſerit futura contingentia in cauſis ſuis determinatè videri, ac Deum omniſcium, dum omnia, quæ voluntatem invitare vel abſterrere poſſunt, intuetur, in his ipſis videre quam ſit partem amplexura. Poſſem complures alios eandem in ſententiam allegare, ſed nec ratio ſinit aliter judicare. Innuit etiam Jaquelotius (Conformit. pag. 318. & ſeqq.) uti Baylius obſervat (Reſp. ad Provinc. Cap. 142. Tom. 3. pag. 796.) quòd cordis humani & circumſtantiarum ejus diſpoſitiones electionis humanæ infallibilem Deo præbeant cognitionem. Addit Baylius

Moli-

Moliniſtas nonnullos idem aſſerere, & remittit ad eos quos refert Petrus à S. Joſeph Fulienſis, ſuavis Concordiæ pag. 579. 580.

362. Qui determinationem iſtam cum neceſſitate permiſcuerunt, monſtra finxere quæ debellarent, & ut rem rationi conſentaneam, cui larvam terribilem impoſuerant, evitarent, in abſurda ingentia lapſi ſunt: dumque verentur neceſſitatem imaginariam, aut aliam certè ab ea de qua agitur, aliquid ſine cauſa ſine ratione ulla evenire admiſerunt; quod ridiculæ Atomorum declinationi ab Epicuro temere invectæ tantùm non æquivalet. Cicero libro ſecundo de divinatione optimè vidit, ſi cauſa effectum ad quem prorſus eſſet indifferens, producere valeret, verum caſum, fortunam veram, veramque ſortem dari, id eſt eam quæ non ſolum reſpectu noſtri noſtræque ignorantiæ talis foret quâ poſitâ dicere poſſemus:

Sed TE

Nos facimus, Fortuna Deam, cæloque locamus,

Sed etiam reſpectu Dei ipſiuſque naturæ rerum, & conſequenter impoſſibile foret prævidere eventus, ex præteritis judicando de futuris. Et præclarè Tullius ibidem dicit: *qui poteſt provideri quicquam futurum eſſe, quod neque cauſam habet ullam, neque notam cur futurum ſit?* Et paulò poſt: *Nihil eſt tam contrarium rationi & conſtantiæ quàm fortuna; ut mihi ne in Deum quidem cadere videatur ut ſciat quid caſu & fortuitò futurum ſit. Si enim ſcit, certè illud eveniet, ſin certè eveniet, nulla fortuna eſt.* Sed addit valdè malè: *Eſt autem fortuna, rerum igitur fortuitarum nulla præſenſio eſt.* Potiùs concludere debuerat, cum eventus prædeterminati ac præſciti ſint, nullam eſſe fortunam. Sed eo loco adverſus Stoicos ſub Academici perſona loquebatur.

363. Jam tum Stoici à Dei decretis eventuum præ-

rænotionem arceſſebant, ut enim Tulllius eodem li-
ro dicit: *Sequitur porrò nihil Deos ignorare, quòd
mnia ab iis ſint conſtituta.* Et juxta ſyſtema meum
)eus viſo mundo poſſibili quem creare ſtatuit, in eo
rævidit omnia, ut dici poſſit, divinam viſionem non
iſcrepare à ſcientia ſimplicis intelligentiæ, niſi in eo
uod huic ſuperaddat illa decretum eligendi hanc re-
um ſeriem, quam ſimplex intelligentia, ſed velut
oſſibilem duntaxat noſcendam præbebat, decretum
utem nunc facit actu exiſtentem.

364. Inexcuſabiles itaque ſunt Sociniani, Deo
ertam futurorum & præſertim volitionum creaturæ
iberæ futurarum ſcientiam denegantes, etſi enim ſibi
erſuaſiſſent aliquam plenæ indifferentiæ libertatem
xtare ita ut voluntas eligere temere poſſit, atque ita
ianc electionem in ſua cauſa prævideri non poſſe
quod ingens eſt abſurdum) at ſaltem reputare ani-
10 debebant, hunc eventum in mundi poſſibilis,
uem condere ſtatuit, idea prævideri à Deo potuiſſe.
'erùm notio quam de Deo Sociniani habent, rerum
Conditore planè indigna eſt, & eruditioni ingenioque,
uod ſectæ iſtius autores in diſcuſſionibus quibuſdam
eculiaribus non raro produnt, parùm reſpondet. Nec
rorſus immeritò dixit Autor Iconis ſocinianiſmi,
)eum ſocinianorum fore ignatum atque impoten-
em, uti Deus Epicuri, eventis quotidie conturbatum,
iventem in diem & ſuſpenſum, ſi conjectatione dun-
axat hominum futuras novit voluntates.

365. Itaque difficultas tota in re præſenti non niſi
x falſa libertatis & contingentiæ idea exorta eſt, quam
idifferentiâ omnimodâ & æquilibri indigere multis
erſuaſum erat, cujus figmenti nec idea nec exem-
lum ullum eſt, aut haberi poteſt. Veriſimiliter Car-
:ſius hanc perſuaſionem adoleſcens in Collegio Fle-
ienſi hauſerat, ut dixerit (part. 1. Principiorum art.

 41.)

41.] *mentem noſtram eſſe finitam, Dei autem potentiam per quam non tantùm omnia quæ ſunt aut eſſe poſſunt, ab æterno præſcivit, ſed etiam voluit ac præordinavit, eſſe infinitam; ideoque hanc quidem à nobis ſatis attingi ut clarè & diſtinctè percipiamus hanc in Deo eſſe; non autem ſatis comprehendi ut videamus quo pacto liberas hominum actiones indeterminatas relinquat.* Reliqua ſupra retulimus. *Liberas*, inquit rectè, ſed corrumpit omnia, dum addit *indeterminatas.* Nihil opus eſt infinitâ ſcientiâ ut Dei præſcientiam ac providentiam actionibus noſtris libertatem relinquere videamus; cum Deus eas in ſuis ideis uti ſunt, hoc eſt liberas præviderit. Et quamvis Laurentius Valla in Dialogo contra Boëtium (cujus Epitomen paulò poſt dabimus) ubi libertatem cum præſcientia non malè conciliat, ſperare non auſit eandem à ſe cum providentia conciliari poſſe, non tamen in hoc major eſt difficultas, quia decretum actionem producendi non magis actionis naturam jam in poſſibilitatibus repertam immutat quàm nuda quæ de ea habetur notitia. Aſt verò ſcientia quantumvis infinita nulla eſt quæ divinam ſcientiam providentiamque cum cauſæ alicujus indeterminatæ actionibus hoc eſt cum ente Chymærico impoſſibilique poſſit conciliare. Voluntatis actiones dupliciter determinantur, per Dei præſcientiam ſcilicet ac providentiam, tum deinde per diſpoſitiones cauſæ particularis proximæ quæ conſiſtunt in inclinationibus animæ. Carteſius hoc in capite favebat Thomiſtis, ſed ſolita cum cautione ſcribebat ne quoſdam alios Theologos in ſe concitaret.

366. Baylius (Reſp. ad Provinc. Cap. 142. pag. 804. Tomo. 3. refert, P. Gibieufium Oratorii Gallicani Presbyterum Anno 1630. evulgaſſe Tractatum latinum de libertate Dei & Creaturæ, ei reclamatum fuiſſe, exhibitamque illi [à P. Theophilo Raynaudo]

ſeptu-

ſeptuaginta contradictionum è primo operis ejus libro excerptarum collectionem ; ac P. Franciſcum Annatum Regis Galliarum Confeſſarium in libro *de Incoactâ Libertate* (edit. Rom. 1654. in 4.) ſilentium Gibieuſio tam diuturnum exprobraſſe. Quis non credat, ſubdit Baylius, poſt tantos ſtrepitus Congregationum de Auxiliis Thomiſtas circa liberi arbitrii naturam docere penitus oppoſita ſententiæ Jeſuitarum, & tamen ſi textus expendantur quos Annatus ipſe è Thomiſtarum libris excerpſit (libro quem inſcripſit: *Janſenius à Thomiſtis gratiæ per ſeipſam efficacis defenſoribus condemnatus*, Pariſiis excuſo Anno 1654. in 4.) revera non niſi logomachias utrimque cernere eſt. Gratia per ſe efficax æqualem reſiſtendi potentiam apud hos arbitrio libero relinquit, quàm gratia congrua apud alios. Baylius exiſtimat, idem dici de Janſenio ipſo poſſe. Erat, inquit, vir ille ſanè eruditus, ingenio ſyſtematico & valdè laborioſo præditus: viginti duos ipſos annos *Auguſtino* ſuo concinnando inſumpſit. Scopus ejus inter cæteros fuit Jeſuitarum de libero arbitrio dogma confutare. Hactenus tamen decîdi non potuit, libertatemne indifferentiæ repudiet an admittat. Ex ejuſdem opere ſexcenti in utramque partem textus excerpuntur, uti Annatus ipſe palam facit in opere jam laudato *de Incoacta libertate*. Adeo facile eſt huic argumento tenebras offundere, uti ait Baylius huic ratiocinio finem imponens. Quod Gibieuſium attinet, fatendum eſt eum vocum ſignificationem innovare perſæpe, adeoque quæſtioni non omnino ſatisfacere, quamvis res ſæpe bonas profeſſat.

367. Confuſio, ex æquivocatione vocabulorum, & diſtinctarum notionum comparandarum incuria frequenter oritur. Hinc lites illæ perennes & plerumque non rectè perceptæ de neceſſitate & contingentia deque

deque poſſibili & impoſſibili. Sed dummodo intelligatur neceſſitatem & poſſibilitatem in metaphyſico rigore unicè pendere ab ea quæſtione, an objectum aut ejus oppoſitum in ſeipſo contradictonem implicet nec ne, ac deinde conſideretur, contingentiam cum inclinationibus ſive rationibus ad voluntatem determinandam idoneis optimè componi poſſe; inſuper modò bene diſtinguatur inter neceſſitatem & determinationem vel certitudem; inter neceſſitatem Metaphyſicam quæ nullum electioni locum relinquit, cum unum duntaxat objectum hîc & nunc poſſibile offerat, ac neceſſitatem moralem quæ ſapientiſſimum ad electionem optimi compellit; denique modò abjiciatur indifferentiæ plenæ Chimæra, quæ non niſi in Philoſophorum commentariis & carta reperiri poteſt (nam ejus notionem ne quidem mente concipere, nec ejus realitatem ullo in rebus exemplo oſtendere queunt) facile erit ex hoc ſe labyrintho extricare cujus Dædalus infelix fuit humanum ingenium, quique innumera tam apud veteres quàm recentes mala invexit ac homines adeò in ridiculum ignavi Sophiſmatis errorem, non multùm à Fato Mahumetano diſcrepantem induxit. Non miror Thomiſtas & Jeſuitas, imò Moliniſtas etiam ac Janſeniſtas in reipſa magis hîc inter ſe concordare quàm putetur. Thomiſta, imò Janſeniſta ſapiens contentus erit determinatione certâ citra neceſſitatem. Hanc ſi quis aſtruat, error fortaſſis in ſola voce conſiſtet. Econverſo Moliniſta ſapiens contentus erit indifferentiâ oppoſitâ neceſſitati, ſed quæ inclinationes prævalentes non excludat.

368. Interim tamen hæ difficultates Baylium valde tetigerunt, ad eaſdem urgendas quàm diluendas proniorem; quanquam ſi hanc in partem potiùs convertere ingenium voluiſſet, potuiſſet fortaſſe, ſi quis alius rem præclarè agere. En ejus verba (Diction.

an.

ırt. Janſenius Lit. G. pag. 1626.) *Dixit nonnemo nateriam de Gratia Oceanum eſſe ripâ fundoque ca-entem. Rectiùs fortaſſe locutus fuiſſet, ſi eam cum Meſſanenſi Pharo comparaſſet, in qua dum quis unum copulum cavet, ſemper ab altero periclitatur.*

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis obſidet.

ontroverſia tota huc denique redit. Utrum. Adam berè peccaverit nec ne? ſi ais, ergo lapſus, inquient, on fuit prævisſus; ſin negas, igitur Adam non fuit reus. bi centum adversùs utramlibet conſequentiam voluina conſcripſeris, fateberis nihilominùs, aut infallibi-m eventûs contingentis præſenſionem myſterium eſſe aptu omni ſuperius aut modum quo creatura ſine li-ertate operans, tamen peccet, eſſe prorſus incompre-enſibilem.

369. Aut vehementer fallor, aut binæ illæ jactatæ ıcomprehenſibilitates ſolutionibus noſtris penitus ınt ſublatæ. Utinam æquè facilè reſponderi poſſet uærentibus, quo modo curandæ febres? qua ratione itandi duorum morborumChronicorum ſcopuli qui naſci poſſunt, alter, dum febris non curatur, alter um malè curatur. Quando contenditur, eventum berum prævideri non poſſe, libertas cum indetermiıtione vel indifferentia plena & æquilibri confundiır; at cum denegatio libertatis hominem à culpa eximere aſſeritur, libertas intelligitur non à determinaone vel certitudine, ſed à neceſſitate & à coactione nmunis. Unde patet dilemma illud Baylii non urere, cum binos inter ſcopulos iſtos lata via porrigaır. Reſpondebitur itaque: Adamum liberè peccaſſe, : Deum vidiſſe peccantem in ſtatu Adæ poſſibili, qui atus poſt decretum Divinæ permiſſionis factus eſt ctualis. Equidem Adam ex inclinationum prævalenum ratione ſe determinavit ad peccandum, ſed hæc

Digitized by Google

determinatio nec contingentiam tollit neque libertatem; nec determinatio certa & infallibilis, quam ad peccandum habet homo, prohibet, quominus abſolutè loquendo poſſit non peccare, & dum peccat reus ſit & pœnâ dignus; quia hæc ipſa pœna vel peccanti vel aliis utilis eſſe poteſt ad eos aliâ vice determinandos ad non peccandum. Ut de juſtitia vindicativa nihil dicam, quæ ultra damni compenſationem emendationemque progreditur & in qua etiam nihil eſt quod certâ contingentium voluntatis actuum determinatione lædatur. Econtrario dici poteſt præmia pœnaſque ex parte fore inutiles & uno è finibus ſuis præcipuo, ſcilicet emendatione carituras ſi voluntati ad meliora determinandæ aliâ vice, deſervire non poſſent.

370. Progreditur Baylius: *Circa libertatem alterutrum è duobus dicendum, vel quod cauſæ omnes ab anima diſtincta cum eaque concurrentes agendi vel non agendi poteſtatē animæ relinquant, vel quòd eam ita determinent ad agendum ut non poſſit non agere. Priorem viam ſequuntur Moliniſtæ, poſteriorē Thomiſtæ, Janſeniſtæ & Proteſtantes Confeſſioni Genevenſi addicti. Et tamen Thomiſtæ ſe Janſeniſtas eſſe omni contentione pernegarunt, Janſeniſtæ non minori æſtu ſe in negotio Gratiæ Calviniſtas eſſe inficiati ſunt. Ex altera parte Moliniſtæ contenderunt S. Auguſtinū non docuiſſe Janſenii placita. Atque ita dum illi fateri nolunt ſe hominibus qui heretici habebantur conſentire, hi concedere renuentes adverſari ſe ſancto Doctori, cujus ſententia ſemper habita fuere orthodoxa; ſexcentas commenti ſunt aſtutias &c.*

371. Duæ illæ ſectæ, quas hic Baylius diſtinguit tertiam non excludunt quæ aſſerit, animæ determinationem non provenire unicè à concurſu *cauſarum omnium ab anima diſtinctarum*, ſed etiam ab ipſa conditione animæ, ejuſdemque inclinationibus, quæ ſenſuum

ſuum impreſſionibus intermixtæ eas vel augent, vel minuunt. Jam verò cauſæ omnes internæ externæque ſimul ſumptæ faciunt ut anima certò, ſed non neceſſariò ſe determinet, non enim contradictionem implicaret, eam ſeſe aliter determinare, cum voluntas inclinari poſſit, non neceſſitari. Non lubet hîc diſcutere, quodnam ſit Janſeniſtas inter & Reformatos in hoc negotio diſcrimen: Fortaſſe nec ipſi inter ſeſe conſentiunt, ſive quoad res ipſas, ſive quoad locutiones ſuper argumento in quo è ſubtilitatum intricatarum labyrintho nullus ſæpe reperitur exitus. Theophilus Raynaudus libro cui Titulus: *Calviniſmus Religio Beſtiarum* Dominicanos, quos tamen non nominabat, perſtringere voluit. Ex alia parte ii qui ſe S. Auguſtini ſectatores nuncupabant, Moliniſtis Pelagianiſmum aut ſaltem Semipelagianiſmum exprobrabant, nec ſubinde modus utrimque ſervabatur, ſive dum hi vagam indifferentiam tuentur & homini nimiùm tribuunt, ſive dum illi docent *determinationem ad unum ſecundùm qualitatem actûs, licet non quoad ejus ſubſtantiam*, hoc eſt determinationem ad malum in non regeneratis, quaſi hi nihil niſi peccarent. Si res ipſa ſpectetur exiſtimo ſolis Hobbeſii & Spinoſæ aſſectis exprobrandam eſſe libertatis & contingentiæ deſtructionem, arbitrantur enim, id quod evenit eſſe ſolùm poſſibile, & Geometricâ brutâque neceſſitate evenire debere. Et Hobbeſius quidem omnia materialia ſtatuebat, eaque ſolis legibus mathematicis ſubjiciebat. Spinoſa verò inſuper intelligentiam electionemque Deo adimebat relictâ Ei potentiâ cæcâ, à qua cuncta neceſſariò emanent. Proteſtantes partis utriuſque Theologi pari ſtudio in refutationem neceſſitatis intolerabilis incumbunt, & quamvis ii qui Synodo Dordracenæ adhærent, interdum doceant ſufficere ut libertas à coactione ſit immunis, videtur tamen neceſſitas quam libertati

relinquunt non eſſe niſi hypotheticam, aut certe eſſe, quod magis propriè certitudinem aut infallibilitatem vocamus, ut ſæpe difficultas in ſolis vocibus conſiſtere comperiatur. Idem de Janſeniſtis dixerim, quanquam omnes iſtos in omnibus excuſare nolim.

372. Apud Hebræos Cabaliſtas *Malcuth* ſive Regnum, ultima Sephyrarum, ſignificabat, cuncta irreſiſtibiliter ſed ſuaviter à Deo ac ſine violentia adminiſtrari, ita ut homo dum divinam exequitur, ſuam ſe voluntatem exequi putet. Ajebant peccatum Adæ fuiſſe *truncationem Malcuth à cæteris plantis*, id eſt ab Adamo reſectam fuiſſe Sephyrarum ultimam, faciendo ſibi imperium in imperio Dei, ſibique tribuendo libertatem à Deo independentem, ſed eum lapſu ſuo edoctum fuiſſe quòd ipſe vi ſua ſubſiſtere non poſſit, quódque homines Meſſia indigeant. Doctrina iſta ſenſum commodum pati poteſt, at Spinoſa qui in Autorum gentis ſuæ cabala verſatus erat, fædè exorbitavit dicens (Tract. polit. Cap. 2. n. 6.) homines, dum libertatem uſitato more concipiunt, imperium in imperio Dei ſtatuere. Imperium Dei apud Spinoſam nihil aliud eſt quam imperium neceſſitatis & quidem cæcæ [uti apud Stratonem) qua cuncta è natura Divina ita emanant, ut penes Deum nulla ſit electio, nec hominis electio à neceſſitate ſit immunis. Addit homines ut *imperium in imperio* ſtatuant, animam humanam facere immediatam Dei productionem quæ à cauſis naturalibus produci nequiverit & quæ abſolutam ſeſe determinandi poteſtatem habeat, quod experientiæ repugnet. Meritò Spinoſa abſolutam, hoc eſt ſine ratione ulla ſe determinandi facultatem reſpuit, quæ ne in Deum quidem cadit, ſed immerito arbitratur animam aut ſubſtantiam ſimplicem poſſe naturæ viribus produci. Vel hinc ſatis apparet animam Spinoſæ non niſi modificationem tranſitoriam fuiſſe, dum-

umque eam durabilem, imò perpetuam ſe facere ſimulat, ideam ei corporis ſubſtituit, quæ mera notio eſt, non reale aliquid & actuale

373. Curioſitate lectoris dignum eſt, quod de Joanne Bredemburgio Cive Roterodamenſe narrat Baylius [Diction. art Spinoſa Lit. H pag. 2774) Ediderat Bredemburgius librum adverſus Spinoſam cui Titulus: *Enervatio Tractatûs Theologico-Politici unà cum demonſtratione Geometrico ordine diſpoſita, Naturam non eſſe Deum, cujus effati contrario prædictus Tractatus unicè innititur.* Mirum fuit hominem qui literas non profitebatur, nec admodum literatus erat (ut pote qui librum ſuum idiomate Flandrico à ſe conſcriptum ab alio latinè reddendum curaverit) omnia Spinoſæ principia tam ſagaciter introſpicere ac feliciter convellere potuiſſe, poſtquam illa per bonæ fidei analyſin reduxiſſet ad ſtatum in quo vim ſuam omnem exerere poterant. Mihi relatum eſt (ſubdit Baylius) hunc Autorem, poſtquam reſponſionem ſuam & adverſarii ſui ſententiam diutiſſimè ruminatus fuerat, ac invicem contulerat, inveniſſe tandem principia illa Spinoſæ ad demonſtrationem redigi poſſe. Itaque probandum ſuſcepit, nullam aliam rerum omnium cauſam dari niſi naturam quampiam neceſſariò exiſtentem, & immobili, inevitabili & irrevocabili neceſſitate agentem. Geometricam methodum ſervavit omnem, & conſtructam à ſe demonſtrationem verſavit omnem in partem expenditque, ut vitium deprehenderet, nec unquam ejus evertendæ imò nec infirmandæ viam ullam aut rimam invenire potuit. Indoluit enimverò, ingemuit, amicorum doctiſſimos obteſtatus eſt, ut in perveſtigandis demonſtrationis hujus defectibus ferrent ſuppetias. Ægrè tamen ferebat illius exempla deſcribi. Franciſcus Cuperus Socinianus (qui adversûs Spinoſam *Arcana Atheiſmi* re-

revelata vulgaverat Roterodami 1676. in 4.] unum nactus quale erat, hoc eſt Hollandico ſermone conſcriptum, illud cum aliquot animadverſionibus publicavit, & autorem inſimulavit Atheiſmi. Bredemburgius eâdem lingua cauſam tutatus eſt. Iſaacus Orobio, Judæus ſanè eruditus (is ipſe quem Cl. Limburgius confutavit, qui, ut intellexi opere poſthumo necdum in lucem edito reſpondit Limburgio] contra Bredemburgii demonſtrationem evulgavit librum cui Titulus: *Certamen Philoſophicum propugnatæ veritatis Divinæ ac naturalis adverſus J. B. principia* Amſtelædami 1684. Sed & Cl. Albertus Verſæus eodem Anno ſtylum in Bredemburgium exacuit ſub nomine *Latini Serbatti Sartenſis.* Proteſtatus eſt Bredemdemburgius ſibi de libero arbitrio ac Religione eſſe perſuaſum, & optare ſe ſolùm ut via ſibi indicaretur demonſtrationi ſuæ reſpondendi.

§ 374. Cuperem equidem jactatam illam demonſtrationem cernere ac noſſe, num ſcopus ejus ſit probare, naturam primigeniam omnium creatricem abſque electione & cognitione agere. Huc ſi tendat, fateor demonſtrationem ſpinoſiſticam eſſe ac periculoſam. At ſi fortaſſis intelligebat Bredemburgius, naturam Divinam ad ea quæ producit, determinari electione ſua & ratione optimi, non erat profectò quod exiſtimata illa neceſſitas *immutabilis, inevitabilis, irrevocabilis* eum malè vexaret. Eſt enim illa moralis duntaxat felixque neceſſitas, quæ tantum abeſt ut religionem evertat, ut divinam perfectionem maxima in luce collocet.

375. Dicam occaſione datâ Baylium [pag. 1773.] eorum opinionem referre, qui librum inſcriptum, *Lucii Antiſtii Conſtantis de jure Eccleſiaſticorum liber ſingularis.* Anno 1665. vulgatum Spinoſæ tribuerunt; ſed dubium id eſſe mihi, quanquam Cl. Colerus

qui

ui de Spinoſæ vita Commentarium edidit, in eadem
t ſententia. Initiales literæ L. A. C. argumento mihi
int autorem hujus libri fuiſſe Dominium De LA
'ourt ſive van den Hoof notum ab *Eo quod Hollan-*
ia intereſt, Bilance politica & compluribus aliis libris
ditis (ex parte vocando ſe V. D. H.) adversùs Gu-
ernatoris Hollandiæ potentiam, quæ tunc eſſe Reip.
erniciosa putabatur, dum molitionis Guilielmi Se-
undi Principis Auriaci in urbem Amſtelodamen-
em recens eſſet memoria. Cumque plerique Hollan-
iæ Eccleſiaſtici pro filio Principis hujus tunc pupillo
arent & Joannem de Witte, eoſque omnes qui fa-
tionis Lovenſteniæ nomine comprehendebantur, Ar-
ninianis, Carteſianis aliiſque ſectis magis adhuc for-
nidatis favere ſuſpicarentur & plebem adverſus illos
oncitare conarentur, quod ſucceſſu non caruit, uti
locuit eventus; valde conſentaneum erat hunc li-
rum à Lacourtio vulgari: Verum in opellis hujus-
nodi quas partium ſtudia in publicum propellunt,
equa mediocritas rarò ſervatur. Dicam hîc obiter
rodiiſſe nuper *commodorum Hollandiæ* à Lacourtio
lucubratorum ſeu *ejus quod Hollandiæ intereſt* Gal-
cam verſionem ſub titulo fallace *Commentariorum*
Domini Joannis de Wit. magni Hollandiæ Penſionarii,
uaſi verò cogitata hominis privati qui revera Witii
artes ſectabatur & ſolers quidem erat, ſed qui nec
erum publicarum notitiâ nec ingenii ac prudentiæ
ræſidiis ſatis inſtructus erat, ut tanti rerum Admini-
tri adinſtar ſcriberet, pro viri inter ſæculi ſui ſummos
neritò numerandi partu haberi poſſent.

376. Dum è Gallia per Angliam Hollandiamque
everterer, vidi Lacourtium uti & Spinoſam, ab eiſque
necdota non ſpernenda de rebus illius temporis didi-
i. Baylius (pag. 2770.) ait Spinoſam ſub Medico
uodam Franciſco van den Ende nuncupato linguæ
Latinæ

Latinæ operam dediſſe, ac ſimul poſt Cl. Sebaſtianum Cortholtum (qui ea de re loquitur in præfatione ſecundæ editionis libri paterni de tribus impoſtoribus, Herberto L. B. de Cherbury, Hobbio & Spinoſa) refert eundem Spinoſam à puella doctum fuiſſe linguam latinam, hanc puellam deinde nupſiſſe Cl. Kerkeringio Spinoſæ ſub communi magiſtra condiſcipulo. Super his obſervo virginem iſtam eruditam fuiſſe filiam Domini van den Ende & patri ſuccollaſſe in docendi munere. Ipſe van den Ende qui etiam A finibus vocabantur, deinde Lutetiam conceſſit & in S. Antonii ſuburbiis convictores habuit. Excellens in didactico genere audiebat, mihique inviſenti dixit ſe quovis pignore certaturum, auditores ſuos ad ea quæ dicturus eſſet attentos fore. Aderat etiam tunc ipſi puella latinè docta nec demonſtrationum Geometricarum imperita. Ipſe ſeſe in Antonii Arnaldi favorem inſinuârat, jamque Jeſuitæ famam ejus ferre iniquiùs dicebantur, ſed paulò poſt, cum Equitis Rohanii conſpirationi ſeſe implicuiſſet, peſſum ivit.

377. Satis oſtendiſſe videmur, nec præſcientiam, nec providentiam Dei poſſe ejuſdem, bonitati juſtitiæque, aut libertati noſtræ præjudicare. Reſtat ſolùm difficultas orta *ex concurſu Dei cum actionibus Creaturæ*, quæ & bonitatem Dei reſpectu noſtrorum actuum pravorum, & libertatem noſtram reſpectu actuum noſtrorum quorumcumque propiùs attingere & ſollicitare videtur. Hanc etiam Baylius ſolita cum ingenii laude amplificat, conabimur objectiones ab ipſo adductas diluere, quo peracto finem huic operi imponere fas erit. Jam ſupra ſtatuimus divinum concurſum in eo conſiſtere quod Ipſe nobis aſſiduè largiatur quidquid in nobis & actibus noſtris eſt reale, quatenus id perfectionem aliquam involvit; ſed quod in his limitatum & imperfectum eſt, conſectarium eſſe quodam

am præcedentium limitationum in creatura origina-
lè exiſtentium. Cumque omnis creaturæ actio ſit mo-
lificationum ejus immutatio, manifeſtum eſt, actio-
nem, à Deo oriri qnantùm ad perfectiones, à creatu-
a quantùm ad limitationes vel negationes quas in-
ludit, quaſque immutatione iſtâ variari contingit.

378. Monui ſupra non ſemel, malum eſſe priva-
ionis conſectarium idque ratione ſatis intellectui ob-
iâ à me explicatum arbitror. Hanc ſententiam S.
Auguſtinus jamtum illuſtrârat: ſed & Baſilius affine
quidpiam dixit in Hexäemero Homil. 2. Malum non
ubſtantiam viventem animâque præditam eſſe, ſed
ffectionem animæ virtuti contrariam; Deſidioſis at-
que inertibus, propterea quod à bono deciderint in-
litam, neque malum forinſecùs circumſpiciendum
tque inquirendum, neque quandam naturam prin-
ipem malignitatis imaginandam. Baylius hunc S.
Baſilii locum referens [Diction. art. Pauliciani lit. D.
ag. 2325.] approbat animadverſionem Cl. Pfan-
eri (quem Theologum Germanum vocat, cum ta-
men juriſprudentiam profiteatur & Saxoniæ ducibus
conſiliis ſit) S. Baſilium carpentis quòd Deum mali
hyſici autorem eſſe non fateatur. Eſt utique Deus
utor mali Phyſici, quando malum morale ponitur
xiſtens. Sed abſolutè loquendo ſuſtineri poſſet quòd
Deus malum Phyſicum permiſerit conſequenter, per-
mittendo malum morale quod eſt origo Phyſici. Vi-
entur etiam Stoici agnoviſſe quantula ſit mali enti-
s; uti hæc Epicteti verba indicant: *Sicut aberrandi
ausâ meta non ponitur, ſic nec natura mali in mundo
xiſtit.*

379. Nihil itaque neceſſe fuerat ad aliquod mali
principium confugere, uti S. Baylius egregiè obſer-
at, ſed neque mali originem quærere in materia eſt
neceſſe. Qui ſtatuêre chaos antequam Deus in materia
quid-

quidquam operaretur, in eo inordinationis originem quæſierunt. Quam opinionem Plato poſuerat in Timæo, ſed reprehenditur ab Ariſtotele (lib. 3. de Cælo Cap. 2.) quia juxta hanc doctrinam inordinatio eſſet ſecundùm naturam, ordo verò præter naturam; quod cavit Anaxagoras dum materiam, donec à Deo moveatur quieſcentem facit, & ideo ibidem ab Ariſtotele laudatur. Si Plutarchum audimus (de Iſide & Oſiride & Tract. de animæ procreatione ex Timæo) Plato in Materia quandam animam ſive vim maleficam Deo rebellantem agnoſcebat & hæc vitium reale erat obexque divinorum conſiliorum. Stoici quoque cenſuerunt materiam eſſe originem defectuum, uti Juſtus Lipſius lib. 1. Phyſiologiæ Stoicorum oſtendit.

380. Chaos ab Ariſtotele meritò repudiatum eſt. Verùm Platonis & multò magis aliorum quorundam veterum, quorum ſcripta periere, ſententias explicare non ſemper proclive eſt. Keplerus inter præſtantiſſimos Mathematicos recentes merito ſuo numerandus agnovit in materia ſpeciem quandam imperfectionis, etiam dum in illa nullus inordinatus eſt motus, quam *inertiam naturalem* vocavit, quæ motui reſiſtat, & ob quam major maſſa ab eadem vi movente minorem accipit velocitatem. Hæc obſervatio ſolida eſt, eamque ſupra utiliter adhibui ut comparatione oſtenderem quo pacto originalis creaturarum imperfectio Creatoris actionem ad bonum tendentem circumſcribat. Sed quia materia ipſa Deum habet autorem, non niſi comparationem & exemplum præbet, neque mali & imperfectionis origo ipſa eſſe poteſt. Supra oſtendimus hanc originem in formis ſive ideis poſſibilium reperiri. Æterna enim eſſe debet, materia autem æterna non eſt. Cum itaque Deus quidquid eſt realitatis poſitivæ fecerit, etiam cenſendus foret feciſſe mali

origi-

Digitized by Google

originem, niſi ea in rerum ſive formarum poſſibilitate ſita eſſet, quam poſſibilitatem unicam non fecit Deus, cum intellectûs ipſe ſui cauſa non ſit.

381. Interim, licet mali fons in formis poſſibilibus omnem Divinæ voluntatis actum antecedentibus poſitus ſit, verum tamen manet, Deum ad malum concurrere in executione actuali quæ formas in materiam introducit, & hinc oritur præſens difficultas. Durandus à S. Porciano, Cardinalis Aureolus, Nicolaus Taurellus, Ludovicus à Dola, Franciſcus Bernerius aliique nonnulli hunc concurſum non niſi generalem eſſe voluerunt, ne humanæ libertati & divinæ ſanctitati præjudicaret. Videntur autores iſti aſſerere quòd Deus poſtquam creaturis virtutem agendi largitus eſt, ſatis habeat illam conſervare. Ex altera parte Baylius Recentiores quoſdam ſecutus Dei concurſum nimis extendit. Vereri videtur, ne creatura non ſatis à Deo dependere credatur, eoque progreditur ut actionem omnem deneget creaturis, imò nec realem ullam inter ſubſtantiam & accidens diſtinctionem agnoſcit,

128. Hanc opinionem ſuam præcipuè fundat in doctrina Scholarum recepta, quod conſervatio ſit creatio continuata: quo poſito videtur creatura nunquam exiſtere, ſemper naſci & mori, uti tempus, motus aliaque entia ſucceſſiva. Platonis hæc ſententia fuit de rebus materialibus & ſenſilibus, ajentis illas eſſe in fluxu perpetuo. *Semper fiunt, nunquam ſunt.* Sed de ſubſtantiis immaterialibus, quas ſolas pro veris ſubſtantiis habebat, prorſus aliter ſentiebat, in quo non uſquequaque hallucinabatur. Verùm creatio continuata creaturas omnes indiſcriminatim reſpicit. Philoſophi complures eruditi huic de creatione continuata dogmati adverſati ſunt, refertque Baylius, Davidem de Rodon celebrem apud Gallos Genevæ

addic-

addictos Philoſophum illud datâ operâ confutaſſe. Sed nec Arminianis magnopere probatur, quibus argutiæ iſtæ metaphyſicæ non valde placent, ut Socinianos taceam qui eas adhuc minùs ferunt

383. Ut bene expendatur utrum conſervatio ſit creatio continuata conſiderandæ ſunt rationes quibus dogma illud ſuperſtruitur. Carteſiani magiſtrum ſuum ſecuti ad id probandum utuntur principio non admodum firmo. Ajunt nempe: *Cum momenta temporis nullum inter ſe neceſſarium nexum habeant; ex eo quòd hoc momento exiſtam, non ſequitur me momento ſequenti ſubſtiturum, niſi cauſa eadem quæ mihi hoc momento dat eſſe illud ipſum mihi det inſtanti ſequente.* Autor Moniti in Icona Socinianiſmi hoc ratiocinium uſurpavit, & Baylius (ejuſdem Moniti forſan autor) illud refert. (Reſp. ad Provinc. Cap. 141. pag. 771. Tom. 3.) Reſponderi poteſt ex eo quòd nunc ſim, non equidem ſequi *neceſſariò* quod futurus ſim poſt hac, ſed tamen id ſequi *naturaliter* id eſt per ſe, niſi quid impediat. Atque hoc eſt diſcrimen quod inter *eſſentiale* & *naturale* intercedit. Perinde ſicut motus idem naturaliter durat niſi nova quædam obſtet cauſa, eumque immutet, quia ratio quæ motum hunc ceſſare facit hoc inſtanti, ſi nova non eſt, jam dudum eum fecisſet ceſſare.

384. Erhardus Weigelius celebris nuper Jenæ Mathematicus ac Philoſophus notus à ſua *Analyſi Euclidæa*, *Philoſophia Mathematica*, nonnullis mechanicis inventis ac denique ſtudio Proteſtantes Imperii Principes ad poſtremam Calendarii reformationem adducendi, cujus tamen ſucceſſum ipſe non vidit; Weigelius, inquam, demonſtrationem quandam exiſtentiæ Dei communicabat cum amicis, quæ reverà in continuationem iſtam continuatam recidebat. Et quia computationem cum ratiocinatione

æquiparare ſolebat, quod ejus Ethice Arithmetica (*Rechenſchafftliche Sittenlehre*) teſtatur, ajebat demonſtrationis ſuæ fundamentum eſſe initium tabulæ Pythagoricæ: *Semel unum eſt unum*, has unitates repetitas eſſe momenta exiſtentiæ rerum, quorum quodlibet à Deo dependebat, qui res omnes extra ſe poſitas momento quovis reſuſcitat ut ita dicam, & quia momento quolibet concidunt, aliquo ſemper indigent reſuſcitante, qui alius à Deo eſſe nequit. At certè magis exacto argumento opus foret ut id demonſtratio vocari poſſet, probandum eſſet creaturam ſemper è nihilo egredi & in illud relabi, ac præcipuè oſtendendum eſſet prærogativam durandi plùs quam uno momento ex natura ſua ſoli Enti neceſſario competere. Difficultates ſuper compoſitione continui hanc quoque materiam pervadunt. Videtur enim iſtud dogma reſolvere tempus in inſtantia, cum alii econtra inſtantia & puncta conſiderent tanquam extrema partium in eo aſſignabilium, non tanquam conſtitutiva. Sed non eſt hîc labyrinthum illum ſubeundi locus.

385. Hoc in re præſenti certum eſt, creaturam à Divina operatione pendere continuò, nec minùs pendere poſtquam cæpit, quam dum primò incipit, quo fit ut creatura non pergeret exiſtere niſi Deus pergeret agere; denique hanc Dei actionem eſſe liberam, ſi enim emanatio neceſſaria foret qualis eſt emanatio proprietatum circuli ab ejus eſſentia profluentium, dicendum eſſet, Deum ſtatim ab initio neceſſariò producere creaturam, vel oſtendendum qua ratione ſemel eam creando neceſſitatem ipſe ſibi impoſuerit eandem conſervandi. At verò nihil obſtat quominus actio illa conſervativa, productio, imò ſi lubet, creatio vocetur, neque enim minor eſt creaturæ dependentia deinceps quàm ab initio, nec denominatio extrinſeca novæ vel non novæ naturam rei immutat.

Digitized by Google

386. Admittamus itaque hoc ſenſu conſervationem eſſe continuatam creationem, ac videamus quid Baylius inde colligat (pag. 771.) poſt Autorem Moniti in Icona Socinaniſmi, Juriæo adverſantem. *Mihi videtur* (inquit hic Autor) *inde concludendum quod Deus omnia agat, nec inter creaturas ullæ ſint cauſæ, ſive primæ, ſive ſecundæ, imò nec occaſionales quidem, uti facilè probari poteſt. Hoc enim momento, quo loquor, ſum qualis ſum cum omnibus adjunctis ſive circumſtantiis meis, cum tali cogitatione, tali actione, tali ſitu: quòd ſi Deus hoc momento me creet qualis ſum, uti hoc in ſyſtemate neceſſariò dicendum eſt, utique me creat cum tali cogitatione, tali actione, tali motu, tali denique determinatione. Nec dici poteſt Deus me primò creare, ac deinde, poſtquam me creavit, meos motus meaſque determinationes unà mecum producere, hoc enim nullo pacto defendi poteſt duabus de cauſis. Primò quia dum Deus me hoc inſtanti creat aut conſervat, non conſervat me velut ens informe, velut ſpeciem aut aliud quodpiam univerſale logicum. Sum individuum aliquod, & Deus ut tale me creat conſervatque, qui ſum quidquid ſum eo inſtante cum omnibus appendicibus meis. Secundò quia, dum Deus hoc inſtanti me creat, ſi deinde meas actiones mecum producere dicatur, neceſſariò concipiendum erit aliud inſtans, & ſic erant duo inſtantia, cum unum tantùm inſtans eſſe ponamus. Certum igitur eſt in hac hypotheſi creaturas nec plus connexionis nec plus relationis habere cum actionibus ſuis quam habuerint cum productione ſua primo ſuæ creationis inſtanti.* Autor hujus Moniti conſectaria inde valde dura colligit, quæ facilè cogitari poſſunt, ac denique teſtatur in fine magnam gratiam initurum, quiſquis hujus ſyſtematis approbatoribus viam monſtraret qua ſe ab horrendis iſtis abſurdis expedire poſſent.

Digitized by Google

387. Longiùs adhuc rem iſtam promovet Baylius. Noſtis inquit, (pag. 775.) in Scholis demonſtrari (citat Arriagam diſp. 9. Phyſ. Sect. 6. & præſertim ubſect. 3.) quòd creatura nec totalis, nec partialis cauſa ſuæ conſervationis eſſe queat, ſi enim alterutra foret, exiſteret antequam exiſteret, quod eſt contradictorium. Noſtis argumentum ſic confici: id quod ſe conſervat, agit, atqui id quod agit exiſtit, & nihil poteſt agere prius quam completè exiſtat, ergo ſi quæ creatura ſe conſervat, agit antequam ſit. Hoc argumentum non in probabilitatibus ſed in primis Metaphyſicæ principiis fundatur ipſa luce meridianâ clarioribus: non entis nullæ ſunt qualitates aut accidentia, operari ſequitur eſſe. Progrediamur ulteriùs. Si Creaturæ cum Deo concurrerent (intelligitur hîc concurſus activus & non concurſus inſtrumenti paſſivus) ad ſui conſervationem, agerent antequam forent. Id ſupra demonſtratum, eſt atqui ſi in cujuslibet alterius rei productione cum Deo concurrerent, agerent pariter antequam eſſent, ergo æquè impoſſibile eſt eas cum Deo concurrere ad productionem cujuslibet alterius rei (quales ſunt motus localis, affirmatio, volitio aliqua, quæ, uti contenditur, ſunt entitates à Creaturarum ſubſtantia diſtinctæ) quàm ad propriam ſui conſervationem, cumque earum conſervatio ſit continuata creatio, & quidquid in orbe hominum eſt, fieri debeant, eas primo exiſtentiæ ſuæ inſtanti, nec ad ſui conſervationem nec ad dandam ſibi modalitatem ullam poſſe cum Deo concurrere, id enim foret agere antequam eſſent.) Nota Thomam Aquinatem pluresque alios Scholaſticos docere quòd ſi Angeli primo ſuæ creationis inſtanti peccaſſent, Deus eorum peccati autor foret. Vide Petrum ac S. Joſeph Fulienſem in ſua Concordia humanæ libertatis pag. 318. & ſeqq. Hoc indicat eos cognoſcere quod inſtanti

primo creatura nihil omnino poſſit agere.) Sequi[tur] evidenter eas nullo ſequentium inſtantium cum De[o] concurrere poſſe, nec ad ſui nec ad aliarum reru[m] productionem. Quòd ſi ſecundo ſuæ durationis in-ſtanti poſſent concurrere, nihil vetabit quominus etiam primo inſtanti concurſum præſtare poſſint.

388. His argumentis ſic erit reſpondendum. De-mus aliquo ſenſu creaturam quolibet inſtanti de no-vo produci: largiamur etiam inſtans ut pote indiviſi-bile excludere omnem prioritatem temporis. Sed mo-neamus nequaquam excludere prioritatem naturæ, vel anterioritatem *in ſignorationis* & hac ipſam ſufficere. Itaque Productio ſive actio quâ Deus produxit eſt naturâ prior exiſtentiâ creaturæ productæ. Creatura ſecundùm ſe ſumpta cum natura & proprietatibu[s] ſuis neceſſariis anterior eſt affectionibus accidentali-bus & actionibus ſuis, & nihilominus cuncta iſta eo-dem inſtanti reali exiſtunt. Nempe Deus creaturam producit juxta exigentiam inſtantium præcedentium ſecundùm leges ſuæ ſapientiæ, creatura verò confor-miter ei naturæ quam Deus creatione continuatâ ipſi reddit, operatur. Limitationes & imperfectiones ei adnaſcuntur ob naturam ſubjecti quæ Dei productio-nem limitat & hic eſt originalis creaturarum imper-fectionis effectus. At vitium & crimen ex operatio-ne creaturæ internâ liberâque naſcitur, quanta ha-beri inſtanti poteſt, quæq; repetitione notabilis evadit.

389. Hæc naturæ prioritas apud Philoſophos per-vulgata eſt: Sic enim dicitur ordo eſſe inter decreta Dei. Dumque Deo, ut par eſt, ratiocinationum & conſecutionum à creaturis deductarum intelligentia tribuitur, ita ut omnes creaturarum demonſtrationes & Syllogiſmi Deo ſint perſpecti, in eoque reperian-tur eminenter, agnoſcitur in propoſitionibus ſive ve-ritatibus quas Ipſe novit, ordo eſſe aliquis ſive naturæ

ſive

ve rationis ſine ullo ordine vel intervallo temporis uo in cognitione proficiat, vel à præmiſſis tranſeat ad onclusionem.

390. In argumentis jam relatis nihil admodum reerio quòd hac obſervatione non diluatur. Dum res Deo producitur, tanquam individuum producitur c non tanquam univerſale logicum, fateor; Sed rei ſſentia producitur ante accidentia, ejuſdem natura nte operationes ſecundùm naturæ ſuæ prioritatem, c in ſigno anteriori rationis. Hinc patet quo pacto reatura poſſit eſſe vera peccati cauſa, non obſtante juſdem conſervatione orta à Deo ſeſe ad præcedenem ejuſdem creaturæ ſtatum accommodante ut ſapintiæ ſuæ legibus obtemperet, neque obſtante peccarudimento momentaneo jamjam à creatura produendo. Verum tamen Deus ab initio non condidiſſet nimam in ſtatu quo primo ſtatim inſtanti peccatura uerat, uti Scholaſtici rectè obſervarunt, nihil enim in apientiæ legibus erat quod huc impellere poſſet (quod ecus eſt in progreſſu, ubi antecedentia ſequentibus nodum præſcribunt.

391. Ex hac etiam ſapientiæ lege fit, ut Deus eanlem reproducat ſubſtantiam, eandem animam, cum ontra corpus nunquam ultra momentum idem permaneat. Et hoc reponere poterat Abbas, quem Bayius loquentem inducit (Diction. art. Pyrrhon. lit. B pag. 2432.) Hæc ſapientia rerum nexum facit. Largior itaque creaturam non concurrere cum Deo ad ui conſervationem (eo modo quo conſervatio jam xplicata eſt); ſed non video quid vetet eam cum Deo concurrere ad alterius rei productionem, ac præſertim internæ ſuæ cogitationis ac volitionis, quæ utique realiter à ſubſtantia diſtinguuntur.

292. Ecce autem novum cum Baylio certamen, pugnat ille nulla eſſe hujuſmodi accidentia à ſubſtan-

Digitized by Google

tia diſtincta *Rationes*, inquit *quas Philoſophi Recentes ad probandam accidentium à ſubſtantia indiſtinctionem adhibuere, non nuda ſunt difficultates, ſed argumenta quæ ſuo pondere obruunt, neque ſolvi poſſunt.* Subdit: *Require ſis illa vel in Emmanuele Maignano vel in Clariſſimo Callio* (Philoſophiæ Profeſſore Cadomenſi) *vel in libello cui titulus:* Accidentia profligata, *quem P. Joannes Saguens Maignani diſcipulus edidit, & cujus excerptum in Novellis Reip. Literariæ Menſe Anno* 1703. *reperies, aut ſi unicum tibi auctorem ſatis eſſe cupis, alige Dominum Franciſcum Lamium Benedictinum unum è robuſtiſſimis qui in Gallia vivunt, Carteſianis, cujus inter Epiſtolas Philoſophicas Trivultii Anno* 1703. *excuſas unam reperies in qua, methodo Geometricâ demonſtrat Deum eſſe veram unicam cauſam omnis ejus quod eſt reale.* Cuperem equidem omnes libros iſtos videre. Quod ultimam hanc propoſitionem attinet, ea ſenſu valde bono vera eſſe poteſt. Deus enim eſt ſola principalis cauſa realitatum purarum & abſolutarum ſive perfectionum. Cauſæ ſecundæ agunt in virtute primæ: ſed cum limitationes & privationes ſub realitatibus comprehenduntur, dici poteſt cauſas ſecundas concurrere ad productionem ejus quod eſt limitatum, alioqui Deus peccati cauſa foret & quidem unica.

Sequentes animadverſiones Leibnitianas è Diario Trevultiano erutas hic inſerere viſum eſt. Dixeram in Tentaminibus meis pag. 592. cupere me videre demonſtrationes à Cl. Baylio laudatas & quintâ ſextâque epiſtolâ Philoſophicâ Trivultii editâ comprehenſas. Harum mihi demum copia Reverendi Patris des Boſſes beneficio obtigit, in quibus Geometricè demonſtrandum ſuſcipitur Deum eſſe unicam genuinam cauſam omnis ejus quod reale eſt. Lectis his epiſtolis confirmatus ſum in opinione quam ibidem indica-

ram,

tam, hanc videlicet propoſitionem veram eſſe poſſe ſenſu valdè bono: quandoquidem Deus ſolus eſt cauſa realitatum purarum atque abſolutarum, ſive perfectionum, ſed ſi ſub realitatum nomine limitationes etiam privationeſque comprehendantur, dici poſſe quòd cauſæ ſecundæ ad id quod limitatum eſt producendum verè concurrant, alioqui Deus cauſa foret, & quidem unica peccati. Nec arbitror eruditum Epiſtolæ Autorem à mea ſententia magnopere diſcrepaturum, etſi ſub nomine realitatum, quarum unicam cauſam eſſe Deum contendit, omnes etiam modalitates complecti videatur. Non enim exiſtimo daturum, quòd Deus autor ſit peccati. Imò mentem ita ſuam explicat, ut aſſertum ſuum evertere, & veram creaturis actionem tribuere videatur. Nam in Confirmatione octavi Corollarii ſecundæ Propoſitionis ita loquitur: *Naturalis animæ motus, quamvis in ſe determinatus ſit, indeterminatus tamen eſt reſpectu objectorum, eſt enim amor boni univerſalis; ſed per ideas boni in objectis particularibus apparentis motus iſte determinatur, fitque particularis relatè ad particularia iſta objecta; cum igitur mens ideas ſuas variare poſſit, poteſt etiam amoris ſui determinationes variare, nec ideo neceſſe eſt eam Divinæ potentiæ ſuccumbere, aut ejus actioni reluctari. Hæ quippe motuum determinationes neutiquam ſunt invincibiles, & hæc earum non invincibilitas efficit ut mens libera ſit, eaſque mutare valeat; ſed tamen ne has quidem mutationes niſi per motum à Deo ſibi inditum & conſervatum perficit.*

Ego verò dixiſſem perfectionem actionum creaturæ oriri à Deo; earundem verò limitationes eſſe limitationis originalis & limitationum antecedanearum in creatura repertarum ſequelam, idque locum habere non ſolùm in ſpiritibus ſed etiam in aliis quibuſcum-

que ſubſtantiis, quæ ideo tanquam cauſæ concurrunt ad mutationem quam ſubeunt: determinatio enim illa de qua loquitur Autor nil aliud eſt quàm limitatio.

His poſitis aſſerta pleraque demonſtrationum & corollariorum hujus Epiſtolæ pro varia eorundem explicatione concedi vel negari poterunt. Si enim per realitatem nihil aliud quàm perfectiones ſeu poſitivæ realitates intelligatur, dicendum eſt, Deum omnis realitatis unicam veram propriéque dictam cauſam eſſe; at ſi realitatis nomine comprehendantur etiam *limitationes*, aſſerta non pauca, Autore ipſo duce, negabuntur.

Hoc ipſum ut captui magis accommodarem, in Tentaminibus meis adhibui exemplum navis onuſtæ, quæ quantò onuſtior eſt, tantò lentiùs à flumine promovetur. In quo exemplo liquet id quod in motu poſitivum eſt, nempe perfectionem, vim, celeritatem motûs produci à flumine, onus verò cauſam eſſe quâ vis iſta cohibeatur ac motus retardetur.

Laudabile quidem eſt ad quæſita metaphyſica methodum geometricam adhibere; fatendum tamen eſt hucuſque rarò factum fuiſſe operæ pretium. Carteſius ipſe quantumvis ſolers & perſpicax, nunquam fortaſſe turpiùs ſe dedit quàm cum in una è reſponſionibus ad Objectiones pronunciatum quoddam ſuum geometricè confirmandum ſuſcepit. In Mathematicis, ubi numeri figuræ & computationes defectum in verbis latentem ſupplent, faciliùs ſuccedit negotium; at in Metaphyſicis, ſaltem ſi intra ordinarios ratiocinandi modos ſiſtatur, rigor Dialecticus in ſervanda Syllogiſmi forma, & definitionum accuratione adhibitus defectum illum ſupplere deberet, quod hîc non præſtatur.

Autor Epiſtolæ vir ſanè ſagax & acer nonnunquam æſtu ſuo longiuſculè abripitur, uti dum vult probare,

tan-

Digitized by Google

tantam prorſus ineſſe quieti realitatem ac vim quanta ineſt motui. Propoſitionis quintæ Corollario quinto ait, voluntatem non minùs in quiete quàm in motu poſitivam adeſſe. Sit ita ſanè. At num inde conficitur æqualem in utroque reperiri vim ac realitatem? Ego quidem certè vim hujus conſequentiæ nullus video, eodem enim argumento probarem non minorem vim ineſſe motui debiliori quàm fortiori. Deus, dum vult quietem, vult corpus eſſe in loco A, in quo immediatè antè fuit; ad hoc autem ſufficit nullas adeſſe rationes quæ Deum ad mutandum corporis iſtius locum impellant. At quando Deus vult ut idem corpus deinceps ſit in loco B, opus eſt novâ quapiam ratione, quæ Deum determinet ad volendum ut ſit in B & non in C, aliôve quocunque loco, & ſit ibi tardiùs aut celeriùs. Ex his voluntatum Divinarum rationibus, vis realitaſque rerum æſtimanda eſt. Diſſerit quidem autor in hac epiſtola ſatis prolixè de Dei voluntate, ſed de rationibus Deum impellentibus, à quibus cuncta pendent, prorſus tacet: hæ autem rationes deſumuntur ab objectis.

Imò obſervo ſtatim ſecundum primæ propoſitionis corollarium verum quidem eſſe, ſed non bene probari. Ait Autor; *Si Deus deſineret velle ut res exiſtat, res quoque eſſe deſinet*: quod ita probat: Demonſtratio. *Quod non niſi Dei voluntate exiſtit, eſſe deſinit ubi voluntas iſta deſierit* (at hoc ipſum probandum erat: probat ergo ſubdens) *ſublatâ causâ tollitur effectus.* Hoc axioma addendum fuerat axiomatis principio epiſtolæ poſitis, verùm (quod infeliciter accidit) id ipſum axioma, quemadmodum aliæ regulæ Philoſophicæ quamplurimæ, multis exceptionibus eſt obnoxium) *atqui per præcedentem propoſitionem & primum ejus corollarium nullum ens exiſtit niſi voluntate Dei ergo, &c.*

que ſubſtantiis, quæ ideo tanquam cauſæ concurrunt ad mutationem quam ſubeunt: determinatio enim illa de qua loquitur Autor nil aliud eſt quàm limitatio.

His poſitis aſſerta pleraque demonſtrationum & corollariorum hujus Epiſtolæ pro varia eorundem explicatione concedi vel negari poterunt. Si enim per realitatem nihil aliud quàm perfectiones ſeu poſitivæ realitates intelligatur, dicendum eſt, Deum omnis realitatis unicam veram propriéque dictam cauſam eſſe; at ſi realitatis nomine comprehendantur etiam limitationes, aſſerta non pauca, Autore ipſo duce, negabuntur.

Hoc ipſum ut captui magis accommodarem, in Tentaminibus meis adhibui exemplum navis onuſtæ, quæ quantò onuſtior eſt, tantò lentiùs à flumine promovetur. In quo exemplo liquet id quod in motu poſitivum eſt, nempe perfectionem, vim, celeritatem motûs produci à flumine, onus verò cauſam eſſe quâ vis iſta cohibeatur ac motus retardetur.

Laudabile quidem eſt ad quæſita metaphyſica methodum geometricam adhibere; fatendum tamen eſt hucuſque raró factum fuiſſe operæ pretium. Carteſius ipſe quantumvis ſolers & perſpicax, nunquam fortaſſe turpiùs ſe dedit quàm cum in una è reſponſionibus ad Objectiones pronunciatum quoddam ſuum geometricè confirmandum ſuſcepit. In Mathematicis, ubi numeri figuræ & computationes defectum in verbis latentem ſupplent, faciliùs ſuccedit negotium; at in Metaphyſicis, ſaltem ſi intra ordinarios ratiocinandi modos ſiſtatur, rigor Dialecticus in ſervanda Syllogiſmi forma, & definitionum accuratione adhibitus defectum illum ſupplere deberet, quod hîc non præſtatur.

Autor Epiſtolæ vir ſanè ſagax & acer nonnunquam æſtu ſuo longiuſculè abripitur, uti dum vult probare, tan-

antam prorſus ineſſe quieti realitatem ac vim quanta neſt motui. Propoſitionis quintæ Corollario quinto it, voluntatem non minùs in quiete quàm in motu oſitivam adeſſe. Sit ita ſanè. At num inde conficitur equalem in utroque reperiri vim ac realitatem? Ego uidem certè vim hujus conſequentiæ nullus video, odem enim argumento probarem non minorem vim neſſe motui debiliori quàm fortiori. Deus, dum vult quietem, vult corpus eſſe in loco A, in quo immediatè antè fuit; ad hoc autem ſufficit nullas adeſſe rationes quæ Deum ad mutandum corporis iſtíus locum impellant. At quando Deus vult ut idem corpus deinceps ſit in loco B, opus eſt novâ quapiam ratione, quæ Deum determinet ad volendum ut ſit in B & non in C, alióve quocunque loco, & ſit ibi tardiùs aut celeriùs. Ex his voluntatum Divinarum rationibus, vis realitaſque rerum æſtimanda eſt. Diſſerit quidem autor in hac epiſtola ſatis prolixè de Dei voluntate, ſed de rationibus Deum impellentibus, à quibus cuncta pendent, prorſus tacet: hæ autem rationes deſumuntur ab objectis.

Imò obſervo ſtatim ſecundum primæ propoſitionis corollarium verum quidem eſſe, ſed non bene probari. Ait Autor; *Si Deus deſineret velle ut res exiſtat, res quoque eſſe deſinet*: quod ita probat: Demonſtratio. *Quod non niſi Dei voluntate exiſtit, eſſe deſinit ubi voluntas iſta deſierit* (at hoc ipſum probandum erat: probat ergo ſubdens) *ſublatâ causâ tollitur effectus*. Hoc axioma addendum fuerat axiomatis principio epiſtolæ poſitis, verùm (quod infeliciter accidit) id ipſum axioma, quemadmodum aliæ regulæ Philoſophicæ quamplurimæ, multis exceptionibus eſt obnoxium) *atqui per præcedentem propoſitionem & primum ejus corollarium nullum ens exiſtit niſi voluntate Dei ergo, &c.*

Digitized by Google

Hæc propoſitio nihil exiſtit niſi per voluntatem Dei, ambiguitate non caret. Si ſenſus ſit res nullas incipere exiſtere niſi per Dei voluntatem, meritò remittit Autor ad Propoſitiones præcedentes. Sin verò velit exiſtentiam rerum ſemper eſſe cum voluntate divina connexam, petitur principium, hoc enim ipſum ferè quæritur. Probandum itaque primò fuiſſet rerum exiſtentiam à Dei voluntate dependere, neque nudum illius eſſe duntaxat effectum ſed etiam neceſſariam ejus eſſe appendicem pro modo perfectionum quas continent. Quo poſito res non minùs deinde quàm ab initio pendere à Deo neceſſe eſt & hoc ſenſu in tentaminibus meis locutus ſum.

Cæterùm agnoſco epiſtolam, quam hîc diſpungendam ſuſcepi, elegantem eſſe lectuque dignam & non pauca ſenſa pulchra veraque continere, modò ne ſenſu à me ſupra improbato accipiatur; & poſſunt hujuſmodi ratiocinia ad reconditiores meditationes aditum patefacere.

393. De cætero conſultum erit cavere, ne dum ſubſtantiæ cum accidentibus confunduntur, dum ſubſtantiis creatis actio omnis adimitur, gradus fiat ad Spinoſiſmum qui Carteſianiſmus eſt immoderatus. Quod non agit, ſubſtantiæ nomen non meretur. Si accidentia non diſtinguuntur à ſubſtantiis, ſi ſubſtantia eſt ens ſucceſſivum, uti motus, ſi ultra momentum non permanet, neque (aliquo temporis ſpatio aſſignabili) eadem reperitur magis quam ejus accidentia, ſi non magis quàm mathematica quædam figura vel numerus operatur, cur non dicamus cum Spinoſa Deum ſolum eſſe ſubſtantiam, creaturas verò nihil eſſe niſi accidentia ſive modificatione? Hucuſque creditum fuit ſubſtantiam manere, mutari accidentia: in hac vetere doctrina perſtandum cenſeo, nec argumenta

menta quæ legiſſe memini contrarium probant, & nimium probant, ſi quid probant.

394. *Unum ex abſurdis* (inquit Baylius pag. 779.) *ex admiſſa ſubſtantiam inter & ejus accidentia diſtinctione emanantibus eſt illud, quòd, ſi creatura producant accidentia, potentiam creatricem & annihilatricem habebunt, ita ut ne minima quidem actio fieri poſſit quin entium realium numerus innumerus creetur, & totidem alia in nihilum redigantur. Si clamandi aut comedendi gratiâ linguam moveas, tot creas accidentia quot ſunt comeſtæ rei partes quæ formam ſuam amittunt & in Chylum, ſanguinem &c. convertuntur.* Hoc argumentum nil niſi terriculamentum eſt. Quid obſecro mali eſt, infinitos motus, infinitas figuras momento quovis in univerſo modo, imò in qualibet univerſi parte naſci & emori? aliunde demonſtrari poteſt id eſſe neceſſarium.

395. Quod jactatam accidentium creationem attinet, quis non videt opus non eſſe potentiâ ullâ creatrice ad mutandum locum aut figuram, ad efformandum quadratum vel parallelogrammum oblongum aliamve quamcumque figuram agminis militum arma exercentium, magis quàm ad fingendam ſtatuam demendo partes à marmore, vel conſtruendam aliquam figuram extantem, mutando vel augendo ceram? Modificationum productio nunquam dicta *creatio*, & vocibus abutitur quiſquis hominibus terriculamentum illud objicit. Deus ſubſtantias è nihilo producit, ſubſtantiæ verò, limitum ſuorum mutatione ſua producunt accidentia.

396. De Animabus ſive formis ſubſtantialibus meritò Baylius adjicit, *nihil accidere moleſtius iis qui formas ſubſtantiales aſſerunt, quam quòd illis objicitur non niſi per veram creationem eas produci poſſe & miſeratione dignos eſſe Scholaſticos, ac turpiter ſe dare,* dum

dum huic objectioni reſpondere conantur. At verò nihil mihi meoque ſyſtemati hac ipsâ objectione commodius, qui aſſero animas, Entelechias aut vires primigenias, formas ſubſtantiales ſimplices ſive monadas quocumque demum nomine vocentur, naturaliter naſci aut interire non poſſe; qualitates autem ſive vires derivativas, aut id quod formæ accidentales dicitur, tanquam Entelechiæ Primigeniæ modificationes concipio, uti figuræ ſunt modificationes materiæ ſive quanti. Hinc modificationes iſtæ in fluxu perpetuo ſunt interim dum ſubſtantia ſimplex invariata perſeverat.

397. Oſtendi ſupra (partis primæ §. 86. & ſeqq.) animas nec naſci naturaliter, nec alias ex aliis educi poſſe ac neceſſe eſſe ut noſtra vel creetur de novo vel præextiterit. Quin imò medium quendam indicavi modum inter creationem omnimodam & præexiſtentiam perfectam, arbitratus congruè dici poſſe quòd anima præexiſtens in ſeminibus ab initio non fuerit niſi ſenſitiva ſed deinde ad ſuperiorem rationis gradum elevanda dum homo ille, cujus futura erat, conciperetur; quòdque corpus organicum huic animæ ſemper ab initio copulatum poſt multas denique mutationes determinatum fuerit ad formandum corpus humanum. Judicavi etiam hanc animæ ſenſitivæ elevationem ad gradum eſſentialem magis ſublimem, hoc eſt ad Rationem extraordinariæ Dei operationi adſcribi poſſe. Juverit tamen addere, quòd mallem hominis perinde ut & aliorum animalium generationem ſine miraculo ſtatuere. Quod ipſum utcumque explicari poteſt ſi concipias è magno illo animarum & animalium, vel ſaltem corporum organicorum vitam habentium & in ſeminibus latentium numero ſolas animas humanas corporibus humanis deſtinatas Rationem involvere ſuo tempore prodituram, & corpora

pora eorum organica ſola eſſe præformata atque prædiſpoſita ad ſuſcipiendam aliquando formam humanam, dum interim animalcula ſive viventia ſeminalia cætera, in quibus nihil hujuſmodi præſtitutum fuit, à prioribus illis eſſentialiter diſcrepant,& in genere inferiore ſunt conſtituta. Hæc productio *Tradux* quidam erit, ſed paulò tractabilior quàm qui vulgò ponitur, non animæ ex anima ſed animati ex animato, ac frequentia novæ creationis miracula evitans quibus anima noviter creata ac pura in corpus illam corrupturum immitteretur.

398. Sentio tamen cum Mallebranco generatim creationem rite intellectam non adeo eſſe admiſſu difficilem quàm poſſet putari, eamque in notione dependentiæ creaturarum eſſe quodammodo involutam. *O Philoſophos ſtupidos ac ridiculos* (exclamat Mallebrancus Meditatione Chriſtinâ 9. n. 3.) *imaginantur ſibi impoſſibilem eſſe creationem, quia non concipiunt Dei potentiam eſſe ſatis magnam, ut ex nihilo faciat aliquid, at meliúsne concipiunt Dei potentiam feſtucæ movendæ capacem eſſe?* addit optimè (n. 5.) *Si materia foret increata, Deus illam movere non poſſet, neque ex ea formare quidquam, Deus enim materiam nec movere, nec ſapienter ordinare poteſt, quin eam perſpectam habeat, perſpectam verò non haberet niſi daret ei eſſe, non enim ab alio quam à ſeipſo notitias ſuas haurire poteſt. Nihil in Ipſum agere, nihil Ipſum edocere poteſt.*

399. Baylius non contentus dicere quòd continuò creemur inſiſtit adhuc alteri illi doctrinæ quam è creatione continuata elicere vellet, nempe animam noſtram agere non poſſe. Qua de re ſic loquitur (Cap. 141. pag. 765.) *Notior ipſi* (erudito adverſario) *Carteſianiſmus eſt quàm ut ignoret ætate noſtrâ propugnatum fuiſſe, nullam creaturam poſſe producere*

motum,

motum, & animam noſtram eſſe ſubjectum merè paſſivum ſenſationum ac idearum perceptionumque doloris & voluptatis &c. Quòd ſi id ipſum ad volitiones necdum fuit extenſum, id accidit propter veritates revelatas, quæ ſi non obſtitiſſent, actus voluntatis æquè paſſivi quàm actus intellectûs cenſerentur; & eadem rationes quæ ideas noſtras ab anima noſtra non efformari, nec ab eadem organa noſtra moveri probant, etiam probarent actus noſtros amoris noſtrasque volitiones efformari ab illa non poſſe. Addere poterat actiones noſtras vitioſas, noſtra peccata.

400. Sanè non eam quam rationibus à ſe laudatis Baylius tribuit ineſſe vim oportet, cum nimium probent, facerent enim Deum omnimodè autorem peccati. Fateor animam influxu phyſico organa movere non poſſe, cenſeo enim corpus ita præformari debuiſſe, ut tempore & loco faciat quidquid voluntatibus animæ reſpondet, quanquam interim verum ſit animam eſſe principium operationis; ſed nullam video cauſam dicendi, animam ſuas operationes, ſuas doloris voluptatiſque perceptiones non producere. Apud me omnis ſubſtantia ſimplex (id eſt omnis genuina ſubſtantia) debet eſſe vera cauſa immediata omnium ſuarum actionum affectionumque internarum & ſi Metaphyſico rigore loquamur, alias anima non habet affectiones quàm quas ipſa produxit. Qui aliter ſentiunt, quique Deum ſolum agentem faciunt, ſine cauſa ſeſe locutionibus implicant è quibus illæsâ Religione ſeſe vix aut nec vix quidem expedient præterquam quòd rationi penitus adverſentur.

401. Baylii fundamentum hoc eſt: nos non facere id quod quomodò fiat, neſcimus, ſed non largior ipſi principium illud. Diſputationem ejus audiamus [pag. 767. & ſeqq.] *Stupenda res eſt, omnes ferè Philoſophos (exceptis iis, Ariſtotelis interpretibus qui* in-

intellectum univerſalem ab anima noſtra diſtinctum intellectionum noſtrarum cauſam ſtatuêre. Vide Diction. Hiſtor. Critic. Notam E articulo Averroes) exiſtimaſſe cum vulgo ideas noſtras à nobis activè efformari. Et tamen quis eſt qui neſciat, hinc quidem ignorare ſe omnino quo pacto fiant ideæ, inde verò ne quidem acu pingere quenquam poſſe, qui quomodo acus ducenda ſit, neſciat? An ergo acum ducere opus difficilius eſt quàm pingere in mente roſam, ſimul atque in oculos illa incurrit, quamvis hanc pingendi artem didicerit ante nunquam? An non contra potiùs apparet imaginem iſtam ſpiritualem opus difficilius eſſe quàm in tela flores exprimere, quod niſi didicerimus utique facere non valemus? Certiſſimi ſumus omnes, clavem, niſi ejus uſum edocti ſimus, aperienda ciſta nihil nobis profore, & tamen nobis perſuademus animam noſtram motûs brachiorum noſtrorum efficientem eſſe cauſam, quamvis nec ubi ſint nervi ciendis hiſce motibus idonei, nec unde ſpiritus animales, quos in nervos influere oportet, accerſendi ſint noverit? Experimur quotidie ideas quærentem effugere, incogitanti ſponte praſto eſſe. Quod de ideis, idem de volitionibus dicendum eſt, in quas imperium noſtrum non minùs anguſtum eſt. Si bene rem putaremus, plures in vita noſtra velleitates quàm volitiones inveniremus, hoc eſt plura ſervientis voluntatis noſtræ quàm imperantis argumenta. Quàm ſæpe idem homo experitur ſe certum quendam voluntatis actum elicere non poſſe [puta actum amoris in eum à quo recentiſſimè offenſus eſt, actum contemptûs in elegans aliquod Tetradecaſtichon, actum odii in amaſiam, actum approbationis in Epigramma aliquod inficetum & ridiculum. Nota me non loqui niſi de actibus internis exprimendis per verbum volo, uti volo contemnere, volo approbare &c. Non ſi centum aureorum lucrum offeratur, & ipſe quam

quam maximè cupiat, nec ſi ambitioſâ proprium voluntatis in actus ſuos Dominium experimento comprobandi gloriâ animos addat, eò unquam adducitur.

402. „ Ut omnium jam dictorum robur paucis „unum ſub aſpectum ponam, obſervabo omnibus rem „ penitiùs perſcrutantibus evidens eſſe, quod alicujus „effectûs vera cauſa debeat illam cognoſcere, ac mo„dum etiam ſcire quo produci debeat. Secus eſt de „nudis cauſæ inſtrumentis, aut actionis ſubjectis dun„taxat paſſivis quibus id neceſſarium non eſt, & conci„pi nequit id alicui vero agenti neceſſarium non eſſe. „At ſi nos ipſos accuratè excutiamus, compertiſſimum „nobis erit, mentem noſtram tam parum ſcire quid „ſit volitio quàm parum novit quid ſit idea; reperie„mus eam poſt longam experientiam non magis ſcire „quomodo volitiones efformentur, quàm id noſſet „antequam quidquam voluiſſet. Quid jam inde con„cludendum, niſi eam volitionum ſuarum non magis „quàm idearum ſuarum, quam motûs ſpirituum qui„bus brachia moventur efficientem cauſam eſſe poſſe? [Nota me hîc nolle id penitus decidere, ſed ſolùm hæc conſiderare relatè ad principia objectionis.]

403. Hem tibi ratiocinium prorſus mirabile! quid obſecro neceſſe eſt ſcire ſemper quomodo fiat id quod facimus? an ſalia, metalla, plantæ ſexcentaque alia ſive animata ſive inanima ea quæ faciunt faciendi modum norunt, aut notitiâ ullâ indigent? an ergo olei vel adipis guttam ut in aquæ ſuperficie rotundetur, Geometriæ peritam eſſe oportebit? aliud eſt fila trajicere ſive acum ducere, tunc enim agitur finis alicujus gratiâ, adeoque media ad hunc idonea pernocenda ſunt. Ideas verò noſtras non ideo quia volumus efformamus; in nobis & à nobis efformantur illæ, non ex vi & imperio noſtræ voluntatis, ſed

ſecundùm noſtram & rerum ipſarum naturam. At quemadmodum fœtus in animali formatur, quemadmodum alia naturæ miracula ſexcenta producuntur per *inſtinctum* quendam à Deo rebus inditum, hoc eſt virtute *præformationis Divinæ* quæ admiranda illa automata tam egregios effectus mechanicè producere nata effinxit, ita facilè judicatur animam eſſe automatum ſpirituale adhuc mirabilius & virtute Divinæ præformationis elegantes illas ideas producere in quibus voluntas noſtra nullam partem habet, & ad quas ars noſtra pertingere non valet. Automatorum ſpiritualium, ſive animarum operatio non eſt mechanica, ſed quidquid in mechanica pulchrum eſt eminenter continet, nempe motus qui in corporibus evolvuntur, per repræſentationem concentrantur in anima velut in mundo quodam ideali mundi actualis leges earumque effectus exhibente, cum hoc tamen diſcrimine à mundo ideali perfecto qui in Deo eſt, quòd pleræque perceptiones in nobis ſunt tantùm confuſæ. Sciendum enim eſt, quod omnis ſubſtantia ſimplex mundum univerſum per ſuas perceptiones confuſas vel ſenſationes involvat, quòdque perceptionum harum ſeries in qualibet ſubſtantia naturæ ipſius ſpeciali attemperetur, ita tamen ut naturam univerſam exprimat: & perceptio quælibet præſens ad perceptionem novam tendat, uti omnis motus quem perceptio repræſentat, ad alium motum tendit. Sed impoſſibile eſt ut anima totam ſuam naturam diſtinctè cognoſcat, videatque quomodo innumerabilis ille perceptionum minutiſſimarum numerus, quarum aliæ aliis coacervatæ vel potius concentratæ ſunt, in ea efformetur: ad hoc enim opus eſſet ut mundum univerſum perceptionibus illis involutum perfectè cognoſceret, hoc eſt, foret Deus.

404. Quod *Velleitates* attinet, hæ ſunt duntaxat

voluntatum conditionalium genus quoddam valde imperfectum: vellem ſi poſſem, *liberet ſi liceret*, & dum velleitatem hujuſmodi habemus, non tam volumus velle quàm poſſe. Hinc in Deo nullæ ſunt velleitates, quæ cum voluntatibus antecedentibus confundendæ non ſunt. Alibi ſatis explicavi noſtrum in volitiones imperium non niſi indirectè poſſe exerceri, & miſerum illum fore qui ita ſuarum actionum dominus eſſet, ut temere & ſine cauſa velle poſſet. Hoc imperio qui ſe deſtitutum quereretur, imitaretur exemplum Plinij potentiam divinam in eo *incuſantis* quod ſemet ipſe deſtruere nequeat.

405. Atque ita diſſertationi inſtitutæ finem hîc facere decreveram, poſtquam, ut mihi quidem videtur, omnibus hoc de argumento Clariſſimi Baylij objectionibus quas in ejus operibus potui reperire, ſatisfeci ſed cum in mentem mihi veniſſet Laurentij Vallæ de libero arbitrio Dialogus adverſus Boëtium, cujus ſupra memini, eum hîc ſummatim referendum ſervatâ dialogi formâ putavi, ac deinde proſequendum ubi ipſe deſinit, continuatâ quam cæpit fictione: idque non tam argumenti totius exhilarandi gratiâ quàm ut in diſſertationis meæ meta, quam poſſem clariſſimè populariſſiméque mentem meam explicarem. Hic Vallæ Dialogus, ejuſdemque de voluptate & vero bono libri palàm faciunt eum non minùs Philoſophiâ quàm humanioribus excultum fuiſſe litteris. Quatuor hi libri totidem Boetij libris de conſolatione Philoſophiæ opponuntur; Dialogus autem quinto reſpondet. Quidam Antonius Glarea Hiſpanus poſtulat à Valla elucidationes aliquas ſuper difficultate de libero arbitrio, argumento tam ignoto, quàm digno cognoſci, utpote in quo juſtitia & injuſtitia, hujus ac futuræ vitæ pœna præmiumque verſantur. Reſpondet Valla, ferendam æquo animo

com-

communem mortalibus omnibus ignorantiam, quemadmodũ nos volucrum alis destitui non iniquè ferimus
Antonius. Atqui tu has alas alterius inſtar dædali, ſcio, aptare mihi potes, quibus ex ignorantiæ ergaſtulo egreſſus ad regionem veritatis, animarum patriam ſublimis ferar. Libri hactenus à me viſi mentem meam non quietant, ne celebris quidem Boëtius ipſe, omnium licet ſuffragio comprobatus, qui quæ de intellectu Divino deque ſupergrediente tempus omne æternitate diſſerit, an intellexerit ipſe, neſcio, tuamque de præſcientiæ cum libertate conciliandæ ratione rogo ſententiam.
Laurentius. Multorum offenſam pertimeſco ſi tantum virum confutare aggrediar, huic tamen timori preces amici præferam, ſi fidem des.
Ant. Ecquam?
Laur. Ubi pranſus apud me fueris, te cœnam à me non poſtulaturum. Volo, inquam, te propoſitæ quæſtionis ſolutioni acquieſcere, nec novam aliam ingerere.
Ant Fidem do. En tibi nodum. Si Deus proditionem Judæ præſenſit animo, neceſſe fuit eum prodere, non potuit non proditor eſſe. At nemo ad impoſſibile tenetur, non igitur peccabat Judas, neque pœnam merebatur. Hoc verò juſtitiam, religionem, Dei Timorem penitus evertit.
Laur. Deus quidem peccatum præſenſit, hominem tamen ad peccandum non adegit. Peccatũ eſt voluntarium.
Ant. Voluntas illa, cum præviſa fuerit, neceſſaria erat.
Laur. Si mea ſcientia res præteritas aut præſentes exiſtere non facit, neque præſcientia mea faciet exiſtere futuras.
408. *Ant*. Fallax eſt comparatio iſta, nec præſens nec præteritum mutari poſſunt; hæc ſunt jam neceſſaria; futurum verò in ſe mutabile, fixum neceſſariumque fit præſcientiâ; fingamus Deorum ali-

Digitized by Google

quem futurorum notitiâ gloriari. Sciſcitabor an nô-rit, utrum pedem priùs moturus ſim, ſaxo deinde contra quàm prædixerit.

Laur. Deus iſte quid facere volueris, ſciet.

Ant. At quo pacto ſciet, cum facturus ſim oppoſitum ejus quod ipſe dixerit, eumque ex animi ſententia locuturum ponam?

Laur. Fallit te commentum tuum: vel à Deo iſto reſponſum nullum auferes, vel ſi reſpondeat pro tua in illum veneratione facies illico quidquid dixerit. Ejus prædictio erit tibi inſtar mandati. Sed quæſtionem mutavimus: non hîc agitur quid Deus ſit prædicturus, ſed quid prævideat: ad præſcientiam itaque revertamur, & neceſſarium diſtinguamus à certo. Non eſt impoſſibile id quod prævíſum fuerit non evenire, ſed tamen infallibiliter eveniet. Miles aut Sacerdos fieri poſſum, nec fiam.

Ant. Hîc te teneo: leges Philoſophorum volunt, omne poſſibile conſiderari poſſe velut exiſtens, atqui id quod eſſe poſſibile dicis, ſi reapſe eveniret, erraſſet Deus.

Laur. Philoſophorum leges nihil moror, hæc quidem certè accurata non eſt. Ambo ſæpe contradictoria ſunt poſſibilia; nunquid ambo quoque poſſunt ſimul exiſtere? ſed majoris claritatis gratiá ad exemplum veniamus, ac fingamus Sextum Tarquinium oraculi conſulendi causâ Delphos profectum ab Apolline hoc ferre reſponſum.

Exul inopſque cades iratâ pulſus ab Urbe

Expoſtulabit adoleſcens: ego Baſilicum tibi munus attuli, ô Apollo, tu vero mihi ſorteſti tam duram nuncias. Reponet Apollo: perplacet munus & quod à me petis præſto eſt. Quid futurum ſit eloquor; futura novi, non facio. I Querere Jovi & Parcis. Ridiculus foret Sextus ſi de Apolline queri pergeret. Quid cenſes?

Ant.

Ant. Dicet: grates ago, ô ſancte Apollo ob patefactam veritatem. At cur Jupiter in me tam crudelis eſt, cur homini innocenti & religioſo Deorum cultori fatum tam immite præparat?

Laur. Tu innocens? inquiet Apollo, atqui te ſuperbum adulterum & patriæ proditorem fore ſcias. Poſſetne Sextus reponere: tuâ culpâ talis fiam ô Apollo, nam ad iſta me adigis prævidendo.

Ant. Inſanus ſit, fateor, iſtud ſi reponat.

Laur. Igitur nec Judas ipſe proditor de divina præſcientia queri poterit: habes, ô bone, nodi tui ſolutionem.

410. *Ant.* Viciſti ſpem meam, quod Boëtius nequiverat, id tu præſtitiſti: obſtrictum me ſenties quoad vixero.

Laur. Interim cœptam fabellam tantiſper proſequamur. Dicet Sextus: nequaquam ita eſt, ô Apollo, nolo facere quæ dicis.

Ant. Quid? referet Deus, mentior igitur? Iterum repeto, facies quidquid jam dixi.

Laur. At Sextus forſitan Deos rogabit ut fata mutent ac meliorem ſibi mentem largiantur.

Ant. Si faciat, audiet:

Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

Divinam Hercle providentiam non faciet mendacem. Sed quid ad hæc Sextus? nonne querelis adverſus Deos implebit omnia? nonne vociferabitur, an ergo non ſum liber? an non in manu & poteſtate mea eſt ſtudere virtuti?

Laur. Dicet forſan Apollo notum tibi ſit, mi bone Sexte, unumquemque factum eſſe qualis eſt. Jupiter Lupum rapacem fecit, Leporem timidum, Aſinum ſtupidum, Leonem generoſum. Hic idem animam tibi pravam & bonæ frugis incapacem indidit. Tu genio tuo obſequêris; ille te pro meritis accipiet. Ita per ſtygem juravit. *Ant.*

Digitized by Google

Ant. Fateor, Apollinem, dum ſe expurgat, Jovi magis quàm Sexto culpam tribuere videri. Reſpondebit Sextus: ergo Jupiter proprium in me ſcelus ulciſcetur? ipſe ſolus eſt reus; prorſus alium me fingere poterat, ſed cum me talem fecerit, uti voluit, ſi ita me agere neceſſe eſt, cur me plectit igitur, num ejus voluntati potero reluctari?

Laur. Hîc juxta tecum hæreo, fateor; Deos è machina Apollinem Jovemque acceſſivi ut te divinam Præſcientiam à Providentia diſcernere docerem. Palam feci Apollinem ſive Præſcientiam nequaquam officere libertati; at de Jovis decretis, de providentiæ placitis ſatisfacere tibi non valeo.

Ant. Ex uno me barathro eripuiſti, & in aliud altius præcipitas.

Laur. Memento pacti noſtri: ego prandium appoſui; tu nunc etiam cœnam flagitas.

412. *Ant.* Video nunc aſtutiam tuam: decepiſti me planiſſimè tuo iſthoc pacto fraudulento.

Laur. Quid facerem? vinum & obſonia è paupere penu meâ tibi præbui; Nectar & Ambroſiam ſi cupis, Deos roga. Cibus ille apud mortales non paratur. Audiamus Apoſtolum, vas illud electionis raptum ad tertium uſque cælum, qui audivit arcana verba quæ non licet homini loqui. Reſpondebit ille tibi per exemplum figuli, per incomprehenſibilitatem viarum Dei, per altiſſimæ ejuſdem ſapientiæ admirationem. Obſervandum tamen eſt, non id quæri, cur Deus rem provideat. Satis quippe hoc intelligitur, nempe quia res erit, ſed quare ſic ſtatuat, cur hunc induret, illius miſereatur, id quæritur. Latent nos ejus rationes, *ſed ſat eſt eum optimum ac ſapientiſſimum eſſe, ut bonas eſſe judicemus.* Et quia juſtus etiam eſt, ſequitur ejuſdem decretis ac operationibus noſtram non perimi libertatem. Non nulli

nulli aliquam hujus negotij rationem ſcrutati dixere nos è maſſa corrupta, impura luteaque confictos. At Adam, at Angeli ex auro argentoque concreti, peccavere tamen. Quid quod & poſt regenerationem non pauci indurantur? quærenda itaque alia mali cauſa, quæ num angelis ipſis nota ſit, dubito. Felices tamen nihilominus ſunt & Deum laudant. Boëtius quòd Philoſophiæ magis quam Pauli reſponſum auſcultaret, turpiter ſe dedit. Nos Chriſto, virtuti ſapientiæque Dei credamus dicenti, Deum velle omnes homines ſalvos fieri, nolle mortem peccatoris. Fidamus miſericordiæ Divinæ, nec nos ad illam ineptos vanitate & malitiâ noſtrâ reddamus.

413. Dialogus iſte Vallæ non inelegans eſt, peccat tamen hinc inde, ſed in eo maximè quod nodum ſecet, & providentiam ſub nomine Jovis quem tantùm non peccati autorem facit, damnare videatur. Promoveamus ergo fabellam tantisper. Sextus Apolline Delphiſque relictis Dodonam ſe confert ad Jovem, victimis eum placat, ac deinde ſic fatur expoſtulans. Cur me ô magne Jupiter ut malus & miſer eſſem adegiſti? aut ſortem muta meam, aut culpam in te hærere agnoſce. Reſpondet ei Jupiter: ſi Romam abdicas, meliora tibi fata nebunt Parcæ, ſapies, fortunatus eris.

Sextus. Eccur Regni ſpem abdicem? nunquid Rex bonus eſſe non potero?

Jup. Fruſtra es, mi Sexte, quid tibi expediat, ego meliùs novi. Romam ſi tendis, periiſti.

Sextus tam duræ conditionis impatiens prorumpit è templo, & fatis ſe ſuis permittit. Tum Theodorus Antiſtes templi qui colloquio interfuerat, hiſce verbis compellat Jovem: ſapientiam tuam deveneror, ô Deorum maxime, nam hominem iſtum injuſtæ querelæ conviciſti planiſſimè. Pravæ ſuæ voluntati infortu-

Digitized by Google

infortunium ſuum poſthac imputet : prorſus nil habet quod mutiat. At certè fideles tui cultores obſtupeſcunt, quibus eſſet in votis bonitatem tuam perinde ac magnitudinem admirari : nonne penes te erat aliam illi voluntatem impertiri ?

Jupiter. Vade ad Pallada natam meam, ab hac diſces quid me hîc agere decuerit.

414. Theodorus Athenas profectus & in Divæ fano pernoctare juſſus, per ſomnium ignotam in regionem ſe translatum comperit. Viſebatur *ibi* palatium ſupra quàm concipi poteſt fulgentiſſimum, & vaſtitate ſuâ immenſum. Occurrit ad portam dea Pallas, majeſtatis oculorum aciem perſtringentis radiis circumcincta.

Qualiſque videri.
Cœlicolis & quanta ſolet,

Ac olivæ ramo, quem manu geſtabat, Theodori frontem tetigit, & ecce! Minervæ jubar, rerumque ab illa exhibendarum ſpeciem obtutu innoxio excipere potens derepente factus eſt.

Tum Diva : Jupiter cui carus es, Theodore, te mihi erudiendum tradidit. Fatorum hîc palatium curæ meæ concreditum coram cernis, in quo non ea modò quæ fiunt, ſed etiam quæ fieri poſſunt omnia repræſentantur. Hæc eadem ante mundi conſtitutionem dum luſtraret Jupiter, poſſibilitates omnes digeſſit in mundos & hos inter omnes optimum ſibi condendum delegit : reviſit interdum hæc loca Pater, ut res omnes recolat ſuamque renovet electionem qua non poteſt non delectari. Verbum unicum ſi dixero, ſtatim mundum integrum quem producere Pater potuerat, coram intuebimur, in quo quidquid de illo quæri poteſt, repræſentatum reperietur : hac ope ſciri etiam poteſt quid futurum eſſet, ſi poſſibile hoc aut illud exiſteret. Porrò quando conditiones caſum non

ſatis

ſtis ab alio quovis diſtinguent præſto erunt hujuſmodi mundi quotlibet inter ſe diverſi, qui eidem quæſtioni diverſè per omnes poſſibiles modos reſpondeant. Geometriam didiciſti juvenis, ut Græci probè educati ſolent. Noſti itaque quando puncti alicujus quæſiti quæſtiones illud non ſatis diſtinguunt aut *determinant*, ſed infinita puncta quæſtioni ſatisfacere poſſunt, omnia illa incidere in id quod Geometræ locum vocant, & hunc ſaltem locum (qui ſæpe eſt linea) eſſe determinatum & diſtinctum. Similiter fingere tibi potes ordinatam mundorum ſeriem, qui omnes & ſolos, de quibus agitur, caſus complectantur eorumque circumſtantias & conſecutiones varient. Sed ſi caſum ponas qui à mundo qui nunc eſt non niſi unica in re definita diſcrepet, certus quidam mundus determinatus quæſito tuo reſpondebit. Omnes hi mundi idealiter hîc præſto ſunt. Eorum quoſdam exhibebo tibi, ubi Sextus, non idem omnino ille quidem, ſed alii ipſi ſimillimi Sexti reperiantur, qui quidquid de genuino illo Sexto jam noſti, totum habeant, non tamen quidquid in illo jam adhuc latet, adeoque nec quidquid ipſi continget impoſterum. In horum mundorum aliquo Sextum quendam reperies fortunatum admodum & ad magna evectum; in alio Sextum alium invenies mediocri ſorte contentum, denique in aliis Sextos omnigenos & infinitè variatos reperies.

415. His dictis, Theodorus in unum è conclavibus deducitur, quod ubi ingreſſus eſt, non jam conclave ſed mundus erat,

Solemque ſuum, ſua ſidera norat

Tum jubente Deâ, illico Dodona cum Templo Jovis, & ſextus inde pedem efferens ſe videndos præbent: ac Sextus quidem audiebatur profitens ſe conſilio Jovis obtemperaturum. Et ecce in urbem bimarem

Digitized by Google

marem commigrat ſimilem Coryntho. Ibi hortulum mercatur, quem dum fodit, theſaurum invenit, ditéſcit, amatur, colitur ac longævus moritur urbi toti carus. Hæc omnia quaſi in ictu oculi, ac veluti in ſcena vidit Theodorus. Erat in hoc conclavi ingens volumen ſcriptum. Non ſe tenuit Theodorus quin ſciſcitaretur quid ſibi volumen iſtud vellet: Hiſtoria eſt mundi quem modo luſtramus, retulit Dea, liber fatorum ejus. Vidiſti numerum in fronte Sexti, quære ſis hoc in libro locum numero illo notatum. Quæſivit Theodorus & hiſtoriam Sexti eâ quam viderat ampliorem reperit. Tum diva: cuicumque volueris lineæ digitum applica & ſigillatim exhibitum ſpectabis quidquid linea iſta ſummatim indicat. Paruit Theodorus & ſubitò vitæ hujus Sexti partem adjunctis omnibus, veluti coloribus depictám conſpexit: Inde ad aliud conclave digreſſis alius ſeſe mundus offert, alius liber & alius Sextus, qui templo egreſſus ac Jovi morem gerere certus in Thraciam concedit, ibidem filiam Regis unicam ducit uxorem, ſocero ſuccedit, & à ſubditis impensè colitur. Itum eſt deinceps in alia conclavia, novæ ſemper ſcenæ viſebantur.

416. Conclavia iſta coibant in Pyramidem, quoque aſcendebatur altiùs, eò pulchriora fiebant, & pulchriores exhibebant mundos. Tandem ad ſupremum quo Pyramis claudebatur, omniumque pulcherrimum devenêre; habebat enim Pyramis initiùm ſed non finem, apicem ſed non baſin, creſcebatque deorſum in infinitum. Nempe (ut explicabat Diva) quia inter mundos poſſibiles infinitos unus datur omnium optimus, alioqui Deus ad nullum eorum condendum fuiſſet permotus: nullus tamen eſt qui alium imperfectiorem ſub ſe non habeat, hinc Pyramis deſcendit in infinitum. Theodorus ubi ſupremum

Digitized by Google

mum hoc conclave ſubiit in extaſin ſubitò raptus eſt. Opem Dea tulit & inſtillatâ linguæ ejus gutta liquoris cujuſdam divini revocavit ad ſenſum : non capiebat ſe præ gaudio Theodorus. Nunc tandem, inquit Dea, ad verum ac reipſa extantem mundum pertigimus : ad boni fontem conſiſtis. Ecce quæ tibi Jupiter in illo præparat ſi modo fideliter eum colere perrexeris. En tibi Sextus qualis eſt, & qualis reapſe futurus eſt. Prorumpit è templo furibundus & Deorum monita flocci facit. Viden ut Romam tendit, ut ſmiſcet ima ſummis, ut amici conjugem polluit; ut cum Patre pellitur, ut profligatur, ut vitam agit infelicem? quod ſi Jupiter Sextum alterum illum Corynthi felicem aut Thraciæ Regem hîc poſuiſſet, non jam hic idem mundus foret, & tamen non poterat quin hunc ipſum mundum cæteris omnibus perfectiorem ac pyramidis apicem eligeret, aliter enim Jupiter ſapientiam ſuam abdicaſſet, meque filiam ſuam projeciſſet. Vides inſuper Sextum à Jove non fuiſſe factum improbum. Talis quippe ab omni æternitate fuit & quidem ſemper liberè. Exiſtere tantum ei conceſſit Jupiter, quod ipſum profectò Ejus ſapientia mundo in quo ille continebatur denegare non poterat. Ergo Sextum è regione poſſibilium ad rerum exiſtentium claſſem tranſtulit. Et Sexti crimen ad magna prodeſt : Romam in libertatem aſſerit : Magnum inde naſcetur imperium, magna exempla daturum, ſed hæc nihil ad mundum totum, cujus ſpeciem miraberis olim ubi ab hac conditione mortali ad meliorem alteram feliciter transgreſſo, illius penitus cognoſcendæ Dii tibi facultatem indulſerint.

417. Hæc ubi dicta : Theodorus expergiſcitur, Deæ grates agit, debitas juſtitiæ Jovis perſolvit laudes ac viſis iſtis auditiſque intimè permotus ſummâ quâ poteſt religione & omni quæ in mortalem cadit læti-

lætitiâ munus Antiſtitis obire pergit. Hæc fabulæ continuatio nodum à Valla intactum expedire mihi videtur. Quòd ſi Apollo Divinam ſcientiam viſionis (quæ circa exiſtentia verſatur) ſat ſcitè repræſentavit; Pallas, ut ſpero, non ineptè perſonam egerit ejus ſcientiæ quam ſimplicis Intelligentiæ vocant quæque poſſibilia reſpicit, à qua demum arceſſenda eſt rerum origo.

EPITOME

Totius Controverſæ ad ſyllogiſmos redactæ

HAnc appendicem operi ſubnecti voluerunt Viri quidam intelligentes, quorum monito paruimus tanto libentiùs, quòd hoc pacto difficultates adhuc quaſdam diluendi & obſervationes aliquas in ipſo operis decurſu necdum ſatis indicatas inſpergendi occaſionem nanciſceremur.

OBJECTIO. I.

QUiſquis optimam partem non eligit, vel potentiâ vel cognitione vel bonitate caret.
Sed Deus mundum hunc condendo non elegit optimam partem: Ergo Deus vel potentiâ vel cognitione, vel bonitate carebat.

RESPONSIO.

NEgatur minor, ſive ſecunda propoſitio quam probat Adverſarius hoc.

PROSYLLOGISMO.

QUicumque res quæ omitti aut ſine malo effici poterant, cum malo efficit, is non eligit optimam partem. Sed Deus mundum fecit cum malo; qui omitti aut ſine malo effici poterat.

Ergo Deus non elegit optimam partem

RESPONSIO.

Onceditur minor hujus Proſyllogiſmi; fatendum enim eſt, aliquod eſſe malum in mundo uem Deus fecit, & poſſibile fuiſſe ut mundum ſine llo malo conderet, vel etiam nullum omnino conereret mundum, cum ejus creatio in libera Dei voıntate poſita fuerit. Sed negatur Major ſive prima ropoſitio, cujus probationem ab adverſario poſtuıre nobis ſufficeret. Sed ut hoc negotium ampliùs lluſtretur, negandi rationem dare libuit, monendo lud non eſſe ſemper optimum quo malum evitatur, um fieri poſſit ut malum cum aliquo majore bono opuletur. Puta Belli-Dux aliquis mavolet ingentem ictoriam cum levi vulnere quàm immunitatem à ulnere ſine victoria. Oſtendimus hoc opere argunentis etiam è Mathematica diſciplina & aliunde peitis imperfectionem in parte requiri poſſe ad perfetionem in toto. Qua in re S. Auguſtini ſententiam ecuti ſumus qui centies dixit, Deum permiſiſſe pecatum ut majus inde bonum eliceret; nec non S. Thomæ Aquinatis qui [in 2. Sent. diſt. 32. qu. 1. ırr. 1.] *permiſſionem peccati tendere* ait *ad bonum iniverſi*: Oſtendimus Adæ lapſum Veteribus dictum uiſſe *felicem culpam* quia cum fœnore immenſo reparata fuit per Incarnationem Filii Dei, quæ mundo ıniverſo nobilius quiddam impertiit, quàm quidquid in rebus creatis abſque illa futurum fuiſſet. Et ro majore rei intelligentia complures bonos Autores ſecuti addidimus, ordinis & boni generalis interuiſſe, ut Deus certis quibuſdam creaturis exercenlæ libertatis occaſionem præberet, etiam dum eas rævidit ad malum deflexuras, quod commodè & um lucro emendare poterat Ipſe, quia non erat conentaneum ut Deus ad impediendum malum extraorlinario modo ageret plùs quàm fecit. Itaque ad objectio-

objectionem difflandam ſufficit oſtendere, quòd mundus cum malo poſſit eſſe melior, quam mundus ſine malo, ſed nos in hoc opuſculo longius proceſſimus, oſtendimuſque adeò hoc univerſum omni alio universo poſſibili melius eſſe debere.

OBJECTIO II.

SI in creaturis intelligentibus plus mali ſit quàm boni, plus mali quàm boni erit in opere toto Dei.
Atqui in creaturis intelligentibus eſt plus mali quàm boni.
Ergo in toto Dei opere plus mali eſt quam boni.

RESPONSIO.

NEgatur & Major & Minor hujus Syllogiſmi conditionalis: Major quidem ideò non conceditur, quia conſecutio illa à parte ad totum, à creaturis intelligentibus ad creaturas univerſas tacitè ſumit & quidem ſine probatione, creaturas ratione deſtitutas non poſſe in comparationem aut computationem venire cum ratione præditis. Sed cur fieri non poſſet ut exceſſus boni in creaturis non intelligentibus mundum replentibus compenſaret, imò ſuperaret exceſſum mali repertum in rationalibus? Verùm quidem eſt has poſteriores majoris eſſe pretii, ſed viceverſa priorum longe major eſt numerus, poteſtque numeri quantitatiſque proportio ſuperare proportionem pretii & qualitatis.

Sed nec Minor concedenda eſt, non, inquam concedendum in creaturis intelligentibus plus eſſe mali quàm boni; imò ne in genere quidem humano neceſſe eſt id concedere, quia fieri poteſt, imò etiam rationi valdè congruit ut perfectio gloriaque Beatorum ſit incomparabiliter major imperfectione miſeriâque damnatorum, utque hîc præſtantia totius boni in mi-

non

nori numero præponderet toti malo in numero ma-
ore. Beati appropinquant Divinitati ope Divini Me-
liatoris quantùm in Creaturas cadere fas eſt, & in
oono progreſſum faciunt, quem in malo facere nul-
atenus poſſunt damnati, etiamſi ad Cacodæmonum
aturam accederent quàm proximè. Deus infinitus
ſt; Dæmon limites habet: Bonum in infinitum pro-
gredi poteſt & verè progreditur; at malum ſuis termi-
iis coërcetur. Fieri itaque poteſt, & fieri credibile
ſt, ut in Beatorum damnatorumque comparatione
contingat oppoſitum ejus quod in creaturarum in-
elligentium & non intelligentium comparatione poſ-
e paulò ante dicebamus; fieri, inquam, poteſt ut in
Beatorum ac damnatorum comparatione proportio
graduum ſuperet proportionem numerorum; in com-
paratione verò creaturarum intelligentium, & non
ntelligentium proportio numerorum major ſit pro-
portione pretiorum. Tamdiu jus eſt ponendi aliquid
ſſe poſſe quamdiu impoſſibile id eſſe non probatur.
mò quod hîc aſſerimus, meram hypotheſin excedit.

Sed denique, dato quòd in humano genere plus
nali ſit quàm boni, adhuc jure optimo negari poteſt
le creaturis intelligentibus univerſi idem rectè dici:
uia Geniorum & fortaſſis etiam aliarum creatura-
um rationalium nobis incognitarum numerus cap-
um noſtrum longiſſimè ſuperat, nec adverſarius pro-
are poterit in univerſa Civitate Dei tam è Geniis
uàm ex animalibus rationalibus innumeris & in
pecies infinitas diſcretis compoſita malum bono præ-
ellere. Et quanquam ad reſpondendum objectioni
uipiam opus non ſit probare rem ita ſe habere, quan-
o ſola poſſibilitas ſufficit, non omiſimus tamen hoc
pere oſtendere ſummam ſupremi rerum arbitri per-
ectionem poſtulare ut Dei regnum omnium ſtatuum
ve Imperiorum poſſibilium perfectiſſimum ſit, atque
adeo

adeò modicum quod in eo reperitur malum ad immenſi quod complectitur boni cumulum neceſſarium habeatur.

OBJECTIO III.

SI ſemper impoſſibile ſit non peccare, ſemper erit injuſtum punire.
Sed ſemper eſt impoſſibile non peccare, ſive omne peccatum eſt neceſſarium.
Ergo ſemper eſt injuſtum punire.
Minor probatur.

PROSYLLOGISMUS I.

OMne prædeterminatum eſt neceſſarium.
Sed omnis eventus eſt prædeterminatus;
Ergo omnis eventus eſt neceſſarius & conſequenter eſt peccatum.
Probatur etiam hæc altera minor hoc modo

PROSYLLOGISMUS II.

QUod eſt futurum, quod prævidetur, quod in cauſis involvitur eſt prædeterminatum.
Sed omnis eventus eſt talis.
Ergo omnis eventus eſt prædeterminatus.

RESPONSIO.

NEgatâ Minore propoſitione tertiæ objectionis conceditur certo ſenſu minor primi Proſyllogiſmi qui eſt concluſio ſecundi, ſed negatur primi Proſyllogiſmi propoſitio Major, nempe quòd omne prædeterminatum ſit neceſſarium, negatur, inquam ſi per peccandi vel agendi utcumque *neceſſitatem*, vel non peccandi aut non agendi *impoſſibilitatem* intelligatur ea de qua hîc agitur neceſſitas, hoc eſt eſſentialis abſoluta, locum habitura quidquid ad evitandum agas quæque adeò moralitatem & punitionum æquitatem deſtruat: nam ſi quis aliam neceſſitatem vel

vel impoſſibilitatem intelligat quæ non ſit niſi moralis aut hypothetica (quam mox explicabimus) manifeſtum eſt negandam illi objectionis iſtius Majorem. Atque hac in reſponſione ſiſtere quis poſſet & præpoſitionis negatæ probationem exigere. Sed quo res iſta meliùs illuſtraretur, & argumentum hoc totum clariori in luce collocaretur, libuit hoc in opere rationem reddere inſtituti noſtri explicando & neceſſitatem quæ rejicienda eſt & determinationem quæ locum habere debet. Nempe *Neceſſitas* moralitati contraria quæ vitanda eſt & punitionem injuſtam efficeret, eſt neceſſitas inſuperabilis quæ omnem oppoſitionem inutilem redderet, etiamſi quis actionem illam neceſſariam evitare ex toto corde vellet, omnique virium contentione conaretur. Jam verò manifeſtum eſt id actionibus voluntariis applicari non poſſe, cum eas nemo, niſi velit, faciat. Itaque earum præviſio & prædeterminatio non eſt abſoluta, ſed voluntatem ſupponit. Si certum eſt fore ut eas quis faciat, non minùs certum eſt fore ut eas facere velit. Actiones hæ voluntariæ earumque effectus vel conſectaria non evenient quidquid agas aut non agas, vel ſive velis ſive nolis, ſed quia facies & facere voles id quod illuc ducit. Et hoc ipſum in præviſione, inque prædeterminatione continetur, atque adeò præviſionis & prædeterminationis rationem conſtituit. Eventuum hujusmodi neceſſitas vocatur conditionalis ſive hypothetica ſeu neceſſitas conſequentiæ quia voluntatem & alia requiſita ſupponit & ex ea hypotheſi ſeu ſuppoſitione certa conſequentia profluit, cum contra neceſſitas inimica moralitati quæ punitionem reddit injuſtam & præmium inutile efficit, ſit in rebus quæ erunt quidquid agas, & quidquid agere velis; verbo in eo quod rebus eſſentiale eſt: & hæc neceſſitas abſoluta dicitur. Hinc etiam reſpectu eorum quæ abſolutè neceſſaria ſunt inutile eſt prohibere vel jubere, pœnas aut præ-

mia proponere, laudare vel vituperare: nullam enim hæc omnia in abſolutè neceſſariis immutationem efficient. At in actionibus voluntariis, & iis quæ inde pendent, præcepta quæ poteſtate puniendi & præmiandi armata ſunt, ſæpiſſimè proſunt, & in cauſarum actionem producentium ordine comprehenduntur. Itaque non ſolùm cura, induſtria, labor, ſed etiam preces utilitatem habent, ut pote quas Deus intuebatur antequam cuncta ordinaret, earumque congruam habuit rationem. Quare præceptum quod dicit. *Ora & labora* ſubſiſtit integrum, nec ſolùm ii qui ſub inani *neceſſitatis* eventuum obtentu volunt negligi poſſe curas debitas negotiis; ſed etiam illi qui adversùs preces diſputant, in *Sophiſma* incidunt quod Veteres pridem nuncupârunt *ignavum*. Atque ita prædeterminatio eventuum per cauſas omnino ad moralitatem confert, tantum abeſt ut eam tollat; & cauſæ voluntatem inclinant, non neceſſitant. Quapropter determinatio, de qua agitur, non eſt neceſſitatis; certum eſt (Ei qui cuncta novit) effectum hanc inclinationem ſecuturum, ſed effectus hic non ſequetur ſequelâ neceſſariâ, id eſt tali cujus oppoſitum contradictionem implicet. Per talem etiam inclinationem internam fit ut voluntas ſe determinet citra neceſſitatē. Pone aliquem vehementiſſimo quopiam affectu, verbi gratiâ, ſiti ardentiſſimâ laborare, fateberis mentem poſſe rationem aliquam ei reſiſtendi comminiſci, vel ad oſtendendam potentiam ſuam. Itaque quanquam voluntas nunquam in perfecto indifferentiæ æquilibrio conſtituta ſit, ſemperque inclinatio in partem eligendam prævaleat, nunquam tamen electio abſolutè neceſſaria efficitur.

OBJECTIO IV.

QUiſquis alienum peccatum impedire poteſt, nec tamen impedit, ſed potiùs ei cooperatur, quanquam probè conſcius, inter peccati complices habetur. Sed Deus creaturarum intelligentium peccatum impedire

re poteſt nec tamen impedit, quin potiùs cooperatur, tùm concurſu ſuo, tùm occaſionibus quas præbet, quanquam eventûs futuri probè conſcius. Ergo &c.

RESPONSIO.

Negatur Major hujus Syllogiſmi. Poteſt enim contingere ut quis peccatum impedire poſſit, nec tamen impedire teneatur, quia id non niſi peccando ipſe, vel (ubi de Deo agitur) non niſi incongruenter operando poſſet impedire. Cujus rei varia exempla dedimus, Deoque ipſi applicavimus. Fieri etiam poteſt, ut quis ad malum cooperetur, imò & viam interdum ſternat, faciendo ea quæ cæteroqui facere tenetur. Et cum quis officio fungitur aut (cum de Deo ſermo eſt) ubi omnibus penſatis id agit quod ratio poſtulat, eventus ei non poſſunt imputari, quantumvis prævisi. Non ſanè vult hæc mala, ſed ea tamen permittit ob majus bonum aliis quibuſvis conſiderationibus ex recta ratione anteferendum. Eſtque ea voluntas *conſequens* è voluntatibus reſultans antecedentibus quibus bonum appetitur. Scio nonnullos, dum de voluntate Dei antecedente & conſequente loquuntur, per *antecedentem* quidem intellexiſſe illam quâ vult omnes homines ſalvos fieri, per conſequentem verò eam quâ vult ob peccatum perſeverans aliquos damnari. Verùm ſunt iſta notionis latiùs patentis duntaxat exempla, & eandem ob rationem dici poteſt, Deum antecedente ſuâ voluntate velle ne homines peccent, voluntate verò conſequente, hoc eſt, finali ac decretoriâ quæ effectum ſemper habet, permittere ut peccent, cum hæc permiſſio ſit rationum ſuperiorum conſectaria. Ac generatim dicere fas eſt, voluntatem Dei antecedentem, ad productionem boni & & impeditionem mali tendere, ſi ſingula ſeorſim & in ſe ſumantur (*particulariter & ſecundùm quid.* S. Th. 1. q. 19. art. 6.) ſecundùm menſuram gradûs cujuſque boni vel cujuſque mali; ſed volunta-

Digitized by Google

tem Divinam conſequentem ſive finalem ac totalem ferri in productionem bonorum quotquot ſimul poni poſſunt, quorum combinatio hoc ipſo fit determinata, & complectitur etiam permiſſionem quorundam malorum, & excluſionem quorundam bonorum, prout Idea univerſi poſſibilium omnium optima exigit. Arminius in Antiperkinſo ſuo egregiè explicavit, Voluntatem Dei appellari poſſe conſequentem, non ſolùm reſpectu actionis creaturæ in intellectu Divino prævie conſideratæ, ſed etiam reſpectu aliarum voluntatum Divinarum anteriorum. Verùm ſufficit *hîc conſiderare* laudatum Thomæ Aquinatis textum, itemque Joannis Duns Scoti in 1. diſt. 46. qu. 11. ut pateat eos accipere diſtinctionem illam, prout hîc illam accipimus. Quòd ſi tamen quis hunc vocum uſum ferre nolit, pro antecedente ſubſtituat *voluntatem præviam* & pro conſequente *finalem* aut *decretoriam*, neque enim hìc de vocabulis tricari libet

OBJECTIO V.

QUicunque producit quidquid in re aliqua reale eſt, is rei illius eſt cauſa:
Sed Deus, quidquid eſt in peccato reale, producit:
Ergo Deus eſt cauſa peccati.

RESPONSIO.

SUfficeret negare vel Majorem, vel Minorem, quia *Reale* interpretationes admittit, quæ has propoſitiones falſas efficere poſſunt. Sed melioris explicationis gratiâ diſtinctionem adhibebimus. Reale vel ſignificat id quod eſt poſitivum duntaxat, vel etiam entia privativa complectitur. In priori ſenſu negatur Major; & conceditur Minor; ſecus in ſecundo. Atque hîc ſiſtere licebat, ſed tamen ulteriùs progredi libuit ad reddendam hujus diſtinctionis rationem. Monuimus itaque omnem realitatem purè poſitivam ſive abſolutam habendam eſſe pro perfectione; imperfectionem verò à limitatione, hoc eſt à privativo oriri, nam limi-

limitare eſt progreſſum ſive plus ultra prohibere. Jam verò Deus omnium perfectionum, ac proinde realitatum omnium cauſa eſt, ſi conſiderentur tanquam merè poſitivæ. Sed limitationes ſive privationes ex originali Creaturarum imperfectione earundem receptivitatem circumſcribente reſultant. Quemadmodum fit in navi onuſtâ, quam fluvius magìs minusve lentè agit pro ratione oneris quo gravatur. Itaque celeritas à fluvio, tarditas autem hanc celeritatem limitans ab onere provenit: quippe in hoc opere palàm fecimus, quâ ratione creatura, dum peccatum perpetrat, cauſa ſit deficiens, quomodo errores & pravæ inclinationes à privatione naſcantur, quo pacto privatio ſit per accidens efficax: ac ſententiæ S. Auguſtini (Lib. 1. ad Simpl. qu. 2.) veritatem comprobavimus, explicantis E. G. quo pacto Deus induret, non aliquid mali dando animæ; ſed quia bonæ impreſſionis Divinæ effectus per animæ reſiſtentiam, & per circumſtantias ad hanc reſiſtentiam cooperantes circumſcribitur; unde fit ut Deus non impertiatur omne bonum, quo malum animæ vinceretur. *Nec* (inquit) *ab illo erogatur aliquid quo homo fit deterior, ſed tantùm quo fit melior, non erogatur omne.* At ſi Deus amplius aliquid in anima facere voluiſſet, alias naturas vel alia miracula naturas earum immutatura producere debuiſſet, quæ in optimum univerſi Syſtema non cadebant. Veluti ſi fluvius naves velociùs agere deberet, vel fluvium ipſum rapidiorem eſſe quàm ſinat ejus declivitas, vel naves ipſas minùs onuſtas eſſe oporteret. Ac limitatio ſive imperfectio creaturarum originalis facit, ut ne optima quidem univerſi ſeries à quibusdam malis eſſe poſſit immunis, quæ tamen mala in bonum majus converti neceſſe eſt. Hæ nimirum anomaliæ in partibus mirè exaggerant pulchritudinem totius, ſicuti diſſonantiæ quædam opportunè adhibitæ harmoniam efficiunt elegantiorem. Sed hoc pendet ab iis quæ jam ad objectionem primam reſpondimus. *OB-*

Digitized by Google

OBJECTIO VI.

QUicunque punit eos qui quàm potuerunt optimè egerunt, is injuſtus eſt.

Sed Deus hoc facit. Ergo &c.

RESPONSIO

NEgatur Minor hujus Argumenti. Credimus enim Deum ſemper præbere auxilia & gratias quæ ſufficerent iis qui eſſent bonæ voluntatis, id eſt qui gratias iſtas novo peccato non reſpuerent. Itaque non concedimus infantium ſine baptiſmo aut extra Eccleſiam mortuorum damnationem, uti nec *adultorum* qui egerint ſecundùm conceſſa ſibi à Deo lumina. Credimus autem ſi quis accepti luminis ductum ſecutus fuerit, dubio procul majoribus quibus indiget præſidiis à Deo donandum, uti quondam Cl. Hulſemannus celebris ac profundus Lipſienſis Theologus alicubi obſervavit, & ſi homo talis reliquo vitæ ſuæ curriculo auxiliis hujuſmodi deſtitutus fuiſſet, ſaltem in mortis articulo iis non privandum.

OBJECTIO VII.

QUiſquis aliquibus duntaxat & non omnibus præſidia largitur, quæ faciunt illos reipſa habere bonam voluntatem & fidem finalem ſalutarem; is non habet ſatis bonitatis.

Sed Deus hoc facit. Ergo &c.

RESPONSIO.

NEgatur Major: verum quidem eſt, Deum humani cordis reſiſtentiam quantùmvis magnam ſuperare poſſe, idque etiam facere interdum, ſive per gratiam internam ſive per externas circumſtantias, quæ in animam multùm poſſunt; non tamen id ſemper facit. Unde hoc diſcrimen, inquies, & quare bonitas ejus limitata apparet? Cauſa eſt quia ordini non congruebat agere ſemper extraordinariè ac rerum nexum perturbare, uti ſupra monuimus in reſponſione ad Objectionem primam. Rationes hujus nexûs,

ri cujus unus in circumſtantiis favorabilioribus collo-
catur quàm alius in divinæ Sapientiæ abyſſo latent, &
ab Harmonia univerſali dependent. Optima univerſi
idea infallibiliter à Deo eligenda non aliter ferebat.
Et hoc ipſum ab eventu judicatur, nam cùm Deus fe-
cerit, melius fieri non poterat. Atque hæc agendi ratio
tantùm abeſt ut divinæ Bonitati repugnet, ut potiùs
ſumma Bonitas Eum ad illam induxerit. Hæc Ob-
jectio ejúſque ſolutio ex iis quæ ad primam Objectio-
nem dicta ſunt elici poterant, ſed è re viſum eſt eam
ſeorſim attingere.

OBJECTIO VIII.

QUicunque infallibiliter optimum eligit, is non eſt liber. Sed Deus infallibiliter eligit optimum. Ergo Deus non eſt liber.

RESPONSIO.

NEgatur Major hujus Argumenti: imò potiùs hæc eſt vera perfectiſſimáque libertas poſſe optimè uti libero ſuo arbitrio & ſemper hanc potentiam exercere, nec inde aut vi ullâ externâ aut internis affectibus deflecti, quorum illa corporum, hi animorum ſervitutem faciunt. Nihil minùs ſervile quàm ſemper ad bonum duci, ídque ſemper ſponte ſuâ, ſine ulla coactione, ſine dolore mæſtitiáve ulla. Objicere verò, fore ergo ut Deus rebus externis indigeat, merum eſt Sophiſma. Deus res externas liberrimè creat, at ubi finem ſibi aliquem, ſcilicet exercendæ Bonitatis ſuæ propoſuit, à ſapientia ſua jam determinatus eſt ad eligenda media huic fini obtinendo aptiſſima. Hoc ſi indigentiam vocas, vocabulum illud accipis inſolito ſenſu, qui illud ab omni imperfectione expurgat, uti ferè fit, dum de ira Dei abſque affectibus ſermo eſt. Seneca nonnuſquam dixit, Deum *ſemel juſſiſſe, ſemper parêre*: quia videlicet legibus à ſe ſibi præſcriptis obſequitur. Sed rectiùs dixiſſet, Deum jubere ſemper, & ei ſemper obtemperari. Dum enim vult, naturæ ſuæ propenſionem ſemper ſequitur, & reliqua

omnia voluntati ejus ſemper obſequuntur. Cumque voluntas illa ſemper eadem ſit, Ipſe non poteſt parêre niſi illi quam aliàs habebat. Et quamvis voluntas Ejus ſemper infruſtrabilis ſit, ſempérque feratur in optimum, malum tamen & minus bonum quod ipſe reſpuit, non idcirco non eſt in ſe poſſibile; alioqui boni neceſſitas foret Geometrica, ut ita loquar, aut Metaphyſica, penitúsque abſoluta, atque ita rerum contingentia peſſum iret, nec ullus foret electioni locus. Verùm hoc genus neceſſitatis quâ contrarii poſſibilitas non tollitur, non niſi per analogiam neceſſitas appellatur, ponitur autem reapſe in natura, non vi ſolius rerum eſſentiæ, ſed ... illius quod extra & ſupra rerum eſſentias cadit, nimirùm Divinæ voluntatis. Porrò neceſſitas hæc moralis vocatur, *quia apud* Sapientem neceſſarium & ex congruo debitum æquivalent, & ubi ſemper effectum illa ſortitur, utì ſit in Sapiente perfecto, ſcilicet Deo, neceſſitas felix dici poteſt. Quò propiùs ad illam accedunt creaturæ, eò propiùs ad perfectam felicitatem accedunt. Nec verò neceſſitatis ſpecies hæc eſt, quam vitare conantur homines, quâque moralitas, præmia laudéſque deſtruuntur. Nam quod ab illâ inducitur, non evenit quidquid agas aut quidquid velis, ſed quia vis. Voluntas autem, cui bene eligere naturale eſt, majorem laudem meretur; & verò ſuam ipſa mercedem, videlicet ſupremam felicitatem ſecum affert. Cúmque hæc Divinæ naturæ conſtitutio plenam ſuî poſſeſſori delectationem tribuat, hinc etiam optima eſt, maximéq; optanda creaturis quæ omnes à Deo pendent. Si Dei voluntas principium optimi tanquam legem non ſequeretur, tunc vel in malum ferretur, quod eſſet peſſimum, vel ſaltem ad bonum malúmque indifferens quodammodo foret, & à caſu duceretur: atqui voluntas quæ à caſu ſe ſemper abripi ſineret, mundi gubernationi non multò conducibilior foret, quàm fortuitus Atomorum concurſus omni Divinitate ſublatâ. Et quàmvis Deus non niſi quibusdam caſibus & quadantenus ſorti ſeſe committteret (utì faceret ſi non ſemper tenderet ad optimum) nihilominùs eò ipſo dum minus bonum majori bono, hoc eſt malum bono præferre poſſet (quandoquidem id quod majus bonum impedit malum eſt) imperfectus foret æquè ac id quod eligit, nec fiduciam omnimodam mereretur. Quin tali caſu temerè ac ſine ratione ageret: & talis mundi adminiſtratio ſimilis eſſet teſſerariis illis ludis, in quibus diviſum imperium ratio ſibi cum ſorte vindicat. Ex his omnibus liquet objectionem quæ fit contra electionem optimi, notiones liberi ac neceſſarii pervertere, & optimum ipſum nobis tanquam malum repræſentare, quod malignum eſt aut ridiculum.

INDEX

INDEX
Rerum hoc opere contentarum.

Numerus Paragraphum deſignat, at immediatè ſubſequens literam D indicat Paragraphum diſſertationis prævia.

A*Ctio* 32. 66. Ejus principium. 323. Actio creaturarum. 299. 300. 381. 399. impugnata & defenſa. 386. ſeqq. actiones oriuntur à ſubſtantiis. 400.

Æquivoca in vocibus. 280. ſeqq. 397.

Anima. Ejus origo 86. & ſeqq. 397. Ejus immortalitas. D. 11. Ejus unio cum corpore. 400. Ejus influxus in corpus (D. 55.) 59. ſeqq. 65. Vide *Harmonia præſtituta.* Leges ejus unionis cum corpore non ſunt arbitrariæ. 130. 352. 354. Animæ humanæ non ſunt in omnibus ſimiles. 105. quomodo ſint in ſeminibus. 86. 397. Anima univerſalis D. 7. ſeqq. D. 11.

Arbitrarium. Deus non ſtatuit arbitrariè bonum ac malum, juſtum & injuſtum. 176. leges naturæ 130. (vide *Poteſtas arbitraria*) veritatem 185. Juſtitiam. 186.

D. Arnaldus. 203. 211. 223.

S. Auguſtinus 82. 283. 287. 270. Auguſtini quos vocant diſcipulos. 280. 283. *Auguſtiniani.* 330.

Autor 211. Ejus regula compoſitionis motuum. 22. Ejus leges motûs. 345. Ejus Syſtema. v. *Harmonia præſtituta.*

D. Baylius oppugnat Rationem. D. 46. oppugnat diſtinctionem inter id quod eſt contra & quod eſt ſupra rationem. D. 63. Variat. D. 84. Laudatus. D. 86. Impugnatus. 135. Ejus objectiones 107. ſeqq. Laudatus & reprehenſus. 353.

Dd   *Boni*

Boni quandoque infortunati. 16. 205.
Bonitas Dei. 116. 117. collata cum ejus potentia. 77. 135. v. *Perfectiones*.
Bonum (v. *Malum*) complectitur ſtatum ſine malo 251. in malo latens. 260. Æſtimabile propter malum. 12. 13. an prævaleat malo. 13. 123. 148. 217. 219. ſeqq. 251. 253. 258. ſeqq. 262. ſeqq. boni ſpecies. 209. (vide *Malum ejuſque ſpecies*) Bonum metaphyſicum. 118. 119. 209.
Bruta, eorum animæ. 89. eorum bonum vel malum. 250. quomodo imitentur rationem. D. 65.
Buridanus, ejus aſinus. 48. 306. 307. v. *Indifferentia Æquilibrii*.
Calvinus realitati in Euchariſtia non prorſus refragatur. D. 18. admittit in electionibus rationes conſentaneas juſtitiæ. 79. 115. 178. 338.
Carteſius videtur admittere inſolubilitatem objectionum. D. 68. D. 70. non ſatìs accuratè loquitur de libertate. 50. 292. Ejus opinio de unione animæ & corporis. 60. Vult veritatem eſſe arbitrariam. 180. loquitur ac ſi Deus vellet peccatum. 164
Cauſa, earum nexus. 43. 53. 330. utilis. 55. 369. Finales & efficientes faciunt veluti duo regna. 247. occaſionales, earum ſyſtema eſt miraculoſum. 61. ſeqq.
Certitudo. 371. Diſtincta à Neceſſitate. vide *Libertas*.
Chryſippus. 168. 169. 170. 209. 331. 332. 334.
Cicero. 168. 331. 362.
Circumſtantiæ conferunt ad ſalutem. 99. ſeqq. 105. 134
Clericus (Joannes) (D. 85.) 17. 188.
Cogitationes confuſæ & diſtinctæ. 124. 310. Surdæ 311.
Comprehendere difficilius quàm adverſus objectiones tueri. D. 5. D. 57. Comprehenditur quod à priori probatur. D. 59.
Cognitio an ſit neceſſaria ad productionem. 188. 401. 403.
Con-

Concurſus Dei eſt dare perfectiones rei quæ producitur. 377. Concurſus Dei ad malum. 1. 3. ad peccatum. 377. [v. *peccatum & ejus autor.*) Concurſus Dei moralis 4. 103. 107. ſeqq. 121. 131. Phyſicus. 27. ſeqq.

Conſervatio. (V. Creatio continuata) 27. 28. 385.

Contenti præferendi. 15. 134. 254. an poſſimus aliquâ viâ eſſe contenti. 255.

Contingentia. 302. 365. Contingentia originem habent ab Ente neceſſario. 7. Contingentia futura determinata. 36. 37. quia convenientiam habent. 121. 122. [v. *Neceſſitas Moralis*] conditionata. 41.

Continuum quomodo componatur. D. 70. lex continuitatis 348.

Conveniens medium inter neceſſarium & arbitrarium. 345. 349.

Creatio continua. 382. 385. v. *Conſervatio.*

Creaturæ, earum limitationes. 20. 30. 32. 377. 389. (v. *Imperfectio originalis*) nunquam ſunt puri Spiritus. 125. activitas earum controverſa. 386. ſeqq. Intelligentium felicitatem quo pacto Deus velit. 118. 119. 120.

Damnatio æterna. 133. 266. ſeqq. infantium. (D. 39.) 92. 93. 283. eorum quibus prædicatio defuit. 95:

Damnati 17. 183. 133. 270. ſeqq.

Decreta Divina, eorumque ordo. 3. 52. 84. non neceſſitant. 365. Decretum Dei unicum pro univerſo. 52. Decretum abſolutum. 182. in rationibus fundatum. 79.

Delectatio eſt perceptio perfectionis 357. gratiæ oppoſita mundanæ. 278. in victoria magnæ difficultatis 329. nimia mala eſt 252. 259. delectationes mentis durabiles. 254.

Deſpotiſmus V. poteſtas arbitraria.

Determinatio. v. *Indeterminatio*, *libertas*, *contingens*,

 cer-

certitudo, ratio, indifferentia. Ratio determinans ubique occurrit. 36. 43. 44. 48. 52. 54. 196. 201. 304. ſeqq. 309. 360. determinatio per cauſas eſt utilis. 369. in nobis oritur ab internis & externis ſimul ſumptis. 371. Si per rationem fiat, Deo nos propinquare facit. 318.

Deus v. *Juſtitia, decreta, perfectiones, permiſſio, libertas, voluntas, ſcientia, ſapientia.* Eſt infinitus 225. non eſt anima mundi. 195. 217. Ejus exiſtentia à quibusdam negata. 188. probata 7. dat perfectiones. 377. abſque Eo natura non ſufficit. 350. an ſolus agat. 386. & ſeqq. non eſt bonus Architectus magìs quàm bonus Monarcha. 247. nulla in re indeterminatus. 337. fiducia in Illum. 58. quomodo Ejus cauſa agenda ſit? [D. 34. ſeqq.] 145. Ejus rationes occultæ ſed bonæ. 338. occulta beneficia. 260. 135. quomodo malum velit. 23. non eſt cauſa peccati. 135. Ethnicorum de Diis querelæ. 260.

Diabolus, Deus hujus mundi. 18. ejus potentia. 136. Ruina. 18. an in Apocalypſi ſignificata. 274. cum Deo paciſcens per Anachoretam. 371.

Electio, ſemper habet ſuas rationes. 309. 358. ex objecto deſumptas. 104. an fiat propter fidem per dilectionem operantem prævilam 83. nulla regula nobis nota prior illâ. 104. an oporteat ſe credere electum? 167. vide *prædeſtinatio.*

Epicurus. [v. Voluntates particulares] ſapiens non agit per exceptiones primitivas ſed per regulas ſive principia. 337.

Fatum, fundatum in rationibus. 121. 228 231. non eſt ſupra Deum. 190. 191. Turcicum. 55. 59. 367. cauſas negligit & moralitatem evertit. 369. Vide *Terminus fatalis.*

Fides, habet ſua motiva (v. *motiva* credibilitatis) com-

paratur

paratur cum experientia [D. 1.] non impugnatur niſi apparentibus (D. 43.) contraria veriſimilibus. [D. 28. D. 34. 79. D. 82.] 85. 243. propugnari poteſt adverſus objectiones (D. 5.) eſt tantùm contraria veritatibus poſitivis & neceſſitati phyſicæ (D. 3.) eſt conformis Rationi. [D. 1. ſeqq. per totam.)

Forma 323. 381. earum origo 87. poſſibiles ſunt origo mali. 20.

Futura V. *Contingentia.*

Futuritio. 36. 37.

Godeſcalcus 82. 272.

Gratia, ejus auxilia. 40. 80. 85. 113. 126. 134. Congrua [V. *Circumſtantia*) non neceſſitat 279. potior naturâ. 316. ſufficiens an detur omnibus 5. 95. 115. 134. ſufficiens occulta. 95. 283. efficax ſeipſa. 283.

Harmonia rerum 9. 12. 74. 130. mentium. 5. 13. univerſalis. (D. 44.) 18. 62. 119. 124. 200. regnorum naturæ & gratiæ 18. 110. 340. [V. *punitio* naturalis,] præſtabilita [D. 18. D. 26.] 18. 188. 288. ſeqq. 353. in Beatis 310.

Hobbeſius 72. 172. 220.

Homo an propter illum omnia 194. 372. (v. *Creatura* intelligens) poteſt ab aliis animalibus intelligentibus perfectione ſuperari. 341. non eſt adeò malus 220. poteſt fieri perfectior. 341. an reus ante voluntatem. 5. quomodo ſe diſcernat coram Deo. 103. 104. utitur gratiâ minus reſiſtendo. 269. Microcoſmus. 147. conditio humana an lugenda? 13. 14. corpus humanum fragile & tamen durabile. 15.

Janſenius. 367. Janſeniſtæ. 280. 379.

Jaquelotius. 63. 160. 268.

Imperfectio. (V. *Malum* metaphyſicum) Originalis. 20. 156. V. *Peccatum* & ejus originem.

Impoſſibile; diverſimodè ſumptum. 280. ſeqq. an complectatur quidquid nunquam exiſtit? 163. 168. 171. ſeqq. 235.

Inclinatio non neceſſitans, v. *Neceſſitas*.

Indifferentia [Vide *Libertas*] 302. 324. ab indeterminatione diſtinguitur. 369. nimia nobis diſplicet. 318. æquilibrii falſa 35. 46. 48. 132. 175. 176. 232. 303. 320. 365. abſque exemplo. 367. mala eſſet & abſurda 312. impoſſibilis 313. (v. *Buridanus*.)

Infinitum (D. 69. D. 70. 225. actuale datur. 195. non eſt totum aliquod. 195.

Inſtinctus 403. mixtus cum ratione 310. etiam in Beatis. 310.

Juſtitia fundata in natura rerum. 182. ſeqq. 240. (vide *Arbitrarium*) vindicativa (v. *Punitio*) juſtitia Dei (D. 34. ſeqq.) non caret regulis & rationibus (D. 37. D. 38.) 177. ſeqq. excludit deſpotiſmum [v. *poteſtas arbitraria*] juſtitia Dei reſpectu mali. 1. defenſa 16. 106. an faciat peccare ut puniat? 166.

Kingius de origine mali. 240. 358.

Libertas (v. *contingentia*, *praſcientia*, *inclinatio*, *voluntas*, *ſpontaneum*, *indifferentia*, *neceſſitas*) quas patiatur difficultates. 2. 36. ad illas reſpondetur. 6. ſeqq. ejus requiſita. 302. immunis à neceſſitate. 34. an ex conſcientia intima probetur. 292. 293. 299. libertas indifferentiæ quomodo vera 323. non tollitur per impreſſionem boni. 45. ſervire rationi libertas eſt. 228. conſiſtit cum determinatione & certitudine. 36. 43. 45. 199. an habeat imperium in *Voluntatem* 327. 328. an velit velle (v. *Voluntas*) Libertas in Deo 110. 232. quatenus ſit perfectio. 337. qualis in Beatis & damnatis. 269. eſt velut imperium in imperio Dei. 372. non evertitur per concurſum Divinum. 34. nec per impreſſiones ſupernas. 297. eſt cauſa peccati. 177. 278. 288.

Digitized by Google

Lutherus, ejus Philoſophia. (D. 12.) non ſtat contra Rationem. (D. 49. D. 67. D. 86.)

Malebrancus. 185. 203. 204.

Malum, ejus origo. 1. 20. oritur à formis poſſibilibus. 20. 156. 278. 335. quæ ſunt in intellectu, non in voluntate Divina. 149. 151. ejus principium [v. *principium malum*] à diabolo invectum. 273. 275. noſtrâ culpâ exoritur. 264. eſt privativum [v. *Privatio.*] Malum in parte (v. *Totum*) non nimiùm attendendum. 13. 15. non eſt neceſſarium. 10. minus bonum majori bono prælatum malum eſt. 8. 194. requiritur ad optimum. 9. 145. 149. 155. occaſio majoris boni. 10. 11. 114. 165. 211. 239. 334. ſub illo latet bonum. 260. per concomitantiam evenit cum optimo. 237. 239. 336. an prævaleat bono. 13. (v. *Bonum*) etiam in futura vita. 17. delectatio nimia mala. 252. 259. ſpecies mali. 1. 21. 209. Morale, Phyſicum, Metaphyſicum. 241. malum morale. (v. *Peccatum.*) origo Phyſici. 26. Malum metaphyſicum. 118. 119. 209. [v. *Imperfectio.*]

Manichæi. 136. v. *Principium malum.*)

Materia, ejus inertia. 30. 347. defectus. 370. 380. 382. non eſt origo mali. 20 335. 379. 280.

Matheſis hîc adhibita. 8. 18. 22. 30. 212. 214. 224. 234. 241. 242. 384.

Medium in electione Sapientis eſt pars finis. 208. malum morale non eſt medium. (v. *Peccatum.*)

Miracula. [v. *Fides.*] 248. 249. eorum gradus. [D. 3.] rerum determinatione non auferuntur. 54. in quo naturæ oppoſita? 207. ſunt in ordine voluntatum generalium. 207. non ceſſant vi legis generalis. 354.

Molina. 30. 135.

Moliniſtæ. 48. 330. 351. 370.

Digitized by Google

Motiva credibilitatis. [D. 1. D. 5. D. 29.
Mundus (v. *Univerſum*) an neceſſarius? 189. non eſt animatus. 105. Mundi poſſibiles. 42. 413. 416. à cauſa intelligente conditus. 188.
Myſteria. [v. *Fides, Miracula.*] eorum τὸ πῶς? (D. 54.) num in religione ſint aliqua? [D. 60.] an probentur ratione? [D. 59.]
Natura, leges ejus nec ſunt arbitrariæ, nec neceſſariæ, ſed congruæ. 130. 208. ſine Deo non ſufficit. 350.
Neceſſarium [v. *Contingens, Impoſſibile.*] variè ſumptum. 280. ſeqq. Ens neceſſarium cauſa aliorum. 7. neceſſitas alia à certitudine. 371. nulla oritur ex decretis. 365. neque ex inclinatione prævalente. 34. ſeqq. 43. 53. 230. 302. neque eam invehunt impulſus gratiæ vel corruptionis. 279. neceſſitas ſapiens potior indifferentiâ abſurdâ. 339. an moralitatem everteret? 67. 71. laus neceſſitatis. 75. ejus ſpecies. 168. 174. hypothetica & abſoluta. 37. 53. 67. Logica, Metaphyſica ſive Geometrica oppoſita phyſicæ & morali (D. 2. D. 20.) neceſſitas moralis. 121. 132. 175. 288. 231. 234. 237. non repugnat libertati. 199. neceſſitas hæc volendi bonum felix eſt. 312. 319. 343. neceſſitas bruta repugnat libertati. 371.
Notiones communes retinendæ [D. 4. D. 38. D. 55.] 177.
Objectiones, earum utilitas [D. 26. D. 40.] iis reſpondere minus eſt quàm probare aſſertum [D. 58. D. 72.] an neceſſe ſit iis reſpondere [D. 26. D. 40. D. 83.] ſemper reſponderi poteſt etiam iis quæ contra Fidem militant [D. 5. D. 24. ſeqq. D. 39. D. 66. D. 68. D. 70.
Optimum ſemper eligitur à Deo. 8. 23. 117. 119. 129. 130. 193. ſeqq. 197. 200. 201. 203. 208. 218. 223. ſeqq. 228. 339. 341. quantùm optare
fas

fas eſſet, ſi illud cognoſci poſſet. 123. 135. 201.
Ordo pendet ex regulis. 359.
Organica, eorum conſtructio. 91. v. *Semina*.
Pars (v. *Totum*) quod parti repugnat, repugnat & toti. [D. 61.
S. Paulus non favet poteſtati arbitrariæ Dei. 179.
Peccatum. (v. *Malum*, *concurſus ad peccatum*.) ejus origo 156. oritur ex originali imperfectione Creaturarum 288. ejus autor 135. an fuerit evitabile? 155. 160. non eſt neceſſarium 407. oritur à libertate 277. 278. 288. non eſt medium ad obtinendum bonum 23. 25. 158. 166. 230. felix culpa 10. 11. quomodo Deo diſpliceat? 114. 117. 125. 151. permiſſum concomitanter interventu boni 237. 239. quomodo Deus ad illud contribuat 9. 161. 162. Deus peccatum non vult 158. 163. 164. 166. nec illud permittit ut condonare aut punire poſſit 239. Originale 86. ſeqq. ejus propagatio 91. 112. an damnet 92.
Perceptiones repræſentant objecta non arbitrariè ſed naturaliter 344. 352. 355.
Perfectio à Deo producitur 22. 29. 31. 66. 377. in delectatione percipitur 357. Perfectiones Divinæ 226. invicem collatæ 247. tam Dei Bonitati quàm Magnitudini, Potentiæ ac Sapientiæ conſulendum 333. (v. *Bonitas*.) tam ejus Perfectioni morali quàm phyſicæ. 77.
Philoſophia conformis Theologiæ (D. 1. ſeqq. per totam. D. 6.) in quo ſtatu verſetur hodie. (D. 6.) Libri facientis illam interpretem Scripturæ (D. 14.) Sociniana. (D. 16.)
Poſſibile. 74. (v. *Impoſſibile*.) Poſſibilium conflictus ad exiſtendum. 201.
Poteſtas ſive Potentia variè ſumpta. 282.
Poteſtas arbitraria, ejus exercitium repugnat Juſtitiæ Divinæ. 6. 79. 167. 176. 180.

Digitized by Google

Prædeterminatio. v. *Determinatio.*

Prædeſtinatus, *fur prædeſtinatus* liber. 167.

Prædeſtinatio. (v. *Determinatio*, *Præviſio*, *Cauſa*, *Electio*, *Terminus fatalis*, *Fatum.*) De eâ controverſia, in quo fundata. 18. gratuita. 103. 104. non caret ratione. 79. 104. An ſit etiam aliqua ad malum. 81. 82. 167.

Præformatio, vide *Organica.*

Præviſio 37. 38. non neceſſitat 365. Præviſio per cauſas 330. 361. 368. per decreta 363.

Principium proprium, ineptum ad explicanda Phænomena. 152.

Principium malum (v. *Manichæi*, *Zoroaſter.*) (D. 137.) 26. 120. 136. ſeqq. 152. 154. 156. 199. 339.

Principia (v. *Voluntates* generales, *Exceptiones.*) Sapiens ſemper agit per principia. 337. Principia in conſequentiis neglecta. 339.

Privatio in malo. 20. 27. 32. 33. 153. 378.

Punitio, ejus æquitas non pendet ab origine malitiæ 264. an locum habeat cùm inutilis eſt? 70. 73. 74. 126. vitanda ſi vitari poſſit. 125. naturalis. 112. 126. punitiones occultæ. 119.

Ratio, eſt nexus veritatum (D. 1.) laudabilis (D. 80.) quatenus conformis Fidei (D. 1. ſeqq. per totam.) impugnata (D. 4. D. 6. ſeqq.) quod eſt ſupra rationem & quod contra (D. 23. D. 60. D. 63. ſeqq. D. 66.) quantò illâ ſuperior fortuna. 316. 317. determinans ubique præſto. 4. v. *Determinatio.* eſt in Deo eminenter. 192. Rationales & non Rationales, Theologi ſic dicti. D. 14.

Regula, v. *Voluntates generales*, *exceptiones*, *principia*, *ordo.*

Regna finalium & efficientium cauſarum. 247. naturæ & gratiæ. 18. v. *Harmonia.*

Regnum Dei, ejus magnitudo. 19. 122. 130.

Digitized by Google

Reprobi, quomodo ſecundùm aliquos deberent orare. 272. Orationes pro illis. 272.
Sanctitas Dei, 151. v. *peccatum* Deo diſplicet.
Sapientia Divina, ejus altitudo. 134. 179. apparet pro captu noſtro. 134. 145. v. *Optimum*.
Scientia Dei triplex. 40. ſeqq. impugnata. 192. media. 39. ſeqq. 47. 94. 102. juxta Gregorium Magnum. 267.
Semina continent corpora organica. 91. & animas. 397.
Sfondratus (Cardinalis) 11. 92.
Socinianiſmus. 386.
Sociniani, eorum Philoſophia. [D. 16.] negant juſtitiam vindicativam. 74. & prævisionem. 364.
Spinoſa. 173. 174. 372. 373. 376. 393. ejus opinio de anima. [D. 9.] non eſt autor libri, cui titulus: *Philoſophia Scripturæ interpres*. [D. 14.
Spontaneum. 34. 59. 64. non tantùm apparens 298. perfectius per harmoniam præſtabilitam. 288. ſeqq
Stoici. 217. eorum anima mundi. [D. 9.] opinione minùs fautores neceſſitatis. 331.
Strato Philoſophus. 187. 188. 351.
Subſtantia creata diſtincta ab accidentibus. 32. 390. 391. 392. agit 393. 400. non niſi creatione incipit. 396. habet corpus organicum. 125.
Supralapſarii. 82. 167. 229. 238. 239.
Terminus fatalis vitæ. 56. Pœnitentiæ. 57. v. *Fatum*.
Terra, commentum de ejus Angelo præſide. 18. globi ejus immutatio. 244. 245.
Theologia conformis Philoſophiæ. [D. 1. per totam, maximè D. 6. D. 12. D. 14. D. 17. naturalis & revelata. 76. 115. Aſtronomica conficta. 18. Theologi rationales. [D. 14.]
Thomiſtæ. 39. 47. 330. 370.
Totum, ad bonum totius conferre poteſt malum in

Digitized by Google

parte. 128. 199. 211. 212. ſeqq. pulchritudo ſæpe non niſi in toto emicat. 146.

Traductio animarum. (v. *Anima.*) 88. quomodo veriſimilis? 397.

Varietas in bonis. 124. requiſita. 246.

Veritas, ejus origo in Deo. 184. non arbitraria. 185. Veritates æternæ (D. 2.) 184. 190. 191. poſitivæ (D. 2.) v. *Natura* ejúsque leges.

Virtus tendit ad perfectionem. 180. Virtutes humanæ 15. 250. Ethnicorum. 283.

Univerſaliſmus (v. *Voluntas* omnes ſalvandi.)

Univerſalitas dogmatum. 90.

Univerſum (v. *Mundus*) quid ſit? 8. exiſtens. 10. ejus amplitudo. 19. an in perfectione creſcat. 202.

Voluntas (v. *Libertas*) tendit ad bonum in ſe 154. 191. 240. non neceſſitatur à bono. 230. [v *Neceſſitas*] an per intellectum determinetur? 51. 309. 310. 311. cum bilance comparata. 324. comparata cum pondere conatum in plures partes exerente. 325. an velit velle? 51. 234. 301. 326. 404. Divina tendit ad verum bonum. 8. 133. 134. (v. *Creaturæ intelligentes, punitio evitanda.*) Voluntas variè ſumpta. 282. plena vel minùs plena. 127. 134. antecedens & conſequens. 22. 81. 114. 119. 222. ſigni & beneplaciti. 162. generalis & particularis in Deo. 204. ſeqq. 241. Voluntates generales (v. *Principia.*) in Deo an neceſſariæ. 358. non auferunt miracula. 354. 355. Voluntates particulares (v. *Exceptiones.*) primitivæ nullæ ſunt in ſapiente. 337. pendent ſemper à legibus ſive regulis. 358. [v. *Regula.*]

Wicleffus 172. 235.

Zoroaſter. 136. ſeqq.

FINIS.

Digitized by Google

CAUSA DEI
Aſſerta per
JUSTITIAM EJUS,
Cum cæteris ejus.
PERFECTIONIBUS,
Cunctiſque Actionibus
CONCILIATAM.
Sive
SYNOPSIS METHODICA TENTAMINUM
THEODICÆÆ
Ab
Ipſo Illuſtri Autore adornata.

FRANCOFURTI,
Sumptibus CAROLI JOSEPHI BENCARD
M. DCCXIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAUSA DEI,

Aſſerta per

JUSTITIAM EJUS,

Cum cæteris ejus

PERFECTIONIBUS,

Cunctiſque Actionibus

CONCILIATAM.

A*Pologetica Cauſa Dei tractatio* non tantùm ad divinam gloriam, ſed etiam ad noſtram ilitatem pertinet, ut tum magnitudinem ejus, id t potentiam ſapientiamque colamus, tum etiam bo-tatem, & quæ ex ea derivantur juſtitiam ac ſan-itatem amemus, quantumque in nobis eſt imitemur. ujus Tractationis duæ ſunt partes; prior præpara-ria magis, altera principalis cenſeri poteſt; prior ectat Divinam *Magnitudinem*, *Bonitatemque ſepa-tim*; poſterior pertinentia ad utramque junctim, in ibus ſunt *Providentia* circa omnes creaturas, & *egimen* circa intelligentes, præſertim in negotio pie-tis & ſalutis.

Digitized by Google

2. Magnitudinis Divinæ potius quàm Bonitatis rationem habuere Theologi rigidiores; at laxiores contrà: utraque perfectio æquè curæ eſt verè Orthodoxis. Error Magnitudinem Dei infringentium *Anthropomorphiſmus*, Bonitatem tollentium *Deſpotiſmus* appellari poſſet.

3. *Magnitudo Dei* ſtudiosè tuenda eſt contra Socinianos imprimis, & quosdam Semiſocinianos, in quibus Conradus Vorſtius hîc maximè peccavit. Revocari autem illa poteſt ad duo Capita Summa, Omnipotentiam & Omniſcientiam.

4. *Omnipotentia* complectitur tum Dei Independentiam ab aliis, tum omnium Dependentiam ab ipſo.

5. *Independentia Dei* in exiſtendo elucet, & in agendo. Et quidem *in exiſtendo*, dum eſt neceſſarius & æternus, &, ut vulgò loquuntur, Ens à ſe: Unde etiam conſequens eſt immenſum eſſe.

6. *In agendo* independens eſt naturaliter & moraliter. Naturaliter quidem, dum eſt liberrimus, nec niſi à ſe ipſo ad agendum determinatur; moraliter verò, dum eſt ἀνυπεύθυνος, ſeu ſuperiorem non habet.

7. *Dependentia rerum à Deo* extenditur tum ad omnia poſſibilia, ſeu quæ non implicant contradictionem; tum etiam ad omnia actualia.

8. Ipſa rerum *poſſibilitas*, cum actu non exiſtunt, realitatem habet fundatam in divina exiſtentia: niſi enim Deus exiſteret, nihil poſſibile foret; & poſſibilia ab æterno ſunt in ideis Divini Intellectus.

9. *Actualia* dependent à Deo tum in exiſtendo tum in agendo, nec tantum ab Intellectu ejus, ſed etiam à Voluntate. Et quidem in *exiſtendo*, dum omnes res à Deo liberè ſunt creatæ, atque etiam à Deo conſervantur; neque malè docetur conſervationem

Digitized by Google

nem divinam eſſe continuatam creationem, ut radius continuè à ſole prodit; etſi creaturæ neque ex Dei eſſentia, neque neceſſariò promanent.

15. *In agendo* res dependent à Deo, dum Deus ad rerum actiones concurrit, quatenus ineſt actionibus aliquid perfectionis, quæ utique à Deo manare debet.

11. *Concurſus* autem Dei (etiam ordinarius ſeu non miraculoſus) ſimul & immediatus eſt & ſpecialis. Et quidem *immediatus*, quoniam effectus non ideo tantùm à Deo dependet, quia cauſa ejus à Deo orta eſt, ſed etiam quia Deus non minùs neque remotiùs in ipſo effectu producendo concurrit, quàm in producenda ipſius cauſa.

12. *Specialis* verò eſt concurſus, quia non tantùm ad exiſtentiam rei actûſque dirigitur, ſed & ad exiſtendi modum & qualitates, quatenus aliquid perfectionis illis ineſt, quod ſemper à Deo profluit, patre luminum omniſque boni datore.

13. Hactenus de potentia Dei, nunc de ſapientia ejus, quæ ob immenſitatem vocatur *Omniſcientia*. Hæc cum & ipſa ſit perfectiſſima (non minùs quam Omnipotentia) complectitur omnem ideam & omnem veritatem; id eſt omnia tam incomplexa quàm complexa quæ objectum intellectûs eſſe poſſunt: & verſatur itidem tam circa poſſibilia quàm circa actualia.

14. *Poſſibilium eſt*, quæ vocatur *Scientia ſimplicis intelligentiæ*, quæ verſatur tam in rebus, quàm in earum connexionibus; & utræque ſunt tam neceſſariæ quàm contingentes.

15. *Poſſibilia contingentia* ſpectari poſſunt tum ut ſejuncta, tum ut coordinata in integros mundos poſſibiles infinitos, quorum quilibet Deo eſt perfectè cognitus, etſi ex illis non niſi unicus ad exiſten-

Digitized by Google

tiam perducatur: neque enim plures Mundos actuales fingi ad rem facit, cùm unus nobis totam Univerſitatem Creaturarum cujuſcunque loci & temporis complectatur, eoque ſenſu hoc loco *mundi* vocabulum uſurpetur.

16. Scientia Actualium, ſeu mundi ad exiſtentiam perducti, & omnium in eo præteritorum, præſentium & futurorum, vocatur *Scientia viſionis*: nec differt à ſcientia ſimplicis intelligentiæ hujus ipſius mundi, ſpectati ut poſſibilis, quàm quòd accedit cognitio reflexiva, qua Deus novit ſuum decretum de ipſo ad exiſtentiam perducendo. Nec alio opus eſt divinæ *præſcientiæ* fundamento.

17. *Scientia* vulgò dicta *Media* ſub ſcientia ſimplicis intelligentiæ comprehenditur eo quem expoſuimus ſenſu. Si quis tamen Scientiam aliquam Mediam velit inter Scientiam ſimplicis intelligentiæ & ſcientiam viſionis, poterit & illam & Mediam aliter concipere quàm vulgò ſolent, ſcilicet ut Media non tantum de futuris ſub conditione, ſed in univerſum de poſſibilibus contingentibus accipiatur. Ita ſcientia ſimplicis intelligentiæ reſtrictiùs ſumetur, nempe ut agat de veritatibus poſſibilibus & neceſſariis, ſcientia Media de veritatibus poſſibilibus & contingentibus, ſcientia viſionis de veritatibus contingentibus & Actualibus. Et media cum prima commune habebit, quòd de veritatibus poſſibilibus agit; cum poſtrema, quòd de contingentibus.

18. Hactenus de divina Magnitudine, nunc agamus etiam *de Divina Bonitate*. Ut autem Sapientia ſeu veri cognitio eſt perfectio intellectûs, ita Bonitas ſeu boni appetitio eſt perfectio voluntatis. Et omnis quidem Voluntas bonum habet pro objecto, ſaltem apparens, at divina Voluntas non niſi bonum ſimul & verum.

19. Specta-

Digitized by Google

19. Spectabimus ergo & Voluntatem & objectum ejus, nempe Bonum & Malum, quod rationem præbet volendi & nolendi. In *Voluntate* autem ſpectabimus & naturam ejus & ſpecies.

20. Ad Voluntatis *naturam* requiritur *Libertas*, quæ conſiſtit in eo, ut Actio Voluntaria ſit ſpontanea ac deliberata, atque adeo, ut excludat neceſſitatem quæ deliberationem tollit.

21. *Neceſſitas* excluditur *Metaphyſica*, cujus oppoſitum eſt impoſſibile, ſeu implicat contradictionem; ſed non *Moralis*, cujus oppoſitum eſt inconveniens. Etſi enim Deus non poſſit errare in eligendo, adeóque eligat ſemper quod eſt maximè conveniens; hoc tamen ejus libertati adeo non obſtat, ut eam potiùs maximè perfectam reddat. Obſtaret, ſi non niſi unum foret voluntatis objectum poſſibile, ſeu ſi una tantùm poſſibilis rerum facies fuiſſet; quo caſu ceſſaret electio, nec ſapientia bonitaſque agentis laudari poſſet.

22. Itaque errant aut certe incommodè admodum loquuntur, qui ea tantum poſſibilia dicunt, quæ actu fiunt, ſeu quæ Deus elegit; qui fuit lapſus Diodori Stoici apud Ciceronem & inter Chriſtianos Abaïlardi, Wiclefi, Hobbii. Sed infrà plura de libertate dicentur, ubi humana tuenda erit.

23. Hæc de Voluntatis natura; ſequitur *Voluntatis diviſio*, quæ in uſum noſtrum præſentem eſt potiſſimùm duplex: una in antecedentem & conſequentem, altera in productivam & permiſſivam.

24. *Prior diviſio* eſt, ut Voluntas ſit vel Antecedens ſeu prævia, vel Conſequens ſeu Finalis; ſive quod idem eſt, ut ſit vel inclinatoria vel decretoria; illa minùs plena, hæc plena vel abſoluta. Equidem ſolet aliter (primâ quidem ſpecie] explicari hæc Diviſio à nonnullis, ut antecedens Dei voluntas [verbi gratiâ]

omnes ſalvandi) præcedat conſiderationem facti creaturarum; conſequens autem (verbi gratiâ quoſdam damnandi] eam ſequatur. Sed illa præcedit etiam alias Dei Voluntates, hæc ſequitur; cùm ipſa facti creaturarum conſideratio, non tantùm à quibuſdam Voluntatibus præſupponatur, ſed etiam quaſdam Dei Voluntates, ſine quibus factum creaturarum ſupponi nequit, præſupponat. Itaque Thomas & Scotus, aliique Diviſionem hanc, eo, quo nunc utimur, ſenſu ſumunt, ut Voluntas antecedens ad Bonum aliquod in ſe, & particulariter, pro cujuſque gradu, feratur, unde hæc Voluntas eſt tantùm ſecundùm quid; Voluntas autem conſequens ſpectet totale, & ultimam determinationem contineat; unde eſt abſoluta & decretoria; & cum de divina ſermo eſt, ſemper effectum plenum obtinet. Cæterum ſi quis noſtram explicationem nolit, cum eo de vocabulis non litigabimus: pro antecedente & conſequente ſubſtituat, ſi volet, præviam & finalem.

25. *Voluntas antecedens* omnino ſeria eſt & pura, non confundenda cum Velleitate, (ubi quis vellet ſi poſſet, velletque poſſe) quæ in Deum non cadit; nec cum Voluntate conditionali, de qua hic non agitur. Tendit autem voluntas antecedens in Deo ad procurandum omne bonum, & ad repellendum omne malum, quatenus talia ſunt, & proportione gradûs quo bona malave ſunt. Quàm ſeria autem hæc voluntas ſit, Deus ipſe declaravit, cùm tanta aſſeveratione dixit, ſe nolle mortem peccatoris, velle omnes ſalvos, odiſſe peccatum.

26. *Voluntas Conſequens* oritur ex omnium Voluntatum antecedentium concurſu, ut ſcilicet, quando omnium effectus ſimul ſtare non poſſunt, obtineatur inde quantus maximus effectus per ſapientiam & potentiam obtineri poteſt. Hæc voluntas etiam *Decretum* appellari ſolet.

27. Unde

27. Unde patet voluntates etiam antecedentes non omnino irritas eſſe, ſed efficaciam ſuam habere; qui etſi effectus earum obtinetur, non ſemper ſit plenus, ſed per concurſum aliarum Voluntatum antecedentium reſtrictus. At voluntas decretoria ex omnibus inclinatoriis reſultans, ſemper plenum effectum ſortitur, quoties potentia non deeſt in Volente; quemadmodum certè in Deo deeſſe nequit. Nempe in ſola voluntate decretoria locum habet Axioma: qui poteſt & vult ille facit; quippe cum eo ipſo ſcientiam requiſitam ad agendum ſub potentia comprehendendo, jam nihil intus extraque actioni deeſſe ponatur. Neque verò aliquid felicitati perfectioníque Volentis Dei decedit, dum non omnis ejus Voluntas effectum plenum ſortitur: quia enim bona non vult niſi pro gradu bonitatis quæ in unoquoque eſt; tum maximè ejus Voluntati ſatisfit, cùm optimum reſultans obtinetur.

28. *Poſterior voluntatis diviſio* eſt in *productivam* circa proprios actus, & *permiſſivam* circa alienos. Quædam enim interdum permittere licet, (id eſt non impedire) quæ facere non licet, velut peccata, de quo mox. Et permiſſivæ Voluntatis objectum proprium non id eſt quod permittitur, ſed permiſſio ipſa.

29. Hactenus de Voluntate, nunc de *Ratione Volendi* ſeu *Bono & Malo*. Utrumque triplex eſt, Metaphyſicum, Phyſicum & Morale.

30. *Metaphyſicum* generatim conſiſtit in rerum etiam non intelligentium perfectione & imperfectione. Liliorum Campi & paſſerum curam à Patre cœleſti geri Chriſtus dixit, & brutorum animantium rationem Deus habet apud Jonam.

31. *Phyſicum* accipitur ſpeciatim de ſubſtantiarum intelligentium commodis & incommodis, quo pertinet *Malum pœna*.

Digitized by Google

parte. 128. 199. 211. 212. ſeqq. pulchritudo ſæpe non niſi in toto emicat. 146.

Traductio animarum. (v. *Anima.*) 88. quomodo veriſimilis? 397.

Varietas in bonis. 124. requiſita. 246.

Veritas, ejus origo in Deo. 184. non arbitraria. 185. Veritates æternæ (D. 2.) 184. 190. 191. poſitivæ (D. 2.) v. *Natura* ejúsque leges.

Virtus tendit ad perfectionem. 180. Virtutes humanæ 15. 250. Ethnicorum. 283.

Univerſaliſmus (v. *Voluntas* omnes ſalvandi.)

Univerſalitas dogmatum. 90.

Univerſum (v. *Mundus*) quid ſit? 8. exiſtens. 10. ejus amplitudo. 19. an in perfectione creſcat. 202.

Voluntas (v. *Libertas*) tendit ad bonum in ſe 154. 191. 240. non neceſſitatur à bono. 230. [v *Neceſſitas*] an per intellectum determinetur? 51. 309. 310. 311. cum bilance comparata. 324. comparata cum pondere conatum in plures partes exerente. 325. an velit velle? 51. 234. 301. 326. 404. Divina tendit ad verum bonum. 8. 133. 134 (v. *Creaturæ intelligentes, punitio evitanda.*) Voluntas variè ſumpta. 282. plena vel minùs plena. 127. 134. antecedens & conſequens. 22. 81. 114 119. 222. ſigni & beneplaciti. 162. generalis & particularis in Deo. 204. ſeqq. 241. Voluntates generales (v. *Principia.*) in Deo an neceſſariæ. 358. non auferunt miracula. 354. 355. Voluntates particulares (v. *Exceptiones.*) primitivæ nullæ ſunt in ſapiente. 337. pendent ſemper à legibus ſive regulis. 358. [v. *Regulæ.*]

Wicleffus 172. 235.

Zoroaſter. 136. ſeqq.

FINIS.

Digitized by Google

CAUSA DEI

Aſſerta per

JUSTITIAM EJUS,

Cum cæteris ejus.

PERFECTIONIBUS,

Cunctiſque Actionibus

CONCILIATAM.

Sive

SYNOPSIS METHODICA TENTAMINUM

THEODICÆÆ

Ab

Ipſo Illuſtri Autore adornata.

FRANCOFURTI,
Sumptibus CAROLI JOSEPHI BENCARD
M. DCCXIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAUSA DEI,

Aſſerta per

JUSTITIAM EJUS,

Cum cæteris ejus

PERFECTIONIBUS,

Cunctiſque Actionibus

CONCILIATAM.

APologetica Cauſa Dei tractatio non tantùm ad divinam gloriam, ſed etiam ad noſtram utilitatem pertinet, ut tum magnitudinem ejus, id eſt potentiam ſapientiamque colamus, tum etiam bonitatem, & quæ ex ea derivantur juſtitiam ac ſanctitatem amemus, quantumque in nobis eſt imitemur. Cujus Tractationis duæ ſunt partes: prior præparatoria magis, altera principalis cenſeri poteſt; prior ſpectat Divinam *Magnitudinem*, *Bonitatemque ſeparatim*; poſterior pertinentia ad utramque junctim, in quibus ſunt *Providentia* circa omnes creaturas, & *Regimen* circa intelligentes, præſertim in negotio pietatis & ſalutis.

 2. Magni-

2. Magnitudinis Divinæ potius quàm Bonitatis rationem habuere Theologi rigidiores; at laxiores contrà: utraque perfectio æquè curæ eſt verè Orthodoxis. Error Magnitudinem Dei infringentium *Anthropomorphiſmus*, Bonitatem tollentium *Deſpotiſmus* appellari poſſet.

3. *Magnitudo Dei* ſtudiosè tuenda eſt contra Socinianos imprimis, & quosdam Semiſocinianos, in quibus Conradus Vorſtius hîc maximè peccavit. Revocari autem illa poteſt ad duo Capita Summa, Omnipotentiam & Omniſcientiam.

4. *Omnipotentia* complectitur tum Dei Independentiam ab aliis, tum omnium Dependentiam ab ipſo.

5. *Independentia Dei* in exiſtendo elucet, & in agendo. Et quidem *in exiſtendo*, dum eſt neceſſarius & æternus, &, ut vulgò loquuntur, Ens à ſe: Unde etiam conſequens eſt immenſum eſſe.

6. *In agendo* independens eſt naturaliter & moraliter. Naturaliter quidem, dum eſt liberrimus, nec niſi à ſe ipſo ad agendum determinatur; moraliter verò, dum eſt ἀνυπεύθυνος, ſeu ſuperiorem non habet.

7. *Dependentia rerum à Deo* extenditur tum ad omnia poſſibilia, ſeu quæ non implicant contradictionem; tum etiam ad omnia actualia.

8. Ipſa rerum *poſſibilitas*, cum actu non exiſtunt, realitatem habet fundatam in divina exiſtentia: niſi enim Deus exiſteret, nihil poſſibile foret; & poſſibilia ab æterno ſunt in ideis Divini Intellectus.

9. *Actualia* dependent à Deo tum in exiſtendo tum in agendo, nec tantum ab Intellectu ejus, ſed etiam à Voluntate. Et quidem in *exiſtendo*, dum omnes res à Deo liberè ſunt creatæ, atque etiam à Deo conſervantur; neque malè docetur conſervationem

Digitized by Google

nem divinam eſſe continuatam creationem, ut radius continuè à ſole prodit; etſi creaturæ neque ex Dei eſſentia, neque neceſſariò promanent.

15. *In agendo* res dependent à Deo, dum Deus ad rerum actiones concurrit, quatenus ineſt actionibus aliquid perfectionis, quæ utique à Deo manare debet.

11. *Concurſus* autem Dei (etiam ordinarius ſeu non miraculoſus) ſimul & immediatus eſt & ſpecialis. Et quidem *immediatus*, quoniam effectus non ideo tantùm à Deo dependet, quia cauſa ejus à Deo orta eſt, ſed etiam quia Deus non minùs neque remotiùs in ipſo effectu producendo concurrit, quàm n producenda ipſius cauſa.

12. *Specialis* verò eſt concurſus, quia non tantùm ad exiſtentiam rei actûſque dirigitur, ſed & ad exiſtendi modum & qualitates, quatenus aliquid perfectionis illis ineſt, quod ſemper à Deo profluit, patre luminum omniſque boni datore.

13. Hactenus de potentia Dei, nunc de ſapientia ejus, quæ ob immenſitatem vocatur *Omniſcientia*. Hæc cum & ipſa ſit perfectiſſima (non minùs quam Omnipotentia) complectitur omnem ideam & omnem veritatem; id eſt omnia tam incomplexa quàm complexa quæ objectum intellectûs eſſe poſſunt: & verſatur itidem tam circa poſſibilia quàm circa actualia.

14. *Poſſibilium eſt*, quæ vocatur *Scientia ſimplicis intelligentiæ*, quæ verſatur tam in rebus, quàm in earum connexionibus; & utræque ſunt tam neceſſariæ quàm contingentes.

15. *Poſſibilia contingentia* ſpectari poſſunt tum ut ſejuncta, tum ut coordinata in integros mundos poſſibiles infinitos, quorum quilibet Deo eſt perfectè cognitus, etſi ex illis non niſi unicus ad exiſten-

 tiam

tiam perducatur: neque enim plures Mundos actuales fingi ad rem facit, cùm unus nobis totam Univerſitatem Creaturarum cujuſcunque loci & temporis complectatur, eoque ſenſu hoc loco *mundi* vocabulum uſurpetur.

16. Scientia Actualium, ſeu mundi ad exiſtentiam perducti, & omnium in eo præteritorum, præſentium & futurorum, vocatur *Scientia viſionis*: nec differt à ſcientia ſimplicis intelligentiæ hujus ipſius mundi, ſpectati ut poſſibilis, quàm quòd accedit cognitio reflexiva, qua Deus novit ſuum decretum de ipſo ad exiſtentiam perducendo. Nec alio opus eſt divinæ *præſcientiæ* fundamento.

17. *Scientia* vulgò dicta *Media* ſub ſcientia ſimplicis intelligentiæ comprehenditur eo quem expoſuimus ſenſu. Si quis tamen Scientiam aliquam Mediam velit inter Scientiam ſimplicis intelligentiæ & ſcientiam viſionis, poterit & illam & Mediam aliter concipere quàm vulgò ſolent, ſcilicet ut Media non tantum de futuris ſub conditione, ſed in univerſum de poſſibilibus contingentibus accipiatur. Ita ſcientia ſimplicis intelligentiæ reſtrictiùs ſumetur, nempe ut agat de veritatibus poſſibilibus & neceſſariis, ſcientia Media de veritatibus poſſibilibus & contingentibus, ſcientia viſionis de veritatibus contingentibus & Actualibus. Et media cum prima commune habebit, quòd de veritatibus poſſibilibus agit; cum poſtrema, quòd de contingentibus.

18. Hactenus de divina Magnitudine, nunc agamus etiam *de Divina Bonitate*. Ut autem Sapientia ſeu veri cognitio eſt perfectio intellectûs, ita Bonitas ſeu boni appetitio eſt perfectio voluntatis. Et omnis quidem Voluntas bonum habet pro objecto, ſaltem apparens, at divina Voluntas non niſi bonum ſimul & verum.

19. Spect-

Digitized by Google

19. Spectabimus ergo & Voluntatem & objectum ejus, nempe Bonum & Malum, quod rationem præbet volendi & nolendi. In *Voluntate* autem ſpectabimus & naturam ejus & ſpecies.

20. Ad Voluntatis *naturam* requiritur *Libertas*, quæ conſiſtit in eo, ut Actio Voluntaria ſit ſpontanea ac deliberata, atque adeo, ut excludat neceſſitatem quæ deliberationem tollit.

21. *Neceſſitas* excluditur *Metaphyſica*, cujus oppoſitum eſt impoſſibile, ſeu implicat contradictionem; ſed non *Moralis*, cujus oppoſitum eſt inconveniens. Etſi enim Deus non poſſit errare in eligendo, adeóque eligat ſemper quod eſt maximè conveniens; hoc tamen ejus libertati adeo non obſtat, ut eam potiùs maximè perfectam reddat. Obſtaret, ſi non niſi unum foret voluntatis objectum poſſibile, ſeu ſi una tantùm poſſibilis rerum facies fuiſſet; quo caſu ceſſaret electio, nec ſapientia bonitaſque agentis laudari poſſet.

22. Itaque errant aut certe incommodè admodum loquuntur, qui ea tantum poſſibilia dicunt, quæ actu fiunt, ſeu quæ Deus elegit; qui fuit lapſus Diodori Stoici apud Ciceronem & inter Chriſtianos Abaïlardi, Wiclefi, Hobbii. Sed infrà plura de libertate dicentur, ubi humana tuenda erit.

23. Hæc de Voluntatis natura; ſequitur *Voluntatis diviſio*, quæ in uſum noſtrum præſentem eſt potiſſimùm duplex: una in antecedentem & conſequentem, altera in productivam & permiſſivam.

24. *Prior diviſio* eſt, ut Voluntas ſit vel Antecedens ſeu prævia, vel Conſequens ſeu Finalis; ſive quod idem eſt, ut ſit vel inclinatoria vel decretoria; illa minùs plena, hæc plena vel abſoluta. Equidem ſolet aliter (primâ quidem ſpecie] explicari hæc Diviſio à nonnullis, ut antecedens Dei voluntas [verbi gratiâ]

Digitized by Google

omnes ſalvandi) præcedat conſiderationem facti creaturarum; conſequens autem (verbi gratiâ quoſdam damnandi] eam ſequatur. Sed illa præcedit etiam alias Dei Voluntates, hæc ſequitur; cùm ipſa facti creaturarum conſideratio, non tantùm à quibuſdam Voluntatibus præſupponatur, ſed etiam quaſdam Dei Voluntates, ſine quibus factum creaturarum ſupponi nequit, præſupponat. Itaque Thomas & Scotus, aliique Diviſionem hanc, eo, quo nunc utimur, ſenſu ſumunt, ut Voluntas antecedens ad Bonum *aliquod* in ſe, & particulariter, prò cujuſque gradu, *feratur*, unde hæc Voluntas eſt tantùm ſecundùm quid; Voluntas autem conſequens ſpectet totale, & ultimam determinationem contineat; unde eſt abſoluta & decretoria; & cum de divina ſermo eſt, ſemper effectum plenum obtinet. Cæterum ſi quis noſtram explicationem nolit, cum eo de vocabulis non litigabimus: pro antecedente & conſequente ſubſtituat, ſi volet, præviam & finalem.

25. *Voluntas antecedens* omnino ſeria eſt & pura, non confundenda cum Velleitate, (ubi quis vellet ſi poſſet, velletque poſſe) quæ in Deum non cadit; nec cum Voluntate conditionali, de qua hic non agitur. Tendit autem voluntas antecedens in Deo ad procurandum omne bonum, & ad repellendum omne malum, quatenus talia ſunt, & proportione gradûs quo bona malave ſunt. Quàm ſeria autem hæc voluntas ſit, Deus ipſe declaravit, cùm tanta aſſeveratione dixit, ſe nolle mortem peccatoris, velle omnes ſalvos, odiſſe peccatum.

26. *Voluntas Conſequens* oritur ex omnium Voluntatum antecedentium concurſu, ut ſcilicet, quando omnium effectus ſimul ſtare non poſſunt, obtineatur inde quantus maximus effectus per ſapientiam & potentiam obtineri poteſt. Hæc voluntas etiam *Decretum* appellari ſolet.

27. Unde

Digitized by Google

27. Unde patet voluntates etiam antecedentes non omnino irritas eſſe, ſed efficaciam ſuam habere; qui etſi effectus earum obtinetur, non ſemper ſit plenus, ſed per concurſum aliarum Voluntatum antecedentium reſtrictus. At voluntas decretoria ex omnibus inclinatoriis reſultans, ſemper plenum effectum ſortitur, quoties potentia non deeſt in Volente; quemadmodum certè in Deo deeſſe nequit. Nempe in ſola voluntate decretoria locum habet Axioma: qui poteſt & vult ille facit; quippe cum eo ipſo ſcientiam requiſitam ad agendum ſub potentia comprehendendo, jam nihil intus extraque actioni deeſſe ponatur. Neque verò aliquid felicitati perfectioníque Volentis Dei decedit, dum non omnis ejus Voluntas effectum plenum ſortitur: quia enim bona non vult niſi pro gradu bonitatis quæ in unoquoque eſt; tum maximè ejus Voluntati ſatisfit, cùm optimum reſultans obtinetur.

28. *Poſterior voluntatis diviſio* eſt in *productivam* circa proprios actus, & *permiſſivam* circa alienos. Quædam enim interdum permittere licet, (id eſt non impedire) quæ facere non licet, velut peccata, de quo mox. Et permiſſivæ Voluntatis objectum proprium non id eſt quod permittitur, ſed permiſſio ipſa.

29. Hactenus de Voluntate, nunc de *Ratione Volendi* ſeu *Bono & Malo*. Utrumque triplex eſt, Metaphyſicum, Phyſicum & Morale.

30. *Metaphyſicum* generatim conſiſtit in rerum etiam non intelligentium perfectione & imperfectione. Liliorum Campi & paſſerum curam à Patre cœleſti geri Chriſtus dixit, & brutorum animantium rationem Deus habet apud Jonam.

31. *Phyſicum* accipitur ſpeciatim de ſubſtantiarum intelligentium commodis & incommodis, quo pertinet *Malum pœnæ*.

Digitized by Google

32. *Morale* de earum actionibus virtuoſis & vitioſis, quo pertinet *Malum Culpæ:* & malum phyſicum hoc ſenſu à morali oriri ſolet, etſi non ſemper in iisdem ſubjectis; ſed hæc tamen quæ videri poſſit aberratio cum fructu corrigitur, ut innocentes nollent paſſi non eſſe. add. infrà. §. 55.

33. Deus vult bona per ſe, antecedenter ad minimum; nempe tam rerum perfectiones in univerſum, quàm ſpeciatim ſubſtantiarum intelligentium omnium felicitatem & viatutem, & unumquodque bonorum pro gradu ſuæ bonitatis, ut jam dictum eſt.

34. Mala, etſi non cadant in voluntatem Dei antecedentem, niſi quatenus ea ad remotionem eorum tendit, cadunt tamen interdum, ſed indirectè, in conſequentem: quia interdum majora bona ipſis remotis obtineri non poſſunt, quo caſu remotio malorum non planè perducitur ad effectum; & conſiſtens intra Voluntatem antecedentem, non prorumpit in conſequentem. Unde Thomas de Aquino poſt Auguſtinum non incommodè dixit, Deum permittere quædam mala fieri, ne multa bona impediantur.

35. Mala Metaphyſica & Phyſica, (veluti imperfectiones in rebus, & mala pœnæ in perſonis) interdum fiunt bona ſubſidiata, tanquam media ad majora bona.

36. At Malum morale ſeu malum culpæ nunquam rationem medii habet, neque enim (Apoſtolo monente) facienda ſunt mala ut eveniant bona; ſed interdum tamen rationem habet conditionis quam vocant ſine qua non, ſive colligati & concomitantis; id eſt ſine quo bonum debitum obtineri nequit; ſub bono autem debito etiam privatio mali debita continetur. Malum autem admittitur non ex principio neceſſitatis abſolutæ, ſed ex principio convenientiæ. Rationem enim eſſe oportet cur Deus malum permittat

tat potiùs quàm non permittat: ratio autem Divinæ Voluntatis non niſi à bono ſumi poteſt.

37. Malum etiam Culpæ nunquam in Deo objectum eſt Voluntatis productivæ, ſed tantùm aliquando permiſſivæ; quia ipſe nunquam peccatum facit, ſed tantùm ad ſummum aliquando permittit.

38. Generalis autem Regula eſt permittendi peccati, Deo hominíque communis, ut nemo permittat peccatum alienum, niſi impediendo ipſemet actum pravum exerciturus eſſet. Et ut verbo dicam, peccatum permitti nunquam *licet*, niſi cùm *debet*, de quo diſtinctiùs infra §. 66.

39. Deus itaque inter objecta Voluntatis habet optimum, ut finem ultimum; ſed bonum ut qualemcunque, etiam ſubalternum, res verò indifferentes, itémque Mala Pœnæ ſæpe ut Media; at Malum Culpæ non niſi ut rei alioqui debitæ conditionem ſine qua non eſſet; eo ſenſu quo Chriſtus dixit oportere ut ſcandala exiſtant.

40. Hactenus de Magnitudine & de Bonitate ſeparatim ea diximus, quæ præparatoria hujus Tractationis videri poſſunt; nunc agamus de pertinentibus ad utramque junctim. *Communia* ergo *Magnitudinis & Bonitatis* hîc ſunt, quæ non ex ſola bonitate, ſed etiam ex Magnitudine, (id eſt ſapientia & potentia) proficiſcuntur: facit enim Magnitudo, ut Bonitas effectum ſuum conſequatur. Et Bonitas refertur vel ad Creaturas in univerſum, vel ſpeciatim ad intelligentes. Priore modo cum Magnitudine conſtituit providentiam in univerſo creando & gubernando; poſteriore juſtitiam in regendis ſpeciatim ſubſtantiis ratione præditis.

41. Quia bonitatem Dei in creaturis ſeſe generatim exerentem dirigit ſapientia; conſequens eſt *providentiam divinam* ſeſe oſtendere in tota ſerie univerſi; dicen-

Digitized by Google

dicendûmque Deum ex infinitis poſſibilibus ſeriebus rerum elegiſſe optimam; eámque adeò eſſe hanc ipſam quæ actu exiſtit. Omnia enim in univerſo ſunt Harmonica inter ſe, nec ſapientiſſimus niſi omnibus perſpectis decernit, atque adeò non niſi de toto. In partibus ſingulatim ſumptis, Voluntas prævia eſſe popoteſt, in toto decretoria intelligi debet.

42. Unde accuratè loquendo non opus eſt ordine Decretorum Divinorum; ſed dici poteſt unicum tantùm fuiſſe Decretum Dei, ut hæc ſcilicet ſeries rerum ad exiſtentiam perveniret; poſtquam ſcilicet *omnia* ſeriem ingredientia fuêre conſiderata, & cum rebus alias ſeries ingredientibus comparata.

43. Itaque etiam Decretum Dei eſt immutabile, quia omnes rationes quæ ei objici poſſunt jam in conſiderationem venêre: ſed hinc non alia oritur *Neceſſitas* quàm *conſequentiæ*, ſeu quam *Hypotheticam* vocant, ex ſuppoſita ſcilicet præviſione & præordinatione; nulla autem ſubeſt neceſſitas *abſoluta* ſeu *conſequentis*; quia alius etiam rerum ordo poſſibilis erat, & in partibus, & in toto; Deusque contingentium ſeriem eligens, contingentiam eorum non mutavit.

44. Neque ob rerum certitudinem preces laboresque fiunt inutiles ad obtinenda futura quæ deſideramus. Nam in hujus ſeriei rerum, tanquam poſſibilis, repræſentatione apud Deum, antequam ſcilicet decerni intelligeretur, utique & preces in ea (ſi eligeretur) futuræ, & aliæ effectuum in ea comprehendendorum cauſæ inerant, & ad electionem ſeriei, adeóque & ad eventus in ea comprehenſos, ut par erat, valuêre. Et quæ nunc movent Deum ad agendum aut permittendum, jam tum eum moverunt ad decernendum quid acturus eſſet aut permiſſurus.

45. Atque hoc jam ſuprà monuimus, res ex divina

vina præſcientia & providentia eſſe determinatas, non abſolutè, ſeu quicquid agas aut non agas, ſed per ſuas cauſas rationesque. Itaque ſive quis preces, ſive ſtudium & laborem inutiles diceret, incideret in *Sophiſma*, quod jam veteres *ignavum* appellabant. add. infrà §. 106. 107.

46. Sapientia autem infinita Omnipotentis, Bonitati ejus immenſæ juncta, fecit, ut nihil potuerit fieri melius, omnibus computatis, quàm quod à Deo eſt factum; atque adeò, ut omnia ſint perfectè harmonica, conſpiréntque pulcherrimè inter ſe: cauſæ formales ſeu animæ cum cauſis materialibus ſeu corporibus; cauſæ efficientes ſeu naturales cum finalibus ſeu moralibus; regnum gratiæ cum regno naturæ.

47. Et proinde quotieſcunque aliquid reprehenſibile videtur in operibus Dei, judicandum eſt id nobis non ſatìs noſci; & ſapientem qui intelligeret, judicaturum, ne optari quidem poſſe meliora.

48. Unde porro ſequitur nihil eſſe felicius quàm tam bono Domino ſervire, atque adeò Deum ſuper omnia eſſe amandum eique penitus confidendum.

49. Optimæ autem Seriei rerum (nempe hujus ipſius) eligendæ maxima Ratio fuit Chriſtus θεάνθρωπος, ſed qui, quatenus Creatura eſt ad ſummum provecta, in ea Serie nobiliſſima contineri debebat, tanquam Univerſi creati pars, imò caput; cui omnis tandem poteſtas data eſt in cælo & in terra, in quo benedici debuerunt omnes gentes; per quem omnis creatura liberabitur à ſervitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

50. Hactenus de Providentia, nempe generali: porro Bonitas relata ſpeciatim ad creaturas intelligentes, cum Sapientia conjuncta, *Juſtitiam* conſtituit, cujus ſummus gradus eſt *Sanctitas*. Itaque tam lato ſenſu Juſtitia non tantùm jus ſtrictum, ſed & æquitatem,

Digitized by Google

tatem, atque adeò & miſericordiam laudabilem comprehendit.

51. Diſcerni autem juſtitia generatim ſumpta poteſt in juſtitiam ſpecialiùs ſumptam & ſanctitatem. *Juſtitia ſpecialiùs ſumpta* verſatur circa bonum malumque phyſicum, aliorum nempe intelligentium; ſanctitas circa bonum malumque morale.

52. *Bona maláque phyſica* eveniunt tam in hac vita quàm in futura. *In hac vita* multi queruntur in univerſum quòd humana natura tot malis expoſita eſt, parum cogitantes magnam eorum partem ex *culpa* hominum fluere, & revera non ſatis gratè agnoſci divina in nos beneficia, magíſque attentionem ad mala quàm ad bona noſtra verti.

53. Aliis diſplicet inprimis quòd bona maláque phyſica non ſunt diſtributa ſecundùm bona maláque moralia, ſeu quòd ſæpe bonis eſt malè, malis eſt benè.

54. Ad has querelas duo reſponderi debent: unum, quod Apoſtolus attulit; non eſſe condignas afflictiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis; alterum, quod pulcherrimâ comparatione Chriſtus ipſe ſuggeſſit, niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, fructum non feret.

55. Itaque non tantùm largè compenſabuntur afflictiones, ſed & inſervient ad felicitatis augmentum; nec tantùm proſunt hæc mala, ſed & requiruntur. add. §. 32.

56. *Circa futuram vitam* gravior adhuc eſt difficultas: nam objicitur ibi quoque bona longè vinci à malis, quia pauci ſunt electi. Origenes quidem æternam damnationem omnino ſuſtulit; quidam veterum paucos ſaltem æternùm damnandos credidêre, quorum in numero fuit Prudentius; quibuſdam placuit

cuit omnem Chriſtianum tandem ſalvatum iri, quorſum aliquando inclinaſſe viſus eſt Hieronymus.

57. Sed non eſt cur ad hæc paradoxa & rejicienda confugiamus: Vera reſponſio eſt, totam amplitudinem regni cæleſtis non eſſe ex noſtra cognitione æſtimandam: nam tanta eſſe poteſt beatorum per Divinam Viſionem gloria, ut mala damnatorum omnium comparari huic bono non poſſint, & *Angelos beatos* incredibili multitudine agnoſcit Scriptura; & magnam *creaturarum Varietatem* ipſa nobis aperit natura, novis inventis illuſtrata; quod facit ut commodiùs quàm Auguſtinus & alii veteres prævalentiam boni præ malo tueri poſſimus.

58. Nempe Tellus noſtra non eſt niſi ſatellites unius Solis, & tot ſunt Soles quot ſtellæ fixæ; & credibile eſt maximum eſſe ſpatium trans omnes fixas. Itaque nihil prohibet, vel Soles, vel maximè regionem trans Soles habitari felicibus creaturis. Quanquam & planetæ eſſe poſſint aut fieri ad inſtar Paradiſi felices. In domo Patris noſtri multas eſſe manſiones, de cælo beatorum propriè Chriſtus dixit, quod Empyreum vocant Theologi quidam, & trans ſidera ſeu ſoles collocant, etſi nihil certi de loco beatorum affirmari poſſit: interim & in ſpectabili mundo multas creaturarum rationalium habitationes eſſe veriſimile judicari poteſt, alias aliis feliciores.

59. Itaque argumentum à multitudine damnatorum non eſt fundatum niſi in ignorantia noſtra, unáque reſponſione diſſolvitur, quam ſuprà innuimus; ſi omnia nobis perſpecta forent, appariturum ne optari quidem poſſe meliora quàm quæ fecit Deus. Pœnæ etiam damnatorum ob perſeverantem eorum malitiam perſeverant: unde inſignis Theologus Joh. Fechtius in eleganti libro de Statu damnatorum eos bene refutat, qui in futurâ vitâ peccata pœnam demereri

mereri negant, quaſi juſtitia Deo eſſentialis ceſſare unquam poſſet.

60. Graviſſimæ tandem ſunt difficultates circa *Sanctitatem Dei*, ſeu circa perfectionem ad bona maláque moralia aliorum relatam, quæ eum amare virtutem, odiſſe vitium etiam in aliis facit, & ab omni peccati labe atque contagio quàm maximè removet; & tamen paſſim ſcelera regnant in medio potentiſſimi Dei imperio. Sed quicquid hoc eſt difficultatis, Divini luminis auxilio etiam in hac vita ita ſuperatur, ut pii & Dei amantes ſibi, quantum opus eſt, ſatisfacere poſſint.

61. *Objicitur* nempe Deum nimis concurrere ad peccatum, hominem non ſatis. *Deum* autem *nimis concurrere ad malum morale* phyſicè & moraliter, voluntate & productivâ & permiſſivâ peccati.

62. Concurſum moralem locum habiturum obſervant, etſi Deus nihil conferret agendo ad peccatum, ſaltem dum permitteret ſeu non impediret cùm poſſet.

63. Sed reverà Deum concurrere moraliter & phyſicè ſimul: quia non tantùm non impedit peccantes, ſed etiam quodammodo adjuvat, vires ipſis occaſionésque præſtando. Unde phraſes Scripturæ Sacræ, quòd Deus induret incitétque malos.

64. Hinc quidam inferre audent Deum vel utroque, vel certè alterutro modo, peccati complicem, imò autorem eſſe; atque adeò divinam ſanctitatem, juſtitiam, bonitatem evertunt.

65. Alii malunt divinam omniſcientiam & omnipotentiam, verbo, magnitudinem, labofactare; tanquam aut neſciret minímeve curaret mala, aut malorum torrenti obſiſtere non poſſet. Quæ Epicureorum, Manichæorúmve ſententia fuit; cui cognatum aliquid, etſi alio mitiore modo, docent Sociniani, qui

rect-

rectè quidem cavere volunt, ne divinam Sanctitatem polluant, ſed non rectè alias Dei perfectiones deſerunt.

66. Ut primum ad *Concurſum Moralem permittentis* reſpondeamus, proſequendum eſt quod ſuprà dicere cœpimus, permiſſionem peccati eſſe licitam, (ſeu moraliter poſſibilem) cùm debita (ſeu moraliter neceſſaria) invenitur: ſcilicet cùm non poteſt peccatum alienum impediri ſine propria offenſa, id eſt ſine violatione ejus, quod quis aliis vel ſibi debet. Exempli gratiâ miles in ſtatione locatus, tempore præſertim periculoſo, ab ea decedere non debet, ut duos amicos inter ſe duellum parantes à pugnando avertat. Add. ſuprà §. 36. Deberi autem aliquid apud Deum intelligimus non humano more, ſed θεοπρεπῶς, quando aliter ſuis perfectionibus derogaret.

67. Porrò ſi Deus optimam Univerſi Seriem, (in qua peccatum intercurrit) non elegiſſet, admiſiſſet aliquid pejus omni creaturarum peccato; nam propriæ perfectioni, & quod hinc ſequitur, alienæ etiam, derogaſſet: divina enim perfectio à perfectiſſimo eligendo diſcedere non debet, cùm minus bonum habeat rationem mali. Et tolleretur Deus, tollerentur omnia, ſi Deus vel laboraret impotentiâ, vel erraret intellectu, vel laberetur voluntate.

68. *Concurſus ad peccatum Phyſicus* fecit ut Deum peccati cauſam autorémque conſtituerent quidam; ita malum Culpæ etiam objectum productivæ in Deo voluntatis foret: ubi maximè inſultant nobis Epicurei & Manichæi. Sed hîc quoque Deus mentem illuſtrans ſui eſt vindex in anima pia & veritatis ſtudioſa. Explicabimus igitur quid ſit Deum concurrere ad peccati materiale, ſeu quod in malo bonum eſt, non ad formale.

69. Reſpondendum eſt ſcilicet, nihil quidem perfectionis & realitatis purè poſitivæ eſſe in creaturis earumque actibus bonis maliſque, quod non Deo

b de-

debeatur; ſed imperfectionem actûs in privatione conſiſtere, & oriri ab originali limitatione creaturarum, quam jam tum in ſtatu puræ poſſibilitatis (id eſt in Regione Veritatum æternarum ſeu ideis Divino intellectui obverſantibus) habent ex eſſentia ſua: nam quod limitatione careret, non creatura, ſed Deus foret. *Limitata* autem dicitur Creatura, quia limites ſeu terminos ſuæ magnitudinis, potentiæ, ſcientiæ, & cujuscunque perfectionis habet. Ita fundamentum mali eſt neceſſarium, ſed ortus tamen contingens; id eſt neceſſarium eſt ut mala ſint *poſſibilia*, ſed contingens eſt ut mala ſint actualia: non contingens autem per harmoniam rerum à potentia tranſit ad actum, ob convenientiam cum optimâ rerum ſerie, cujus partem facit.

70. Quod autem de privativa mali conſtitutione, poſt Auguſtinum, Thomam, Lubinum, alióſque veteres & recentiores aſſerimus, quia multis vanum, aut certè perobſcurum habetur; ita declarabimus ex ipſa rerum natura, ut nihil ſolidius eſſe appareat: adhibentes in ſimilitudinem ſenſibile quiddam & materiale, quod etiam in privativo conſiſtit, cui *inertiæ corporum naturalis* nomen Keplerus, inſignis naturæ indagator, impoſuit.

71. Nimirum (ut facili exemplo utamur) cùm flumen naves ſecum defert, velocitatem illis imprimit, ſed ipſarum inertiâ limitatam, ut quæ (cæteris paribus) oneratiores ſunt, tardiùs ferantur. Ita fit ut celeritas ſit à flumine, tarditas ab onere; poſitivum à virtute impellentis, privativum ab inertiâ impulſi.

72. Eodem planè modo Deum dicendum eſt creaturis perfectionem tribuere, ſed quæ receptivitate ipſarum limitetur: ita bona erunt à Divino vigore, mala à torpore creaturæ.

73. Sic defectu attentionis ſæpè errabit intellectus, defectu

defectu alacritatis ſæpe refringetur voluntas; quoties mens, cùm ad Deum uſque ſeu ad ſummum Bonum tendere debeat, per inertiam creaturis adhæreſcit.

74. Huc uſque iis reſponſum eſt, qui Deum nimis ad malum concurrere putant: nunc illis ſatisfaciemus, qui *hominem* ajunt *concurrere non ſatis*, aut non ſatis culpabilem eſſe in peccando, ut ſcilicet rurſus accuſationem in Deum refundant. Id ergo probare contendunt Antagoniſtæ tum ex imbecillitate humanæ Naturæ, tum ex defectu divinæ gratiæ ad juvandum noſtram naturam neceſſariæ. Itaque in Natura hominis ſpectabimus tum corruptionem, tum & reliquias imaginis divinæ ex ſtatu integritatis.

75. *Corruptionis humanæ* conſiderabimus porrò tum ortum, tum & conſtitutionem. *Ortus* eſt tum à contagii propagatione. *Lapsûs* ſpectanda eſt cauſa & natura.

76. *Cauſa Lapsûs*, cur homo ſcilicet lapſus ſit, ſciente Deo, permittente, concurrente, non quærenda eſt in quâdam deſpoticâ Dei poteſtate, quaſi juſtitia vel ſanctitas attributum Dei non eſſet; quod in effectu verum foret, ſi nulla apud eum juris & recti ratio haberetur.

77. Neque quærenda eſt lapsûs cauſa in quâdam Dei ad bonum malumque, juſtum & injuſtum, indifferentiâ, quaſi hæc ipſe pro arbitrio conſtituiſſet; quo poſito ſequeretur quidvis ab eo conſtitui poſſe, pari jure aut ratione, id eſt nullâ; quod rurſus omnem juſtitiæ atque etiam ſapientiæ laudem in nihilum redigeret, ſiquidem ille nullum delectum haberet in ſuis actionibus, aut delectûs fundamentum.

78. Neque etiam voluntate quadam Deo affictâ, minimè ſanctâ, minimèque amabili, cauſa lapsûs ponenda eſt: tanquam nihil aliud quàm magnitudinis ſuæ gloriam ſpectans, bonitatiſque exors, cru-

Digitized by Google

deli miſericordiâ miſeros fecerit, ut eſſent quorum miſereretur; & perversâ juſtitiâ peccantes voluerit, ut eſſent quos puniret: quæ omnia tyrannica & à verâ gloriâ perfectionéque alieniſſima ſunt, cujus decus non tantùm ad magnitudinem, ſed etiam ad bonitatem refertur.

79. Sed vera radix lapsûs eſt in imperfectione ſeu imbecillitate creaturarum originali, quæ faciebat ut peccatum optimæ ſeriei rerum poſſibili ineſſet, de quo ſuprà. Unde jam factum eſt, ut lapſus, non obſtante divinâ virtute & ſapientiâ, rectè permitteretur, imò his ſalvis non poſſet non permitti.

80. *Natura lapsûs* non ita concipienda eſt cum Bailio, quaſi Deus Adamum in pœnam peccati condemnaverit ad porrò peccandum cum poſteritate, eique (exequendæ ſententiæ causâ) peccaminoſitatem infuderit; cùm potiùs ipsâ vi primi peccati, velut phyſico nexu, conſecuta ſit peccaminoſitas, quemadmodum ex ebrietate multa alia pecccata naſcuntur.

81. Sequitur *Propagatio Contagii* à lapſu Protoplaſtorum orti, perveniens in animas poſterorum. Ea non videtur commodiùs explicari poſſe quàm ſtatuendo animas poſterorum in Adamo jam fuiſſe infectas. Quod ut intelligatur rectiùs, ſciendum eſt ex recentiorum obſervatis rationibúsque apparere, animalium & plantarum formationem non prodire ex maſſa quadam confuſa, ſed ex corpore jam nonnihil præformato in ſemine latente, & dudum animato. Unde conſequens eſt, vi benedictionis divinæ primævæ, omnium viventium rudimenta quædam organica, (& pro animalibus quidem, animalium licèt, imperfectorum formâ) animáſque quodammodo ipſas dudum in Protoplaſto cujuſque generis extitiſſe; quæ ſub tempore omnia evolverentur. Sed animas animantiáque ſeminum humanis corporibus deſtinatorum, cum cæteris animalculis ſeminalibus talem deſtinationem non habentibus

bentibus, intra gradum naturæ ſenſitivæ ſubſtitiſſe dicendum eſt, donec per ultimam conceptionem à cæteris diſcernerentur, ſimùlque corpus organicum ad figuram humanam diſponeretur, & anima ejus ad gradum rationalitatis (ordinariâ an extraordinariâ Dei operatione non definio) eveheretur.

82. Unde etiam apparet non ſtatui quidem rationalitatis præexiſtentiam; cenſeri tamen poſſe, in præexiſtentibus præſtabilita jam divinitus & præparata eſſe proditura aliquando, non organiſmum tantùm humanum, ſed & ipſam rationalitatem, ſignato, ut ſic dicam, actu exercitum præveniente; ſimúlque & corruptionem animæ, etſi nondum humanæ lapſu Adami inductam, poſtea accedente rationalitatis gradu, demum in peccaminoſitatis originalis vim tranſiiſſe. Cæterùm apparet ex noviſſimis inventis, à ſolo patre animans animámque eſſe, at à matre in conceptu velut indumentum, (ovuli formâ, ut arbitrantur,) incrementúmque ad novi corporis organici perfectionem neceſſarium præberi.

83. Ita tolluntur difficultates, tum Philoſophicæ de origine formarum & animarum, animæque immaterialitate, adeóque impartibilitate, quæ facit ut anima ex anima naſci non poſſit.

84. Tum Theologicæ de animarum corruptione, ne anima rationalis pura, vel præexiſtens, vel noviter creata, in maſſam corruptam, corrumpenda & ipſa, intrudi à Deo dicatur.

85. Erit ergo Tradux quidam, ſed paulò tractabilior quàm ille quem Auguſtinus aliique viri egregii ſtatuerunt, non animæ ex anima (rejectus veteribus, ut ex Prudentio patet, nec naturæ rerum conſentaneus) ſed animati ex animato.

86. Hactenus de Cauſa, nunc de *Natura* & Conſtitutione *corruptionis* noſtræ: ea conſiſtit in peccato Originali & derivativo. *Peccatum Originale* tantam vim

Digitized by Google

vim habet, ut homines reddat in naturalibus debiles, in ſpiritualibus mortuos ante regenerationem; intellectu ad ſenſibilia, voluntate ad carnalia verſis; ita ut naturâ filii iræ ſimus.

87. Interim Bailio, aliíſque adverſariis divinam benignitatem impugnantibus, aut ſaltem per objectiones quaſdam ſuas obnubilantibus, concedere non oportet, eos qui ſoli peccato originali obnoxii ſinè actuali ante ſufficientem rationis uſum moriuntur (veluti infantes ante baptiſmum & extra Eccleſiam decedentes) neceſſariò æternis flammis addici: tales enim clementiæ Creatoris relinqui præſtat.

88. Quâ in re etiam Johannis Hulſemanni, Johannis Adami Oſiandri, aliorúmque nonnullorum inſignium Auguſtanæ Confeſſionis Theologorum moderationem laudo, qui ſubinde huc inclinârunt.

89. Neque etiam exſtinctæ ſunt penitus ſcintillæ imaginis divinæ, de quibus paulò pòſt; ſed per gratiam Dei prævenientem, etiam ad ſpiritualia rurſus excitari poſſunt: ita tamen ut ſola gratia converſionem operetur.

90. Sed nec originale peccatum corruptam generis humani maſſam à Dei benevolentiâ univerſali penitus alienam reddit. Nam nihilo-minùs ſic Deus dilexit muudum, licèt in malo jacentem, ut Filium ſuum unigenitum pro hominibus daret.

91. *Peccatum Derivativum* duplex eſt, Actuale & Habituale, in quibus conſiſtit exercitium corruptionis, ut ſcilicet hæc gradibus modificationibúſque variet, variéque in actiones prorumpat.

92. Et *Actuale* quidem conſiſtit tum in actionibus internis tantùm, tum in actionibus compoſitis ex internis & externis; & eſt tum commiſſionis, tum omiſſionis; & tum culpoſum ex naturæ infirmitate, tum & malitioſum ex animi pravitate.

93. *Habituale* ex actionibus malis vel crebris vel certè

Digitized by Google

certè fortibus oritur, ob impreſſionum multitudinem vel magnitudinem. Et ita habitualis malitia aliquid originali corruptioni pravitatis addit.

94. Hæc tamen peccati ſervitus, etſi ſeſe per omnem irregeniti vitam diffundat, non eouſque extendenda eſt, tanquam nullæ unquam irregenitorum actiones ſint verè virtuoſæ, imò nullæ innocentes, ſed ſemper formaliter peccaminoſæ.

95. Poſſunt enim etiam irregeniti in civilibus agere aliquando amore virtutis & boni publici, impulſuque rectæ rationis, imò & intuitu Dei, ſine admiſtâ aliquâ pravâ intentione ambitionis, commodi privati, aut affectûs carnalis.

96. Semper tamen ex radice infectâ procedunt quæ agunt, & aliquid pravi (etſi interdum habitualiter tantùm) admiſcetur.

97. Cæterum hæc corruptio depravatioque humana, quantacunque ſit, non ideo tamen hominem excuſabilem reddit, aut à culpâ eximit; tanquam non ſatis ſponte liberéque agat; ſuperſunt enim *reliquiæ divinæ imaginis*, quæ faciunt ut juſtitia Dei in puniendis peccatoribus ſalva maneat.

92. Reliquiæ divinæ imaginis conſiſtunt tum in Lumine innato intellectûs, tum etiam in Libertate congenitâ voluntatis. Utrumque ad virtuoſam vitioſamque actionem neceſſarium eſt, ut ſcilicet ſciamus velimuſque quæ agimus; & poſſimus etiam ab hoc peccato quod committimus abſtinere, ſi modò ſatis ſtudii adhibeamus.

99. *Lumen innatum* conſiſtit tum in Ideis incomplexis, tum in naſcentibus inde notitiis complexis. Ita fit ut Deus & Lex Dei æterna inſcribantur cordibus noſtris, etſi negligentiâ hominum & affectibus ſenſualium ſæpe obſcurentur.

100. Probatur autem hoc Lumen contra quoſdam nuperos Scriptores, tum ex Scriptura Sacra, quæ cordibus

Digitized by Google

dibus noſtris Legem Dei inſcriptam teſtatur ; tum ex ratione, quia Veritates neceſſariæ ex ſolis principiis menti inſitis, non ex inductione ſenſuum, demonſtrari poſſunt. Neque enim inductio ſingularium unquam neceſſitatem Univerſalem infert.

101. *Libertas* quoque in quantacumque humana corruptione ſalva manet, ita ut homo, etſi haud dubiè peccaturus ſit, nunquam tamen neceſſariò committat hunc Actum peccandi quem committit.

102. Libertas exempta eſt tam à *neceſſitate*, quàm à coactione. *Neceſſitatem* non faciunt futuritio veritatum, nec præſcientia & præordinatio Dei, nec prædiſpoſitio rerum.

103. Non *futuritio*; licèt enim futurorum contingentium ſit determinata veritas, certitudo tamen objectiva, ſeu infallibilis determinatio veritatis, quæ illis ineſt, minimè neceſſitati confundenda eſt.

104. Nec *præſcientia aut præordinatio Dei neceſſitatem imponit*, licèt ipſa quoque ſit infallibilis. Deus enim vidit res in ſerie poſſibilium ideali, quales futuræ erant, & in iis hominem liberè peccantem; neque hujus ſeriei decernendo exiſtentiam, mutavit rei naturam, aut quod contingens erat neceſſarium fecit.

105. Neque etiam *prædiſpoſitio rerum*, aut cauſarum ſeries nocet libertati. Licèt enim nunquam quicquam eveniat, quin ejus ratio reddi poſſit, neque ulla unquam detur indifferentia æquilibrii, (quaſi in ſubſtantia libera & extra eam omnia ad oppoſitum utrumque ſe æqualiter unquam haberent;) cùm potiùs ſemper ſint quædam præparationes in cauſa agente, concurrentibúſque, quas aliqui prædeterminationes vocant: dicendum tamen eſt has determinationes eſſe tantùm inclinantes, non neceſſitantes, ita ut ſemper aliqua indifferentia ſive contingentia ſit ſalva. Nec tantus unquam in nobis affectus appetitúſve eſt, ut ex

Digitized by Google

eo actus neceſſariò ſequatur: nam quamdiu homo mentis compos eſt, etiamſi vehementiſſimè ab ira, à ſiti, vel ſimili cauſa ſtimuletur; ſemper tamen aliqua ratio ſiſtendi impetum reperiri poteſt, & aliquando vel ſola ſufficit cogitatio exercendæ ſuæ libertatis, & in affectus poteſtatis.

106. Itaque tantum abeſt ut Prædeterminatio ſeu prædiſpoſitio ex Cauſis, qualem diximus, neceſſitatem inducat contrariam contingentiæ vel libertati aut moralitati: ut potiùs in hoc ipſo diſtinguatur Fatum Mahometanum à Chriſtiano, abſurdum à rationali; quod Turcæ cauſas non curant, Chriſtiani verò & quicunque ſapiunt, effectum ex cauſa deducunt.

107. Turcæ ſcilicet, ut fama eſt (quanquam non omnes ſic deſipere putem) fruſtra peſtem & alia mala evitari arbitrantur, idque eo prætextu quòd futura vel decreta eventura ſint, *quicquid agas aut non agas*; quod falſum eſt: cum ratio dictet eum qui certò peſte moriturus eſt, etiam certiſſimè cauſas peſtis non eſſe evitaturum. Nempe, ut rectè Germanico proverbio dicitur, mors vult habere cauſam. Idemque in aliis omnibus eventis locum habet. Add. ſuprà §. 45.

108. *Coactio* etiam non eſt in voluntariis actionibus: etſi enim externorum repræſentationes plurimum in mente noſtra poſſint, actio tamen noſtra voluntaria ſemper ſpontanea eſt, ita ut principium ejus ſit in agente. Id quod per harmoniam inter corpus & animam ab initio à Deo præſtabilitam, luculentiùs quàm hactenus explicatur.

109. Hucuſque de Naturæ Humanæ imbecillitate actum eſt, nunc *de Gratia Divina Auxilio* dicendum erit, cujus defectum objiciunt Antagoniſtæ, ut rurſus culpam ab homine transferant in Deum. Duplex autem concipi Gratia poteſt, una ſufficiens Volenti, altera præſtans ut velimus.

110. *Sufficientem Volenti Gratiam* nemini negari dicendum eſt. Facienti quod in ſe eſt non defore Gratiam neceſſariam vetus dictum eſt, nec Deus deſerit niſi deſerentem, ut poſt antiquiores notavit ipſe Auguſtinus· Gratia hæc ſufficiens eſt vel ordinaria per verbum & ſacramenta; vel extraordinaria, Deo relinquenda, quali erga Paulum eſt uſus.

111. Etſi enim multi populi nunquam ſalutarem Chriſti doctrinam acceperint, nec credibile ſit prædicationem ejus apud omnes quibus defuit *irritam* futuram fuiſſe, Chriſto ipſo de Sodoma contrarium affirmante; non ideo tamen neceſſe eſt aut ſalvari aliquem ſine Chriſto, aut damnari, etſi præſtitiſſet quicquid per naturam poteſt. Neque enim nobis omnes viæ Dei exploratæ ſunt, neque ſcimus an non aliquid extraordinariâ ratione præſtetur vel morituris. Pro certo enim tenendum eſt, etiam Cornelii exemplo, ſi qui ponantur bene uſi lumine quod accepere, eis datum iri lumen quo indigent, quod nondum accepere, etiamſi in ipſo mortis articulo dandum eſſet.

112. Quemadmodum enim Theologi Auguſtanæ Confeſſionis fidem aliquam agnoſcunt in fidelium infantibus baptiſmo ablutis, etſi nulla ejus appareant veſtigia; ita nihil obſtaret, Deum iis quales diximus, licèt hactenus non Chriſtianis, in agone ipſo lumen aliquod neceſſarium tribuere extra ordinem, quod per omnem vitam antea defuiſſet.

113. Itaque etiam *οἱ ἔξω*, quibus ſola prædicatio externa negata eſt, clementiæ juſtitiæque Creatoris relinquendi ſunt; etſi neſciamus quibus aut quanam fortè ratione Deus ſuccurrat.

114. Sed cùm ſaltem certum ſit non omnibus dari *ipſam Volendi gratiam*, præſertim quæ felici fine coronetur; hic jam in Deo vel miſanthropiam vel certè proſopolepſiam arguunt adverſarii veritatis, quòd miſe-

Digitized by Google

miſeriam hominum procuret, quòdque non omnes ſalvet, cùm poſſit, aut certè non eligat merentes.

115. Et ſanè, ſi Deus maximam hominum partem ideo tantùm creâſſet, ut æternâ eorum malitiâ miſeriâque juſtitiæ ſibi gloriam vindicaret; neque bonitas in eo, neq; ſapientia, neq; ipſa vera juſtitia laudari poſſet.

116. Et fruſtra regeritur, nos apud eum nihili, nec pluris quàm vermiculi apud nos eſſe; excuſatio enim iſta non minueret, ſed augeret duritatem; omni utique philanthropiâ ſublatâ, ſi non magis Deus hominum curam gereret, quàm nos vermiculorum, quos curare nec poſſumus, nec volumus. Dei verò providentiam nihil exiguitate ſua latet, aut multitudine confundit; paſſerculos alit, homines amat, illis de victu proſpicit, his, quantum in ſe eſt, felicitatem parat.

117. Quòd ſi quis longiùs provectus contenderet, tam ſolutam eſſe Dei poteſtatem, tam exortem regulæ gubernationem, ut innocentem quoque & quidem jure damnet; jam non appareret, aut quæ apud Deum foret juſtitia, aut quid à Malo Principio rerum potiente diſtaret talis Univerſi Rector, cui etiam meritò *Miſantrophia* & tyrannis tribueretur.

118. Hunc enim Deum timendum ob magnitudinem, ſed non amandum ob bonitatem manifeſtum foret. Certe Tyrannicos actus non amorem ſed odium excitare conſtat, quantacunque ſit potentia in agente, imò tantò magis quantò hæc major eſt; etſi demonſtrationes odii metu ſupprimantur.

119. Et homines talem Dominum colentes imitatione ejus à caritate ad duritiem crudelitatemque provocarentur. Itaque malè quidam prætextu abſoluti in Deo juris talia ei acta tribuerunt, ut fateri cogerentur hominem, ſi ſic ageret, peſſimè facturum eſſe: quemadmodum & nonnullis elapsum eſt, quæ in aliis prava ſint, in Deo non fore, quia ipſi non ſit lex poſita.

120. Lou-

Digitized by Google

120. Longè alia nos de Deo credere ratio, pietas, Deus jubent. Summa in illo Sapientia, cum maxima Bonitate conjuncta, facit ut abundantiſſimè juſtitiæ, æquitatis, virtutiſque leges ſervet; ut omnium curam habeat, ſed maximè intelligentium creaturarum, quas ad imaginem condidit ſuam; & ut tantum felicitatis virtutiſque producat, quantum capit optimum exemplar univerſi; vitium autem miſeriamque non alia admittat, quàm quæ in optima ſerie admitti exigebatur.

121. Et licèt præ ipſo Deo infinito nos nihili videamur; hoc ipſum tamen infinitæ ejus ſapientiæ privilegium eſt, infinitè minora perfectiſſimè curare poſſe: quæ etſi nullâ aſſignabili ipſum proportione reſpiciant, ſervant tamen inter ſe proportionalitatem exiguntque ordinem, quem Deus ipſis indit.

122. Eaque in re quodam modo Deum imitantur Geometræ per novam infiniteſimorum analyſin ex infinitè parvorum atque inaſſignabilium comparatione inter ſe, majora atque utiliora quàm quis crederet in ipſis magnitudinibus aſſignabilibus inferentes.

123. Nos igitur, rejectâ illâ odioſiſſimâ Miſanthropiâ, tuemur meritò ſummam in Deo *Philanthropiam*, qui omnes ad veritatis agnitionem pervenire, omnes à peccatis ad virtutem converti, omnes ſalvos fieri ſeriò voluit; voluntatemque multiplicibus Gratiæ auxiliis declaravit. Quòd verò non ſemper facta ſunt quæ hic voluit, utiq; repugnanti hominũ malitiæ attribui debet.

124. At hanc, inquies, ſuperare potuit ſummâ potentiâ ſuâ: Fateor, inquam; ſed ut faceret, nullo jure obligabatur, neque id ratio aliunde ferebat.

125. Inſtabis: tantam benignitatem, quantam Deo meritò tribuimus, progreſſurã fuiſſe ultra ea quæ præſtare tenebatur; imò optimum Deum teneri ad optima præſtanda; ſaltem ex ipſa bonitate naturæ ſuæ.

126. Hic ergo tandem ad Summæ Satientiæ divitias

Digitized by Google

tias cum Paulo recurrendum eſt, quæ utique paſſa non eſt, ut Deus vim ordini rerum naturiſque ſine lege menſuraque inferret, ut turbaretur harmonia univerſalis, ut alia ab optimâ rerum ſeries eligeretur. In hac autem continebatur, ut omnes libertati, atque adeò quidam improbitati ſuæ relinquerentur; quod vel inde judicamus quia factum eſt. Add. §. 142.

127. Interim Philanthropia Dei univerſalis, ſeu voluntas ſalvandi omnes, ex Auxiliis ipſis elucet; quæ omnibus, etiam reprobis, ſufficientia, imò perſæpe abundantia præſtita ſunt, etſi in omnibus gratia victrix non ſit.

128. Cæterùm non video cur neceſſe ſit gratiam, ubi effectum plenum conſequitur, conſequi eum ſemper ſuâ naturâ, ſeu eſſe per ſe effectricem; cum fieri queat ut eadem menſura gratiæ in uno ob repugnantiam vel circumſtantias effectum non conſequatur, quem in alio obtinet. Nec video quomodo vel ratione vel revelatione probari poſſit, gratiam victricem ſemper tantam eſſe, ut quantamcunque reſiſtentiam, & quantaſcunque circumſtantiarum incongruentias eſſet ſuperatura. Sapientis non eſt ſuperfluas vires adhibere.

129. Non tamen nego aliquando evenire, ut Deus contra maxima obſtacula, acerrimamque obſtinationem Gratia illa triumphatrice utatur, ne de quoquam unquam deſperandum putemus, etſi regula inde conſtitui non debeat.

130. Errant multo graviùs, qui ſolis electis tribuunt gratiam, fidem, juſtificationem, regenerationem; tanquam (repugnante experientiâ) πρόσκαιροι omnes hypocritæ eſſent; nec à Baptiſmo, nec ab Euchariſtia, & in univerſum nec à verbo nec à Sacramentis Spirituale juvamen accepturi; aut tanquam nullus electus ſemelque verè juſtificatus in crimen ſeu in peccatum proæreticum relabi poſſet; vel, ut alii malunt, tan-

quam

quam in mediis ſceleribus gratiam regenerationis de-ctus non amitteret. Iidem à fideli certiſſimam finalis fidei perſuaſionem exigere ſolent; vel negantes reprobis fidem imperari, vel ſtatuentes falſum eos credere juberi.

131. Sed hæc doctrina rigidiùs accepta, merè quidem arbitraria, nulloque fundamento nixa, & ab antiquæ Eccleſiæ ſententiis, ipſoque Auguſtino planè aliena, in praxin influere, & vel temerariam futuræ ſalutis etiam in improbo perſuaſionem, vel anxiam de præſente in gratiam receptione etiam in pio dubitationem, utramque non ſine ſecuritatis, aut deſperationis periculo, generare poſſet: itaque poſt *Depotiſmum* hanc Particulariſmi ſpeciem maximè diſſuaſerim.

132. Feliciter autem evenit, ut plurimi temperent tantæ tamque paradoxæ novitatis rigorem; & ut qui ſuperſunt lubricæ adeò doctrinæ defenſores, intra nudam theoriam ſubſiſtant, nec pravis ad praxin conſequentiis indulgeant; dum pii inter eos, ut ex meliori dogmate par eſt, filiali timore, & plenâ amoris fiduciâ, ſalutem ſuam operantur.

133. Nos fidei, gratiæ, juſtificationiſque præſentis certi eſſe poſſumus, quatenus conſcii ſumus eorum quæ nunc in nobis fiunt; futuræ autem perſeverantiæ bonam ſpem habemus, ſed curâ temperatam; monente Apoſtolo, ut qui ſtat videat ne cadat: ſed electionis perſuaſione remittere de ſtudio pietatis, & futuræ pœnitentiæ confidere minimè debemus.

134. Hæc contra Miſanthropiam Deo imputatam ſuffecerint: nunc oſtendendum eſt, nec *Proſopolepſiam* jure exprobari Deo, tanquam ſcilicet Electio ejus ratione careret. Fundamentum Electionis Chriſtus eſt, ſed quod quidam minùs Chriſti participes fiunt, ipſorum finalis malitia in cauſa eſt, quam reprobans prævidit Deus.

135.

135. At hîc rurſus quæritur cur diverſa auxilia, vel interna, vel certè externa, diverſis data ſint, quæ in uno vincant malitiam, in alio vincantur? Ubi ſententiarum divortia nata ſunt: nonnullis enim viſum eſt Deum minùs malos, aut certè minùs reſtituros magis juviſſe; aliis placet, æquale auxilium in his plus effeciſſe; alii contra nolunt hominem quodammodo ſe diſcernere apud Deum, prærogativa naturæ melioris, aut certè minùs malæ.

136. Equidem indubium eſt, in rationes eligendi apud Sapientem ingredi conſiderationem qualitatum objecti. Non tamen ſemper ipſa abſolutè ſumta objecti præſentia rationem eligendi facit, ſed ſæpe convenientia rei ad certum finem in certa rerum hypotheſi magis ſpectatur.

137. Ita fieri poteſt, ut in ſtuctura vel in ornatu non eligatur lapis pulcherrimus, aut pretioſiſſimus, ſed qui locum vacantem optimè implet.

138. Tutiſſimum autem eſt ſtatuere omnes homines, cùm ſint ſpiritualiter mortui, æqualiter eſſe, at non ſimiliter malos. Itaque pravis inclinationibus different, evenietque ut præferantur, qui per ſeriem rerum circumſtantiis favorabilioribus objiciuntur; in quibus minorem (certè in exitu) exerendæ peculiaris pravitatis, majorem recipiendæ gratiæ congruæ occaſionem invenêre.

139. Itaque noſtri quoque Theologi, experientiam ſecuti, in externis certè ſalutis auxiliis, etiam cùm æqualis eſſet interna gratia, agnoverunt differentiam hominum inſignem, & in circumſtantiarum extranearum nos afficientium œconomia confugiunt ad Βάθος Pauli; dum ſorte naſcendi, educationis, converſationis, vitæ generis, caſuumque fortuitorum, ſæpe homines aut perveruntur aut emendantur.

140. Ita fit ut præter Chriſtum, & præviſam ſtatus

ſalu-

Digitized by Google

ſalutaris ultimam perſeverantiam qua ipſi adhæretur nullum Electionis aut dandæ fidei fundamentum nobis innoteſcat, nulla regula conſtitui debeat, cujus applicatio à nobis agnoſci queat, per quam ſcilicet homines aut blandiri ſibi aut inſultare aliis poſſint.

141. Nam interdum inolitam prævitatem *ſummamque* reſiſtendi obſtinationem vincit Deus, ne quiſquam de miſericordia deſperet, quod de ſe Paulus innuit; interdum diu boni in medio curſu deficiunt, ne quis ſibi nimiùm fidat; plerumque tamen ii, quorum minor eſt reluctandi pravitas & majus ſtudium veri bonique, majorem divinæ gratiæ *fructum* ſentiunt; ne quis ad ſalutem nihil intereſſe putet, quomodo ſe homines gerant. Add. §. 112.

142. Ipſum autem Βάθος in Divinæ ſapientiæ theſauris, vel in Deo abſcondito, & [quod eódem redit] in univerſali rerum harmonia latet; quæ fecit ut hæc ſeries Univerſi, complexa eventus quos miramur, judicia quæ adoramus, optima præferendaque omnibus à Deo judicaretur. Add. §. 126.

143. Theatrum mundi corporei magis magiſque ipſo naturæ Lumine in hac vita elegantiam ſuam nobis oſtendit, dum Syſtemata Macrocoſmi & Microcoſmi recentiorum inventis aperiri cœpêre.

144. Sed pars rerum præſtantiſſima, Civitas Dei, ſpectaculum eſt cujus ad pulchritudinem noſcendam aliquando demum illuſtrati Divinæ gloriæ lumine propiùs admittemur. Nunc enim ſolis fidei oculis, id eſt Divinæ perfectionis certiſſimâ fiduciâ attingi poteſt: ubi quantò magis non tantum potentiam & ſapientiam, ſed & bonitatem Supremæ Mentis exerceri intelligimus, eò magis incaleſcimus amore Dei & ad imitationem quandam divinæ bonitatis *juſtitiæque* inflammamur.

TA-

Digitized by Google

TAB. I. CAU

Cauſæ
& Bonitate

Crea
Earumque

Bonitatem
perficit Volu
ubi agitur d

Homin
ſatis,

Principalis circa Magnitudinem & Bonitatem junctim,

Volendi ratione
id eſt Bono & Malo,
cujusque

que
Divis
23.

Gratia, 109.
quæ eſt

ta vel futura, 51-59.

1, 76-78.
inem, 79.

oſteros, ubi
imæ, 81-85.

i quæſtio quatenus
84-90.
Actuali, 92.
Habituali, 93-96.

98-100.
quæ non eſt ſublata,
ſatisfit) 101-108.

inaria, 110.

aordinaria, 111-113.

ubi de gratia Dei per ſe victrice

Digitized by Google

ſalutaris u
nullum E
nobis inn
applicati
homines

141.
mamque
quiſqua
lus innu
ciunt,
ii, quo
ſtudium
ctum ſ
ret, qu

142
ſauris,
dit] i
ut hæ
ra
q

ip
n
c

ſp
al
p
e
ce
p
ce
&
tia

D... tractatio principalis Circa Magnitudinem ... 40. quoad

... intelligentes ... Regimen, 50. ubi DEI

... circa bonum malumque Morale, 60, 61. Cui objicitur

... concurrere non 74. ob defectum

Deum nimis con...rere ad peccatum ad malum mor... 61-65.

... ſed hoc o... ſtenditur fieri propter neceſſitatem Moralem ſuperiorem, 66-67. Phyſicè etiam cooperando, ſed hoc oſtenditur fieri quoad bonitatem involutam in malo, 68-73.

Naturæ, in qua ſpectari debent

... reliquiæ integritatis, 98. in

Lumine intellectûs, Libertate Voluntatis, (ubi objectionibus

Corruptio, 75. ejuſque

Conſtitutio in peccato.

Originali, (ub damnet) Derivativo, 91.

Cauſa à lap... proto-plaſt...rum, cujus

Cauſa quoad Deum Hom...

Conſtitutio, 8...

Propagatio in p... de Origine a...

Sufficiens ... Volenti, data omnibus; gradu ulteriore non negato iis qui bene uſi ſunt gradu dato, eſtque

Ord...
Ext...

... beneficiis Dei

T

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google